T C
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
A N K A R A

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI KRONOLOJİSİ

Dr. Kemal ARI

GENELKURMAY ASKERÎ TARİH VE STRATEJİK ETÜT BAŞKANLIĞI YAYINLARI

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ
6-98-0-1-3

A N K A R A
GENELKURMAY BASIM EVİ
1 9 9 7

ATASE Kütüphanesi

Demirbaş.: 00005989

940.3
ARI
1997
c.1

GENELKURMAY BASIMEVİ
YAYIN NUMARASI : '97/93

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ V

ÖN SÖZ VII

KILAVUZ IX

GİRİŞ 1

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI KRONOLOJİSİ 6

BİBLİYOGRAFYA 397

SUNUŞ

Dünya tarihinin dönüm noktalarından olan Birinci Dünya Savaşı'nı başlangıcından sona erişine kadar ele alan bu kronoloji, bu önemli tarihsel süreci büyük ölçüde günü gününe takip etmiş ve savaş boyunca meydana gelen önemli olayları kısa notlar hâlinde vermiştir. Eserde doğal olarak, Osmanlı İmparatorluğu açısından önem taşıyan gelişmelere ağırlık verilmiştir. Nitekim, 28 Haziran 1914'te Avusturya - Macaristan veliahtının bir suikast sonucu ölmesiyle başlayan kronoloji Osmanlı İmparatorluğu'nun 30 Ekim 1918'de İtilâf devletleriyle imzaladığı Mondros Mütarekesi'yle sona ermiştir. Bununla beraber savaşa katılan diğer devletlerle ilgili olan gelişmelere de dengeli bir şekilde yer verilmiştir.

Bilindiği üzere bu savaşla dünya tarihinde olduğu kadar Türk tarihinde de çok önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin en önde geleni ise Türk ulusunun, yıkılan bir imparatorluğun üzerine yeni bir devlet kurma mücadelesine başlamasıdır. Kronolojinin, işte bu mücadelenin ortaya çıkış koşullarının anlaşılabilmesi açısından da önem taşıdığına inanıyoruz.

Ülkemizde sınırlı sayıda olan bu tür kronolojik çalışmalar arasında önemli bir yere sahip olacağına inandığımız eserin tüm araştırmacılara faydalı olmasını diliyoruz.

Alper AKSELİ
Hv. Korgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

ÖN SÖZ

Yakın dönem Türkiye tarihi üzerine yapılan çalışmalar arasında bibliyografya, dizin (indeks) ve kronolojik türdeki kılavuz eserler, ne yazık ki yeterli değildir. Oysa, genel tarih çalışmalarında, Türkiye'de bulunabilen bir iki esere araştırmacıların ne denli büyük ihtiyaç duydukları gözönüne alınırsa, bu türdeki eserlerin önemi daha iyi anlaşılabilir. Hiç kuşkusuz, herhangi bir tarihsel olayı ya da olguyu irdelemeye dönük bir çalışma yapmayı amaçlayan bir araştırıcının, bu tür kılavuz eserlerden hareketle, ele alacağı konu üzerinde bir ön fikir edinmesi mümkündür. Ele alınmak istenen dönem, kişi ya da olay üzerine, o zamana değin neler yapılıp yapılmadığını, yapılması düşünülen yeni çalışmada, hangi eserlerden yararlanma olasılığı bulunduğu, genel olarak bu tür eserlerin nitelik ve niceliğinin yüksek oluşuyla ilgilidir. Kronolojik bir eser ise, herhangi bir olay, olgu ya da tarihsel kişi ya da kurum üzerine araştırma yapmaya niyetlenen bir araştırmacıya, seçtiği konunun, ne tür başka olayların etki alanında biçimlendiğini ve geliştiğini görme, hatta bu biçimlenmenin ve gelişmenin, neden ve nasıl bir seyir izlediğini anlayıp kavrama olanağı vermektedir.

Yakın dönem dünya tarihinin en karmaşık tarihsel olgularından birisi de hiç kuşkusuz ki, Birinci Dünya Savaşı'dır. Bu büyük tarihsel olgunun gerek oluşumunu hazırlayan koşullar, gerekse oluşumundan sonra ortaya koymuş olduğu etkiler, bütün dünya ülkelerini ilgilendirecek derecede önemlidir. Yakın dönem Türkiye tarihi açısından da bu önemli tarihsel olgu, önemli bir dönemeç noktası olma özelliği taşır. Bu büyük savaş ile bütün büyük imparatorluklar gibi, Osmanlı İmparatorluğu da dağılmış, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti, yıkılan imparatorluğun enkazı üzerinde filizlenmiştir.

Bu çalışmayla, Birinci Dünya Savaşı'nın genel olaylarının çevrelediği tablo içinde, Osmanlı İmparatorluğu'nu doğrudan ilgilendiren olayların kronolojik olarak, genel bir panoramasını ortaya koymak amaçlanmıştır. Böylece, Birinci Dünya Savaşı'nda meydana gelmiş olayların, kronolojik yöntem içinde, genel bir sıralaması yapılmıştır.

Çalışmalarım sırasında yakın ilgilerini gördüğüm, komutanlarım Gnkur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanı Hv. Korg. Sayın Alper Akseli olduğu hâlde, (ATASE Eski Başkanı) Hv. Plt. Korg. Sayın Gökalp Yuğnak'a, Öğ.Yb. Cemalettin Taşkıran'a ve bütün çalışma arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Uls.Tğm.Dr.Kemal ARI

KILAVUZ

A : Lord Kinros; **Atatürk,** İstanbul, 1973.

AADF : **Alman Açık Deniz Filosu İle Denizaltı Gemilerinin Müşterek Harekâtı,** (Çev. Bnb. Sururi Akalın), İstanbul, 1938.

AAG : Mehmet Önder; **Atatürk'ün Almanya Gezisi**, Ankara, KB yayını, Ankara, 1981.

AAGK : Uluğ İğdemir; "Atatürk'ün Anafartalar Grubu Kumandanlığından İstifasına Dair Bazı Belgeler", **Belleten,** XXXII/128 (1968), 473-478.

AAŞCY : Von Montey; **Alman - Avusturya Şark Cephesi'nde 1914 Sonbahar Seferi,** (Çev. Yb. N. Bürian,) Askerî Matbaa, İstanbul, 1932.

AAŞCY : Von Montey; **Alman - Avusturya Şark Cephesi'nde 1914 Yaz Seferi**, (Çev. Bnb. Nihat), Askerî Matbaa, İstanbul, 1930.

AÇA : Turhan Feyzioğlu; "Ana Çizgileriyle Atatürk'ün Hayatı ve Eseri (Kronoloji), **Atatürk Yolu,** Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 1987, 303 - 359.

ADK : Sami N. Özerdim; **Atatürk Devrimi Kronolojisi,** İstanbul, 1974.

AEP : Cemal Kutay; **Atatürk - Enver Paşa Hâdiseleri (Yakın Tarihin Meçhul Sahifeleri)**, İstanbul, 1956.

AGT : Stefanos Yerasimos; **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, İstanbul, 1980.

AH : Falih Rıfkı Atay; **Atatürk'ün Hatıraları: (1914- 1919)**, TİB yay., Ankara, 1965.

AHD : Şükrü Tezer; **Atatürk'ün Hatıra Defteri**, TTK yay., Ankara, 1972.

AHE : Yusuf Hikmet Bayur; **Atatürk'ün Hayatı ve Eseri,** I, Ankara, 1963.

AİP : İhsan Güneş; "Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti'nin Programı ve Meclis-i Mebusan'daki Yankıları", **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı,** Elazığ, 1996, 85-93.

AK : Tuncer Gülensoy; "Atatürk Kronolojisi", **Türk Kültürü**, VI/61, (1967), 62-76.

AL : Fuat Pekin; "Atatürk ve Lyautey", **Belleten,** XX/80 (1956), 633-657.

AMAT : Mustafa Kemal (ATATÜRK); **Anafartalar Muharebâtına Ait Tarihçe**, (Haz. Uluğ İğdemir), TTK yay., Ankara, 1962.

AMR : Mustafa Kemal (ATATÜRK); **Arıburnu Muharebeleri Raporu**, TTK yay., Ankara, 1968.

ATEL : Salahi R. Sonyel; "Albay T. Lawrance Haşimi Araplarını Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı Ayaklanmaları İçin Nasıl Aldattı?", **Belleten,** LI/199 (1987), 231-255.

AVBD : Salih Sakaryalı; "Avustralya ve Birinci Dünya Harbi", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII/24 (1988), 39-48.

AY : Uluğ İğdemir; **Atatürk'ün Yaşamı: (1881-1918)**, I, TTK yay., Ankara, 1980.

AYF : H. Fahri Çeliker; "Atatürk'ün Yaşamından: Falkenhayn - Mustafa Kemal Anlaşmazlığı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** V/13 (1988), 167-182.

AYTA : Şefik Ertem; **Avrupa'da Yüz Bin Türk Askeri,** Kastaş yay., İstanbul, 1992.

BAÖ : Hikmet Bayur; "1918 Bırakışmasından Az Önce Mustafa Kemal Paşa'nın Başyaver Naci Bey Yolu İle Padişaha Bir Başvurması", **Belleten,** XXI/81-84 (1957), 561-567.

BCAH : **Birinci Cihan Harbi'nde Askerî Kuvvetlerin Sevkülceyşi Sahada Kullanılışı,** (Çev. Ali Alpar), TC Deniz Basım Evi., ş.y., 1951.

ICHÇ : Ziya Komut; **I. Cihan Harbi'nde Çanakkale ve Baltık Çıkarmaları ile II. Cihan Harbi'nde Şimalî Afrika ve İtalya Çıkarmalarının Mukayesesi,** Gnkur. yay., İstanbul, 1946.

BCHTH : Fahri Belen; **Birinci Cihan Harbi'nde Türk Harbi**, I-V, Gnkur. yay., Ankara, 1964-1967.

BDDA : Mehmet Çevik; "Büyük Devletlerin Doğu Anadolu ve Kuzey Irak Politikalarında Bir Başka Unsur: Nesturiler", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 88-100.

BDHA : Mehmet Evsile; "Birinci Dünya Harbi'nde Atatürk (2 'nci Ordu Komutanlığı: 5 Mart 1917-5 Temmuz 1917), **Askerî Tarih Bülteni,** XVIII/34 (1993), 64-76.

BDHACÖ : **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Avrupa Cepheleri (Özet),** Gnkur, ATASE yay., Ankara, 1996.

BDHAO : Mehmet Evsile; "Birinci Dünya Harbi'nde Atatürk'ün 16 ncı Kolordu Komutanlığı (19 Ağustos 1915 - Mart 1917)", **Askerî Tarih Bülteni,** XIX / 36 (1994), 30-42.

BDHATS : Rudolf Holzhausen; **Birinci Dünya Harbi'nde Almanya'nın Türkiye'ye Sağladığı Hava Desteği ve Çanakkale Havacıları,** (Çev. Fahri Çeliker), Askerî Tarih Bülteni Eki, Gnkur, yay., Ankara, 1982.

BDHBM : Süleyman Kocabaş "Birinci Dünya Harbi'nde Boğazlar Meselesi", **Askerî Tarih Bülteni,** XX/39 (1995), 90-97.

BDHE : Muammer Demirel; **Birinci Dünya Harbi'nde Erzurum ve Çevresinde Ermeni Hareketleri (1914-1918),** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

BDHKC : N. Monasterev; **Birinci Dünya Harbi'nde Karadeniz Cephesi,** (Çev. Afif Tuğrul), Gnkur. yay., Ankara, 1948.

BDHMM : Tevfik Bıyıklıoğlu; "Birinci Dünya Harbi'nde (1914-1918) ve Mondros Mütarekesi Sırasında (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922) Boğazlar Problemi", **Belleten,** XXIV/96 (1960)'tan ayrı basım.

BDHOİ : Fahri Çeliker; "Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı İmparatorluğu", **Askerî Tarih Bülteni,** VI/12 (1981), 47-85.

BDHSA : Mehmet Evsile; **Birinci Dünya Harbi Sırasında Atatürk'ün Diyarbakır'daki Faaliyetleri,** AÜTİT Ens. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1988.

BDHST : Cemal Akbay; "Birinci Dünya Harbi'nde Sarıkamış Taarruzu ve Birinci, İkinci Kanal Seferleri Yapılmalı mıydı?", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII/25, (1988), 65-92.

BDHTA : Veli Yılmaz; **I. Dünya Harbi'nde Türk - Alman İttifakı ve Askerî Yardımları,** İstanbul, 1993.

BDHTB : Fahri Çeliker; "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Başkomutanlığı'nın Kendi Hükûmeti ve Alman Başkomutanlığı ile İlişkileri", **Askerî Tarih Bülteni** XI/20 (1986), 91-99.

BDHTH : **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi**, II/2-V/2, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1973, 1978, 1979.

BDHTHH : **Birinci Dünya Harbi: (Türk Hava Harekâtı) IX,** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1969.

BDHTHHC1 : Şükrü Erkal; "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Hicaz Cephesi Hicaz Ayaklanması: (1914-1918)", **Askerî Tarih Bülteni,** III/5 (1978), 15-24.

BDHTHHC2 : Şükrü Erkal; "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi; Hicaz Cephesi Hicaz Ayaklanması: II', **Askerî Tarih Bülteni,** IV/8 (1979), 15-38.

BDHTHHC3 : Şükrü Erkal; "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Hicaz Cephesi Hicaz Ayaklanması: III", **Askerî Tarih Bülteni,** V/9-10 (1980), 55-71.

BDHTHS : *Cemal Akbay*; "*Birinci Dünya Harbi'nde* Türkiye'yi Harbe Sürükleyen Karadeniz Olayı", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII/25 (1988), 37-45.

1DH3 : Necati Ökse; "1'inci Dünya Harbi'nde 3'üncü Türk Ordusunun Harekâtı", **Askerî Tarih Bülteni,** IV/7 (1979), 19-30.

BDHÜO : Naci Kır; "Birinci Dünya Harbi'nde 3'üncü Ordu'nun Çimen Dağı Taarruzu", **Askerî Tarih Bülteni**, XII/25 (1988), 85-90.

BDS : Edward Mead Earle; **Bağdat Demir Yolu Savaşı** (Çev. Kasım Yargıcı) Milliyet yay., şy. 1972.

BDSA : Mine Erol; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu,** Bilgi yay., Ankara, 1986.

BDSAM : Uluğ İğdemir; "Birinci Dünya Savaşı'nda Atatürk'le Mareşal Falkenhein Arasında Çıkan Anlaşmazlığa Dair Yeni Belgeler", **Belleten, XXXIII/132, (1969).**

BDSAN : **Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi,** I-III.

BDSB : Muzaffer Erendil; "Birinci Dünya Savaşı'nda Bitlis Dolaylarındaki Muharebeler, Bitlis'in Kurtuluşu ve Atatürk", **Askerî Tarih Bülteni,** XVII/32 (1992), 100-108.

BDSÇB : Alparslan Orhon; "Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Boğazı'na Karşı Saldırının Nedenleri ve Saldırının Başarılı Olup Olamayacağı Konusundaki Düşünceler", **Harp Tarihi Bülteni,** III/5 (1978), 25-40.

BDSİK : Edip Semih Yalçın, Vahdet Keleşyılmaz; "Birinci Dünya Savaşı'nda İstanbul'da Kurulan Genç Hindistan ve Seyfi Hindistan Cemiyetleri", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 47-55.

BDSİM : John Swettenham; "Birinci Dünya Savaşı'nda İki Meydan Muharebesi (Somme: Temmuz - Kasım 1916, Wimy Rıdge: 9-14 Nisan 1917)", **Harp Tarihi Bülteni,** IV/7 (1918), 93-100.

BDSİY : Siren Bora; "Birinci Dünya Savaşı ve İzmir Yahudileri (1914-1918)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, II/4-5 (1994-1995), 19-27.

BDSME : Hülya Toker; "Birinci Dünya Savaşı'nda Mekke Şerifi Hüseyin İsyanı", **Beşinci Askerî Tarih Semineri (23-25 Ekim 1995 İstanbul)**, I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 193-214.

BDSOO : Nâsır Yüceer; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan ve Dağıstan Harekâtı : Azerbaycan ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması,** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

BDSÖ : Mehmet Şenses; "Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Birinci Dünya Savaşı Sırasında 'İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kültür Politikası ve Uyguladığı Kültür Programı", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995)**, I, İstanbul Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 56-68.

BDSS : Akdes Nimet Kurat, **Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Bulunan Alman Generallerinin Raporları,** Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay., Ankara, 1966.

BDST : Pierre Renouvin; **Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, I-II, (Çev. Niyazi Akşit), 1969.

BETS : Cemalettin Taşkıran; "1915 Ermeni Tehciri Sırasında Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirlere Bir Bakış", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23 -25 Ekim 1995, İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 132-141.

BGB : Ali Fuat Cebesoy; **Birüssebi - Gazze Meydan Muharebesi ve Yirminci Kolordu,** Gnkur. yay., İstanbul, 1938.

BGS : Hikmet Bayur; "Birinci Genel Savaştan Sonra Yapılan Barış ve Antlaşmalarımız: I", **Belleten,** XXIX/115 (1965), 499-516.

BHI : **Büyük Harp, (1914-1918) Batıda Sınır Muharebeleri** I, Alman Hükûmet Arşivi yay., (1921'de basılmış, Osmanlıca metinden çevrilmiş, basılmamış daktilo metin).

BH2 : **Büyük Harp, (1914-1918) Doğuda Sınır Muharebeleri** II, Alman Hükûmet Arşivi yay, (1926'da basılmış, Osmanlıca metninden çevrilmiş, basılmamış daktilo metin).

BHTD : Haydar Alpagut; **Büyük Harb'in Türk Deniz Cephesi,** Gnkur. yay., İstanbul, 1937.

BİÇ : Çeb Zeman; **Bir İmparatorluk Çöküyor,** İstanbul, 1976.

BİTEG : Ömer Turan; "Bolşevik İhtilâlini Takip Eden Günlerde Kuzey Kafkasya'da Bağımsızlık Hareketleri ve Yusuf Ercan'ın Sohum Müfrezesi Hatıraları", **Askerî Tarih Bülteni,** XXI/40 (1996), 136-164.

BLM : Akdes Nimet Kurat; "Brest-Litovsk Müzakereleri ve Barışı: 20 Aralık 1917-3 Mart 1918), **Belleten,** XXXI/123 (1967), 375-413.

BOÇS : Kâzım Karabekir; **Bolşevik Ordusu'nun Çekilmesinden Sonra Osmanlı Ordusu'nun İleri Harekâtı,** Erzurum, 1335.

BREM : Ergünöz Akçora; "Bitlis'te Rus-Ermeni Mezalimi ve Bitlis'in Kurtuluşu", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII/24 (1988), 89-104.

BS : **Bitmeyen Savaş: Kütulamare Kahramanı Halil Paşa'nın Anıları,** (Haz. Taylan Sorgun), İstanbul, 1972

BSVB : Davıd Fromkın; **Barışa Son Veren Barış: Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? (1914-1922),** (Çev. Mehmet Harmancı) Sabah yay., İstanbul, 1994.

BTT : Yılmaz Öztuna; **Büyük Türkiye Tarihi,** VIII, İstanbul, 1983.

BUEO : İsmail Özçelik; "1915'te Urfa'da Ermeni Olayları ve İsyanı", **Askerî Tarih Bülteni,** XI 2 (1986), 23-33.

BVBD : Ergünöz Akçora; "Bingöl Vilâyeti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki ve Millî Mücadelemizdeki Yeri", **Askerî Tarih Bülteni,** XII/23 (1987), 79-87.

C : **Başlangıcından Bugüne Kadar Dünya Casusluk Tarihi**, I-II, Artel yay., İstanbul, 1974.

CF : İbrahim Ulus; "Colmar Freiher von Der Goltz (Golç Paşa)'un Biyografisi, **Askerî Tarih Bülteni,** XI/21 (1986), 73-82.

CGK : M. Fahrettin Kırzıoğlu; "Cenubî Garbî Kafkas Cumhuriyeti (Kars Millî Şûra Hükûmeti)", **Türk Kültürü,** VI/72 (1968), 948-968.

CHB : Rüştü Pekdemir; **I. Cihan Harbi'nde Bitlis'in Ruslar Tarafından Zabtı,** (ATASE Kütüphanesi basılmamış daktilo metin),

CH4O : Ali Fuat Erden; **I. Cihan Harbi'nde 4'üncü Ordu Mücmel Tarihçesi,** Gnkur. yay., Ankara, 1948.

CHNN : Kâzım Karabekir; **Cihan Harbi'ne Neden Girdik Nasıl Girdik Nasıl İdare Ettik,** I-II, İstanbul, 1937.

Ç : Falih Rıfkı Atay; **Çankaya,** Bateş yay., İstanbul, 1984.

ÇBM : Alparslan Orhon; "Çanakkale Boğazı Muharebesi (18 Mart 1915)", **Askerî Tarih Bülteni,** V/10(1980), 59-87.

ÇÇH : A. Thomazı; "Çanakkale Çıkarmasının Hazırlanması: Mart - Nisan 1915", (Çev. Hüseyin Işık), **Askerî Tarih Bülteni,** X/18 (1985), 81-105.

ÇÇJ : Mete Tunçoku; "Çörçil, Çanakkale, Japonya", **Askerî Tarih Bülteni,** XVI/30 (1991), 91-93.

ÇG : Alan Moorenhead; **Çanakkale Geçilmez,** (Çev. Günay Salman), Milliyet yay., İstanbul, 1972.

ÇM : Hikmet Alnıaçık; **Çanakkale Muharebeleri,** Topçu ve Füze Okulu yay., Polatlı, 1974.

ÇMS : Hamit Pehlivanlı; "Çanakkale Muharebeleri Sırasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda" **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** VII/21 (1991), 535,552.

ÇMYD : Mete Tunçoku; "Çanakkale Muharebeleri ve Yunan Dış Politikası", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri: "Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askerî ve Stratejik Açıdan Türkiye (23-25 Ekim 1995, İstanbul)** I," Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 11-19.

ÇO : David Wadler; **Çanakkale Olayı,** (Çev. M. Ali Kayabalı), Milliyet yay. İstanbul, 1970.

ÇS : Fikret Günesen; **Çanakkale Savaşları,** Kastaş yay., İstanbul, 1986.

ÇSİE : Birten Çelik; "Çanakkale Savaşı'nın İlk Evresinde İzmir Basını: 2 Ağustos 1914-18 Mart 1915)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, II**/4-5 (1994-1995), 1-18.

ÇSİG : Fahrettin Altay; "Çanakkale Savaşı'nın İlk Günlerinde Mustafa Kemal (ATATÜRK)", **Belleten,** XX/80 (1956), 605-607.

DAE : Yuluğ Tekin Kurat; "Doğu Anadolu'da Ermeni Sorunu: 1900 - 1920", **Tarih Boyunca Türkler'in Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 1985, 159-176.

DKDA : **Devrimler ve Karşı Devrimler Ansiklopedisi,** I-IV.

DSED : **I. Dünya Savaşı'nda Erzincan ve Dolaylarında Cereyan Eden Türk - Rus Muharebeleri,** Harp Akademileri yay., İstanbul, 1982.

E : Mehmet Hocaoğlu; **Arşiv Vesikalarıyla Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler,** İstanbul, 1976.

EBY : Abdülhaluk Çay; "Ermenilerin Bakü'de Yaptığı 31 Mart 1918 Katliamı", **Tarih Boyunca Türkler'in Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 243-252.

ED1 : Kamuran Gürün; **Ermeni Dosyası,** TTK yay., Ankara, 1983.

ED2 : Kâzım Karabekir; **Ermeni Dosyası**, Emre yay., İstanbul, 1995.

EMİ : Adnan Gülerman; "Ermeni Meselesinde İdeolojik Yönlendirmeler", **Türk Tarihinde Ermeniler Sempozyumu,** DEÜ yay., İzmir, 1983, 199-211.

EMT : Dikran Kevorkyan; "Ermeni Meselesinde Tehcire Amil Olan Sebebler", **Tarih Boyunca Türkler'in Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 1985, 297-303.

EPÇA : **Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları,** İstanbul, 1975.

ES : Mim Kemal Öke; **Ermeni Sorunu : 1914 - 1923**, TTK yay., Ankara, 1991.

ESD : Necati Ökse; "Ermeni Sorununun Doğuşu ve Tehcir Kanunu'nun Uygulanması", **Askerî Tarih Bülteni,** XI/21 (1986), 15-33.

ETO : Azmi Süslü; **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi yay., Ankara, 1990.

ETÖA : Ali Güler; "Ermeni Terör Örgütlerinin Ayrılıkçı Faaliyetleri Karşısında Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirler: 1916 ve 1918 Hukukî Düzenlemeleri", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 142 - 179.

ETP : Şinasi Orel; "Ermenilerce Talat Paşa'ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü", **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay, Ankara, 1985, 305-521.

ETT : **Ermeni Terörünün Tarihçesi,** Petek yay., İstanbul, 1984.

EYTS : Enver Konukçu; **Ermenilerin Yeşilyayla'daki Türk Soy Kırımı: (11-12 Mart 1918),** A. Ü. Rekt. yay., Ankara, 1990.

FH : Erich von Falkenhein; **Alman Başkumandanlığı: General Falkenhein'in Hatıratı,** (Çev. Bursalı Mehmet Nihat), Erkân-ı Harbiye Matbaası, İstanbul, 1340.

FS : Şükrü Mahmut Nedim; **Filistin Şavaşı: 1914 - 1918,** (Haz. Abdullah Es), Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1995.

GAR : **General Allenbi'nin Raporu : Filistin Hezimeti;** (Çev. Mülâzım-ı Evvel Hikmet), Babıali, 1335.

GG : Sir Ian Hamilton; **Gelibolu Günlüğü: Bir Kurmay Subayın Hatıra Defteri,** (Çev. A. Nedim Eray), (Gnkur. ATASE Kütüphanesi Yayımlanmamış daktilo metin)

GGKM : Cemalettin Taşkıran; **Geçmişten Günümüze Karabağ Meselesi,** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1995.

Gİ : Ali Fuat Türkgeldi; **Görüp İşittiklerim,** TTK yay., Ankara, 1949.

H : Cemal Paşa, **Hatıralar,** İstanbul, 1977.

HÇG : Osman Görür; **Harbiumumî'de Çanakkale'de Golyat Zırhlısının Nasıl Batırıldığının İç Yüzü,** Tecelli Basım Evi, şy, 1939.

HH : Ali İhsan Sabis; **Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi,** I-III, Nehir yay., İstanbul, 1990, 1991.

HTM : **Hayat Tarih Mecmuası,** VI-VII.

HTMT : Faik Reşit Unat; **Hicrî Takvimleri Milâdî Takvimlere Çevirme Kılavuzu,** TTK yay., Ankara, 1974.

İA : Şevket Süreyya Aydemir; **İkinci Adam, I** (1884-1938), İstanbul, 1976.

İBG : Salahi R. Sonyel; "İngiliz Belgelerine Göre Medine Müdafii Fahrettin Paşa", **Belleten,** XXXVI/143 (1972), 333-375.

İDS : George Lestein Roger Céré; **İki Dünya Savaşı,** (Çev. Nihal Önal), Varlık yay., İstanbul, 1966.

İDT : **İhtilaller ve Darbeler Tarihi,** I-II, (Çev. Sabiha Bozbağlı), İstanbul, 1967, 1968.

İGÇM : Selahattin Osman Tansel; "İngilizlerin Gözüyle Çanakkale Muharebeleri", **Askerî Tarih Bülteni,** XII/23 (1987), 65-77

İHMM : Sina Akşin **İstanbul Hükûmetleri ve Millî Mücadele,** Cem yay., İstanbul, 1976.

İİ : **İsmet İnönü;** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1987.

İİH : İsmet İnönü; **Hatıralarım: Genç Subaylık Yılları: 1884 - 1918,** (Haz. Sebahattin Selek), Burçak yay, İstanbul, 1969.

İMD : Zekeriya Türkmen; "İkinci Meşrutiyet Döneminde (1909-1919) Osmanlı Ordusu'nda Müfettişlik Teşkilâtına Geçiş ve Uygulamalar", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995, İstanbul),** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 21-46.

İOTK : İsmail Hami Danişmend; **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,** IV, Türkiye yay., İstanbul, 1961.

İSR : Fahri Çeliker; "İhtilâlden Sonra Rusya'da İç Savaş: 1918 - 1922", **Askerî Tarih Bülteni,** V/10 (1980), 111-120.

İT : Mustafa Ragıp Esatlı; **İttihat ve Terakki**, İstanbul, 1975.

İTM : Naci Kır; "İkinci Tortum (Kireçli Dağ) Muharebesi", **Askerî Tarih Bülteni,** XI/20 (1986), 71-90.

İTPDİİP : Orhan Avcı; "İttihat ve Terakki Partisi Devrinde İzlenen İktisadî Politikalar (1908-1918)", **Askerî Tarih Bülteni,** XXI/40, (1996), 165-184.

İYK : Salahi R. Sonyel; "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türkleri'nin Varlık Savaşımı: 1880 - 1960", **Belleten,** LIX/224 (1995).

JTNY : Süleyman Kocabaş; **Jön Türkler Nerede Yanıldı? Hayaller, Komplolar, Kayıplar: 1890 - 1918,** Vatan yay., İstanbul, 1991.

KA : F. Ergin; **Kemal Atatürk,** İstanbul, 1978.

KH : **M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları,** (Haz. Ayşe Afetinan), TTK yay., Ankara, 1983.

KK : Fahrettin Kırzıoğlu; **Kâzım Karabekir,** KB yay., Ankara, 1991.

KM	:	Fahrettin Altay; **1917 Kudüs Muharebesi**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1958.
KMKA	:	A. Rıza Özkul; "Kaymakam Mustafa Kemal ve Arıburnu", **Belleten,** XX/80 (1956), 609-617.
KS	:	L. Klark Allan; **Kartalların Savaşı,** İstanbul, 1977.
LHA	:	Ludendorff; Ludendorf'un Harp Anıları, Harp Akademileri Basım Evi, 1336 (1920), I-III, (ATASE Kütüphanesi'nde, Osmanlıca'dan çevrilmiş daktilo metin)
MÇÇ	:	A. Thomazı; "Müttefikler'in Çanakkale Çıkarması", (Çev. Hüseyin Işık), **Askerî Tarih Bülteni,** X/19 (1985), 79-91.
MEB	:	Zeki Arıkan; "Mahmut Esat Bozkurt Kapitülâsyonlar", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** II/4-5 (1994 - 1995), 217-231.
MEMN	:	Kemal Arı; "Mülazım-ı Evvel Mehmet Nazif Efendi'nin Conkbayırı'nda Şehit Düşüşü ve Buna İlişkin Mustafa Kemal (ATATÜRK)'in Bir Mektubu", **Belleten,** LVIII/222 (1994), 451-459.
MFÇ	:	Nusret Baycan; "Mareşal Fevzi Çakmak", **Askerî Tarih Bülteni** XII/23 (1987), 103-124.
MGY	:	Gotthard Jäeschke; "Mondros'a Giden Yol", **Belleten,** XXVII/109 (1964), 113-133.
MKAÇ	:	Alparslan Orhon; "Mustafa Kemal (ATATÜRK) Çanakkale'de" **Askerî Tarih Bülteni,** VII/14 (1982), 1-15.
MKF	:	Yusuf Hikmet Bayur; "Mustafa Kemal'in Falkenhein'la Çatışmasıyla İlgili Henüz Yayınlanmamış Bir Raporu", **Belleten,** XX/80 (1959), 619-632.
MKÜM	:	Hikmet Bayur; "Mustafa Kemal'in Üç Mektubu", **Belleten**, XXIV/93 (1960), 129-137.
ML	:	**Meydan Larousse.**
MM	:	Sebahattin Selek; **Millî Mücadele,** I, İstanbul, 1965.
MMESI	:	Tevfik Bıyıklıoğlu; "Mondros Mütarekenamesi'nde Elviya-i Selase İle İlgili Yeni Vesikalar: I", **Belleten,** XXI/81-84 (1957), 567-580.

MMM : Ali Türkgeldi; **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi,** TDTE yay., Ankara, 1948.

MO : **Mufassal Osmanlı Tarihi,** V-VI, Güven yay., İstanbul, 1962-1963.

MOAEP : Şevket Süreyya Aydemir; **Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa,** II, İstanbul, 1971.

MÖS : Burhan Göksel; "Meşrutiyet Öncesi ve Sonrasına Ait Resmî Devlet Yayınlarına Göre Türkler'in Ermeni Toplumu İle İlişkileri", **Tarih Boyunca Türkler'in...,** 159-176.

MZA : Mine Erol; "Muhtelif Zamanlarda Amerikan Devlet Adamlarının Türkiye Hakkında Gönderdikleri Raporlar", **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı,** Elazığ, 1996, 79-83.

OADB : Cemalettin Taşkıran; **On İki Adanın Dünü ve Bugünü,** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

OCÇ : Nusret Baycan; "Orgeneral Cevat Çobanlı", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII/25 (1988), 117-131.

ODEPT : Ergün Aybars; "Orta Doğu, Emperyalizm, Petrol ve Türkiye", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995, İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 509-542.

OGTBÇ : Hasan Köni; "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'yi Bölme Çabaları", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995, İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 74-87.

OİBDS : Hülya Özkan; "Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Bu Savaş İçinde Çanakkale Muharebelerinin Önemi", **Askerî Tarih Bülteni,** XVII/32 (1992), 109-117.

OİİH : Ahmet Bedevî Kuran; **Osmanlı İmparatorluğu'nda İnkılâp Hareketleri ve Millî Mücadele,** İstanbul, 1959.

OİSÜ : Alan Palmer; **Osmanlı İmparatorluğu; Son Üç Yüz Yıl: Bir Çöküşün Yeni Tarihi,** (Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak), Sabah yay., İstanbul, 1995.

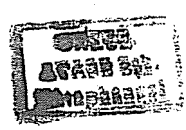

OSSG	:	Başmabeyinci Lütfi Bey; **Osmanlı Sarayı'nın Son Günleri,** Hürriyet yay., İstanbul, ty.
OŞ	:	Abdülkadir Altınsu; **Osmanlı Şeyhülislamları,** Ayyıldız yay., Ankara, 1972.
OT	:	Enver Ziya Karal; **Osmanlı Tarihi,** VIII, TTK yay., Ankara, 1962.
OTD	:	Mehmet Gönlübol; Cem Sar vd.; **Olaylarla Türk Dış Politikası: 1919-1939,** Ankara, 1968.
15TK	:	Cihat Akçakayalıoğlu; "15'inci Türk Kolordusu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya'ya Gönderilmesi ve Oradaki Harekâtına, Kısa Bir Bakış", **Askerî Tarih Bülteni,** VII/14 (1982), 17-29.
10 YSS	:	Fahrettin Altay; **On Yıl Savaş ve Sonrası,** İstanbul, 1970.
RBİV	:	Ahmet Mehmetefendioğlu; "Rahmi Bey'in İzmir Valiliği", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** I/3 (1993), 347-370.
Rİ	:	Marcel Liebman; **Rus İhtilâli: Bolşevik Başarısının Kaynakları, Gelişmesi ve Anlamı,** (Çev. Samih Tiryakioğlu), Varlık yay., İstanbul, 1968.
RTİ	:	Cafer Seydahmet Kırımer; **Rus Tarihinin İnkılâba, Bolşevizme ve Cihan İnkılâbına Sürüklenmesi,** İstanbul, 1948.
SA	:	Nurdoğan Taçalan, Turgut Etüngü; **Suikastler ve Ayaklanmalar Tarihi,** Milliyet yay., ty. 1973.
SC	:	Mustafa Müftüoğlu; **-Yakın Tarihimizde- Siyasî Cinayetler, II,** İstanbul, 1989.
ST1	:	Fahir Armaoğlu; **Siyasî Tarih,** Ankara, 1975.
ST2	:	Ahmet Şükrü Esmer; **Siyasî Tarih,** İstanbul, 1953.
ST3	:	Oral Sander; **Siyasî Tarih: (İlkçağlardan 1918'e),** İmge yay., Ankara, 1994.
ST4	:	Rıfat Uçarol; **Siyasî Tarih,** İstanbul, 1985.
STD	:	Coşkun Üçok; **Siyasî Tarih Dersleri,** Ankara, 1957.

ŞKHB : **Şehir ve Kasabaların Harp Bölgeleri Bombardıman İşgal ve Kurtuluş Tarihleri (1911-1922),** Gnkur. Harp Tarihi Bşk. yay., Ankara, 1977.

TA1 : **Türk Ansiklopedisi.**

TA2 : Şevket Süreyya Aydemir; **Tek Adam,** I, İstanbul, 1974.

TA3 : Süleyman Kocabaş, **Türkler ve Almanlar,** Vatan yay., İstanbul, 1988.

TAMM : Mine Erol; **Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi,** Ankara, 1969.

TB : **Tarihte Bugün**; Anadolu Ajansı yay., İstanbul, 1974.

TBI : Yavuz Ercan; "Tarihi Belgelerin Işığında Ermeni İddiaları", **Tarih Boyunca Türkler'in...**, 207-224.

TBSK : Baron Kress von Kressenstein; **Türklerle Beraber Süveyş Kanalı'na** (Çev. Mazhar Besim Özalpsan), Askerî Matbaa, İstanbul, 1943.

TBT : F.S. Oral; **Türk Basın Tarihi,** I, Ankara, 1969.

TBY : Liman von Sanders; **Türkiye'de Beş Yıl,** (Gnkur. ATASE Bşk. Kütüphanesi, basılmamış daktilo metin).

TBYT : Hikmet Tanyu; **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler,** I, Yağmur yay., İstanbul, 1977.

TEE : Esat Uras; **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi,** Belge yay., İstanbul, 1987.

TGM : Ali Güler; **Türkiye'de Gayri Müslimler (Sosyo Ekonomik Durum Analizi)**, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

Tİ : Oğuz Arıkanlı; **Tarihimizde İlkler,** İstanbul, 1973.

Tİİ : İsrafil Kurtcephe; **Türk - İtalyan İlişkileri: (1911-1916),** TTK yay., Ankara, 1995.

TİT : Yusuf Hikmet Bayur; **Türk İnkılâbı Tarihi,** III/1-III/IV, TTK yay., Ankara, 1957.

TKSK : Gothard Jaeschke; **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi,** I: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar: 30 Ekim

1918-11 Ekim 1922, (Çev. Nimet Arsan), TTK yay., Ankara, 1970.

TM : Celal Alkoç: **Tanklar ve Muharebeleri,** Askerî Matbaa, İstanbul, 1937.

TMO : Philiph Hendrick Stoddard; **Teşkilât-ı Mahsusa: Osmanlı ve Araplar 1911 - 1918,** (Çev. Tansel Demirel), Akba yay., İstanbul, 1993.

TP : Levrance Evans; **Türkiye'nin Paylaşılması: (1914-1924),** (Çev: Tevfik Alanay), İstanbul, 1972.

TPH : **Talat Paşa'nın Hatıraları,** (Yay. Enver Bolayır), İstanbul, 1946.

TR : Akdes Nimet Kurat; **Türkiye ve Rusya,** KB yay., Ankara, 1990.

TS : Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Takvimü's - Sinin,** (Haz: Yücel Dağlı, Hamit Pehlivanlı), Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1993.

TSA : Mete Tunçay; **Türkiye'de Sol Akımlar (1908 - 1925),** Bilgi yay., Ankara, 1967.

TSİ : Stefanos Yerasimos; **Türk - Sovyet İlişkileri (Ekim Devriminden Millî Mücadeleye),** İstanbul, 1979.

TSK : Nijat Özon; **Türk Sinema Kronolojisi,** Bilgi yay., Ankara, 1968.

TSP : Tarık Zafer Tunaya; **Türkiye'de Siyasî Partiler,** I-III, Hürriyet Vakfı yay., İstanbul, 1984 - 1989.

TUK : Taner Akçam; **Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu,** İletişim yay., İstanbul, 1993.

TYİ : İbrahim Yarkın; "Türkistan'da 1916 Yılı İsyanı Hakkında Bazı Bilgiler", **Türk Kültürü,** VI/68 (1968), 564-568.

TYİT : Selahattin Selışık; **Türk - Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eterya,** İstanbul, 1968.

TYM : Süleyman Kocabaş; **Türk - Yunan Mücadelesi,** İstanbul, 1984.

UİT : Viladimir Potyemkin, S. Bakruşin vd.; **Uluslararası İlişkiler Tarihi: (Başlangıçtan Bugüne, Diplomasi Tarihi),** SSCB Bilimler Akademisi, (Çev. A. Tokatlı), I-III, May yay., İstanbul, 1977.

ÜGM : Fahrettin Altay; **Üçüncü Gazze Muharebesi'ne Dair Hatıralarım,** Harp Akademileri yay., İstanbul, 1957.

VBMK : Azmi Süslü, Gülay Öğün vd.; **Van, Bitlis, Muş ve Kars'taki Ermeni Katliamları, Gazilerle Mülakat,** Yüzüncü Yıl Ü. yay., Ankara, 1994.

VÇ : Ergünöz Akçora; **Van ve Çevresinde Ermeni İsyanları 896-1916),** Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul, 1994.

YBI : Salahi R. Sonyel; "Yeni Belgelerin Işığı Altında Ermeni Tehcirleri", **Belleten,** XXXVI/141 (1972), 31-49.

YHD : Özer Ergenç, Musa Çadırcı; "Yükselmeye ve Hakikate Doğru", **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı,** Elazığ, 1996, 45-57.

YŞP : İbrahim Yılmazçelik; "Yakup Şevki Paşa (1876-1939) ve Yakın Tarihimizdeki Yeri", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII/25 (1988), 133-158.

YT : **Yakın Tarihimiz,** I-IV.

YTD : **Yıllarboyu Tarih Dergisi.**

20YT : **20. Yüzyıl Tarihi: (Devrimler Yüzyılının Devrimci Tarihi),** I-II, Arkın yay., İstanbul, 1970.

GİRİŞ

Yakın dönem dünya tarihinin en önemli olaylarının başında ilk akla gelen, hiç şüphesiz ki Birinci Dünya Savaşı'dır. Gerek bu büyük savaşın ortaya çıkmasını belirleyen etkenler ve bu etkenlerin belirlediği tarihsel süreç, gerekse bu büyük tarihsel dönüm noktasında ortaya çıkan yeni askeri, siyasal, sosyal ve ekonomik görüntü, bütün yönleriyle ele alınması gereken özel bir çalışma alanıdır. Bu tarihsel sürecin sağlıklı bir çözümlenmesinin yapılması, hiç kuşkusuz, günümüz dünyasını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen pek çok etkenin temelinde yatan gerçek nedenlerin anlaşılabilmesi için özellikle gereklidir. Ne yazık ki Türkiye'de, bu önemli tarihsel olguyu gerek Türkiye, gerekse dünya tarihinin genel boyutları açısından ele alıp inceleyen yeterli sayıda araştırma yapıldığını söylemek mümkün değildir.

Türkiye'de, Birinci Dünya Savaşı üzerine yeterli tarihsel çözümlemeler yapılmadığı gibi, dönemi kronolojik bir akış içinde ele alan çalışma da yapılmamıştır. Üstelik, doğrudan çalışma alanı olarak Birinci Dünya Savaşı'nı ele almak bir yana, genel tarihsel sürecin bir ya da birkaç evresini ele alan kronolojik araştırmalar da pek yapılmamıştır. Bunun gerçek nedeni, hiç kuşkusuz, metodolojik tarih araştırmalarının tarihsel sürecinin Türkiye'de son derece yeni olması, dolayısıyla böyle bir geleneğin Türkiye'de oluşmayışıdır. 'Kronoloji', tarihsel olayların gerçek tarihini, diğer tarihsel olayların akışı içinde belirleyen ya da diğer bir deyimle, tarihsel olayların gerçek tarihini araştırıp ortaya çıkaran bir bilim dalı olduğuna göre, bu özelliğiyle tarih bilimiyle özdeşleşmiş bir bilim dalı olarak algılanabilir. Üstelik, tarihsel araştırmalarda, araştırmaya konu olan tarihsel olgunun, kronolojik oluşum aşamalarını özellikle vermek gibi bir kaygı, genel olarak pek çok yerli tarih araştırmasında görüldüğü hâlde, doğrudan kronolojik bir yöntem kullanılarak yapılan çalaşmaların son derece az oluşu, bir hayli şaşırtıcı görünmektedir.

Türkiye'de, ciddî olarak ele alınabilecek en önemli kronoloji çalışmalarının başında, gerek ilk ve gerekse en önemli kaynaklardan birisi olarak yorumlanabilecek olan, İsmail Hami Danişmend'in, **'İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi'** dir. (1) Kronolojik yapıtların daha çok, Kurtuluş Savaşı ve sonrası dönemi de kapsayacak biçimde Türk devrimi tarihi üzerine yoğunlaştığı görülür. Amatörce ve boyutları oldukça sınırlı olan birtakım küçük

---

(1) İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I-IV+V-VI, Türkiye yay., İstanbul, 1947-1955; Dört cillt olarak tasarlanan ve daha sonraki iki ek ciltle birlikte toplam altı cilt olan bu kapsamlı eser, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Orhan Gazi'nin doğum tarihi ile başlar ve 3 Mart 1924 tarihindeki olaylarla son bulur. V. ve VI. cilt ise, Osmanlı Devleti tarihinde önemli yeri olan bazı kişilerin biyografilerini ve kimi olayların monografilerini içerir. Danişmend'in (1889-1967), sekiz yıldan fazla zamanını alan ve bu süre içinde başka bir yayın yapmasına engel olan bu hacimli çalışma, Türkiye'deki ilk ve en önemli kronolojik çalışma özelliğini korumaktadır.

denemeler bir yana bırakılırsa, bu alanda dikkati en çok çeken araştırma, Zeki Sarıhan tarafından hazırlanan dört ciltlik 'Kurtuluş Savaşı Günlüğü' dür. (2) Aynı alanı konu alan önemli bir çalışma da, Utkan Kocatürk tarafından hazırlanan tek ciltlik 'Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi: (1918-1938)' adlı eserdir. (3) Yakın dönemTürkiye tarihi üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarıyla tanınan Alman araştırıcı Gotthard Jaeschke'nin kronoloji çalışmaları, gerek yöntem ve gerekse içerik olarak, Türkiye tarihi üzerine yapılmış en önemli araştırmalar olarak karşımıza çıkar. Jaeschke'nin oluşturmuş olduğu kronolojik yöntemin, sonraki araştırmacılar üzerinde de etkili olduğu söylenebilir. (4) Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad ikilisinin hazırladığı 'Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi' adlı eser de özellikle anılmaya değer. (5) Yine bir Alman araştırmacısı olan Hans Adolf Jacobsen'in Almanca'dan çevrilen ve İkinci Dünya Savaşı'nın belgesel kronolojisi niteliğini taşıyan eserini de bu noktada belirtmek gerekmektedir. (6) Bu sayılanlar dışında yapılan kimi kronoloji çalışmaları, ele aldığı dönemi yalnızca bir boyutuyla kapsayan ya da amatörce yapılmış çalışmalar olmaktan öteye gidemeyecek nitelik gösterir. (7)

Birinci Dünya Savaşı üzerine yapılan kronolojik bir çalışmanın da kendine özgü zorlukları vardır. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nı kapsayan evre, gerek dünya tarihi ve gerekse yakın dönem Türkiye tarihi açı-

---

(2) Zeki Sarıhan; Kurtuluş Savaşı Günlüğü (Açıklamalı Kronoloji), I (Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne: 30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919), II (Erzurum Kongresi'nden TBMM'ye: 23 Temmuz 1919-22 Nisan 1920), III (TBMM'den Sakarya Savaşı'na : 23 Nisan 1920-22 Ağustos 1921), IV (Sakarya Savaşı'ndan Lozan Konferansı'na: 23 Ağustos 1921-20 Kasım 1922), TTK yay., Ankara, 1993-1995; ilk baskısı 1982'de, Öğretmen Dünyası yayınları olarak çıkan bu eser, yazarın on yıllık bir çalışmasının ürünüdür ve TC tarihinin temel kaynaklarını da kapsayacak biçimde, ayrıntılı ve yorucu bir kaynak taramasının sonucudur.

(3) Utkan Kocatürk; Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938), TTK yay., Ankara, 1988; ilk baskısı 1973 yılında, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından yapılan tek ciltlik bu kitap, Türk Devrim Tarihi'nin en önemli kaynak kitaplarındandır.

(4) Gotthard Jaeschke; Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, I (Mondros'tan Mudanya'ya Kadar: 30 Ekim 1918-II Ekim 1922), II (Mudanya Mütarekesi'nden, 1923 sonuna kadar), (Çev. Nimet Arsan), TTK yay., Ankara, 1970, 1973; Türk İnkılabı Tarihi Kronolojisi, I (1918-1923), II (29.10.1923-1.1.1930), (Çev. Niyazi Recep Aksu), İÜTİTE yay., İstanbul, 1939, 1941; Türkiye Kronolojisi: (1938-1945), (Çev. Gülayşe Koçak), TTK yay., Ankara, 1990; Türk Devrim Tarihi ve Atatürk üzerine çalışmalarıyla tanınan ünlü Alman araştırıcı Jeaschke'nin Almanca asıllarından çevrilen bu çalışmaları, Türkiye'yi konu alan kronolojik eserlerin en önemlilerindendir.

(5) Feroz Ahmad, Bedia Turgay Ahmad; Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), Bilgi yay., Ankara, 1976.

(6) Hans Adolf Jacobsen; Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı, (Çev. İbrahim Ulus), Gnkur. ATASE Bşk. yay., Ankara, 1989.

(7) Örneğin, Ferudun Fazıl Tülbentçi ve Münir Müeyyet Bekman tarafından hazırlanan dört ciltlik İkinci Cihan Harbi Kronolojisi (Başvekalet ve Yayın Umum Müdürlüğü yay., Ankara, 1934-1944), Gülayşe Koçak'ın da vurguladığı gibi; "...hemen hemen tamamen bir askerî] kronoloji olarak hazırlanmıştır ve dolayısıyla Türk tarihi ile ilgisi pek azdır: (Gotthard Jaeschke, Türkiye Kronolojisi :1938-1945..., viii); yine benzer örnekler için bkz: Sami N. Özerdim, Atatürk Devrimi Kronolojisi, İstanbul, 1974; Tuncer Gülensoy, "Atatürk Kronolojisi", Türk Kültürü, VI/61 (1967), 62-76.

sından, gerçekten topyekûn bir biçimde değerlendirilmesi zor bir süreci kapsamaktadır. Bu süreçte, binlerce tarihsel olay ve olgu gerçekleşmiştir; pek çok olgunun birbirini etkilemesi söz konusudur. Öyle ki, dünyanın siyasî, politik, ekonomik ve kültürel yapısı temelli bir değişime uğramıştır ve bu savaşın sonunda yepyeni bir süreç başlamıştır. Kaldı ki bu süreç, Türkiye tarihi açısından çok daha karmaşık bir tablo oluşturmaktadır. Çünkü, Türklerin tarihi, yepyeni bir döneme, önemli kırılma noktalarıyla ve köklü sıçrayışlarla girmiştir. Koskoca bir imparatorluk tasviye edilmiştir. Çanakkale, Irak, Kafkasya, Suriye, Filistin, Galiçya gibi pek çok cephede savaşan Türkler, tarihlerinin bu en önemli dönemecinde, imparatorlukları tasfiye edildikten sonra, yeni ideolojilerle yeni arayışlara yönelmişlerdir. Bir anlamda bu kronoloji, işte bu çok yönlü ve çok boyutlu tarihsel dönemecin, pek çok boyutunu görmemizi sağlayan bir panoramasıdır. Bu panoramanın, dünyayı doğrudan ilgilendiren diğer olayların içindeki yerini görmenin doğal olarak büyük önemi vardır. Bu nedenle, eserde en başta doğrudan Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren olaylara ağırlık verilmiş olmasına karşın, dünyada cereyan eden diğer olaylarla genel bir çerçeve çizme yoluna da gidilmiştir. Böylece dünyada, Osmanlı Devleti dışındaki diğer olayların belirlediği genel tablo, Türkiye'deki koşulları ve olayların seyrini yorumlamada daha önemli bir kolaylık sağlamaktadır. Üstelik, dünyadaki siyasî, askerî, ekonomik ve kültürel olayların, Türkleri doğrudan ilgilendiren uzantılarını görüp tanıma gibi bir kolaylık da kendini göstermiştir.

Ele alınan dönemde birden fazla takvim sisteminin yarattığı genel bir karmaşa söz konusudur; bu karmaşanın ortaya çıkmasında, farklı takvim sistemlerinin yanı sıra, birkaç aşamada bu farklı sistemleri birbirine yaklaştırmak amacıyla yapılmış değişiklikler ve bu değişikliklerle oluşturulmuş yeni sistemlerin uygulanışı rol oynamaktadır. Bu biçimde takvim karmaşasının söz konusu olduğu bir dönem üzerine eğilen araştırmacının, ele aldığı herhangi bir tarihsel olayla ilgili tarama yaptığı kaynaklarda verilen tarihlerin yanına, bu tarihin hangi takvime göre olduğu belirtilmemişse, işi oldukça zor görünmektedir. Üstelik, sonradan yapılan pek çok araştırmada olayların tarihî, pek çok olayla ilgili yanlış çevirimler yapılarak verilmiştir. Oysa, kronolojik araştırmaya yönelen bir araştırmacının görevi, tarihsel olayın gerçek tarihini, güvenilir kaynaklardan, doğru olarak tesbit edebilmektir.

Birinci Dünya Savaşı içinde, Osmanlı Devleti'nin içinde yer aldığı olaylara ağırlık veren bu çalışmanın karşılaştığı en büyük zorluk, kaçınılmaz olarak, bu takvim farklılıklarından kaynaklanmıştır. Hicrî 1256 (1840) tarihinden bu yana, hicrî-kamerî ve malî-rumî takvim uygulamalarının söz konusu olduğu bu ortamda, bir tarihsel olayın miladî takvime göre gerçek tarihini belirlemek, zaman zaman gerçekten büyük zorluklar yaratmıştır; çünkü, bu takvimler arasında, yıl, ay ve gün farklılıkları olduğu gibi, yılların başlangıç ayı arasında ve 'artık yıllar' ın kaç yılda bir tekrarlandığına ilişkin farklılıklar da vardır. Örneğin malî takvimde birinci ay Mart, hicrî takvimde ise eylül ayından başlar; rumî takvim ile miladî takvim arasında 584 yıllık fark olduğu gibi, 13 günlük bir fark da vardır. Üstelik, Birinci Dünya Savaşı'nda, Osmanlı Devleti'nin kaderini belirlemede en etkin rol, oynayanlardan birisi olan Enver Paşa'nın, 19 Şubat 1917 tarihinde çıkmış bir yasa ile, miladî takvim ile diğer takvimler arasındaki gün

ve ay farklılığını ortadan kaldırmayı amaçlayan girişimi de mevcut tabloyu iyice karmaşık bir duruma getirmiştir. Böylece, 28 Şubat 1917'de yeni düzenlemenin uygulamasına geçilmiş, ayrıca 1 Ocak 1918'de yeniden yılbaşı ayarlaması yapılmıştır. (8) Böyle olunca da, bir tarihsel olayla ilgili tarih veren pek çok kaynakta yanlış hesaplamalar yüzünden pek çok farklı tarihler verildiği araştırmanın hemen hemen her aşamasında gözlemlenmiştir. Bir araştırmacının da belirttiği gibi, ister başı miladî julian yıla kıyasla mart, ister gregoryen sistemine göre ocak, isterse hicret olayına göre eylül ayına rastlasın, gerçeğe uygun bir güneş yılının, doğru karşılıklarını göstermek için bir kılavuza gereksinim vardır (9); üstelik, eski ve eski olduğu kadar da artık ihtiyaçlara pek karşılık veremeyecek durumda olan örneklerin dışında, bu güne dek, Türklerin tarihlerinde, kullandıkları takvimlerle ilgili gelişmeleri de ele alan, açıklamalı ve kapsamlı bir tarih çevirme kılavuzu da Türkiye'de yapılmış değildir. (10)

Bütün bu zorluklara ve birbirinden farklılık gösteren kaynaklara karşın, yine de gerek kıyaslama ve gerekse karşılaştırma yönteminden hareketle, olayların gerçek tarihini bulmaya dönük titizliğe elden geldiğince uyularak, işte bu eser ortaya konulabilmiştir.

Eser hazırlanırken, Birinci Dünya Savaşı içinde oluşmuş olayların tarihi ve bu tarihte gerçekleşmiş olayla birlikte olay hakkında kısa ve öz bir bilgi verilmiş; bu bilgilerin hangi kaynak ya da kaynaklardan alındığını belirtmek için, her bir kaynakla ilgili şifreler konulmuştur. Yani, olay ya da tarihle ilgili olarak, bilginin nereden alındığını öğrenmek isteyen bir kişi, her bir olayın altında yer alan kaynak şifrelerinden hareket ederek, kaynağı sayfa numarasıyla birlikte öğrenebilmektedir. Eserin sonunda yer alan bibliyografya, genel olarak bu kaynaklardan oluşturulmuştur. Böylece, kaynakların şifreleri verilirken, kaynak adlarının baş harflerinden hareket edilmiştir. Bunun yanı sıra, farklı kişiler ya da kurumlar tarafından hazırlanmış, fakat aynı adı taşıyan ya da farklı isimlerde olup, isminde yer alan baş harfleri birbirine uyan eserler arasında bir karışıklık olmaması için, şifre isimlerin yanına rakamlar konulmuştur. Bunun yanı sıra, eser birden fazla ciltten oluşuyorsa, ilgili cilt de eserin şifre harflerinin yanında verilmiştir. Bütün bu şifre isimlerin bibliyografik künye olarak açılımını yapan şifrelerin alfabetik olarak sıralanması ve sonra da bibliyografik künyesinin verilmesi yöntemiyle hazırlanmış bir kılavuz eserin başında yer almaktadır. İlgi duyan okuyucu, her bir olayın altında yer alan ve kaynak olarak

---

(8) Gazi Ahmet Muhtar Paşa; Takvimü's-Sinin, (Haz: Yücel Dağlı, Hamit Pehlivanlı), Gnkur yay., Ankara, 1993, s.ıx; Türkiye'de uluslar arası takvim, 26 Aralık 1925 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen 698 sayılı yasayla gerçekleşmiştir. Böylece, 31 Kanunuevvel 1341 tarihini (H. 15 Cemaziyelevvel 1344), 1 Ocak 1926 tarihi izlemiştir: Bkz. Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 449.

(9) Faik Reşit Unat, *Hicrî Takvimleri Miladî Takvimlere Çevirme Kılavuzu*, 4. baskı, TTK yay., Ankara, 1974, s.xvı; Tarih çevirme kılavuzu olarak, Türkiye'de en çok kullanılan eser, anılan bu eserdir; Unat'ın da belirttiği gibi, hiç bir tereddüte düşmeden, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar geçen yıllar arasındaki herhangi bir olaya ait olarak, rumî ve malî kaydıyla "zabtedilmiş" bir tarihin, miladî yada hicrî (Kameri) tam karşılığını çıkarmak mümkündür(s.vıı)

(10) Bu konuda Türkiye'de yayınlanmış şu iki eser anılmaya değer: a.g.e.; Tavimü's-Sinin.

verilen eserin şifre harflerinden hareketle, kılavuz listede şifre harfleri bulup, bu şifrenin karşısında yer alan ayrıntılı bibliyografik künyeden, eserin (varsa) yazarının adını, eserin tam adını, kaç ciltlik bir eser olduğunu, basıldığı yeri ve tarihi, varsa diğer bilgilerle birlikte öğrenebilmektedir. Böylece, söz konusu yöntem, kişiyi, olayla ilgili olarak merak ettiği bilgilere ulaştırabilmek için, kaynakların sayfasına kadar götürebilmektedir. Bütün bunların yanı sıra, hem Birinci Dünya Savaşı gibi büyük bir tarihsel olgunun oluşum biçimi ve tarihiyle ilgili bilgilerin, hangi kaynaklardan edinildiği toplu biçimde görülebilmektedir, hem de, dönem üzerine çalışacak bir araştırıcı için derli toplu bir bibliyografik liste sunulabilmektedir.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI KRONOLOJİSİ

28 HAZİRAN 1914 : Askerî manevraları izlemek üzere Saraybosna'da bulunan Avusturya Macaristan veliahtı Franz Ferdinand ve karısının; Sırbistan'ın birleşmesi için uğraş veren "Kara El" örgütüne mensup Gavrilo Princip adlı bir Sırplı tarafından öldürülüşü: (**MO,** 3517; **20YT,** II, 333; **STD,** 284; **ST1,** 413; **ST2,** 440; **ST3,** 258; **SA,** 334-339; **UİT,** II, 431-432; **BDST,** I, 214; **İDS,** 7; **ML,** III, 941.

: Almanya'nın İstanbul Büyük Elçisi Wangenheim'in Sadrazam Sait Halim Paşa'ya, Alman Hükûmeti'nin, olası bir "muahede" için Osmanlı Hükûmeti'nin öngördüğü ön şartları kabul ettiğine ilişkin bir mektup verişi: (**HH**, I, 119).

29 HAZİRAN 1914 : Avusturya - Macaristan Genelkurmay Başkanı Hoçendorf'un, Dışişleri Bakanı Kont Berthold'u ziyaret ederek, veliahta yönelik suikast konusunu görüşmesi ve Avusturya - Macaristan ordusunun seferberlik durumuna geçmesi yolundaki önerisi: (**HH**, I, 62).

2 TEMMUZ 1914 : Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın kapanışı (**TİT,** III/1, 63)

: İstanbul'daki İngiliz Büyük Elçisi Sir Louis Mallet'in, İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'e, İstanbul'daki Rus konsolosu Charkof'un Kürt aşiretlerini Osmanlı Hükûmeti'ne karşı ayaklanmaya kışkırttığını, Sadrazam Sait Halim Paşa kaynaklı bilgiye dayanarak bildirişi : (**YBI,** 35).

3 TEMMUZ 1914 : Osmanlı Hükûmeti'nin, askerliğe tâbi olup, Müslüman olmayan ihtiyatlardan bedel olarak para alınmasını öngören kararı: (**TİT**, III/1, 190).

4 TEMMUZ 1914 : Paris'te bulunan Cemal Paşa'ya; İngiltere'de inşa edilmekte olan Sultan Osman ve Reşadiye dretnotlarına süvari olarak atanıp, bu iki dretnotun inşasına nezaret etmekte olan Rauf ve Vasıf Beylerin, İngilizlerin bu iki dretnotun ikmal ve teslim işini geciktirdiğini ziyaretleri anında söylemeleri: (**HH**, I, 59).

: Dahiliye Nezareti'nin izniyle, Erzurum'da yayınlanmakta olan ve bir süre önce kapatılmış bulunan Ermenice 'Harac' gazetesinin yeniden yayınlanmasına başlanışı: (**BDHE**, 31).

5 TEMMUZ 1914 : Avusturya - Macaristan İmparatoru Franz Joseph'in II. Wilhelm'e son gelişmelerle ilgili mesajı: "Belgrad ce-

zasız kaldıkça Avrupa'nın barışı tehlikede olacaktır": (**STD**, 284; **ST2**, 440; **BDST**, I, 216; **UİT**, II, 433).

6 TEMMUZ 1914 : Avusturya - Macaristan İmparatoru Franz Joseph'in bir gün önceki memorandum niteliği taşıyan mesajına Alman Hükûmeti'nin, Avusturya - Macaristan'ın Sırbistandan hesap sormakda haklı olduğuna ve çıkabilecek bir savaşta Viyana'nın Berlin'e güvenebileceğini; ayrıca, Sırbistan'a karşı girişilecek bir savaşta, doğmuş olan bu fırsatın kaçırılmaması gerektiğine ilişkin cevabı: (UİT, II, 434, 435; **ST2**, 440; **STD,** 284; **BDST,** I, 216 - 217).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in yüksek rütbeli Alman subaylarını Podsdam'daki sarayına çağırarak görüşmesi ve komutanlara savaşa hazır olmaları emri : (**UİT**, I, 435).

: İngiltere'nin, Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'dan toprak ilhakı girişimine seyirci kalamayacağını açıklaması: (**UİT**, II, 435)

7 TEMMUZ 1914 : Avusturya - Macaristan Hükûmeti'nin, veliaht Franz Ferdinand'a suikastten sorumlu tuttuğu Sırbistan'dan kabul edilmesi zor isteklerde bulunma kararı: (**UİT,** II, 436; **BDST**, I, 219).

8 TEMMUZ 1914 : İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in Londra'daki Rusya büyük elçisine, Avusturya'nın her an Sırbistan'a saldırabileceği, Almanya'nın ise Rusya'ya karşı düşmanca bir tavır içinde olduğu şeklindeki uyarısı: (**UİT**, II, 439).

9 TEMMUZ 1914 : İngiltere Dışişleri Bakanı Sir E.Grey'in Londra'daki Alman elçisi ile görüşmesi ve Fransa ve Rusya'nın barıştan yana olduğunu belirterek, ancak bu ülkelere karşı hareket özgürlüğü olan İngiltere'nin tarafsız olduğunu vurgulaması; savaş sınırlı kaldığı sürece, İngiltere'nin tutumunu koruyacağı yolundaki açıklaması: (**UİT**, II, 439-440).

10 TEMMUZ 1914 : Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin, Saraybosna'ya, veliaht Franz Ferdinand'ın öldürülmesi olayını incelemek üzere, F. von Wiesner'i göndermesi: **20YT**, I, 335).

13 TEMMUZ 1914 : Avusturya-Macaristan Hükûmeti tarafından Saraybosna'ya, suikast olayını incelemek üzere gönderilen F. von Wiesner'in raporunu hazırlayarak, hükûmetine gönderişi: "Sırp Hükûmeti'nin suikaste, suikast hazırlığına ya da silâh sağlanmasına herhangi bir şekilde suç ortaklığı ettiğine dair delil yoktur ": (**20YT**, I, 335).

: İngiltere Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı E. Crowe'nin, bakanlığına, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin Ruslar tarafından kışkırtıldığı hakkındaki raporu: "Bu entrikalardan maksat, bir yandan Ermenilerin memnuniyetsizliklerini arttırmak, öte yandan Türk otoritesini azaltmaktır ": (**YBI**, 35).

14 TEMMUZ 1914 : Avusturya-Macaristan'ın, Dışişleri Bakanı Berchtold aracılığıyla, Alman Dışişleri Bakanı Sagow nezdinde Almanya'ya, Osmanlı Devleti'nin ittifaka katılmasını önerişi: (**ST2**, 461-462).

: Fransa ordusunun büyük resmî geçidi: (**CHNN**, I, 35).

: Binbaşı Kâzım Bey'in (Karabekir) tedavi olmak amacıyla bulunduğu Fransa'dan İstanbul'a gelişi: (**CHNN**, I, 35; **HH**, I, 61).

15 TEMMUZ 1914 : Fransa'yı ziyaret etmekte olan Osmanlı Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın, önce Fransa Başbakanı Viviani, sonra da Siyasî İşler Müdürü Margerie ile görüşmesi ve Fransa'dan, Yunanistan ve İtalya ile olan sorunların, özellikle de Adalar Sorunu'nun çözümü için yardım talebi: (**H**, 137-139; **ST1**, 419; **ST2**, 460-461; **İT**, 256).

16 TEMMUZ 1914 : İngiliz donanmasının Spithet'te geçit resmi: (**BH**, I, 132).

: Mustafa Kemal Bey'in Sofya'dan hükûmete, Osmanlı Devleti'nin büyük savaşa katılması durumunda zararlı çıkacağını, olabildiği ölçüde savaşın dışında kalınması gerektiğini, katılmak zorunda kalınırsa, o günkü şartlara göre karar vermek gerektiğini bildirişi: (**AÇA**, 306).

18 TEMMUZ 1914 : Resmî ziyaretler için Avrupa seyahatinde bulunan Osmanlı Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın, Osmanlı Devleti'nin İngiltere ve Fransa yanında ittifaka alınması yolundaki temaslarında bir sonuca ulaşamadan, yurda dönmek üzere Paris'ten hareketi: (**H**, 120; **HH**, I, 61).

: Almanya'nın İstanbul'daki Elçisi Hans von Wangenheim'in, Osmanlı Devleti ile hükûmetinin ittifakına karşı olduğuna ilişkin Berlin'e raporu: "Türkiye'nin bugün ittifaka değer bir hâlde olmadığı şüphesizdir Müttefiklerine hiç bir fayda temin edemeyeceğinden başka, onlara yük olur": (**ST2**, 462; **UİT**, II, 466).

19 TEMMUZ 1914 : 3'üncü Ordu Komutanlığı'nın, Kafkasya'daki Rus Ordusunun, muhtemel bir harpte Ermeniler'i kışkırtarak, Türkler aleyhine kullanacağını belirten istihbarat raporu : (**MÖS**, 168; **TBI**, 217).

: Meclis-i Mebusan'ın kapatılışı: (**JTNY**, 527; **TA3**, 231).

20 TEMMUZ 1914 : Fransa Cumhurbaşkanı Poincare'in, yanında Fransa Başbakanı Viviani olduğu halde, Rus Çarı II. Nikola'yı ziyaret etmek amacıyla, üç günlük bir ziyaret için Petersburg'a gelişi: (**HH**, I, 62; **UİT**, II, 443; **BDST**, I, 218).

: Fransa Hükûmeti'nin, müttefiklerine karşı yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getireceği yolunda güvence verişi: (**UİT**, II, 443; **BDST**, I, 218).

21 TEMMUZ 1914 : Berlin Ataşemiliteri Cemil Bey'in, Osmanlı Hükûmeti'ne, 29 milyon fişeğin hemen nakli için Almanların gerekeni yapacaklarını, ancak bunun hangi yolla gönderileceği hususunda tereddüt yaşadıklarını bildiren raporu: (**BDSTA**, 101-102)

22 TEMMUZ 1914 : Osmanlı Hükûmeti'nin Almanya'nın İstanbul Büyük Elçisi Hans von Wangenheim aracılığıyla ittifak önerisi; Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dahiliye Nazırı Talat Paşa ve Meclis-i Mebusan Reisi Halil (Menteşe) Bey'in, Sadrazam Sait Halim Paşa'yı etkileyip ikna ederek, Wangenheim'e Almanya ile Osmanlı Devleti'nin ittifak yapması önerisinde bulunuşları; Wangenheim'in bu öneriyi, ittifaka karşı olduğu notu ile hükûmetine rapor edişi: (TİT, III/1, 69; **STD**, 287; **MOAEP**, II, 515-516; **ST1**, 419; **ST2**, 462-463; **İOTK**, IV, 411-412; **UİT**, II, 466; **MO**, 3518; **TA2**, I, 206; **BSVB**, 38-39).

: Alman İmparatoru Kayzer II.Wilhelm'in hükûmet üyelerine, Osmanlı Devleti'nin İttifak Bloku lehine kazanılması yolundaki açık talebi: (**TİT**, III/1, 69).

: Fransa Cumhurbaşkanı R. Poincare ile Fransa Başbakanı Viviani'nin huzurunda Rus ordusunun resmî geçit töreni:(**CHNN**, I, 52).

23 TEMMUZ 1914 : Avusturya-Macaristan'da Kont Bercthold Hükûmeti'nin Sırbistan Hükûmeti'ne, Saraybosna'da veliaht Franz Ferdinand'a yönelik suikast girişimi ile ilgili olanlar hakkında soruşturma açılması; bu kişiler hakkında açı-

lacak soruşturmada ve mahkemede Avusturya-Macaristanlı uzmanların görev almasına izin verilmesi hükümlerini içeren 48 saatlik notası: (**ST1**, 413-414; **ST2**, 441-444; **STD**, 284; **MO**, 3517; **BDST**, I, 219-220; **UİT**, II, 444-445; **20YT**, I, 335; **ML**, III, 941; **BSVB**, 39).

: Osmanlı Sadrazamı Sait Halim Paşa'nın, Avusturya-Macaristan'ın İstanbul'daki Büyük Elçisi Marki Pallavicin'i ziyaret edişi ve Osmanlı Devleti'nin Üçlü İttifak'a girebilmesi için, Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nden destek isteyişi: (**ST2**, 463).

: Alman İmparatoru Kayzer II.Wilhelm'in hükûmet üyelerine, Osmanlı Hükûmeti'nin ittifak önerisine olumlu cevap verilmesi isteği: " Türkiye doğrudan doğruya kendini arz ve takdim ediyor. Bir ret ya da sert bir davranış, Rus-Fransız tarafına geçmesine neden olur ve nüfuzumuzu ebediyen kaybederiz ": (**ST2**, 463; **ST1**, 419; **UİT**, II, 466).

: Kanun-i Esasî'nin yıl dönümü onuruna Levent çiftliğinde resmî geçit töreni: (**CHNN**, I, 51).

: İstanbul'daki Alman Büyük Elçisi Wangenheim'in Levent çiftliğindeki resmî geçit töreninde Sadrazam Sait Halim Paşa'ya, Alman Hükûmeti adına yeni ittifak önerisi: (**CHNN**, I, 68; **H**, 121).

: Fransa Cumhurbaşkanı R. Poincare ile Fransa Başbakanı Viviani'nin, Çar II. Nikola'yı ziyaret amacıyla bulundukları Rusya'dan Fransa'ya dönmek üzere hareketleri: (**HH**, I, 62).

24 TEMMUZ 1914 : Rus Hükûmeti'nin, Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a verdiği ültimatomu görüşmek üzere olağanüstü toplanması ve olayların akışının gerektirmesi halinde, dört bölgede seferberlik ilân edilmesi kararı: (**UİT**, II, 445).

: Rus Hükûmeti'nin Sırbistan Hükûmeti'ne, Avusturya-Macaristan'ın ültimatomuna ılımlı bir cevap vermesi önerisi ve Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Sırbistan'ın askerî kuvvetlerinin Avusturya-Macaristan sınırından çekilmesinin uygun olacağı yolundaki açıklaması: (**BDST**, II, 441).

: İngiltere Hükûmeti'nin, Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a verdiği ültimatomda tanınan 48 saatlik süreyi

yetersiz bulduğunu açıklaması ve S. E. Grey'in yorumu: " Diplomasinin bugüne dek kaleme aldığı en korkunç belge..." (**ST2**, 442; **BDST**, II, 447).

: Alman Hükûmeti'nin Avrupa'daki elçiliklerine, Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki gerginliğin mahallî olduğunu belirten yazısı: " Başka bir devletin müdahalesi hesaba sığmayacak sonuçlar verir ": (**BDST**, I, 220).

: Almanya Dışişleri Bakanı von Sagow'un, İstanbul'daki Alman Elçisi Wangenheim'e, II. Wilhelm'in görüş ve direktiflerini bildiren yazısı: " İstanbul Hükûmeti'ne, yalnız şimdiki duruma göre bir ittifakın söz konusu olabileceğini ve bir takım geniş güvenceler veremeyeceğimizi bildirin": (**ST2**, 463; **BSVB**, 47).

: İngiltere donanmasının Portland Limanı'nda büyük tatbikatı: (**ST2**, 443-444; **UİT**, II, 449; **20YT**, I, 156-157).

25 TEMMUZ 1914 : Sırbistan Hükûmeti'nin, Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin ültimatomunu reddi; red notasını, Sırbistan Başbakanı Pasiç'in Belgrat'taki Avusturya-Macaristan elçiliğine bizzat getirerek, Elçi Baron Guisl'e verişi: " Sırp Hükûmeti'nin böyle bir isteği kabul etmesi demek, Sırp anayasasının ve Sırp ceza yasasının Sırp Hükûmeti tarafından çiğnenmesi demektir": (**UİT**, II, 446; **MO**, 3517; **ST1**, 414; **ST2**, 443-444; **20YT**, I, 335; **ML**, III, 941; **BDST**, I, 220; **STD**, 284).

: Sırbistan Hükûmeti'nin red notası nedeniyle Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin Sırbistan Hükûmeti ile diplomatik ilişkilerini kesişi ve Avusturya-Macaristan'ın Belgrat'taki elçisi Baron Guils'in Sırp başkentini terk edişi: (**ST1**, 414; **ST2**, 444-445; **STD**, 284; **UİT**, II, 446; **BDST**, I, 220; **ML**, III, 941).

: Sultan V. Mehmet Reşad'ın, Sadrazam ve Hariciye Nazırı Mehmet Sait Paşa'ya, Almanya ile savunma ittifakı yapma yetkisi verişi: " Rusya Devleti'nin muhtemel saldırısına karşı, Almanya ile savunma ittifakı yapmaya Sadrazam ve Hariciye Nazırımız Mehmet Sait Paşa mezundur: 25 Temmuz 1914, Mehmet Reşat ": (**TİT**, II/4, 631; **BDHTH**, I, 43).

26 TEMMUZ 1914 : Sırbistan Hükûmeti'nin seferberlik ilânı: (**STD**, 284-285; **ST1**, 444).

: Rusya'da orduya savaşa hazırlık emri :(**TA1**, XIV, 173).

: İngiltere Hükûmeti'nin, büyük sorunun çözümü için Dışişleri Bakanı S. E. Grey aracılığıyla, Fransa, Almanya ve İtalya Hükûmetlerine dörtlü tarafsız bir konferans önerisi; Fransa ve İtalya Hükûmetlerinin kabulü; Almanya Hükûmetinin, bu öneriyi ancak Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin onayı ile kabul edebileceğini bildirmesi: (**STD**, 285; **BDST**, I, 220; **ST1**, 414; **ST2**, 442).

: İngiltere Kralı V. George'un, Alman İmparatoru II.Wilhelm'in kardeşi Prens Heinric ile Londra'da görüşmesi: " Biz, bir savaşa sürüklenmemek ve tarafsız kalabilmek için gerekli bütün çabayı göstereceğiz ": (**UİT**, II, 447).

: Alman Hükûmeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun ittifak önerisine resmen olumlu cevabı: (**UİT**, II, 466; **ST1**, 418-419).

: İngiltere donanmasının Portland Limanı'ndaki büyük tatbikatının sona erişi: (**ST2**, 445-446; **UİT**, II, 449; **20YT**, I, 156-157).

27 TEMMUZ 1914 : İngiltere Hükûmeti'nin Almanya Hükûmeti'nden, Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin Sırbistan'a karşı ılımlı bir tutum takınması için, baskı yapmasını isteyişi: (**UİT**, II, 448; **ST2**, 444).

: Sadrazam ve Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dahiliye Nazırı Talat Paşa ve Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey (Menteşe) ile Almanya Büyük Elçisi Wangenheim arasında, Osmanlı-Alman ittifakı görüşmelerine gizlice başlanışı: (**MO**, 3518; **İT**, 257; **ST1**, 419).

: Rus Çarı II.Nikola'nın, Alman İmparatoru II.Wilhelm'e Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında yaşanan sorunu La Haye Adalet Divanı'na götürme önerisi ve bu önerinin II.Wilhelm tarafından reddi: (**UİT**, II, 452; **BDST**, I, 222; **20YT**, I, 343).

: Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin savaş ilân edilmesine karar verişi ve bu kararın Berlin'deki Almanya Hükûmeti'ne bildirilişi: (**ST1**, 414; **STD**, 285).

: İngiltere'de, Deniz Kuvvetleri'nde asker terhisinin durduruluşu: (**ST2**, 446; **TA1**, XIV, 173).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, dört haftalık talim için ikmal efradının celbi ve piyade taburlarında dördüncü bölümlerin teşkili için emri ve çalışmaları: (**HH**, I, 103).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Baltık seyahatinin sona erişi ve Potsdam'a dönüşü :(**CHNN**, II, 177).

28 TEMMUZ 1914 : Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin Sırbistan'a savaş ilânı ve savaş ilânının ardından Belgrat'ın Avusturya-Macaristan tarafından bombardımanı: (**TİT**, III/1, 69; **ML**, III, 941; **ST1**, 414; **ST2**, 446; **ST3**, 259; **20YT**, I, 335; **UİT**, II, 449; **STD**, 285; **BDST**, I, 221; **ST3**, 259; **İDS**, I0; **BCHTH**, I, 28).

: Rusya Hükûmeti'nin üst düzey komutanların katıldığı bir toplantı sonrasında kısmî seferberlik ilânı: (**ST2**, 449; **UİT**, II, 452; **20YT**, I, 340; **BDST**, I, 221; **BCHTH**, I, 28).

: Olağanüstü gelişmeler nedeniyle teyakkuza geçen İngiltere filosunun denize açılışı :(**BH**, I, 133).

: : Sadrazam Sait Halim Paşa yalısında süren Almanya ile ittifak anlaşması görüşmelerinde, anlaşma metninin genel hatlarının kararlaştırılışı ve bu ittifak taslağının Berlin'e gönderilişi: (**BSVB**, 48; **HH**, I, 115; **BDHTA**, 61).

: Alman İmparatoru II.Wilhelm'in Rus Çarı II.Nikola'ya, Avusturya-Macaristan Hükûmeti'ne baskı yapmayı vaadederek, Rusya'nın başlamış olduğu askerî hazırlıkları durdurmasını rica edişi: (**UİT**, II, 452; **ST2**, 449; **BDST**, I, 221).

: İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in, Almanya'nın Londra Büyükelçisini kabulü ve Almanya Hükûmeti'nden istekleri: " Avusturya-Macaristan'ın Belgrat'ı işgalinden sonra ne yapmak istediğini Avrupa'ya açıklaması gerekir :"(**BDST**, I, 222).

: II. Wilhelm'in Başkanlığı'nda Alman Kabinesi'nin Potsdam'da olağanüstü toplantısı ve bu toplantıda, Berlin'deki İngiltere büyük elçisi ile görüşmüş olan Şansölye Bethmann Holweg'in, İngiltere ile anlaşmak istediklerini, Fransa topraklarının Almanya tarafından

ilhak edilmeyeceğine güvence verebileceğini, fakat aynı şeyin Fransız sömürgeleri için söylenemeyeceğini açıklayışı: (**ST2**, 447; **UİT**, II, 457).

: Alman İmparatoru II.Wilhelm'in, Dışişleri Bakanı von Sagow aracılığıyla Viyana nezdinde, Avusturya ültimatomunda yer alan konuların görüşülebileceği ve bu süre içinde Avusturya-Macaristan'ın Belgrat'ı işgal etmesinin yeterli olacağı şeklindeki plân çerçevesinde girişimi: (**UİT**, II, 450; **ST2**, 447-448).

28/29 TEMMUZ 1914 : Portland'daki tatbikatı 26 Temmuz'da biten İngiliz donanmasına ait savaş gemilerinin, İngiltere Deniz Bakanlığı'nın gizli bir emri ile Scapa-Plow'daki savaş üssüne hareketi: (**ST2**, 445-446; **UİT**, II, 449; **20YT**, I, 156-157).

29 TEMMUZ 1914 : Avusturya-Macaristan'a ait Tuna filosunun Belgrat'ı bombalaması ve Sırp topçusunun karşı ateşi sonrasında geri çekilişi: (**20YT**, I, 341-342).

: Alman İmparatoru II.Wilhelm'in Potsdam'da bir savaş meclisi toplayışı: (**HH**, I, 122).

: Almanya Hükûmetinin, Şansölye Bethmann Holweg aracılığıyla Rusya'ya, seferberlik ilânından vazgeçilmesi, aksi takdirde Almanya'nın da seferberlik ilân edeceği şeklinde uyarısı: (**UİT**, II, 452; **BDST**, I, 221).

: Rus Çarı II. Nikola'nın, seferberliğin durdurulması yolundaki emri: (**UİT**, II, 453; **ST2**, 449; **BDST**, I, 221).

: Brüksel'de toplanan Sosyalist Enternasyonal Siyasî Bürosu'nun, savaş tehlikesi altında bulunan ülkelerin sosyalistlerine, hükûmetleri üzerinde barış lehine güçlü bir siyasî baskı yaratmaları çağrısı: (**BDST**, I, 241).

: İngiltere Hükûmeti'nin, Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey aracılığıyla, Londra'daki Alman büyük elçisine, Fransa'nın savaşa sürüklenmesi durumunda, İngiltere'nin savaş dışı kalamayacağını açıklaması: " Eğer bu işe önce Almanya, sonra da Fransa karışırsa, bütün Avrupa devletleri karışır" : (**ST2**, 446-447; **UİT**, II, 449-450).

: İngiltere Dışişleri Bakanı E.Grey'in Alman büyük elçisine uyarısı üzerine, Almanya Dışişleri Bakanı von Sagow'un, Avusturya-Macaristan Hükûmeti'ni panik içinde bırakan mesajı: " Biz müttefiklerimize karşı taahhütlerimizi yapmaya hazırız; ancak, tavsiye ve öğütlerimizi dinlemediği için Avusturya-Macaristan'ın giriştiği savaşa katılamayız": (**ST2**, 448; **UİT**, II, 450-451; **BDST**, I, 222).

: Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın, Bulgaristan'ı kendi taraflarına çekmek için O'na toprak vaatleri : (**BDST**, I, 248-249).

: Osmanlı Hükûmeti Harbiye Nezareti'nin, 1'inci Ordu Müfettişliği dahilinde bir müstakil süvari livası teşkili emri: (**HH**, I, 103).

29/30 TEMMUZ 1914 : Rusya'nın yeniden genel seferberlik uygulanması kararı: (**UİT**, II, 453; **ST1**, 415; **ST2**, 449; **STD**, 285; **20YT**, I, 340; **MO**, 3518, **ML**, III, 941; **BDST**, I, 223; **HH**, I,122).

30 TEMMUZ 1914 : Rus Çarı II. Nikola'nın genel seferberlik emri: (**BCHTH**, I, 28).

: Alman İmparatoru II.Wilhelm'in, Rus Çarı II.Nikola'ya bir telgraf çekerek, genel bir savaşa meydan vermemek için Rusya'nın seferberlik emrini geri almasını isteyişi, aksi takdirde Almanya'nın da aynı önlemi alma yoluna gideceği uyarısı: (**HH**, I, 123).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un Almanya'ya seferberlik konusunda önerisi: " Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a vermiş olduğu ültimatomdan, Sırbistan'ın egemenlik haklarını zedeleyen hükümleri çıkarırsa, Rus ordusu bütün hazırlıklarından vazgeçecektir": (**BDST**, I, 122).

: Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin bazı koşullarda İngiltere'nin ara buluculuğunu kabul edeceğini açıklaması: (**ST2**, 448).

: Fransa Cumhurbaşkanı Poincare'nin Paris'teki İngiliz elçisine sözleri: " Barış İngiltere'nin elindedir. Eğer İngiltere Fransa'ya yardım edeceğini açıklarsa harp çıkmaz": (**ST2**, 450).

: Fransa'da Sınır Koruma Kararnamesi'nin çıkarılışı: (**BH**, I, 121).

: Fransa Hükûmeti'nin, Almanya'nın savaş bahanesi yaratmaması için sınırdaki askerlerini 10 km. içeriye çekişi: (**UİT**, II, 459; **BDST**, I, 224 ; **BCHTH**, I, 28).

: İngiltere Hükûmeti'nin denizlerde savaş tehlikesi olduğu konusunda uyarı bildirisi: (**BCHTH**, I, 28).

: Alman İmparatoru Kayzer II.Wilhelm'in kurmaylarına, İtilâf Bloku'na karşı bütün İslam dünyasını ayaklanmaya sevk edecek çalışmaları başlatmaları talimatı :(**TİT**, III/1, 317).

: Osmanlı Devleti'nin kısmî seferberlik kararı: (**TR**, 227).

: Fransız Sosyalist Parti Başkanı Saures'in R.Villain adlı bir kişi tarafından öldürülüşü :(**TİT**, III/1, 17).

31 TEMMUZ 1914 : Rusya'da seferberlik kararının ilân edilerek kesinleşmesi: (**TR**, 242; **BDST**, I, 223; **ST2**, 449-450; **ST3**, 259).

: Almanya'nın savaş durumu ilânı: (**BCHTH**, I, 28).

: Almanya'nın Rusya'ya, seferberlik ilânından vazgeçmesi için 12 saat süre veren ültimatomu : (**BDST**, I, 224; **MO**, 3518; **ST1**, 415; **ST2**, 450; **STD**, 285; **UİT**, II, 453-454; **20YT**, I, 340).

: Belçika'nın genel seferberlik ilânı: (**BH**, I, 140; **UİT**, II, 460-461; **TA1**, VI, 52; **ML**, II, 257).

: İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in Londra'daki Fransa ve Almanya elçilerine, Belçika'nın tarafsızlığı hakkındaki düşüncelerini sorması üzerine, Fransa elçisinin olumlu, Alman elçisinin ise İngiltere'nin tutumuna bağlı olduğu biçimindeki cevabı ve E.Grey'in, böyle bir sorun karşısında İngiltere'ye düşecek yükümlülüğü reddi :(**UİT**, I, 457; **ST2**, 451; **TA1**, VI, 52).

: Almanya Hükûmeti'nin Fransa Hükûmeti'ne, bir Rus-Alman savaşının patlak vermesi durumunda, Fransa'nın tarafsız kalıp kalamayacağını soran 18 saatlik ültimatomu: (**STD**, 286; **UİT**, II, 459; **ST2**, 452; **BDST**, I, 224; **MO**, 3518).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, İstanbul'daki Alman Elçisi Wangenheim'e, Osmanlı ile yapılacak antlaşma için yetki verdiğini bildiren telgrafı: "Türkiye'nin Rusya ile savaşında başarılı olabileceğine inanıyorsanız, bu antlaşmayı imzalayınız": (**BDHTA**, 60).

: Alman İmparatoru Kayzer II. Wilhelm'in Avusturya-Macaristan Askerî Ataşeliği'ne gizli bir telgrafla, Türklerle ittifak yapılmak üzere olunduğunu bildirişi :(**BDHTH**, I, 47; TİT, II/4, 640).

1 AĞUSTOS 1914 : Almanya'nın genel seferberlik ilânı: (**STD**, 286; **UİT**, II, 459; **BDST**, I, 224; **ST2**, 452; **BCHTH**, I, 28; **LHA**, I, 48).

: Almanya'nın Rusya'ya savaş ilânı ve Almanya'nın Rusya'daki Büyük Elçisi Portales'in, Almanya'nın savaş ilânı notasını Rusya Hükûmeti'ne verişi: (**BH**, II, 58; **BDHTH**, I, 49; **ST3**, 259; **İDS**, 12; **TR**, 242; **ML**, III, 941; **MO**, 3513; **ST2**, 450; **UİT**, II, 454; **BDST**, I, 223; ST, I, 415; **BDHTA**, 67).

: Fransa'nın Genel Seferberlik ilânı: (**STD**, 286; **UİT**, II, 459; **BDST**, I, 224; **ST2**, 452).

: İngiltere'de donanmaya seferberlik yönetmeliği gereğince hareket emri:(**BH**, I, 134).

: Almanya Hükûmeti'nin donanmaya seferberlik emri: (**BH**, I, 147).

: Fransa Hükûmeti'nin bir gün önceki Almanya notasına, bir Rus-Alman savaşında, Fransa'nın çıkarları doğrultusunda hareket edileceği biçimindeki cevabı: (**UİT**, II, 459; **MO**, 3518; **ST1**, 415; **ST2**, 452; **STD**, 286; **BDST**, I, 224).

: İngiltere Dışişleri Bakanı Sir E. Grey'in, Almanya'nın Fransa'ya saldırmamayı garanti etmesi durumunda İngiltere'nin hem kendisinin, hem de Fransa'nın tarafsızlığını garanti etmeye hazır olduğunu açıklaması: (**UİT**, II, 458).

: Rus Kazak Müfrezesi'nin, Klayni Jevaltin'de bir Alman karakolunu ele geçirişi: (**BH**, II, 58).

: İngiltere Deniz Bakanlığı'nın, İngiliz tersanelerinde Osmanlı Devleti için yapılan Sultan Osman ve Reşadiye

adlı iki savaş gemisine el koyuşu ve bu konudaki kararın, gemilerin yapımcısı Vickers ve Armstrong şirketlerine bildirilişi; Enver Paşa'nın bu haberi İttihatçı liderlere duyuruşu: (**TİT**, III/1, 72; **H**, 156; **İOTK**, IV, 413; **20YT**, I, 346-348; **MO**, 3519; **BSVB**, 47, 50; **OİSÜ**, 248).

: Almanya Hükûmeti'nin İstanbul'daki Büyük Elçi Wangenheim'e, Osmanlı Devleti ile öngörülen ittifak anlaşmasını imzalama yetkisi verişi: (**BDHTH**, I, 47).

: Almanya Hükûmeti'nin, Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Rene Viviani'ye, Fransa'nın tarafsızlığını sağlaması mesajı: (**BDSAn**, 60).

1/2 AĞUSTOS 1914 : Sadrazam ve Hariciye Nazırı Mehmet Sait Halim Paşa'nın Yeniköy'deki yalısında Enver Paşa, Cemal Paşa, Talat, Cavit ve Halil Beyler'in (Menteşe), Osmanlı ordusunun seferber hale konulmasını ve savaşta Türkiye'nin tarafsız kalacağının ve buna muharip devletleri riayete mecbur etmek için Osmanlı ordusunun seferber hale konulacağının ilân edilmesine karar verişleri: (**HH**, I, 103).

2 AĞUSTOS 1914 : Osmanlı Devleti ile Almanya arasında İttifak Anlaşması'nın imzalanışı; Osmanlı Sadrazamı Sait Halim Paşa ile Almanya'nın İstanbul'daki elçisi Wangenheim'in gizli Osmanlı-Alman İttifak Anlaşması'nı imzalayışları; Sait Halim Paşa: "Bu (ittifak), devletin istiklâlini kurtaracaktır": 1- İki ülke, Avusturya-Sırbistan anlaşmazlığında tarafsız olacak; 2- Avusturya-Rusya savaşı çıkar ve Almanya Avusturya-Macaristan'ın yanında yer alırsa, Osmanlı Devleti'de savaşa katılacak; 3- Savaşta Alman askerî heyeti fiilen Osmanlı ordusunda görev alabilecek; 4- Almanya, bir tehlikeyle karşılaştığında Osmanlı Devleti'ni silâh gücüyle savunacak: (**TA2**, II, 205-206; **İOTK**, IV, 411-412; **MO**, 3519; **ST1**, 420; **ST2**, 469; **ML**, III, 942; **UİT**, II, 466-467; **MOAEP**, II, 509-510; **HTM**, VI/(74), 40; **STD**, 287; **TİT**, II/4, 62; **BDHTH**, I, 48; **ST3**, 268; **CHNN**, I, 68; **Gİ**, 127; **BDHOİ**, 50-51; **OİSÜ**, 248).

: Osmanlı Devleti'nin "tedabir-i ihtiyatî" gerekçesiyle seferberlik ilânı: (**HTM**,VI/(74), 40; **MM**, I, 23; TA2, I, 205; **İOTK**, IV, 413; **MO**, 3519; **UİT**, II, 457; **STD**, 287; **BDHTH**, II/2, 7; **ML**, III, 942; **BCHTH**, I, 47; **TBSK**, 9).

: Almanya'nın Belçika Hükûmeti'ne, Belçika topraklarından Alman askerlerinin geçişine izin verilmesi

yolundaki ültimatomu: (**ST1**, 415; **BDST**, I, 224; **ST2**, 452; **UİT**, II, 460; **ML**, II, 257; **HH**, I, 125).

: Fransa'nın Belçika üzerinden geçen uçak filosunun Alman sınırlarına tecavüzü: (**HH**, I, 124).

: Alman ordusunun Belçika üzerinden taarruzu ve Lüksemburg'u istilâsı: (**BDHACÖ**, 2; **BDSAn**, III, 173; **BDST**, I, 223; **TA1**, XIV, 17).

: İngiltere'de Deniz Kuvvetleri için seferberlik ilânı: (**TA1**, XIV, 173).

: İngiltere'de muhalefette olan Muhafazakar Parti'nin, savaşta, hükûmeti destekleyeceklerine ilişkin bir mektubu, liderleri Bonarla ile Başbakan Asquith'e verişleri: (**BDST**, I, 302; **UİT**, II, 461; **ST2**, 452; **BDSAn**, I, 61).

: İngiltere Hükûmeti'nin, Belçika'nın tarafsızlığının herhangi bir şekilde ihlâlinin, İngiltere'yi eyleme geçireceği yolundaki kararı: (**BDSAn**, I, 61).

: İngiltere Hükûmeti'nin denizlerde Fransa'yı kayıtsız-şartsız destekleme kararı: (**ST2**, 452; **UİT**, II, 461).

: İtalya Hükûmeti'nin ülkesinin tarafsızlığını ilân edişi: (**BCHTH**, I, 28).

: İngiltere tersanelerinde yapımı biten iki Osmanlı savaş gemisine el konulduğunu İngiltere Hükûmeti'nin resmen bildirişi: (**H**, 156; **İOTK**, IV, 413; **MO**, 3519; **20YT**, I, 348).

: Almanya'nın Goeben ve Bresleau adlı iki zırhlı savaş gemisini Osmanlı Devleti'ne verme önerisi: (**20YT**, I, 346, 348; **İOTK**, IV, 413-414).

: Ermeni Taşnak Partisi'nin Erzurum'da bir kongre toplayışı: (**TUK**, 106).

: Osmanlı Hükûmeti'nin Tecil-i Düyun Kanun-u Muvakkatı adlı yasayla, bankalardaki vadeli vadesiz mevduatlarla, tüm borç ve taahhüt vadelerini bir ay süreyle erteleyişi :(**İTPDİİP**, 180).

3 AĞUSTOS 19141 : Almanya'nın Fransa'ya savaş ilânı: (**AHE**, 65 ; **ST3**, 259; **ML**, 65; **ST2**, 452-453; **MO**, 3518; **UİT**, II, 459-460; **BDST**, II, 224-225; **STD**, 286; **ST1**, 415; **İDS**, 12; **BCHTH**, I, 28).

ÜNİVERSİTESİ AVASE Bşk. Kütüphanesi

: Almanya'nın Fransa elçisini sınır dışı edişi: (**HH**, I, 125).

: Belçika'nın Almanya'nın ültimatomunu reddi: (**UİT**, II, 460-461; **MO**, 3518; **ST1**, 415; **STD**, 286; **BDST**, I, 224; **BH**, I, 125).

: İtalya'nın tarafsızlığını ilânı: (**BDST**, I, 225, 248).

: Romanya'nın tarafsızlığını ilânı: (**BDST**, I, 225, 248).

: İngiltere'nin seferberlik ilânı: (**İDS**, 12).

: Osmanlı Hükûmeti'nin Avrupadaki savaşta tarafsız kalacağını açıklaması: (**C**, I, 173; **UİT**, II, 467; **ST1**, 421).

: Osmanlı Hükûmeti'nin Örfî İdare İlânı: (**TR**, 227).

: Osmanlı Bankası'nın banknotlara tedavül zorunluluğu koyuşu ve banknot karşılığı altın ödeme zorunluluğunun kaldırılışı: (**TİT**, III/1, 183).

: İsviçre Parlâmentosu'nun ülkede olağanüstü durum ilânı: (**BDST**, I, 238).

: Goeben ve Bresleau savaş gemilerinin Çanakkale yönünde seyretmesi için Alman Deniz Bakanı Amiral von Tirpitz'in, Akdeniz Filosu Komutanı Tümamiral Wilhelm Souchon'a emri: (**MM**, I, 26; **20YT**, I, 406-407; **TİT**, III/1, 76).

: İngiltere Deniz Bakanı Churchill'in, Akdeniz'deki İngiliz Filosu Komutanı Amiral Milne'e, Cebel-i Tarık'a doğru seyreden Alman zırhlısı Goeben'in izlenmesi talimatı: (**20YT**, I, 346).

: Fransa Hükûmeti'nin, Alman zırhlısı Goeben'e karşı Cezayir'i savunmak üzere, Akdeniz'deki Fransız filosuna emri, Filo Komutanı Amiral de Lepeyre'nin bu amaçla Cezayir'den Toulon'a doğru hareketi: (**20YT**, I, 346).

: Fransa'da yedeklerin orduya alınışı: (**BH**, I, 122).

: Avustralya'nın Britanya'ya 20.000 asker gönderişi: (**AVBD**, 41).

: İtalya'nın gizli olarak, Dışişleri Bakanı San Juliano aracılığıyla Almanya'ya tarafsız kalacağını, ancak tatmin edilirse yardım konusunu inceleyeceğini bildirişi: (**UİT**, I, 471-472; **ST1**, 428-429; **TİT**, III/1, 251).

: Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde hükûmeti destekleme konusunda düşünce ayrılığı: (**TİT**, III/1, 23).

: İngiltere Deniz Bakanlığının, Sultan Osman zırhlısının, İngiltere donanmasına hemen katılması için Armstrong şirketiyle görüşmelere başlaması: (**BSVB**, 47).

3/4 AĞUSTOS 1914 : Almanya'nın Belçika'dan toprak işgaline başlayışı ve sıklet merkezi kuzeyde olmak üzere Belçika üzerinden Fransa'ya yönelik taarruzu: (**BDST**, I, 225-226; **STD**, 286; **ST1** 415; **ST2**, 455; **UİT**, II, 461; **MO**, 3518; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 173; **BDHOİ**, 53; **LHA**, I, 49).

4 AĞUSTOS 1914 : İngiltere'nin Almanya'ya, Belçika'ya yönelik saldırısını durdurması çağrısı ve Belçika'dan birliklerini gece yarısına kadar çekmesini, Belçika'nın tarafsızlığını tanımasını, aksi taktirde, Almanya'ya savaş ilân edileceğini belirten ültimatomu: (**MO**, 3518; **UİT**, II, 461-462; **ST1**, 415; **ST2**, 454-455; **STD**, 286; **BDST**, I, 225-226; **BSVB**, 39).

: Almanya'nın İngiltere'nin ültimatomunu dikkate almaması üzerine, İngiltere'nin, Londra'daki Alman Büyük Elçiliği aracılığıyla Almanya'ya resmen savaş ilânı: (**BDST**, I, 227; **ST1**, 415; **ST2**, 455; **UİT**, II, 462; **TA1**, XIV, 173; **ML**, III, 941; **BDHTH**, I, 53; **TİT**, II/4, 133-134; **TİT**, III/1, 75).

: Alman saldırısı üzerine Belçika'da siyasî çekişmeye son verilişi ve Milli Koalisyon Hükûmeti'nin kuruluşu: (**ML**, II 257).

: İtalya'nın Rusya'ya, Avusturya-Macaristan'a ait bazı toprakların kendisine verilmesi koşuluyla, İtilâf devletleriyle görüşmeye hazır olduğunu Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov aracılığıyla bildirişi: (**UİT**, II, 471, 473; **BDST**, I, 246-247; **TİT**, III/1, 796).

: Fransa Parlâmentosu'nun ülkede olağanüstü durum ilânı ve hükûmete olağanüstü yetkiler verişi: (**BDST**, I, 239; **TİT**, III/1, 16).

: İsveç, Norveç ve Danimarka hükûmetlerinin savaşta tarafsız kalacaklarına ilişkin ortak açıklamaları: (**BDST**, I, 245-246).

: Alman ordusunun Liége'e saldırısı: (**TİT**, III/1, 38).

: Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin ülke içindeki anlaşmazlıklara karşın, hükûmetin savaş ilânı kararını oybirliği ile destekleyen oylaması: (**TİT**, III/1, 23).

: Souchon'un, bir gün önceki Alman Amiralliği'nin mesajını Cezayir açıklarındayken alışı; Alman savaş zırhlıları Goeben ve Breslau'nun Messina'da buluşmaları ve yollarına birlikte devam edişleri; iki geminin Cezayir'in iki kenti olan Böne ve Filipvil'i bombardımanı : (**20 YT**, I, 348; **TİT**, III/1, 796; **BSVB**, 52-53).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, Osmanlı - Alman İttifak Metni'ni Yunanistan'ın Almanya elçisine bildirişi: (**TİT**, III/1, 77).

: Alman Hükûmeti'nin, Alman Akdeniz Filosu Komutanı Wilhelm Souchon'a mesajı: "Osmanlı Devleti ile İttifak dün imzalandı. Hemen İstanbul'a doğru hareket ediniz": (**ST3**, 269).

: Alman Dışişleri Bakanı Sagow'un, İstanbul'daki Alman Elçisi Vangenheim'a talimatı: "Türkiye'nin eğer mümkünse bugün harp ilân etmesi çok önemli görünüyor ": (**BDHTH**, I, 52; **TİT**, II/4, 650).

: İstanbul Boğazı'nın girişine, Ön Yzb. Ahmet Haydar komutasındaki mayın müfrezesince, Giresun vapuruyla, 14 adetten oluşan 550 metrelik iki mayın hattının döşenişi: (**BHTD**, 25).

: Çanakkale Boğazı'na Ön Yzb. Nazmi Bey komutasındaki mayın müfrezesince, Selanik vapuruyla, 39 mayınlık birinci mayın hattını döşeyişi: (**BDHMM**, 5; **BHTD**, 25).

5 AĞUSTOS1914 : Avusturya-Macaristan Hükûmeti'nin Rusya'ya savaş ilânı: (**20YT**, I, 321; **OİİH** 637).

: Karadağ Hükûmeti'nin Avusturya-Macaristan'a savaş ilânı: (**YTD**, II, 321).

: Rusya'nın Türkiye'deki Askerî Ataşesi General Leontyev'in Enver Paşa ile görüşmesi ve Enver Paşa'nın, Osmanlı Devleti'nin hiçbir bloka bağlı olmadığını belirterek, Rusya'ya bir anlaşma ve bağlaşma önerisi: "Türk seferberliği asla Rusya'ya karşı yöneltilmiş değildir": (**TR**, 230; **TİT**, III/1, 133; **BDST**, I, 276; **UİT**, II, 467).

: Avusturya-Macaristan'ın İstanbul'daki elçisi Marki Pallavici'nin Sadrazam Sait Halim Paşa'ya, Osmanlı-Alman ittifakına Avusturya-Macaristan'ın da katılmış olduğunu bildirişi: (**ST2**, 465).

: İttihat ve Terakki Hükûmeti'nin, Alman Elçisi Wangenheim aracılığıyla Almanya'dan güvence isteyen notası: 1- Bulgaristan savaşa girmeden ve Romanya'nın bağımsızlığı sağlanmadan Osmanlı Devleti savaşa katılmayacak; 2- Savaş sonunda Osmanlı Devleti'nin sınırları Doğu Anadolu ve Rumeli istikametinde genişletilmeli; 3- Adlî ve iktisadî kapitülâsyonlar kaldırılacak; 4- Osmanlı toprakları işgal edilirse, işgal bitmeden barış yapılmamalı; 5- Osmanlı Devleti de savaş tazminatından pay almalı: (**MOAEP**, II, 517-518).

: Alman Genelkurmay Başkanı Moltke'nin, Almanya safında Osmanlı Devleti'nin bir değeri olamayacağı yolundaki sözleri: (**BSVB**, 49).

: Rusya Hükûmeti'nin Sırbistan Hükûmeti'nden, Bulgaristan'a verilen tavizlerin genişletilmesi yönündeki isteği: (**TİT**, III/1, 107).

: İngiltere Hükûmeti'nin, iki Osmanlı dretnotuna el koyuş gerekçelerini açıklayan bildirisi: (**TİT**, III/1, 73).

: Alman Genelkurmay Başkanı Moltke'nin, Alman Dışişleri Bakanı Jagov'a, Hindistan, Mısır, ve Kafkaslar'da, Osmanlı-Alman ittifakının, genel bir ayaklanma amacına dönük olarak kullanılması yolundaki önerisi: (**TİT**,III/1, 318).

: Marsilya'da yaşayan Osmanlı Ermenilerinin büyük kongreleri ve Ermeni cemaatini ayaklanmaya çağıran beyannameleri: "Ermeniler! II. Wilhelm'in ordularını ezmeye yardımcı olmak için Fransa ve onun müttefiklerinin ordularına gönüllü yazılın!"": (**ED1**, 198).

: Eçmiyazin Katolikosu'nun Kafkasya Genel Valisi Vorontsoff-Dachkoff'a mektubu: "Çar'ın yanında Türkiye Ermenilerinin ümitlerini savunmanızı...": (**ED1**, 197; **ETO**, 40).

: Onarımları tamamlanan Sultanhisar ve Demirhisar torpidolarının Karadeniz Boğazı'na gönderilişi: (**BHTD**, 27).

: Çanakkale Boğazı Torpido Fırkası'nın Durakreis ganbotuyla takviyesi: (**BHTD**, 27).

: İngiliz bandıralı Karabit Fort Vapuru'nun boğazda bir mayına çarparak yara alması ve Büyükdere'ye baştan karası: (**BHTD**, 27).

: Amiral Souchon'un filosuyla tarafsız İtalyan limanı Messina'ya gelişi ve burada yakıt ikmali: (**BSVB**, 53).

6 AĞUSTOS 1914 : Sadrazam Sait Halim Paşa'nın kendisini ziyarete gelen Rusya elçisi Giers'e, Rusya ile bir anlaşma yapma imkânından söz edişi: (TR, 236).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, İstanbul'daki Rusya Elçisi Giers'e, bir yükümlülüğe girmeden, Enver Paşa'nın teklifleri üzerinde görüşme direktifi: (**TİT**, III/1, 36).

: Büyük Elçi Wangenheim aracılığıyla Almanya Hükûmeti'nin, Osmanlı Devleti'nin yükümlülüklerini yerine getirmesi koşuluyla sağlanacak çıkarlar konusunda, *Osmanlı Sadrazamı ve Hariciye Nazırı* Sait Halim Paşa'ya güvence verişi: (**TİT**, III/1, 98; **MOAEP**, II/519 ; **BDHOİ**, 51; **BCHTH**, I, 206).

: Osmanlı Sadrazamı Sait Halim Paşa'nın Almanya Elçisi von Wangenheim ile Goeben ve Bresleau gemileri konusunda görüşmesi ve sadrazamın, iki geminin kaçabilmesi için, boğaza girmelerine izin verildiğini açıklayışı: (**BSVB**, 54).

: İngiltere ile Fransa arasında, Akdeniz'deki her iki ülke deniz güçlerinin iş birliğini sağlayan ve komutanın Fransa'da olacağını belirleyen antlaşma: (**ÇF**, 81-82; **TİT**, III/2, 27).

: Sırbistan'ın, Rusya'nın Bulgaristan'a geniş taviz verilmesi konusundaki isteğini reddi : (**TİT**, III/1, 107).

: Sırbistan'ın Almanya'ya savaş ilânı: (**20YT**, I, 321).

: İstanbul'a doğru gitmekte olan Goeben ve Breslau zırhlılarının komutanı Amiral Souchon'a Alman Hükûmeti'nin yeni emri : "Siyasal nedenlerle şimdilik İstanbul'a gitmekten vazgeçin!": (**ST3**, 270).

: Goeben ve Breslau'nun Messina Boğazı'ndan çıkışı ve Ege'ye açılışı; iki geminin Venizelos'un emri ile Yunanistan'dan kömür ikmali : (**TİT**, III/1, 77; **BSVB**, 53).

: Çanakkale Boğazı'na 47 mayınlık ikinci mayın hattının döşenişi: (**BDHMM**, 5).

7 AĞUSTOS 1914 : Bir resmî bildiri ile Osmanlı Başkumandanlığı'nın basın ve haberleşmeye sansürü: " Yeniden hiçbir nam ile

hiçbir gazete veya ajans intişar edemez ": (**CHNN**, II, 198; **TİT**, III/1, 64; **HTM**, VI/ (74), 40).

: Osmanlı Hükûmeti'nin Müslüman olmayan müstahfızlardan para bedeli alınması kararı : (**TİT**, III/1, 190).

: Goeben ile İngiliz savaş gemisi Doblin'in Mora açıklarında muharebesi: (**BHTD**, 39-40).

: İngiliz askerlerinin, Fransa'da toplanmak üzere bu ülkeye ayak basışları: (**BDSAn**, III, 921).

: İspanya'nın savaşta tarafsız kalacağını ilân edişi: (**BDST**, I, 246).

: Mısır Hükûmeti'nin, ülkeyi savunma görevinin İngiltere'ye düştüğünü açıklayışı: (**TP**, 24; **MO**, 3523).

: İngiltere'nin , Alman denizaltı saldırılarına karşı Japonya'ya iş birliği önerisi; Churchill'in Alman ve Türk gemilerinin ablukasına yardım etmesi amacıyla, Japonya'nın Çanakkale Boğazı'na donanma ve asker yollamasını isteyişi: (**UİT** ,II, 664; **ÇÇJ**, 9I).

8 AĞUSTOS 1914 : Osmanlı Devleti'nin ABD'ne savaşta tarafsız kalacağını, seferberliğin ise yalnızca bir önlemden ibaret olduğunu bildirişi: (**BDSA**, I6).

: İngiliz Avam Kamarası'nın bazı yetkilerinden vazgeçen ve hükûmete geniş yetkiler veren "Devleti Savunma Yasası" nı çıkarışı: (**BDST**, I, 239; **TİT**, III/I, 107).

: Osmanlı Başkumandanlık Karargâhı'nın kolordu komutanları ile toplantısı ve Liman von Sanders Paşa'nın Alman ordusunun hareketi hakkında bilgi verişi: (**CHNN**, II, 217).

: Karadağ'ın Almanya'ya savaş ilânı: (**20YT**, I, 321; **TA1**, XIV, 173).

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın, Rus Elçisi Giers'e, Goeben ve Breslau'nun boğazlardan geçmesine izin verilmeyeceğini belirtişi: (**MO**, 3519).

: Alman Deniz Ataşesi Albay Humman'ın, Bahriye Nezareti'ne gelerek Cemal Paşa'yla görüşmesi ve Çanakkale'ye doğru gelmekte olan Goeben'in kömürü

kalmadığından söz ederek, Bahriye Nezareti depolarından kömür verilmesini isteyişi: (**H**, I58; **OİBDS**, III-II2).

: Japonya'nın İngiltere'ye Uzak Doğuda işbirliği önerisi: (BDST, I, 278).

: Sırbistan'ın Bulgaristan'a, İstip ve Koçora'dan başka toprak veremeyeceğini Rusya'ya bildirişi: (TİT,III/1, 107).

: İtalya Hükûmeti'nin Dışişleri yetkililerine, Osmanlı Devleti'ni elden geldiğince tarafsız tutma konusunda çalışılması talimatı: (TİT, III/1, 144).

: : Tanin'in "Turan ve Kuran" adlı manzumeleri yayınlanmaya başlayışı: (CHNN, II, 200).

8/9 AĞUSTOS I9I4 : Alman Askerî Heyeti Başkanı Liman von Sanders Paşa'nın, Çanakkale Müstahkem Mevkiler Komutanı Veber Paşa'ya, Osmanlı Hükûmet yetkililerinin bilgisi dahilinde olduğunu belirterek, Goeben ve Breslau'nun bağazdan geçmelerine yardım etmesini isteyişi: (**BCHTH**, I, 67).

9 AĞUSTOS 1914 : Enver Paşa'yı ziyaret eden Rusya Askerî Ataşesi General Leonty'nin, Enver Paşa'nın, Almanya'ya karşı sözde ittifak önerisi ile ilgili Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'a mesajı: "Enver Paşa'nın tekliflerini hemen kabul etmeliyiz ": (**TR**, 237).

: Sazanov'un Leonty'ye karşı mesajı: " Enver Paşa ile müzakerelere devam edilmesi ve zaman kazanılması ": (**TR**, 237).

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın, Alman Elçisi Hans von Wangenheim'e, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki çatışmada Yunanistan ve Romanya ile tarafsızlık paktı imzalayabileceğini bildirişi ve bu görüntünün bozulmaması için, iki savaş gemisini Osmanlı Hükûmeti'nin satın almış gibi görünmesi önerisi: (**BSVB**, 55)

: Sazanov'un Giers'e, Goeben ve Breslau'un Çanakkale Boğazı'na yanaşmalarının Rusya'da uyandırdığı telâş ve alınan önlemlerle ilgili yeni mesajı: (**TR**, 237).

: Rusya'nın Romanya'ya, Avusturya-Macaristan'la savaşmak koşuluyla bağlaşma önerisi: (**TİT**, III/1, 110).

: Miralay Cevat Bey'in (Çobanlı), Akdeniz (Çanakkale) Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığı'na getirilişi: (**BHTD**, 31; **OCÇ**, II9; **BCHTH**, I, 67).

I0 AĞUSTOS I9I4 : Goeben ve Breslau'nun Çanakkale önlerine gelişi : (**HTM**, V/(67), 47; **20YT**, I, , 349; **UİT**, II, 468; **ST1**, 421; **TİT**, III/1, 79; **OİSÜ**, 249 ; **TA3**, 161).

: Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Bey'in, *Osmanlı Başkumandanlık Vekâleti'ne, boğazın dışında* bulunan Goeben ve Breslau gemilerinin içeriye girmek için izin istediklerini bildiren telgrafı; Osmanlı karargâhında görevli Alman subay von Kress'in bu telgrafı için Enver Paşa'yı ikna çabası ve Enver Paşa'nın cevabı: "Onlar içeriye alınsın": (**TBSK**, 9).

: Goeben ve Breslau'a Çanakkale Boğazı'ndan geçme izninin verilişi ve iki geminin boğazdan geçişi: (**HTM**, V/(67), 49; **İOTK**, IV, 413; **MO**, 3519; **MM**, I, 27; **BDHMM**, 4; **BDHT**, I, 63 ; **BDHOİ**, 52; **OİSÜ**, 249).

: Müstahkem Mevki Kumandanı Miralay Cevat Bey'in, Alman gemilerinin boğazı geçtiğini hükûmete bildirişi ve Alman gemilerine Karabiga'ya giderek kömür almaları ve bu emre itaat etmeleri emrinin verilişi: (**BCHTH**, I, 68).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, boğazı geçen Goeben ve Breslau'nun, satın alındıklarının ilân edilmesinin kararlaştırılışı: (**TİT**, II/1, 82).

: İngiltere ve Fransa Hükûmetlerinin, iki Alman savaş gemisinin geçişine izin veren Osmanlı Hükûmeti'ni protestosu: (**MO**, 3520; **H**, 159; **HTM**, V/ (67), 49).

: Moltke'nin, gönderdiği mektupla Enver Paşa'dan istekleri: 1- İslam ihtilâli; 2- Mümkün olduğu kadar çok sayıda İngiliz ve Rus birliğinin tutulması: (**TİT**, III/1, 309; **TA3**, 170; **TBSK**, 13).

: Alman Genelkurmay Başkanı Moltke'nin, Liman von Sanders'e yazısı: "Romanya'nın antlaşmaya yanaşmaması sebebi ile bu hareket konusunda endişe duyuyor ve Mısır'a karşı bir harekâtın daha uygun olacağını düşünüyorum. Çünkü, İngilizler Mısır'ı kaybettiği an, bu Türkiye için bir başarı olur": (**BDHTA**, 69)

: Osmanlı Encümen-i Vükelâ Heyeti'nin vakit kazandıran bir tutum sergilemek ve bu arada savaşa hazırlanmak kararı: (**TİT**, III/1, 100).

: Rusya'nın Türkiye elçisi Giers'in Sazanov'a Alman tehlikesini bertaraf etmek için mutlaka Türkiye'yi Rusya'nın yanına çekme yönündeki önerisi ve Sazanov'un bunu reddi: (**TR**, 238).

: İngiliz birliklerinin Fransa'daki savaşa katılmak için Kop limanından hareketleri: (**20YT**, I, 355).

: Avusturya-Macaristan birliklerinin Rus Lehistanı'nı Galiçya tarafından kuşatışları: (**BDSAn**, III, 923).

: Venizelos'un, Yunanistan'ın savaşa katılması durumunda yerinin doğal olarak müttefiklerinin yanında olması gerektiğini belirten bildirisi: "Eğer Türkiye savaşa katılırsa, biz de Türkiye'ye karşı asker ve donanmamızla savaşa katılmaya hazırız": (**ÇMYD**, I6).

: Osmanlı Bankası'na bir ve yarım liralık banknot çıkarma yetkisi: (**TİT**, III/1, 183).

10/11 AĞUSTOS 1914 : Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Çanakkale Boğazı'nı geçen Goeben ve Breslau adlı iki Alman gemisi hakkında bilgi vermek üzere kabine toplantısı: "Müjde! Bugün bir oğlumuz oldu": (**MOEP**, II, 528-530; **H**, 160-161; **İOTK**, IV, 413-414; **ST2**, 466-467; **TA3**, 162; **OİİH**, 653).

11 AĞUSTOS 1914 : Osmanlı Hükûmeti'nin Goeben ve Breslau zırhlılarını Almanya'dan satın aldığını açıklaması: (**MOAEP**, II, 530; **İOTK**, IV, 414; **ST2**, 467; **HH**, I, 224).

: İngiliz donanmasına ait bir filonun Çanakkale önlerine gelişi :(**ÇS**, 26).

: Tevfik Paşa'nın İngiltere Dışişleri Bakanı Sir E. Grey'e sözleri: "Sultan Osman denizcileri yurda dönünce, Yavuz ve Midilli (Goeben ve Breslau)'da görevlendirilecekler...": (**TİT**, III/1, 86).

: Osmanlı Hükûmeti'nin Ege adalarını muhtariyet koşuluyla Yunanistan'dan isteyişi: (**TİT**, III/1, 123).

: Liman von Sanders Paşa'nın Alman İmparatoru II. Wilhelm'e, Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalacağının an-

laşıldığını belirterek, Osmanlı ordusundaki Alman subaylarının geri çekilmesini öneren telgrafı: (**BDHTH**, I, 69).

: Osmanlı Başkumandanlığı'nın, 3'üncü Osmanlı Ordusu'nu Erzurum ve havalisinde, Doğu Cephesi'ni savunmak üzere görevlendirişi: (**BDHST**, 65).

: Fransa'nın Avusturya-Macaristan'a savaş ilân edişi: (**MOAEP**,II, 503).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Sırbistan'ın Sava kentini ele geçirişi: (**20YT**, I, 342).

12 AĞUSTOS 1914 : İngiltere'nin Avusturya-Macaristan'a savaş ilânı: (YTD, II,46).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Sırbistan'a yönelik saldırısı ve Jadar Irmağı boyunca ilerleyişi: (**BDSAn**, III, 923; **ST3**, 262; **20YT**, I, 343; **TA1**, XIV, 176; **ML**, XI, 276).

: İtilâf Devletleri ile İtalya arasında ittifak görüşmelerinin başlayışı ve İtalya'nın önceki isteklerine ek olarak, kara ve denizde askerî yardım, güvence ve 50 milyon sterlin tutarında kredi talebi (**UİT**, II, 472-473, 475; **BDST**, I, 317).

: Amiral Milen komutasında, İnfileksibıl, Veymus ve Doblin gemilerinden oluşan İtilâf Filosu'nun Çanakkale Boğazına yaklaşması: (**BHTD**, 44).

: Rusya'nın İstanbul'daki Büyük Elçisi Giers'in, Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'a, Goeben ve Breslau'nun Çanakkale Boğazı'nı geçişinin, genel durumu Rusya aleyhine çevirdiğine ilişkin mesajı: (**TİT**, III/1, 84).

: Alman Hükûmeti'nin, Goeben ve Bresleau adlı gemilerin Osmanlı Hükûmeti'ne satıldığını açıklayışı: (**OİSÜ**, 249).

: Alman Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın, Türkiye'nin Berlin Ataşemiliteri Cemil Bey'e, bir kolordunun Suriye'den Mısır'a yürümesi ve kanalı tehdit etmesinin pek yararlı olacağını söyleyişi: (**BDHST**, 68).

: İngiliz Hava Kuvvetlerine ait çok sayıda uçağın Fransa'ya geçişi: (**BH**, I, 139).

ÖNEVE
AYASE Bşk.
Bütüphanesi

13 AĞUSTOS 1914 : Padişah V.Mehmet Reşad'ın, seferberlik konusunda halkı savaşa teşvik edici iradesi'nin Enver Paşa'nın bir beyannamesi ile birlikte yayınlanışı: "Hak yolunda ecdadımız gibi metanetle çalışacak olanlarla ordumuzun vazifesini yapacağına mütmainim": (**BCHTH**, I, 47; **ML**, III, 942).

: Rusya'nın Fransa'ya, Osmanlı Devleti'nin savaş dışı kalmasına karşılık, toprak bütünlüğünün garanti edilmesi ve Almanya aleyhine savaş sonrası da devam edecek malî avantajlar sağlanması önerisi (**HTM**, V/(67), 49).

: Türkiye'nin Berlin Ataşemiliteri Cemil Bey'in, Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya, Almanların, Osmanlı Devleti'nin harekete geçerek, Romanya ve Bulgaristan'a ön ayak olmasını istediklerine dair telgrafı: (**BDHTA**, 74).

: Rusya'nın Sırbistan'dan, Avusturya-Macaristan'a kararlı biçimde saldırmasını isteyişi: (**TİT**, III/1, 47).

: Akdeniz'deki Fransa-İngiltere ortak filosunun Otrante Kanalı'nı abluka altına alışı: (**BDST**, I, 291).

14 AĞUSTOS 1914 : Rusya Elçisi Giers'in Sait Halim Paşa ile görüşmesi; Sait Halim Paşa'nın Rusya ile anlaşma önerisini yineleyişi ve bu görüşmeyi Giers'in rapor edişi: (**TİT**, III/I, I39; **BDHTH**, I, 5).

: Osmanlı Encümen-i Vükelâ toplantısı ve toplantıda savaşa katılma konusunun görüşülmesi: (**TİT**, III/1, 102).

: Yunanistan'ın İtilâf Devletlerinden güvence isteyişi: (**TİT**, III/1, 124).

: Rus Çarı II.Nikola'nın, Rusya'nın himayesinde Polonya Ulusal Birliği'nin kurulacağını ilânı: (**BDST**, I, 305).

: Goeben ve Breslau'nun Büyükada'ya gelişi ve bu iki gemiye Yavuz (Goeben) ve Midilli (Breslau) adının verilişi: (**HH**, I, 227).

: Çanakkale Boğazı'na 47 mayından oluşan 3'üncü mayın hattının döşenişi: (**BDHMM**, 5).

: Ermeni Taşnak Partisi'nin, Erzurum'da yapılmakta olan kongresinin sona erişi: (**TUK**, 106).

: İngiltere Başbakanı Asquith'in, Yunan Başbakanı Venizelos'un Almanya ve Avusturya'ya karşı bir Balkan Devletleri Federasyonu plânı olduğundan sözedişi: (**BSVB**, 64-65).

15 AĞUSTOS 1914 : Yunanistan'ın, Osmanlı Devleti'nin adalarla ilgili önergesini reddi: (**TİT**, III/1, 124).

: Alman Amiral Souchon'un, Osmanlı donanmasının fiili komutanı oluşu : (**TİT**, III/1, 200).

: Talat ve Halil Beylerin, ittifak konusunu görüşmek üzere otomobille Bulgaristan'ın başkenti Sofya'ya gidişleri: (**TİT**, III/1, 111; **OİİH**, 655).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Tser'de Sırplar karşısında yenilgisi: (**20YT**, I, 345; **TA1**, XIV, 176; **İDS**, 34; **ML**, III, 941).

: Japonya Hükûmeti'nin Almanya'ya, Çin topraklarından çekilmesi için ültimatomu: (**BDST**, I, 279; **STD**, 290; **UİT**, II, 463-464; **ST1**, 415-416).

16 AĞUSTOS 1914 : Alman ordusunun Belçika'nın Liége kenti ve Liége Kalesi'ni ele geçirişi: (**BDST**, I, 255; **ST3**, 264; **TİT**, III/1, 38; **TA1**, XIV, 175; **ML**, VII, 943; **AHE**, 65; **BDSAn**, III, 921; **BHI** 155-171).

: Amiral Souchon başta olmak üzere, Yavuz ve Midilli'nin (Goeben ve Breslau) tüm subay ve efradının Osmanlı bahriye üniforması giyişleri ve iki geminin İstanbul'a gelişi: (**İOTK**, IV, 415; **HTM**, V/(67), 49; **STD**, 288; **MO**, 3520; **ST1**, 421; **TA2**, I, 208).

: Harbiye Nezareti'nde Enver Paşa ile Alman Elçisi Wangenheim, Liman von Sanders Paşa, Bronzart Paşa, Amiral Souchon, Albay von Cress, Alman askeri ataşesi ve Hafız Hakkı Beylerin, Türkiye'nin savaşa girmesi ve bu durumda oluşacak stratejik durum konularını görüşmeleri: (**CHNN**, II, 335, **MOAEP**, III, 109-110; **TİT**, III/1, 201; **OİİH**, 655).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, müttefiklerine, Osmanlı Devleti adına Enver Paşa'nın ortaya attığı sözde ittifak önerisini bildirişi ve Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığını sağlamak için, toprak bütünlüğünü garanti altına alma, kapitülâsyonları değiştirme, Almanlara ait olan imtiyazları Osmanlı Devleti'ne devretme ve Limni

adasını Osmanlı Devleti'ne bırakma önerisi: (**AGT**, II, 11; **BDST**, I, 276).

: Sazanov'un dé Giers'e mesajı: "Osmanlı Devleti'ne ayrıca Limni adasını da verebiliriz ": (**TİT**,III/1, 146).

: Talat ve Halil Beylerin Sofya'da, Bulgaristan Başbakanı Radoslavof'la görüşmesi: (**CHNN**, II, 337).

: Avusturya-Macaristan ordusu ile Sırbistan ordusu arasında Yadar Meydan Muharebesi: (**AAŞY**, 10).

17 AĞUSTOS 1914 : İtilâf Devletlerinin, Osmanlı Hükûmeti'ne, Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalmasını sağlamak amacıyla; Yavuz ve Midilli'nin Almanya'ya verilmesi koşuluna dayalı olarak, Sazanov'un belirlediği koşulları iletmeleri ve İtilâf Devletlerinin İstanbul'daki elçileri ile görüşmeler yapılışı : (**ST2**, 470; **H**, 163-164; **ML**, III, 942; **TİT**, III/1, 147; **BCHTH**, I, 65).

: Osmanlı Donanma-yı Hümayunu'nda görevli İngiliz subay ve mürettebatının, Bahriye Nazırı Cemal Paşa tarafından görevlerinden alınışları: (**H**, 162-163).

: Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey'in (Menteşe) yerine vekâleten bakan İkinci Reis Hakkı Bey'in, Kazım Karabekir Bey'den Rus donanmasının o günkü durumu ile igili bilgi isteyişi: (**CHNN**, II, 341).

: Zeytunlu Ermenilerin Osmanlı Hükûmeti'nden, askerî hizmet karşılığı olarak, komutan ve subayları kendileri tarafından tayin edilmek üzere, ayrı bir Ermeni alayı kurmak isteyişleri ve bu isteğin reddi: (**TEE**, 603).

: Zeytun'lu Ermenilerin müstakil bir "Zeytun İhtilâlci Alayı" nı kuruşları: (**VÇ**, 4).

: Enderun'da ve Muş'un Beşanlı köyünde Müslümanlara yönelik Ermeni saldırısı ve çok sayıda kişinin Ermenilerce katli: (**TPH**, 66).

: Muş'un Beşanlı köyünde çok sayıda Türk'ün Ermenilerce katli: (**TPH**, 6).

: General Castelneau kumandasındaki 1'inci ve 2'nci Fransız ordularının Morhangé-Sarrebourg hattında mevzilenmiş Alman kuvvetlerini geriye atmak amacıyla taarruzları ve Fransız Süvari Birliği'nin Alman sağ kanadınca geri püskürtülüşü: (**BDST**, I, 256; **İDS**, 25; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 175).

: Ruslarla Almanlar arasında Stalloponen Savaşı; Rus kuvvetlerinin Doğu Rusya'ya girişleri ve istilâları: (**BH**, II, 92; **ST3**, 263; **İDS**, 35; **BDSAN**, III, 923).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Sırp topraklarındaki ilerleyişi: (**TİT**, III/1, 47).

18 AĞUSTOS 1914 : Alman kuvvetlerinin Belçika'da Anvérs'e doğru ilerleyişi: (**BDST**, I, 255).

: Rus kuvvetlerinin Lötzen göllerinin iki yanından ve Prusya'nın doğusundan Alman topraklarına girişi ve Rus Niyemen ordusunun Alman cephesinin genelinde ileri yürüyüşü :(**BH**, II, 92-98; **TA1**, XIV, 176; **ML**, III, 941; **BDST**, I, 266).

: Rusya kuvvetlerinin Galiçya'ya yönelik saldırıları: (**BDSAn**, III, 923).

: Yunanistan Başbakanı Venizelos'un, Yunanistan'ın askerî ve diğer imkânlarını İtilâf Devletlerinin ve özellikle de İngiltere'nin emrine verme kararı ve İngiltere nezdindeki girişimleri: (**TİT**, III/1, 24).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, Maliye Nazırı Cavit Bey'i, sözde tarafsızlık konusunu İtilâf Devletleri elçileri nezdinde görüşmek üzere görevlendirişi ve Cavit Bey'in, İtilâf Devletleri elçilerine, savaşın sonuna dek tarafsız kalmak için, kapitülâsyonlar'ın kaldırılması ve Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı konusundaki teminat talebini bildirişi; ayrıca Rusya'nın tecavüzü ihtimalinden duyulan kaygıyı aktarışı (**HH**, II, 44; **ST2**, 470; **H**, 164).

: : Osmanlı Başkumandanlığı'nın donanmaya, Amiral Souchon'un emrine girilmesi emri; Amiral Souchon'un Osmanlı donanmasında denetleme yapışı ve her gemide bir Alman subayı görevlendirişi: (**BDHTA**, 82-83).

: Souchon'un emrine girmesini bildirişi: (**BDHTA**, 82).

: : Eçmiyazin Ermeni Katolikosu'nun, Rusya'dan, Doğu Anadolu'yu Türklere karşı koruması talebi: (**TİT**, III/3, 13).

19 AĞUSTOS 1914 : ABD Başkanı Wilson'un, Amerikan halkının, "...yalnız harekette değil, sözde ve düşüncelerde de tarafsız kalacağını..." ilânı: (**BDST**, I, 280-281; **TA1**, II, 321).

: Sofya'da Türk-Bulgar İttifak Antlaşması'nın imzalanışı: 1- İki devlet sınırlara saygılıdır; 2- İki devletten birinin saldırıya uğraması durumunda, diğer devlet savunma için yardıma koşacak; 3- İki devlet ortak bir karara varmadan, devletlerden birisi Balkan devletlerinden birisine savaş açmayacak; açmak zorunda kalırsa, diğer devlet tarafsız kalacak; 4- Ortak askeri hareket için, ayrı bir askeri sözleşme yapılacak : (**STD**, 288; **ST2**, 467; **OİBDS**, 112).

: İngiltere Hükûmeti'nin, Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Yunan imkânlarının İtilâf Devletlerine verilmesi talebine karşılığı: " Osmanlı Hükûmeti tarafsız kaldıkça siz de tarafsız kalın; O savaşa katılırsa, Yunanistan'ı müttefik sayarız ": (**TİT**, III/1, 126).

: 16 Ağustos'ta başlayan Yadar Meydan Muharebesi sonunda, Sırp kuvvetlerinin Ripany'de, Avusturya-Macaristan kuvvetlerine karşı saldırıya geçişi: (**20YT**, I, 343; **AAŞCY**, 10; **ML**, III, 941 / **XI**, 276; **TA1**, XIV, 176).

20 AĞUSTOS 1914 : Alman ordusu karşısında Belçika kuvvetlerinin Anvers'e çekilişi ve bu yönde bir savunma çizgisi oluşturuluşu: (**BDST**, I, 255; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 175).

: General von Kluck komutasındaki 1'inci Alman ordusunun Mons'ta İngilizleri yenilgiye uğratışı: (**BDST**, I, 257; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 175).

: Fransız kuvvetlerinin Morhangé-Sarrebourg Savaşı'nda Almanlara yenilişi ve Nancy'e doğru çekilişi: (**BDST**, I, 256; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 175).

: Rus kuvvetlerinin Galiçya sınırını geçerek, Lemberg doğrultusunda ilrleyişi: (**BDHACÖ**,).

: Arşidük Friedrich komutasındaki Avusturya-Macaristan ordusunun Rus topraklarına girişi ve Lüblin ve Komanov yönünde ileri yürüyüşü: (**ML**, III, 941/ **X**, 245; **TA1**, XIV, 176).

: Birinci Dünya Harbin'de, Osmanlı Devleti'nin uygulayacağı ilk sefer plânının Alman General Bronzart von Shellendorf tarafından hazırlanışı: (**BDHTB**, 96-97; **BCHTH**, I, 57).

: Dahiliye Nazırı Talat ve Meclis-i Mebusan Reis'i Halil Beylerin Sofya'dan, Romanya'nın başkenti Bükreş'e geçişleri: (**TİT**, III/1, 113; **CHNN**, II, 337).

: Sözde tarafsızlık girişimlerini yürüten Osmanlı Maliye Nazırı Cavid Bey'e Fransız ve Rusya elçilerinin güvenceleri: "Ekonomik kapitülâsyonlar kalkacak, adlîler için henüz erken": (**TİT**, III/1, 155).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Irak'ın savunmasını güçlendirmek ve Basra'dan gelebilecek İngiliz taarruzunu önlemek için, 13'üncü Kolordu'nun 38'inci Tümeni'ne Irak'ta kalması emri: (**BDHTH** III/1, 42).

21 AĞUSTOS 1914 : Romanya Hükûmeti'nin, Bulgaristan'la üçlü ittifak önerisinde bulunan Osmanlı heyetine olumsuz cevabı: (**STD**, 268-269; **ST2**, 468; **ST1** 422).

: Doğu Prusya'da Alman-Rus kuvvetlerinin çetin muharebeleri; Alman Komutan General M. von Prittwitrz'in, Gumbinnen'de yenilgisi ve Doğu Prusya'yı tamamen boşaltıp, Vistül ırmağının batısına çekilişi; Kuzeydoğu Rus ordularının Doğu Prusya'nın tümünde hâkimiyeti: (**İDS**,35; **BDST**, I, 266; **TA1** XIV, 176; **ML**, III, 941/ **X**, 331).

: Doğu Prusya'da başarısız olan Alman General Prittwitrz'in yerine, Alman Doğu Cephesi Komutanlığı'na, 67 yaşındaki emekli General Paul von Hindenburg'un, Genelkurmay Başkanı Moltke tarafından göreve çağrılışı: (**ML**, V, 863; **KS**, 38-39).

: : Belçika'da Alman ordularının Charleroi'de Fransızlara karşı saldırısı: (**BDST**, I, 257; **TA1**, XIV, 176; **ML**, III, 941).

: Arden Muharebeleri ve Alman kuvvetleri karşısında Fransız yenilgisi: (**TİT**, III/1, 38).

22 AĞUSTOS 1914 : 4'üncü Fransız ordusunun Alsace'a hücumunun kırılışı ve Mefchateau'da Alman ordusuna yenilişi:(**BDST**, I, 258; **BCHA**, 23; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 175).

: Goltz Paşa'nın Belçika Genel Valiliği'ne atanışı: (**CF**, 75,82).

: : Doğu Prusya'daki Alman Orduları Komutanlığı'na, 67 yaşındaki emekli General Paul von Hindenburg'un getirilişi ve Hindenburg'un Kurmay Başkanlığı'na General Ludendorf'u atayışı: (**ML**, III, 941/ **V**, 862; **X**, 331; **TA1**, XIV, 176).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, General Liman von Sanders'e, Türkiye'deki Alman subaylarının bir süre daha bu ülkede kalacağını bildiren yazısı: (**BDHTH**, I, 70).

: Alman Genelkurmay Başkanı General von Moltke ile, General Ludendorf'un, Rusların Narew Ordusu'na taarruz konusunda anlaşmaları: (**AAŞY**, 21).

: Bükreş'te bulunan Osmanlı Dahiliye Nazırı Talat Bey ile Meclis-i Mebusan Reisi Halil Beylerin, içinde Zaimis ve Politis'in de bulunduğu Yunan heyeti ile görüşmesi:(**CHNN**, II, 337).

: İngiliz Dışişleri Bakanı E.Grey'in, İngiltere'nin İstanbul'daki elçisi L. Mallet'e, Fransa ve Rusya elçileriyle anlaşarak, savaş süresince Türkiye'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün garanti edildiğini, hatta savaştan sonra barış görüşmelerinde de bunların dikkate alınacağını, Türkiye'nin ekonomik şartlarının iyileştirileceğini belirten ve bu mesajı İstanbul Hükûmeti'ne iletmesini isteyen telgrafı: (**TA3**, 165).

: İttihat ve Terakki Merkez-i Umumîsinin orduya yeterli para vermediği iddiasıyla, Maliye Nazırı Cavit Bey'e yönelik eleştirisi: (**TİT**, III/1, 187).

: İngiliz ordusunun Avrupa'daki genel savaşta ilk kez Lewis makinalı tüfeğini kullanışı :(**BDSAn**, I, 25).

23 AĞUSTOS 1914 : Belçika'nın Marn Cephesi'nde, Charleroi'da, General Bülow komutasındaki Alman ordusunun, Sambre nehrinin güneyinde bulunan General Laurezac komutasındaki Fransız ordusuna yoğun saldırısı; yenilen Fransız ordusunun Sambre hattını terk edişi: (**BDST**, I, 257; **BDSAn**, I, 150; **TA1**, XIV, 176; **ML**, III, 941).

: Doğu Prusya'daki Alman Orduları Komutanı Hindenburg'un, Marienburg'da, emrindeki orduya Rusların Narew Ordusu'na taarruz emri: (**AAŞCY**, 21).

: Japonya'nın Almanya'ya savaş ilânı: (MOAEP, II, 503; **BDST**, I, 279; **KS**, 59; **UİT**, II, 464; **ST1**, 416; **STD**, 29; **MO**,3518; **ML**, III, 941).

24 AĞUSTOS 1914 : Avusturya-Macaristan ordusunun, Sırp ordusu karşısında yenilişi ve savaş öncesi hatta geri çekilişi:

(**20YTI**, 343; **ML**, III, 941; **XI**, 276; **TA1**, XIV, 176; **TİT**, III/1, 47).

: İngiltere Ordusu Başkomutanı General Sir John French'in Mons'tan geri çekiliş emri: (**BDSAn**, 151).

: Afganistan'ın genel savaşta tarafsızlığını ilânı: (**BDHTH**, III/1, 13).

25 AĞUSTOS 1914 : Doğu Prusya Cephesi'nde, Samanov ve Rennenkampf komutasındaki Rus Orduları karşısında Alman ordusunun geri çekilişinin devamı ve Belçika'dan getirilen iki kolordu ile Alman ordusunun takviyesi: (**ML**, III, 941; **BDST**, I, 258; **TA1**, XIV, 175).

: Fransız General Joffe'nin, Verdun elde kalmak koşuluyla Fransız ordusuna geri çekilme emri: (**BDSAn**, I, 151; **TİT**, III/1, 39).

: Paris'in Alman ordusuna karşı savunulması için Fransız ordusundan üç kolordunun ayrılışı: (**TİT**, III/1, 39).

: Japonya'nın Avusturya-Macaristan'a savaş ilânı: (**YTD**, II (EK), 46).

26 AĞUSTOS 1914 : Arşidük Friedrich komutasındaki Avusturya-Macaristan ordusunun, Lwow ve Tornopol'un ele geçirilmesinden sonra, Ruslar'la Zloczow Meydan Muharebesi ve Avusturya ordusunun ağır yenilgisi: (**AAŞY**, 23; **TA1**, XIV, 176; **ML**, III, 941/ **X**, 245).

: General Paul von Hindenburg komutasındaki Alman ordusunun, Samanov komutasındaki Rus ordusunu Tannenberg'de durdurduktan sonra, kuzey ve güney yönünden kuşatma harekâtı: (**KS**, 41-42;**BDST**, I, 266; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 176; **TİT**, III/1, 40,44 ; **BDHOİ**, 53).

: Almanya'nın Afrika'daki sömürgesi olan Toga'nın, Fransız ve İngiliz kuvvetlerine teslim oluşu: (**2OYT**, I, 341).

: : Fransa'da eski başbakan Viviani başkanlığında ulusal kabinenin kuruluşu: (**BDST**, I, 301).

: İngiliz Amirali Limpus'un Churchill'e raporu: "İstanbul şu anda tümüyle Almanların elinde denilebilir": (**BSVB**, 57).

27 AĞUSTOS 1914 : Alman Genelkurmayı'nın, Alman ordusuna geri çekilen Fransız ordusunun izlenmesi ve Paris üzerine yürünmesi emri: (**AHE** 65; **TİT**, III/1, 40; **BDST**, I, 257; **TA1**, XIV, 175).

: Rus kuvvetlerinin, Lemberg'deki Avusturya-Macaristan'ın 4'üncü Ordusu'na anî baskını ve şiddetli muharebeler: (**AAŞCY**, 25).

: Osmanlı-Alman İttifak Anlaşması'nın, V. Mehmet Reşat ve II. Wilhelm tarafından imzalanmış olan metinlerinin, İstanbul'da karşılıklı teatileri: (**ST2**, 465; **MOAEP**, II, 511; **BDHTA**, 68).

: İki Alman amirali, I5 deniz subayı ve 281 deniz erinin İstanbul'a gelişi ve boğazlar bölgesinde göreve başlayışı: (**BDHTA**, 70).

: Rusya'ya yardım etmek gerektiğini düşünen İstanbul'daki İngiltere elçisi Sir L. Mallet'in hükûmetine Çanakkale'ye bir sefer düzenlenmesi önerisi: (**20 YT**, I, 349; **TA1**, XI, 356).

: Yunan Başbakanı Venizelos'un boğazlar konusunda Londra'ya telgrafı: "Boğazlar'a karşı bir hareket düşünüldüğü takdirde, Yunan kara ve deniz kuvvetleri müttefiklerin emrindedir": (**EPÇA**,16; **BCHTH**, I, 64).

: Matbuat Kanunu'nun özel hükmü gereğince, Tiflis ve civarında basılıp, Doğu Anadolu'ya sokulan ve Ermeniler arasında bağımsızlık fikri yaymaya çalışan Ermenice gazetelerin Osmanlı topraklarına sokulmasının yasaklanması: (**BDHE**, 31).

28 AĞUSTOS 1914 : Türk-Alman İttifak Antlaşması'nın resmen yürürlüğe girişi: (**BDHTA**, 68)

: Avusturya-Macaristan ordusunun Rus ordusunu Lublin'e kadar sürüşü ve Avusturyalı general V. Auffenberg'in 5 Rus ordusunun kuşatılması emri: (**AAŞCY**, 25-29).

: Ukrayna'nın Lwow Bölgesi'inde Avusturya-Macaristan ordusuna karşı Rus ordusunun saldırıya geçişi: (**ML**, III, 941 / **VIII**, 138 / **X**, 245 / **XIV**,176).

: General Hindenburg'un, bütün Alman-Rus cephesi boyunca , Rusların Narew Ordusu'na karşı taarruz emri ve cephede şiddetli muharebeler : (**AAŞCY**, 26).

: Heligoland'da, İngiltere ve Almanya savaş gemilerinin muharebesi: (**TİT**, III/1,48).

: Avusturya-Macaristan'ın Belçika'ya savaş ilânı: (**YTD**, II (Ek), 46; **BİÇ**; 124).

: İtilâf Devletlerinin, Alman denizcilerinin ve teknik elemanlarının Türkiye'ye geçişine olanak sağlayan Bulgaristan'ı protestosu: (**TİT**, III/I,14).

29 AĞUSTOS 1914 : Doğu Prusya'da, Rus ordusunu kuşatan General Hindenburg komutasındaki Alman ordusunun Tennenberg'de Rusları ağır bir yenilgiye uğratışı; büyük kısmı imha edilen Narew ordusunun perişan bir halde geri çekilişi: (**KK**, 42-44; **ST2**, 475; **BDST**, I, 266; **CHNN**, II, 329; **ML**, III, 941 / **V**, 863 / **IX**,902; **TA1**, XIV,176).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Lemberg'te Rus ordusu önünde yenilişi: (**TİT**, III/I,44).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Rus Deniz Kuvvetlerinin, Yavuz zırhlısı'nın Karadeniz'e girmesi durumunda, müdahale etmesinin gerekli olmadığına ilişkin Amiral Eberhart'a mesajı:(**BDHKC** 8).

: Başlarında Amiral von Usedom ve Amiral Merten'in bulunduğu I5 subay, 281 astsubay ve erden kurulu bir Alman müfrezesinin İstanbul'a gelişi: (**BDHTA**, 83).

30 AĞUSTOS 1914 : İtilâf Devletlerinin Osmanlı Hükûmeti'ne, Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığı konusunu incelemeye hazır olduklarını belirtip; Türkiye'nin kesin olarak tarafsızlığı durumunda, toprak bütünlüğü'nün garanti edileceğini, ekonomik ve adlı kapitülâsyonların dostça gözden geçirileceğini belirtmeleri: (**TİT**, III/I, 156; **ST2**, 470; **AGT**, II, 1112; **HTM**, VI/ (74), 40).

: Alman Genelkurmay Başkanlığı'nın Fransa ordusuna karşı tatbik ettiği Paris'i kuşatma esasınada dayanan 'Schlieffen Plânı' nda değişikliği ve Fransız ordusunu izleme esasının uygulamaya konuluşu: (**BDST**, I, 258; **ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 175).

: İtilâf Devletlerinin Sırbistan'dan Bulgaristan lehine toprak talebi: (**TİT** , III/1, 115).

: Rusya'nın Bulgaristan'a ortak hareket karşılığı, Enez-Midye hattını vadedişi : (**TİT**, III/1, 115).

ÖNEVE AYASE Bşk. Kütüphanesi

: Alman General Konrad'ın Alman Başkumandanlığı'na, Rusların Nanew Ordusu üzerine taarruz teklifi: (**AAŞCY**, 34).

: Samanov kumandasındaki Rus ordusunun, Vistül yakınlarında Ludendorf komutasındaki Alman ordusunca esir alınışı ve Rus General Samanov'un intiharı: (**İDS**; 367

: Eleşkirt Hudut Tabur Komutanlığı'nın 3'üncü Ordu Komutanlığı'na, sınıra yakın olan köylerde Rusların bulunduğu ve bunların Ermeniler'i silahlandırdıkları yolundaki raporu: (**ED1**, 201).

: Zeytunlu bir Ermeni çete grubunun Andırın'a baskını ve 100 kişiyi soyarak katledişi: (**ETO**, 71).

31 AĞUSTOS 1914 : İngiliz Savaş Konseyi'nin, İstanbul'daki İngiliz Elçisi Sir L. Mallet'in yaptığı ve Deniz Balanı W. Churchill'in desteklediği Çanakkale'ye hareket önerisini reddi : (**20YT**, I, 349; **TA1**, XI, 356).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in Balkan liderlerine, müttefiklerle birleşmek üzere Bulgaristan, Sırbistan, Romanya, Karadağ ve Yunanistan'ın bir konfederasyon kurmalarını öneren özel mektubu: (**BSVB**, 65).

: Blow ordusunun Sen Kanten'de büyük zaferi ve ricat eden Fransız ordusunu takip eden Alman ordusunun Paris'in varoşlarına dek ilerlemesi: (**CHNN**, 350 ; **AHE**, 65).

: Rusların Niyemen ordusunun, Alle ve Omet nehirleri gerisine çekilişi : (**AAŞCY**, 34).

: : Bükreş'te resmî temaslarda bulunan Dahiliye Nazırı Talat Bey'in Bükreş'ten ayrılışı: (**TİT**, III/I, 113, 128).

1 EYLÜL 1914 : İngiliz Deniz Bakanı W. Churchill'in, Askerî Harekât Daire Başkanı General Callwell'e, İngiliz ve Yunan filolarının Gelibolu Yarımadası'nın işgalini sağlayacak bir plân hazırlanması emri: (**ÇF**, 72-73; **BSVB**, 57).

: Churchill'in, Kraliyet Genelkurmay Başkanı Douglas'a yazdığı bir mektupla, Yunan ordusunun desteğiyle Çanakkale Boğazı'nın zorlanacağı bir harekâta hazırlanılmasını isteyişi: (**ÇMYD**, 12).

: Avusturya-Macaristan - Rusya cephesinde, Rus ordusunda çözülüş belirtileri ve Avusturya-Macaristan ordusunun kuşatma çabaları: (**AAŞCY**, 31).

: Paris'i savunan on kolorduluk Fransa Merkez ordusunun, Alman ordusunca ricata mecbur edilişi: (**CHNN** , II, 330).

: Sırbistan Hükûmeti'nin, 30 Ağustos tarihli İtilâf Devletleri notasına, Bulgaristan'ın İtilâf Devletleri lehine savaşa katılması ve Avusturya-Macaristan'ın bütün Sırp-Hırvat bölgesinin Sırbistan'a verilmesi durumunda, bu ülkeye toprak verebileceği biçimindeki karşılığı: (**TİT**, III/1,44).

: Liman von Sanders Paşa'nın, refakatine İkinci Reis Bahaettin ve Hareket Şubesi Müdürü İhsan (Sabis) ve İsmet Beyleri (İnönü) alarak, Bandırma'daki kolorduyu teftişi: (**CHNN**, II, 350).

2 EYLÜL 1914

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in, İngiliz Savaş Kabinesi'nden, Goeben ve Breslau eşliğinde Çanakkale Boğazı'ndan çıkacak Türk gemilerinin batırılması için yetki alışı: (**BSVB**, 57).

: Paris'in düşmek üzere olduğunu gören Fransa Hükûmeti'nin Paris'ten Bordo'ya çekilişi: (**TİT** , III/1,43; **AHE**, 65).;

: 8'inci Alman ordusunun Mlava-Neidenburg-Ortelsburg-Allenstein mıntıkasında toplanışı: (**AAŞCY**, 35).

: Rusya'nın Kafkasya Genel Valisi Vorontsoff Dachkoff'un, Eçmiyazin Katalikosu'nun 5 Ağustos tarihli mektubuna cevabı: "...bir Rus-Türk savaşı hâlinde kendilerine vereceğim görevlerin teminini rica ederim": (**ED**, 197; **ETO**, 41).

: Talat Bey'in İstanbul'a dönüşü: (**TİT**, III/1, 113).

: Liman von Sanders Paşa'nın Bandırma'dan İstanbul'a dönüşü: (**CHNN**, II, 350)

3 EYLÜL 1914

: Galiçya'da, Rus ordusunun Avusturya-Macaristan ordusuna üstünlüğü; Arşidük Friedrich'in ordusuyla Lwow ve Tornopol'dan Karpatlara doğru çekilişi ve Alman ordusundan yardım isteği: (**ST2**, 475; **TA1**, XIV, 176; **ML**, III, 941 / VIII, 138 / X, 245; **BDHOİ**, 53).

: Rus ordusunun Lemberg'i alışı: (**TİT**, III/1,44).

: Alman ordusunun Marne Irmağı'nı geçişi: (**TİT**, III/1, 41).

: Nusret mayın gemisinin Çanakkale'ye gelişi: (**ÇS**, 33).

4 EYLÜL 1914 : Alman General Moltke'nin, Alman ordusunun sağ kanadını, Paris'in batısından, doğusuna yönelten emri: (**BDS An** , I, 154).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in, Yunanistan'daki İngiliz Deniz Misyonu Başkanı Tuğamiral Mark Kerr'e bir mektup göndererek, Yunan deniz ve askerî uzmanlarının, Çanakkale Boğazı'na yönelik bir harekâtta İngiltere ve Yunanistan'ın ortak hareket projesinde, Yunanistan'ın ne gibi katkılarda bulunabileceğine ilişkin görüşünü almak için ilişkiye geçmesi talimatı: (**ÇMYD**, 12-13).

: General von Moltke'nin, Avusturya-Macaristan harp yönetiminin, Osmanlı Devleti'nin hemen harbe girmesini istediğini Liman von Sanders'e bildirişi: "Arzu ediliyor ki Türkiye yakında taarruza geçsin ve bu durum en geç Çanakkale Boğazı'nın müdafaaya hazırlanmasından sonra gerçekleşsin": (**BDHTA**, 86).

: Hafız Hakkı Bey'in, Türk birliklerinin güney Kafkasya'ya yürümesini öngören layihası: (**BCHTH**, I, 60).

5 EYLÜL 1914 : İngiltere, Fransa ve Rusya'nın, savaş sonunda barışın prensiplerini belirleyen anlaşmaları, Londra Paktı: I- Üç devlet savaş sonunda düşmanla ayrı bir barış anlaşması imzalamayacak; 2- Barış görüşmelerinde, bu üç devletten biri, diğer devletlerin onayını almadan, herhangi bir koşul ileri sürmeyecek: (**ST2** , 477-478; **UİT**, II, 482; **BDST** , I 364; **İDS** 49; **TİT**, III/11, 466).

: Marne Savaşı: (**AHE**, 66; **BDSAn**, III, 921; **TİT**, III/1, 161).

: ABD Dışişleri Bakanı Bryan'ın savaşan taraflara ara buluculuk önerisi: (**BDS T**, I, 364).

: Osmanlı Encümen-i Vükelâsı, bütün kapitülâsyonların kaldırılması biçimindeki kararı: (**TİT** , III/11, 161; **OİİH**, 654).

6 EYLÜL 1914 : Marne Cephesi'nde 6'ncı Fransız ordusunun 1'inci ve 2'nci Alman Ordularına şiddetli taarruzu: (**BCHA**, 30-31; **ML**, III, 941 / VIII, 401; **TA1**, XIV, 175; **BDHOİ**, 53).

: Avusturya-Macaristan'ın Bulgaristan ile dostça siyaset ilkesine dayalı gizli anlaşması: (**TİT**, III/11, 117).

: Rusya'nın İstanbul'daki elçisi Giers'in, Rus Amiral Eberhard'a, Yavuz ve Midilli'nin yakında Karadeniz'e çıkacağını bildiren mesajı: "Herhalde ekselanslarının limanlarımızı emniyete alacak mayın engelleri yaptırmaları muvafık olacaktır": (**BDHKC**, 8).

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Rus Elçi Giers'le görüşmesi ve Bulgaristan'a önerilen Enez-Midye hattı konusunda sitemi: (**TİT**, III/I, 158).

: Viladimir İlyiç Lenin'in savaşla ilgili görüşlerini açıklayışı: (**TİT**, III/1, 30).

: Kaymakam (Yb) Hafız Hakkı Bey'in, yanına Şimendifer Şube Müdürü Muavini Refik Bey'i alarak, temaslarda bulunmak üzere Sofya'ya gönderilişi: (**CHNN** , II, 351; **BDHTH**, I, 71; **TİT**, III/1, 204; **HH** , II, 31).

: : Osmanlı Hükûmeti'nin, Ermenilerin kalabalık olduğu vilâyetlerin valiliklerine, Ermeni siyasî parti başkanları ve elebaşlarının hareketlerinin kontrol altında tutulması talimatı: (**ED1**, 212; **TBI**, 218).

: Osmanlı Başkumandanlığı'nın, 3'üncü Ordu Komutanlığı'na, Van'daki Ermeniler ile Ruslar'n haberleştikleri konusunda istihbarat alındığını bildirişi: (**ED1**, 201).

: : Osmanlı Tahran Elçisinin hükûmete, Rusların İran ve Kafkasya'daki Ermenilere karşı gösterdiği yakınlığı belirten raporu: (**TBI**, 217).

: Suriye'de 8'inci ve 12'nci Kolordular'dan 4'üncü Ordu'nun kuruluşu ve komutanlığına Zeki Paşa'nın atanışı: (**CH4O**, 3; **BCHTH**, I, 59 / II, 57).

7 EYLÜL 1914 : Osmanlı Devleti'ne ait iki dretnotu İngiltere'nin teslim etmemesini protesto eden İranlıların ve Hinduların New York'ta büyük mitingi: (**BDS A**, 43).

: Lenin tezlerinin tesbit edilişi: (**TİT** , III/I, 31).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Drina'yı geçerek Sırbistan'a yeniden saldırışı ve Karpatlara doğru çekilişinin devamı: (**20YT**, I, 343; **ML**, III, 941 / **XI**, 276 / XIV, 176; T **İT**, III/1, 44).

: Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Kral Konstantin'i savaşa katılmaya çağıran mektubu: (**TYM**, 116).

: Alman Başbakanı'nın Liman von Sanders'e, İngiltere'nin dayanma gücünü kıracak her yolun denenmesine mecbur olunduğunu belirten yazısı: "...Türkiye'nin Rusya'ya taarruzu için her şeyi...": (**BDHTA**, 86).

: Alman ordularının Ruslara karşı Mazuri Zaferi: (**TİT**, III/1, 44).

: Gümrük resminin tadili hakkında kanun-u muvakkat: (**TSP**, III, 336).

8 EYLÜL 1914 : Osmanlı Devleti'nin Padişah V.Mehmet Reşat'ın iradesi ile kapitülâsyonları kaldırışı: (**TİT**, III/I, 162; **İT-POİİP**, 173).

: Osmanlı Başkomutanlığı'nın 8'inci Kolordu'ya kanala hareket emri: (**CH4O**, 3).

: Rus Başkomutanlığı'nın, Amiral Eberhard'a, İstanbul'dan alınan bilgilerin, Türkiye ile barışın korunmasına dair bütün ümitleri kestiğine dair mesajı: "Türklerin taarruzunu beklemek lazımdır": (**BDHKC**, 9).

: : Marné Cephesi'nde, General Klück ve Bülow komutasındaki Alman ordularının Fransızlar karşısında dağılışı ve Alman cephesinde gedik açılışı: (**İDS** , 29).

: ABD Başkanı W. Wilson'un çağrısı üzerine, Amerika halkının barış için duası: (**BDST**, I, 280-281).

9 EYLÜL 1914 : Osmanlı Devleti'nin kapitülâsyonları, 1 Ekim'den geçerli olmak üzere kaldırışı ve kapitülâsyonları kaldıran iradenin yabancı elçiliklere bildirilişi: "İmparatorluğun her türlü ilerlemesini engellemiş olan kapitülâsyonlarla, bunlara bağlı ve bunlardan doğmuş olan bütün imtiyaz ve müsamahaların 1 Ekim 1914'ten itibaren kaldırılması...": (**BDSA**, 51-52 , 61, 128; **TİT**, III/1, 162; **İOTK**, IV, 409-410; **MO**, 3520; **ML**, VI, 902).

: Alman Amiral Souchon'un resmen Osmanlı Donanma Komutanı oluşu: (**TİT**, III/1, 205; **BDHTH**, I 71).

: İstanbul'daki İngiliz Askerî Heyeti'nin görevine son verilişi: (**H**, 162-163).

: Rennenkompf komutasındaki Rus ordusunun, Alman General Hindenburg'un başlattığı Alman saldırısını Könningberg-Augustow Cephesi'nde durdurması ve Lötzen-Biala bölgesinde Alman ordusunun sol kanadının geri çekilişi: (**ML**, III, 941 / **V**, 863 / VIII, 487).

: Alman General Bülow'un, Fransız-Alman cephesinde ordusuna geri çekilme emri; Marne Savaşı'nı Almanların kaybedişi ve Almanların Aisne ve Vesle nehirleri gerisine atılışı: (**İDS**, 29; **BDHOİ**, 53).

10 EYLÜL 1914 : Kapitülâsyonların kaldırılışına ilişkin karara İstanbul halkının büyük sevinç gösterişi ve büyük şenliği: (**CHNN**, II, 363).

: Kapitülasyonların kaldırılışına büyük devletlerin elçiliklerinin karşılığı: "Kararı inceleyip, hükûmetimize bildireceğiz": (**TİT**, III/1, 170).

: Kapitülâsyonların kaldırılışına Alman Elçisi Wangenheim'in, Maliye Nazırı Cavit Bey nezdindeki şiddetli protestosu ve büyük devletlerle anlaşıp, Osmanlı Hükûmeti aleyhine barış tehdidi: (**MO**, 3520; **MOAEP**, II, 345-348; **CHNN**, II, 362).

: Alman General Moltke'nin, Marne Cephesi'nden Alman ordusunun geri çekilme emri: (**İDS**, 30).

: Marne Cephesi'nde Alman ordusunun geriye çekiliş hareketi: (**BDST**, I, 261-263; **HH**, II, 40; **ML**, III, 941 / VIII, 401; **TA1**, XIV, 175).

11 EYLÜL 1914 : İstanbul'daki Alman Elçisi Wangenheim'in, büyük devletlerin elçilerine, kapitülâsyonlar konusunu görüşmek üzere toplantı çağrısı: (**MOAEP**, II, 348).

: ABD'deki Osmanlı Elçisi Rüştem Bey'in, kapitülâsyonların kaldırılması ile ilgili olarak Washington Post gazetesine demeci: "Bu (kapitülâsyonlar). Osmanlı halkı için büyük bir haksızlıktı:": (**BDSA**, 55-56).

: Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında adalar konusundaki görüşmelerin kesilişi: (**TİT**, III/I, 132).

: Türkiye'nin Berlin Ataşemiliteri Cemil Bey'in Harbiye Nezareti'ne, Krupp fabrikalarında hazırlanan topların Türkiye'ye gönderilmesi konusunda Alman yetkililerin tavrını anlatan raporu: (**BDHTA**, 77).

: Rava Ruskaya'da, Avusturya-Macaristan ve Rusya orduları arasında şiddetli muharebeler: (**BDSAn**, III, 923).

12 EYLÜL 1914 : ABD'deki Osmanlı Elçisi Rüştem Bey'in, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin pek gergin olduğu bir sırada, ABD'nin Yunanistan'a Idaho ve Mississipi gemilerini satmasının ve Türk sularına savaş gemileri göndermesinin doğru olmadığına ilişkin, ABD Dışişleri Bakanlığı'na muhtırası: (**BDSA**, 36).

: Avusturya-Macaristan ordusunun, Galiçya'yı terk edişi: (**TA1**, XIV, 176; **ML**, III, 941 / VIII, 138 /X, 245).

: Alman General Hindenburg'un, Rus General Rennenkampf'ı Masurenland bataklığında sıkıştırıp, ordusunu imha etmek için Doğu Prusya'da yeni saldırısı: (**ML**, III; 941 / V, 863 / VIII, 487; **TA1**, XXIV, 176; **HH**, II,40).

: : Osmanlı Başkumandanlığının Sofya Türk sefaretine, Romanya'nın Türkiye'ye ait olan mühimmatı geçirmeyerek, Avusturya-Macaristan'a iade ettiğine ilişkin yazısı: (**BDHTA**, 103).

13 EYLÜL 1914 : Doğu Prusya'da Alman ordusunun Rus ordusunu, Masurenland bataklığında ağır yenilgiye uğratışı: (**BDST**, I, 266; **ML**, III, 941 / V, 863; VIII, 487 / X, 532; **TA1**, XIV, 176).

: Fransız General Joffre'un Marne muharebesi hakkında, bu muharebenin Fransız ordusu hesabına şüphe götürmez bir zafer olduğu yorumu: (**İDS** , 30).

: Erzurum Valiliği'nin hükûmete, Rusların bölgedeki Ermenileri kışkırttığına ilişkin yazısı: (**TBI**, 217).

14 EYLÜL 1914 : Marne mağlûbiyeti üzerine, General Moltke'nin görevinden istifası: (**HH** , II, 51; **İDS**, 30; **TİT**, III/1, 43).

: Marne Cephesinden Alman ordusunun çekilişinin tamamlanışı: (**TİT**, III/1, 43).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, savaş sonrasında yapılacak barış görüşmelerinde esas alınacak ilkeleri saptayan planı İngiltere ve Fransa Hükûmetlerine öne-

rişi: I- Aşağı Niemen kesiminin ve Doğu Galiçya'nın Rusya'ya bırakılması; 2- Pozman, Silezya ve Batı Galiçya'nın Polonya'ya verilmesi; 3- Alses-Loren'in Fransa'ya geri verilmesi ; 4- Belçika'nın Alman toprakları ile büyütülmesi; 5- Eski Schleswig ve Houstein topraklarının Danimarka'ya geri verilmesi; 6- Hannover Krallığı'nın yeniden kurulması; 7- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun, Avusturya, Bohemya ve Macaristan halinde üç monarşiye ayrılması; 8- Bosna-Hersek, Dalmaçya kıyıları ve Kuzey Arnavutluk'un Sırbistan'a bırakılması; 9- Savaşa İtilâf Devletleri safında katıldığı takdirde, Bulgaristan'a ödün olarak Sırbistan Makedonyası'ndan bir parça verilmesi; l0- Savaşa İtilâf Devletleri sathında katıldığı takdirde, Yunanistan'a Güney Arnavutluk'un verilmesi; 11-Savaşa İtilâf Devletleri yanında katıldığı takdirde, İtalya'ya Avlonya çevresinin verilmesi; 12- Almanya'nın bütün sömürgelerinin İngiltere, Fransa ve Japonya arasında bölüşülmesi; 13- Almanya ve müttefiklerine belli bir savaş tazminatı ödettirilmesi: (**UİT**, II, 482-483).

: Ukrayna'da, Rava-Russkaya bölgesinde, Avusturya-Macaristan ordusunun, General Brusilov komutasındaki Rus ordusuna yenilişi ve Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin San'ın gerisine çekilişi: (**BDST**, I, 266; **ML**, X, 477; **KS**, 57).

: İngiltere'de Asquith Hükûmeti'nin, savaş nedeni ile İrlanda'ya kısmî özerklik veren yasayı (Home Rule Bill). erteleyişi: (**BDST**, I, 303).

: Almanya Hükûmeti'nin, ABD'nin ara buluculuk önerisine cevabı: "Almanya ancak, kendisine gerçek ve sürekli bir barış kazandıracak ve düşmanlarının yeni saldırılarını önleycek koşulları kabül edebilir": (**BDST**, I, 283).

: Amiral Souchon'un Osmanlı Bahriye Nezareti'nden büyük resmî geçidin yapılış tarihini soran ve bir gün sonra Karadeniz'e çıkmak istediğini belirten yazısına, Bahriye Nazırı Ahmet Cemal'ın, Karadeniz'e çıkılmasına ne Bahriye Nezareti'nin, ne Başkumandanlığın ne de Souchon'un kendisinin karar verebileceğini belirten, buna ancak hükûmetin yetkisinin olduğuna ilişkin yanıtı: "Zinhar bir yanlış harekete meydan verilmemesi tavsiye olunur": (**BDHTHS**, 37; **BDHTA**, 83).

: Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Amiral Souchon'a resmî geçidin 17 Eylül Perşembe günü icra edileceği, yalnız talim için Karadeniz'e çıkılabileceğine ilişkin yazısı: (**BDHTHS**, 38).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, General Falkenhein'i Seyyar Ordu Erkan-ı Harbiye Başkanlığı'na getirişi: (**FH**, 1).

15 EYLÜL 1914 : Alman Orduları Başkomutanlığı'na, Marne başarısızlığının sorumlusu olarak görüldüğü için istifa eden General Moltke'nin yerine, General Erich von Falkenhein'in getirilişi: (**ML**, III, 941; **KS**, 6; TİT, III/I, 45).

: Almanya-Fransa cephesinde, her iki ülke ordularının birbirini kuşatma muharebeleri: (**TİT**, III/I, 45).

: Rus kuvvetlerinin Doğu Prusya topraklarını terk edişi : (**ML**, III,941).

: Kapitülâsyonların kaldırılması nedeniyle, İran Hükûmeti'nin Osmanlı Hükûmeti'ne notası: (**TİT**, III/I, 170).

: Rusların Çernoviç'i işgali: (**TİT**, III/I, 170).

16 EYLÜL 1914 : Rus Orduları Başkumandanı Grandük Nikola'nın Almanya ve Avusturya-Macaristan'da yaşayan Slavlara, bu ülkelerin boyunduruğundan kurtulmaları için Rus ordusuna yardım çağrısı: (**BİÇ**, 90).

: İspir'deki 17'nci Fırka'nın iki erinde savaş boyunca ilk kez lekeli humma teşhisi: (**HH**, II, 50).

17 EYLÜL 1914 : Wangenheim'in, hükûmetinin Osmanlı Devleti'nin derhal savaşa girmesi yönündeki talebini, Osmanlı Hükûmeti'ne iletişi: (**TA3**, 172).

: Alman Genelkurmay Başkanı Falkenhein'in, Liman von Sanders Paşa'ya, Amiral Souchon'a etki yaparak, emrindeki donanmanın manevra münasebetiyle Karadeniz'e çıkıp, Rusya ile bir olay meydana getirip, Türkiye'yi harbe sokmasını sağlamasını isteyen telgrafı: (**TA3**, 177; **BDHTA**, 87).

: Amiral Souchon'un İstanbul'da Osmanlı Donanması'na, Adalar ile Moda arasında parlak bir resmî geçit yaptırışı: (**BDHTH**, I, 72; **CHNN**, II, 366).

: Basra Körfezi'nde, Odin adlı bir İngiliz gambotunun Şattü'l-Arap'a girişi: (**HH**, II, 40).

: von Hindenburg'un karargâhıyla Bresslaw'a gelişi: (**LHA**, I, 96).

: Kapitülâsyonları kaldıran padişah iradesinin Takvim-i Vakayi'de yayınlanışı: (**TİT**, III/I, I62; **MEB**, 222).

I8 EYLÜL I9I4 : Batı Cephesi'nde Alman ordusunun, Manş Denizi'ne sıkıştırmak için Fransız ordusuna saldırısı: (**BDST**, I, 265; **TA1**, XIV, 175; **ML**, III, 553, 941).

: Amerika Birleşik Devletlerinin kapitülâsyonlar konusunda eşitlik ilkesinin uygulanmasını isteyen açıklaması: (**TİT**, III/I, I70).

: Sadrazam Sait Halim Paşa ile Amiral Souchon'un görüşmesi ve amiralin, Karadeniz'e çıkma talebini yenileyişi: (**BDHTA**, 83).

: Bitlis Valisi Mustafa Bey'in, 3'üncü Ordu Komutanlığı'na mesajı: "Savaş çıkarsa, ordudaki Ermeni askerleri silâhları ile birlikte düşman tarafına geçecekler...": (**ED1**, 202).

: Ermeni lider ve düşünürlerin, savaş başlar başlamaz Ermenilerin, silâhları ile birlikte, Rusya tarafına geçmelerini telkin eden ortak kararları: (**TBI**, 2I8).

: Kaymakam (Yb) Hafız Hakkı Bey'in resmî temas için gittiği Bulgaristan'dan geri dönüşü: (**HH**, II, 40).

20 EYLÜL I9I4 : Güney Afrika'da bir Alman sömürgesi olan Luderitz koyunun İtilâf kuvvetlerince işgali: (**20YT**, I, 355).

: Amiral Souchon'un, Osmanlı donanması ile Karadeniz'e çıkma isteği ve bu isteğin Osmanlı Hükûmeti'nce reddi: (**MOAEP**, II, 549; **MO**, 3521; **TBY**, 45).

: Türkiye'deki Alman Heyeti Başkanı Liman von Sanders Paşa'nın, Alman Genelkurmay Başkanı Falkenhein'den, Yavuz ve Midilli 'yi (Goeben ve Breslau) Alman bayrağı altında Karadeniz'e çıkarma düşüncesini öğrenişi : (**TBY**, 45).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın özel talimat ve izni ile aynı gün geri dönmek şartıyla, Amiral Souchon komutasında Osmanlı Deniz Filosu'nun Karadeniz'e çıkışı: (**MO**, 3521; **HTM**, VII/ (74), 41; **BHTD**, 47-48).

[illegible]

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Osmanlı Deniz Filosu'nun Karadeniz'e çıkmasına tepki gösterip, Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya başvurarak, filoyu geri çağırttırması ve Amiral Souchon'un ancak Alman Genel Karargâhı'ndan emir alabileceğini bildirişi; filonun Karadeniz'de küçük bir seyahatten sonra geri dönüşü: (**MO**, 3521; **HTM**, VI/ (74), 41; **BHTD**, 47-48).

: Bükreş Sefareti'nin, Harbiye Nezaretine, 39 milyon fişek ile Krupp toplarına mahsus mermilerin sevkiyatına müsade edilmesi için hudut memurlarına lüzumlu emirlerin verildiğini, obüslerin sevkinin sonraya bırakıldığını bildirişi: (**BDHTA**, 103).

: Osmanlı Hükûmeti'nin bir irade ile gümrükleri %4 artıran kararı: (**TİT**, III/I, 163; **İTPDİİP**,174).

21 EYLÜL 1914 : İngiltere'nin, bazı Alman gemilerinin Osmanlı bayrağı taşıması nedeniyle, bunları ayırt etmenin olanaksızlığını ileri sürüp, bundan böyle, Osmanlı bayrağı taşıyan bütün gemilere düşman muamelesi yapılacağını, Goeben ve Breslau'nun, hangi bayrağı taşırsa taşısın batırılacağını açıklaması: (**MO**, 3521; **HTM** VI/74), 41; **20YT**, I,349).

: Amiral Souchon'un Osmanlı ve iki Alman gemisinden oluşan filoyla Karadeniz'e çıkışı: (**TİT**, III/1,91; **BDHTA**, 83).

: Romanya'nın, Rusya'nın ittifak önerisini reddi: (**BDST**, I, 271; **ST1**, 436-437).

: Osmanlı Devleti'nin Kafkas sınırında, Eleşkird yöresinden, Rus keşif kollarının sınır çizgisini geçişi ve iki tarafın karşılıklı silâh atışları: (**HH** , II, 41).

: Enver Paşa'nın, yanına Kazım Karabekir Bey'i alarak, teftiş amacıyla Bandırma'ya gitmek için, Plevne vapuruyla, Galata rıhtımından hareketi: (**CHNN** , II, 369).

: Viyana sefaretinin Harbiye Nezareti'ne, Romanya'nın, Almanya tarafından Osmanlı ordusuna gönderilen 125 vagon top ve mühimmatın ülkesinden geçmesine izin vermeyerek, Avusturya'ya iade ettiğini doğrulayarak, görüşmeler neticesinde günde 7'şer vagonun sevkine başlanabileceğini bildirişi: (**BDHTA**, 103).

22 EYLÜL 1914 : Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, refakatinde Binbaşı Kazım Karabekir'le birlikte, Bandırma civarındaki 4'üncü Kolordu'nun manevralarını izleyişi: (**CHNN**, 90).

: Gümrük resminin tadili hakkında kanun-u muvakkat: (**TSP**, III, 496).

23 EYLÜL 1914 : İtalya ve Romanya'nın savaş dışındaki ortak dış politika konusunda ikili anlaşma imzalayışları: (**ST1**, 436-437; **ST2**, 499; **TİT**, III/2, 239).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in, Grey'e yazdığı bir mektupla, Türkiye'ye karşı yürütülegelen Türkiye'nin toprak bütünlüğünü koruma ve İstanbul Boğazı'nın Türklerde kalması esasına dayanan politikasını değiştirmesini isteyişi: "Tüm istediğim, Hıristiyan Balkan Devletleri arasında ortak hareketi sağlamada, Türkiye'nin çıkar ve toprak bütünlüğünün artık gözetilmemesidir": (**ÇMYD**, 13-14).

: İngiltere Hava Kuvvetlerine ait bir filonun Düsseldorf'a hava saldırısı: (**TB**, 1974).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Kazım Karabekir'le birlikte, Tekirdağı'nda 3'üncü Ordu manevralarını izleyişi; Kaymakam Hafız Hakkı Bey'le görüşmesi; otomobille Muratlı'ya, oradan da trenle Edirne'ye hareketi: (**CHNN** , II,372).

24 EYLÜL 1914 : Krivoşe'nin, Çar II. Nikola'nın buyruğuyla, Rusya'nın İstanbul'u ve boğazları istediğini Fransız Büyük Elçiliğine bildirişi: (**TİT**, III/1,178).

: Çanakkale Boğazı'na 29 mayından oluşan 4'üncü mayın hattının döşenişi: (**BDHMM**, 5).

: Kendisinin Alman Genel Karargâhı'nın buyruğunda olduğunu söyleyen Amiral Souchon ile Bahriye Nazırı Cemal Paşa arasında tartışma: (**TİT**, III/1,92).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Liman von Sanders ve Kazım Karabekir'le birlikte, Edirne'deki 2'nci Kolordu'yu teftiş edişi: (**CHNN**, II, 372).

: III Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'nın Başkumandanlık'a, Rusların zapt edecekleri yerleri Ermenilere verecekleri ve Ermenilere bağımsızlık vaat ettikleri hakkında şifresi (**TBI**, 218).

25 EYLÜL 1914 : Fransız General Castelnau'nun Batı Avrupa'da, Amiens'te başlattığı saldırının, Bavyeralı Alman kuvvetlerince püskürtülüşü ve Alman kuvvetlerinin Somme nehrine kadar itilişleri: (**BDST**, I, 265).

: Osmanlı Başkumandanlığı'nın, 3'üncü Ordu Komutanlığı'na, Kafkasya'daki Ermeni Taşnaksutyan ve Hınçak komitelerinin bir savaş halinde, Türkiye Ermenilerini isyana sevk etmek üzere Rusya ile anlaştıklarını bildirişi: (**ED**, 202).

26 EYLÜL 1914 : Rusya'nın İngiltere ve Fransa'ya, boğazlardan savaş gemilerinin geçirilebilmesi için plân önerisi: (**UİT**, II, 483).

: İçinde Alman askerleri bulunan Akhisar adlı Osmanlı gemisini gerekçe gösteren İngiltere'nin, bir filo ile Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alışı: (**MO**, 3521; **ÇG**, 361; **TA3**, 175).

: Almanya'nın Türkiye Elçisi Wangenheim'in Sait Halim Paşa'ya, Amiral Souchon'un 24 Eylül'de Cemal Paşa'ya söylediklerini destekler sözleri: "Goeben ve Breslau Osmanlı bayrağı çekmekle birlikte Almandırlar ve Amiral onları Berlin'den alacağı buyruklara göre kullanabilir": (**BDHTA**, 87; **TİT**, III/1, 88).

: Yunanistan'ın, kapitülâsyonlar konusunu görüşmeye hazır olduğunu açıklayışı: (**TİT**, III/1,170).

: Rusya'daki Ermeni komitecileri Samson ve Muşlu Sehpat'ın 600 Ermeni gönüllüsüyle Hoy'a, oradan da Selmas'a gelişleri: (**ETO**, 67).

27 EYLÜL 1914 : Enver Paşa'nın desteklemesine karşın, Amiral Souchon'un bir filo ile Karadeniz'e çıkma isteğinin, Osmanlı kabinesinde ikinci kez reddi: (**MOAEP**, II, 551).

: Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki Komutanı Alman General Weber Paşa'nın, İngiliz filosunca zorlanması tehlikesine karşı, boğazın girişini torpille kapatışı: (**TİT**, III/1, 93; **BDHTH**, I, 73; **MO**, 3521; **İOTK**, IV, 415; **HTM**, VI/(74), 41).

: Çanakkale Boğazı önlerindeki İngiliz Filo Komutanı'nın, boğazdaki iki gözcü Türk torpidosuna, Osmanlı donanmasında Almanlar bulundukça boğazdan çıkacak Türk savaş gemilerinin batırılacağı ihtarı: (**CHNN**, II, 378).

: Bir Türk keşif torpidosunun Çanakkale Boğazı'ndan dışarı çıkışı ve boğazdaki İngiliz filosu'nun torpidoyu geri dönmeye zorlayışı: (**HH**, II, 42; **BSVB**, 57; **OİSÜ**, 250).

: Meclis-i Vükelâ'nın, kapitülâsyonlar konusunda yabancı elçiliklere verilecek cevabı görüşmesi ve karara bağlayışı: (**TİT**, III/1,172).

: Hükûmet üyesi bazı vekillerin, Sadrazam Sait Halim Paşa'nın evinde toplanarak, Almanya'dan istenecek para konusunu görüşmeleri: (**BDHTH**, I, 82; **TİT**, III/I, 191).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Liman von Sanders Paşa'ya, Türkiye'de bulunmasının önemli olduğuna ilişkin mesajı: (**TBY**, 35-36).

: Türkiye'deki Alman Askerî Heyeti Başkanı Liman von Sanders Paşa'nın, Alman Genel Karargâhı'na, İstanbul'daki askerî makamların, Çanakkale Boğazı'nın tehlikeli durumda olmasından dolayı korku içinde bulundukları haberinin asılsız olduklarına ilişkin telgrafı: (**BDHTA**, 72).

: Alman Kurmay Yarbay von Kress'in Şam'a gelerek, Osmanlı 8'inci Kolordu Kurmay Başkanlığı görevine başlaması: (**TBSK**, 19; **BDHTH**, IV/I, 122; **BCHTH**, II, 57).

: Afrika'da bir Alman sömürgesi olan Doula'nın, Fransız ve İngiliz kuvvetlerince işgali: (**20YT**, I, 335).

: Kafkas Cephesi'nde, Eleşkird'te, iki kazak süvari bölüğünün yaya olarak Türk hudut karakollarına saldırısı ve birkaç erin şehit oluşu: (**HH**, II,41).

: Ermenilik propagandası yapmak amacıyla Melkon ve Ohannas adlı iki Ermeni'nin Hoy'dan Van'a gelişi: (**ETO** 67).

28 EYLÜL 1914 : General Hindenburg'un çabalarıyla oluşturulan 9'uncu Alman ordusunun Kuzey Polonya'dan, Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin de Galiçya'dan Doğu Avrupa'da Ruslara karşı yeni bir saldırı başlatışları: (**ML**, III, 941 / X, 245 / XIV, 176).

: Osmanlı Devleti'nin kara sularını 6 mil olarak sınırlayışı ve geceleri bu sınırın içinde dolaşacak gemilere ateş açılacağını birer nota ile İstanbul'daki yabancı elçiliklere bildirişi: (**BHTD**, 49).

: Paris'teki Türk Elçisi Rıfat Paşa'nın Dahiliye Nazırı Talat Paşa'ya, Almanlarla ittifak yapılışını eleştiren mektubu: "Henüz son fırsat da fevt olmadan, islamı ikinci bir Granata Faciası'ndan tahlis ediniz": (**OİİH**, 640).

29 EYLÜL 1914 : Londra'da bulunan Osmanlı elçisinin, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord S.E.. Grey'e başvurarak, 17 Eylül'de Basra'da Türk karasularına giren Odin adlı İngiliz gambotunun Türk kara sularını hemen terk etmesini isteyişi ve Grey'in cevabı: "Türkiye tarafgirlikte ısrar ettikçe imparatorluk hükûmeti bu kaideye riayet talebini kabul etmeyecektir": (**CH**, II, 41).

: İstanbul'daki İngiliz elçisinin Kanal'daki, Rus elçisinin de Kafkas sınırındaki Türk hazırlığını protestosu: (**CHNN**, II, 380; **HH**, II, 63-64).

30 EYLÜL 1914 : Barbaros ve Turgut adlı iki Türk zırhlısının Karadeniz'e çıkışı: (**BHTD**, 49).

1 EKİM 1914 : Kapitülâsyonların kaldırılışıyla ilgili kararın yürürlüğe girişi : (**ML**, VI, 902; **MO**, 3520; **İOTK**, IV, 409-510; **TİT**, III/I, 162; **MEB**, 222).

: Kapitülâsyonların kaldırılışı nedeniyle, ecnebi postalarının lağvoluşu ve Medine'ye giden postalara el konuluşu: (**CHNN**, II, 380; **TİT**, III/1, 178).

: Rusya ve Romanya Anlaşması: (**UİT**, II, 493).

: Osmanlı Bahriye Nezareti'nin, Çanakkale Boğazı'nın kapatılışını resmen ilânı: (**İOTK**, IV,415; **MO**, 3521; **HTM**, VI/74, 41; **ML**, III, 941).

: Anadolu ve Rumeli yakası arasına, 29 mayınlık üçüncü bir mayın hattının döşenişi: (**BHTD**, 50).

: Çanakkale Boğazı'na, 29 mayınlık 5'inci mayın hattının döşenişi: (**BDHMM**, 5).

: Amiral Souchon'un, Türk donanmasının durumu hakkında raporu: "Türk filosu bugünkü haliyle Karadeniz'de vazife görecek bir kabiliyette değildir" : (**HH**, II, 67).

: Amiral Souchon'un Osmanlı Hükûmeti'nden, donanmanın toplu hâlde Karadeniz'e çıkışı için müsaade isteyişi ve bu isteğin yapılacak manevra ve eğitim

programlarının daha önceden gönderilmesi ve Karadeniz'e çıkışlardan, boğaz komutanlığına bilgi verilmesi kaydıyla kabul edilişi: (**BDHTA**, 83).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Amerikalılara karşı dostane hissiyatını göstermek üzere Morgenthau'la birlikte Robert Koleji'ni ziyareti ve kolejde, Enver Paşa'nın henüz küçük olan kardeşi, Şeyhülislâm'ın ve İstanbul Şehremini'nin oğulları için merasimle özel bir sınıfın açılışı: (**BDSA**, 53).

: Rusların İwangorod mıntıkasındaki taarruzlarının, Alman ordusunun karşı taarruzu ile durduruluşu ve Narow-Alexandria Köprüsü'nün, Ruslarca tahrip edilmesinden sonra, Almanlarca zabtı : (**AAŞCS**, 13).

: Belçika'daki Nieuport su bentlerinin açılarak, devam eden Alman taarruzunun durduruluşu ve Belçika ordusunun imhadan kurtarılışı: (**AAŞCS**, 21).

: İngilizlerin Akabe'yi bombardımanı: (**CH4 O**, 37).

3 EKİM 1914 : Petersburg'daki Osmanlı Sefareti Maslahatgüzarı Fahrettin Bey'in, Hariciye Nezareti'ne, Rusya'daki 25 milyon Müslüman'ın, bir savaş durumunda Rus ordusunda, Türkler'e karşı savaşabileceklerini bildirişi: (**TR**, 241).

3/4 EKİM 1914 : Burdur ve Isparta'da şiddetli deprem; 4500 kişinin ölüşü ve 5500 evin yıkılışı: (**İOTK**, IV, 410).

4 EKİM 1914 : Fransız General Foch'un Başkumandan yardımcısı tayin edilişi ve kendisine müttefikler arası koordinasyon görevi verilişi: (**İDS**, 33).

: Şam Müftüsü'nün, Mısır'ın durumunu incelemek üzere Mısır'a gönderilişi: (**BHST**, 68).

: Kanal idaresini himayesine almış olan İngiltere'nin, kendisine düşman devletlere ait gemilere el koyuşu: (**BCHTH**, II, 52).

6 EKİM 1914 : Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Donanma Kumandanlığına emri: "Subay ve efradın öğretim ve eğitimlerini tamamlamak ve denize alışkanlıklarını sağlamak için, sert havalarda eğitim yapmak üzere, Karadeniz'e çıkabilirsiniz": (**BDHTH**, I, 74; **HH** II, 68; **BDHTA**, 83).

ONEUD AVASE Şek. Kütüphanesi

: Alman ve Avusturya-Macaristan ordularının Rus ordusunu püskürtüşü ve Rusların çekiliş harekâtı: (**TİT**, III/2, 44; **BDSAn**, III, 923).

: Belçika ordusunun Anvers savunma çizgisinden Flanders bölgesine çekilişi: (**BDST**, I, 255, 265; **TA1**, IV,52).

8 EKİM 1914 : Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey'in, Dahiliye Nezareti'ne, Rusya'daki Osmanlı Ermenilerinden 800 kişilik bir çetenin Ruslar tarafından silâhlandırılarak, Artvin taraflarına gönderildiğinin bildirilişi: (**ED1**, 202; **TBI**, 218).

9 EKİM 1914 : Enver Paşa'nın von Wangenheim'e, Talat Bey'le Mebusan Meclisi Başkanı Halil Bey'in desteğini aldığını bildirişi: (**BSVB**, 61).

: Alman ordusunun Antwep'i işgali: (**BDSAn**, III, 92l).

: Fransız Başkomutanlığı'nın Belçika'da, General Foch'un sorumluluğunda, Aisne'den Somme'a ve La Bussée Kanalı' na kadar uzanan yeni bir müttefik cephe oluşturması: (**BDST**, I, 265).

10 EKİM 1914 : Başkumandanlık'ın, Osmanlı donanmasının Karadeniz'e çıkmasına izin veren 6 Ekim tarihli emrinin iptali ve ancak bir kaç gemi ile eğitim izninin verilişi: (**BDHTH**, I, 74; **BDHTA**, 83).

: Almanya Hükûmeti'nin, Osmanlı Devleti'ne borç para verilmesi yönündeki önergeyi onaylayışı: (**TİT**, III/1, 191).

: Almanya ve Fransa ordularının, Baltık denizine yönelik hareketlerinin duruşu: (**TİT**, III/1,45).

: Hicaz Valisi Vehip Bey'in, Başkumandanlık Vekâleti'ne, Emir Faysal'ın "hükûmete ahı olan civar kabileleri hükûmete karşı kışkırtmak için..." kabilelerle görüşmeye gittiğine ilişkin telgrafı: (**BDSEME**, 198).

11 EKİM 1914 : Romanya Kralı I.Carol'un ölümü ve yerine yeğeni I. Ferdinand'ın geçişi : (**ML**, IV, 595; X, 676; **ST2**, 499; **CHNN**, II, 283).

: Sadrazam Sait Halim Paşa, Talat ve Halil Beyler ile Enver ve Cemal Paşa'ya Wangenheim'in, Alman Hükûmeti'nin Türk teklifini kabul ettiğini Alman sefaretindeki öğle yemeğinde müjdelemesi: (**HH**, II, 68).

: Enver, Talat ve Cemal Paşaların Wangenheim ile Almanya Hükûmeti adına Rusya'ya saldırma anlaşması imzalamaları ve bunun karşılığında Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne % 6 faizli 5 milyon altın avans verme vaadi: (**H**, 173-174; **İOTK**, IV, 416; **BDST**, I, 275; **UİT**, II, 470; **MOAEP**, II, 551-552; **JTNY**, 545; **BSVB**, 61).

: Enver, Talat , Cemal Paşalarla Halil Bey'in (Menteşe), Wangenheim'e, Almanya'nın Türkiye'ye iki milyon altın verir vermez, Souchon'un Türk donanmasının başına getirileceğini bildirişleri: (**BDHTA**, 87).

: Vistül Muharebesi: (**HH**, II, 70).

: Ypres önlerinde yoğun Fransız- Alman muharebesi: (**BDSAn**, III, 921).

: 3'üncü Ordu Komutanlığı'nın, Rusların Ermenileri silâhlandırdığına dair yazısı: (**TBI**, 218).

12 EKİM 1914 : Başkumandanlık'ın yasaklamasına rağmen, Amiral Souchon'un donanma ile Karadeniz'e çıkışı: (**BDHTH**, I, 75-76; **BCHTH**, I, 73).

: Alman Hükûmeti'nin Romanya üzerinden demir yolu ile Osmanlı Devleti'ne bir milyon altın gönderişi: (**BSVB**, 62).

: Alman ordusunun Varşova'ya yönelik ileri harekâtı: (**BDSAn**, III, 923).

13 EKİM 1914 : Şer'iye ve Nizamiye Mahkemelerinin Tefrik-i Vezaifi Nizamnamesi'nin yayımlanması: (**TİT**, III/1,163).

14 EKİM 1914 : Batı Cephesi'nde Fransa ordusunun Alman ordusu karşısında başarısı ve Ypres kentini ele geçirişi: (**ML**, III, 941 / VI, 216; **TA1**, XIV, 175).

: Çar II. Nikola'nın Türkiye hakkındaki sözleri: "Türkler bize saldırdılar. Bu yürüyüş, tıpkı Hıristiyanlık'a ve bütün Ortodoks milletine karşı yürüyüş gibidir": (**TEE**, 598).

: 3'üncü Ordu Komutanlığı'nın Osmanlı Başkumandanlığı'na, Rusların Kafkasya'da Rus ve Osmanlı Ermenileriyle Rumları silahlandırıp, çeteler kurduğuna ilişkin mesajı: (**ETO**, 66).

: Alman Askerî Heyeti'ne harbiye bütçesinden elli bin lira maaş ve elli bin lira da eğitim masrafı olmak üzere yüz bin altın lira tahsis eden 'irade-i seniye': (**BCHTH**, I, 35).

15 EKİM 1914 : Kapitülâsyonlara dayanan bütün yasaların kaldırılması hakkında "kanun-u muvakkat": (**TİT**, II/1, 163).

: İngiltere donanmasının Hintli askerlerden oluşan bir kuvvetle, Bahreyn'e asker çıkarışı: (**ML**, III, 942; **TA1**, IV, 177).

: Hindenburg'un Rus saldırısını püskürtüşü ve Rusların yeniden direnişi sonucunda, Varşova önlerinde, yeni Lwow-İvangorad-Varşova hattının oluşması : (**TİT**, III/1, 44,47; **ML**, X, 245; **TA1**, XIV, 176).

: Rus Parlâmentosu'ndaki Bolşevik üyelerin sürgün edilişi: (**TİT**, III/1, 33).

16 EKİM 19914 : İtalya Dışişleri Bakanı San Juliano'nun ölümü ve yerine Sonnino'nun getirilişi: (**ST2**, 482).

17 EKİM 1914 : Osmanlı Hükûmeti'nin, Osmanlı-Alman İttifak Anlaşması'nı görüşüp kabul edişi: (**MOAEP**, II, 511).

: Alman Hükûmeti'nin, Osmanlı Devleti'ne ikinci parti olarak 1 milyon altın daha gönderişi: (**BSVB**, 62).

: Teba-yı Osmaniye ile Teba-yı Ecnebiye arasında mütekevvin olup, 18 Eylül 1330 tarihinde derdest-i rüyen olan deavinin fasl-ü hallinde takip edilecek usul-ü muhakemeye dair kanun-u muvakkat: (**TİT**, III/1, 163).

18 EKİM 1914 : Amiral Souchon'un donanmayla izinsiz olarak yeniden Karadeniz'e çıkışı: (**BDHTH**, I, 84; **BHTD**, 53).

: Batı Cephesi'nde Yser önlerinde, Fransız ve Alman kuvvetlerinin yoğun biçimde çarpışmaları: (**İDS**, 33).

20 EKİM 1914 : Enver ve Cemal Paşalar ile Talat ve Halil Beylerin sınırlı kabine toplantıları ve Rusya ile harp konusunun görüşülerek, buna dair anlaşma metnini imzalamaları: (**TR**, 243; **BDHTH**, I, 82-83; **TİT**, III/1,192).

: Almanya'nın, Osmanlı Hükûmeti'nin kesin olarak savaşa girmesini isteyişi: (**CHNN**, II, 331).

: Liman von Sanders Paşa'nın, İstihbarat Şube Müdürü Kâzım Karabekir'e halen harbe girmemiş olan Türk Hükûmeti'nin 'avutma' siyaseti izlediğine ilişkin sözleri: (**CH**, II, 69).

: Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Rusya'nın Karadeniz Donanması Komutanı Amiral Eberhard'a mesajı: "Almanlar'ın Türkiye'ye altın göndermek vaadi, bu devletin harbe girmeyeceğine dair bütün ümitleri söndürmüştür": (**BDHKC**, 9).

: Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Reisi Bronzart von Schellendorf Paşa'nın, Osmanlı ve Rus donanmalarının Karadeniz'de çatışmaları durumunda olabilecek gelişmeleri anlatan layihası: (**BCHTH**, I, 218)

21 EKİM 1914

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Osmanlı Ordusu Başkumandan Vekilliği'ne getirilişi: (**İOTK**, IV, 408).

: Osmanlı Başkumandanlığı'nın Karadeniz Müstahkem Mevki Komutanlığı'na, Yunan gemilerinin Türk bayrağı çekme ihtimaline karşı Türk bayrağı taşıyan vapurların muayene ve teftişlerine devam emri: (**BHTD**, 56).

: Karadeniz'de bulunan Amiral Souchon komutasındaki Osmanlı donanmasının İstanbul'a dönüşü ve Haydarpaşa'ya demirleyişi: (**BHTD**, 54).

: Enver Paşa'nın, von Bronzart Paşa ile, Osmanlı ordusunun harbe nasıl sokulacağı ve harpte Osmanlı Devleti'ne ne tür görevler verileceği konusunda görüşmesi ve Bronzart Paşa'nın bu konuyla ilgili olarak, Alman Genelkurmay Başkanı Moltke'ye yazısı: "Filo harp ilân edilmeden önce, Karadeniz'deki Rus filosunu batırarak, deniz üstünlüğünü kazanacaktır. Harekât zamanı Amiral Souchon'a bırakılmıştır": (**JTNY**, 546; **BDHTHS**, 40; **TA3**, 177).

: Hareket Şubesi Müdürü Bnb. Ali İhsan (Sabis), İstihbarat Şubesi Md. Bnb. Kâzım Karabekir ve Hafız Hakkı Bey'in harbe kış aylarında girilmesinin mahzurları üzerine yazdıkları raporu Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya takdimleri; Hafız Hakkı Bey'in ikinci lâyihası: (**HH**, II, 72; **BCHTH**, I, 61).

: Almanların Varşova önlerinden çekilişleri: (**BDSAn**, III, 923).

22 EKİM 1914 : Almanya'nın gönderdiği 2 milyon liranın İstanbul'daki Alman Sefareti'ne gelişi: (**HH**, II, 96).

: Enver Paşa, Talat ve Halil Beylerin Meclis-i Mebusan Riyaset Konağı'nda savaşa girme konusunu görüşmeleri: (**HH**, II, 81).

: Enver Paşa'nın Amiral Souchon'a sözlü emri:"Filonuz Karadeniz üstünlüğünü elde etmelidir. Rus filosunu arayınız ve harp ilân etmeden, bulunduğu yerde ona hücum ediniz!": (**BDHTH**, I, 95; **TİT**, III/1, 229; **BDHTA**, 94).

: Bronzart Plânı'nın Alman Genel Karargâhı'nda onaylanışı: (**TİT**, III/I, 215)

: Kanal seferinden önce Suriye'de tetkiklerde bulunan Alman subay von Kress'in Nablus'a gelişi: (**TBSK**, 37).

23 EKİM 1914 : Almanya'nın Türkiye Elçisi Wangenheim'in Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa'dan, Rus filosuyla çarpışma emrinin yazılı olarak verilmesini isteyişi: (**TİT**, III/1, 230).

: General Delameyn komutasındaki İngiltere Deniz Sefer Kuvveti'nin Bahreyn adaları civarında toplanışı ve Fav'a asker çıkarışı: (**BDHTH**, III/1, 65; **ML**, III, 942; **TA1**, XIV, 177; **ODEPT**, 523).

: Arthur Henry Mc Mahon'un, Mekke Şerifi Hüseyinle anlaşması; bu anlaşma ile, İngiltere'nin, Fransa'nın çıkarlarına zarar vermeden hareket etmesinin ve Arap topraklarında, Araplar'ın bağımsızlığının desteklenmesinin kararlaştırılması: (**BDS**, 311).

: von Kress'in Şam'a geri dönüşü: (**TBSK**, 37)

24 EKİM 1914 : Alman elçisi Wangenheim'in, Tarabya'daki Alman sefarethanesinde, Sadrazam ve Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Bahriye Nazırı ve 2'nci Ordu Kumandanı Cemal Paşa ile, Dahiliye Nazırı Talat ve Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey'e öğle yemeği; yemekten sonra Wangenheim'in odasında, yeni müsteşar von Kuhlmann'ın, Osmanlı Hükûmeti'nin istediği paranın verilmesi için, harp kararı beklenildiğine ilişkin sözleri: (**CHNN**, II ,48).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, savaşa neden olmamak koşulu ile Amiral Souchon'a, donanma ile Karadeniz'e çıkma izni verişi: (**ST2**, 462).

: Enver Paşa'nın Amiral Souchon'a sözlü emri: "Rus filosunu arayınız ve nerede bulursanız orada harp ilân etmeden taarruz ediniz!": (**BDHTHS**, 43).

: Osmanlı Bahriye Nazırlığı'nın, tüm gemi kumandanlarına, Amiral Souchon'a itaat etmelerini isteyen emri: (**MOAEP**, II, 556; **BDHTHS**, 44; **BDHTA**, 84).

: Bronzart Paşa ile Kaymakam (Yb) Hafız Hakkı Bey'e, Berlin'e gitmeleri emri: (**HH**, II, 81; **BDHTHS**, 41).

: Vistül muharebelerini kazanan Rus ordusunun Almanlara karşı taarruzu: (**HH**, II, 84).

: ABD Başkanı Wilson'un, Amerikan bankalarına Avrupalı firmalara kredi açma yetkisi verişi: (**ML**, I, 437).

: Kağızman dolaylarında Rus ve Ermenilerin yığınak yaptıklarına ilişkin 2'nci Süvari Tümen Komutanlığı'nın raporu: (**TBI**, 218).

: Yunanistan'ın barışı sağlamak bahanesiyle, Arnavutluk'un Smaranda limanına asker çıkarışı ve Görüce Sancağı'nı işgali: (**TA1**, III, 379).

25 EKİM 1914

: Meclis-i Vükelâ'nın, Enver Paşa'nın tavrının aksine, savaşa yol açacak davranışlardan sakınılması kararı: (**TİT**, III/1,232; **CHNN**, II, 411).

: Enver Paşa'nın Amiral Souchon'a Rus filosu ile çatışmaya girişilmesi ve Sırbistan'a mühimmat nakline engel olma konusundaki yazılı emri: "...Rus filosuna hücum ediniz!": (**BDHTH**, I, 96; **TİT**, III/1, 233; **HH**, II, 85; **MOAEP**, II, 555-556; **TA3**, 178).

: Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın donanmaya emri: "Donanma-yı Hümayun birinci kumandanlığına tayin buyurulan Amiral Souchon cenapları tarafından donanma-yı hümayun bera-yı talim Karadeniz'de bulunduğu sırada ita eyleyeceği hergüna evamire harfiyen itaat edilmesini ve bu babta katiyyen tereddüt gösterilmeyerek emirler mukteziyatının her nevi ahval ve şerait dairesinde icraasını taleb ederim": (**BHTD**, 58).

: Bronzart Paşa ve Kaymakam Hafız Hakkı Bey'in Berlin'e gitmek üzere Sirkeci'den hareketleri : (**HH**, II, 81).

: Rusya'daki Türk Maslahatgüzarı Fahrettin Bey'in, Hariciye Vekâleti'ne, Rus siyasî mahfillerinde Türkiye'nin Ruslara karşı yakında savaşa girme düşüncesinin güçlendiğine ilişkin mesajı: (**TR**, 241).

26 EKİM 1914 : Enver Paşa'nın Amiral Souchon'dan derhal harekete geçilmesini isteyişi: (**BDHTHS**, 44)

: Almanya'nın Türkiye Elçisi Wangenheim'in, Enver Paşa'nın Amiral Souchon'a verdiği Rus filosuna çatılması emrini Souchon'dan alıp büyük elçilikte alıkoyuşu ve amirale savaş yönergesi verişi: (**TİT**, III/1, 233).

: Amiral Souchon'un Osmanlı Başkumandanlığı'na telsiz mesajı: "Teşrinievvelin (Ekim) 27'nci günü birinci ve ikinci fırkaların bera-yı talim Karadeniz'e çıkacağı arzolunur": (**BHTD**, 54).

: Rusya'nın İstanbul'daki elçisi Giers'in Maliye Nazırı Cavit Bey'i ziyareti ve sözleri" "Almanlar nihayet sizi maksatlarına alet olarak kullanacaklardır": (**CHNN**, II, 418; **TİT**, III/1, 235).

: Karadeniz'deki Rus Donanması Komutanı Amiral Eberhard'ın, filosu ile Karadeniz'deki Türk sularında gösterişli manevrası ve Sivastopal'a geri dönüşü: (**BHTD**, 60).

: Anadolu Kavağı'ndaki kırmızı deniz fenerinin, Enver Paşa'nın buyruğuyla geceleri yakılmasına son verilişi: (**CHNN**, II, 418; **TİT**, III/1, 235).

26/27 EKİM 1914 : Osmanlı donanmasına ait bir grup savaş gemisi'nin, Marmara denizinde atış eğitimi: (**BDHTH**, I, 85; **BDHTHS**, 38).

27 EKİM 1914 : Kilyos önlerinde toplanan Yavuz, Midilli, Gayret-i Vataniye, Numune-i Hamiyet, Berk-i Saffet, Samsun, Taşoz, Peyk , Nilüfer ve Muavenet adlı gemilerden oluşan 11 parçalık Osmanlı donanmasının Amiral Souchon komutasında Karadeniz'e çıkışı: (**BDHTH**, I, 85; **TİT**, III/1, 235; **MM**, I, 30; **ML**, XII, 249; **MO**, 3521; **BDHTHS**, 38, 44; **BDHTA**, 84; **OİİH**, 656).

: Amiral Souchon'un maiyetindekilere buyruğu: "Süvari vekilleri (Alman İrtibat Subayları) tarafından sizlere verilen emirleri icra ediniz": (**BHTD**, 58).

: Fransa'nın İstanbul elçisinin Maliye Nazırı Cavit Bey'i ziyareti: "Yakında emrivaki karşısında kalacaksınız": (**CHNN**, II, 414).

: Türk filosunun Kısırkaya'da mühimmat yığınağı: (**BHTD**, 60).

: Rusya'nın, Kafkas Cephesi'nde muhtemel Türk tazyikini hafifletmek için İngiltere ve Fransa'nın Türkiye'ye taarruz etmeleri için talebi: (**1CHÇ**, 1).

: Doğu Avrupa'da Rusların Alman kuvvetlerini geri çekilmeye zorlayışı ve Rus kuvvetlerinin Vistül'e doğru ilerlemeleri: (**BDST**, I, 267; **ML**, X, 245; **TA1**, XIV, 176).

28 EKİM 1914 : Amiral Souchon'un, Karadeniz'deki Osmanlı filosuna, Odesa, Feodasia ve Sivastopol'a yönelik hareket ve bombalama emri: (**ST2**, 649; **TA3**, 176).

: Yavuz zırhlısının, yedeğindeki muhriplerle Rus sahillerine doğru hareketi: (**HH**, II, 103).

: Nilüfer ve Yavuz'un, Sivastopol'a dönmekte olan Eberhard komutasındaki Rus filosunu izleme hareketi: (**BHTD**, 60).

: Rus Albay Troubetzkoi'ye Donanma Komutanı Eberhard'ın, ortalık kararır kararmaz, Sivastopol önünde bir ileri karakol kurulması yolunda emri: "Türk gemilerine düşman muamelesi yapınız": (**BDHKC**, 10).

29 EKİM 1914 : Amasra'daki bir Rus gözcü gemisinin, Rus Donanma Komutanlığı'na, Yavuz ve eşliğindeki iki muhripin Rusya'ya doğru yol aldığı mesajı ve Amiral Eberhard'ın donanması ile Karadeniz'e açılışı: (**BHTD**, 61; **BDHKC**, 15).

: Karadeniz'de Osmanlı donanması ile Rus donanmasının çatışması ve bir Rus gambotu ile bir mayın gemisinin batırılışı; bu gelişme nedeniyle Enver Paşa'nın Souchon'u kutlama mesajı: "Muvaffakiyetinizi tebrik ederim. Vaziyet-i harbiye müsait olduğu takdirde, harekâtı kesiniz...": (**BDHTH**, I, 85-87; **BDHKC**, 13-15; **TİT**, III/I, 237; **BDHTHS**, 41).

: Osmanlı donanmasının, Rus limanları Odessa ve Sivastopol'u topa tutuşu; Midilli'nin Novorosiski li-

manı'ndaki gemileri, petrol ve tahıl depolarını bombalaması ve kentte büyük yangın; aynı anda Hamidiye'nin Feodisia limanını bombalayışı ve buna ilişkin Amiral Souchon'un Harbiye Nezaretine raporu: (**TS3**, 271; **ST2**, 469-470; **İOTK**, IV, 415-417; **HTM**, V / (66), 12-13; **BHTD**, 62-65; **ML**, VII, 759; **BHTH**, I, 85-87; **BDHKC**, 13-15; **TİT**, III/1, 237; **HH**, II, I3I; **BDHOİ**, 54; **BDHTHS**, 39; **BDHTA**, 91; **OİİH**, 656).

: Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, 3'üncü Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'ya emrindeki birliklerin, Rus Cephesi'nde hareket ve muharebeye hazır olması emri: (**HH**, II; 131).

: Rus Kafkas Yüksek Kumandanlığı adına General Adjutant Kont Voronstov Daşkov'un, Kafkas ordusuna, Türk-Rus sınırını geçip, Türklere taarruz emri: (**TR**, 264).

: Beyazıt Mutasarrıflığı'nın Erzurum Valiliği'ne, Taşnaksutyun liderlerinden Surin'in, asker kaçaklarını ve köylü Ermenileri toplayarak Iğdır'da çete kurduğu , çeteye katılmak isteyenlerin Kürtler'den bazılarının yardımıyla Rusya'ya geçmekte olduğuna ilişkin telgrafı: (***BDHE**, 39).*

: Belçika'daki Alman birliklerinin Ypres ve Messines'teki İngiliz -Fransız birliklerine saldırısı: (**BDST**, I, 268; **ML**, VI,216).

: İngiltere Hükûmeti'nin savaş kaçakçılığı ile ilgili bir krallık emirnamesi yayınlayışı: (**BDST**, I, 293-294).

30 EKİM 1914

: *Osmanlı donanmasına ait Yavuz, Gayret-i Vataniye ve* Numune-i Hamiyet adlı savaş gemilerinin, Rusya'nın Odesa limanını; Yavuz, Samsun ve Taşoz gemilerinin Sivastopol limanını ve kenti savunan Rus tabyalarını bombardımanı: (**TİT**, III/I, 240; **HTM**, V /(66), 10; **ST2**, 469-470; **ML**, XII, 751; **MO**, 3521, **İOTK**, IV, 416; **MOAEP**, II, 562).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa ile Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Sadrazam Sait Halim Paşa'yı yalısında ziyaretleri; Karadeniz'deki donanmanın çatışmasından habersiz olan sadrazama bu konuda bilgi verişleri ve bu "oldu-bitti"ye kızan sadrazamı yatıştırma çabaları: (**HH**, II, 109).

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın, İtilâf Devletleri elçilerini Yeniköy'deki yalısına çağırıp, Karadeniz olayı nedeniyle özür dileyişi ve sorunun dostça çözümlenmesi ricası: (**HH**, II, 110).

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'deki oldu-bitti ile savaşa sokuluşuna tepki göstererek istifası: (**MO**, 3522; **MOAEP**, II, 562; **İOTK**, IV, 416; **TA3**, 179).

: Karadeniz'de Rus ve Osmanlı donanmalarının neden olduğu olaylar konusunda Meclis-i Vükelâ'da yoğun tartışmalar: (**TİT**, III/1, 248).

: İtilâf Devletlerinin Osmanlı Hükûmeti'ne, tüm Alman subay ve askerî uzmanların ülkelerine gönderilmesini isteyen ültimatomu: (**ÇO**, 38; **ST2**, 473).

: Ültimatoma cevap alamayan İngiltere, Fransa ve Rusya elçilerinin, Osmanlı Hükûmetlerinden pasaportlarını isteyişleri: (**UİT**, II, 470; **ÇO**, 38; **ST2**, 473; **İOTK**, IV, 418).

: Rusya Genelkurmayı'nın Rus ordusuna, Osmanlı hududuna saldırma emri: (**HH**, II, III).

: Rus Çarı II.Nikola'nın, Osmanlı Devleti ile başlayan savaş nedeniyle halkına beyannamesi: "...ecdadımızın Karadeniz sahillerine ait olan tarihi vasiyetlerinin bu suretle hal ve faslına yol açmış olacağımıza...": (**BCHTH**, I, 227).

: Lord Kitchner'in, Osmanlı Devleti'ne karşı İngiltere yanında yer alması konusundaki mektubuna, Mekke Şerifi Hüseyin'den olumlu yanıt alışı: (**OGTBÇ**, 79).

: Gilbert Clayton'un Kahire'deki İngiliz istihbarat işlerinin başına getirilişi: (**BSVB**, 80).

: Batı Cephesi'nde Ypres çarpışmaları: (**İDS**, 33).

31 EKİM 1914

: Padişah V. Mehmet Reşat'ın, Sadrazam Sait Halim Paşa'nın istifasını kabul etmeyişi ve görevini iadesi: (**MOAEP**, II; 562; **İOTK**, IV, 416).

: Osmanlı Sadrazamı Sait Halim Paşa imzasıyla, İstanbul'da bulunan İtilâf Devletleri elçilerine, Karadeniz'deki olaya Rus donanmasının sebeb olduğu yolundaki notu: "Bundan böyle donanmamızın Ka-

ATASE Bşk. Kütüphanesi

radeniz'e çıkmamasına karar verildiğinden, Rus donanmasının da bizim sularımıza gelmemesi...": (**CHNN**, II, 430).

: Karadeniz Olayı nedeniyle, Osmanlı Hükûmetinin Petersburg (Leningrad), Londra, Paris ve Roma büyük elçilikleri kanalıyla, İtilâf Devletlerine notası: "Olay esef vericidir; fakat Ruslar sorumludur.... Dost kalmak isteriz": (**BDHTH**, I, 89-90; **TİT**, III/I, 257).

: Rusya'nın İstanbul'daki Elçisi Giers'in ve elçilik memurlarının İstanbul'dan ayrılışı: (**BDHTH**, I, 92; **TİT**, III/1, 258; **TİT**, III/I, 234).

: Rusların Kafkas Bölgesi'nde, Doğu Beyazıd'ın kuzeyinden Türklere yönelik misilleme saldırısı: (**HTM**, VI/(74), 42; **MO**, 3521; **İOTK**, IV, 420).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, Osmanlı sahillerindeki bütün deniz fenerlerinin söndürülmesi emri: (**CHN** N, II, 428).

: Rusya sahillerini bombardıman etmiş olan Amiral Souchon komutasındaki Osmanlı donanmasının kayıpsız olarak İstanbul'a dönüşü: (**ST2**, 470; **HTM**, V/(66), 12).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in Akdeniz Filo Komutanlığı'na, Türkiye'ye karşı harekete hemen geçilmesi yolunda talimatı: (**BSVB**, 63).

: Japonların, Almanların denetimindeki Kiao-Çeo'ya saldırıları: (**20YT**, I, 341; **ML**, III, 941).

: İngiltere Hükûmeti'nin, Mekke Emiri Hüseyin'in oğlu Abdullah'a, Emir Hüseyin'in kişisel haklarını Osmanlı Devleti'ne karşı korumayı İngiltere Hükûmeti'nin kabul ettiğine ilişkin yazısı: (**ATEL**, 236).

: İngiltere'nin Basra Körfezi dolaylarındaki Arap kabilelerine bildirgesi: "Bir takım delilerin cihad sözüne kapılmalarına meydan vermeyiniz!": (**TİT**, III/3 95).

1 KASIM 1914 : Rus kuvvetlerinin Osmanlı-Rus sınırını geçip, Pasin ve Eleşkirt yönünde ilerlemesi: (**MOAEP**, II, 114; **MO**, 3521; **İOTK**, IV, 418; **ST2**, 472; **BDHTH**, I, 88;**TİT** III/1, 257; **IDH3**, 24; **BDHOİ**, 55).

: Sadrazam ve Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa, Şeyhülislam Hayri Efendi, Harbiye Nazırı ve Baş-

kumandan Vekili Enver Paşa, Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Dahiliye Nazırı Talat Bey, Adliye Nazırı İbrahim Bey ve Maarif Nazırı Şükrü Bey'in harp hâlinin zarureti üzerine mazbata hazırlayışları ve padişah V. Mehmet Reşat'a takdimleri: (**HH**, II, 108).

: Son olaylar üzerine kabinenin olağanüstü toplantısı ve Posta ve Telgraf Nazırı Oskan Efendi, Ticaret Nazırı Süleyman Elbistani, Maliye Nazırı Cavit ve Nafia Nazırı Çürüksulu Mahmut Beylerin istifa etme kararları: (**HH**, II, 108).

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Petersburg'ta, Türk Elçisi Fahrettin Bey aracılığıyla Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'a, iki ülke arasındaki ilişkilerin korunmasıyla ilgili mesajı ve Sazanov'un cevabı: "Artık geç oldu": (**TİT**, III/1, 257; **UİT**, II, 470; **ST2**, 473).

: Coronol'da Alman deniz filosunun İngiliz deniz filosunu ağır biçimde yenilgiye uğratışı: (**BDST**, I, 292; **ST1**, 418; **TA1**, XIV, 177; **BSVB**, 63).

: Bir İngiliz filosunun İzmir Limanı'nı bombardımanı: (**İGÇM**, 66; **ÇSİE**, 5)

: Basra Körfezi'ndeki İngiliz donanmasının Şattü'l-Arap yönünde hareketi: (**İOTK**, IV, 420; **MO**, 3527).

: İngiliz filosunun Akabe Limanı ve Gazze'yi bombardımanı ve Gazze'ye asker çıkarışı: (**MO**, 3521, 3530; **İOTK**, IV, 420; **HTM**, VI/(74), 42; **ŞKHB**, 132; **BDHTH**, IV, 126).

2 KASIM 1914 : Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne 'resmen' savaş ilânı: (**MM**, I, 29; **TA1**, XIV, 176; **HTM**, VI/(74), 42; **UİT**, II, 471; **MO**, 3521; **İOTK**, IV, 418; **ML**, III, 942; **BSVB**, 63).

: General Bergmann komutasındaki Rus alayının Türk sınırını geçip, ilk tahkimli Türk mevzii olan Zivin'e saldırısı ve Nardan'ı (İd) işgali: (**TR**, 2665; **ŞKHB**, 26; **BCHTH**, I, 105).

: İstanbul'daki Fransız Elçisi Bombard'ın ve İngiliz Elçisi Sir Mallet'in ülkelerine gitmek üzere İstanbul'dan ayrılışları: (**İOTK**, IV, 418; **ST2**, 472; **TR**, 245).

: Çar II. Nikola'nın Rus halkına manifestosu: "Türkiye'nin...harp hareketlerine başvurmasının...tarihi emellerimize ulaşmamızı çabuklaştıracağına kanaatimiz vardır": (**TR**, 247; **BDSÇB**, 27-28).

: Osmanlı kabinesinin toplanışı; Telgraf Nazırı Oskan Efendi, Ziraat ve Ticaret Nazırı Süleyman Elbistani ve Nafia Nazırı Çürüksulu Mahmut Paşa'nın istifası: (**BDHTH**, I, 92).

: İngiltere Hükûmeti'nin Mısır'da sıkıyönetim ilânı: (**MO**, 3524; **TİT**, III/1, 405; **ML**, VIII, 731).

: Osmanlı-Sırp ilişkilerinin kesilişi: (**Tİİ**, 234).

: Osmanlı Başkumandanlığı'nın, İzmir'deki 10'uncu Tümen'in Suriye'ye naklini emrederek, bu tümenin Kanal Seferi'ne katılmasını isteyişi: (**BCHTH**, II, 59).

3 KASIM 1914

: 18 savaş gemisinden oluşan bir İngiliz-Fransız ortak filosunun, sabah saat 06.50'den itibaren, Çanakkale'nin Seddülbahir Ertuğrul ve Kumkale kesimlerine topçu ateşi ve buna Orhaniye tabyalarından karşılık verilişi; 17 dakikalık ateşten sonra ortak filonun, Muarız körfezine çekilişi; bir İngiliz zırhlısının yara alışı ve Seddülbahir mevzilerinde büyük hasar : (**ŞKHB**, 74-75; **TİT**, III/1, 60; **BDHTH**, I, 89; **ÇS**, 36; **EPÇA**, 25; **MOAEP**, III, 224; **TA1**, XI, 356-358; **MO**, 3532; **İOTK**, IV, 420; **HTM**, VI/(74), 42; **HH2**, 121; **ÇF**, 74; **İGÇM**, 66; **BSVB**, 63; **ÇSİE**, 5).

: Türk - Rus sınırı boyunca Rus ordusunun ileri harekâtı ve Hamur, Diyadin, Doğubeyazıt, Ağrı, Taşlıçay ve Horasan'ın Ruslarca işgali: (ŞKHB, 5- 7, 26; **BCHTH**, I, 106).

: Sırbistan'la Yunanistan arasında, Osmanlı Devleti Sırbistan'a karşı harekete geçmedikçe, Yunanistan'ın tarafsız kalacağına ilişkin anlaşma: (**TİT**, III/1, 267).

: İngiltere'nin Alman kara sularını ablukaya alışı: (**ST2**, 491).

: İngilizlerin Sina'da, Akabe kentini işgalleri: (**MO**, 3530; **İOTK**, IV, 420; **HTM**, VI/(74), 452).

: General Dalemeyn komutasındaki bir İngiliz filosunun Şattü'l-Arap açıklarına gelişi ve Fav'a bir müfreze asker çıkarışı: (**BDHTH**, III/1, 69; **BCHTH**, II, 16).

: Akdeniz adlı nakliye gemisinin, Giresun'daki Türk askerlerini Trabzon'a götürmek için bu kente gönderilişi: (**HH**, II, 123).

4 KASIM 1914 : Rusya'nın Bulgaristan'a, Osmanlı Devleti ile savaşa girmesi durumunda Enez-Midye çizgisini; Avusturya-Macaristan'la savaşa girmesi durumunda ise 1912 Antlaşması'na göre taviz vaadi: (**TİT**, III/1, 441).

: İngiliz ordusunun Almanlara karşı Pas ve Calais'te savunma çizgisi oluşturması: (**BDST**, I, 266; **ML**, VI, 216).

5 KASIM 1914 : İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne savaş ilânı; Fransa Hükûmeti'nin ise, Osmanlı Devleti'ne savaş ilân edeceğini açıklaması; İngiltere Başbakanı Asquith'in parlâmentoya açıklaması: "Osmanlı Devleti savaşa isteyerek ve bilerek girdi, cezasını en ağır biçimde çekecektir": (**BDHTH**, I, 104; **TİT**, III/I, 260; **ML**, III, 942; **İGÇM**, 66; **BSVB**, 63).

: İngiltere yönetiminin yayınladığı bir kraliyet buyruğuyla (Order in Council) Kıbrıs'ı İngiltere'ye ilhak edişi: (**İYK**, 465; **TİT**, III/I, 405).

: Rus donanmasının Sivastopol'dan hareketi: (**HH**, II, 126).

: 1'inci Kafkas Rus Ordusu'nun Köprüköy istikametinde Türk kuvvetlerine karşı saldırıya geçişi: (**BDSOO**, 9).

: Bahr-i Ahmer, Bezm-i Alem ve Mithat Paşa nakliye gemilerinin iki uçak ve erzak yüklü olarak İstanbul'dan Trabzon'a hareketi : (**HH**, II, I26).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Sırbistan'a yeniden saldırısı: (**TİT**, III/1, 47).

: Alman Hükûmeti'nin patates ofisi kurarak, gıda sıkıntısı çekilen ülkede fırıncılara, ekmeğe belirli oranda patates karıştırma zorunluluğu getirişi: (**BDST**, I, 289).

6 KASIM 1914: : Fransa Hükûmeti'nin Osmanlı Devleti'ne resmen savaş ilânı: (**UİT**, II, 471; **İOTK**, IV, 418; **MO**, 3521).

: Rus donanmasına ait Rostislav ve Kaul zırhlılarının, Zonguldak'ta iskele ve kömür ocaklarını üç saat süreyle bombardımanı: (**HH**, II, I26).

: Prens Sebahattin'in, Padişah Mehmet Reşat'a, Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa sürüklenişini protesto eden mektubu: "Almanya lehine kılıcı çekerken hükûmetiniz, memleketi ölüme mahkûm ediyor": (**OİİH**, 639).

: İngiltere kuvvetlerinin Irak Cephesi'nde ileri harekâtı; bir İngiliz kruvazörünün ve gambotunun Fav Boğazı'nı bombardımanı; Hindistan'dan getirilen askerî kuvvetlerinin, İngiliz deniz eratının yardımıyla, Şattü'l-Arap'ta Fav'a çıkarılışı ve Fav'ın işgali: (**BDHTH**, I, 89; **ML**, III/I, 69-71 / IV/1, 709; **BDSOO**, 6).

: Kafkas Cephesi'nde Rus ve Osmanlı ordularının karşı karşıya gelişleri; Narman, Velibaba, Eleşkırt ve Doğubeyazıt yönlerinde 3'üncü Türk Ordusu'nun Ruslarla çetin muharebesi ve Rusların bu bölgeden çekilişleri: (**MOAEP**, III, 119; **HTM**, VI/ (74), 42; **MO**, 3525; **İOTK**, IV, 421; **ML**, III, 942 / X, 9; **TA1**, XIV, 177; **BCHTH**, 110-111).

: Tutak'ta Rus süvari alayının, Türk İhtiyat Tümeni'nin baskınına uğrayışı ve ağır kayıplar alarak geri çekilişi; Türk süvarilerinin Tutak'ı aldıktan sonra Kılıçgediği istikametinde ilerleyişleri: (**BCHTH**, I,136).

: Yavuz zırhlısının Berk-i Safvet ve iki destroyerle Karadeniz'e çıkışı: (**HH**, II, 126).

: Akdeniz vapurunun Trabzon'a asker boşaltışı: (**HH**, II, 128).

: General Bronzart Paşa ile Kaymakam (Yb) Hafız Hakkı Bey'in Almanya'dan dönüşleri: (**HH**, II, 129).

: Rostov'un İngiliz Konsolos Yardımcısı Vekili Francis Blyth Kirby'nin İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na, Ermenilerin Ruslardan destek göreceklerini anladıkları an Türkiye'deki ve Ermenistan'daki Ermeniler arasında genel bir ihtilalin patlak vereceğine ilişkin yazısı: (**YBI**, 36).

: Balkanlar'daki Sırp kuvvetlerinin Avusturya-Macaristan kuvvetleri karşısında Rudnik dağlarına çekilişi: (**20YT**, I, 343-344; **ML**, III, 941; X, 276; **TA1**, XIV, 177).

: Fransa'da savaş kaçakçılığı genelgesinin yayınlanışı ve tarafsız ülkelere giden mallara, düşman ülkelere gitme olasılığına karşı sıkı denetleme getirilişi: (**BDST**, I, 294).

6/7 KASIM 1914 : Fav Kalesi'nin İngilizlerce işgali: (**BDHTH**, III/1, 71).

7 KASIM 1914 : Kafkas Cephesi'nde Rus ve Türk ordularının Birinci Köprüköy Muharebesi: (**TİT**, III/1, 353; **BDHOİ**, 56).

: Eleşkirt (Zeydikan)'in Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 6).

: Fav'a İngilizlerin bütünüyle hakim oluşları ve General Delamey'in Fav'da bir bölük bırakarak, vapurlarla kuvvetlerini Şattü'l-Arap nehrinden Abadan'ın kuzeyindeki Saniye mevzine sevk etmeye başlayışı: (**ŞKHB**, I53; **BCHTH**, II, 16).

: İngilizlerin Basra Körfezi'nin girişine asker çıkarışları: (**MO**, 3527; **İOTK**, IV, 420).

: Süvari Binbaşı Mümtaz Bey'in, Filistin-Mısır hududunda, para ile yanına topladığı aşiret ve bedevilerle İngiliz kuvvetlerine yönelik akınları: (**HH**, II, 217).

: Mısır'daki İngiliz İşgal Komutanlığı'nın bu ülkeyi Osmanlılara karşı koruyacağını açıklayışı: (**TP**, 25).

: Japonya'nın, Çin'de Almanların kontrolünde olan Çing-Tao'yu ele geçirişleri: (**BDST**, I, 279; **TA1**, XIV, 177).

8 KASIM 1914 : Osmanlı donanmasına ait Midilli kruvazörünün Rusya'nın Poti Limanı'nı bombardımanı: (**MO**,3527; **İOTK**,IV,421; **HTM** VII/ (74), 42).

: Süvari Binbaşısı Mümtaz Bey'in yanına topladığı milislerle El'Ariş'e baskını ve burayı İngilizlerin elinden alışı: (**HH**, II, 218).

: Irak Cephesi'ndeki İngiliz kuvvetleri komutanı General Delameyn'in Saniye arazisine çıkarma yapma kararı: (**BDHTH**, III/1, 71).

9 KASIM 1914 : İngiliz kuvvetlerinin Şattü'l-Arap'ta, Fav'ın kuzey kesimindeki Saniye'ye nakliye gemileriyle asker çıkarışları: (**TİT**, III/I, 399; **HH**, II, 215; **BCHTH**, II, 16).

: Irak Cephesi'nde İngilizlerin, Kütü'z-Zeyn ve Ümmülhassasif adasını gambotlarca bombardımanı: (**BDHTH**, III/1, 72).

: Bir İngiliz savaş gemisinin Muhammara karşısında bir Türk gemisini batırışı: (**BCHTH**, II, 17).

: Osmanlı 3'üncü Ordusu'nun Köprüköy Muharebelerinde Rus kuvvetlerini püskürtüşü: (**İOTK**, IV, 421; **MO**, 3525; **ML**, III, 942; XI, 9; **TA1**, XIV, 177).

: İngiltere Başbakanı Asquith'in, Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi konusundaki yorumu: "Türkiye İmparatorluğu intihar etmiştir": (**ÇS**, 14; **BSVB**, 66).

: İngiltere'nin Rusya'ya, İstanbul ve boğazlar meselesinin ancak Rusya'nın işine gelecek biçimde çözülmesi ve Necef'le Kerbela'nın İran'a verilmesi yolundaki isteğini olumsuz karşıladığını bildirip, Osmanlı-Rus savaşında Rusların İran topraklarını kullanmaması ile ilgili uyarısı: (**UİT**, II, 484; **TİT**, III/1, 399).

: Çanakkale Boğazı'na 16 mayınlık 6 ncı mayın hattının dökülüşü: (**BDHMM**, 5).

10 KASIM 1914

: İngiltere donanmasının Irak Cephesi'nde Saniye arazisine 500 kişilik bir kuvvet çıkarışı: (TİT, III/1, 399).

: İngiliz taarruzu üzerine Cavit Paşa'nın Bağdat'tan Basra'ya gelişi: (**HH**, II, 215).

11 KASIM 1914

: Osmanlı Devleti'nin İtilâf Devletlerine savaş ilânı ve Rusya, İngiltere ve Fransa ile savaş halinde olunduğuna ilişkin 'irade-i seniyye' metninin Padişah V. Mehmet Reşat ve Heyet-i Vükelâ imzasıyla, Takvim-i Vakayi'de yayınlanışı: (**İOTK**, IV, 419; **MOAEP**, II, 560; **MO**, 3523; **HTM**, VI / (74), 42; **HH**, II, 113; **TİT**, III/1, 260; **BDHTH**, I, 104; **Tİİ**, 234).

: Osmanlı Padişahı V. Mehmet Reşat'ın, ordu ve donanmaya, savaşın nedenini, Osmanlı Devleti'nin bu savaşta ne kadar haklı olduğunu anlatan ve askerin moralini yükseltme amacı taşıyan 'iltifatkâr' beyannamesi: (**MOAEP**, II, 561; **İOTK**, IV, 419; **TİT**, III/1, 318).

: Osmanlı 3'üncü Ordusu'nun Kafkas Cephesi'nde, Köprüköy mevkiinde Rus ordusuna karşı saldırıya geçişi; İkinci Köprüköy Muharebeleri ve Rus ordusunun geriye çekilişi: (**TİT**, III/1, 353; **HH**, II, 147; **İOTK**, IV, 421; **MO**, 3525; **ML**, III, 942 / XI, 9; **TA1**, XIV, 177; **HTM**, VI/(74), 42; **BCHTH**, I, 116; **BDHE**, 47).

: Irak Cephesi'nde, Saniye Mevkiinde İngiliz kuvvetlerine yönelik Türk karşı saldırısı: (**BDHTH**, III/1,73).

: Alman General Hindenburg'un emriyle, Alman ordusunun Thorn ile Posen arasındaki Rus cephesinde, Mackensen komutasında taarruzu ve Rus Cephesinin yarılışı: (**İDS**, 38).

: Lord Kitchner'in Sir Edvard Grey'e, Fransızlar'ın Suriye üzerindeki geleneksel çıkarlarından vazgeçmesi için ikna edilmesini ve buna karşılık olarak da savaştan sonra Kuzey Afrika'nın daha büyük bir parçasının verilmesini isteyen yazısı: (**BSVB**, 134).

12 KASIM 1914 : 3'üncü Orduya bağlı birliklerin Kafkas Cephesi'nde püskürttüğü Ruslara yönelik ileri harekâtı ve Ağrı ile Eleşkirt'in Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 5-6; **BCHTH**, I, 121-123).

: Alman 9'uncu Ordu Komutanı General Mackensen'in Doğu Avrupa'da 5'inci Rus Ordusu'na yönelik kuşatma harekâtı ve bu amaçla Torun'dan Lodz'a doğru saldırısı: (**BDST**, I, 267; **ML**, III, 94 / X 245; **TA1** , XIV, 176).

: Türk Ermenilerinin Lideri Bogos Nubar Paşa'nın, kabinedeki İngiliz diplomatik temsilcisi Milne Cheetham'a mesajı: "Klikya Ermenileri İskenderun, Mersin veya Adana'ya yapılması muhtemel bir çıkarmayı desteklemek için gönüllü yazılmaya hazırdırlar. Dağlık mıntıkadaki Ermenilerde Türklere karşı ayaklanacaktır": (**YBI**, 36; **ES,** 104).

13 KASIM 1914 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın beyannamesi: "Zincirler altında inleyen 300 milyon islam ve eski vatandaşlarımız, hep bizim muzafferiyetimize dua ediyor": (**TR**, 253).

: Rusların Köprüköy'den genel olarak doğuya doğru çekilişleri: (**HH**, II, 154).

: Suriye ve Filistin bölgelerindeki 4'üncü Ordu Kumandanlığı'na, Bahriye Nazırlığı görevi üzerinde kalmak koşuluyla Cemal Paşa'nın getirilişi : (**H**, 182-183; **HTM**, VI/((74), 54; **İOTK**, IV, 420; **ML**, III, 944 / VI, 854; **MO**, 3530).

: İngiliz ve Fransız gemilerinden oluşan İtilâf filosunun, 17 dakika süresince Çanakkale Boğazı'nın giriş kısmındaki Türk tabyalarını bombardımanı; bir cephaneliğin infilâk edişi ve 4 subay ile 80 erin şehit oluşu: (**BCHTH**, II, 141).

: Belçika'da, Ypres ve Dixmude'da bulunan İngiliz ve Fransız birlikleri arasındaki irtibatı kesmeye yönelik başarısız Alman saldırısı: (**BDST**, I, 266; **ML** , VI, 216).

13/14 KASIM 1914 : İngiltere kralının Londra'daki Rus elçisine, İstanbul'un Ruslara ait olması gerektiği biçimindeki sözleri: (**TİT**, III/4, 52).

14 KASIM 1914 : Cihad-ı Ekber'in ilânı; Fatih Camii'nde, Fetva Emiri Ali Haydar Bey tarafından okunan ve Osmanlı Padişahı Sultan V. Mehmet Reşat'ın, Müslümanların halifesi sıfatıyla, tüm Müslümanları düşmana karşı savaşa çağıran ve altında Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendi'nin imzası bulunan Cihad-ı Ekber'in ilân edilişi ve bu irade ile İslam padişahının savaş emretmesi hâlinde, savaşa katılmanın farz olduğu; savaşa katılmayanların ilâhî gazaba, islam hükûmetine karşı savaşan hükûmetlerdeki Müslüman askerinin de cehennem ateşine müstehak olduklarının belirtilişi: "Cihad-ı ekber ile, bir taraftan şan-ı hilafetimize, bir taraftan hukuk-u saltanatımıza karşı ika edilegelmekte olan taarruzlara inşallahüteala ilelebet nihayet vereceğiz": (**MOAEP**, II, 564; **MO**, 3522-3523; **MM**, I, 33; **İOTK**, IV, 419-420; **ML**, III, 942; **TA1**, XIV, 177; **TR**, 250-251; **HH**, II, 115; **BCHTH**, I, 229).

: Kafkas Cephesi'nde Osmanlı ve Rus kuvvetlerinin Arapköy ve civarında muharebesi; Eleşkirt, Tutak, Patnos, Ağrı'nın Ruslarca işgali: (**İOTK**, IV, 421; **MO**, 3525; **ML**, III, 942; **TA1**, XIV, 177; **ŞKHB**, 5, 7).

: Kafkas Cephesi Komutanlığı'nın Rusları Köprüköy ve Hınıs'tan atmak için birliklerini saldırıya geçirişi:Azap Muharebesi: (**HH**, II, 155; **1DS3**, 25; **BDHE**, 47).

: General Barret'in Şattü'l-Arap'a gelerek, buradaki İngiliz kuvvetlerinin komutasını alışı: (**BCHTH**, II, 17).

: İngilizlerin Irak Cephesi'nde Seyhan civarındaki Türk savunma mevzilerine saldırısı: (**HH**, II, 216).

: Kalat'ü-Nahil'in İngilizler tarafından bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).,

: İngiltere'nin, Dışişleri Bakanı E. Grey aracılığıyla, Boğazlar konusunda Rusya'ya güvencesi: "İstanbul ve Boğazlar sorununun , Rusya'nın onayı ile çözüme ulaştırılması gereğine inanmaktayız": (**UİT**, II, 484).

: İstanbul Yeşilköy'de (Ayastefanos), 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi anısına Ruslar tarafından yaptırılmış olan Rus Abidesi'nin yıktırılışı ve bu olayın Mülazım-ı evvel Fuat Bey (Uskınay) tarafından filme alınışı: (**TSK**, 42-43; **Tİ**, 310; **ML**, I, 939; **TR**, 303; **TİT**, III/1, 241).

: İsviçre Hükûmeti'nin Amerika Birleşik Devletleri'ni barış için arabuluculuk önerisi: (**BDST**, I, 283).

15 KASIM 1914 : Rus Amiral Eberhard'ın emriyle, Ruslara ait altı muhrip eşliğindeki Rostivlav zırhlısının Trabzon'u bombardımanı: (**BDHKC**, I7).

: Irak Cephesi'nde, General Delameyn komutasındaki İngiliz kuvvetlerin Seyhan'da toplanan Türk kuvvetlerini geri atmak için, Saniye'deki Türk mevziine karşı saldırıya geçişi; Seyhan'da, Türk-İngiliz muharebesi; aşiret kuvvetlerinin dağılması üzerine Türklerin geri çekilişi: (**BDHTH**, III/1, 76-77; **BCHTH**, I, 17).

: Türk ordusunun El'Ariş'e 5000 asker ve 3000 gönüllü milis yığışı: (**FS**, I69).

: Ypres ve Dixmude'daki Alman saldırısının General Falkenhain'in emri ile durduruluşu: (**BDST**, I, 266; **ML**, III, 553, 941; **TA1**, XIV, 175).

16 KASIM 1914 : Kafkas Cephesi'nde Ruslarla Türkler arasında Azap Muharebesi: (**HH**, II, I59; **BCHTH**, 128-129).

: Osmanlı Başkumandanlığı'nın 3'üncü Ordu Kumandanlığı'na, Batum'un zabtına ihtiyaç olduğuna ilişkin emri: (**HH**, II, 164).

: İngiltere Kralı'nın, İstanbul'un Ruslara ait olması gerektiğine ilişkin sözlerine Rus tarafının memnuniyet mesajı: (**TİT**, III/1, 459).

17 KASIM 1914 : Beş zırhlı, iki kruvazör, altı destroyer ve altı torpidodan oluşan on dokuz parçalık Rus filosunun Trabzon'u bombardımanı; kentte büyük hasar ve can kaybı: (**TİT**, III/1, 354; **HH** II, 170; **HTM** VI /(74), 42; **MO** 3527; **İOTK**, IV, 421; **ŞKHB**, 72; **TBYT**, II, 677; **BCHTH**, I, 124).

: Türk ve Rus kuvvetleri arasında Azapköy Muharebesi: (**BDHOİ**, 56).

: Amiral Souchon komutasındaki Yavuz, Midilli, Hamidiye, Berk-i Safvet ve Nilüfer'den oluşan Türk filosunun Karadeniz'e çıkışı: (**HH**, II, 171).

: Irak Cephesi'nde, Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Kütü'z-Zeyn Muharebesi; General Barret'in emrindeki İngiliz kuvvetlerin, Türk mevzilerine kuvvetli taarruzu; aşiret kuvvetlerinin dağılmasından sonra düzenli kuvvetlerin de çekilişi: (**BDHTH**, I, II/I; **BCHTH**, II, 18).

: Irak Cephesi'nde, Belcaniye'de Türk kuvvetlerin üç vapur batırarak, İngilizlere karşı nehirde bir engel oluşturmaları: (**BCHTH**, II, 18).

: Falkenhein'in emri ile durdurulan Alman saldırıları sonrasında Batı Cephesi'nde, Ypres-Arros-Soissons-Verdun-Beford çizgisinde 750 km. lik yerleşik bir cephe kurulması ve siper savaşlarının başlaması: (**ML**, III, 941; **TA1**, XIV, 175).

: Uzak Doğu'da Japonların, Almanların kontrolünde bulunan Kiao-Çeu'yu ele geçirişleri: (**20YT**, I, 341; **ML**, III, 941).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Küçükçekmece sırtlarında yapılan tatbikata katılışı ve Osmanlı Devleti'nin harbe girişi için söyledikleri: "*Karadeniz donanmamız tarafından vukubulan harekât, bazı korkakların zannettikleri gibi, sırf Alman amiralinin Hükümet-i Osmaniye'yi bir emrivaki karşısında bulundurmak için kendiliğinden yaptığı bir teşebbüs değildir. Bu hareket, emr-i mahsus ile yaptırılmıştır*": (**CHHNN**, II, 443).

18 KASIM 1914 : Osmanlı 3'üncü Ordusu Komutanı Ahmet İzzet Paşa'nın, Azapköy'de Rusları Türk-Rus sınırının gerisine atışı: (**İOTK**, IV, 421; **MO**, 3525; **HTM**, VI/(74), 42; **TA1**, XIV, 177; **ML**, XI, 9).

: Karadeniz'de, bir Rus savaş gemisiyle Yavuz zırhlısının muharebesi ve Rus gemisinin yaralı olarak kaçışı: (**HTM**, VI/(74), 42; **MO**, 3527).

: Amiral Eberhard komutasındaki Rus filosu'nun, Pulathane, Trabzon ve Samsun Limanları önüne mayın döküşü: (**BDHKC**, 17).

: İngilterenin Rusya'ya, Mısır'ı kendi imparatorluğuna katmak isteyişini ve Rusya'nın, İstanbul ve boğazların

kendisine verilmesi koşuluyla, İngiliz isteğini kabul edeceğini bildirişi: (**TİT**, III/1, 405, 459).

: Çerkez Eşref kumandasındaki bir mücahit grubun, Sina Çölü'nde, Kalat'ü-Nahil köyünün İngilizlerin elinden alışı: (**HH**, II, 218).

: Bahriye Nazırı Ahmet Cemal Paşa'nın 4'üncü Ordu Komutanlığı'na atamasının onaylanışı: (**CH4O**, 3; **BDHTH**, IV/1, 134).

19 KASIM 1914 : Irak Cephesi'nde Belcaniye adasının İngilizlerce bombardımanı: (**BDHTH**, III/1, 84).

: Şattü'l-Arap'ta İngiliz ikinci kademe kuvvetlerin karaya çıkarılışı ve Irak Cephesi'ne gitmek için üçüncü kademe İngiliz kuvvetlerin Bombay'dan hareketi: (**BCHTH**, II, !7).

: Japon Başbakanı Kato'nun, Avrupa'daki savaşın Avrupalıların savaşı olduğuna, Avrupa'ya asker göndermeye niyetlerinin olmadığına ilişkin açıklaması: (**BDHTH**, III/1, 84).

: Cemal Paşa'nın Enver Paşa'ya veda ziyareti: (**HH**, II, 119).

19/20 KASIM 1914 : Basra'nın Türkler tarafından boşaltılışı: (**ŞKHB**, 153; **HH**, II, 216).

20 KASIM 1914 : Rus donanmasına ait bir filonun Trabzon'u ve Hopa'yı bombardımanı: (**İOTK**, IV; 422; **MO**, 3527; **HTM**, VI/(74), 42).

: Eleşkirt'in Ruslar'dan Türklerce geri alınışı: (**ŞKHB**, 6).

: Sina yarımadasında, Bir'ül-Nos'un, Türkler tarafından İngilizlerden alınışı: (**FS**, 169).

: Elkantara'nın İngilizler tarafından bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Rusya'nın, İngiltere'nin Mısır'ı kendi topraklarına katma hakkını tanıyışı: (**TİT**, III/1, 405).

21 KASIM 1914 : Irak Cephesi'nde, İngilizlerin Basra'nın, Türklerce boşaltıldığını haber almaları üzerine, General Barret'in emriyle, kenti işgal için hareketleri, nehirde Türklerce

oluşturulan engeli aşarak, Belcaniye'deki Türk mevzilerini ateş altına alışları; Yüzbaşı Adil Bey'in emrindeki bölükle, aşiret kuvvetlerinin firar edişi; bir Türk botunun batırılışı, bir gambotun da yara alışı; İngiliz piyadelerinin karaya çıkışı; İngiliz filosunun karaya yeni birlikler çıkarışı; Arapların Basra'yı yağmalamaları: (**BDHTH**, III/1, 85-87; **HTM**, VI/(74), 42; **MO**, 3527; **İOTK**, IV, 421; **ML**, III, 942; **TA1**, XIV, 177; **BCHTH**, II, 17-18).

: Türk kuvvetlerinin Artvin'i Ruslardan geri alma girişimi: (**ŞKHB**, 7).

: Kafkas Cephesi'ndeki 3'üncü Ordu Kumandanlığı'nın birliklerine, Tüdeviran-Heran-Minevort hattına kadar çekilme emri: (**BCHTH**, I, 133).

: Suriye'ye 4'üncü Komutanı olarak atanan Cemal Paşa'nın Maliye Nazırı Cavit Bey'e veda ziyareti: (**HH**, II, 120).

: Bahriye Nazırı ve 4"üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın, refakatinde 2'nci Ordu Kurmay Başkanı Albay von Frankenberg, Kurmay Yarbay Ali Fuat (Erdem), Kurmay Binbaşı Refet (Bele) ve bazı "Liyakatli" subaylarla, Haydarpaşa Garı'ndan Şam'a hareketi: "Mısır'ı fethetmeden geri dönmeyeceğim": (**BDHTH**, IV/1, 134; **HTM**, VI /(74), 42; **MO**, 3530; **CHNN**, II, 492; H, 155; **İOTK**, IV, 421).

: Çar II. Nikola'nın Fransız Büyük Elçisi Paleologue ile Boğazlar, İstanbul ve Doğu Anadolu'daki Ermenilere muhtariyet konusunu görüşmesi: "Ermenilerle meşgul olacağım. Ermenistan'ı almalı mıyım? Bunu ancak Ermenilerin isteği ile yaparım": (**TİT**, III/I, 460 / III/3, 22, 30; **TEE**, 625; **BDHE**, 74).

: Yeni bir cihad beyannamesi hazırlamak için Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendi, eski şeyhülislam, kazasker ve ulemadan oluşan l5 kişinin İstanbul'da bir Meclis-i Âli-î İlmî kurarak toplanmaları: (**İOTK**, IV, 420).

22 KASIM 1914 : Basra'da İngilizlerin kontrolü tamamen ele geçirişleri; İngiliz müfrezesinin filo tarafından karaya çıkarılışı; karadan ilerleyen birliklerin, Basra'nın güneyinde bir ordugâh kuruşları; önemli kontrol merkezlerinin tutuluşu; General Barret'in Basra'ya gelişi ve Araplar tarafından coşkuyla karşılanışı: (**TİT**, III/1, 399 / III/3, 96; **HH**, II, II6; **ŞKHB**, I53; **ODEPT**, 524; **BCHTH**, II, 18).

: Zübeyir'in İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 153).

: Kafkas Cephesi'nde Rusların ileri hareketleri ve Azap'ın doğu ve kuzey sınırlarını işgal edişleri: (**HH**, II, 118).

23 KASIM 1914 : Meclis-i Âli-i İlmî'nin hazırladığı ve altında şeyhülislamla birlikte 29 din bilgininin imzası bulunan 'Cihad-ı Mukaddes Beyannamesi' nin yayınlanışı ve buna ilişkin olarak, beyannamenin tüm islam memleketlerinde ilân edilmesi için padişah iradesi: (**BDHTH**, I, 107; **TİT**, III/I, 322-325 / III/3, 94; **İOTK**, IV, 420).

: İngilizlerin Kurna'ya girişleri: (**ML**, III, 942).

: İngiliz ordusunun Basra'nın işgali nedeniyle kentte askerî tören düzenleyişi ve halka bildirisi: "Artık bu bölgede Türk yönetiminden eser kalmamıştır": (**TİT**, III/3, 96; **ML**, 942).

: 3'üncü Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'nın, Osmanlı Başkumandanlığı'na, ordunun muharebe ve taarruz yeteneğinin zayfladığına, cephanenin azaldığına, geri hizmetlerin çok eksik olduğuna, askerin sağlık durumunun pek kötü bulunduğuna, soğukların da iyice arttıgına ilişkin raporu: (**HH**, II, 190).

: Doğu Avrupa'da, Rus ordusunun Alman ordusunu kuşatma girişimi ve Alman ordusunun bundan güçlükle kurtuluşu: (**BDST**, I, 267; **ML**, III, 941 / X, 245; **TA1**, XIV, 176).

: Tutak'ın Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 7).

24 KASIM 1914 : Teşkilât-ı Mahsusa'dan Rıza Bey Müfrezesi'nin Artvin'i Ruslardan geri alışı: (**TİT**, III/1, 356; **HH**, II, 190).

: Köprülülü Kâzım Bey kumandasındaki Van Jandarma Fırkası'nın Rusların saldırısı karşısında, Saray'a kadar geri çekilişi: (**HH**, II, 190).

25 KASIM 1914 : Çanakkale'ye çıkarma konusunda, İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in önerisinin İngiliz Harp Meclisi'nde tartışılması ve reddi: (**ÇF**, 74-75; **BDSÇB**, 29; **İGÇM**, 67).

: İngiliz Harp Meclisi'nin Türkiye'ye karşı kullanmak üzere Mısır'da bir kuvve-i seferiye hazırlanması kararı: (**1CHÇ**, 1).

ÖNEVE AYASE Bşk. Kütüphanesi

: Borkça'nın Ruslardan Türklerce geri alınışı: (**ŞKHB**, 9).

: Şemdinli'nin (Şemdinan-Nehriye) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 32).

: Yarbay Hafız Hakkı Bey'in, Kafkas Cephesi'nde mahallinde incelemelerde bulunmak üzere, Mecidiye Kruvazörü ile Trabzon'a hareketi: (**HH**, II, 193).

: Almanya Hükûmeti'nin, tahılın tek elden dağıtımını ve kontrolünü sağlayacak bir tahıl ofisi kuruşu: (**BDST**, I, 298).

26 KASIM 1914 : Kaymakam Hafız Hakkı'nın Trabzon'a varışı ve o gün Erzurum'a hareketinden önce, Hopa'ya asker ihracının mümkün olduğuna ilişkin raporu: (**HH**, II, 194).

27 KASIM 1914 : General Dobie komutasında yeni İngiliz birliklerinin Irak'a gelişi: (**BCHTH**, 19).

28 KASIM 1914 : Trabzon'un Rus donanmasına ait bir filo tarafından bombardımanı: (, 72).

: Başkumandanlığın 3'üncü Ordu Komutanlığı'na, Van Jandarma Fırkası'nın daha çok çaba harcayarak, Tebriz yönünde ilerlemesi buyruğu: (**HH**, II, 224).

: von Der Goltz Paşa'nın Belçika Genel Valiliği'nden alınarak, Osmanlı Padişahı'nın müşaviri olarak atanışı: (**CF**, 75, 82).

: Cevat Paşa'nın (Çobanlı) ikinci kez mirlivalığa, Kaymakam Hafız Hakkı Bey'in miralaylığa, Ali İhsan'ın (Sabis) kaymakamlığa yükselişi : (**OCÇ** 119; **HH**, II, 196).

29 KASIM 1914 : İsmet Bey'in (İnönü) kaymakamlığa (yb.) yükselişi: (**İİ**, 12).

30 KASIM 1914 : Tutak'ın Ruslarca yeniden işgali: (**ŞKHB**, 7).

: Lenin tezlerinin ilânı: (**TİT**, III/1, 32).

2 KASIM 1914 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Alman Başkomutanlığı'ndan iki uçak bölüğü gönderilmesi ricası: (**BDHATS**, 64).

: Katırkatıf ve Kuveyt'in İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 153).

1 ARALIK 1914 : Ardanuç'un Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 8).

: Özalp'ın (Karakallısaray) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 63).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın geldiği Halep'te bazı birlikleri denetleyişi: (**BDHTH**, V/I,145).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Belgrat'ı ele geçirişi: (**20YT**, I, 344 **TA1**, XIV, 176; **ML**, XI, 276).

: İzmir'deki Fransız Konsolosluğu'nun İzmir Valisi Rahmi Bey'e, İngiliz ve Fransız esirlerin değişiminde gösterdiği kolaylıklardan dolayı teşekkür mektubu: (**RBİV**, 359).

1/2 ARALIK 1914 : Tutak'ın Türk ordusunca Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 7).

2 ARALIK 1914 : Rusya Başbakanı Sazanov'un, Kafkasya Mıntıkası Kumandanı Nikola Nikolaviç'e tezkeresi: "Rus Devleti'nin umumî menfaati, her iki boğazın emrimize girmeden harbin bitmesine ve Akdeniz yollarının serbestçe çıkışı sağlanmadan sulhun akdedilmesine meydan vermemektir": (**OİİH**, 661).

: Avusturya-Macaristan ordusunun Belgrat'ta kesin hakimiyeti: (**TİT**, III/2, 257; **BDHA CÖ**, 3).

: Fransız Hükûmeti'nin Paris'ten Bordeaux'a taşınışı: (**BDST**, I, 301).

: Tutak ve Eleşkirt'in Rus ordusunca yeniden işgali: (**ŞKHB**, 6-7).

: Patnos'un Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 7).

2/3 ARALIK 1914 : Başkale'nin Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 61).

: Şavşat ve Göle'nin (Merdenek) Ruslar'dan geri alınışı: (**ŞKHB**, 9,40).

: 3'üncü Ordu birliklerinin Çoruh'u geçerek, Ardanoş'u Rus ordusundan alışı ve Ardahan'a yaklaşmaları: (**TİT**, III/1, 357; **HH**, II, 230).

: 22 parçadan oluşan bir Rus filosunun Amasra'da, Korucu Şile İskelesi'ndeki kayıkları bombardımanı: (**HH**, II, 230).

: Miralay (Alb.) Hafız Hakkı Bey'in Başkumandanlık'a, "Rusların sağ cenahına taarruzun kabil" olduğuna ilişkin raporu: (**HH**, II, 225).

: İngiltere Deniz Bakanı Churchill'in, Çanakkale Boğazı önlerinde bulunan filo komutanı Amiral Garden'e mesajı: "Çanakkale Boğazı'nı yalnızca gemilerle zorlamayı uygun bulur musunuz?": (**ÇS**, 17).

: Sırbistan Kralı I. Peter'in, halktan milislerin de orduya katılmasıyla oluşturduğu yeni Sırp kuvvetlerinin başında, Avusturya-Macaristan'a karşı genel saldırısı: (**20YT**, I, 344; **TA1**, XIV, 176; **ML**, III, 941 / XI, 376).

4 ARALIK 1914 : Irak Cephesinde Türklerle İngilizlerin Kurna Mevzine saldırıya başlamaları ve Birinci Müzeyrea Muharebesi; Türk mevzilerinin yarılışı; İki İngiliz gemisinin yara alışı: (**BDHTH**, III/1, 93; **BDHOİ**, 59; **BCHTH**, II, 19).

: Muhammara aşiretlerinin İngilizlerle iş birliği ve Türk kuvvetlerine saldırıları: (**HH**, II, 396).

: Yarbay Freiser komutasındaki İngiliz müfrezesinin, Süveybe nehri ağzında karaya çıkışı: (**BCHTH**, II, 19).

5 ARALIK 1914 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın 3'üncü Ordu Kumandanlığı'na, İd'deki Ruslara taarruz ve ilerleme emri: (**HH**, II, 232).

: Amiral Garden'in Churchill'e cevabı; "Çok sayıda gemiyle, genel bir harekat sonucu boğaz geçilebilir": (**ÇS**, 17).

6 ARALIK 1914 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Bronzart von Schlendorf Paşa, Albay Feldmann, Başyaver Kurmay Bnb. Kazım Bey (Orbay) Yaver Şükrü ve Bronzart Paşa'nın yaveri Bnb. Fişer ile birlikte, Kafkas Cephesi'ne gitmek üzere, Yavuz zırhlısıyla İstanbul'dan ayrılışı: (**TİT**, III/1, 357; **MOAEP**, III, 128).

: Enver Paşa'nın Liman von Sanders Paşa'ya 3'üncü Ordu Komutanlığı görevini önerişi ve Liman von Sanders Paşa'nın reddi: (**HH**, II, 240).

: 10'uncu Kolordu Komutanı Ziya Paşa'nın emekliye sevk edilişi ve Miralay (Alb.) Hafız Hakkı Bey'in

10'uncu Kolordu Komutanlığı'na tayini hakkında padişah iradesi: (**HH**, II, 240).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Şam'a gelişi: (**MOAEP**, III, 175; **TİT**, III/1, 357; **ML**, III, 944 / VI, 854; **HTM**, VI/ (74), 54; **İOTK**, IV, 426; **MO**, 3530; **TA1**, XIV, 178).

: Midilli Zırhlısı'nın Sivastopal'a gelerek, Rus mayın tarayıcılarını bombardıman etme girişimi; Rus uçaklarının taciz hareketi ve Midilli'nin uzaklaşması: (**BDHKC**, 20).

7 ARALIK 1914 : Irak Cephesi'nde, Türk kuvvetleri ile İngiliz kuvvetleri arasında ikinci Müzeyra muharebesi; İngilizlerin Müzeyrea mevziini zapt edişleri: (**BDHTH**, III/1, 94-102; **BCHTH**, 19).

: Irak Cephesi'nde İngilizlerin Kurna'yı işgali : (**ŞKHB**, 153; **TA1**, XIV, 177; **ML**, III, 942).

: Niş'te toplanan Sırp Milli Meclisi Skupştina'nın, amacının Sırp, Hırvat ve Slovenlerin birleşik bağımsızlığını sağlamak olduğu yönündeki açıklaması: (**ML**, XI, 276).

: İspanya Hükûmeti'nin ABD'ne, barışı sağlamak için birlikte ara buluculuk önerisi: (**BDST**, I, 283).

: Kazım Karabekir Bey'in binbaşılıktan kaymakamlığa terfii: (**KK**, 14).

8 ARALIK 1914 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Bronzart Paşa'nın maiyetleriyle birlikte Trabzon'a varışları: (**HH**, II, 247).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Ahmet Cemal Paşa'nın, Mekke Şerifi Hüseyin ile Hicaz Vali ve Komutanlığı'na, Şerifin Arap mücahitleriyle sefere katılması ve ordunun hareketi için deve satın alınması yönündeki mesajı: (**BDHTH**, IV/1, 149-150).

: General Fraye'nin, Kurna kuzeyine bir köprü kurdurarak, iki İngiliz taburunu Dicle'nin batısına geçirişi: (**BCHTH**, 19).

: İngiliz ve Alman donanmalarının Falkland'da çetin muharebeleri; Alman donanmasının yenilişi ve altı savaş gemisinin batışı: (**ST1**, 418; **BDST**, I, 292 **TA1**, XIV, 177).

: ABD Başkanı Wilson'ın Amerikan Kongresi'nde ülkesinin tarafsızlığı lehinde konuşması: (**BDST**, I, 281).

9 ARALIK 1914 : Kurna'da İnglilizlerin kesin hakimiyet kuruşları ve 38'inci Tümen Komutanı Suphi Bey'in müfrezesiyle birlikte esir oluşu: (**BDHTH**, III/1, 89-107;**TİT**, III/1, 399; **ODEPT**, 524; **BCHTH**, II, 19).

: İttifak Devletlerinin Bulgaristan hükûmetine yeni vaat ve önerileri: (**TİT**, III/1, 477).

: Eski sadrazamlardan Mehmet Ferik Paşa'nın San Remo'da ölümü: (**MO**, 3439; **BTT**, VII, 170; **OT**, VIII, 302).

10 ARALIK 1914 : Osmanlı kuvvetlerinin Şemdinli'yi (Şemdinan, Nehriye) Ruslardan geri alışı: (**ŞKHB**, 32).

: Trabzon'un bir Rus filosu tarafından bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Yavuz Zırhlısı'nın Rusya'nın Batum kentini bombardımanı ve karadan açılan ateşle yaralanışı: (**BDHKC**, 20; İ **OTK**, IV, 422; **HTM**, VI/(74), 42; **MO**, 3527).

: Hicaz Valisi ve Kumandanı Vehip Bey'in Cemal Paşa'ya Şerif Hüseyin'le ilgili telgrafı: "Şerif bir dakikada ne söylerse, öteki dakikada daima tersini söyler...İngiliz taraftarıdır": (**TMO**, II7).

: Stange Müfrezesi'nin Rize'ye çıkarılışı: (**HH**, II, 247).

: Fransa Hükûmeti'nin Paris'e dönüşü: (**TİT**, II/1, 43).

11 ARALIK 1914 : Başkale'nin Türklerce Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 61).

: Nilüfer mayın gemisinin, Rusların Karadeniz Boğazı'na döktükleri bir mayına çarparak batışı: (**BDHKC**, 20).

: Kaymakam (Yb) Halil Bey kumandasındaki Kuvve-i Seferiye'nin, Irak Cephesine Haydarpaşa Garı'ndan kademe kademe nakline başlanışı: (**HH**, II, 255).

12 ARALIK 1914 : Alman Feldmareşal von Der Goltz Paşa'nın İstanbul'a gelişi: (**TBY**, 63; **HH**, II, 324; **TİT**, III/1, 411; **CF**, 75).

: Rus Grandük Aleksi, Grandük Kısıya, Grandük Giorgio ve Grandük Contonfini gemilerinden oluşan Rus mayın birliğinin, Karaburun civarına 600 mayınlık iki mayın hattı döşemesi: (**BDHKC**, 21).

13 ARALIK 1914 : Bir İngiliz B.11 denizaltısının boğazdaki mayınları geçip Kopez Burnu'na kadar gelişi ve limanda demirli Mesudiye Zırhlısı'nı torpilleyip batırışı: (**HH**, II, 261; **ÇS**, 213; **EPÇA**, 25; **ÇG**, 41; **MO**, 3533; **İOTK**, IV, 421; **HTM**, VI/(74), 42; **TİT**, III/1, 380; **ÇSİE**, 6).

: Enver Paşa ve Bronzart Paşa'nın, maiyetindekilerle Erzurum'a gelişi: (**HH**, II, 247; **BCHTH**, I, 143).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Ahmet Cemal Paşa'nın Mısır seferi hakkında Başkumandanlığa raporu: (**BDHTH**, IV/1, 162-164).

: Temetti Vergisi Yasası ve "Ecnebi Anonim Sermayesi Esmaha Münkasım Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkındaki Kanun-u Muvakkat'ın kabulü ile ticarî nitelikleri tüzel kişilerin Osmanlı mevzuatı kapsamına alınışı: (**TİT**, III/1, 424; **İTPDİİP**, 173).

: Sırp ordusunun Belgrat'ı Avusturya-Macaristan ordusunun işgalinden kurtarışı: (**20YT**, I, 344; **ML**, III, 941; XI, 276; XIV, 176).

14 ARALIK 1914 : Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın, Padişah V. Mehmet Reşat tarafından açılışı: (**TİT**, III/1, 277, 425).

: İstanbul ve boğazlarla ilgili Nemite Raporu: (**TİT**, III/1, 174, 463).

: Enver Paşa'nın Köprüköy'e gelişi ve Hasan İzzet Paşa komutasındaki 3'üncü Ordu'yu teftişi: (**İOTK**, IV, 422; XI, 9; **BDHOİ**, 56).

: Başarılı Sırp saldırıları karşısında Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Sırbistan'ı bütünüyle boşaltışı: (**20YT**, I, 344; **ML**, III, 941; XI, 276; **TA**, IV, 176).

15 ARALIK 1914 : Sırp Kralı I. Peter'in büyük bir törenle Belgrat'a girişi: (**20YT**, I, 344; **ML**, II, 267).

: Özalp'ın Ruslardan Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 63).

: Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Kuvve-i Seferiye Kumandanı Kaymakam (Yb.) Halil Bey'e emri: "Vazifeniz, fırkanızla İran'da Tebriz üzerinden Dağıstan'a yürüyerek, orada umumi bir isyana esas olmak, ...Rus şimendifer ve telgraf hatlarını tahrip eylemek...": (**HH**, II, 255).

: Alman Mareşal von Der Goltz Paşa'nın müşavir olarak İstanbul'a gelişi: (**OİİH**, 661).

16 ARALIK 1914 : Başkumandan Vekili Enver Paşa, 3'üncü Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa ve kurmay heyetlerinin, Sarıkamış seferi müzakereleri: (**HH**, II, 268).

17 ARALIK 1914 : Falkenhein'in, Alman General Liman von Sanders Paşa'ya Süveyş Kanalı'na dönük Osmanlı Seferi'ne engel olunması yolundaki mesajı: (**TİT**, III/1, 418).

: Enver Paşa'nın Köprüköy'den Erzurum'a dönüşü: (**HH**, II, 270).

: Revandiz Müfrezesi'nin Savuçbulak'ta düşman saldırısını kırışı: (**BCHTH**, 146).

: Çanakkale Boğazı'na 50 mayınlık 7'nci ve 8'inci mayın hatlarının döşenişi: (**BDHNN**, 5).

18 ARALIK 1914 : İngiltere Hükûmeti'nin Mısır'ı himayesine aldığını ilânı ve Hidiv Abbas Hilmi Paşa'nın azledildiğini açıklayışı; Hidivlik Rejimi'nin sonu: (**20YT**, I, 341; **TA1**, XIV, 177; **MO**, 3424; **ML**, I, 10 / VIII, 731; **TİT**, III/1, 406 / III/3, 198; **OİSÜ**, 251; **BCHTH**, II, 52).

: 3'üncü Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'nın, Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya Sarıkamış seferi projesinin tehlikelerini anlatan telgrafı: (**TİT**, III/1, 362; **BCHTH**, I, 141).

: Sarıkamış Seferi'nin başlayışı ve Türk kuvvetlerinin ileri yürüyüşü: (**TİT**, III/1, 366).

: 10'uncu Kolordu Komutanı Miralay (Alb.) Hafız Hakkı Bey'in karargahını Erzurum'dan Karagökek'e nakli : (**HH**, II, 270).

19 ARALIK 1914 : İngiltere Hükûmeti'nin, Mısır Sultanlığı'nı, azledilen İsmail Paşa'nın oğlu Hüseyin Kâmil Paşaya önerişi: (**TA1**, XIV, 177; **MO**, 3524; **ML**, VI, 925 / VIII, 731; **20YT**, I, 3451).

: *Enver Paşa'nın, Ruslara kış aylarında saldırı plânını* benimsemeyen 3'üncü Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'yı azledişi ve 3'üncü Ordu Komutanlığı'nı kendisinin üstlenişi: (**HH**, II, 271; **İOTK**, IV, 422; **MO**, 3525; **ML**, XI, 9).

: Sarıkamış Harekâtına katılacak birliklerinin hareket düzenini alışları; 9'uncu Kolordu'nun Hizardere-Pirtanes-Eldenik-Iğdavut-Cansur bölgesinde. 10'uncu Kolordu'nun da Tortum etrafında toplanışı: (**BCHTH**, I, 147).

: Enver Paşa'nın yeniden Erzurum'dan Köprüköy'e gelişi ve emri: "Düşman iz'aç edilmelidir": (**HH**, II, 272).

20 ARALIK 1914 : Hüseyin Kamil Paşa'nın Mısır'da İngilizler tarafından tahta çıkarılışı ve Mısır Krallığının kuruluşu: (**MO**, 3524; **TİT**, III/I, 47 / **ML**, VI, 92 / VII, 731).

: Çar II. Nikola'nın Sarıkamış'a gelerek, Rus mevzilerini ve askerlerini ziyareti: (**TR**, 272).

: Kuvve-i Seferiye'nin son kademesinin Haydarpaşa'dan sevki: (**HH**, II, 255).

: Miralay (Alb.) Kavaklı Fevzi Bey'in (Mareşal Fevzi Çakmak) 5'inci Kolordu Komutanlığı'na atanışı: (**HH**, II, 325).

: 5'inci Kolordu Komutanı Miralay Mahmut Kamil Bey'in Mirlivarlığa terfii ve 2'nci Kolordu Komutanlığı'na tayini: (**HH**, II, 278).

: *Erzurum Valisi Tahsin Bey'in Başkumandanlık'a* raporu: "Van'ın Karçıkan ve Gevaş kazaları Ermenileri'nde isyan emareleri vardır": (**ED**, 204).

: *İzmir'de yaşamakta olan Fransız ve İngiliz ailelerin*, İzmir Valisi Rahmi Bey'e ortak teşekkür mektupları: "...bizim çıkarlarımız her türlü tehlikeden uzak olarak sizin elinizin altındadır": (**RBİV**, 360).

: Champagne'de, İngiliz-Fransız ortak kuvvetinin Almanlar'a karşı ortak saldırısı: (**BDST**, I, 311; **ML**, III, 944; **TA1**, XIV, 178).

21 ARALIK 1914 : Meclis-i Mebusan'ın Padişaha ve orduya şükran mesajı: (**TİT**, III /1, 333, 426-427).

: Mısır Sultanı Hüseyin Kamil Paşa'nın İngiltere'nin himayesini kabul ettiğini bildiren açıklaması: (**BO**, 3554; **ML**, VIII, 731).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Rus Başkumandanlığı Kurmay Heyeti Başkanı General Yunuşkeviç'e, Rusya'nın çıkarları gereği, savaşta uğradığı büyük kayıplar karşısında, savaşın sonunda Çanakkale ve İstanbul boğazı'nı ele geçirmesinin ve Akdeniz'e serbest çıkış olanağı sağlamasının gerekli olduğunu bildiren yazısı: (**TR**, 304).

: : 10'uncu Kolordu'nun Ruslara karşı ileri yürüyüşü ve Rus kuvvetlerinin Oltu'ya çekilişi: (**MOAEP**, III, 140; **ML**, XI, 9; **MO**, 3525).

22 ARALIK 1914 : Osmanlı ordusunun Rus ordusunu kuşatma amacına dönük ileri harekâta geçişi; Sarıkamış Harekâtı'nın başlayışı; yoğun kar yağışı ve sis; topçu birliklerinin aşırı kar yüzünden yolda kalışı; Tudan-Sımserkiz hattındaki Rusların geriye atılışı ve Yeniköy ile Narman'ın işgal edilişi; Fethi Bey Müfrezesi'nin Kale boğazı kuzeyine varışı: (**TR**, 274; **HH**, 2, 279; **MO**, 3525; **ML**, XI, 9; **BDSOO**, I0; **1DS3**, 25; **BCHTH**, I, 150-151).

: Rus Genelkurmay Karargâhı'nda, Türk ordusunun ileri harekâta geçişinin ve Enver Paşa'nın Erzurum'da oluşunun değerlendirilişi ve yakında Türk kuvvetlerinin genel taarruza geçecekleri fikrinin doğuşu: (**TR**, 274).

: Sinop açıklarında Türk ve Rus gemilerinin çatışması ve bir Rus torpidosunun batırılışı: (**HH**, II, 279).

23 ARALIK 1914 : Oltu'nun, Hafız Hakkı Bey komutasındaki 10'uncu Kolordu tarafından Ruslardan geri alınışı, Rusların Ardahan yönünde izlenişi; Miralay Hafız Hakkı Bey'in, Mirlivalığa (Tuğgeneral) yükselişi: (**HH**, II, 278; TR, 276).

: Rus artçı kuvvetinin Yeniköy'de 31'inci Türk Tümeni karşısındaki bozgunu: (**HH**, II. 278; **MO**, 3525; **ML**, XI,9).

: 11'inci Türk Kolordusu'nun Kafkas Cephesi'nde Ruslar karşısında geri çekilişi: (**TİT**, III/1, 367).

: Ruslara ait Atos Blok gemisinin Karadeniz'de Midilli'yle karşılaşması; teslim olmak istemeyen Rus amiralin gemisini batırışı ve Midilli'nin Rus mürettebatı denizden toplayışı; Yavuz'un, Atos Blok gemisinin döktüğü mayınlardan birine çarpıp yara alışı: (**BDHKC**, 23).

: Tiflis'teki Rus Umum-î Valisi Naibi General Mışlayevski ve Kurmay Başkanı Yudeniç'in, Kafkas Cephesi Karargâhı Mecinkirt'e hareketleri: (**TR**, 274).

23/24 ARALIK 1914 : Enver Paşa'nın İd'e gelişi: (**TR**, 274).

: Rus savaş filosunun Zonguldak'ı bombardımanı, sahil bataryalarının karşı ateşi ve Rus filosunun geri çekilişi: (**BDHKC**, 23).

: Hamidiye kruvazörünün Batum'u bombardımanı: (**BDHKC**, 24).

: Rusya'nın müttefiklerine, Osmanlı Devleti'ne batıdan saldırma önerisi: (**BDHACÖ**, 4).

: Rus Generaller Mışlayevski ve Yudeniç'in, General Bergmann ile karargâhında savaş durumunu görüşmeleri ve Sarıkamış'ın tehlikede olduğu yorumu: (**TR**, 275).

: Kafkas Cephesinde, Mirliva Hafız Hakkı Paşa Komutasındaki 10'uncu Kolordu'nun Ruslara karşı başarılı ileri harekâtı ve Kosor'a kadar ilerleyişi: (**MOAEP**, III, 140; **ML** XI, 9; **BCHTH**, I, 153-154).

: Sazanov'un 21 Aralık tarihli yazısına General Yunuşkeviç'in, batıda sonuç alındıktan sonra, Başkumandanlık'ın Boğazlar sorunu ile uğraşacağına ilişkin cevabî yazısı: (**TR**, 304).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın, Mekke Şerifi Hüseyin'e, cihada katılmaya çağıran mektubu: (**BDHTH**, IV/11, 154-155).

25 ARALIK 1914 : Mirliva Hafız Hakkı Paşa kuvvetlerinin Penek'i işgali ve 9'uncu Kolordu kuvvetlerinin Bardız geçidini ele geçirmeleri: (**TR**, 276; **MOAEP**, III, 141; **ML**, XI, 9).

: Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın 10'uncu Kolordu'ya Allahüekber dağlarını geçip, Sarıkamış-Kars yolunu kesme emri: (**MOAEP**, III, 141; **ML**, XI, 9; **BDHOİ**, 56).

: İtalya'nın Avlonya'yı işgali : (**TİT**, III/2, 256).

25/26 ARALIK 1914 : General Bergman komutasındaki Kafkas Rus ordusunun şiddetli savunma önlemleri : (**TR**, 275).

: Türk ordusunun, Kafkas Cephesi'nde, Rus ordusuna karşı Allahüekkber'e doğru ileri harekata geçişi; 9'uncu Kolordu'nun Sarıkamış'ın batısına ulaşışı; 10'uncu Kolordu'nun Rus birliklerine taarruzdan sonra, Allahüekber dağlarına yönelişi;40.000 kişilik bu kolordudan çok sayıda askerin dağlarda donarak ölüşü;

çok sayıda askerinde de barınak aramak amacıyla çiftlik ve köylere dağılışı: (**TR**, 276; **1DH3**, 26; **BDHST**, 73).

26 ARALIK 1914 : 10'uncu Türk Kolordusu'nun (Hafız Ahmet Paşa kuvvetlerinin) Allahüekber dağlarını aşma faaliyetinin devamı; çok sayıda erin donuşu; kolorduda soğuktan büyük zayiat ve binlerce ölü: (**TİT**, III/1, 366; **1DH3**, 26; **BCHTH**, I, 160-163).

: Ulukışla-Kayseri-Sivas menzil hattının kuruluşu: (**TİT**, III/1, 380).

26/27 ARALIK 1914 : 10'uncu Kolordu Komutanı Hafız Ahmet Paşa'nın Enver Paşa ile buluşması ve cephedeki son genel durumu görüşmeleri: (**TR**, 277).

27 ARALIK 1914 : 40.000 mevcutlu 10'uncu Kolordu'nun ancak 3000 mevcutla Başköy'e varabilişi; bu kolordunun 1,5 metre kar, eksi 26 derecede Allahüekber dağlarını aşma hareketinin sonuçlanışı (37.000 şehit): (**HH**, II, 289; **MOAEP**, III, 143-144; **ML**, XI, 9; **1DS3**, 26; **BCHTH**, I, 163-166).

: Sarıkamış yönünde Türk kuvvetlerinin taarruzu; Yeni Selim'in 19'uncu Süvari Alayı'nca alınışı: (**TR**, 277; **BDSÇB**, 30; **1DS3**, 26).

: Enver Paşa'nın ordu birliklerine beyannamesi: "...düşmanın gösterdiği mukavemetleri her türlü yoksulluğa bakmayarak kırdınız. Ve düşmanı ana topraktan sürüp götürdünüz. Düşmandan yerler aldınız": (**BCHTH**, I, 189).

: Rus Çarı'nın, Kafkasya'daki durumu çok vahim gördüğünden Türklerin cepheye pekiştirme kuvveti göndermemeleri için İngiltere'den yardım isteği: (**BDSÇB**, 30).

: Mısır Seferî Kuvveti'nin 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın emriyle kanala yönelik hareketi: (**BDHTH**, IV/1, 796).

: Mekke Şerifi Hüseyin'in 4'üncü Ordu Komutanı Ahmet Cemal Paşa'ya, cihada katılma konusundaki oyalayıcı cevabı: (**BDHTH**, IV/1, 156-157).

: Boğazlar ve İstanbul'la ilgili Neratof Raporu : (**TİT**, III/1, 466).

28 ARALIK 1914 : Sarıkamış'ın dört kilometre batısındaki tepelerde bulunan Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın orduya emri: "Kıtaların iskân, iaşe ve cephane ikmaliyle iştigal olunacak, ricat etmekte bulunan düşmanın arkası bırakılmayacaktır": (**HH**, II, 290).

: Sarıkamış yönünde sürekli ve yoğun Türk saldırısı; Türk müfrezelerinin Kars'a giden demir yoluna çıkıp, Yeniselim İstasyonu'ndaki rayları havaya uçuruşları ve Sarıkamış-Kars irtibatının kesilişi: (**TR**, 277; **BCHTH**, I, 166-167).

: Fransa'daki İngiliz kuvvetleri komutanı Mareşal Frenç'in Londra'ya gelişi ve Batı Cephesi'nin çok kuvvetli olup, Almanlar tarafından yarılma tehlikesi olmadığına ilişkin yorumu: (**BDSÇB**, 29).

28/29 ARALIK 1914 : Sarıkamış'ın güneyindeki Alişofu'nun Türklerce işgali: (**TR**, 277).

29 ARALIK 1914 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın 9'uncu, 10'uncu ve 11'inci Kolordulara, Rus ordusunu kesin yenilgiye uğratma amacıyla saldırı emri: (**MOAEP**, III, 143; **ML**, XI, 9).

: *Bizzat Başkumandan Vekili Enver* Paşa'nın takip ve idaresinde Türk kuvvetlerinin Sarıkamış'a yönelik yoğun saldırısı; Sarıkamış'ın kuzeyindeki Kartal Yuvası Mevkinin Türklerin eline geçişi: (**TR**, 278; **BDSOO**, I0; **BCHTH**, I, 167-171).

: Enver Paşa'nın bulunduğu tarassut mahallinin Rus topçusunun makas vari ateşine uğrayışı ve Enver Paşa'nın büyük bir tehlike atlatışı: (**HH**, II, 290).

: Göle'nin (Merdenek) Ruslarca işgali; Hamur ve Hanak'ın, Stange müfrezesiyle, Bahaettin Şakir ve Yakup Cemil gönüllü kuvvetlerinin de Ardahan'ı Ruslardan geri alışı: (**ŞKHB**, 6, 39-41; **HH**, II, 291).

: Süleyman Askerî Bey'in Bağdat'a gelişi: (**BDSOO**, 6).

30 ARALIK 1914 : Kafkas Cephesi'nde 9'uncu ve 10'uncu Kolorduların Rus ordusuna yönelik yeni saldırısı; Rus ordusunun şiddetli havan ateşi karşısında, Türklerin kontrolünde bulunan Yukarı Sarıkamış Mahallesi'ni boşaltışları; Rus birliklerinin Sarıkamış-Bardiz yolu üzerindeki Karakilise'ye girişleri: (**MOAEP**, III, 143; **ML**, XI, 9; **HH**, II, 294; **TR**, 278; **BCHTH**, I, 171-173).

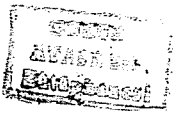

: Horasan'ın Türk birlikleri tarafından Ruslardan kurtarılışı: (**HH**, II, 294).

: Mısır Sultanı Hüseyin Kamil'e karşı fetvalar: (**TİT**, III/1, 408).

: Çanakkale Boğazı'na 39 mayınlık 9'uncu mayın hattının döşenişi : (**BDHMM**, 5).

: Mc Mahon'un Paris'i ziyareti: (**BSVB**, 85).

30/31 ARALIK 1914 : Rusya'nın, Sarıkamış saldırısı nedeniyle müttefiklerinden Türklere karşı yeni bir hareket başlatmalarını isteyişi: (**TİT**, III/1, 379).

31 ARALIK 1914 : Osmanlı Hükûmeti'nin Hollandalı Westenek ve Norveçli Binbaşı Hoff'la yapmış olduğu (8 Şubat 1914 ve 25 Mayıs 1914) olağanüstü yetkilerle donatılmış Erzurum, Trabzon, Sivas, Van, Bitlis, Harput ve Diyarbakır'daki müfettişlik görevlerinin resmî irade ile iptalı: (**ETO**, 63).

1 OCAK 1915 : Kafkas Cephesi'nde Bardız'ın Rusların eline geçişi: (**MOAEP**, III, 143-144; **ML**, XI, 9).

: Ardahan'ın Ruslarca işgali, kısa bir süre sonra (aynı gün) Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 39).

: Kurna'daki I7'nci İngiliz Tugayı'nın, Dicle doğusunda Mezible istikametinde başarısız hareketi: (**BCHTH**, II, 21).

2 OCAK 1915 : Grandük Nikola'nın, Türk kuvvetlerini Kafkaslardan başka yörelere kuvvet sevkine zorlayacak askerî hareketlerde bulunmasını İngiltereden isteyişi: (**TİT**, III/2, 21; **ST2**, 48; **TA1**, XI, 357; **ÇF**, 76; **KK**, 61).

: 10'uncu Kolordu Kumandanı Hafız İsmail Hakkı Bey'in Başkumandan Vekili Enver Paşa tarafından 9'uncu ve 10'uncu Kolordu Grubu Kumandanlığı'na atanışı: (**ML**, XI, 9).

: Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Hafız İsmail Hakkı Paşa'ya, toplam sayısı 1000 kadar kalmış askerleriyle, Ruslara karşı cepheden saldırıya geçmesi emri: (**ML**, XI, 9).

: Osmanlı 3'üncü Ordusu Karargâhı'nın Divnik'e nakli: (**HH**, II, 295).

: Sarıkamış Seferi'ndeki "Vehameti" anlayan Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın cepheden ayrılışı: (**TR**, 279; **TİT** III/1, 367; **BDSOO**, I0).

: Ardahan'ın üçüncü kez Ruslarca işgali ve kısa bir süre sonra, aynı gün Türklerce geri alınışı: (**ŞKHB**, 39).

: İskenderun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

: Kitchner'in, Rus Başkomutanlığı'nın Kafkas cephesindeki baskıyı azaltmak için Türkler'e karşı harekete geçilmesini isteyen telgrafını Churchill'e ileten mektubu: "Türk takviyelerinin doğu cephesine gönderilmesini önleyecek tek harekât, İstanbul'u tehdit edecek Çanakkale'ye karşı yapılabilir": (**ÇS**, 15; **İGÇM**, 67).

3 OCAK 1915 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver paşa'nın 11'inci Kolordu Kumandanı Abdülkerim Paşa'nın Karargâhı'na gelişi ve buradan Erzurum'a hareketi: (**TR**, 279).

: Rusların Sarıkamış'ta yeni bir saldırısı: (**TİT**, III/, 368; **BCHTH**, I, 179180).

: Türk kuvvetlerinin Ağrı, Eleşkirt, Taşlıçay ve Diyadin'i Ruslardan geri alışı: (**ŞKHB**, 5-7).

: Rus kuvvetlerin Tutak ve Ardahan'ı işgali : (**ŞKHB**, 7-39).

: İngiltere Deniz Bakanı Churchill'in, Mondrosta bulunan İngiliz Akdeniz Donanması Başkomutanı,Amiral Garden'e, boğazların donanma tarafından geçilip geçilmeyeceğini soran telgrafı; Garden'in, bunun safhalar halinde mümkün olduğuna ilişkin yanıtı ve Churchill'in, Garden'e, yeni bir cephe olarak, Çanakkaleye sefer düzenlemesi ile ilglili ayrıntılı plân hazırlanması talimatı: (**ÇM**, 4; **UİT**, II, 481; **ÇF**, 77-78; **20YT**, I, 364; **TA1**, XI, 357; **İGÇM**, 67).

: Lord Fişer'in Churchill'e, Çanakkale'nin donanma ile ilgili öngördüğü ana plânı iletişi: (**TİT**, III/2,23).

: Osmanlı Irak Havalisi Umumî Kumandanlığına Süleyman Askerî Bey'in atanışı: (**MO**, 3527; **İOTK**, IV, 425; **HTM**, VI/(74), 56).

4 OCAK 1915 : Kafkas Cephesi'nde Rus kuvvetlerinin Kasor yolunu kesip, 9'uncu Kolordu Karargâhı'nı basmaları ve Kolordu Komutanı Giresunlu İhsan Paşa ile Kolorduyu esir alışları: (**MOAEP**, III, 145; **TİT**, III/1,368; **ML**, XI, 9).

: Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın 3'üncü Ordu Karargâhı'yla birlikte Divnik'ten ayrılıp, Boyalı, Çermiksu, Bardiz üzerinden Norşin'e gelişi ve 32'nci Fırka ve 11'inci Kolordu'ya Ruslara taaarruz emri: (**HH**, II, 298).

: İran'ın Rumiye kentinin Osmanlı kuvvetlerinin eline geçişi : (**TİT**, III/1, 386).

: Alman Genelkurmay Başkanı Falkenhein'e, İstanbul'da bulunan Alman generallerinin, Türk ordusunun silahlarının ancak Mart'ın sonuna kadar yeteceğini bildirişleri: (**BDHTA**, 77).

5 OCAK 1915 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın,3'üncü ordu karargâhıyla Norşin'den hareket ederek, Ağviran üzerinden Zivin'e gelişi: (**HH**, II; 298).

: Rus kuvvetlerin Divrik'i işgali : (**HH**, II, 299).

: İngiliz Akdeniz Donanma Komutanı Amiral Garden'in İngiltere hükûmetine, Çanakkale Boğazı'nın bir baskınla zorlanacağını sanmadığına ilişkin telgrafı: (**TİT**, III/2, 25).

: Paris'teki Rus Sefiri İsvolski'nin Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'a, Fransa'nın, İskenderiye ve İzmir üzerindeki isteğini aktaran yazısı: (**ED2**, 148).

5/6 OCAK 1915 : 9'uncu Kolordu'yu kurtarmak için Enver Paşa'nın taarruz ettirdiği Türk kuvvetlerinin Rus ordusuna gece baskını ve başarısızlığı : (**HTM**, VI/(74), 56; **MO**, 3525; **TA1**, XIV, 177; **MOAEP**, III, 145-146; **İOTK**, IV, 428; **ML**, XI, 9).

6 OCAK 1915 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın 3'üncü Ordu Karargahı ile Zivin'den Hadik Köyü'ne gelişi: (**HH**, II; 300).

: Kaymakam Kazım Karabekir Bey'in, Birinci Kuvve-i Seferîye Kumandanlığı göreviyle, İran Harekâtı'na memur edilişi: (**KK**, 14).

: Fırat nehrinde, Allavi'deki Türk kuvvetlerine başarısız İngiliz saldırısı: (**BCHTH**, II, 21).

: Atina'daki Rus Askerî Ataşesi'nin, Yunanistan'la Romanya'nın boğazlar konusuyla yakından ilgilendiklerine ilişkin mesajı: (**TİT**, III/2, 244).

7 OCAK 1915 : Şavşat'ın Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 9).

: Bir Rus filosunun Sinop'u bombardımanı: (**ŞKHB**, 81; **HH**, II, 308; **MOAE P** III, 145).

8 OCAK 1915 : Hadik'te bulunan Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın İstanbul'a dönme kararı ve Hafız Hakki Paşa'yı 3'üncü Ordu Komutanlığı'na, Süvari Fırkası Komutanı Miralay (Alb.) Yusuf İzzet Bey'i 10'uncu Kolordu Kumandanlığı'na, Nizamiye Süvari Livası Komutanı Mürsel Bey'i de Süvari Fırkası Kumandanlığı'na atamaya karar verişi: (**HH**, II, 301).

: Beşinci Kuvve-i Seferî'yenin Enver Paşa tarafından Diyarbakır-Bitlis istikameti'ne çevrilişi ve kumandanlığına Bnb. Bekir Sami Bey'i atayışı: (**HH**, II, 309).

: Sürmene'nin Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: İngiliz Savaş Heyeti'nin Çanakkale'ye sefer konusunu görüşmesi: (**TİT**, III/2, 25).

9 OCAK 1915 : İstanbul ve boğazlar üzerindeki Rus ihtirasları karşısında Romen, Bulgar ve Yunan heyetlerinin ortak siyaset düşüncesi: (**TİT**, III/2, 241).

10 OCAK 1915 : Enver Paşa'nın 3'üncü Ordu Kumandanlığı'na Hafız İsmail Hakkı Paşa'yı getirişi: (**İOTK**, IV, 425; **MOAEP**, III, 145; **MO** 3525; **ML**, XI, 9).

10-11 OCAK 1915 : Eşref Kuşçubaşı'nın, Cemal Paşa'ya, Enver Paşa'nın, Teşkilat-ı Mahsusa birliğine bedevî kuvvetlerin yanı sıra Trablusgarp'tan gelen gönüllüler grubunu da verdiğine ilişkin mektubu: (**TMO**, 9l).

11 OCAK 1915 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın 3'üncü Ordu'ya veda mesajı ve kara yoluyla İstanbul'a hareketi: (**MOAEP**, III, 153; **İOTK**, IV, 4428; **MO**, 3525; **ML**, XI,9).

: Ardahan'ın Ruslardan alınışı: (**ŞKHB**, 39).

: Arhavi'nin Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

: İran Hükûmeti'nin Rumiye'yı Türk birliklerinin işgal etmesi nedeniyle, Osmanlı Hükûmeti'ni protesto edişi: (**TİT**, III/1,387).

: Osmanlı Devleti ile Almanya arasında Fransa ve İngiltere'ye karşı ikili anlaşma : (**İOTK**, IV,428; **TİT**, III/1, 436; **BDHTA**, 104-105).

: İngiliz Akdeniz Donanma Komutanı Amiral Garden'in Çanakkale'ye sefer düzenlenmesi ile ilgili plânını Deniz Bakanı Churchill'e sunuşu: (**TİT**, III/2, 25; **BDSÇB**, 31).

: Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Yunan Kralı'na, İzmir'in Yunanistan'a verilmesi koşuluyla savaşa katılma önerisi yapan mektubu: (**TYİT**, 209).

12 OCAK 1915 : Başkale, Tebriz ve Selmas'ın Ruslardan alınışı: (**ŞKHB**, 61; **TİT**, III/1, 376).

: Pazar'ın (Atne) Ruslar tarafından bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

13 OCAK 1915 : İngiliz Savaş Konseyi'nin Çanakkale'ye saldırı düşüncesini ve buraya düzenlenecek seferle ilgili Garden Plânı'nı kabul edişi: (**TİT**, III/2, 27; **ST2**, 483; **BDST**, I, 317-318; **BDSÇB**, 31; **İGÇM**, 67).

: Rusların Oltu'yu ele geçirişleri ve Stange Bey Müfrezesinin önce Ardanoş'a sonra da Artvin'e çekilişi : (**HH**, II, 305).

: Arhavi'nin Ruslar tarafından bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

: Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanlığı'na Baron Barian'ın getirilişi: (**ST2**, 483; **BDST**, I, 317-318).

13/14 OCAK 1915 : 3'üncü Ordu Komutanlığı karargâhının Hadik'den Artvin'e nakli: (**HH**, II, 306).

14 OCAK 1915 : Sina Cephesi'nde, Ali Fuat Bey'in (Cebesoy) kumanda ettiği Kanal Sefer Kuvveti Birinci Kademesi'nin, Cemal Paşa'nın emriyle, Bir'üs-Sebi, Gazze, Maan hattı boyunca kanala hareketi: (**H**, 202; **MOAEP**, III, 177; **MO**, 3530; **İOTK**, IV, 426; **ML**, III, 944 / VI, 854; **TA1**, XIV,178; **BDHTH**, IV/1,154-163; **CH4O**, 6; **HH**, II, 344; **BCHTH**, II, 66; **TBSK**, 53).

: Oltu'nun Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 27).

: Norman (İd) ve Ardahan'ın Ruslarca işgali ve bir süre sonra Türk birliklerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 26, 39).

: Dilman'ın Türk kuvvetlerince işgali: (**TİT**, III/1, 368).

15 OCAK 1915 : Kanal Sefer Kuvveti İkinci Kademesi'nin Bir'üs-Sebi'den kanala hareketi: (**MOAEP**, II, 177; **MO**, 3530; **İOTK**, IV, 426; **H**, 202; **ML**, III, 944 / VII, 854; **TA1**, XIV, 178).

: Enver Paşa'nın Erzincan'a gelişi : (**HH**, II, 308).

: 3'üncü Ordu Karargahı'nın Köprüköyü'ne gelişi: (**HH**, II, 306).

: İngiliz Donanma Komutanlığı'nın Akdeniz Filosu'na, Çanakkale Seferi için hazırlık emri: (**ÇF**, 80-81; **HTM**, VI/ (74), 44; **20YT**, I, 364; **TA1**, XI, 357; **OİSÜ**, 252).

: Safir adlı Fransız denizaltısının Çanakkale Boğazı'na girerek Naraburun'a gelişi ve burada kuma çarparak, suyun yüzüne çıkmaya mecbur kalışı; Türk topçu ateşiyle batırılış ve mürettebatının esir alınışı: (**HH**, II, 311).

17 OCAK 1915 : Taşlıçay'ın Rus kuvvetlerince işgal: (ŞKHB, 7).

18 OCAK 1915 : Eleşkirt ve Ağrı'nın Ruslarca işgali: (ŞKHB, 5-6).

: İngiltere Hükûmeti'nin, Dışişleri Bakanı E. Grey aracılığıyla Fransa Hükûmeti'ne Garden Plânı'nı sunarak, Çanakkale harekâtına Fransa'nın da donanmasıyla katılması önerisi: (**ÇF**, 85; **BDSÇB**, 31).

: Osmanlı 4'üncü Ordusu'na bağlı seferi kuvvetlerin çölde yürüyüş hareketi: (**İİH**, 168).

: Japonya'nın Çin'e, "21 Dilek" adlı notasını verişi ve bu notayla, Çin'den, Alman çıkarlarına el konulmasını isteyen 21 maddelik isteği: (**UİT**, II, 498-499; **20YT**, II, 591).

19 OCAK 1915 : Ardanuç'un Rus kuvvetlerince işgali : (**ŞKHB**, 8).

: İngiltere'nin Rusya'ya Garden Plânı'nı sunarak, Çanakkale'ye bir sefer düzenleneceğini bildirişi: (**TA1**, XI, 357; **BDSÇB**, 31).

20 OCAK 1915 : Kurna'da İngilizlerle Türklerin "Birinci Rota Muharebesi ve Süleyman Askerî Bey'in iki bacağından yaralanması; Türk Sol Cenahı Komutanı Cemil Bey'in şehit oluşu; Türk kuvvetlerin İngiliz saldırısını püskürtüşü : (**BDHTH**, III/I, 123-131; **TİT**, III/3, 91; **BDSS**, 6; **BCHTH**, II, 21).

ÖNKÜL ATASE Eşk. Kütüphanesi

: Kanal Cephesi'nde, I. Kademe Seferî Kuvvetleri'nin kanala yaklaşmaları: (**CH4O**, 6).

: Petrograd'daki İngiltere Elçisi Sir G. Buchanan'ın, Rusya'ya Kafkaslardaki tazyiki hafifletmek amacıyla, İngilitere ve Fransa'nın Çanakkale Boğazı'nı zorlamak üzere Türkiye'ye karşı bir deniz hareketine başlayacaklarını; bu nedenle, Rusların da gerekli hazırlıkları yapmasını isteyişi: (**TR**, 305; **BDSÇB**, 31).

: Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Çanakkale boğazının müttefik kuvvetlerce zorlanacağını öğrenişi ve buna karşı olduğunu belirten yorumu: "Boğazlar ve İstanbul'un Rus kuvvetleri tarafından değil de, müttefiklerimiz tarafından işgali düşüncesinden şiddetle nefret ettim": (**ÇMYD**, 15).

: Rusya'nın, birtakım İttihatçı Türk'ün temas çabasında bulunduğuna ilişkin, Londra ve Paris'e mesajı: (**TİT**, III/2, 145).

: Çin'in Japonya'nın 21 maddelik isteklerini görüşmeye hazır olduğunu açıklaması : (**İDT**, II, 350; **20 YT**, II, 591).

: Sofya'da Ataşemiliter olan Mustafa Kemal'in İstanbul'a gelişi ve 19'uncu Tümen Komutanı olarak atanması: (**Ç**, 84; **AHE**, 70).

21 OCAK 1915

: Fransa Hükûmeti'nin, İngiltere'nin Çanakkale ve İskenderun'u işgal plânına karşı çıkışı: (**ÇF**, 87-90).

: Rus Dişişleri Bakanı Sazanov'un, İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale Boğazı ile ilgili kararını Rus Başkomutanlığı'na bildirerek, başarısızlıktan doğacak sonuçlara dikkat çekişi : (**BDSÇB**, 31).

: Osmanlı Devleti'nin İran'a, ortak düşmana karşı iş birliğine çağıran notası: (**TİT**, III/1, 388).

: Horasan'ın (Pasin-i Süfla) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 26).

: Rize, Pazar (Atne) ve Mapavri'nin Ruslar tarafından bombardımanı: (**ŞKHB**, 72-73).

22 OCAK 1915

: İngiltere'nin, Fransa Hükûmeti'ni, Çanakkale ve İskenderun'un işgali konusunu görüşmeye çağrışı: (**ÇF**, 91).

: Ağrı ve Eleşkirt'in Ruslardan Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 5-6).

: Arhavi'nin Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

: Hicaz Seferî Kuvveti'nin Maan'dan hareketi: (**BCHTH**, II, 70).

23 OCAK 1915 : İngiltere Hükûmeti'nin Yunanistan'dan Sırbistan'a yardım etmesini isteyişi: (**TİT**, III/2, 189).

: Pazar'ın (Atne) Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

: Adana'da Ermeni ayaklanması ve 60 kişilik İngiliz müfrezesinin Adana'ya gelişi: (**ES**, 105).

: Kuzey Denizi'nde, Amiral Beatty komutasındaki İngiliz kruvazörlerinin, dört Alman savaş gemisiyle çatışması ve Almanların ağır yenilgisi: (**BDST**, I, 377; **TB**, 1974; **ML**, III, 781).

24 OCAK 1915 : Kanala yürüyen seferî kuvvetin merkez koluna bağlı bir yürüyüş grubunun îkinci Habra'ya ve bir grubunun Harabi'ye, sol kolun da Süveyş'in doğusundaki Mebuk kuyusuna varışı: (**BCHTH**, II, 69, 71).

: Harbiye Nezareti'nin, Halep'te bulunan Kâzım Karabekir'e, süratle Bağdat'a gitmesi; bacağından yaralanmış olan Süleyman Askerî Bey kumanda edemeyecek bir durumda ise, onun görevini üstlenmesi emri: (**HH**, II, 310).

: Mustafa Kemal Bey'in 19'uncu Tümen'e komuta etmek üzere Tekirdağı'na gelişi: (**AHE**, 70).

: Yunanistan Başbakanı Venizelos'un krala, İngiltere'nin yanında savaşa katılmayı öneren raporu: (**TİT**, III/1, 190).

: Dogger-Benk'te İngiliz ve Alman savaş gemilerinin deniz muharebesi: (**TİT**, III/2, 511).

25 OCAK 1915 : Amiral Fischer'in Churchill'e raporu: "Çanakkale harekât plânına bütünü ile karşıyım": (**ÇS**, 19).

: Rus Başkomutanlığı'nın Dışişleri Bakanlığı'na, bağlaşıkların bir Çanakkale çıkarması karşısında, deniz ve kara kuvvetleriyle yardım yapılamayacağına ilişkin yazısı: (**BDSÇB**, 32).

26 OCAK 1915 : Rusya'nın İngiltere'ye Çanakkale harekâtını destekleyeceğini bildirişi: (**ÇF**, 93; **BDST**, I,312; **TA1**, XI, 357).

: İngiltere Deniz Bakanı Churchill ile Fransa Deniz Bakanı V. Auganeur'un Çanakkale'de uygulanacak Garden Plânı'nı görüşmeleri ve Churchil'in Garden'e, şimdilik İskenderun'a bir harekete girişilmeyeceğine dair sözü: (**ÇF**, 92-94).

: Kaymakam (Yb.) Halil Bey'in, Kâzım Karabekir'in yerine, Birinci Kuvve-i Seferîye Komutanlığı'na atanışı: (**HH**, II, 310).

27 OCAK 1915 : Suriye ve Kilikya kıyılarına olası bir İtilâf saldırısı durumunda, komutanınl bir Fransız amirali olacağına ilişkin İngiliz-Fransız anlaşması: (**TİT**, III/2, 29, 457).

: Doğu Cephesi'nde Borkça'nın Ruslarca işgali : (**ŞKHB**, 9).

: Irak Cephesi'nde Hüveyze'nin Türklerin eline geçişi: (**BDHTH**, III/1, 145-146).

: Elkantara'nın İngilizlerce bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Türk kuvvetlerinin El Köprü Mevkii'ne taarruzları: (**FS**, 169).

: 4'üncü Ordu Karargâhı ile 10'uncu Tümen'in ilk kademesinin Cifcafe'ye gelişi ve 7'nci Kolordu Karargâhı'nın Cemal Paşa tepesine hareketi: (**BDHTH**, IV/I, 200).

: İngilizlerin Süveyş Kanalı'nı koruyacak topların yerleştirildiği gemilerin sayısını kanalda dokuza yükseltişi: (**BCHTH**, II, 69).

: Mümtaz Bey komutasındaki gönüllüler ve seçme birliklerin Kantara'ya yaklaşarak muharebeye başlamaları : (**BCHTH**, II, 71).

: 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın cepheye gelişi ve Cifcafe'den verdiği emirle, görevin önce kanalı tahrip ve sonra da kanalı geçmek olduğunu belirterek, ileri müfrezelerin kanala yaklaşmasını isteyişi: (**BCHTH**, II, 71).

: Fitz Gerald'ın Kitchner'e, Arabistan'daki durum ile ilgili yazısı: "Mekke Şerifi ile halen çok dostça ve yakın bir ilişki içindeyim ve onun bizim gösterdiğimiz ilgi ve dik-

kate, dünya Müslümanlarının temsilcilerinin yıllık ziyaretini kabul etme prestiji olmayan diğer yerel emirliklerden daha çok yakınlık gösterdiğini söyleyebilirim": (**BSVB**, I05).

28 OCAK 1915 : İngiliz Savaş Meclisi'nin, Churchill'in Çanakkale'nin ele geçirilmesi için askerî harekât tasarısını "Şubat ortalarında, yalnız donanma ile boğazın zorlanması" koşuluyla kabulü: (**1CHÇ**, 1; **BDST**, I, 311-312; **BDHMM**, 4; **İGÇM**, 68).

: Fransız Sophie denizaltısının Yüzbaşı Fournier komutasında Çanakkale Boğazı'na girişi; arızalanıp su yüzüne çıkışı ve Nusrat ve İsa Reis gambotları tarafından batırılışı: (**ÇS**, 38; **EPÇA**, 25).

: Rize'nin Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Filistin Cephesi'nde Türk kıtalarının Biir Cabite'ye varışları: (**FS**, 169).

: 4'üncü Ordu Karargâhı'nın İkinci Habra'ya varışı: (**BDHTH**, V/1, 201).

: 8'inci Kolordu'nun bütün kolları ile 10'uncu Tümen'in öncü kademesi'nin Birinci Habra'ya gelişleri: (**CH4** O, 6).

: İngiliz birliklerinin Kantara'dan çıkarak, Mümtaz Bey grubuna saldırıları ve hava desteğinde bu kuvvetleri dağıtışları: (**BCHTH**, II, 71).

29 OCAK 1915 : Fransız Deniz Bakanı Prof. Augagneur'un Londra'da İngiltere Deniz Bakanı Churchill ile buluşması ve muhtemel Çanakkale harekâtı hakkında görüşmeleri: (**BDSÇB**, 38).

: Liman von Sanders Paşa'nın, Çanakkale ile İzmir arasındaki savunma düzenini denetlemek üzere inceleme gezisine çıkışı: (**TBY**, 65; **ÇS**, 91).

: 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Kolordu Komutanı Cemal Bey'le, kanal doğusundaki Cemal tepesinde buluşarak, düşman ve arazi durumunu inceleyişi ve yapılacak işleri müzakere edişleri: (**BCHTH**, 71).

: Irak ve Havalisi Komutanlığı Karargâhı'nın Rota'dan Kutü'l-Amare'ye ulaşışı: (**BDHTH**, III/1, 136-137).

30 OCAK 1915 : Yunanistan Başbakanı Venizelos'un, Yunanistan'ın savaşa katılmasından yana olan ikinci raporu Yunan kralına takdimi: (**TİT**, III/2, 192).

: Venizelos'un Anadolu'dan toprak isteklerini İngiltere'ye bildirişi: (**TİT**, III/2, 192).

31 OCAK 1915 : Fransa'nın Çanakkale Seferi'ne katılacağını İngiltere'ye bildirişi: (**ÇF**, 99-101).

: Hicaz Kuvve-i Seferîyesi'nin öncü kademesinin Kalet'ül-Nahil'e gelişi: (**CH4O**, 6).

: Kanal Sefer Kuvveti'nin Birinci Kademe Birliklerinin kanal önüne varışı ve Cemal Paşa civarında bir mevzîî işgali: (**BDHTH**, IV/1, 797).

: Kaymakam Mustafa Kemal Bey'in İstanbul'dan Gelibolu'ya, 3'üncü Kolordu Karargâhı'na gelişi: (**MKAÇ** 3).

: Hafız Hakkı Paşa'nın tifüse yakalanışı: (**TBI**, 218).

: İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin İtalyan elçiliği aracılığıyla ve şifreli olarak dışarıyla haberleştiğine ilişkin olarak hükûmete Emniyet Umum Müdürlüğü'nün raporu: (**TBI**, 218).

1 ŞUBAT 1915 : Horasan'ın (Pasin-i Süfla) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 26).

: 4'üncü Ordu Karargâhı'nın Katib'ül-Hayl batısındaki komuta yerine yerleşmesi ve 10'uncu Tümenin ilk kademesinin, 28'inci ve 30'uncu Piyade Alaylarının ikinci Habra'dan geçerek, Katib'ül-Hayl'a gelmesi emri: (**BDHTH**, IV/1, 798).

: Kaymakam Mustafa Kemal Bey'in Tekirdağ'da 19'uncu Tümen Komutanı olarak görevine başlayışı: (**MKAÇ**, 3).

1/2 ŞUBAT 1915 : Süveyş Kanalı'na taarruz için 8'inci Kolordu'nun hazırlık mevkiine girişi: (**BDHTH**, IV/1, 77-78; **İİH**,169).

2 ŞUBAT 1915 : Fransa ve İngiltere'nin, Çanakkale'ye düzenlenecek seferde, kara ordusunun da yer alacağı hareket plânında ve hareketin 19 Şubat'ta başlaması konusunda anlaşmaları: (**ÇF**,108; **BDHST**, I, 312).

: Kanal Seferi'ne katılacak esas gruba ait 25.000 kişilik seferî kuvvetin, 17 gün süren 300 km'lik yolculuktan

sonra Tih çölünü geçip, El-Katara'ya ulaşması: (**MOAEP**, III, 175-176; **H**, 202; **İOTK**, IV; 426; **MO**, 3528; **TA1**, XIV,178; **ML**, III, 944; **ML**, VI, 854; **İİH**,169; **TİT**, III/2, 30; **TA3**, 189).

: Türk öncü kuvvetinin kanalda keşif harekâtı: (**İİH**, 169).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın, kanala yakın ilk mevziler olan İsmailiye'ye hücum kararı: (**BDHTH**, IV/1, 211-215; **H**, 170).

: 25'inci Tümen birliklerinin İngilizlerin dikkatlerini başka yöne çekmek amacıyla Timsah gölü kuzeyine yürüyüşleri; bir süre sonra da gerçek hedefleri olan Tosum istikametinde ilerleyişleri: (**BCHTH**, II, 73).

: Fitz Gerald'ın, Lord Kitchner'e yazısı: "Hristiyan olsun Müslüman olsun Suriyeliler arasında bu ülkeyi Mısır sultanlığına bağlamamız lehinde güçlü bir akım vardır": (**BSVB**, 83).

: Kaymakam (Yb.) Mustafa Kemal'in, 19'uncu Tümen'i kurmak üzere Tekirdağı'na gelişi: (**KH**, 63; **Ç**, 220; **BODST**, I, 314; **AK**, 64; **AY**,36; **AÇA**, 306).

2/3 ŞUBAT 1915 : Cemal Paşa'nın emriyle, birer subay ve altmışar erin bindirildiği sac kaplı tombazlarla Süveyş Kanalı'nın karşı kıyısına geçmek üzere Osmanlı kuvvetlerinin hareketi; kanala 500 metreye kadar yaklaşılışı; 8'inci Kolordu'nun merkez kolunun İsmailiye'nin güneyine, kanalın Tosum ile Serapiyum arasındaki (Timsah Gölü ile Büyük Acıgöl) düşman cephesine taarruzu; karşı sahile ancak iki tombazın geçebilişi; İngiliz kuvvetlerin karşı hareketi ve Osmanlı kuvvetlerinin feci başarısızlığı: (**CH4O**, 7; **İİH**, 169; **FS**, 169; **MOAEP**, III, 177, 179; **HTM**, VI/ (74), 54-56; **H**,203-204; **ML**, III, 944; VI; 854; **TA1**, XIV, 178; **MO**, 3530; **İOTK**, IV,426-427; **BCHTH**, II, 75).

3 ŞUBAT 1915 : Süveyş Kanalı'nda, Türk ve İngiliz kuvvetlerin şiddetli ateş muharebesi; kanalın deniz trafiğine kapatılışı; 8'inci Kolordu'nun Mısır'a yönelik saldırısı; Süveyş Kanalı'nı geçme çabaları; Türk tarafında çetin zayiat; öğleden sonra muharebelerin hafiflemesi; kanala yönelik saldırılarda Türklerin başarı olanağının kırılmasından sonra, Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın, İkitümsekli tepede, komutanları ve kurmay

GENEL ATASE Bşk. Kütüphanesi

başkanlarını toplayarak durumu inceleyişi; Alman Müşavir von Kress'in ısrarına rağmen yorgun kuvvetlerine çekilme emri verişi ve Türk kuvvetlerin geri çekilmeye başlaması: "Madem ki muvaffak olmak ümidi yoktur, yalnız şeref için seferî kuvveti mahvedemem": (**TİT**, III/1, 418; **BDHT**, IV/1, 215-221; **BDHACÖ**, 7; FS, 169; **BDHTHH**, 64; **MOAEP**, III, 179; **HTM**, VI/(74), 56; **İOTK**, IV427; **H**, 206-207; **MO**, 3531; **ML**, III, 944 / VI, 854; **HH**, II; 345; **TA1**, XIV, 178; **TA3**, 189; **BCHTH**, II, 77, 78).

: Şaluf'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

: Irak Cephesi'nde Osmanlı kuvvetlerinin İran'ın Ahvaz kasabasını ele geçirişi: (**MO**, 3528; **İOTK**, IV, 425; **HTM** VI / (74), 54).

: Yunan Kraliyet Konseyi'nin, Çanakkale'ye Yunan askeri göndermekten vazgeçişi: (**BDST**, I, 318; **ST1**, 430).

3/4 ŞUBAT 1915 : Kanal Muharebesi'nin bütünüyle kesilişi ve yoğun Türk çekilişi: (**CH4O**, 7).

4 ŞUBAT 1915 : Almanya'nın, İngiltere ve İrlanda'yı kuşatan Britanya Adaları'na ait denizleri "Denizaltı Savaş Bölgesi" ilân edişi: **TİT** III/1, 61 / III/2, 4; **ST2**, 491; **BDST**, I, 295; **20YT**, I; 381).

: Lloyd George'un Paris'te Fransız yetkililerle, Sırbistan'a yardım etme ve Yunanistan'ı savaşa sokma konusunda temasları: (**ÇF**, 111-112).

: Kanaldan Türk kuvvetlerinin yoğun olarak çekiliş hareketinin devamı: (**FS**, 169).

: Horasan (Pasin-i Süfla), Ardahan ve Hanak'ın Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 26, 39,41).

: Rize ve Sürmene'nin Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

5 ŞUBAT 1915 : Süveyş Kanalı'nın deniz trafiğine açılışı: (**FS**, 169).

: 4'üncü Türk Ordusu'nun yeni tertiplenme yeri olan El-Ariş, El-İbn, Bir'i -Hasene, Kalat'ül-Nahil yörelerine varışı ve tertiplenme çabaları: (**BDHTH**, IV/1, 265).

: Başkumandanlığın, 4'üncü Ordu Komutanlığı'na, kanaldaki başarısızlığın, islâm âleminde yaratacağı kötü etki nedeniyle, başarı sağlamanın ihtimal dahilinde ol-

ması durumunda taarruz edilmesini isteyen yazısı: (**BCHTH**, II, 79).

: Davison komutasındaki 12'nci İngiliz Tugayı'nın Basra'ya gelişi: (**BCHTH**, 22).

: El Kantara'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Hastalığı ilerleyen Hafız Hakkı Paşa'nın Erzurum'a nakledilişi ve hastaneye yatırılışı: (**HH**, II, 6).

6 ŞUBAT 1915 : İran içinde ilerleyen Mehmet Fazıl Paşa (Muhammed Dağıstani) komutasındaki Türk "Teşkilat-ı Mahsusa" kolu'nun İran'da Hüveyze'ye girişi: (**TİT**, III/3, 92).

: İtalya ve Romanya arasında gizli savunma anlaşması: (**TİT**, III/2, 260).

: Kral Ferdinand'ın, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşamayacağını de Guise'e açıklayışı: (**TİT**, III/2, 231).

: Alman denizaltılarının saldırılarından korkan İngiliz Lusitania yolcu gemisinin, ABD'nin uyarılarına rağmen, ABD bayrağı çekilip, Liverpol'a gelişi: (**ST2**, 491).

7 ŞUBAT 1915 : *Doğu Cephesi'nde Alman ordusunun Rus ordusunu*, Mazures gölleri güneyinde ağır bir yenilgiye uğratışı: (**BDST**, I, 310; **TA1**, XIV, 178).

: Bitlis'in köylerinde Ermenilerin ayaklanışı: (**BREM**, 95).

9 ŞUBAT 1915 : Rusya'da Duma'nın açılışı; İstanbul ve boğazlar ile Ermeni Sorunu konusunda Rus Dışişleri Bakanı'nın sözleri: "Ermeniler bu savaşta Ruslarla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na karşı dövüşüyorlar": (**TİT**, III/3, 20).

: Bitlis'te Ermeni ayaklanması:(**VÇ**, 163).

: Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, İstanbul gazetelerinde, başarısızlıkla biten Kanal Harekâtı'nı başarılı gibi gösterip, İngilizleri tehdit eden resmî bildirisi: (**ML**, VI, 854).

: Atina Sefiri Galip Bey'in, Pire'den Küsrüyan Efendi tarafından iki gemi içinde gönderilen 15.000 adet mavzer tüfeğinin Urla'ya çıkarılamayıp, gemilerin geri döndüğünü, yeniden çıkarma denemesinin yapılacağını Harbiye Nezareti'ne bildirişi: (**BDHTA**, 127).

10 ŞUBAT 1915 : ABD'nin, Almanya'nın abluka kararını protesto edişi: (**TİT**, III/2, 515).

: Arhavi'nin Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

: Kalat'ül-Ariş'in İngilizlerce bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

11 ŞUBAT 1915 : İkinci Kanal Seferi'nde, Birinci Kanal Seferi'nde düşülen hatalara düşmemek için alınacak önlemleri belirten ordu raporu: (**BDHTH**, IV/1, 252-276).

12 ŞUBAT 1915 : Sultan V. Mehmet Reşat'ın, Mısır halkına hitap eden ve İngiltere tarafından gayrimeşru olarak işgal altında tutulduğu belirtilen Mısır halkını "Mukaddes cihada" katılmasını isteyen bildirisi: (**MO**, 3524; **TİT**, III/1, 404).

: 3'üncü Ordu Komutanı Hafız Hakkı Paşa'nın Erzurum'da Tifüs'ten (lekeli humma) ölümü: (**HH**, II, 316; **TBY**, 63).

: Rusların Venizelos'un İstanbul üzerindeki düşünce ve isteklerini öğrenişleri: (**TİT**, III/1, 404).

13 ŞUBAT 1915 : von Der Goltz'un, II. Wilhelm'e, Enver Paşa'yı anlatan yazısı: "Enver, kendisine güvenilir bir Alman dostudur": **(JTNY, 539).**

14 ŞUBAT 1915 : Grandük Nikola'nın Rus Baş Nazırı Goremkin'e, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın etkisiz hale getirilmesinden sonra, Boğazlar meselesinin ele alınacağını, bunun için önceden büyük bir diplomatik faaliyetin yapılması gerektiğini bildirişi: (**TR**, 306).

: İtalya'nın Avusturya-Macaristan'dan kendi lehine toprak talebi: (**BDST**, I, 317-318).

: İngiltere ve Fransa'nın yardım vaadiyle Yunanistan' dan, Sırbistan'ı desteklemesini isteyişi: (**TİT**, III/2, 244).

: Almanya'nın 4 Şubat tarihli abluka koşullarını hafifletişi: (**TİT**, III/2, 515).

15 ŞUBAT 1915 : Kanal Seferi'ne katılan Osmanlı kuvvetlerinin Gazze-Bir'üs Sebi çizgisine çekilmesi: (**MOAEP**, III, 179-180; **HTM**, VI/ (74) , 56; **MO**, 3531; **İDTK**, IV, 427; **H**, 209-211; **ML**, III, 944).

: 4'üncü Ordu Karargâhı'nın önce Bir'üs-Sebi'e, oradan da Kudüs'e nakli: (**HH**, II, 349).

: Asir Sancağı'nın Türk kuvvetlerince terkine başlanışı: (**ŞKHB**, 144).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, varlıklı gayrimüslim tebaayı askerlik görevinden muaf tutan bedelli askerlik sistemini uygulamaya koyuşu: (**BDSİY**, 21).

16 ŞUBAT 1915 : İngiliz Savaş Komitesi'nin Çanakkale Seferine katılacak birlikleri belirleyişi ve 29'uncu İngiliz Tümeni'nin Limni'ye gönderilmesine izin verişi: (**TİT**, III/2, 43; **İGÇM**, 68).

: Vakfıkebir'in Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: 3'üncü Kolordu Komutanlığı'nın, 19'uncu Tümen Komutanı Mustafa Kemal Bey'e, tümenin harekete ve gemilere bindirilmeye hazır olması emri: (**MKAÇ**, 3).

17 ŞUBAT 1915 : İtilâf donanmasının Seddülbahir ve Kumkaleyi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74-75).

: Ermeni çetelerinin eline geçmiş Van'ın Tasu, Korsu ve Sigor köylerinin Ermeni çetelerden temizlenişi: (**VÇ**, 163).

18 ŞUBAT 1915 : Fransa Hükûmeti'nin, Çanakkale harekâtına katılmak için bir tümenini Yunanistan'ın Limni adasına gönderilmesini kararlaştırışı: (**ÇF**, 116; **TA1**, XI, 357).

: Almanya'nın 4 Şubat günü ilân ettiği abluka kararının, yumuşatılmış olarak yürürlüğe girişi: (**TİT**, III/2, 515).

: Almanya'nın Britanya'yı denizden abluka altına alışı: (**TB**, 1974; **BDST**, I, 295).

: Padişah V. Mehmet Reşat'ın Dolmabahçe Sarayı'nda 3'üncü Tümene sancak verişi: (**TBY**, 67).

: Roma Ataşemiliteri Mümtaz Bey'in Harbiye Nezareti'ne, İtalya Hükûmeti'nin 5 Mart'ta seferberlik ilân edeceğine ilişkin telgrafı: (**Tİİ**, 235-236).

19 ŞUBAT 1915 : Amiral Garden komutasındaki İngiliz-Fransız ortak filosunun, üç grup halinde (I'inci Grup: İnflexible, Agamemnon, Queen Elizabeth; 2'nci Grup: Vengeance, Albion, Cornwallis, Irresistible, Triumph; 3'üncü Grup: Suffren, Bouuvet, Charlemagne, Gaulois) Ça-

nakkale'de; Ertuğrul, Seddülbahir, Kumkale, Orhaniye tabyalarını bombardımanı; Türk topçusunun karşı ateşi; Fransız Vengeance ve Agamemnon zırhlılarının yara alışı; donanmanın Amiral Garden'in emri ile, saat 1800'de çekilişi: (**ÇM**, 6; **ÇS**, 39-40; **TİT**, III/2,42; **ŞKHB**, 74-75; **EPÇA**, 26; 20YT I, 364; **İOTK**, IV, 422; **MO**, 3533; **HTM**, VI (74), 44; **ML**, III, 136; **TA1**, XI, 358; **BDHMM**, 5; **ÇBM**, 60; **BCHTH**, II, 142).

: Rus Genelkurmayı'nın Donanma Komutanlığı'na mesajı: "İngiltere ve Fransa donanmalarının çok yakında, Çanakkale Boğazı'na bir çıkarma yapmaları tasarlanmaktadır: (**BDHKC**, 25).

: 4'üncü Ordu Kurmay Başkanı Albay von Frankenberg'in, I'inci Kanal Seferi hakkında İstanbul'a, genel karargâha raporu: (**BDHTH** IV/I, 798).

21 ŞUBAT 1915 : Bitlis'in Hasef nahiyesinde Ermenilerin isyanı: (**ED1**, 204).

: Muş'un Siranun köyünde, Ermeni çetelerinin polis ve süvarilerle çarpışmaları: (**ED1**, 207).

: Rus donanmasının Trabzon'u bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Rus Dışişleri Bakanlığı'na, Dışişleri Bakanı Sazanov'un başkanlığında General Kurapotkin, Elçi Giers; yardımcısı Neratov, Baron Şilling Müsteşar Gulkieviç ve Klem'in katıldığı "Boğazlar Meselesi" ile ilgili toplantı: (**TR**, 306).

: Rus Başbakanı Goremkin'in başkanlığında boğazlar ve İstanbul Sorunu'nun, Rus Hususî İstişare Meclisi'nde görüşülmesi: (**TR**, 306).

: Avusturya-Macaristan'dan toprak talebinde bulunan İtalya'nın; Avusturya-Macaristan'ın her türlü askerî harekâtına karşı olduğunu açıklayarak tehdit edişi: (**BDST**, I,318).

22 ŞUBAT 1915 : Amerika Birleşik Devletleri'nin İngiltere ve Almanya'ya; ticaret gemilerine dokunulmaması, Almanya'ya gidecek gıda maddelerinin sivil halka dağıtılması koşulu ile serbest bırakılmasını isteyen notası ve bu notanın İngilterece reddi; Almanya'nın kabulü : (**ST2**, 491)

: İngiliz Deniz Kuvvetleri Bakanlığı'nın Çanakkale Seferi'nin başladığına ilişkin kamuoyuna açıklamalara başlayışı: (**BSVB**, 123).

: Çoruh vadisi boyunca ilerleyen Rus kuvvetlerinin Borkça'yı işgal edişi: (**BCHTH**, II, 95).

23 ŞUBAT 1915 : Alman General Liman von Sanders Paşa'nın Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya, biri Çanakkale Boğazı'nda, diğeri İstanbul'da olmak üzere, iki ordu kurulması önerisi: (**ÇS**, 94).

: Dalyan'ın bombardımanı: (**ÇS**, 94).

24 ŞUBAT 1915 : İngiltere Hükûmeti'nin, Mısır'da bulunan Avustralya ve Yeni Zelenda (ANZAC) Kolordusu'nun Çanakkale Cephesine gönderme kararı: (**ÇF**, 114; **TA1**, XI, 357).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, İngiltere Dışişleri Bakanı'na Ermenilerin Türklere karşı kullanabileceği silâh ve mühimmatın gönderilmesinde, İngiltere'nin Fransa ile birleşmesi gerektiği mesajı: (**YBI**, 36).

25 ŞUBAT 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf Donanması'nın yeniden Türk tabyalarını bombardımanı; sabah saat 10.00'dan itibaren, Suffren, Vengeance, Charlemagne ve Cornwallis zırhlıları ile Quenn Elizabeth dretnotu'nun Seddülbahir, Kumkale, Orhaniye ve Ertuğrul tabyalarını ağır biçimde bombardımanı ve bombardımandan sonra Bozcaada yönüne çekilişi: (**ŞKHB**, 74-75; **TİT**, III/2,62; **İOTK**, IV, 422; **MO**, 3533-3534; **HTM**, VI/(74), 44-45;**TA1**, XI,358; **BCHTH**, II, 143).

: 19'uncu Tümen'nin kuruluşunu tamamlayan kaymakan (Yb.) Mustafa Kemal Bey'in tümeniyle Maydos'a (Eceabat) gelişi ve 19'uncu Tümen'in bindirildiği gemilerden karaya indirilmesine başlanışı: (**AY**, 36; **KA** 220; **MO**, 3537; **KH**, 63; **AHE**, 71; **AK**, 64; **MKAÇ**, 5).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in, Çanakkale'ye düzenlenen deniz seferi ile ilgili bir memorandum yayınlayışı: "Ordu ve donanmanın iş birliği ile Mart ayı sonunda İstanbul'u almak, Avrupa'daki Türk güçlerini yok etmek için harekete geçebiliriz": (**İGÇM**, 68)

: Arhavi (Musazade) ve Hopa'nın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 9).

: Başkumandanlık'ın Ermeni hareketleri dolayısıyla bütün birliklere emri:"...memleket dahilinde bir ihtilal teşebbüsü hazırlandığına...": (**ED**, 212).

26 ŞUBAT 1915 : 4 İngiliz zırhlısının Çanakkale Boğazı'na girerek, karanlık limana sokuluşu ve Dardanos, Hamidiye, Mecidiye; Seddülbahir, Kumkale ve Orhaniye tabyalarını bombardımanı ve keşif hareketi: (**ÇÇS**, 43; **ŞKHB**, 74-75; **ICHÇ**, 27).

: İngiliz Savaş Kurulu toplantısında Deniz Bakanı Churchill'in, Çanakkale'ye yöneltilen kuvvetin, İstanbul'u işgal ettikten ve Marmara'ya hakim olduktan sonra, Avrupa'da kalan Türk kuvvetlerini kayıtsız şartsız teslim almada yararlı olacağını savunuşu: "Ordunun amacı, denizdeki başarının meyvelerini toplamak olacaktır": (**İGÇM**, 68-69).

: Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Rusya'nın İstanbul ve boğazlara yerleşmek ve Enez-Midye çizgisiyle Sakarya kıyısı arasındaki bölgeyi almak isteğini Londra ve Paris'e telgrafla iletişi: (**TİT**, III/2, 104).

: Batı Cephesi'nde Almanlara karşı İngiliz-Fransız kuvvetlerinin Champagne'de yeni bir saldırıya geçişleri : (**BDST**, I, 311; **TA1**, XIV, 178).

27 ŞUBAT 1915 : Seddülbahir'in İtilâf donanmasınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 74).

: Muhriplerin korumasında üç itilâf mayın tarayıcısının Çanakkale Boğazına girişi ve Türk bataryalarının ateşi karşısında geri çekilişleri: (**ÇS**, 43; **ESÇA**, 26).

: Çanakkale Boğazı'na 53 mayınlık 10'uncu mayın hattının çekilişi: (**BDHLMM**, 5).

: Trabzon'un Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: İngiliz Deniz Tümeni'ne Limni'ye hareket emri: (**ÇS**, 41).

: Van ve çevresinde Ermenilerin baş kaldırıya dönük hareketlenmeleri; Van'da Ermeni çetelerinin 8 Türk askerini öldürüşleri: (**ETO**, 77; **BDSB**, 103).

: Sırbistan'ın Bulgaristan'a karşı vermesi istenen her türlü tavizi reddedişi: (**TİT**, III/2, 234).

: 11 Ocak tarihli Türk-Alman İttifak Antlaşması'nın taraflarca tasdik edilişi: (**BDHTA**, I05).

28 ŞUBAT 1915 : Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Paris ve Londra'ya, barıştan önce Türklerden istenmesi gereken şartları telgrafla bildirişi: (**TR**, 309;**TİT**, III/2, 150).

: Ermenilerin Van ve çevresinde Türk askerî kuvvetlerine tecavüz hareketleri: (**BDSB**, 103).

: Sahil boyunca ilerleyen bir Rus müfrezesinin Hopa'yı işgali: (**BCHTH**, II, 95).

29 ŞUBAT 1915 : İngiliz-Fransız ortak donanmasının Seddülbahir, Ertuğrul, Kumkale ve Orhaniye tabyalarını bombardımanı ve bu tabyalarda büyük tahrip: (**ŞKHB**, 74-75).

: Yunanistan Başbakanı Venizelos'un İtilâf Devletleri'ne Çanakkale'ye üç Yunan tümeni göndererek, İtilâf Devletlerine katılma önerisi: (**TİT**, III/2, 63; **ÇF**,146; **ÇO**, 101;**TA1**, XI, 358).

: Liman von Sanders Paşa'nın, Mısır seferinde kullanılmak üzere gönderilmesi düşünülen savaş silâh ve malzemesi hakkında, Harbiye Nezareti'ne mektubu: "Bu yardım başlıca makinalı tüfek bölüklerini, bir çok topçu taburunu, seri ateşli bataryaları, silâhları, piyade mermilerini, topçu cephanesini, köprücü trenlerini, telsiz ve telgraf malzemesini, sahra şimendifer malzemelerini, binek ve yük otomobillerini, tayyareleri, konserve ve şahıslar için eşyaları, miktarı sonradan tesbit edilecek ve sadece bu seferde kullanılacak olan bir miktar paradan ibaret olacaktır":(**BDHTA**, I24-I25).

1 MART 1915

: Venizelos'un Yunan Kralı Konstantin'e, savaşa İngiltere tarafında girmeyi öneren mektubu: "İngiltere büyük devletler arasında er kudretli olanıdır": (**TYM**, II8).

: İtilâf Donanması'na ait Ocean Zırhlısı'nın Seddülbahir'i, Majestik'in de Kumkale'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74, 75).

: Erenköy ve Tenger bölgelerindeki Türk obüslerinin Çanakkale Boğazı'na giren müttefik gemilerini şiddetli ateş altına alışı: (**ÇBM**, 61).

: Rus Dışişleri Bakanı Sazanofv'un, İngiltere ve Fransa tarafından, boğazların çevreleriyle birlikte Rusya'ya bırakılmasının kesin antlaşmalar ile teminat altına alınmasını isteyişi: (**BDHBM**, 92).

2 MART 1915

: Çanakkale Cephesi'nde İtilâf Donanması'nın Osmanlı bataryalarını susturmak için beş zırhlı, iki kruvazör ve beş torpido ile ateşi; Cornwallis zırhlısının yaralanıp savaştan çekilmesi: (**TİT**, III/2, 64; **MO**, 3534; **HTM**, VI/(74), 45; **İOTK**, IV,422).

: İngiliz Akdeniz Filo Komutanı Garden'in Londra'ya mesajı: "Hava güzel gittiği takdirde on dört gün sonra İstanbul'da olacağım": (**ÇS**, 44).

: Rusya'nın İtilâf blokundan, Marmara adalarının yanısıra İmroz ve Bozcaada'yı isteyişi: (**TİT**, III/2,105).

: Mecidiye Kruvazörü'nün Odesa açıklarında bir mayına çarparak yara alışı: (**MO**,3527; **İOTK**, IV,428; **HTM**, VII/(74), 56).

: Alman Doktor Bergfeld'in Trabzon'dan raporu: "Şehrin bütün hastahanelerinde şiddetli lekeli humma hüküm sürmektedir": (**TBY**, 64).

: Miralay Fevzi Bey'in (Çakmak) mirlivalığa yükseltilişi: (**MFÇ**, I05).

3 MART 1915

: İtilâf Donanması'nın Seddülbahir, Kumkale ve Kirte'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74-75).

: Yunan Genelkurmay Başkanlığı'nın Çanakkale'ye üç tümen gönderilmesine karşı tavrı: (**TİT**, III/2, 63).

: Atina'da Birinci Saltanat Şûrası: (**TİT**, III/2, I08).

: Rusyanın İtalya'nın İtilâf blokuna kabulünü veto edişi: (**TİT**, III/2, 262).

: Çar II. Nikola'nın, Fransa'nın Petersburg'taki elçisi Paleoloque'a, boğazların kesin biçimde Rusya'ya verilmesi gerektiği konusundaki sözleri: "İstanbul ili ve Trakya'nın güneyini imparatorluğuma katacağım": (**BDHBM**, 92).

: Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'un, Petersburg'taki İngiliz elçisine, Çanakkale Boğazı'nı zorlama düşüncesine neden karşı çıktığını açıklayışı: "Rus Hükûmeti,Yunanistan'ın Çanakkale harekâtına katılmasına, bu durumun bazı karışıklıklara yol açacağı düşüncesi ile karşı çıkmaktadır": (**ÇMYD**, I5).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in, Akdeniz Müttefik Donanma Komutanı Amiral Garden'e, Boğazlar geçildikten sonra izlenecek politikayı ve yapılması gereken işleri anlatan mektubu: (**ÇMYD**, I5).

: Irak Cephesi'nde İngiliz ve Türk kuvvetleri arasında Gadir Muharebesi; Kerha ve Nahile'de toplanan Türk kuvvetlerine İngilizlerin başarısız saldırıları: (**BDHTH**, III/1, 149-150; **BCHTH**, II, 22).

: Süleyman Askerî'nin emrindeki kuvvetlerin Ahvaz yakınlarındaki Abadan petrol rafinerisinin kilometrelerce uzunluktaki boru hattını tahrip edişi: (**TMO**, I07).

: Mekke'deki Türk Kuvvetleri Komutanlığı'nın, Şerif Hüseyin Paşa'nın tutumunun halisane olmadığına dair Cemal Paşa'ya mesajı: (**TİT**, III/3, 239).

: Sofya'daki Ermeni Komitesi Delegesi M. Vorandian'ın, İngiliz Büyük Elçisi Sir Bax Ironside'a, Amerika ve Bal-

kanlardaki 20.000 Ermeni gönüllüyü İskenderun'daki Likya sahiline anî bir baskında kullanmak için müsaade isteyişi: (**YBI**, 37).

4 MART 1915 : İtilâf Donanması'nın Seddülbahir, Yenişehir, Orhaniye ve Kumkale'yi bombardımanı; susturulan Türk tabyalarını tahrip için Seddülbahir'e 60, Kumkale'ye 400 asker çıkarılışı ve Türk ve İngiliz müfrezeleri arasında çetin muharebeler; İngilizlerin ağır kayıplar vererek püskürtülüşü; çıkarma güçlerinin keşif hareketleri: (**ICHÇ**, 27; **ÇM**, 6; **ŞKHB**, 74-75; **TİT**, III/2, 64).

: Seddülbahir'e çıkan düşman askerine karşı, 27'nci Piyade Alayı, 3'üncü tabur, 10'uncu Bölük çavuşlarından Mustafa Oğlu Mehmet Çavuş'un örnek hareketi (Mehmet Çavuş Olayı) ve bu olaya ilişkin, Mustafa Kemal Bey'in Müstahkem Mevki Komutanlığı'na raporu: "Mehmet Çavuş, tüfeğinin mekanizmasının işlememesi üzerine, taşla yanındakilere örnek olacak biçimde düşmana saldırmış, kendisi başından ve göğsünden yaralanmıştır. ...madalyayla...ödüllendirilmesini dilerim": (**MKAÇ**, II).

: Amiral Garden'in Churchill'e, donanmanın on dört gün içinde İstanbul'a varabileceğine ilişkin telgrafı: (**BSVB**, 125).

: Kafkas Cephesi'nde Rusların ilk kez Türk kuvvetlerine karşı savaş uçağı kullanmaları ve Rus uçaklarının 11'inci Türk Kolordusu'na ve 2'inci Süvari Tümeni'ne bomba atışı: (**BDHTH**, 36).

: Rusya'nın İngiltere ve Fransa'ya, Osmanlı topraklarından İstanbul'u, Karadeniz Boğazı'nın batı kıyısını, Marmara denizini, Çanakkale Boğazı'nı, Güney Trakya'da Enez-Midye çizgisine kadar olan bölgeyi ve Anadolu yakasının bir kısmını isteyen ve bunun dışındaki bir çözümü kabul etmeyeceğini belirten notası:(**ST2**, 477; **ÇF**, 153; **ST1**, 427-428; **BDST**, I, 365; **UİT**, II, 485; **TA2**, I, 229-230; **TİT**, III/2, 212; **BDSÇB**, 33; **BDHBM**, 94; **BSVB**, 127).

: Pariste'ki Rus Büyük Elçisi İzvolsky'nin, Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'a, Fransa Dışişleri Bakanı Delkase ile Boğazlar ve İstanbul konusu ile yaptığı görüşmeyi anlatan raporu: "...Delkase, boğazların her iki kıyısının tarafımızdan işgal edilmesine esas bakımından karşı olmadığını söylemiş(tir)...": (**BDHBM**, 93).

: İtalya'nın İngiltere'yle, İtilâf Devletleri yanında savaşa katılma konusunda görüşmelere başlaması: (**BDST**, I, 318; **UİT**, II, 477; **TİT**, III/2, 265).

: İngiltere Hükûmeti'nin İtalya ile anlaşma konusunda verilen Rus vetosunu reddi: (**TİT**, III/2, 263).

: Fransa'nın müttefiklerine Yunanistan ve Sırbistan'a yardım konusunda iş birliği önerisi : (**ÇF**, 149-150).

5 MART 1915 : Çanakkale'de İtilâf Donanması'nın 5 zırhlı, 1 kruvazör ve 1 torpido ile Seddülbahir ve Kilidülbahir'i top ateşine tutuşu ve Seddülbahir ve Kumkale'ye çıkarma yapısı; Osmanlı piyadesinin karşı hücumu ve çıkarma kuvvetlerinin denize dökülüşü: (**YKHB**, 75; **MO**, 3534; **HTM**, VI/(74), 45; **ÇBM**, 62; **MKAÇ** 12).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in, Rus Başkomutanlığı'na telgrafla mesajı: "İngiltere donanmasının Çanakkale'yi forsa edeceği ve Marmara'ya gireceği günde, Rus donanmasının da uzak mesafeden ve sistematik bir surette Karadeniz Boğazı'nı bombardıman etmesine birinci derecede önem verilmektedir": (**BDHKC**, 26).

: Birdwood'un Kitchner'e, boğazın denizden zorlanamıyacağına ilişkin telgrafı: (**TİT**, III/2, 65).

: Atina'da İkinci Saltanat Şûrası ve Yunan Kraliyet Meclisi'nin Venizelos'un İtilâf Devletleri yanında savaşa katılma önerisini reddederek, tarafsız politikaya devam kararı: (**TİT**, III/2, 206; **ÇF**, 152; **BDST**, I, 313).

: Rusya'nın Fransa'nın Yunanistan'la iş birliği önerisine, Dışişleri Bakanı Sazanov aracılığıyla karşı çıkışı: (**ÇF**, 150-151).

: Rusya'nın İtalya ile ilgili vetosunu geri alışı ve vetonun yalnızca Çanakkale Seferi ile ilgili olduğunu açıklayışı: (**TİT**, III/2, 261).

: Karadeniz Boğazı'na yaklaşmakta olan Rus donanmasının hareketini izlemek için görevlendirilen Teğmen Fevzi ve Raşit Sami adlı pilotların uçaklarıyla Belgrat ormanlarına düşerek şehit oluşları: (**BDHTHH**, 37).

5/6 MART 1915 : Queen Elizabeth savaş gemisinin Ege denizinden aşırma atışlarla, Çanakkale'de iç tabyaları dövüşü: (**TİT**, III/2, 65).

6 MART 1915 : İtilâf Devletleri yanında savaşa katılma isteği reddedilen Yunanistan Başbakanı Venizelos'un istifası ve bu istifanın Yunan Kralı I. Kostantin tarafından kabul edilişi; Yunanistan başbakanlığına vekâleten A. Zaimis'in getirilişi: (**TİT**, III/2, 211; **TYİT**, 209; **ML**, XII, 852; **ÇO**, 59).

: İngiltere'nin, Rusya'nın 4 Mart tarihli notasına karşılığı: "(İngiltere)orada (Çanakkale Boğazı) yerleşmek niyetinde. ..değildir": (**BDSÇB**, 34; **BDHBM**, 94).

: İtilâf Donanması'nın Kilidülbahir ve Seddülbahir'i bombardımanı: (**ŞKHB**, 75; **MKAÇ**, 12).

7 MART 1915 : Delkase'nin İstanbul ve Boğazlar Sorunu'nun Rus isteklerine göre çözümlenmesini onaylayışı ve İngiliz ve Fransız isteklerinin de aynı zamanda çözümlenmesini isteyişi: (**TİT**, III/2, 114).

: İtilâf Donanması'nın Çanakkale, Kilidülbahir, Heybeliada, Ereğli ve Zonguldak'ı bombardımanı: (**ŞKHB**, 75,80; **ÇBM**, 62-63).

7/8 MART 1915 : Nusret mayın gemisinin Çanakkale Boğazı'na gizlice 26 mayınlık 11'inci mayın hattını döşeyişi : (**ÇO**, 99; **MO**, 3535; **HTM**, VI / (74), 46;**TA1**, XI, 358-359; **BDMM**, 5).

8 MART 1915 : Hicaz Kuvve-i Seferiyesi'nden makinalı tüfek bölüğü ile bir piyade ve dağ bataryasının kuvve-i seferîye karargâhıyla birlikte Mekke'ye avdet etmek üzere, Medine'ye gönderilişi: (**CH4O**, 8).

: İtilâf Donanmasının Seddülbahir, Kumkale, Kilidülbahir ve İzmir'i bombardımanı: (**ŞKHB**, 74-75, 77).

: Yunanistan'da Gunaris'in başbakan oluşu; (**TİT**, III/2, 411).

: Fransa'nın Rusya'nın Osmanlı toprakları ile ilgili isteklerine, Delkase aracılığıyla, bütün sorunların barış sonrasına ertelenmesi önerisi ve Rusya'nın kabulü: (**ÇF**,154;**TİT** III/2, 114; **BDSÇB**, 35; **BDHBM**, 95).

: Avusturya-Macaristan Kraliyet Meclisi'nin Berlin Hükûmeti'nin zorlamasıyla, İtalya ile görüşme kararı alışı: (**ST2**, 483; **UİT**, II, 476; **BDST**, I, 319).

9 MART 1915 : İtilâf Devletleri Donanmasının Çanakkale de Seddülbahir'i bombardımanı ve Lord Nelson ve Bouvet

zırhlılarının ağır yara alarak, savaş dışı kalışları: (**HTM**, VI/(74), 46; **MO**, 3534; **ŞKHB**, 75).

: İzmir önlerinde bulunan İngiliz filosunun İzmir Valisi Rahmi Bey'den kentin teslim edilmesini ve limandaki mayınların temizlenmesini isteyen ültimatomu ve Rahmi Bey'in bu ültimatomu reddedişi: (**RBİV**, 365-367; **ÇSİE**, 13).

: Bir İtilâf filosunun İzmir'i bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

: Mehmet Fazıl Paşa komutasında bir Teşkilât-ı Mahsusa kolunun İran'da, Hüveyze'de İngiliz tugayını yenişi, Ahvaz'a girişi ve petrol borularını imhası: (**TİT**, III/3, 92).

: Mahmut Kâmil Paşa'nın Erzurum'da ölen Hafız Hakkı Paşa yerine, 3'üncü Ordu Komutanlığı görevine getirilişi: (**HH**, II, 362).

: İtalya'nın İtilâf Devletleri'ne, savaşa katılma koşullarını belirten muhtırası : 1- Trento, Brener'e kadar Alp Tirol, Trieste ve İstiya İtalya'ya verilmeli; 2- Arnavutluk'ta bir Müslüman devlet kurulmalı, Vallona ve Sarreno adacıkları İtalya'ya verilmeli, 3- Bütün kıyı adacıklarla birlikte Narentar nehrine kadar Dalmaç'ya İtalya'ya verilmeli; 4- Osmanlı İmparatorluğu parçalandığında Antalya, Alman sömürgelerinin paylaşılmasında da Libya ve Eritre ile buralara sınırı olan bölgeler İtalya'ya ödenmeli, 5- 50 milyon sterlinlik kredi verilmeli: (**20YT**, I, 359-360; **ST1**, 430; **BDST**, I, 318; **UİT**, II, 475-476).

: İngiltere'nin İtalya'nın savaşa katılma koşullarını Fransa ve Rusya'ya bildirişi: (**TİT**, III/2, 266).

: Avusturya-Macaristan'ın İtalya'ya toprak tavizinde bulunmayı kabul ederek, görüşmelere hazır olduğunu açıklayışı: (**BDST**, I, 319; **ST2**, 483; **UİT**, II, 476; **TİT**, III/2, 266, 269).

: *Prens Trubetzkoy'dan Sazanov'a mesaj*: "İstanbul'u almak için Almanya ile birleşmek de caizdir": (**TİT**, III/1, 469).

: Bethman-Holveg'in sosyalist milletvekillere barış ümitlerinin zayıf olduğuna ilişkin sözleri: (**TİT**, III/2, 541).

10 MART 1915 : İtilâf Donanması'nın Çanakkale'de Kumkale'yi bombardımanı; İtilâf Donanma Komutanlığı Kurmay Baş-

kanı Roger Keyes'in, fazla ücret vaadiyle oluşturulan sivil personelin yer aldığı 6 mayın tarama gemisi ile boğaza girişi; Keyes; "Türk ateşi çok şiddetliydi": (**ÇS**, 46; **ŞKHB**, 74-75).

: İtilâf Donanması'nın İzmir'i ve Yenişehir'i bombardımanı: (**ŞKHB**, 75, 79).

: Prenses Vasiliçkova'nın Çar'a, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın İstanbul konusunda anlaşmaya hazır olduğunu bildirişi: (**TİT**, III/2, 129).

: İtalya'nın Avusturya-Macaristan'dan, vereceği toprakların hemen verilmesini isteyişi: (**TİT**, III/2, 269).

: Batı Cephesi'nde Fransıza İngiliz ortak kuvvetinin Chapelle'de Almanlar'a karşı saldırıya geçişi: (**BDST**, I, 311; **20YT**, I, 361).

10/11 MART 1915 : Çanakkale Cephesi'nde Fransız-İngiliz birleşik donanmasının mayın temizleme amaçlı saldırısı ve başarısızlığı; Keyes: "Bu mayınlar kesinlikle temizlenmeliydi": (**ÇS**, 46; **MO**, 3534; **HTM** VII/ (74), 46; **İOTK**, IV, 422).

11 MART 1915 : Çanakkale'de İngiliz-Fransız Birleşik Donanması'nın Seddülbahir ve Kumkale'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74-75).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in Amiral Garden'e telgrafı: "...harekâtın bir noktasında (insan ve malzeme olarak) kayıplara yol açabilecek bir karar vermeniz gerekli olacaktır": (**ÇS**, 46-47; **TİT** III/2,55,66).

: Ian Hamilton'un Akdeniz Sefer Kuvvetleri Komutanlığı'na atanışı: (**ÇBM**, 67).

: Dörtyol'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Zemzir Muharebesi: (**BDHTH**, III/1, 705-709).

: Rauf Bey Müfrezesi'nin Hanikin'den İran hududunu geçişi ve Sincabi aşireti ile girilen çatışmada, öncü kumandanı Yüzbaşı İsmail hakkı Bey'in şehit oluşu: (**BCHTH**, III, 164).

: Sazanov'un, İtalya'nın savaşa katılma koşullarına karşı olduğunu açıklayışı: (**TİT**, III/2, 266).

: Petrograd'daki İngiliz Büyük Elçisi Sir Beykenen'in, Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'a mesajı: "(Küçük Ermenistan'ın) kuzey kesimi, (M.Sayks'ın hazırladığı haritada)... Fransa alanına katılmıştır" : (**TEE**, 631).

11/12 MART 1915 : Çanakkale'de İngiliz mayın gemilerinin mayın arama çabaları ve Türk topçu ateşi üzerine geri çekilişi: (**TİT**, III/2,64).

12 MART 1915 : İngiltere'nin, Rusya'nın boğazlar üzerindeki isteklerini kabul edişi: (**BDSÇB**, 35; **BDHBM**, 94).

: Lord Kitchner'in General Hamilton'a, Çanakkale'de bulunan donanmayı destekleyecek kara ordusunun kumandanlığına getirildiğini tebliği "Eğer bir denizaltımız Gelibolu karşısında su üstüne çıkıp, imparatorluk bayrağını üç kez sallarsa, Türkler tabanları yağlayıp, Gelibolu yarımadasından Bolayır'a doğru en kısa yoldan sürü halinde kaçarlar": (**GG**, I, 6).

13 MART 1915 : İtilâf Donanması'nın Seddülbahir ve Kumkale'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74-75).

: Çanakkale'deki Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilen İngiliz General Hamilton'un Londra'dan cepheye hareketi ve Hamilton'u uğurlayan Lord Kitchner'in sözleri: "Donanma Çanakkale Boğazı'nı aşar, İstanbul teslim olur ve siz böyle bir başarıya ulaşırsanız, bu bir muharebenin kazanılması değil, bir savaşın kazanılması olacaktır": (**ML**, V, 576; **İGÇM**, 69).

: Merkezi İbin'de bulunan çöl komutanlığının, İngilizlerin Nahil üzerine yürüdüklerinin haber alınması üzerine, Nahil üzerine hareket emri: (**BCHTH**, II, 83).

: Sazanov'un, İstanbul'un işgali sonrasında, üç bağlaşığın işgal edecekleri bölgeleri tesbit edip, bunu bir plan olarak İngiltere ve Fransa Hükûmetlerine bildirişi: (**TİT**, III/2, 154).

: Yunanistan Başbakanı Gunaris'in Yunan Meclisini tatil edişi: (**TİT**, III/2, 411).

: Avrupa Cephesi'nde 10 Martta başlamış olan Chapelle'deki müttefik saldırılarının başarısızlıkta son buluşu: (**BDST**, I, 311; **20YT**, I, 361).

: Bir Rus müfrezesinin Arhavi'yi işgal edişi: (**BCHTH**, 95).

13/14 MART 1915 : Keyes'in gönüllülerin yer aldığı 6 mayın tarama gemisiyle Çanakkale Boğazı'na girişi; bazı mayınları temizleyişi ve Türk topçu ateşi sonrasında, üç geminin Türklerce batırılışı: (**ÇS**, 47).

14 MART 1915 : İtilâf Donanması'nın Seddülbahir'i bombardımanı: (**ŞKHB**, 75).

: İngiltere Deniz Bakanı Churchill'in Amiral Garden'e mesajı: "Mayın toplama işi, tekne ve insan kaybı ne olursa olsun, kesinlikle ve en kısa sürede yapılmalıdır": (**ÇS**,47).

: Hayfa'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: Saint Eloi Savaşı: (**BDS An III**, 921).

15 MART 1915 : İtilâf Donanması'nın Kumkale'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74).

: Çöl Komutanı von Kres'in Süveyş'e yönelik akınları: (**BDHTH**, IV/ 1, 300-306).

: İngilizlerin Kaab bölge halkına yayınladıkları bildirge; "Kaab halkı İran Hükûmeti'nin uyruklarıdır": (**İTİT**, III/3, 97).

: Avusturya-Macaristan'ın, İtalya'ya bırakmayı vaat ettiği yerleri hemen vermeyi reddedişi: (TİT, III/ 2, 269).

16 MART 1915 : Amiral Garden'in rahatsızlanması nedeniyle, Birleşik Filo Komutanlığı görevinden alınışı ve yerine Garden'in yardımcısı olan Amiral de Robeck'in atanışı: (**ÇF**, 77-78; **ÇS**, 49; **TA1**, XI, 359; **ÇBM**, 64).

: Fransa ve İngiltere kara ve deniz kuvvetleri komutanlarının bir toplantı yaparak, iki gün sonra yapılacak Çanakkale Boğazı'nı zorlama harekâttını görüşmeleri: (**ICHÇ**, 2).

: Paleolog'un Çar'a, Fransa'nın Kilikya ve Palestin'deki isteklerini bildirişi: (**TİT**, III/2, 25).

17 MART 1915 : General Hamilton'un yanında bir Fransız generali ile Saros'tan itibaren kıyıyı gemi ile dolaşarak keşfi ve Bozcaada'ya varışı: (**ICHÇ**, 27; **BDHMM**, 6; **GG**, 7).

: Amiral de Robeck'in Amiral ve komutanlara hitaben konuşması; "hazırladığım plân gereğince yarın akşam

ATASE Bşk.

Marmara'da olacağım": (**ÇM**, 7).

: Pire'de dört İngiliz subayının parası peşin 42 büyük kayık ve 5 römork alışları: (**ICHÇ**, 27).

: Osmanlı Başkumandanlık Karargâhı Hava Müşaviri Alman Yzb. Serno'nun, İstanbul'dan bir torpidobot ile Çanakkale'ye gelişi: (**BDHTHH**, 38).

: Of'un Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Mehmet Çavuş'un, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'nca, bir altın saatle ödüllendirilişi: (**MKAÇ** 12)

: Alman Erhard Silâh Fabrikası Müdürü Harlther Berghaus'un Osmanlı Harbiye nezaretine, fabrika kapasitesinin artırıldığını belirterek, istenilen sahra ve dağ topçusu mühimmatı ile ilgili liste isteyişi: (**BDHTA** , 127).

: 33'üncü İngiliz Tugayı'nın Irak Cephesi'ne gelişi: (**BCHTH**, II, 22).

17/18 MART 1915 : Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa'nın, Mayın Grup Komutanı Binbaşı Nazmi'ye Çanakkale'ye son olarak 26 mayın döşeme emri: (**ÇM**, 7).

: Çanakkale Müttefik Çıkarma Komutanı General Hamilton'un Limni'ye gelişi: (GG, 24).

: Yzb. Serno'nun Çanakkale'de ilk uçağı uçuşa hazırlayışı: (**BDHTHH**, 38).

18 MART 1915 : Çanakkale Boğazı'na, İtilâf donanması'nın 19 zırhlı, 3 kruvazör, çok sayıda mayın tarama ve nakliye gemisiyle üç filo hâlinde saldırısı; İtilâf Donanması'nın saat 10'00da Boğaz'a girişi; saat 11.15'ten itibaren, Türk bataryalarına 506 topla yoğun ateş; Kirte ve Alçıtepe'nin bombardımanı; bombardıman karşısında, Türk tabyalarından yoğun karşı topçu ateşi ve Goulois'in yara alışı; *Queen Elizabeth*'in, Çanakkale ve Gelibolu kasabalarını bombardımanı; Çanakkale kentinde ve Gelibolu'da büyük yangın ve tahribat; İngiliz Amiral de Robeck'in Fransız filosuna kesin saldırı emri; Türk mevzilerinde çok sayıda topun tahrip oluşu; emri alan Fransız zırhlılarına yoğun ateş; filonun 11 no'lu mayın hattına çarpışı; 14.50'de Fransız Bouvet Zırhlısının iki dakika içinde batışı; 16.00'da Inflexible, Ir-

resistible ve Ocean'ın mayına çarpışı; Irresistible ve Ocean'ın batışı; İnflexible İngiliz Zırhlısı ile, Suffren'in ağır yara alıp çekilişi; Gaulois'in batma tehlikesi atlatıp çekilişi; akşamleyin, birleşik donanmanın, boğazı geçemeyeceğini anlayarak, Amiral de Robeck'in emriyle geri çekilişi; Sir Ian Hamilton'un bu hareketle ilgili yorumu: "Belki Serhas'ın talihsiz destanı bununla kıyaslanabilir":(BDHMM, 78; **AMR**,8; **TİT**, II/2,56; **ŞKHB**, 75; **MOAEP**, III, 230; **ÇF**, 158160; **HTM**, VI/(74), 46, 48; **TA1**, XI, 358-359; **İOTK**, IV,423; **MO**, 3533-54; **ÇSİ**, 6; 605; **BDHTH**, II/2, 8; **YHD**, 50; **MKAÇ**, 13; **İGÇM**, 73; **BCHTH**, II, 145-148).

: Kaymakam (Yb.) Mustafa Kemal Bey'in, karargâhına gelen Müstahkem Mevki Kumandanı Mirliva Cevat Paşa ile birlikte, Seddülbahir'deki tertibatı görmek üzere Kirte'ye hareketi: (**AY**, 37).

: Alman Yüzbaşı Serno'nun Ön Yüzbaşı Schneider ile, Çanakkale'de ve Truva'da keşif uçuşu; Schneider. "Gözümüzü dört açıyoruz. Bozcaada önlerinde deniz üstünde yatan tam 40 gemi sayıyoruz": (**BDHATS**, 67; **BDHTHH**, 38).

: Amiral de Robeck'in Londra'ya durmadan savaşa hazır olduğuna ilişkin telgrafı: (**TİT**, III/2, 84).

: General Hamilton'un Lord Kitchner'e durumu anlatan mektubu: "Kesinlikle söyleyebilirim ki donanmanın şimdilik bu harekâtı bu tempo ile yürütmesi mümkün görünmemektedir": (**GG**, 34).

: İngiliz casus Lawrens'in, Kahire'den D.G. Hogarth'a Mektubu: "İstanbul'u yitiren Türk'ün bir rönesans geçirmesini beklemeliyiz kanısındayım": (**ATEL**, 234).

: Yenişehir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 75).

19 MART 1915 : İtilâf donanması'nın Çanakkale'deki 18 Mart yenilgisinden sonra, Paris ve Londra'da büyük telâş; Fransa Başbakanı Viviani'nin Cumhurbaşkanı Poincare'ye kabinede, korkunun herkesi pençesine aldığını söyleyişi; "Telâşa düşen bir grup, başımıza her türlü felâketin geleceğinden korkuyor": (**ÇF**, 160-162).

: Churchilli'in Londra'da zor durumu: (**ÇF**, 160-162).

: Çanakale Cephesi'nde Gelibolu'daki 3'üncü Kolordu'nun 5'inci Ordu düzenine sokuluşu: (**MOAEP**, III, 2235; **MO**, 3537-3538; **ÇO**, 130-131).

[illegible]

: İngiltere Hükûmeti'nin Amiral de Robeck'e dört zırhlının Çanakkale'ye doğru yola çıkarıldığı, Türk tabyalarının onarılamaması için durmadan saldırma talimatı: (TİT, III/22, 83).

: General Hamilton'un Lord Kitchner'e mektubu: "Savaş gemileri ile boğazı geçmek kabil olmayacaktır":(GG, 35)

: Olur'un Ruslarca işgali: (ŞKHB, 27).

20 MART 1915 : Çanakkale Komutanlığı'nın, Londra'ya, boğazın yalnızca gemilerle zorlanılacağını ve mayınları toplamak için muhriplerin kullanılacağını belirten mesaj: (**TİT**, III/2,85).

: Rus kuvvetlerinin Doğu Anadolu'da Remakan ve Zidegan köylerini işgali: (**HH**, II, 383).

: Van'da 2000 kadar Ermeni'nin isyan hareketi: (**ED**, 205).

22 MART 1915 : Amiral de Robeck'in General Hamilton'la görüşmek üzere Queen Elizabeth ile Limni'ye gidişi: (**ÇS**, 97).

: Müttefik komutanlarının Queen Elizabeth gemisinde, General Hamilton, Amiral de Robeck, Amiral Wemyss, General Birdwood, General Braithwaite ve Albay Pollen'in katıldığı toplantı; Donanma Komutanı de Robeck ile çıkarma kuvvetleri komutanı Hamilton'un, boğazı yalnız donanmanın zorlayamayacağı, bunun için büyük ölçülü bir çıkarma yapmak gerektiği düşüncesinde birleşmeleri; bu harekâtta tahsis edilen kuvvetlerin Limni'de toplandıktan sonra kara ve deniz kuvvetlerinin ortak hareketi ile çıkarma yapılmasına ve tahkimatlar işgal edildikten sonra donanmanın Marmara'ya girerek, İstanbul Hükûmeti'ni tazyik etmesine karar vermeleri: (**1CHÇ**, 2; **ÇF**, 161-162; **ÇO**, 111-114; **MO**, 3536-3537; **TA1**, XI, 359; **BDHMM**, 8; **İGÇM**, 69; **GG**, 39).

: Amiral de Robeck'le görüşmesi sonucu General Hamilton'un, boğazın donanma tarafından zorlanabilmesi için, bütün kara kuvvetlerinin kullanılmasını içeren görüşünü hükûmete bildirisi; "Doğuda şerefimizi sağlamak için, bir sefer kuvveti göndermek tek çaredir": (**BDHMM**, 8; **GG**, 42).

: Çanakkale'de bulunan taşıt gemilerine gelişigüzel bindirilmiş itilaf askerlerinin yeniden düzenlenmesi için kara birliklerinin ve taşıt gemilerinin İskenderiye'ye hareketi: (**ÇO**, 150-153; **ÇF**, 173- 174; **TA1**, XI, 359).

: İtilâf Devletleri'nin, İtalya'nın savaşa katılmak için, istediği ödünler konusunda Roma'ya güvence vermeye hazır olduklarını bildirmesi: (**UİT**, I, 475-476; **ST2**, 483; **BDST**, I, 319-320).

: İtalya'nın Avusturya-Macaristan'a, ne gibi ödünler verilebileceğini beklediğini bildirmesi: (**ST2**, 183; **BDST**, I, 319).

: Galiçya'da Avusturya Macaristan'ın elindeki Przemysl Kalesi'nin Ruslar'ın eline geçişi ve 120.000 kişinin esir edilişi: (**TİT**, III/2, 38, 501; **KS**, 74; **BDST**, I, 311;**TA1**, XIV, 178).

: Madame İstasyonu'nun bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

23 MART 1915 : İtilâf Donanması'nın Seddülbahir'i bombardımanı: (**ŞKHB**, 74).

: Amiral de Robeck'in İngiliz Deniz Bakanı Churchill'e, kara kuvvetleri çıkarma yapana dek, donanmanın üç hafta boyunca hiç bir ciddî harekette bulunmayacağına ilişkin mesajı: (**ÇS**, 98-99).

: General Hamilton'un Lord Kitchner'e mesajı: "Plânlarımın başarılı olması, birliklerimin iyi bir şekilde tertiplenmesine, her birine verilecek görevin dikkatle seçilmesine, gemilere yerleştirilmesine geniş ölçüde bağlı bulunduğundan, bu işleri en uygun bir şekilde yapmak üzere İskenderiye'ye hareket ediyorum": (**GG**, 48)

: Enver Paşa'nın Gelibolu'da kurulan 5'inci Ordu Komutanlığı'na, Alman General Liman von Sanders'i getirmeye karar verişi : (**AY**, 38; **MOAEP**, III, 235; **MO**, 3537; **ÇO**, 130-131).

: Van'a bağlı Bayrik, Alaköy, İblankanıs ve Buganis köylerinde 1000 kadar Ermeni'nin isyan hareketi: (**ED**, 205).

: "Müessesât-ı nafia ve mtiyazlı şirketlerde muhaberât' Türkçe olmasına dair irade: (**TİT**, III/2, 409).

24 MART 1915 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Liman von Sanders Paşa'yı dairesinde ziyareti ve ona 5'inci Ordu Komutanlığı görevini teklifi ve teklifin kabulü: (**TBY**, 711, 733; **ÇS**, 94 **TİT**, III/ 2, 288).

: Amiral de Robeck'in General Hamilton'a mesajı: "Eğer...emirleri verenler burada bulunsalardı, acelenin ve telaşın başarısızlık olduğunu anlarlardı": (**GG**, 49)

: Gazze'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

25 MART 1915 : Liman von Sanders Paşa'nın yeni atandığı 5'inci Ordu Komutanlığı görevine başlamak üzere, yeni görev yeri Çanakkale'ye gitmek için İstanbul'dan vapurla hareketi: (**TBY**, 73, **ÇS**, 94).

: General Hamilton'un kuvvetlerini taşıyan gemilerle Çanakkale'den İskenderiye'ye hareketi: (**ÇO**,131; **ÇS**, 104; **GG**, 54).

: Olur'un Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 27).

: Tuzla'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

26 MART I9I5 : Mareşal Liman von Sanders'in Gelibolu'ya gelişi ve 5'inci Ordu Komutanlığı görevine başlayışı: (**BDHTH** V/ 2,12; **TBY**, 73; **ÇS**, 95; **20YT**, I, 361; **MO**, 3537; **ÇG** 131-132; **MOAEP**, III, 235-236; **TA1**, XI, 359; **TİT**, III/2, 288).

: Amiral Guépratte'ın sancağını taşıyan Charlemagne, Lord Nelson, Agememnon ve Askold savaş gemilerinin bir saat süreyle Bolayır kıyılarını bombardımanı: (**ÇÇH**, 83).

: Yüzbaşı Serno ve Ön Yüzbaşı Schneider'in Bozcaada'ya kadar uçaklarıyla keşif uçuşu: (**BDHATS**, 68).

: General Hamilton kuvvetlerinin gemilerle Port Said'e gelişi: (**GG**, 54)

: Yunanistan'da Venizelos'un başbakanlıktan istifa etmesinden sonra yeni hükûmetin kuruluşu: (**ÇMYD**, I8).

: ABD Başkanı W. Wilson'un barış girişimi için Paris, Londra, Berlin ve Viyana'ya gönderdiği özel temsilcisi Albay House'un, başkana barış girişimi için zamanın henüz erken olduğunu bildiren raporu: (**BDST**, I, 283-284).

27 MART 1915 : Akdeniz'deki İngiliz donanmasının Gazze'yi topa tutuşu: (**İOTK**, IV,428).

: İngiltere Savaş Konseyi'nin, Çanakkale'de deniz harekâtına ara verilmesini kabul edişi: (**ÇF**, 165;**TA1**, XI, 359).

: Rus Amiral Eberhard'ın 5 hat gemisi, 2 kruvazör, I yardımcı kruvazör,1 tayyare nakliye gemisi, 9 torpidobot ve 6 açık deniz mayın tarayıcısı ile Sivastopol'dan hareketi ve İstanbul Boğazı'na yol verişi: (**BDKC**, 26).

: Osmanlı Hükûmeti'nin Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan 150 milyon frank borç alınmasını kararlaştırışı: (**İTPDİİP**, 181).

: Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun, yalnız Osmanlı uyruklarına kolaylık göstermesi amacıyla değiştirilişi: (**TİT**, III/2, 403).

: Avusturya-Macaristan'ın İtalya'ya ancak Trento bölgesini verebileceğini bildirişi: (**Tİİ**, 236).

28 MART 1915 : İngiliz donanmasının İzmir tabyalarını bombardımanı: (**TİT** III/2,93).

: Rus donanmasının Karadeniz Boğazı tahkimatlarını bombardımanı: (**EPÇA**, 32; **BCHTH**, II, 155).

: Ağrı'nın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 6).

29 MART 1915 : Karadeniz'deki Rus donanmasının, boğazdaki tahkimatları yeniden bombardımanı; aynı donanmanın Zonguldak ve Elmastepe'yi topa tutuşu: (**ŞKHB**, 80; **BDHKC**, 23; **EPÇA**, 32; **BCHTH**, II, 155).

: Çanakkale'deki İtilâf donanması'nın Kumkale, Kirte ve Orhaniye'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74-75).

: General Hamilton'un İskenderiye'de, Çanakkale çıkarmasına katılacak birlikleri teftişi ve bu birlikleri yeni bir düzene koymak için çalışmaları: (**GG**, 57).

30 MART 1915 : Rus donanmasının Ereğli'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

31 MART 1915 : Afganistan'ın bir padişahlık olarak bağımsızlığını ilânı: (**BDHTH**, III/1,12).

? MART 1915 : ABD'nin Japonya'ya, Çin'e verdiği '21 İstek' notası nedeniyle protestosu: (**UİT**, II, 501).

1 NİSAN 1915 : Muylih'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

2 NİSAN 1915 : Karadeniz Rus Filosu'nun Karadeniz Boğazı'nı bombardımanı: (**BDHKC**, 27-28).

: İki Rus kruvazörünün Zonguldak'ı bombardımanı: (**BDHKC**, 28).

: Kalat'ül-Ariş'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

3 NİSAN 1915 : Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerinin 4 torpidobot emniyetinde Odesa'yı bombardıman için hareketi ve kente yaklaşması; Yavuz ve Midili'nin Rusları şaşırtmak için Sivastopol önlerinde görünüşü; Mecidiye'nin bombardımandan önce, bir mayına çarparak, Odesa önlerinde batışı; diğer gemilerin çekilişi: (**BDHKC**, 27; **TİT** III/2,38; **İOTK**, IV,428; **ÇÇH**, 87).

: Karadeniz Boğazı'nın Ruslarca bombardımanı: (**BDHKC**, 28).

: Prince of Wales adlı İngiliz zırhlısının Türklerin gözlem yeri olarak kullandıkları Helles Feneri'ni tahrip edişleri: (**ÇÇH**, 83).

: Dikilinin İtilâf filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

: Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesinin değiştirilmesi: (**TİT**, III/ 2, 402).

3/4 NİSAN 1915 : Van ilinin Şıtak ilçesinde büyük çaplı Ermeni ayaklanması: (**TEE**, CLXI).

4 NİSAN 1915 : Rus donanmasının İğne adadaki Türk tahkimat ve askerî tesislerini bombardımanı: (**BDHKC**, 28).

: Midilli'nin Novroseski önünde görünüşü ve 'Katerina 2' adlı Rus savaş gemisinin ateşi karşısında geri çekilişi: (**BDHKC**, 41).

: Akdağmadeni'nde Ermenilerin büyük çaplı isyanı: (**ED**, 211).

5 NİSAN 1915 : Rus General Yudeniç'in Kafkas Ordusu Kumandanı Voronzoft-Daşkoff'a mektubu; "(Doğu Anadolu'da) ...savaştan sonra Ermeniler'den bu toprakları geri almak ve buralarının kendilerine ait olmadığını ispatlamak güç olacaktır": (**TEE**, 626).

: Mersin'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

7 NİSAN 1915 : İtilâf donanmasının Seddülbahir'i bombardımanı: (**ŞKHB**, 74).

: General Hamilton'un Çanakkale çıkarmasına katılacak kuvvetlerle İskenderiye'den hareketi: (**GG**, 78).

: Ermeni çetelerinin Van'ı kuşatışı: (**ETO**, 79; **VBMK**, 15).

: 30'uncu İngiliz Tugayı'nın Mısır'dan Irak Cephesi'ne gelişi: (**BCHTH**, II, 22).

8/9 NİSAN 1915 : Portsait ile Kantara arasına, İsbtanbul'dan getirilen mayınların döşenişi: (**BCHTH**, II, 83)

9 NİSAN 1915 : Tosya'da Ermenilerin isyanı: (**ED**, 211).

: Irak'taki İngiliz kuvvetlerinin başına General Nixon'un getirilişi: (**TİT**, III/3, 99).

: Çanakkale çıkarmasına katılacak kara kuvvetlerinin Çanakkale açıklarına gelişi: (**GG**, 80).

10 NİSAN 1915 : Çanakkale Cephesi'nde, Mondros limanı açıklarında bulunan Queen Elizabeth gemisinde, İskenderiye'den dönen General Hamilton'un da katıldığı bir toplantıda, İtilâf Kuvvetleri Komuta Heyeti'nin çıkarma plânına son şeklini veren toplantısı: (**ÇO**, 154-159; **ÇS**, 106; **ÇÇH**, 84; **GG**, 88-93).

: Fransa'nın Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerindeki isteklerini, bazı ön koşullarla kabul edişi: (**ST1**, 428, 428; **BDST**, I, 365; **UST**, II, 485-486;**TİT**, III//2,122).

: İtalya'nın Avusturya-Macaristan'dan Trol, Goritz ve Cizorlari adalarını vermesini, Trieste ve çevresinin özerk bir devlet hâline getirilmesini, Arnavutluk'ta hareket serbestisi tanınmasını isteyişi: (**ST2**, 483; **BDST**, I, 320).

: Dalgıç, torpido, ateşçi ustası, subay, astsubaydan oluşan 11 kişilik Alman personelinin Çanakkale'ye gelişi: (**BDHTH**, 127).

11 NİSAN 1915 : Osmanlı Hükûmeti'nin, Ermeni Komite Merkezlerini kapatma kararı: (**E**, 655).

ATAM Bşk.

: Ermeni yazar Andonian'ın tehciri: (**ETP**, 307).

: Irak Cephesi'nde Şuayyibe yönünde Türk ileri harekâtı; Dağıstanlı Fazıl Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerin, Ahvaz'daki İngiliz müstahkem ordugâhına taarruzu; Fazıl Paşa'nın gördüğü savunma aşiret kuvvetlerinin şüpheli hareketleri karşısında Gadir mevzine geri çekilişi: (**BDHTH** III/1, 158-164; **BCHTH**, II, 24-25).

12 NİSAN 1915 : Irak Cephesi'nde, Nasıriye'deki yerli aşiretlerin yardımıyla, İngilizler'i Basra'dan atmak amacıyla, Irak Cephe Kumandanı Süleyman Askerî Bey'in Şuayyibe kenti civarında, halkın da yardımıyla İngilizlere, Bercisiye Ormanı yönündeki saldırısı; Osmanlı-İngiliz harbi ve Süleyman Askerî Bey'in Kutü'l -Amare'ye geri çekilmek zorunda kalışı: (**TİT**, III, **B**, 92; **MO**, 3528; **İOTK**, IV, 425; **HTM**, VI/(74), 54; **ML**, III, 942; **TA1**, XIV, 179; **BDSOO**, 7; **TMO**, I07; **BCHTH**, II, 24).

: İtilâf Devletlerinin Yunanistan'a hemen savaşa katılması koşuluyla taviz vaat edişleri: (**TİT**, III/2, 412).

: Çanakkale Cephesinde, General Hamilton başkanlığında tümen, tugay ve tabur komutanlarından oluşan 40 kişilik bir heyetin Queen Elizabeth zırhlısı ile, seçilen çıkarma noktalarını dürbünle tetkiki: (**ICHÇ**, 27; **GG**, 95-96).

13 NİSAN 1915 : Çanakkale'ye çıkarma kuvvetlerinin Limni'de toplanmaya başlamaları: (**ICHÇ**, 19; **GG**, 96).

: Artvin'in Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, S 8).

: Rusya'nın İstanbul Yüksek Komiserliği'ne Prens Trubetskoy'u ve hukuk danışmanlığına Mondelstav'i atayışı: (**TİT**, III/1,155).

: Şuayyibe ve Basra arasındaki bölgede Türk sol kanadının batıya doğru çekilişi: (**BCHTH**, II, 24).

14 NİSAN 1915 : Şuayyibe yenilgisinde birlikleri zayiat vermiş olan Süleyman Askerî Bey'in Kutü'l-Amare'de intiharı: (**TİT**, III/3, 93; **MO**, 35288; **İOTK**, IV, 425; **HTM**, VI/(74), 54; **ML**, III, 944; **TA1**, XIV, 179; **BDSOO**, 7; **TMO**, I07; **BCHTH**, II, 24-25).

: Pazar'ın (Atne) bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

: Ermeni Taşnak çetelerinin Van'ı ele geçirişleri; camîlere, hükûmet dairelerine, bankalara ve hastahanelere saldırıları: (**DAE**, 233; **TR**, 286).

: General Hamilton'un Hunter Weston'la, Çanakkale çıkarma plânını gözden geçirişi: (**GG**, 99).

15 NİSAN 1915 : Önce Şitak'ta başlayan ve Van'a sıçrayan Ermeni ayaklanmasının yayılması ve Van'daki ayaklanmada ciddi tedhiş olayları; 5000 kişilik Ermeni kuvvetinin kentin içinde kışla, hükûmet ve diğer resmî binalara saldırısı, Türk mahallelerinin yakılışı: (**BDHAC**, 6; **TEE**, cl; **TİT**, III/3, 3; **VÇ**, I23; **BDSB**, 103; **VBMK**, 15).

: Rauf Bey Müfrezesi'nin, İran hududunun 40 kilometre kadar doğusunda olan Seripul mevkine varışı: (**BCHTH**, III, 164).

: Zonguldak ve Ereğli'nin Rus donanmasınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

: General Hamilton'un Amiral de Robeck'in karargâhına gelişi ve burada son durumu değerlendirişleri: (**GG**, I04).

: Fransa'nın, İtalya'ya verilecek ödünler konusunda, Rusya'yla İngiltere'yi uzlaştırıcı önerilerde bulunuşu: (**BDST**, I, 319-320; **UİT**, II, 476; **ST2**, 483).

15/16 NİSAN 1915 : Demirhisar torpidobotunun abluka altındaki İzmir Limanı'ndan gizlice çıkışı; birkaç gemilik İngiliz asker kafilesiyle karşılaşması ve isabetsiz iki torpil atışı: (**CHÇ**, 48; **GG**, 107).

16 NİSAN 1915 : İtilâf Donanması'nın Maydos'u bombardımanı: (**ŞKHB**, 75).

17 NİSAN 1915 : İtilâf Donanması'nın Çanakkale Cephesi'nde, Kilidilbahir ve Çanakkale'yi bombardıman: (**ŞKHB**, 75).

: Albay John Henry Patterson liderliğinde Siyon Katır Alayı'nın Gelibolu'ya hareketi: (**ES**, 100).

: Çanakkale çıkarmasına katılacak kuvvetlerin yükleme işine başlanışı: (**GG**, 108).

: Birinci Kuvve-i Seferîye'nin Rumiye'ye varışı: (**TİT**, III/3, 3).

: Van'da ve Şitak'ta Ermenilerin yeni ve büyük bir ayaklanması ve Birinci Kuvve-i Seferîye'nin isyanı bastırma teşebbüsü: (**ED**, 205; **TİT**, III/3,3; **VÇ**, 175).

: Avusturya-Macaristan İmparatoru'nun bir yıl önce Prag'da olay çıkaran iki Çek alayını dağıtışı: (**BİÇ**, 92).

18 NİSAN 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf ve İttifak uçaklarının hava muharebesi; çok sayıda İngiliz uçağının Türk mevzilerine bombardıman taarruzu; Türk-Alman uçaklarının püskürtme denemesi; Bozcaada'daki İngiliz Hava Üssü'ne Türk uçaklarının taarruzu ve İngiliz uçaklarının Çanakkale hava alanını bombardımanı, (**ÇS**, 359).

: Maydos'ta (Eceabat) Kaymakam (Yb.) Mustafa Kemal Bey Kumandasındaki 19'uncu Fırkanın, Bigalı-Turşun köyü ve Maltepe-Anafartalar Turşun köyü istikametindeki tatbikatı ve fırkanın Bigalı'ya nakli: (**AMR**, 16; **ANE**, 72; **TA2** , I, 577; **MO**, 3537).

: Giresun'un bir Rus filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Bitlis'te büyük çaplı Ermeni ayaklanması: (**TİT**, III/3, 3).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, 16-55 yaşları arasındaki Ermeniler'in, ülke dışından içeriye girmelerini, ülke içinden de dışarıya çıkmalarını ve yeni Ermeni okulları açmayı yasaklayan; Ermeni çocuklarının resmî devlet okullarında okumalarını mecbur kılan, Ermenice gazete yayınlamayı meneden kararı: (**TBI**, 219).

: İngiliz General Tawnshend'in Basra'ya gelmek üzere, Hindistan'dan hareketi: (**HH**, II, 399).

: İngiltere'nin, İstanbul'un uluslar arası bir kent olması, Kral Konstantin'in ordusu başında İstanbul'a girmesi, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi esasına dayanan Yunan isteklerini Rusya'ya bildirişi: (**TİT**, III/2, 415).

19 NİSAN 1915 : İngiliz donanmasının İzmir'deki Türk tabyalarını bombardımanı: (**TİT**, III/2, 93).

: Eceabat ve Gelibolu yarımadasının semalarında İtilâf uçaklarının keşif ve bombardıman hareketlerinin yoğunluk kazanması:(**YHD**, 52).

: Fransa'nın boğazlar üzerindeki Rus isteklerini koşullu olarak kabul edişi: (**BDSÇB**, 35).

: 1'inci Ordu Komutanlığı görevine atanmış olan von Der Goltz Paşa'nın İstanbul'dan eşine mektubu: "Kendi vatanımın benden ısrarla esirgediğini sonunda bana yabancı bir memleket verdi...Bunun için bu memlekete ebediyyen minnettar kalacağım": (**CF**, 76).

20 NİSAN 1915 : Van'da kent merkezinde büyük Ermeni ayaklanması ve tedhiş olayları; Ermenilerin karakollarla, Müslüman evlerine şedit saldırıları ve yağma olayları: (**ED1**, 206; **TİT**, III/3, 3).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Ermeni çetesinden olan kişileri yakalayıp hükûmete teslim eden müslim ve gayrimüslim halka, kişi başına bir liradan az olmamak üzere ödül verileceğini ilân eden genelgesi: (**BDHE**, 48).

: Rus ordusunun Türk sınırına yakın yerlerdeki Müslüman halkı zorla Türk tarafına sürgünü: (**ED1**, 206; **BETS**, 134).

: Casus Lawrens'in Hogarth'a mektubu; "Zavallı yaşlı Türkiye, birliğini zor sürdürüyor": (**ATEL**, 234).

21 NİSAN 1915 : İtilâf Devletleri'nin Çanakkale bölgesinde Çıkarma Kuvvetleri Komutanı İngiliz General Hamilton'un çıkarma kuvvetlerine tebliği: "Fransa'nın ve kralın askerleri! Şimdi misli görülmemiş olan bir serüven karşısında bakınıyoruz": (**TBY**, 82).

: Çanakkale Cephesi'nde havanın fırtınalı olması nedeniyle, İtilâf Devletlerinin çıkarmayı iki gün erteleyerek, 23 Nisan'a almaları: (**ÇO**, 160; **GG**, 111).

: İtalya'nın, Avusturya-Macaristan'la aralarındaki uyuşmazlığın çözülmesine olanak olmadığını bildirişi ve İtalya-Avusturya-Macaristan görüşmelerinin kesilişi: (**TİT**, III/2, 269; **ST2**, 484; **UİT**, II, 476; **BDST**, I,320).

: Rusya'nın, Yunanistan'ın Kral Konstantin'in bir Yunan birliğinin başında İstanbul'a girmesini ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi esasını oluşturan taleblerini reddi: (**TİT**, III/2, 417).

22 NİSAN 1915 : İtilâf donanmasının Kumkale'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 74).

: General Mellis'in yerine Irak'taki 6' ncı İngiliz Tümeni Komutanlığı'na atanan General Tawshend'in görevine başlayışı: (**BCHTH**, II, 27).

: İkinci Ypres Savaşı ve Almanların zehirli gaz kullanışları: (**BDS** An, III, 921).

23 NİSAN 1915 : İtilâf Donanması'nın Kumkale'yi bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Çanakkale Cephesi'nde İtilâf güçlerinin Maydos'a (Eceabat) ve oradaki Türk birliklerine havadan taarruzu ve bombardımanı: (**ÇG**, 158; **AMR**, 16; **EPÇA**, 30).

: General Hamilton'un emriyle, Gelibolu çıkarmasına katılacak kuvvetlerin limandan çıkışları: "Ey zafer tanrısı! Bu savaşı kazandıktan sonra artık rahatlıkla ölebilirim": (**GG**, 112).

: Katiyye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: İngiliz General Tawenshend'in Basra'ya gelişi: (**HH**, I, 399).

: Hungar Müfrezesi'nin kanala mayın koyma girişimi: (**BDHTH**, IV/1, 306-313).

: Batı Cephesi'nde Almanların Ypres'te, Steenstraat ve Longe-Mark'ta zehirli gaz kullanmaları: (**BDST**, I, 311; **TA1**, XIV, 178; **20YT**, I, 361; **ML**, VI, 216).

24 NİSAN 1915 : Osmanlı Hükûmeti'nin, 13 Nisan'da Van ve çevresinde ayaklanan Ermenilerin, kitle katliamı gerçekleştirmeleri nedeniyle, yerlerini değiştirme karar ve kararnamesi; 18 Nisan tarihli karar uyarınca, Ermenilerin yurt dışı ve yurt içine giriş-çıkışlarının yasaklanışı; haberleşmenin Türkçe yapılması, yeni Ermeni okulları açmalarının menedilmesi; devlet okullarında okuma zorunluluğu ve Ermenice gazetelerin kapatılışı: (**İOTK**, IV, 428; **HTM**, VI/(74), 56; **EMT**, 300; **TEE**, CLXII-CLXIII; **ETO**, 106-108; **BDHE**, 49).

: Dahiliye Nezareti'nin ilgili mutasarrıflık ve vilâyetlere bir genelge göndererek, Ermeni komite, merkez ve şubelerinin kapatılmasını, evraklarına el konulmasını ve elebaşlarının tutuklanmasını emreden talimatı: (**ES**, 114;**ED1**, 213; **TBI** 219).

: Dahiliye Nezareti'nin ilgili emri üzerine, 2345 Ermeni komitacının başta İstanbul olmak üzere, değişik vilayetlerde tutuklanışı: (**ED1**, 210, 213).

: Eçmiyazin Katolikosu'nun ABD Cumhurbaşkanı Wilson'a, Ermenilerin Türkiye'de katledildiğini belirten ve müdahele edilmesini isteyen mesajı: (**ED1**, 210-210).

: Dahiliye Nazırı Talat Paşa'nın, 4'üncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya, Konya'ya daha fazla Ermeni gönderilmesi durumunda burada da tehlikeli bir durum ortaya çıkacağı; bundan böyle 4'üncü Ordu mıntıkasından Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın isteği doğrultusunda Halep, Zor ve Urfa bölgesine sevk edilmesini isteyişi: (**BDHE**, 51).

: *General Hamilton'un İtilâf Donanması'na* boğaza hareket emri ve maiyetine hitabı: "Düşmanlarımızın ele geçirilemez diye adlandırdıkları sahillere Allah'ın ve donanmamızın yardımı ile çıkacağız": (**ÇM**, 12; **GG**, 116).

: İtilâf çıkarma kuvvetlerinin Limni'den, çıkarma yeri olan Çanakkale'ye doğru hareketleri; Çanakkale Cephesi'ne yanaşan birleşik donanmanın üç fülo halinde, Anadolu sahilinde Beşik ve Kumkale, Gelibolu yarımadasında Saroz Körfezi'ndeki Bolayır'ı şiddetli bombardımanı ve bu üç noktadan küçük çaplı çıkarma girişimi; Osmanlı kuvvetlerinin piyade taarruzu; Fransız kuvvetlerinin bir süre Kumkale'de tutunuşları; diğer iki noktadan İngilizlerin çekilmek zorunda kalışları: (**MO**, 3538-3539; **ICHÇ**, 19; **MÇÇ**, 79).

: V'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders'in Anadolu yakasında 11 Tümene büyük tatbikatı: (**TBY**, 79; **ÇS**, 103).

25 NİSAN 1915 : İtilâf Donanması'nın, Gelibolu yarımadasının güney bölgesinde, Seddülbahir ve Arıburnu'na çıkarma harekâtı; karaya çıkan İtilâf güçlerine Osmanlı kuvvetlerinin şiddetli topçu ateşi ve piyade taarruzu, *Kaymakam (Yb.) Mustafa Kemal Bey'in , 261 Rakımlı* tepeden, düşmanın hareketini izleyişi ve 27 Alay'dan olup, geri çekilmekte olan bazı erleri mevziye sokuşu: "Cephaneniz yoksa süngünüz var"; 57'nci Alay'ın Kocadere'nin batısındaki Kemalyeri üzerinden düşmana yönelik ilk saldırısı; iki tarafın kuvvetleri arasında taarruz ve karşı taarruz, şiddetli muharebeler; İtilâf do-

ATAM

nanması'nın Kumkale ve Seddülbahir'i bombardımanı; bir ara sandallarla Saroz Körfezi'ne asker çıkarma teşebbüsü ve Türk karşı saldırısı üzerine geri çekilişi; düşman denizaltılarının boğaza ve Marmara'ya girişleri ve Türk mevzilerine geriden ateşleri; İngilizlerin Seddülbahir'de büyük kayıpları ve geri çekilişleri; İtilâf güçlerinin Teke köyünde tutunmaları, Aytepe'nin İngilizlerin eline geçişi, Ertuğrul tabyalarının arkadan sarılışı; Arıburnu'nda çıkarma harekâtı; Türklerin şiddetli karşı topçu ateşi; cephanesi tükenen Türk kuvvetlerin geriye çekilişi; Kocaçimen'e yönelik ANZAC saldırısı ve Mustafa Kemal Bey'in Esat Paşa'ya raporu: "Düşmanın karaya çıkmış olan piyadesi Arıburnu ile Kabatepe arasında birbuçuk kilometre kadar bir cephedeki sırtları işgal etmiştir"; Mustafa Kemal Bey'in bu raporuna kesin bir cevap alamayışı; Mustafa Kemal Bey'in emir beklemeden, tümenine bağlı 57'nci Alay'la Kocaçimen'deki ANZAC'lara saldırısı; Conkbayırı'na yönelik saldırının, Mustafa Kemal'in gayretiyle durdurulуşu; ağır kayıplar veren itilâf güçlerinin karaya dek çekilişleri; Robert Rhodes James'in günlüğündeki notları: "25 Nisan'da başarıyla felâket arasında bir bıçak sırtı kadar mesafe vardı": (**TBY**, 83-84; **BDHTH**, II/2, V/2, 50-52; 8; **KMKA**, 612; **ŞKHB**, 74; **AHE**, 75; **ÇSİ**, 6;606; **ÇS**, 125-129; **BDHMM**, 8; **AMR**, 2223; **AK**, 64; **MO**, 3539-3540; **ST2**, 481; **İOTK**, IV, 423; **KMKA**; 612;**TİT**, III/2, 294; **YHD**, 51, 52-54; **İGÇM**, 74; **GG**, 116-122; **BCHTH**, II, 159- 169; **AÇA**, 307).

: Çanakkale çıkarma harekâtı esnasında, Alman Pilot Teğmen Garber ile Deniz Yüzbaşısı Hüseyinin üç saatlik keşif uçuşu: (**BDHATS**, 71).

: Rus filosunun Anadolu Feneri'ni bombardımanı: (**ŞKHB**, 80; **TİT**, III/2, 299).

: Türklerin Süveyş Kanalı'na yeni bir sefer için hazırlıkları ve bu amaçla döşenen demir yolunun Hafirülavce'ye varışı: (**CH4O**, 14).

25/26 NİSAN 1915 : Birleşik donanma'nın Conkbayırı ve Hisarlık'a çıkardığı kuvvetlerin, Osmanlı piyadesinin süngü hücumu ile denize dökülüşü; Fransız askerlerinin Kumkale'ye çıkarma yapma girişiminin püskürtülüşü: (**MO**, 3538-3540; , II, 169).

26 NİSAN 1915 : İtalya ile İtilâf bloku arasında gizli Londra Antlaşması; bu gizli anlaşmaya göre, İtalya'nın İtilâf blokunda sa-

vaşa katılmasının öngörülüşü ve İtalya'ya verilecek tavizlerin onaylanışı; 1- İtalya Trollerin bir kısmını, Trieste ile İstirya'yı, Arnavutluk'tan Valona ve Saseno adasını; Dalmaçya Adalarının bir kısmını ve 12 Ada'yı alacak; Antalya İtalya'ya verilecek; Alman sömürgeleri aleyhine, İtalya'nın Trablusgarp ve Eritre'deki sömürgeleri genişletilecek; 2- Buna karşın İtalya bir ay içinde savaşa girecek: (**İDS**, 50; **ML**, III, 942; 20**YT**, I, **360**; **ST2**, 485; **STD**, 295; **ST1**, 430-431; **BDST**, I, 320-321; **UİT**, II, 476; **TİT**, III/2, 41, 123, 270 / III/4, 51; **BDHTHAC**, 5; **Tİİ**, 237).

: Petrogort'ta, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın, İtilâf blokuna İtalya'nın katılmasıyla Osmanlı topraklarını paylaşma plânında bir değişiklik yapılmayacağına, Doğu Anadolu'nun ise Ruslara bırakılacağına ilişkin anlaşma: (**BDHAC**, 8; **TİT**, III/2, 123, 273).

: Başkumandanlık'ın Dahiliye Nezareti'ne, Ermenilerin Doğu Anadolu vilâyetlerinden, Zeytun'dan ve buna benzer yerlerden Diyarbakır'ın güneyine, Fırat nehri vadisine, Urfa-Süleymaniye yakınlarına göz ettirilmesine karar verildiğini hatırlatarak; göç ettirmede uyulacak esasların saptanışı: 1- Ermeni nüfusu gönderildiği yerde aşiret ve islam sayısının % 10 nisbeti geçmeyecek; 2- Göç ettirilen Ermenilerin kuracakları köylerin ev sayısı elliyi geçmeyecek ; 3- Ermeni göçmen aileleri, seyahat ve nakil suretiyle de olsa, yakın yerlere ev değiştirmeyecek: (**ED**, 213).

: Osmanlı Başkomutanlığı'nın birliklere Ermeni komite elebaşılarının tutuklanarak mahkemelere sevki emri: (**ED**, 213; **TBI**, 219).

: Queen Elizabeth, Canopus ve Doris Zırhlılarının Türk topçu tabyalarını bombardımanı; Fransız-İngiliz birleşik donanmasının Çanakkale'de, Seddülbahir'e yeni çıkarma girişimi; Fransız birliklerin Kumkale'ye girişi; Harabkale, Gözcübaba, Karacaoğlu mevkilerinin düşmanın eline geçişi; 57'nci ve 72'inci Türk Alayı'nın Arıburnu'nda düşmana yönelik saldırısı ve kanlı vuruşmalar sonunda İtilâf kuvvetlerinin denize dökülüşü: (**AMR**, 52-56; **ÇS**, 124/162; **MO**, 3540; **İOTK**, IV, 423; **EPÇA**, 56; **YHD**, 55; **MÇÇ**, 82; **GG**, 130-147; **BCHTH**, II, 171).

: İtilâf donanmasının Saroz 'da toplanışı :(**TBY**, 84).

: Amiral de Robeck'in İngiliz Deniz Bakanlığı'na ciddî güçlükler karşısında olduğunu bildirişi: (**ÇS**, 162).

: Kafkas Cephesi'nde 3'üncü Türk Ordusu birliklerinin Ruslarla çetin muharebeleri: (**BDHTH**, II/2, 8).

26/27 NİSAN 1915 : General Hamilton'un Fransız birliklerine, Kumkale'den çekilmeleri emri ve Kumkale'nin boşaltılması: (**BDHTH**, V/ 2, 78).

27 NİSAN 1915 : İtilâf çıkarma birliklerinin Seddülbahir'de tutunmaları ve İtilâf güçlerinin tahkimatı; Arıburnu Cephesi'nde Kanlısırt'ta, Kaymakam (Yb.) Mustafa Kemal'in emrindeki 19'uncu Fırka'nın İtilâf kuvvetleriyle göğüs gögüse muharebesi; Mustafa Kemal Bey'in, Kolordu Komutanı Esat Paşa'ya, düşmanın iki günlük savaş sonunda moralinin tamamen sarsıldığını ve dört tugaylık kuvvetinin denize döküldüğünü bildiren raporu; "Bindirme noktasını himaye eden bir kısım kuvvetine de genel saldırı emri verdim": (**EPÇA**, 65; **AMR**, 55-57; **MO**, 3540; **GG**, 148-154).

: Deniz Yüzbaşı Hüseyin Efendi'nin, uçağıyla, Seddülbahir ve Arıburnu'nda hava keşfi: (**BDHATS**, 71-72).

: Riva'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

: Rus filosunun Rumeli Feneri'ni bombardımanı : (**ŞKHB**, 80).

: Rusların Tortum ve Karaköse'den taarruzlarını sürdürüşleri; Van ve Malazgirt'i ele geçirişleri: (**ML**, III, 944; **BDHOİ**, 57; **İTM**, 72; **BCHTH**, II, 99).

: Sultan V. Mehmet Reşat'a fetva ile Gazilik unvanı verilişi: (**TİT**, III/2, 396).

28 NİSAN 1915 : Seddülbahir'e çıkan İtilâf kuvvetlerinin Kirtede yenilgileri; yer yer siper savaşları; Kaymakam (Yb.) Mustafa Kemal Bey'in Arıburnu Cephesi'nde başlattığı taarruzu durduruşu ve bulunulan hatta savunmaya geçilmesi emri; Esat Paşa'dan yardım talebi ve bu talebin reddedilişi; 19'uncu Fırka Kumandanı Mustafa Kemal Bey'in, 57'nci ve 64'üncü Alay Kumandanlıkları'na yazısı; "Gösterilen fedakârlık şayanı takdirdir: (**AMR**, 62; **ÇS**, 155-158; **İOTK**, IV, 423; **HTM**, VI/(74), 52; **TA2**, I, 240).

: İngilizlerin Gelibolu yarımadasında, 3'üncü Kolordu Bölgesine, Türk askerlerini teslim olmaya teşvik eden beyanname atışları: "İngilizlerin...esirlere kötü muamele ettikleri Almanların yalanlarıdır. .. esir düşmüş arkadaşlarınıza... iştirak ediniz": (**ÇMS**, 538)

: Tarsus'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

29 NİSAN 1915 : Avusturya ve Yeni Zelanda (ANZAC) birliklerinin Türk taarruzları karşısında, işgal ettikleri kıyı kesimini terki ve gemilerine hareketi: (**TBY**, 90; **AMR**, 67).

: General Hamilton'un çıkarma yapan kuvvetlerinin mevzilerini gezişi: (**GG**, 166)

: Maydos'a İngiliz filosunun topçu ateşi ve kasabanın yanışı: (**TBY**, 91).

: Şarköy'ün bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Birinci Kuve-i Seferîye'nin Dilman ovasına gelişi ve Dilman'ı alışı: (**TİT**, III/3, 3).

30 NİSAN 1915 : 19'uncu Fırka Kumandanı Kaymakam (Yb.) Mustafa Kemal Bey'in "hidemat-ı faaláne ve fedakârı"sine ödül almak üzere, padişah tarafından bir gümüş harp madalyası ile ödüllendirilişi: (**AMR**, 69; **ÇS**, 155).

1 MAYIS 1915 : Osmanlı kuvvetlerinin Arıburnu Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerine karşı saldırıya geçişi ve ANZAC'ların geri hatlara çekilişleri: (**TİT**, III/2, 279; **ÇS**, 164; **TA1**, I, 246-248 / XI, 362; **MO**, 3543; **HTM**, VI /(74), 52; **ML**, III, 137; **YHD**, 56; **BCHTH**, II, I78).

: Birinci Kuvve-i Seferîye'nin Muhancık mevziini tutan Nazarbekof müfrezesine saldırısı: (**TİT**, III/3, 3; **ED**, 205; **BCHTH**, II, 103).

: Doğu Avrupa Cephesi'nde, General von Mackensen komutasındaki Almanların, Rus kuvvetlerine karşı Gorliee-Tarnow'da saldırısı: (**BDST**, I, 323; **20YT**, I, 361; **TİT**, III/2, 502; **TA1**, XIV, 178; **ML**, III, 944).

: Alman denizaltılarının Gulfligth adlı bir Amerikan gemisini hiç bir uyarı yapmadan batırışları: (**20YT**, I, 361).

: Nara nakliye gemisinin Tekirdağ önlerinde bir İngiliz E 11 denizaltısı tarafından batırılışı: (**ÇS**, 213).

[library stamp]

1/2 MAYIS 1915 : Seddülbahir'de Osmanlı kuvvetlerinin ANZAC'lara karşı başarısız saldırısı: (**MO**, 3540; **İOTK**, IV,423).

: Birinci Kuvve-i Seferîye Komutanı Miralay Halil Bey'in Ruslarla muharebeyi keserek Rumiye'nin kuzeyine çekilişi: (**BCHTH**, II, 104).

2 MAYIS 1915 : Seddülbahir'de İtilâf kuvvetlerinin Osmanlı kuvvetlerine karşı taarruzları ve püskürtülüşleri; İtilâf donanmasının Türk cephesini ve yanlarını şiddetli bombardımanı: (**ÇS**, 165; **MO** 3540; **YHD**, 56; **BCHTH**, II, 179).

: Deniz Yüzbaşı Hüseyin ve Yüzbaşı Serno'nun Seddülbahir üzerinde keşif uçuşu ve düşman birliklerini bombardımanı; iki İngiliz uçağının taarruzlarının püskürtülüşü ve çekilmek zorunda bırakılışı: (**BDHATS**, 72).

: Enver Paşa'nın Dahiliye Nazırı Talat Bey'e yazısı: "Van Gölü etrafında ve belirli yerlerde Ermeniler isyanlarını sürdürmek için toplu ve hazır bir hâldedirler. Ermenilerin buralardan çıkarılarak, isyan yuvasının dağıtılması düşüncesindeyim": (**ED**, 206; **BETS**, 134).

: Zonguldak ve İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77, 80).

: Atina'da Başbakan Gunaris'in seçime gitmek üzere meclisi dağıtışı: (**TİT**, III/2, 421).

: Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin yardımıyla Almanların, Gorlice-Tarnow'da Rusları yenmeleri ve geri atışları: (**BDST**, I, 323; **20YT**, I, 361; **TA1**, XIV, 178; **ML**, III, 944).

2/3 MAYIS 1915 : Seddülbahir'deTürk kuvvetlerinin yeni saldırısı ve başarısızlığı: (**TA2**, I, 240; **MO**, 3540; **İOTK**, IV, 423; **HTM**, VI/(74), 52; **BCHTH**, II, 181).

3 MAYIS 1915 : Rus donanmasının İstanbul Boğazı ve Kilyos'tan, Zonguldak'a kadar, Türk istihkâmlarını bombardımanı: (**TİT**, III/2, 299).

: İtalya'nın Almanya ile Avusturya-Macaristan'a , aralarındaki bağlaşmanın sona erdiğini bildirişi: (**ST2**, 484; **UİT**, II,476; **BDST**, I, 321; **TİT**, III/2, 41).

: Roma Ataşemiliteri Mümtaz Bey'in, İtalya'da siyasî vaziyetin çok kötü hâl aldığına ilişkin telgrafı: (**Tİİ**, 237).

: Edirne Valisi Hacı Adil Bey, Gelibolu Mutasarrıf Vekili Rıfat, Eceabat Kaymakamı Rahmi vd. Esat Paşa ve Kemalyeri'nde Mustafa Kemal Bey'i ziyaretleri ve gösterdikleri kahramanlıkları takdir ve tebrik edişleri: (**EPÇA** 95).

3/4 MAYIS 1915 : Seddülbahir'de Osmanlı kuvvetlerinin Müttefik kuvvetlere yeni saldırısı ve başarısızlıkları:(**TA2**, I, 240; **MO**, 3540; **İOTK**, IV,423; **HTM**, VII / (74),52; **ÇS**, 170-172).

4 MAYIS 1915 : Gelibolu'da İtilâf kuvvetlerinin Kabatepe'ye çıkarma girişimleri ve Türk kuvvetlerinin karşı ateşi üzerine geri çekilmek zorunda kalışları: (**MO**, 3543; **GG**, 180).

: Almanların Doğu Cephesi'nde, Gorlice'de Rus cephesini yarışları: (**BDST**, I, 323).

5 MAYIS I9I5 : 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'nın, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'dan aldığı emirle, 6 Mayıs'ta saldırı için hazırlığa başlaması ve çalışmaları: (**EPÇA**, 97).

: Rus ve Türk kuvvetlerinin Tortum'da muharebeleri :Birinci Tortum Muharebesi: (**TİT**, III/3, 6; **1DS3**, 27; **BCHTH**, II, I00).

: Amasra, Alaca ve Ereğli'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

: Roma Sefiri Nabi Bey'in İtalyan Prensi Raboldi ile görüşmesi: (**Tİİ**, 238).

6 MAYIS I915 : İtilâf kuvvetlerinin Seddülbahir'de Alçıtepe'yi ele geçirmek için 50.000 kişilik büyük bir kuvvetle saldırıları: 2'inci Kirte Savaşı: (**TA2**, I, 240; **İOTK**, IV, 423-424; **MO**, 3540; **HTM** VI /(74),52; **ÇS**, 174-175; **EPÇA**,100;**TİT**, III//2, 297; **BCHTH**, II, 185).

: Elücce ve İnebolu'nun bombardımanı: (**ŞKHB**, 80,131).

: Rus Amiral Eberhard'ın Karadeniz Boğazı'nı bombardıman etmek üzere filosuyla denize çıkışı ve Anadolu sahillerine yol verişi; kruvazör ve muhriplerini Zonguldak'ı bombardıman etmeleri için filodan ayırışı; elektrik santral ve kömür tesislerini imha etmek için de, Ereğli'ye asker çıkarışı: (**BDHKC**, 28).

: Cemal Paşa'nın emriyle Şam'da, Hükûmet Meydanı"nda ve Beyrut'ta Osmanlı idaresine karşı ayaklanmış bir grup asînin idam edilişi: (**TMO**, 127).

: Gorlice-Tarnow'da Almanlara yenilen Rusların Galiçya'yı boşaltmaları: (**BDST**, I, 323).

7 MAYIS 1915 : İçinde Amerikalı yolcuların da bulunduğu İngilizlere ait Lusitania adlı İngiliz yolcu gemisinin bir Alman U.20 denizaltısı tarafından torpillenerek batırılışı ve bu olaya karşı Amerikan kamuoyunun büyük tepkisi: (**ST2**, 492; **20YT**, I, 377-378; **UİT**, II, 510-511; **ML**, III, 942 / VIII, 123; **TİT**, III/2, 520, 543; **YTD**, IV/(79), 57).

: Japonya'nın Çin'e "21 İstek" adlı notasını tekrarlayışı: (**UİT**, II, 501).

: Çanakkale Cephesi'nde İngilizlerin Kirte taarruzunu tekrarlayışları ve iki taraf arasında yoğun çarpışmalar: (**ÇS**, 175; **TİT**, III/2, 297; **BCHTH**, II, 186).

: Alman General Weber'in, 3'üncü Kolordu'nun Seddülbahir bölgesindeki kanat kuvvetlerine, Güney Grubu Komutanı sıfatıyla atanışı: (**BDHTH**, V/2, 81).

: Ağrı ve Hamur'un Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 5,6).

8 MAYIS 1915 : Çin'in, Japonya'nın verdiği "21 istek " adlı notayı kabul edişi: (**UİT**, 501-502).

: Çanakkale Cephesi'nde İngilizler'e ait 29'uncu Tümen'in Kirte'de, Yeni Zelanda tugayı ve iki Fransız taburu ile takviye edilerek, Türk kuvvetlere taarruzu; 14'üncü Türk Alayı Cephesi'ne yapılan İngiliz taarruzunun Türklerce püskürtülüşü: (**ÇS**, 165,176).

: Deniz Ön Yüzbaşı Schneider ile Teğmen Garber'in Adalarda dört saatlik keşif uçuşları: (**BDHATS**, 72).

: İngilizlerle ölü ve yaralı naklini görüşmek üzere, Esat Paşa'nın Ohrili Kemal Bey'i Kabatepe'ye gönderişi ve Ohrili Kemal Bey'in İngiliz delegesiyle teması, uzlaşma metninin hazırlanışı; General Birdwood ile görüşmesi ve Birdwood'un Fransızca bir mektup ile Kemal Bey'i geri gönderişi: (**EPÇA**, 103).

: General Hamilton'un karargâhını çıkarma bölgesinde bir dere yatağına nakledişi: (**GG**, 195).

: Van'da ayaklanan Ermenilerin Müslüman mahallelerini yakması ve Van valisi Cevdet Bey'in halka, Van'ın boşaltılması için emri: (**ED**, 206; **VÇ**, 192).

9 MAYIS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde Kirte'de, İngiliz-Fransız ortak gücünün Türk kuvvetleri karşısında yenilgisi ve ortak gücün 20.000 kaybı: (**TİT**, III/2, 297; **HTM**, VI/(74), 52; **MO**, 3540; **İOTK**, IV, 423-424; **TA2**, I, 240).

: Çanakkale'de Müttefik donanma Kurmay Başkanı Keyes'in Queen Elizabeth'te, donanma amiralleriyle toplantısı ve boğazı zorlamak için yeni bir saldırıya karar verilişi: (**ÇS**, 177).

: Hamilton'un Londra'dan yeni kuvvet isteyişi: (**TİT**, III/2,306; **GG**,198).

: Şafak vakti Rus donanmasının Karadeniz Boğazı'na yaklaşması; Tri Sviatitella ile Panteleimon adlı Rus gemilerinin donanmadan ayrılarak boğaza sokuluşu; Yavuz'un hareketiyle, bu iki Rus gemisinin geri dönüşü; Yavuz'un yara alışı ve uzaklaşması; Rus donanmasının karşılıklı ateşi Rus donanmasının Sivastopol'a geri dönüşü: (**BDHKC**, 29).

: Narman'in (İd) üçüncü kez Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 26).

: Zonguldak ve Ereğli'nin Rus donanmasınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

: Batı Cephesi'nde 10'uncu Fransız ve 1'inci İngiliz Ordusu'nun Artois de, 2'inci ve 4'üncü Fransız Orduları'nın Champagne'de saldırıya geçişi: (**BDST**, I, 326; **ML**, III, 944; **İDS**, 54; **BDSAn**, III, 921; **TA1**, XIV, 178; **FH**, 51).

: Avusturya-Macaristan'ın, Büyük Elçi Baron Maccio aracılığıyla İtalya'ya savaş dışı kalmasını sağlamayı amaçlayan yeni önerisi: (**BDST**, I, 321; **ST2**, 484; **UİT**, II, 471).

10 MAYIS 1915 : Lusitania adlı yolcu gemisinin batırılışı nedeniyle, ABD Başkan'ı Wilson'un Almanya'yı hedef alan ağır Fladelfiya söylevi: (**TİT**, III/2, 520).

: Avusturya-Macaristan'ın İtalya'ya yaptığı yeni önerilerin, tarafsızlık yanlısı olan İtalya Muhalefet Lideri Gi-

olitli'ye, Almanya'nın Roma Elçisi Prens Bülow tarafından duyuruluşu: (**ST2**, 484; **BDST**, I, 321; **UİT**, II, 477).

: İğneada'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

: Terhin-i Akar Bankası'nın kuruluşu: (**TİT**, III/2, 403).

: General Hamilton'un, İngiliz Savunma Bakanlığı'na, iki tümenlik kuvvetin daha gönderilmesi durumunda Çanakkale Cephesi'nde başarı elde edileceğine ilişkin yazısı: (**BCHTH**, II, 187).

11 MAYIS 1915 : Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, cepheyi teftiş etmek amacıyla Gelibolu'ya gelişi ve ordu birliklerini denetlemesi: (**İOTK**, IV,424; **TA2**, I, 240; **ÇS**, 183; **BCHTH**, II, 187).

: İngiltere Deniz Bakanı Churchill'in Deniz Bakanlığı'nda Ficher ile buluşarak, de Robeck'in boğaza donanma ile saldırı plânını görüşmesi: (**ÇS**, 177).

: Kafkasya'da Ruslarla Türk kuvvetleri arasında sürmekte olan Birinci Tortum Muharebesi'nin sona erişi ve Rus kuvvetlerin geri çekilişi: (**TİT**, III/ 3; **İTM**, 72).

: Malazgirt'in Ruslar tarafından işgali: (**BDHOİ**, 57; **BCHTH**, II, 102)

12 MAYIS 1915 : İtalyan Muhalefet Lideri Giolitti'nin, 508 üyeli İtalyan Parlâmentosu'ndan 320 milletvekilinin kendisine katılımıyla, ikamet ettiği Dannuncio Köşkü'nden Roma'ya gelişi ve başkentte Başbakan Salandra'ya karşı büyük muhalefet gösterisi: (**BDST**, I, 321; **UİT**, II, 477; **ST2**, 484).

: Avusturya-Macaristan'ın İtalya'ya önerisini tekrarlayışı: (**ST2**, 483; **BDST**, I, 321; **UİT**, II, 477).

: Lord Kitchner'in General Hamilton'a, Lawland Tümeni'nin yardım için yola çıkarıldığını bildiren telgrafı: (**GG**, 202).

: Birinci Kuvve-i Seferîye Komutanı Miralay Halil Bey'in kuvvetleriyle Ruslara karşı Gevar-Başkale istikametinde ilerleyişi: (**BCHTH**, II, 104).

: Türk Başkumandanlığı'nın, Çanakkale'de Türklere karşı savaşan İngiliz, Fransız, Avustralyalı, Zelandalı

ve Hindli askerlere hitaben beyanname hazırlatıp, karşı tarafa uçaklarla atılışı: "...bizdeki üseranın rahat ve huzuru pek mükemmeldir": (**ÇMS**, 548).

12/13 MAYIS 1915 : Muavenet-i Milliye Torpidosu'nun Yzb. Firle komutasında, Morta koyunda İngiliz Golath Zırhlısı'nı torpilleyerek batırışı: (**ÇS**, 177; **TİT**, III/2, 310; **İOTK**, IV,428; **TBY**, 97; **HÇG**, 2; **BCHTH**, II, 186).

13 MAYIS 1915 : İtalyan Muhalefet Lideri Giolitti'nin ve 320 milletvekilinin katılımıyla gerçekleştirilen gösteriyi hükûmete güvensizlik sayan İtalya Başbakanı Antonio Salandre'nın krala istifasını sunuşu ve başbakanlığa Giolitti'nin getirilmesini önerişi: (**BDST**, I, 321; **UİT**, II, 477; **ST2**, 484).

: İtilâf kuvvetlerinin Arıburnu'nda yeni saldırısı ve bu saldırının Osmanlı birliklerince püskürtülüşü: (**TA1**, XI, 362).

: Amiral Ficher'in Golath Zırhlısı'nın batırılmasına büyük tepkisi ve Queen Elizabeth'in Çanakkale'den ayrılmasını isteyişi; bu kabul edilmezse, görevinden ayrılacağını açıklayışı: (**TİT**, III/2, 311).

: İngiliz Deniz Bakanı Churchill'in, Savunma Bakanı Lord Kitchner'i Deniz Bakanlığı'ndaki toplantıya çağırarak, Queen Elizabeth"in İngiltere'ye döneceğini açıklayışı ve bu yöndeki emrin verilişi: (**ÇS**, 179).

: İngiltere Hükûmeti'nin Çanakkale'deki donanma Komutanlığına, yeni deniz saldırısında bulunulmaması ve yalnızca kara ordusunun desteklenmesi yolundaki talimatı: (**TİT**, III/2, 312).

: İtilâf taşıt gemilerinin Arıburnu sahilinden ayrılışı: (**ÇS**, 165).

: Deniz Yüzbaşı Hüseyin'in Çanakkale çıkarma bölgesinde keşif uçuşu ve raporu üzerine, 4 İngiliz uçağının topçu ateşi altına alınarak tahribi: (**BDHATS**, 72).

: Başkale, Bulanık (Kop), Erciş, Muradiye (Bargırı) ve Şemdinli'nin Ruslarca işgali ve Şemdinli'nin kısa bir işgalden sonra Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 32, 51, 61-63).

: Ayazment ve İskenderun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 76, 78).

: Yunanistan Hükûmeti'nin savaşa katılmama kararı: (**TİT**, III/ 2, 424).

14 MAYIS 1915 : İngiltere Savaş Konseyi'nde, Çanakkale Cephesi'ndeki durum üzerine sert tartışmalar: (**ÇS**, 179; **TİT**, III/2, 313).

: Çanakkale Cephesi'nde, Seddülbahir'deki İngiliz ordugâhının Türk uçaklarınca bombardımanı: (**ÇS**, 359).

: Muş'un Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 50).

: Malazgirt'in Türk kuvvetlerince Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 51).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin güvenli iç bölgelere gönderilmelerini hızlandırmak için 'Sevkiyat Kanunu' nun çıkarılışı: (**MO**, 3526-3527; **E**, 645-646; **İOTK**, IV, 428; **HTM** VI/(74), 56).

: Rus kuvvetlerinin Van'a doğru yaklaşması ve Van valisinin Türk kuvvetlerle Başkale'ye çekilişi; Ermenilerin Türk kuvvetlerinin çekilişinden sonra, kentteki pek çok Türkü katledişi: (**BDSB**, I03).

: Dahiliye Nezareti'nin Erzurum Valiliği'ne, Erzurum'un Rus sınırında olması nedeniyle bu kentteki bütün Ermenilerin acilen göç ettirilmesini isteyen yazısı: (**BDHE**, 52).

: Bandırma'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Doğu Avrupa Cephesi'nde Alman ordusunun Rus ordusunu San ırmağına kadar sürüşü: (**KS**, 78).

15 MAYIS 1915 : Yüksekova, Gevar, Dize, Bacirge ve Oromar'ın Ruslarca işgali ve bir süre sonra Türk birliklerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 32).

: İngilizlerin Irak Arabistanı'nı işgal edişleri: (**BCHTH**, II, 27).

: Çanakkale Cephesi'ndeki olaylar nedeniyle, Amiral Lord Ficher'in istifası: (**ÇS**, 179; **TİT**, III/2, 315).

: Rus Başkomutanlığı'nın Rus Dışişleri Bakanlığına, İstanbul'a gönderecek önemli kuvvetlerin olmadığına ilişkin beyanı: (**TİT**, III/2,301).

: Erzurum valiliğinin,3'üncü Ordu Komutanlığı'nın isteği doğrultusunda, köy ve nahiye Ermenilerinin Kastamonu yöresine sevkine başlayışı: (**BDHE**, 51-52).

: İtalya'da önderliğini Şair Gabriele D'Annunzio'nun yaptığı savaş tarafları aşırı şovenlerin Roma'da, muhalefet lideri Giolitti aleyhine gösterisi ve Almanlarla gizlice anlaştığı suçlamaları; parlâmento binası Montecitorio Sarayı'nın camlarını kırışları ve kentte taşkınlıklar: (**BDST**, I, 321-322; **ST2**, 484; **UİT**, II, 477).

16 MAYIS 1915 : İtalya Kralı'nın Başbakan A. Salandra'nın istifasını kabul etmediğini açıklayışı: (**ST2**, 484; **BDST**, I, 322; **UİT**, II, 477).

: İtilâf devletleri ile İtalya arasında, İtalya Kara Kuvvetlerine askerî yardım sağlayan sözleşmenin imzalanışı: (**BDST**, I, 322; **UİT**, II, 475).

: İtalya Sosyalist Partisi'nin, "egemen sınıfların sorumluluğuna paylaşmadığı" nı ilan ederek; Bologna Kongresi'nde savaşa karşı çıkışı;(**BDSTF**, 341).

: Muş Talimgâh Komutanı Osman Bey'in (Kop da Gel Osman Paşa), talimgâh kuvveti ve gönüllülerle Malazgirt istikametine yürüyüşü ve Bulanık'ın (Kop) Türklerce Ruslardan geri alınışı: (**BCHTH**, II, 102; **ŞKHB**, 51).

: İskenderun, Kozlu, Ereğli ve Klimas'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 78-80).

16/17 MAYIS 1915 : Van'ın Rus kuvvetleri ve Ermeni çetelerince işgali: (**SKHB**, 60; **TİT**, III/3, 3; **BDSOO**, I0; **BDHOİ**, 57; **BDSB**, I04; **BREM**, 96; **BCHTH**, II, 102).

17 MAYIS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde Kaymakam Mustafa Kemal'in Arıburnu Cephesi Komutanlığı'ndan ayrılarak, 19'ncu Fırka Komutanlığı'na dönüşü ve Esat Paşa'nın Kuzey Grup Komutanlığı'na getirilişi: (**ÇS**, 182, 184; **TİT**, III/2, 339).

: Lord Ficher'in istifası nedeniyle, İngiltere Kabinesi'nde değişiklik ve Churchill'in Deniz Bakanlığından ayrılışı: (**TİT**, III/2,321).

: İtalya'da A. Salandre Hükûmeti'nin, İngiltere ve Fransa'nın yanında savaşa katılma kararı: (**ST2**, 484).

: Van'dan Türk kuvvetlerin bütünüyle çekilişi ve Ermeni kuvvetlerin boşaltılan Türk mahallelerini yakışları: (**ED1**, 206).

: Ermeni Çeteci Aram Manukyan'ın Ermeniler tarafından Van'a vali olarak atanışı: (**TSP**, I, 581)

: Patnos ve Malazgirt'in Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 7,51).

18 MAYIS 1915 : İngiltere'de, muhafazakâr Lider Bonarlaw ve liberal Lider Lloyd George'un baskısı ve Avam Kamarası'nın gensoru tehdidi sonucu hükûmetin dönüşü ve Henri Asquith'in başkanlığında ulusal bir kabine kuruluşu: (**BDST**, I, 314, 341; **ML**, I, 740; **TA1**, III, 463; **TİT**, III/2, 253).

: Lord Kichner'in General Hamilton'a, hem Fransa ve hem de Çanakkale cephelerini uzun süre devam ettirmenin olanağı bulunmadığına ilişkin mesajı: (**TİT**, III/2, 505).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Alman Hükûmeti'ne, Sırbistan'a yapılacak bir müdahelenin Türkiye için, Almanya'dan gelecek yardım yolunun açılması için hayatî bir önem taşıdığına ilişkin yazısı: (**BDHTA**, 78).

: Başkale'nin Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 61).

: Gevaş'ın Rusların eline geçişi: (**BDSB**, I04; **BCHTH**, II, 102)

: Banyas'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

: Van'ın Rus ve Ermeni kuvvetlerince işgal edilmesi nedeniyle, Rus Çarı'nın, Beyazıt Bölgesi Rus Askerî Komutanlığı aracılığıyla Ermenilere teşekkürü: "Van halkına (Ermenilere) fedekârlığı dolayısıyla teşekkürlerimi bildiriniz": (**TEE**, clxvı; **TİT**, III/3, 20).

: Hicaz Mücahit Birliğinin Mekke'den Medine'ye gelişi: (**BDSME**, 199).

18 /19 MAYIS 1915 : Arıburnu Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetlerinin çetin muharebeleri: (**TİT**, III/2, 297).

19 MAYIS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde, 42.000 kişilik Osmanlı kuvvetlerinin, Arıburnu'nda Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın emriyle ANZAK'lara ta-

arruzu ve başarısızlığı: (**ÇS**, 183; **TA2**, I, 240; **İOTK**, IV, 424; **MO**, 3543).

: İki Türk-Alman uçağının, Seddülbahir'de, İtilâf botlarına, iskelelerine ve ordugâhlarına bomba ve çivi atmak suretiyle, Türk taarruzunu destekleyişleri: (**BDHATS**, 72; **ÇS**, 359).

: Süleyman Askerî Bey'in yerine Irak Komutanlığı'na atanan Nurettin Bey'in Bağdat'a gelişi: (**TİT**, III/3, 99; **BCHTH**, II, 27).

: Nazarbekof kuvvetinin yancısı ile Bacirge'ye ve ana kısmı ile de Başkale'ye varışı: (**BCHTH**, II, 104).

: Şarpantiya Grubu'nun Tebriz'den hareketi: (**BCHTH**, II, 105).

: Pazar'ın (Atne) bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

20 MAYIS 1915 : İtalyan Parlâmentosu'nda savaş bütçesinin onaylanışı ve hükûmete olağanüstü yetkiler verilişi: (**C**, I, 175-177; **BDST**, I, 322,341; **UİT**, II, 477; **ST2**, 484; **ML**, III, 942).

: Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph'in barış mesajının, Fransa Cumhurbaşkanı Poincare'ye iletilişi: (**ST2**, 515; **BDST**, II, 120; **TA1**, XIV,186).

: Bulanık 'ın (Kop) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 51).

: Yafa ve Ereğli'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 80,132).

: 'Memalik-i Meftuhada tahsilât ve sarfiyatın bütçeye suret-i kaydı hakkında kanun-u muvakkat': (**TİT**, III/2, 404).

21 MAYIS 1915 : İngiliz kuvvetlerin Irak'ta Ammara'yı alışı: (**TİT**, II/3,100; **BDSOO**, 7).

: Osmanlı Harbiye Nezareti'nin Ordu Kumandanlıklarını, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girebileceği konusunda uyarışı: (**Tİİ**, 239).

21/22 MAYIS 1915 : Esat Paşa'nın Ohrili Kemal Bey'i, iki tarafın ölülerinin gümülmesi amacıyla hazırlanan mütarekenameyi imzalamak üzere Kabatepe'ye gönderişi; fakat İngilizlerin yüksek rütbeli bir subay talebi nedeniyle, Ohrili Kemal Bey'i geri gönderişleri: (**EPÇA**, 104).

22 MAYIS 1915 : İtalya Parlâmentosu'nun hükûmete, devletin savunmasında, düzenin korunmasında ve ekonomik konularda ihtiyaç duyulan hususları, kararnamelerle sağlama yetkisi tanıyan bir yasayı kabulü: (**BDST**, I, 342; **ST2**, 484; **UİT**, II, 477; **ML**, III, 942).

: İtalya'da seferberliğin ilânı: (**TİT**, III/2, 41).

: Fransız kuvvetlerin Çanakkale Cephesi'nde, Kerevizdere'den yeni saldırıları: (**ÇS**, 219).

: 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders'in, İngiliz Çanakkale Ordusu Başkumandanlığı'na, Kaymakam (Yb) Fahettin Bey'i (Altay), iki tarafın ölülerini defnetmek için mütareke metnini imzalamaya yetkili olarak atadığına ilişkin mesajı: (**10YS**, 100; **GG**, 227).

: İngilizlerin isteği ile İngiliz ve Türk askerî heyetlerin, 19 Mayıs'taki büyük saldırıdan sonra yığılan ölülerini gömmek için geçici mütarekeyi imzalamak için Kabatepe'de biraraya gelişleri: (**10YS**, 100).

: Beytüşşebab 'ın (Elki, Livin) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 31).

23 MAYIS 1915 : İtalya Hükûmeti'nin Avusturya-Macaristan'a savaş ilânı: (**ST1**, 431; **ST2**, 484; **STD**, 295; **UİT**, II, 477; **ML**, VI, 587; **FH**, 55).

: Avusturya-Macaristan'ın Makedonya'yı vermek şartıyla, Bulgaristan'a tarafsız kalması önerisi: (**BDST**, I, 329-330).

: Gürpınar (Kasrik, Hoşap, Güzelsu) ve Özalp'ın (Karakallısaray) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 63).

: Narman'ın (İd) Türk kuvvetlerince Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 26).

23 MAYIS I915 : Kaymakam (Yb.) Fahrettin Bey (Altay) ve Ohrili Kemal Bey ile İngiliz Kurmay Yarbay M. Sakln'ın Çanakkale'de, iki tarafın ölülerini gömmek amacıyla hazırlanan geçici mütarekeyi imzalamaları: (**TBY**, 96; **EPÇA**, I05; **GG**, 228).

: Bakırköy açıklarında Derya adlı Türk gambotunun bir İngiliz denizaltısı tarafından batırılışı: (**ÇS**, 205).

: Pilot Mehmet Ali'nin kullandığı uçakla, ilk kez tamamen Türk olan mürettebat tarafından Gelibolu açıklarında keşif uçuşu: (**BDHATS**, 72).

: Dahiliye Nazırı Talat Bey'in Halep ve Adana Valilerine "...muhacir Ermenilerinmal, ırz ve namuslarıyla canlarının muhafazası mesuliyetini" bildiren telgrafı: (**MÖS**, 171).

: Dahiliye Nezaretinin, Erzurum, Van ve Bitlis Valilerine, bu bölgedeki Ermenilerin Urfa, Musul ve Zor'a sevk edilmesini isteyen şifreli telgrafı: (**BETS**, I37; **BDHE**, 52).

24 MAYIS 1915 : İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Ermeni olaylarıyla ilgili olarak, Osmanlı Devleti'ne notaları: "Bağlaşık hükûmetler, Osmanlı hükûmetlerini bu cinayetlerden sorumlu tutacaklardır": (**TİT**, III/ 3, 37; **EMT**, 300; **TEE**, 606; **BSVB**, 205).

: Ermeni çetelerin Bayburt'ta Osmanlı birlikleriyle çatışması: (**BDHE**, 48).

: İngiliz zırhlısı Albion'un Çanakkale'de, Kabatepe açıklarında karaya oturuşu; zırhlıya Türk tarafının yoğun top ateşi; Albion'daki topların aynı anda ateşlenerek geri tepmesi sayesinde zırhlının tekrar yüzdürülüşü ve Türk toplarının menzilinden çıkarılışı: (**ÇS**, 209; **EPÇA**, 104).

: Tekirdağı'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: İtilâf donanmasının Kilye limanını bombardımanı: (**EPÇA**, 103).

: Esat Paşa'nın dört gazeteci ile Çanakkale harekâtı üzerine söyleşisi: (**EPÇA**, I06).

: İngiliz ve Türklerin bir gün önce geçici olarak imzaladıkları mütareke gereği, karşı tarafın ateş menzilinde bulunan askerlerinin cesetlerini toplayışları ve gömüşleri: (**10YS**, 101).

25 MAYIS 1915 : Alman Yüzbaşı Hersing komutasındaki bir U.21 denizaltısının Çanakkale'de, İngiliz Triumph zırhlısını torpilleyerek batırışı: (**ÇS**, 209; **İOTK**, IV, 428; **EPÇA**, 106).

: Nasmith adlı bir İngiliz denizaltısının, İstanbul adlı bir Türk şilebini İstanbul limanında torpilleyerek batırışı: (**ÇS**, 207).

: Bakırköy açıklarında bir E.11 İngiliz denizaltısının Türk Pelegiderya gambotunu torpilleyerek batırışı: (**ÇS**, 213).

: İstanbul'un İtilâf uçaklarınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Çatak ve Başkale'nin Rus kuvvetleri tarafından işgali: (**ŞKHB**, 61).

26 MAYIS 1915 : Osmanlı Dahiliye Nezaretinin Başvekâlet'e; Türk-Rus harp mıntıkasına civar yerlerdeki bazı Ermenilerin, Osmanlı ordusunun hareketini güçleştirmeye çalışıp, düşman saflarına iltihak ettiklerini; Osmanlı askerlerine, kasaba ve şehirlere silâhlı olarak saldırdıklarını belirten; iltihak edenlerin hareket sahasından uzaklaştırılmasına ve ayaklananları muhafaza eden köylerin boşaltılmasına başlandığını vurgulayan; Van, Bitlis, Erzurum vilâyetiyle Adana'nın, Sis'in ve Mersin'in yarısı müstesna olmak üzere İskenderun Beylan, Cisr-i Şuur ve Antakya kazaları, köy ve kasabalarında oturan Ermenillerin güney vilâyetlerine, Musul ve Zor Sancağı'na, Urfa'nın güneyine ve Halep vilâyetinin doğu ve güneydoğu kısmına ve Suriye vilâyetinin doğusundaki yörelere nakil ve iskânlarının uygun olacağına, bunun için de bir yasa çıkarmanın gerektiğine ilişkin yazısı: (**ED1**, 214; **TBI**, 220; **TEE**, clxiii; **VÇ**, 138; **BETS**, 137; **BDHE**, 52-54).

: Başkumandanlığın, Dahiliye Nezareti'nden Ermenilerin Doğu Anadolu illerinden, Zeytun'dan ve toplu olarak bulundukları diğer yerlerden Diyarbakır'ın güneyine, Fırat nehri vadisine, Urfa ve Süleymaniye yakınlarına iskânını isteyen yazısı: (**TEE**, clxiii).

: İngiltere'de Başbakan Asquith'in muhalefet lideri Bonar Law'ın eleştirisine uğrayan Deniz Bakanı Churchill'i görevinden alarak, yerine Balfour'u getirişi: (**ÇF**, 195-196; **ÇS**, 181).

27 MAYIS 1915 : 'Vakt-i Seferde İcraat-ı Hükûmete Karşı Gelenler İçin Cihet-i Askerîye'ce İttihaz Olunacak Tedabir Hakkında Kanun' un Takvim-i Vakayi'de yayınlanışı: I- Vakt-i seferde ordu, kolordu ve fırka kumandanları ahali tarafından herhangi bir suretle, evamir-i hükûmete ve müdafaa-i memlekete ve muhafaza-i asayişe müteallik icraat ve tertibata karşı muhalefet ve silâhla tecavüz

ve mukavemet görürlerse, der akıb kuvay-ı askeriye ile en şiddetli surette tedibat yapmaya ve tecavüz ve mukavemeti esnasında imha etmeye mezun ve mecburdurlar; 2- Ordu, kolordu ve fırka kumandanları, icabat-ı askerîyeye mebni veya casusluk ve hıyanetlerini hissettikleri kur'a ve kasabat ahalisini münferiden veya müçtemian diğer mahallere sevk ve iskân ettirebilirler: (**ES**, 118; **ED1**, 214; **TİT**, III/3, 40; **TUK**, I09; **TBI**, 220; **ETO**, II0-III; **VÇ**, I36; **BETS**, 136; **ESD**, 18-I9; **BDHE**, 54).

: Çanakkale Cephesi'nde İngiliz Majestik zırhlısının batırılışı: (**İOTK**, IV, 428; **ÇS**, 211; **GG**, 233).

: Nasmith adlı İngiliz denizaltısının, İstanbul Boğazı'nın girişinde bazı küçük gemileri torpilleyişi: (**ÇS**, 207).

: Türk-Alman uçaklarının Çanakkale Cephesi'nde, Arıburnu yöresinde Cezayirli, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı müttefik askerlerine hitap eden bildiri atışları: (**BDHATS**, 72; **ÇS**, 360).

: Pilot Mehmet Ali ve Deniz Yüzbaşı Hüseyin'in uçaklarıyla Çanakkale ve Adalar üzerinde keşif uçuşları: (**BDHATS**, 73).

: Kafkas Cephesi'nde Rus ordusunun Tortum ve Karaköse'de saldırıya geçişi: (**ML**, III, 944).

: Gevaş (Vastan)'ın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 62).

: Bulanık' ın (Kop) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**; 51).

28 MAYIS 1915 : Savaş ve olağanüstü siyasî durum sebebiyle başka yerlere gönderilen Ermenilere ait mülk ve arazinin idare biçimi hakkında yönetmelik yayınlanışı: (**MÖS**, 170).

: Cünye limanının bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: Pilot Mehmet Ali ve Deniz Yüzbaşı Hüseyin'in Çanakkale ve adalar üzerinde keşif uçuşu: (**BDHATS**, 73).

: Şarpantiye Grubu'nun Rumiye gölü doğusunu takip ederek Binap'a gelişi: (**BCHTH**, II, I05).

28/29 MAYIS 1915 : Acıgöl Baskını: (**BDHTH**, IV, 313-317).

29 MAYIS 1915 : İtilâf Devletlerinin Bulgaristan'ı kendi yanlarında savaşa sokma karşılığı verilecek ödünleri Bulgaristan'a bildirişleri: I- Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne savaş ilân ederse, Midye-Enes çizgisine kadar olan Trakya toprakları verilecek; 2- Sırbistan tatmin edilirse, Sırp Makedonyası'nın bir bölümü ile, Yunanistan Anadolu'da tatmin edilebilirse, Kanada ve Serez Bulgaristan'a verilcek: (**BDST**, I, 328-329; **UİT**, II, 490; **ST2**, 478).

30 MAYIS 1915 : Heyet-î Vükelânın, Ermenilerden nakli gerekenlerin iskân yörelerine gönderilişleri sırasında istirahatleri, can ve mal güvenlikleri ile iaşelerinin nasıl sağlanacağını belirleyen kararnamesi: (**EP**, 215; **TBI**, 221; **ETO**, 111; **BETS**, I37; **BDHE**, 54).

: Çanakkale Cephesi'nde, Kumkale'deki başarısızlığı nedeniyle, Çanakkale Cephesi Fransız Kuvvetleri Komutanı D. Amade'nin görevinden alınarak, yerine General Gouraud'un getiriliş: (**ÇF**, 182-183).

: General Hamilton'un karargâhını Gökçeada'ya taşıyışı: (**GG**, 241)

: Ağıldere Muharebesi: (**ŞKHB**, 81; **BCHTH**, II, 102).

: İstanbul'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Eğdemir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

31 MAYIS 1915 : Irak Cephesi'nde İkinci Rota Muharebesi; İngilizlerin kara ve gemi toplarının desteğinde saldırıya başlamaları; Türk ileri mevzilerinin İngilizlerin eline geçişi; buradaki kuvvetlerin imha edilişi ve çok sayıda Türk askerinin esir alınışı: (**BDHTH** III/1, 234-242).

: Bandırma ve Hayfa'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 81, 134).

: Şarpantiye Grubu'nun Uşno'ya varışı: (**BCHTH**, II, 105).

: İthalât vergi oranının savaş müddetince geçerli olmak üzere % 15'ten % 30' a çıkarılışı: (**İTPDİİP**, 174).

1 HAZİRAN 1915 : Arıburnu ve Ağıldere Cephesi kumandanı 34 yaşındaki Kaymakam (Yb) Mustafa Kemal'in Miralaylık'a (Alb) terfii: (**TA2**, I, 248; **KA** , 220; **KH**, 63; **AHE**, 79; **AY**, 45; **AK**, 65).

: Miralay (Alb.) Mustafa Kemal'in 5'inci Ordu Kurmay Başkanı'na, düşmanın Ağıldere Bölgesi'nden saldırabileceğini söyleyişi ve önerileri: (**AHE**, 80).

: Başkale'ye gelen Nazarbekof kuvvetinin Türk mevzilerine saldırı hareketi ve Türk kuvvetlerinin çekilişi: (**BCHTH**, II, 104).

: İngilizlerin Dicle nehri boyunca, Bağdat genel doğrultusunda harekete geçişi: (**BDHAC**, 6).

: Hacele ve Mecrikebir'in İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**; 154).

: Dahiliye Nezareti'nin bütün illere, Ermenilerden zararlı kişilerle, komite başlarının uzaklaştırılma ve tutuklanarak göçettirilişleri hakkındaki talimatın bazı yerlerde yanlış anlaşıldığı; birçok yerde suçlu olmayan kişilerin tututlanarak göçettirildiği anımsatılarak, genelge esaslarına uyulması talimatı: (**ED**, 219; **TUK**, 109).

: İtalyan Hükûmeti'nin krallık emriyle, Anadolu ve Çanakkale'ye karşı girişilecek bir askerî harekâta hazırlık olmak üzere, 1884 ve 1887 doğumluları silâh altına çağırışı: (**Tİİ**, 242).

2 HAZİRAN 1915 : Irak'ta Şatrat'ül-Amare'nin İngiliz kuvvetlerince işgali; Marmaris ve Musul adlı Türk gemilerinin İngilizler'in eline geçişi; Türk kuvvetlerinin çekiliş hareketi ve General Tawshend kuvvetlerinin Türkleri izleyişi: (**ŞKHB**, 154; **BCHTH**, II, 28).

: Ağıldere bölgesinin Miralay Mustafa Kemal'in yetki alanına verilişi: (**AHE**, 81; **AY**, 46).

: Taşnaksutyun Genel Merkezi'nin Cenevre'den Osmanlı Hükûmeti'ne telgrafı: "Siz ektiğinizi biçiyorsunuz": (**ED**, 214).

: Erzurum'daki Alman Konsolosluğu'nun, 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'ya; Erzurum'daki ordugâhta toplanan Türk birliklerinin yaklaşık üçte birinin hasta olduğunu, üçte birinin ise yürüyüş sırasında firar ettiğini bildiren telgrafı: (**TBY**, 64).

3 HAZİRAN 1915 : ABD'nin Osmanlı Hükûmeti'ne bir nota vererek, Ermeni ve Hıristiyanlara yönelik sözde katliamların durdurulmasının istenişi: (**VÇ**, 96).

: Irak Cephesi'nde Amare muharebeleri ve Amare'nin İngiliz kuvvetlerince işgali: (**İOTK**, IV, 426 ; **MO**, 3528; **ŞKHB**, 153; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV, 179; **BDHTH**, III/1, 242-257, 261-267).

: Bulanık (Kop) ve Başkale'nin Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 51, 61).

: Alman ordusunun Doğu Cephesi'nde Przemysl'i Rus-lardan geri alışı: (**BDST**, I, 323; **İDS**, 52).

4 HAZİRAN 1915 : İtilâf Kuvvetlerinin Çanakkale Cephesi'nde, Kirte'de üçüncü kez saldırıları ve yoğun muharebeler: Üçüncü Kirte Savaşı: (**ÇS**, 214; **EPÇA**, 130; **İOTK**, IV, 424; **TA2**, I, 240; **GG**, 253-257).

: Miralay (Alb.) Mustafa Kemal Bey'in 19'uncu Fırka Karargâhı'na Düztepe'ye nakli: (**AMAT**, 4).

: Beşinci Kuvve-i Seferîye Kuvveti'nin Van Gölü çevresinden ilerleyerek, Tatvan'a varışı: (**BCHTH**, II, 103, 110)

: Şarpantiye Grubu'nun Rumiye'ye varışı: (**BCHTH**, II, 105).

: Sosyal Demokrat Hınçakyan Komitesi'nin Varna Merkez Heyeti'nin, Taşnaksütyun Komitesi'nin entrikalarına karşı Ermenileri dikkatli olmaya çağıran beyannamesi: (**ETT**, 151).

4/5 HAZİRAN 1915 : Arıburnu Cephesi'nde Türk ve İtilâf kuvvetleri arasında çetin çarpışmalar ve İtilâf kuvvetlerinin bazı Türk mevzilerine girişi: (**AMAT**, 6).

5 HAZİRAN 1915 : İtilâf kuvvetlerinin Çanakkale Cephesi'nde, Kirte'de başlattıkları taarruzun, Osmanlı kuvvetlerince üçüncü kez püskürtülüşü ve iki taraftan da yoğun kayıp: (**İOTK**, IV, 424; **TAB2**, I, 240; **EPÇA** 131).

: İtilâf kuvvetlerinin Arıburnu'nda yoğun saldırıları ve Türk kuvvetlerince püskürtülüşleri: (**MO**, 3543; **HTM**, VII/(74), 52).

: Dahiliye Nazırı Talat, Edirne Valisi Hacı Adil, Dr. Nazım ve İsmail Canbulat Beylerin Kemalyeri'ndeki karargâhında Esat Paşa'yı ziyaretleri ve savaş durumu hakkında bilgi alışları: (**EPÇA**, 108).

: Adilcevaz'ın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**,17).

6 HAZİRAN 1915 : İtilâf Devletlerinin Havas Ajansı aracılığıyla, Ermeni tehciri hakkındaki kanunu kınamaları ve ilgililerin sorumlu tutulacağını açıklamaları: (**TB**,I, 221; **ETO**, 132).

: Erzurum'da ova köyleri Ermenileri'nin Erzincan istikametinde göçettirilişi: (**BDHE**, 56).

: Türk uçaklarının Çanakkale Cephesi'nde İtilâf mevzilerini bombardımanı: (**BDHTHH**, 46).

: Zonguldak'ın Rus filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

: İtalya Hükûmeti'nin Antalya'daki vatandaşlarını almak üzere bir savaş gemisi gönderişi: (**Tİİ**, 240).

: Almanya'nın, ABD'nin ticaret gemilerinin batırılmasından önce, yolcuların boşaltılmasına izin verilmesi yolundaki önerisini kabul edişi: (**20YT**, I, 388).

7 HAZİRAN 1915 : 19'uncu Tümen Komutanı Miralay Mustafa Kemal Bey'in Esat Paşa'yı ziyareti ve savaş hakkında bilgi verip, cephane talebi: (**EPÇA**, 118).

: İngiltere'de "Çanakkale Komitesi" adlı komitenin kuruluşu: (**ÇS**, 227).

: Zonguldak'ın Rus filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

: Binbaşı Kâzım Bey'in (Karabekir) Kaymakamlığa (Yb); Kaymakam Halil Bey'in de Miralaylığa terfii : (**HH**, II, 30).

: Halep'ten gönderilen 36'ncı Tümen'in Bitlis'e gelişi: (**BCHTH**, II, II0).

8 HAZİRAN 1915 : Esat Paşa'nın Miralay Mustafa Kemal'e, Sazlıdere'ye kumanda etmenin asıl cephede faal bulunmaya mani olmayacağı şeklindeki karşılığı: (**AHE**, 81).

: Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, Antalya mutasarrıfına, İtalyanların ve diğer tebanın ancak Urla ve İstanbul yoluyla çıkabileceklerini, İtalyan gemisinin hasmâne bir tutumda bulunması halinde, aynı tarzda karşılık verilmesini isteyen talimatı: (**Tİİ**, 240-24l).

: ABD Dışişleri Bakanlığı'na, Lusitania gemisinin batırılmasından sonraki politikayı eleştirmek için istifa eden W.S. Bryan'ın yerine, Robert Lansing'in getirilişi: (**ST2**, 493; **ML**, II, 608 / VII, 811).

9 HAZİRAN 1915 : Miralay Mustafa Kemal'in Esat Paşa'ya uyarısı: "Düşman ilk malik olacağı fazla kuvvetlerini buraya (Ağıldere) nakledecek": (**AHE**, 82).

: Rus kuvvetlerin Tatvan yakınındaki Reşadiye'nin doğusuna varışları: (**BCHTH**, II, 102).

10 HAZİRAN 1915 : Osmanlı Hükûmeti'nin, göç ettirilen Ermenilerin iskân, iaşe ve diğer konular ile mal, emlâk ve arazilerinin yönetimleri için yapılacak işlemleri belirleyen ve güvence altına alan yeni yönetmeliği: (**TBI**, 222; **BETS**, 137; **BDHE**, 54).

: Narman Bölgesi'ndeki Rus kuvvetlerin, Eğrek deresi doğu sırtlarından ilerlemeye başlamaları; Ruslar'ın İkinci Türkistan Kolordusu'nun Türklere taarruzu; Türk ve Rus kuvvetleri arasında İkinci Tortum Muharebesi'nin başlayışı ve Hakkâri ve Yüksekova'nın Ruslarca işgali: (**İTM**, 75; **BDHOİ**, 57; **ŞKHB**, 3132; **BCHTH**, II, 108).

: Samsun'un Rus filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 17).

11 HAZİRAN I9I5 : Tortum muharebelerinin en buhranlı günü; Türk ve Rus kuvvetleri arasında şiddetli muharebeler ve bölgedeki köylerden yoğun Türk göçü: (**İTM**, 77; **BCHTH**, II, 108-110).

12 HAZİRAN 1915 : Ahlat'ın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 17).

: Amasra'nın Rus filosunca bombardımanı: (ŞKHB, 80).

: Kerevizdere muharebelerinde kullanılmak üzere, Midilli limanında bulunan Ben-May-Çeri uçak gemisine, 250 beygir gücünde Sunbeam motoru ile donatılmış üç short uçağının, Albay Sykes komutasında getirilişi: (**BDHTHH**, 49).

12 HAZİRAN I9I5 : Rusların 5'inci Türkistan Tugayı ile Sibirya Süvari Tugayı'nın, Şekerli-Narman hattına çekilişi: (**BCHTH**, II, 109).

13 HAZİRAN 1915 : Yunanistan'da yapılan seçimleri kazanan E.Venizelos'un, A. Zaimis'in yerine Başbakanlık'a getirilişi: (**ÇO**, 60; **TYİT**, 209; **ML**, XII,567,852).

: İtalyan vatandaşlarını almak üzere Antalya'ya gelen İtalyan savaş gemisinin, İtalyan tebayı alamadan Antalya'dan ayrılışı: (**Tİİ**, 241).

: Erzurum valisinin Dahiliye Nezaretine, Erzincan yolu ile gönderilen Ermenilere, Tercan yakınlarında bir Kürt eşkiya çetesinin saldırdığını belirten yazısı: (**BDHE**, 59).

14 HAZİRAN 1915 : Dahiliye Nezareti'nin, yola çıkarılan Ermenilerin, aşiretlerin saldırılarına karşı hayatlarının korunmasına çalışılması ile ilgili şifresi: (**ED**, 219; **BDHE**, 59).

: Kutü'l-Amare'de iki İngiliz uçağının Türk ordugâhını bombardımanı: (**BDHTHH**, 58).

: Bulgaristan'ın, İtilâf Devletleri'nden, savaşa girmesi için, Yunanistan ve Sırbistan'dan toprak vaadi konusuna açıklık getirilmesi talebi: (**BDST**, I, 227-228; **ST2**, 489; **UİT**, II, 490).

15 HAZİRAN 1915 : Beytüşşebab'in (Elki, Livin) Ruslarca tahliyesi: (**ŞKHB**, 31).

: Rize'nin Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: İtalyan Hükûmeti'nin, İtalyan tebayı alması için İtalyan savaş gemisini tekrar Antalya'ya gönderişi: (**Tİİ**, 241).

16 HAZİRAN 1915 : Mareşal Lyautey'in, Fransa Hariciye Nazırı M. Delcasse'ye, Fas'ta sultanlık iddiasında bulunan bir asi olan Hiba'nın İspanyollarla ilişkisini ve gizli mektuplarını yorumlayan mektubu: (**AL**, 635).

: İtalyan savaş gemisinin, İtalyan konsolosunu ve vatandaşlarını alarak Antalya'dan ayrılışı: (**Tİİ**, 241).

17 HAZİRAN 1915 : Yüksekova 'nın (Gevar, Dize, Bacirge, Oromar) Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 32).

: Mülâzım-ı Sani (Üstğ.) Sırrı'nın Süveyş Kanalı'na mayın döşeme girişimi: (**BDHT**, IV/1, 313).

: Rauf Bey Müfrezesi'nin İran sınırları içinde İranlılar'ın baskınına uğrayışı ve saldırganların püskürtülüşü: (**BCHTH**, III, 164).

18 HAZİRAN 1915 : Batı Cephesi'nde, Artois üzerinden İngiliz-Fransız ortak gücünün Almanlara yeni saldırısı: (**BDST**, I, 326).

19 HAZİRAN 1915: İtilâf uçaklarının, Esat Paşa'nın karargâhını ve Bigalı'yı bombardımanı: (**EPÇA**, 124).

20 HAZİRAN 1915 : Kudüs'te, von Kress'in,4'üncü Ordu Kurmay Başkanlığı'na atanışı: (**BDHTH**, IV /1,800; **TBSK**, 78).

: Birinci Kuvve-i Seferiye'nin, İran sergüzeştinden sonra, yorucu bir yürüyüşle Bitlis'e gelişi: (**HH**, II, 32; **BCHTH**, II, I03, III).

: Almanya'da bilim adamları, diplomat ve diğer yüksek memurların hükûmete, Avrupa'da Alman egemenliği kurulmasını isteyen ortak memorandumları: (**UİT**, II, 486-487; **BDST**, I, 344-345).

21 HAZİRAN 1915 : Çanakkale'de Fransız kuvvetlerinin Kerevizdere'de Türk kuvvetlere yoğun saldırıları ve bu saldırının püskürtülüşü; Kerevizdere Savaşı: (**ÇS**, 217; **EPÇA**, 136).

22 HAZİRAN 1915 : Çanakkale Cephesi'nde Fransız kuvvetlerin Kerevizdere'de yeni saldırıları ve püskürtülüşleri: (**ÇS**, 219; **BCHTH**, II, 197).

: Çanakkale'nin güney kesiminde, Alçıtepe'de bir Türk uçağı ile bir İngiliz uçağının hava muharebesi; Türk uçağının yara alarak, düşman topçusunun ateş alanı içinde olan Alibey Çiftliği'ne inmek zorunda kalışı: (**BDHATS**, 74; **BDHTHH**, 46).

: Dahiliye Nezareti'nin, göçettirilen Ermeni ailelerinden, kimsesiz olan 20 yaşına kadar kızların ve 10 yaşına kadar erkeklerin göçettirilmeyerek, aileler yanına evlâtlık verilmesi hakkında genelgesi: (**ED**, 220).

: Rauf Bey Müfrezesi'nin, İran içlerinde baskına uğrayışı ve saldırganların püskürtülüşü: (**BCHTH**, III, 164).

: Doğu Avrupa'da, Ruslar'ın Galiçya'daki son tutunma noktaları olan Lamberg'in Almanların eline geçişi : (**BDST**, I, 323; **İDS**, 52).

24/25 HAZİRAN 1915: Bulanık'ın (Kop) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 51).

26 HAZİRAN I9I5 : Rusların Üçüncü Baykal Kazak Tugayı'nın Adilcevaz'a gelişi: (**BCHTH**, II, 111).

: Dahiliye Nezareti'nin Ma'muretül-Aziz (Elazığ) vilâyetine çektiği telgrafta, Ermeni kafilelerinin Dersim eşkiyalarının elinden kurtarılması ve kafilelerde bu-

lunan bu masum insanların canlarının korunması için gerekli önlemlerin alınmasını isteyen yazısı: (**BDHE**, 60).

27 HAZİRAN 1915 : Irak Cephesi'nde İngiliz ileri hareketi: (**BCHTH**, II, 30).

: Irak Cephesi'nde Kerbelâ Ayaklanması: (**BDHTH**, III/1, 285).

: Karadağ'ın Arnavutluk'a ait İşkodra limanını işgali: (**TA1**, III, 379).

28 HAZİRAN 1915 : Seddülbahir'de İtilâf kuvvetlerinin Zığındere yönündeki büyük saldırısı ve yoğun muharebeler: Zığındere savaşları: (**İOTK**, IV, 424; **TA2**, I, 240; **ÇS**, 219; **BCHTH**, II, 198).

: Silvanlı Ermeni Derian Dona Çetesi'nin, Şeytan Kaya mevkiinde birkaç jandarma ve 500 katırcıya saldırıp, büyük kısmını katledişi: (**ETO**, 82; **EPÇA**, 138).

29 HAZİRAN 1915 : Zığındere'de İtilâf kuvvetlerinin yoğun saldırıları: (ÇS, 220).

: Seddülbahir'de İngiliz birliklerini bombalamak için havalanan iki Türk Alman uçağından birisinin kalkışta hasara uğrayışı: (**BDHTHH**, 47).

: Rusların Şarpantiya Grubu'nun Ahlat istikametinde ilerleyerek, buradaki Türk ileri kıtasını geriye atışı: (**BCHTH**, II, 111).

: Bir Ermeni çetesinin Tortum'un Temirciler köyü yakınlarındaki Değirmen mevkiinde; bir ermeni çetesinin de Bayburt'un Kopuzderesi civarında Osmanlı devriye ve müfrezesine silâhlı saldırısı: (**BDHE**, 45).

30 HAZİRAN 1915 : Zığındere'de, Faik Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerin, İtilâf kuvvetlerini bulundukları mevzilerden atmak için sonuçsuz saldırıları: (**ÇS**, 221).

1 TEMMUZ 1915 : Somme muharebeleri: (**BDSAn**, III, 922).

2 TEMMUZ 1915 : Eçmiyazin Katogikosu 5'inci Keork'un, Kafkas Genel Valisi Vorongoff Daşkoff'a mektubu; "(Rus ordusu)*Türkiye Ermenistanı'na girdiği zaman millet...* büyük bir sevinçle, Rus Ordusunun zaferle girdiği yerlerde, orduyu tuz ve ekmekle, haç ve İncil'le karşılamaya koşuyorlardı": (**TEE**, 628).

3 TEMMUZ 1915 : Zonguldak ve Pazar'ın (Atne) Ruslar'ca bombardımanı: (**ŞKHB**, 73,80).

: 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın, Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya, ordu mıntıkasından göç ettirilen Ermenilerin mal, can ve namuslarının tamamen muhafazası için lâzım gelenlere en kesin emirlerin verildiğine ilişkin telgrafı: (**BETS**, I38).

: Irak Cephesi'nde ilerleyen İngiliz kuvvetlerin Sedde'yi geçişleri: (**BCHTH**, 30).

4 TEMMUZ 1915 : İskenderun, Amasra ve İğneada'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 78-80).

: Dahiliye Nezareti'nin Erzurum ve Trabzon vilâyetleri ile Canik mutasarrıflığına, buralardan göçettirilecek Ermeniler için gerekli taşıma araçları temin edilmesini isteyen yazısı: (**BDHE**, 58).

5 TEMMUZ 1915 : Mehmet Ali Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerinin, Sığındere'den Seddülbahir yönüne, İngiliz kuvvetlerine karşı saldırısı ve İngiliz kuvvetlerinin ilerleyişinin durduruluşu: (**İOTK**, IV, 424; **TA2**, I, 420; **ÇS**, 222; **TA1**, XI, 363).

: Bir İngiliz uçak filosunun Çanakkale hava alanını bombardımanı ve iki Türk-Alman uçağının imha oluşu: (**BDHATS**, 74; **BDHTHH**, 48).

: Dahiliye Nezareti'nin, Ermenilerinyerleştirildiği yörelerin genişletilmesi konusundaki genelgesi: (**ED**, 220).

: Irak Cephesi'nde İngiliz kuvvetlerinin ileri hareketi: (**BCHTH**, II, 30).

6 TEMMUZ 1915 : Sukulşiyuh'un İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 153; **BCHTH**, II, 30).

: Deniz teyyareleri ile I0 Alman deniz eratının Çanakkale'ye gelişi: (**BDHTA** , I29).

7 TEMMUZ I915 : General Hamilton'un, Lord Kitchner'e ikmal işlerinden endişe duyduğunu belirten mesajı: (**GG**, 353).

8 TEMMUZ 1915 : Zığındere'de, iki tarafın siperleri arasındaki cesetlerin gömülmesi için Türklerin 4-5 saatlik yeni mütareke teklifinin İngilizlerce reddi: (**ÇS**, 223).

10 TEMMUZ 1915 : Seddülbahir Bölgesi'ndeki Osmanlı kuvvetlerinin yeni kuvvetlerle takviyesi: (**TA1**, XI, 363)

: 14'üncü Kolordu Komutanı Trommer ile, 5'inci Kolordu Komutanı Fevzi (Çakmak) Paşaların Seddülbahir Cephesi'ne gelişleri: (**TR**, 287).

: Doğu Anadolu'da Ruslara yönelik Türk saldırısı: (**TR**, 287).

: Dahiliye Nezareti'nin kimsesiz Ermeni çocuklarının, Ermeni bulunmayan köylerde, İslâm dininden olan namuslu ailelere de evlâtlık olarak verilebileceğine, geçimini güç sürdüren bu tür ailelere ise, çocuk başına aylık 30 kuruş verileceğine ve bu çocukların verildiği ailelerin muntazam çizelgelerinin yapılması hakkındaki genelgesi: (**ED**, 221).

10 TEMMUZ 1915 Mudanya'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

11 TEMMUZ 1915 : Rus ordusunun Van Gölü'nün güneyinden Ahlat-Pirhos -Nazik Gölü hattı ve Kop-Liz tarafından, Malazgirt-Muş genel yönünde Beşinci Kuvve-i Seferiye'ye taarruzu: (**HH**, III, 51; **1DS3**, 27; **BCHTH**, II, 112).

: *Çanakkale Cephesi'ndeki 9'uncu İngiliz Kolordusu'na* atanan, askerî tarih öğretmeni General Sir Fredrick Staphord'un, yanında Kurmay Başkanı Tuğgeneral Reed ile birlikte Mondros'a gelişi: (**ÇS**, 230).

: Menzil Müfettişlerinden Fuat Ziya'dan, 3'üncü Ordu Kumandanlığı'na, dahile sevk edilen bir grup Ermeni'nin Kop dağını geçişi sırasında Kürt eşkiyasının dört taraftan taarruzuna uğradığına ve Kürt eşkiya ile Türk *nakil müfrezesinin iki saat süreyle çetin bir çatışmaya* girdiğine ilişkin telgrafı: (**BETS**, 139).

: Bayburt'ta bir Ermeni çetesinin devriye gezen jandarma müfrezesine saldırısı: (**BDHE**, 46).

12 TEMMUZ 1915 : General Hamilton'un emriyle, Çanakkale Cephesi'nde, Seddülbahir'deki Fransız kuvvetlerin Kerevizdere'den saldırıya geçişleri ve çetin muharebeler; 2'inci Kerevizdere Savaşı: (**İOTK**, IV, 424; **TA1**, XI, 363; **TA2**, I, 240; **EPÇA**, 144; **ÇS**, 224; **GG**, 367).

Lihiye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

: *Osmanlı Hükûmeti'nin siyasî memurlarına* uyarı telgrafı: "Düşmanlarımız kamuoyunu aleyhimize çevirmek

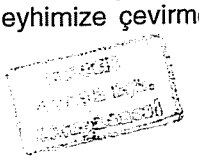

için en ufak olayları bile, Ermeni unsurunun en ilkel, en tabiî ve en kutsal haklarına saldırı şeklinde göstermeye uğraşmaktadırlar": (**TEE**, 612).

: Dahiliye Nezareti'nin, vilâyet ve mutasarrıflıklara, Ermenilerin göçettirilmesi sırasında sahipsiz kalan Ermeni çocuklarının bakılmak üzere köy ve kasabalardaki malî durumu iyi olan Müslüman ailelerin yanına verilmesini, bunlardan artanların da fakir ailelerin yanına verilerek, muhacirin tahsisatından aylık otuzar kuruş verilmesini isteyen telgrafı: (**BDHE**, 59).

: Kiği'de bir Ermeni çetesinin bir müfrezeye saldırısı: (**BDHE**, 46).

13 TEMMUZ 1915 : İtilâf Kuvvetleri'nin Kerevizdere'deki saldırılarının kırılışı ve yenilgiye uğratılışları: (**TA2**, I, 240; **İOTK**, IV, 424; **TA1**, XI, 363).

: Doğu Avrupa Cephesi'nde Alman ordusunun Orta Vistül'den İvangorad'a doğru saldırıya geçişleri: (**BDST**, I, 324).

Bandırma'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

14 TEMMUZ 1915 : Rus kuvvetlerin, Nazik gölü ve Haçlı gölü arasında ve Tirtop tepesi istikametinde taarruzu: (**HH**, III, 51).

: Karabiga 'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

15 TEMMUZ 1915 İstanbul'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Gevri'ye varan 2'nci Nizamiye Süvari Tümeni'nin Yekmal güneyindeki 3'üncü İhtiyat Süvari Tümeni ile birleşerek, 2'nci Rus Süvari Tümeni'nin hareketini durduruşu ve Muş ve Malazgirt'e giden yolların emniyetini sağlayışı: (**BCHTH**, II, II3).

: 9'uncu Türk Kolordusu'nun Hınıs'a varışı: (**BCHTH**, II, II3).

16 TEMMUZ 1915 İstanbul'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Rus General Şarpantiya'nın Van Gölü'nün batı kıyısını izleyerek Tatvan'a varişı ve Ruslar'ın Tatvan'a girişleri: (**BDSB**, I04; **BCHTH**, II, 112).

16/17 TEMMUZ 1915 : Doğu Anadolu'da Mürettep Kolordu Kumandanı Miralay Halil Bey'in ricat emri ve Beşinci Kuvve-i Seferiye'nin Liz'in batısındaki sırtlardan çekilişi: (**HH**, III, 52).

17 TEMMUZ 1915 : 66'ncı Rus Tümeni'nin Beşinci Kuvve-i Seferiye'yi geriye atarak, Liz iztikametinde ilerleyişi ve Bulanık'ın (Kop) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 51; **BCHTH**, II, II2).

18 TEMMUZ 1915 : İmroz Adası'nda, Kefalo koyunda demirli bir yatta bulunan General Hamilton'un karargâhına, Deniz Yüzbaşı Hüseyin'in kılavuzluğunu yaptığı Osmanlı 1'inci Uçak Bölüğü'nün hava saldırısı ve bölüğün kayıp vermeden Galata'ya dönüşü: (**BDHATS**, 77; **BDHTHH**, 49).

: Midilli savaş gemisinin Karadeniz Boğazı açıklarında bir mayına çarparak yara alışı ve üssüne dönmeye başarışı: (**BDHKC**, 30).

: Galiçya'ya gidecek olan Türk birliklerinin ilk kademesi olan Konakçı Müfrezesi'nin Bulgaristan üzerinden trenle Macaristan'a hareketi: (**I5TK**, 21).

: Güney Avrupa'da İtalyan ordusunun Cors'a saldırısı ve Avusturya-Macaristan ordusunca püskürtülüşü: (**BDST**, I, 328).

19 TEMMUZ 1915 : Tatvan'ın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 17).

20 TEMMUZ 1915 : Türk kuvvetlerin Malazgirt istikametinde Ruslara genel taarruzu: (**HH**, III, 54; **TR**, 287).

21 TEMMUZ 1915 : İkinci Anafarta Savaşı: (**ÇS**, 317).

: ABD'nin yakın gemilerine saldırmaması konusunda Almanya'ya yeniden uyarısı: (**ST2**, 492-493).

: Hınçak Komitesi Bükreş Şubesi'nin beyannamesi; "Ermeniler muhtar bir Ermenilik fikrini takip ediyorlar": (**ETT**, 117).

22 TEMMUZ 1915 : Doğu Anadolu'da Osmanlı 3'üncü Ordusu'nun Rus ordusuna karşı saldırısı; Birinci Kuvve-i Seferiye'nin Nazik gölü ile Osman dağları arasındaki hatta kadar ilerleyişi; Beşinci Kuvve-i Seferîye'nin Liz'i zapt edişi; Halil Bey komutasındaki Kuvve-i Seferiye'nin Van'ı kurtarmak için Ruslar'a çetin saldırısı: (**TİT**, III/3, 5; **HH**, **III**, 54; **ML**, III, 944; **BCHTH**, II, 115).

: Alman Ataşemiliterliği aracılığıyla, Alman Büyük Genel Karargâhı'ndan von Falkenhein'in, Liman von Sanders'e mesajı: "Alınan haberlere göre, düşmanın ağustos başlarında Saroz Körfezi veya Asya sahiline yeni bir çıkarma yapması beklenebilir" : (**ÇS**, 227).

: İttifak Devletlerinin Bulgaristan'a Dimetoka'yı verme önerileri: (**ST2**, 488).

23 TEMMUZ 1915 : Birinci Kuvve-i Seferiye'nin Karakoç tepeleri ve Tirtop'u ele geçirişi ve Türk taarruzunun şiddetli biçimde sürüşü; Rusların Don Tugayı'nın çekilişi: (**HH**, III, 54; **BCHTH**, II, 115).

: Osmanlı Dahiliye Nezareti'nin, vilâyet içinde bulunan Ermenilerin kendilerine ayrılan yerlere sevk edilmeleri ve Katoliklerin sevke tâbi tutulmaması konusunda valiliklere emri: (**VÇ**, I40).

: Boğazlıyan'da Ermenilerin isyanı: (**ED1**, 211; **VÇ**, 140).

: Samsun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

: Galiçya'ya gidecek olan Şarköy-Keşan bölgesindeki 15'inci Türk Kolordusu'nun ilk birliklerinin trenle hareketi: (**I5TK**, 21).

24 TEMMUZ I9I5 : İngiliz kuvvetlerinin General Tawshend komutasında, Irak Cephesi'nde, Bağdat'a yönelik harekât başlatmaları ve Nasıriye kentini, Şatrat'ül -Müntefik'i işgalleri: (**ŞKHB**, 153; **İOTK**, IV, 426; **TA1**, XIV, 179; **BDHTH**, III/1, 287; **BCHTH**, II, 30-31).

: Doğu Anadolu'da Türk kuvvetlerin Van Gölü'ne doğru ricatı: (**CH**, III, 55).

: Hakkâri'nin (Çölemerik) aşiret kuvvetlerince Ruslardan alınışı: (**ŞKHB**, 31).

: Bulanık'ın (Kop) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 51).

: Samsun'un Rus filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 73, 81).

25 TEMMUZ 1915 : Nasıriye'nin İngilizlerin eline geçişi: (**BDSOO**, 7).

: Rus General Şarpantiya'nın kuvvetleriyle Malazgirt'in güneyine gelişi ve Van Gölü'ne doğru Rusların ricatının devamı: (**HH**, III, 55; **BCHTH**, II, 116).

: Samsun, Ünye ve Rize'nin Rus filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72, 81).

: General Stephord'un ANZAC Cephesi'nde, Sarıbayır ve Suvla ovasında İngiliz birliklerini teftişi: (**ÇS**, 230).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, amale taburlarındaki Ermeni askerlerin asayişi ihlâl etmelerine meydan verilmemesi için gereken önlemlerin alınması yönündeki emri: (**VÇ**, 140).

25/26 TEMMUZ 1915 : Malazgirt'in Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 51; **TR**, 287).

26 TEMMUZ 1915 : Başkale'nin Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 61).

: Rus general Şarpantiya'nın Tatvan'da iki Ermeni taburu ve 7'nci Rus Avcı Alayı'nı bırakarak, süratle Adilcevaz'a çekilişi: (**BCHTH**, II, 116).

27 TEMMUZ 1915 : Patnos'un Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 7).

28 TEMMUZ I9I5 : Osmanlı Hükûmeti'nin, Ermeni halkın müesseselere ve şahıslara olan borçlarının ödenme şeklini gösteren beyannameyi yayınlayışı: (**VÇ**, 140).

: Enver Paşa'nın Liman von Sanders Paşa ile birlikte Uzurköprü'de, Galiçya'ya gidecek birlikleri denetleyişi: (**AYTA**, 89).

: Kâzım Karabekir Bey'in Kerevizdere'de Fransız birlikleriyle başarılı savaşından dolayı "muharebe gümüş liyakat madalyası" ile ödüllendirilişi: (**KK**, 14).

: İngilizlerin Kumkale Bölgesi'ne attıkları beyannamelerde, Türk askerlerini teslim olmaya teşvik edişleri: "Osmanlı esirleri Nil kenarında gayet muntazam bir bahçede ikamet ediyorlar": (**ÇMS**, 539).

30 TEMMUZ 1915 : Tutak'ın Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 7).

: Ermeni mallarının çok ucuza tekelcilere satılarak, mal sahiplerinin zarara sokulduğu ve bunun önüne geçilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını isteyen hükûmet emri: (**VÇ**, I40).

30/31 TEMMUZ I9I5 : 3'üncü Ordu Kumandanlığı'nın, Başkumandanlık makamına, dahile sevk edilen Ermenilerin hiç bir taraftan hakarete uğramalarına meydan verilmemesi ve mal ve eşyalarının muhafazası için sürekli emir tebliğ edildiğine ilişkin telgrafı: (**BETS**, I39).

31 TEMMUZ I9I5 : Memleket içine sevk edilen Ermenilerin bir harekete uğramamalarına engel olunması, mal ve eşyalarının korunması için Başkomutanlık emri: (**VÇ**, I4I).

1 AĞUSTOS 1915 : Fındıkçık'ta (Maraş) Ermenilerin isyanı: (**ED1**, 211; **VÇ**, I40).

: Samsun, Ordu ve Giresun'un Rus filosunca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72-73, 81).

: Bulgaristan'ın Berlin'e gönderdiği Albay Gencet'in, Alman Genelkurmay yetkilileriyle görüşmelerine başlayışı: (**UİT**, II/49-491; **BDST**, I, 330).

2 AĞUSTOS 1915 : İngiliz İstihbarat Servisi'ne mensup Yarbay Sir Mark Sykes'in, Ermeni Önderi Bogos Nubar'ın Sekreteri M. Melezyun ve Hınçak Ermeni Tekdiş Örgütü Önderi M. Damatyan'la Kahire'de görüşmesi ve Mısırlı Ermenilerin Türklere karşı gizli bir planı uygulamaya çalıştıklarını saptayışı: (**İYK** 466).

: Dahiliye Nazırı Talat Paşa'nın, Ermeni mebusların, subay ve askerî doktor, demir yollarında görevli memurlar, amale ve müstahdemlerin sevklerinden vazgeçilerek yerlerinde kalmaları ve bunların miktarının bildirilmesini isteyen genelgesi: (**VÇ**, I4I).

: Doğu Anadolu'da Rus ordusunun cephe boyunca genel çekilişinin devamı: (**TR**, 287).

: Ağrı ve Hamur'un Ruslardan Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 5-6).

: Ordu'nun Rus donanmasınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Arıburnu üzerindeki Türk uçak devriye gruplarının altı uçağa çıkarılışı: (**BDHATS**, 79).

2/3 AĞUSTOS 1915 : Erciş'in Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 62).

3 AĞUSTOS 1915 : İtalyan Hükûmeti'nin, Osmanlı Hükûmeti'ne, Osmanlı ülkesindeki İtalyan uyrukların serbest dolaşım hakkı konusunda taleplerini içeren notası: (**Tİİ**, 244-245).

: Osmanlı 5'inci Ordusu'na ait kara uçaklarının Bozcaada'daki Fransız hava alanına saldırısı; bomba ve uçak okları (çivi) atışı: (**BDHTHH**, 50).

: Karaköse Ağrı, Muş ve Tatvan'ın Türk kuvvetlerince Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 6, 17, 50; **BCHTH**, II, 117).

: Kısa bir süre sonra Ağrı'nın yeniden Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 5).

: Zonguldak, Ereğli ve Şile'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

3/4 AĞUSTOS 1915 : Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nün İmroz Adası'na saldırısı: (**BDHATS**, 79).

4 AĞUSTOS 1915 : Ağrı, Çatak, Adilcevaz ve Muradiye'nin (Bargiri), Türk kuvvetlerince Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 5,17,61,63).

: Ermeni kuvvetlerin Van'ı terk edişleri: (**TR**, 287).

: Zonguldak ve İmralı'nın bombardımanı: (**ŞKKB**, 79,80).

4/5 AĞUSTOS 1915 : Osmanlı-Alman Kara Uçak Bölüğü'nün İmroz'a saldırısı: (**BDHATS**, 79).

5 AĞUSTOS 1915 : Almanların Varşova'yı işgali: (**ML**, X, 233 / XII, 540).

: Osmanlı Hükûmeti'nin 3 Ağustos tarihli İtalyan notasına, savaş sırasında devletin güvenliğini sağlamak için ülkeye giriş ve çıkışlarda bazı sınırlamaların zorunlu olarak getirildiğine ilişkin cevabı: (**Tİİ**, 246).

: Abdülkerim Paşa, emrindeki 3'üncü Ordu'ya, Malhas, Hamzikan, Kılıçgediği hattını Ruslara karşı savunması için emir verilişi: (**BCHTH**, II, 117).

6 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İngilizlerin, Seddülbahir'de, 10'uncu Osmanlı Tümeni'nin savunduğu Alçıtepe'ye dönük şaşırtma amaçlı saldırısı: (**AHE**, 85; **ÇS**, 238; **TBY**,106; **TA2**, XI, 365).

: Çanakkale Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerinin Kocaçimen (Arıburnu). yönünde topçu ateşi ve piyade saldırısı; ardından da Yaylatepe'deki Türk siperlerini işgali: (**AMAT**, ; **MO**, 3544; **HTM**, VI /(74), 52; **TA1**, XI, 364; **ÇS**, 243; **TBY**, 106).

: İtilâf kuvvetleri'nin Kanlısırt'ta yığınağı: (**10YS** ,107).

: Ağrı, Hamur, Patnos ve Tutak'ın Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 5-7).

6/7 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerinin Seddülbahir'de Ağıldere ve Suvla'ya (Tuzla) üç kademe ha-

linde 20.000 asker çıkarışı ve Osmanlı kuvvetlerinin İsmailoğlu-Kireçtepe çizgisine çekilişi; Anafartalar ve Arıburnu'na ANZAC'ların çıkarma girişimleri ve Miralay Mustafa Kemal Bey'in emrindeki 19'uncu Fırka'ya taarruzları; Liman von Sanders Paşa'nın 16'ncı Kolordu'ya Suvla-Anafartalar Bölgesi'nde tertibat alma emri: (**AHE**, 85-88; **EPÇA**, 160; **1CHÇ**, 2; **AMAT**, 17; **ST1**, 426; **İOTK**, IV, 424; **ML**, I, 487; **MO**, 3545; **TA1**, XI, 365).

7 AĞUSTOS 1915 : Seddülbahir'de İngilizlerin gece 19'uncu Fırka ve Alçıtepe'de başlattıkları saldırının, 13'üncü Osmanlı Tümeni'ne de yöneltilerek genişletilmesi; Kocaçimen'e yönelik yeni bir saldırı başlatmaları; Yeni Zelandalı birliklerin Conkbayırı istikametinde saldırıları ve Şahin Sırtı'nı ele geçirmeleri; Conkbayırı'nda yoğun çarpışmalar ve 25'inci Alay Komutanı Kaymakam (Yb.) Nail ile Tabur Komutanı M. Ali Beylerin şehit düşüşleri; 16'ncı Kolordu Komutanı Fevzi Bey'in (Çakmak değil) kolordusunu emredilen yere nakli; Esat Paşa'nın Alman Albay Kannengiesser ile son cephe olaylarını görüşmesi ve ona Kocaçimen Tepe-Conkbayırı hattını tutma görevini verişi: (**AHE**, 85-88; **AMAT**, 18; **ÇS**, 241-248, 252; **ST1**, 426; **İOTK**, IV, 424-425; **MO**, 3544-3545; **ML**, I, 485; **TA1**, XI, 364).

: Türk kara ve deniz uçaklarının Kefalo limanına saldırıları: (**BDHTH**, 50).

: Gevaş'ın Ruslardan geri alınışı; Türk ordusunun Tutak'ın güneyine çekilişi: (**ŞKHB**, 62; **1DS3**, 27).

8 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale'de İtilâf kuvvetlerinin Kocaçimen'e başlattıkları saldırının Conkbayırı'nda ağırlık kazanışı; Conkbayırı'nın, tepeye kadar önemli bir kısmının, General Stopford'un çabalarıyla İngilizlerin eline geçişi; Osmanlı üst kumanda heyetinde panik; İtilâf kuvvetlerinin Arıburnu mıntıkasında obüs ve sahra toplarıyla, Ağıldere sahili açığındaki harp gemileriyle, Düztepe'den itibaren Conkbayırı'nı ateş altına alışı: (**AMAT**, 21-26; **ÇS**, 2673; **MO**, 3545; **HTM**, VI/ (74), 52; **EPÇA**, 190; **TA1**, XI, 364-365; **GG**, 409-422).

: Kaymakam (Yb) Fahrettin Bey'in (Altay) Esat Paşa'ya raporla, durumun gittikçe kötüye gittiğini, Conkbayırı Bölgesi'ne kudretli bir komutanın lâzım geldiğini belirtişi; onun için de Mustafa Kemal Bey'in kolordu komutanı olarak bu bölgeye verilmesi teklifi ve onun cevabı; "Siz bunu ordu kurmay başkanına teklif ediniz": (**10YS**, 109).

: 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders'in Miralay Mustafa Kemal'i arayarak genel durum hakkında fikrini sorması ve Mustafa Kemal'in bu bölgedeki birliklerin, tek bir kumanda altında toplanması gerektiğini ifadesi: (**AMAT**, 26; **ÇS**, 266; **MO**, 3545; **HTM**, VI/, (74), 52; **EPÇA**, 190).

: Conkbayırı'ndaki kanlı çarpışmalarda, Mirliva Fevzi Paşa'nın (Mareşal Fevzi Çakmak) kardeşi Mülazım-ı Evvel Mehmet Nazif Efendi'nin şehit düşüşü: (**MEMN**, 451-459).

: Barbaros Hayrettin savaş gemisinin, Bolayır önlerinde torpillenerek batırılışı: (**BDHTHH**, 51; **ÇS**, 213).

: İngiliz kuvvetlerinin Buşir limanını işgalleri ve bayrak çekişleri: (**TİT**, III/3, 131).

8/9 AĞUSTOS 1915 : 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'nın 19'uncu Fırka Kumandanı Miralay Mustafa Kemal'in önerisini benimseyip, onu Anafartalar Grubu Kumandanlığı'na getirişi: (**KH**, 63; **AMAT**, 3; **AHE**, 89; **AK**, 65; **MEMN**, 554; **MO**, 3546; **HTM**, VI/ (74), 52; **TA1**, I, 249-250).

: 5'inci Ordu Komutanlığı'nın Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey'e, Çamlıtekke'ye hareket ve fecirle birlikte gurubuyla taarruz etmesi emri; "Kemal-i iftiharla bu mesuliyeti kabul ettim":(**AMAT**, 28).

: Miralay Mustafa Kemal Bey'in, 19'uncu Fırka Komutanlığı'na vekil olarak Kaymakam Şerif Bey'i bırakışı ve 19'uncu Fırka'ya veda mesajı: (**AMAT**, 29).

: Miralay Mustafa Kemal Bey'in Kemalyeri civarından hareketle Çanakkale'ye gelişi ve oradan, Anafartalar Grubu Karargâhı'nın bulunduğu Gümbürdekbayır'a gelerek, grup komutanlığı görevini üstlenişi: (**AMAT**, 33).

9 AĞUSTOS 1915 : Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey'in, emrindeki kuvvetleri İtilâf kuvvetlerine taarruz düzenine sokuşu ve kıtalarını taarruza kaldırışı; Birinci Anafartalar Savaşı; "Conkbayırı düşman elinde kaldıkça, mahfuz tehlike bertaraf edilmiş sayılmazdı"; İtilâf kuvvetlerinin Conkbayırı'ndaki kuşatma kıskacının, Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal'in kuvvetlerini süngü hücumuna sokarak, ku-

şatmayı yarışı ve İtilâf kuvvetlerinin saldırılarının durduruluşu; Azmak'tan itibaren, İsmailoğlu tepesi ve Yusufçuk tepesi ile Kayacıkağılı'nın Türk kuvvetlerinin eline geçişi; Azmak deresi boyunca Mustafa Kemal kuvvetlerinin taarruzu: (**ÇS**, 280-282; **AMAT**, 34-43; **10YS**, 110; **MO**, 3546; **TA2**, I, 251; **AHE**, 91).

: İngiliz General Hamilton'un bir motorbot ile Suvla'dan Azmak'a gelmesi, General Birdwood ve tümen komutanlarıyla görüşmesi ve Hamilton'un yorumu: "Sonuç yıkım değil, ancak başarısızlık oldu": (**ÇS**, 389; **AHE**, 91; **GG**, 422-436).

: Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey'in Çamlıtekke'de, Ordu Kumandanı Liman von Sanders'le taarruz hakkında fikir alışverişi: (**AMAT**, 45).

: İmralı'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

: Urfa'nın Germüş köyünde Ermenilerin isyanı: (**ED1**, 211; **VÇ**, I40).

: Alman Ordularının Rusları Niemen hattından atışı: (**BDST**, I, 324).

10 AĞUSTOS 1915 : Anafartalar Grubu Kumandanı Mustafa Kemal'in Conkbayırı'na gelişi ve oradaki kuvvetleri düzenleyişi: (**10YS**, 110).

: Çanakkale Cephesi'nde İngilizlerin Anafartalar istikametinde taarruzları: (**ÇS**, 299).

: Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal'in emrindeki kuvvetlere süngü taktırarak, Conkbayırı'nda İngiliz kuvvetlerine karşı taarruza kaldırışı; şiddetli çarpışmalar; "Etrafımız şüheda ve mecruhin ile doldu"; Türk süngü hücumu karşısında İtilâf kuvvetlerinin tutunamayarak, kıyıya dek çekilişleri; Birleşik donanma'nın Türk kuvvetlerine şiddetli top ateşi; Mustafa Kemal Bey'in kuvvetlerini top ateşinden korumak amacıyla Conkbayırı ve Şahintepe'de konuşlandırışı: (**ÇS**, 299; **AMAT**, 55; **TA2**, I, 242, 247; **İOTK**, IV, 424; **MO**, 3546; **AK**, 65; **ML**, III, 137; **HTM**, VI/ (74), 52;**AMAT**, 55; **GG**, 437-441).

: Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal'in cebindeki, annesinin hediye ettiği hatıra saate bir şarapnel parçasının çarparak saati parçalayışı ve Mustafa Kemal'in saati hatıra olarak 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'ya verişi: (**AMAT**, 55).

: Van'ın Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 60).

: Galiçya'ya hareket eden 15'inci Türk Kolordusu'nun son kafilesinin trenle hareketi: (**15TK**, 21).

11 AĞUSTOS 1915 : Rus Hükûmeti'nin bir bildiri yayınlayarak, zaferden önce hiçbir barış önerisini kabul etmeyeceğini açıklaması: (**BDST**, I, 367; **UİT**, II, 505).

: Rus donanmasına ait Morg denizaltısının Yavuz zırhlısına başarısız hücumu: (**BDHKC**, 30).

: Osmanlı Başkumandanlığının, 4'üncü Ordu Komutanlığı'na II. Kanal Seferi'nin gecikeceğine dair emri: (**BDHTH**, IV/1, 800).

: 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'nın Alman İmparatoru II. Wilhelm'e, Türkiye'den ayrılmasına müsaade isteyen telgrafı: (**TBY**, 35).

: Malazgirt'in Ruslarca bombardımanı: (**ŞKHB**, 51).

: İnebolu ve Mudanya'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79,80).

12 AĞUSTOS 1915 : Ben-May-Çeri'den kalkan bir şort uçağının Bolayır berzahını aşarak; bir Alman E.11 denizaltısına ve Mahmut Şevket Paşa Vapuru'na torpil atışı; denizaltının isabet alışı: (**BDHTHH**, 52).

: Muş'un ve Bulanık'ın (Kop) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 50-51).

: Yafa'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

13 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf güçlerinin Kocaçimen Tepesi'ni ele geçirmek için yeni saldırısı ve başarısızlığı; Birleşik Ordu Komutanı General Hamilton'un emriyle, saldırının durduruluşu: (**İOTK**, IV, 425; **TA1**, XI, 364).

: Dahiliye Nezareti'nin bütün vilâyetlere ve mutasarrıflıklara, göç ettirilen Ermenilerin tren is-

tasyonlarında izdihamlarına meydan verilmemesi, kafileler halinde sevkedilmesi, erzak ve diğer ihtiyaçlarının muhacirin tahsisatından karşılanmasını isteyen telgrafı: (**BDHE**, 58).

: Paris'te yayınlanan Le Temps gazetesinin Aram Manukyan'la ilgili yazısı: "Bu savaşın başında Aram rahatını ve işini bırakıp, bir kere daha silâha sarıldı ve Van'da ayaklanmış olanların başına geçti:" : (**TEE**, clxvı).

: Bandırma ve Erdek'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

14 AĞUSTOS 1915 : Samsun mayın gemisinin Hara önlerinde bir E.2 İngiliz denizaltısı tarafından batırılışı: (**ÇS**, 213).

: İngiliz Savunma Bakanı Kitchner'den Hamilton'a mesaj: "Staphord'un kesin olarak İngiltere'ye dönmesinin gerektiği anlaşılmaktadır": (**ÇS**, 317).

: Belçika'da Almanlara hizmet için çalışmak istemeyen işçilerin direnişini kırmayı amaçlayan ceza kararnamesinin çıkarılışı: (**TA1**, VI, 52).

15 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale'de İngilizlerin Kireçtepe'ye yönelik yeni saldırısı ve Aslantepe'nin İngilizlerin eline geçişi: (**AHE**, 95; **ÇS**, 312; **MO**, 3546; **TA1**, XI, 364).

: General Hamilton'un 9'uncu Kolordu Komutanı General Staphord'u görevinden alarak yerine 29'uncu Tümen Komutanı General Lisle'yi; 10'uncu Tümen Komutanı General Mahon'un yerine de , Tugay Komutanı General Hill'i atayışı: (**ÇS**, 317; **GG**, 455-456).

: Almanya'da Osmanlı Hükûmeti'ne verilen beş adet deniz uçağının Çanakkale'ya gelişi: (**BDHTA**, 132)

: Van, Gevaş ve Adilcevaz'ın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 17, 60, 62).

16 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale'de, İngilizlerin Kireçtepe'ye yönelttikleri saldırının, Türklerin karşı saldırısıyla durduruluşu ve Aslantepe'nin İngilizlerden geri alınışı: (**AMAT**, 61; **AHE**, 95; **MO**, 3546-3547; **TA1**, XI, 364).

: 29'uncu Türk Tümeni'nin Doğu Anadolu'da Rusların Baratof Grubu'nu geriden sarma hareketi: (**BCHTH**, II, 122).

: Sırp Millî Meclisi'nin İngiltere'nin isteği doğrultusunda, Bulgaristan'ı savaşa sokmaya razı etmek için, Makedonya'nın Bulgaristan'a verilmesiyle ilgili gizli kararı: (**ST2**, 488).

17 AĞUSTOS 1915 : Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey'in, emrindeki kuvvetlerle, Kireçtepe'den İngilizleri çekilmeye zorlayışı: (**AK**, 65).

: Hamilton'un Londra'ya raporu; "İyi komuta edilen ve yürekle savaşan bir Türk ordusunun karşısındayız": (**AHE**, 95).

: Samsun, Yarımca ve Diliskelesi'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 79, 81).

: Alman Ordusu'nun Doğu Cephesi'nde Vilna'ya doğru ilerleyişini sürdürüşü ve Kovno'yu ele geçirişi: (**BDST**, I, 324).

18 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerinin Şahinsırt'ta Türk siperlerine saldırısı ve Türk birliklerinin süngü hücumu ile geri püskürtülüşü: (**AMAT**, 62).

: İngilizlerce Mısır'dan Çanakkale'ye getirtilen İki atlı tümeninin Suvla limanına çıkmaya başlayışı: (**ÇS**, 318).

: Muş, Bulanık (Kop) ve Adilcevaz'ın Ruslardan Türklerce geri alınışı: (**ŞKHB**, 17, 50-51).

: Gemlik'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

19 AĞUSTOS 1915 : Urfa'da Ermenilerin kent merkezinde ve Germüş'te büyük isyan hareketini başlatmaları: (**BUE**, 26).

: Miralay Mustafa Kemal Bey'in, Çanakkale'de Abdurrahman Bayırı ve Kemaltepe'de, cepheleri yeniden düzenleme çalışmaları: (**AMAT**, 62).

: Van'ın Ruslardan Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 60).

: Adana, Armutlu ve Pazar'ın (Atne) bombardımanı: (**ŞKHB**, 73, 78-79).

: Galata hava alanının İngiliz-Fransız ortak uçak filosunca bombardımanı: (**BDHATS**, 81).

: Alman denizaltılarının Arabic adlı bir İngiliz yolcu gemisini batırışı: (**ST1**, 449; **ST2**, 493).

: Miralay Mustafa Kemal'in 16'ncı Kolordu Komutanlığı'na atanmasına ilişkin bir irade-i seniyenin yayınlanışı: (**BDHAO**, 30).

: Şair Tevfik Fikret'in İstanbul'da ölüşü: (**EİS**, 323-324).

20 AĞUSTOS 1915 : İtalya'nın Osmanlı Hükûmeti'ne savaş ilân notası verişi: (**Tİİ**, 246).

: Sakız karakol gemisinin Hora önlerinde bir E.2 İngiliz denizaltısınca batırılışı: (**ÇS**, 213).

: Galiçya'da, Avusturya-Macaristan Veliahtı Frederik Karl'ın, 15'inci Türk Ordusu Karargâhı mensuplarını Hodorow İstasyonu'nda kabul edişi ve iltifatlarda bulunuşu: (**15TK**, 23; **AYTA** ,100).

: Şam'da, düşmanla iş birliğine girmiş onbir komplocunun idam edilişi: (**BSVB**, 211).

21 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerinin, Anafartalar'da, Mısır'dan gelen gönüllü asillerden oluşan takviye kuvvetleri ile, Küçük Anafartalar köyü yönünde, İsmailoğlu tepesine saldırısı ve Türk birliklerinin, Osmanlı süvari alayının da yardımıyla, karşı saldırı sonucu, İtilâf kuvvetlerinin saldırısının kırılışı; M Kemal: "...(Düşman) İngiliz asilzadegânından mürekkep süvari fırkasını bu uğurda feda etti": (**AMAT**, 62-67; **ÇS**, 319; **AHE**, 95; **MO**, 3547-3548; **İOTK**, IV, 425).

: Galiçya'da, ordu komutanı Bothmer'in 15'inci Türk Kolordusu'nun karargâhını ziyaret edişi ve iltifatkar sözleri: (**15TK**, 23; **AYTA** , 103).

22 AĞUSTOS 1915 : Birisi İngiliz asillerinden oluşan üç tümenlik kuvvetle İtilâf kuvvetlerinin Anafartalar'da yeniden saldırısı ve bu saldırının, Osmanlı piyadesinin karşı süngü saldırısı ile durduruluşu: (**MO**, 3547-3548; **İOTK**, IV, 425; **TA1**, XI, 365).

: Çanakkale'de İtilâf kuvvetlerinin Küçük Kemikli mavnalarla karaya bir tabur asker çıkarışı ve bu kuvvetlerin Mestantepe yönünde ilerleyişleri: (**AMAT**, 67).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'ya, şimdilik Türkiye'de kal-

masının gerekli olduğunu bildiren cevabî telgrafı: (**TBY**,35).

: Gevaş'ın Türk kuvvetlerince Ruslardan geri alınışı: (**TBY**, 35).

: Mudanya'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

23 AĞUSTOS 1915 : Mudanya'nın ve Diliskelesi'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

25 AĞUSTOS 1915 : Tehcir edilen Ermenilerle ilgili olarak, Dahiliye Vekili Talat Bey'in, valiliklere, göçmenlerin sevklerinde uyulacak kuralları belirten genelgesi: "Seyahat veya konaklama esnasında muhacirlere yapılacak herhangi bir tecavüz derhal zararsız hâle getirilecek": (**EMİ**, 202).

: Beniyusuf'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 62).

26 AĞUSTOS 1915 : Yalova'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

27 AĞUSTOS 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerinin Yusufçuk, Kayacıkağılı ve Mestantepe'ye yönelik yeni saldırıları ve Türk kuvvetlerinin bu saldırıları durdurmasıyla, siper savaşı biçimine dönüşmesi: (**AMAT**, 71; **MO**, 3548; **TA1**, XI, 365).

: Mareşal Lyautey'in Fas'ta Almanların kışkırtma hareketlerini ele alan; Fransa Hariciye Nazırı M. Delcasse ile Harbiye Nazırı M. Millerand'a mektubu: (**AL**, 635).

28 AĞUSTOS 1915 : Romanya'nın müttefikler tarafında savaşa girişi: (**ML**, III, 944).

: Irak Cephesi'nde Hille Ayaklanması: (**BDHTH**, III/1, 350-352).

: Mudanya'nın bombardımanı:(**ŞKHB**, 79).

: Galiçya'daki 15'inci Türk Kolordusu'nun Lysa-Şumlani-Nakarsaku hattı ile Novagrobla-Olchoviec-Nadarazinov hattı arasında ve Zlotalipa batı sırtlarında tertib alışı: (**15TK** 23).

: Urfa'da Akçakale ve Urfa-Siverek yolunda Ermenilerin çok sayıda Türk'ü öldürüşleri: (**BUE**, 27).

: Dahiliye Nezareti'nin Trabzon vilâyetine, Ermenilere karşı gasb ve yağmalamada bulunanlar hakkında derhal soruşturma açılmasını isteyen yazısı: (**BDHE**, 61).

29 AĞUSTOS 1915 : Gevaş'ın (Vaston) Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 62).

30 AĞUSTOS 1915 : Tirebolu, Ünye, Giresun, Görele ve Vakfıkebir'in Rus donanmasınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

31 AĞUSTOS 1915 Marmara adasındaki Kutali'de bir Türk uçağının düşüşü: (**BDHATS**, 81).

: Rusların Galiçya'da, Türk kolordusunun iki yanındaki Müttefik kuvvetlere saldırısı ve Türk birliklerin çatışmaya girişi: (**AYTA**, 115)

: Miralay Yakup Şevki Bey'in Çanakkale'deki 19'uncu Tümen Komutanlığı'na getirilişi: (**YŞP**, 137).

1 EYLÜL 1915 İmralı'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

2 EYLÜL 1915 : Malazgirt ve Gevaş'ın Ruslardan Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 51, 62).

: Giresun'un Rus donanmasınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

3 EYLÜL 1915 : Almanya'nın tavsiyeleri doğrultusunda Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında, Bulgaristan lehine bir sınır anlaşmasının imzalanışı; 1- Kovaağaç, Edirne istasyonu ile Bulgaristan'a devredilecek; 2- Meriç'in batısındaki Dimetoka-Dedeağaç demir yolu, tamamen Bulgaristan toprağında kalacak: (**ST1**, 432; **İOTK**, IV, 429; **MO**, 3548-3549; **UİT**, II, 491; **BDST**, I, 330).

Giresun ve İmralı'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

4 EYLÜL 1915 : Rusya'da, Meşrutiyetçi demokratlarla, İlericiler Grubu'nun, siyasî suçluların affı ve parlâmento üyelerinden bir hükûmet kurulması programı yaparak, İlerici Blok'u kurmaları: (**BDST**, I, 343).

: Galiçya'da Hofmann Kolordusu'na 15'inci Türk Kolordusu'nun ateş desteği: (**15TK**, 23; **AYTA**, 123).

5 EYLÜL 1915 : Rus Çarı Grandük Nikola'nın, Papaz Raspotin'in etkisiyle, genel 8maneviyatı yükseltmek amacıyla, Başkomutanlık görevini fiilen üstlenişi: (**BCHTH**, II, 125).

6 EYLÜL 1915 : Bulgaristan'ın Almanya ile Avusturya-Macaristan arasında bir ittifak anlaşması imzalaması ve dörtlü ittifak kurulması sürecinin tamamlanması: (**BDST**, I, 330; **TA1**, XIV, 179; **ST2**, 488; **UİT**, II, 491; **ST1**, 432; **ML**, III, 942).

: Rusya'da Çar II. Nikola'nın Kuvvetler Başkomutanlığı görevini üstlenişi: (**20YT**, I, 401).

: Rus donanmasının Zonguldak açıklarında kömür yüklü dört nakliye gemisini batırışı: (**BDHKC**, 30).

: İngiliz uçaklarının Bağdat'a kadar olan sahada hava keşifleri: (**BDHTHH**, 60).

: Gemlik Armutlu ve Bozburun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

7 EYLÜL 1915 : Mapavrini'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 72)

: Ruslar'ın Galiçya'daki 15'inci Türk Kolordusu'na karşı taarruzu: (**AYTA** , 136).

: Rus Çari Başkomutan Grandük Nikola'nın, Kafkas ordusu Başkomutanı ve Kafkasya Umum Valisi oluşu: (**BCHTH**, II, 125).

8 EYLÜL 1915 : Van'ın Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 60).

9 EYLÜL 1915 : Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay (Alb) Mustafa Kemal Bey'in, 5'inci Kolordu Kumandanı Mirlava (Tuğgeneral) Fevzi Paşa'ya (Çakmak), kardeşi Mülazım-ı Evvel Mehmet Nazif Efendi'nin 8 Ağustos'ta şehit düşmesi üzerine yazdığı taziye mektubu; "Şehid-i mağfur biraderiniz 26 f. 331 (M. 8 Ağustos 1915)'te, millet ve memleketin hayat ve mamat noktası olan Conkbayırı'nda, düşmana atılan süfutun ilerisinde idi. Biraderinizin haber-i şehadeti bendenizi cidden müteessir ve giryan eylemiştir": (**MEMN**, 459).q

: Şerif Hüseyin'in Lord Kitchner'e, kurulacak Arap devletlerinin sınır konularına açıklık getirilmesini isteyen yazısı: (**ATEL**, 238).

I0 EYLÜL I9I5 : Rauf Bey Müfrezesi'ne Alman ve İran Hükûmetlerinin tesiriyle Hanikin'e dönme emri verilişi: (**BCHTH**, III, 164).

11 EYLÜL 1915 : Van'ın Türk birliklerine, Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 60).

: Amiral Sablin komutasında Bezpokoimi, Sciastilivi ve Pronsitelni Rus muhriplerinin, Ereğli açıklarında Yavuz zırhlısıyla karşılaşmaları ve Yavuz'un ateşi karşısında kaçışları: (**BDHKC**, 30).

: Rusya'da İlerici Blok'ta uzlaşmaya yanaşmayan Başbakan Goremikin'in Çar II. Nikola'dan aldığı yetkiyle Duma Meclisi'ni dağıtışı: (**BDST**, I, 343; **20YT**, I, 401).

12 EYLÜL 1915 : Erciş ve Muradiye'nin Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 62-63).

13 EYLÜL 1915 : Van'ın Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 60).

: Rize'nin Rus donanmasınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

14 EYLÜL 1915 : Antakya- Musadağ'ında Ermenilerinisyanı: (**ED1**, 211; **VÇ**, I40).

: Yüksekova'nın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 32).

15 EYLÜL 1915 : Rus Başbakanı Goremikin'in yeni bir hükûmet kurmak amacıyla istifası ve bu istifayı Rus Çarı'nın kabul etmeyişi: (**20YT**, 401).

: ABD'nin uyarıları doğrultusunda Almanya'nın İngltere kıyılarında sürdürdüğü ticaret gemileri ile savaşı durduruşu: (**STD**, 299; **BDST**, I, 377; **TA1**, XIV, 180).

: Dahiliye Nezareti'nin, Suriye vilâyetine, Ermenilerin iaşelerine özen ve daha refah içinde gönderilmelerine dikkat edilmesini isteyen yazısı: (**BDHE**, 58).

16 EYLÜL 1915 : Gevaş ve Çatak'ın Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 61-62).

: Kutü'l-Amare'de bir İngiliz uçağının Türk birliklerinin ateşiyle düşürülüşü: (**BDHTHH**, 59).

: Galiçya'da Rus ordularının Avusturya-Macaristan ordusuna Prensyl'de üstünlüğü; ve kuşatma hareketi (**KS**, 66, 68; **15TK**, 23-24).

19 EYLÜL 1915 : Yüksekova'nın Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 32).

21 EYLÜL 1915 : Van'ın Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 60).

: Bulgaristan Hükûmeti'nin seferberlik ilânı: (**TYİT**, 209; **ÇO**, 61;**ST1**, 432; **BDST**, I, 330).

22 EYLÜL 1915 : Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Yunanistan Kralı Konstantin'e Bulgaristan'ın Sırbistan'a saldırması durumunda, Bulgaristan'a savaş açılmasını önerişi: (**ÇO**, 62; **BDST**, I, 331; **UİT**, II, 491-492; **TA1**, XIV, 179).

23 EYLÜL 1915 : Yunanistan Başbakanı Venizelos'un, Kral Konstantin'e karşın, elçiler aracılığıyla İngiltere ve Fransa'ya savaş niyetini açıklaması: (**UİT**, II, 492; **BDST**, I, 331).

: Yunanistan'da seferberlik ilânı: (**TB**, 1873).

24 EYLÜL 1915 : Kafkas Cephesi'nde Rus Kuvvetleri Başkomutanlığı'na, Grandük Nikola'nın getirilişi: (**ML**, III, 944; **BDHOİ**, 57).

: Galiçya'da 15'inci Kolordu komutasındaki Türk birliklerinin Rus kuvvetlerine karşı üstün muharebesi ve Enver Paşa'nın kutlama telgrafı: (**AYTA** , l6l)

: Pazar'ın (Atne) bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

25 EYLÜL 1915 : Fransız ve İngiliz ortak gücünün Artois ve Champegna'da Almanlara karşı büyük bir saldırı başlatmaları: (**BDSAn**, III, 921; **BDST**, I, 326-327, 326-327; **ML**, I, 700 / III, 944).

: Bulgaristan'ın Sırbistan'a savaş ilânı: (**BDHACÖ**, 5).

: Dahiliye Nezareti'nin, Ermenilerin göçettirilmesi sırasında, görevini kötüye kullanan memurlar hakkında soruşturma açmak üzere komisyonlar kurma kararı: (**BDHE**, 61).

26 EYLÜL 1915 : Irak Cephesi'nde İngilizler'in, Dicle'nin iki tarafında ve bir kısım kuvvet de gemilerde olmak üzere, Türk mevziine 7 km kadar yaklaşmaları: (**BCHTH**, II, 33).

: 'Ahar Mahallere Nakl Olunan Eşhasın Emval, Duyun ve Matlubat-ı Metrukesi Hakkında Kanun-u Muvakkat' ın çıkışı: (**TİT**, III/345, **ED1**, 217; **BETS**, 138).

27 EYLÜL 1915 : Çatak ve Gevaş'ın (Vastan) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 61-62).

: Gökçeada'da bulunan İngiliz General Hamilton'un çadırının Alman uçaklarınca bombardımanı: (**GG**, 553)

27/28 EYLÜL I915 : General Delamen komutasındaki İngiliz kuvvetlerin Nahilat kuzeyinde toplanmaları ve Türk mevzilerine karşı harekete geçişleri: (**BCHTH**, II, 33).

28 EYLÜL 1915 : Irak Umum Komutanı Nurettin Bey'in, İngiliz kuvvetlerinin ilerleyişleri karşısında kuvvetlerine çekilme emri; Irak Cephesi'nde Dicle ve Fırat vadisinden çekilen Türk kuvvetlerinin Kutü'l-Amare Muharebesi'ni kaybetmeleri: (**BDHTH**, III/1, 341-356; **BDSOO**, 7; **BDHOİ**, 60; **BCHTH**, II, 34).

: İngiltere ve Fransa'nın Selânik'e asker çıkaracaklarını bildirmeleri: (**BDST**, I, 331).

: Bedre'nin İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 155).

: Gökçeada'da General Hamilton'un Karargâhı'nın Alman uçaklarınca bombalanışı: (**GG**, 553).

29 EYLÜL 1915 : Irak Cephesi'nde, Bağdat üzerine yürüyecek olan General Tawshend kuvvetlerinin Kutü'l-Amare'yi işgalleri: (**HTM**, VI/ (74), 54; **İOTK**, IV, 426; **MO**, 3528; **ML**, III, 944; **ŞKHB**, 155).

: Van'ın Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 60).

: Urfa'da Ermenilerin büyük çaplı isyanı, çok sayıda evin yakılışı ve pek çok Türk'ün katledilişi: (**ED1**, 211; **VÇ**, I40; **BUE**, 28-29).

30 EYLÜL 1915 : Doğu Avrupa'da, Alman ve Avusturya-Macaristan ordularının, Rus ordusuna Odesa-Riga çizgisinin doğusuna atışı: (**S**, 76-80; **TA1**, XIV, 178).

1EKİM 1915 : İngiliz ve Fransız askerlerinden oluşan İtilâf kuvvetlerinin Selânik'te Yunanistan topraklarına çıkışı: (**BDST**, I, 331-332).

: Bir Alman Avcı Alayı'nın Olhoviç'e gelenek 15'inci Türk Kolordusu'nun emrine girişi: (**BDHACÖ**, 35).

: Trabzon'un Rus donanmasınca bommardımanı: (**ŞKHB**, 72).

2 EKİM 1915 : Yunanistan Başbakanı Venizelos'a, İngiltere ve Fransa hükümetlerinin, Yunanistan topraklarına çıkan İtilaf kuvvetinin, Yunanistan'ı destekleyecek yardımcı güç olduğuna ilişkin güvence verişleri: (**BDST**, I, 332).

: Yunanistan Başbakanı Venizelos'un, Müttefik Devletler'in Selânik'e asker çıkarmalarını kendisi istemiş olmasına karışın, kamuoyunun tepkisinden kurtulmak amacıyla, sözde tarafsız olan Yunanistan'ın top-

raklarından yabancı askerlerin geçişini protesto edişi: (**BDST**, I, 331-332; **ST2**, 489).

: Gevaş ve Çatak'ın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 61-62).

: Kâzım Karabekir Bey'in ve Fevzi Paşa'nın (Çakmak), "Harp Madalyası" ile ödüllendirilişi: (**KK**, 14; **MFÇ**, 105).

3 EKİM 1915 : Aziziye'nin İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 155).

4 EKİM 1915 : İtilâf Devletleri'nin Rusya aracılığıyla Bulgaristan'a, Almanya ve Avusturya-Macaristan'la ilişkilerini kesmesi ve Bulgar Genelkurmayı'nda görevli Alman subaylarının geri gönderilmesini isteyen ültimatomu: (**BDST**, I, 332).

5 EKİM 1915 : Yunanistan Kralı Konstantin'in, Venizelos Hükûmeti'nin Yunanistan'ı savaşa sokmak için uyguladığı olup-bitti komplosuna karşın, Yunanistan'ın yeniden tarafsızlığını ilânı: (**BDST**, I, 332; **UİT**, II, 492; **ST2**, 489; **ML**, XII, 852).

: Bulgaristan'ın İtilâf Devletleri adına Rusya'nın verdiği ültimatomu reddi: (**BDST**, I, 332).

: Batı Cephesinde İngiliz-Fransız ortak gücünün, Artois ve Champagne'de sürdürdükleri büyük saldırının sona erişi: (**BDST**, I, 326; **ML**, III, 944; **TA1**, XIV, 178).

: Hindistan ordusu Genelkurmayı'nın raporu: "Bağdat'ın alınması düşmanı (Osmanlı Devleti) iyi cihazlanmış bir üstden mahrum eder": (**TİT**, III /3,102).

6 EKİM 1915 : General von Mackensen komutasındaki Avusturya-Macaristan ve Alman ortak ordusunun Belgrat'ı topa tutuşu: (**ST2**, 488; **UİT**, II, 491; **20YT**, 379).

: Samsun'un Rus donanması tarafından bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

6/7 EKİM 1915 : General Mackensen komutasındaki ittifak kuvvetlerinin Tuna nehrini geçerek, Sırbistan'a girişleri: (**20YT**, I, 379; **BDST**, I, 333; **ST2**, 489; **İDS**, 58; **TA1**, XIV,180).

7 EKİM 1915 : Gelibolu'da şiddetli yağmur ve hava alanı kenarındaki bazı siperlerin çöküşü: (**BDHATS**, 88).

8 EKİM 1915 : Hakkâri'nin (Çölemerik) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 31).

9 EKİM 1915 : Alman ve Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Belgrat'ı işgali ve Sırpların Mora Vadisi'ne doğru çekilişleri: (**BDST**, I, 333; **20YT**, I, 379; **ST2**, 489; **İDS**, 58).

: Sürmene'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Cevat Paşa'nın (Çobanlı) I4'üncü Kolordu Komutanlığı'na atanışı ve Güney Grubu Komutanlığı'nın da kendisine verilişi: (**OCÇ**, II9).

11 EKİM 1915 : İngiltere'nin başkenti Londra'da, Çanakkale Konseyin'nin, Çanakkale'den çekilme konusunu görüşmesi ve bu konuya ilişkin olarak Lord Kitchner'in General Hamilton'a mesajı: "...bütün kuvvetlerimizin Gelibolu yarımadasından çekilmesine karar verilir ve bu karar gayet dikkatli bir şekilde uygulanırsa, muhtemel zaiyatınız ne olabilir?"; Hamilton'un günlüğüne düştüğü not: "Eğer böyle bir şey yaparlarsa, Çanakkale, tarihin en büyük tradejisine sahne olacaktır; ...buradan çekilme işini...burnumuz kanamadan gerçekleştirsek dahi, Çanakkale seferimiz bugüne kadar tarihin kaydettiği en kanlı bir facia olarak damgalanacaktır": (**GG**, 575-376; **ÇS**, 327).

: Çatak'ın Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 61).

: Pazar (Atne)'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 73).

12 EKİM 1915 : Bulgaristan'ın Sırbistan'a savaş ilânı: (**ST2**, 488; **BDST**, I, 330-331; **ST1**, 433).

: General Hamilton'un Lord Kitchner'e, Gelibolu'dan çekilme konusundaki mesajına cevabı: "Bugün için Gelibolu'dan kuvvetlerimizi tüm olarak boşaltırken, teçhizat, erzak, malzeme, hayvan, demir yolu, top, tüfek dahil olmak üzere yüzde elliden az olacağını tahmin etmenin isabetli olmayacağı görüşündeyim": **GG**, 580).

13 EKİM 1915 : Bağdat'ın kuzey ve güneyindeki telgraf hatlarını imha etmeye çalışan bir İngiliz uçağının Türk birliklerinin ateşiyle düşürülüşü: (**BDHTHH**, 61).

13/14 EKİM 1915 : Bulgar ordusuna Sırbistan'a saldırıya geçişi: (**ST1**, 433; **ST2**, 488; **BDST**, I, 330-331; **TR**, 284).

14 EKİM 1915 : Londra'da toplanan Çanakkale Konseyi'nin, Sir İon Hamilton'un görevinden alınması kararı: (**ÇS**, 328).

15 EKİM 1915 : İngiltere ve Fransa Hükümetlerinin Bulgaristan'a savaş ilânı: (**TB**, 1973).

: Çanakkale Konseyi'nin, General Hamilton'u görevinden alarak yerine General Morea'yı atayışı ve Hamilton'a mesajı: "Konsey komutada değişiklik yapmaya ve böylece sizinle Londra'da görüşme fırsatı elde etmeye karar verdi": (**ÇS**, 328; **GG**, 596-597).

: Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Hariciye Nazırlığı görevini bırakması ve yerine Şuray-ı Devlet Reisi Halil Bey'in (Menteş) Osmanlı Hariciye Nazırlığı'na getirilişi: (**MO**, 3555-3556; **ML**, V, 616).

: Miralay Yakup Şevki Bey'in vekaleten 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na getirilişi: (**YŞP**, I37).

16 EKİM 1915 : İngiltere'nin savaşa girmesi koşuluyla Yunanistan'a Kıbrıs'ı vermeyi vaadi: (**ST2**, 489; **TA1**, XIV, 180).

: Güney Avrupa'da, Avusturya-Macaristan'a yönelik İtalyan saldırısının püskürtülüşü: (**BDST**, I, 328).

I7 EKİM I915 : Görevini General Sir C.C. Munro'ya bırakan Hamilton'un veda mesajı: (**GG**, 596)

20 EKİM 1915 : Gevaş'ın Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 62).

: Miralay Yakup Şevki'nin vekaleten 15'inci Kolordu Komutanlığı'na getirilişi: (**YŞP**, I37).

22 EKİM 1915 : Irak Cephesi'nden İngilizlerin iki koldan saldırıya geçişleri: (**BDHOİ**, 60)

: Bulgar ordusunun Üsküp'ün güneyinde, Sırpların Selânik'le bağlantısını kesişi: (**ÇF**, 305).

24 EKİM 1915 : İngiltere Hükûmeti'nin General Tawshenel'e Bağdat'a yürüme emri: (**TİT**, III/3, 102).

: Sir Henry Mc Mahon'un, Şerif Hüseyin'in 9 Eylül tarihli yazısına, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nca onaylanmış cevabı: "Büyük Britanya, Mekke Şerifi'nin önermiş olduğu hat ve hudutlar içindeki ülkelerde (bazı değişikliklerle) Arapların bağımsızlıklarını tanımaya ve desteklemeye hazırdır": (**ATEL**, 239; **OİSÜ**, 261).

: Dahiliye Nezareti'nin, Sivas vilâyeti Tonus ilçesi Altınyayla Kaymakamı Cemil Bey'in, Ermeni göçü sı-

rasında usulsüz davranışı nedeniyle görevden alışı: (**BDHE**, 61).

25 EKİM 1915 : İtalya'nın, Arnavutluk'un Sazano Adası'nı işgali: (**TA1**, III, 379).

26 EKİM 1915 : Miralay (Alb) Mustafa Kemal'in 8/9 Ağustos'ta atandığı Anafartalar Grubu Komutanlığı'nın, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından ancak, onaylanışı: (**AHE**, 90).

: Kâzım Karabekir'in, İstanbul'daki 1'inci Ordu Kurmay Başkanlığı'na tayini: (**KK**, 15).

27 EKİM 1915 : Rus donanmasına ait Evastafii, Slatoust ve Panteleimon adlı savaş gemilerinin, Bulgaristan'ın Varna kentini bombardımanı: (**BDHKC**, 31).

28 EKİM 1915 : Çanakkale Cephesi'nde, General Hamilton'un yerine atanmış olan General Monrea'nun İmroz'a gelişi ve Başkomutan Vekili Birdwoad tarafından karşılanışı: (**ÇS**, 329; **ST2**, 482; **TA1**, XI, 365).

29 EKİM 1915 : Fransada, Koalisyon Hükûmeti'nin başkanlığına, Dışişleri Bakanlığı görevini de üstlenecek olan Aristi de Briand'ın getirilişi: (**ML**, XII, 618; **TA1**, XIII, 131).

30 EKİM 1915 : 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'nın, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey'in bir dilekçe ile hizmetden ayrılmak istediğini bildiren mektubu: "Bu dilekçeyi destekleyemem. Çünkü Mustafa Kemal Bey'i vatanın büyük savaşta hizmetlerine muhakkak surette muhtaç olduğu; çok müstesna kabiliyetli, yetkili ve cesur bir subay olarak tanımayı ve takdir etmeyi öğrendim; Albay Mustafa Kemal Bey ayrılmak istiyor; çünkü ekselanslarının güvenine sahip olmadığı kanısındadır": (**AAGK**, 476-477; **AY**,76).

: General Mounro'nun bir muhriple Gelibolu'ya gelişi ve cepheleri dolaşması: (**ÇS**, 329).

: General Mackensen komutasındaki Alman, Avusturya-Macaristan Birleşik Ordusu'nun Sırbistan'ın Karagujevac kentini ele geçirişleri ve çekilen Sırpların kentteki gıda ve cephane depolarını havaya uçuruşları: (**20YT**, I, 380).

: Kandıra'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

1KASIM 1915 : Sırbistan'ın yenilenmesinden sonra, Orta Avrupa ile Osmanlı Devleti arasındaki bağlantı yolunun açılışı: (**BDHATS**, 90).

2 KASIM 1915 : Şehrihan'ın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 155).

3 KASIM 1915 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, hastalığı nedeniyle, Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay (Alb) Mustafa Kemal Bey'e "kesb-i afiyet" dileyen mesajı: "Son defaki Çanakkale ziyaretimde muhtelif mevazii görmek istediğimden, sizi ziyarete vakit kalmamıştır"; ve M. Kemal'in, Enver Paşa'ya teşekkür mesajı; "Bendenizi an-karib hudusa memul ve kai için ihzar olunan kuvvetin başında da bulundurarak zat-ı devletlerine büyük hidemet ifasına mazhariyetle talfit buyuracağınızdan eminim"; **AAGK**, 477; **AY**, 76).

: General Nixon'un Hindistan Kral Naibi'ne mektubu: "Askerlerim yorgundur": (**TİT**, III/3, 103).

4 KASIM 1915 : Mustafa Kemal Bey'in, Enver Paşa'nın rahatsızlığı nedeniyle göndermiş olduğu mesaja teşekkür telgrafı: "Rahatsızlığımdan dolayı iltifat ve teveccühat-ı samilerine arz-ı teşekkürat-ı mahsusa eylerim": (**AAGK**, 478; **AY**, 76).

5 KASIM 1915 : Bulgar ordusunun Sırbistan'ın Niş kentini ele geçirişi: (**BDST**, I, 380).

: Şerif Hüseyin'in, Kahire'deki İngiltere temsilcisi Sir Henry Mc. Mahon'a yazısı: "Araplar'ın ivedilikle savaşa girmeleri (İngilizlerin) genel yararına olacaktır": (**ATEL**, 237).

6 KASIM 1915 : Türklerle müttefik olan Libyalı Sinusilerin, El-Selluma saldırıları ve burayı ele geçirişleri: (**FS**, 169).

7 KASIM 1915 : Alman denizaltılarının Ancona adlı Fransız yolcu gemisini batırışı: (**ST2**, 493).

8 KASIM 1915 : Belgrat'ın ikinci kez Avusturya-Macaristan ordusunca ele geçirilişi: (**ML**, II, 267).

9 KASIM 1915 : Yüksekova'nın Rus kuvvetlerince işgali ve aynı gün Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 32).

: İngiliz Savunma Bakanı Lord Kitchner'in inceleme yapmak için Limni'ye (Gelibolu) gelişi: (**ÇF**, 321-322).

10 KASIM 1915 : Alman Genelkurmayı'nın, İstanbul'daki Alman elçiliği aracılığıyla Goltz Paşa'ya İran'daki Rus ve İngiliz kuvvetlerini bu ülkeden çıkarmak ve İran'ın özgürlük ve bağımsızlığını sağlamak görevi verişi: (**TİT**, III/3, 129).

: Kâzım Karabekir'in 6'ncı Ordu Kurmay Başkanlığı'na tayini: (**KK**, I5).

11 KASIM 1915 : General Tawshend kuvvetlerinin Irak Cephesi'nde ileri harekete geçişi: (**BCHTH**, II, 36).

: Dahiliye Nezareti'nin, bazı Kürt ağalarının Ermeni erkeklerden bazılarını arabacı olarak çalıştırmak ve bazı Ermeni kadınlarını da evlenmek üzere yanlarında alıkoymalarının yasaklanmasını Elazığ, Erzurum, Sivas, Trabzon ve Diyarbakır vilâyetlerinden isteyen yazısı: (**BDHE**, 61).

: Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Ermenilerden bazılarını Müslümanların yanlarında sakladığının haber alındığını, bazı sanatkârlar haricinde kadın, erkek, genç, ihtiyar hiç bir Ermeni'nin vilâyetlerde saklanmayarak, dahile sevkedilmelerini kat'i olarak isteyen yazısı: (**BDHE**, 117).

12 KASIM 1915 : Kazaklardan oluşan bir miktar Rus kuvvetinin deniz yolu ile, Baratov'un kumandasında, Enzeli limanına çıkışı: (**TR**, 288).

: İran'daki Rus birlikleri Komutanı General Baratov'un Kazvin'de karargâhını kuruşu: (**TİT**, III/3,133).

: Sur'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

15 KASIM 1915 : Alman, Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Kosova'da Sırp kuvvetlerini kuşatmaları: (**BDST**, I, 334; **20YT**, I, 380).

: İranlı mücahitlerin Tahran'da başarısız hükûmet darbesi girişimleri: (**BCHTH**, III, 167).

: Von der Goltz Paşa'nın Bağdat'a gitmek üzere İstanbul'dan ayrılışı: (**CF**, 77).

16 KASIM 1915 : Uzunköprü'nün bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

17 KASIM 1915 : General Sir Reginald Wingate'nin Arap Lideri Hüseyin'e, halkının umudunu gerçekleştirecek, Müslüman ve Arapların ellerinden çalınan halifeliği geri getirecek

kişi tanımlamasını yaparak, Arap Haşimi Halifeliği'ni kurması için çağrıda bulunuşu: (**BSVB**, 324).

: Dahiliye Nezareti'nin, Ermeni göçü sırasında kötü davranışları görülen Osmaniye Mutasarrıfı Fahri Bey'i görevinden atışı; Suşehri Kaymakam Vekili Fahri Bey hakkında soruşturma açışı; Islahiye Kaymakamı Nusret Bey'i de merkez vilâyete alışı: (**BDHE**, 62).

18 KASIM 1915 : Fevzi Paşa'nın'ın (Çakmak) muharebe gümüş imtiyaz madalyası ile ödüllendirilişi: (**MFÇ** l05).

19 KASIM 1915 : General Tawshend kuvvetlerinin Selmanpak'ın doğusuna varışı: (**BCHTH**, II, 36).

20 KASIM 1915 : Rus kuvvetlerinin yaklaşması üzerine, Osmanlı, Alman ve Avusturya elçilerinin Tahran'dan ayrılışı: (**TİT**, III/3, 103).

: Cezire'nin (Bağdadiye) İngiliz kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 155).

: Kığı'nın Ruslardan kurtarılışı: (**ŞKHB**, 16).

21 KASIM 1915 : General Tawshend komutasındaki İngiliz birliklerinin *Selmanpakt yönünde ileri harekata geçişleri: (**BCHTH**,* II, 37).

22 KASIM 1915 : Irak Cephesi'nde, Bağdat'a doğru ilerlemekte olan General Tawnshend komutasındaki İngiliz-Hint kuvvetlerinin, Selman-paktta Nurettin Bey emrindeki Türk kuvvetlerine saldırısı ve çetin muharebeler; bir E 2C İngiliz uçağının düşürülüşü; Türk kuvvetlerin Tawnshend kuvvetlerini yenişi ve mağlup olarak Tawnshend'in Kutü'l-Amare'ye çekiliş hareketi: (**BCHTH**, II, 37-38; **TİT**, III/3, 103; **BDHTHAC**, 7; **BDHTH**, III/1, 366-420; **MOAEP** 196; **MO**, 3528; **İOTK**, IV, 429; **ML**, III, 944; **TA1**, XIV, 179).

: General Monro'nun, İngiltere Hükûmeti'ne, Çanakkale Cephesi'nde Suvla ve Arıburnu Cephesi'nin boşaltılması, Seddülbahir'in ise şimdilik bırakılmasını öneren raporu: (**ÇS**, 332).

: Cemal Paşa'nın Halep'e gelişi: (**TBSK**, 85).

23 KASIM 1915 : Irak Cephesi'nde, Nurettin Bey'in, Selmanpak'tan çekilen İngiliz kuvvetlerine karşı taarruz emri; Takıkisra'daki İngiliz kuvvetlerinin kuşatılışı: (**BCHTH**, II, 39).

: İngiliz Savaş Konseyi'nin Çanakkale'den çekilme kararı: (**ÇF**, 336).

: Balkanlarda, General Mackensen'in kuşattığı Sırp kuvvetlerin Adriyatik'e doğru çekilmeye başlamaları: (**BDST**, I, 334; **20YT**, I, 380).

24 KASIM 1915 : General Tawshend'ın çekilme harekâtı için birliklerine emri; (**BCHTH**, II, 39).

: İran mücahitlerinin Hamedan'ı işgal ederek, Kazvin istikametinde baskın yapışları: (**BCHTH**, III, 167).

25 KASIM 1915 : Bedre'nin İngilizlerden Türk kuvvetlerine geri alınışı: (**ŞKHB**, 155).

26 KASIM 1915 : Irak Cephesi'nde, General Tawnshend komutasındaki İngiliz-Hint birliklerinin Kut'ül-Amara'ya kadar çekilişleri; Irak Süvari Tugayı ve İkinci Ariret Tugayı'nın Dicle'nin kuzeyinden, Birinci Aşiret Tugayı'nın da Diçle'nin güneyinden İngiliz kuvvetlerini takip edişi: (**BDHTH**, III/1, 366-420; **BCHTH**, II, 40; **ML**, III, 944).

: İngiliz General Nixon'un, Bağdat'ı alabileceği'ni Londra'ya bildirişi: (**TİT**, III/3, 103).

27 KASIM 1915 : Anafartalar Grubu Komutanı Miralay (Alb) Mustafa Kemal Bey'in, Edirne'deki 16'ncı Kolordu Komutanı olarak görevlendirilişi: (**KH**, 21)

: Alman Genelkurmayı'nın Selânik'e yönelik bir saldırı plânından vazgeçişi: (**BDST**, I, 335,348).

28 KASIM 1915 : Irak Cephesi'nde çekilen İngiliz kuvvetlerini takip eden Türk kuvvetlerin Zor'a ulaşması; Aziziye ve Cezire'nin (Bağdadiye) Türk kuvvetleri tarafından İngilizlerden alınışı: (**ŞKHB**, 155; **BCHTH**, II, 41).

: Tahran Büyükelçisi Asım Bey'in, Rusların Tahran'a girmekten vazgeçip çekildiğine, Şah'ın Tahran'da kalacağına dair Babıâli'ye mesajı: (**TİT**, III/3, 135).

29 KASIM 1915 : Irak Cephesi'nde Türk kuvvetlerin Elkatife'ye varışları: (**BCHTH**, II, 41).

: Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, Cemal Paşa'yı ve von Kress'i İstanbul'a çağıran telgrafı: (**TBSK**, 88).

30 KASIM 1915 : Irak Cephesi'nde Türk kuvvetlerin Aziziye'ye ulaşması; Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Delabiha Muharebesi: (**BDHTH**, III/I, 407-421; **BCHTH**, II, 41).

: Tahran Elçisi Asım Bey'in, İran Şahı ile görüştüğüne dair Babıâli'ye mesajı: "Çabuk kuvvet gönderin, diyor": (**TİT**, III/3, 135).

1 ARALIK 1915 : Delabiha önlerinde Türk kuvvetlerin İngilizlerin ani bir baskınına uğrayışı; Türk kuvvetlerin dağılışı ve General Tawshend kuvvetlerinin, Kutü'l-Ammare ve Şadiye yönünde hareketi: (**BCHTH**, II, 42).

: Osmanlı 2'nci Uçak Bölüğü'nün, Yüzbaşı von Aulock komutasında Yeşilköy'den ayrılarak, Mezopotamya'ya hareketi: (**BDHATS**, 20).

2 ARALIK 1915 : Osmanlı Hükûmeti'nin Tahran Elçisi Asım Bey'e, İran Şahı'nın Osmanlı Devleti'nin yanında yer almasının gerekli olduğunu ilişkin telgrafı: "Irak'ta zafer kazandık. İran'ın selâmeti bizimle iş birliğindedir": (**TİT**, III/3, 136).

: Irak Cephesi'nde General Tawshend kuvvetlerinin Şadiye'ye ulaşması: (**BCHTH**, II, 42).

3 ARALIK 1915 : Yarhisar destroyerinin Tuzla-Yalova arasında, bir İngiliz E.11 denizaltısı tarafından batırılışı: (**ÇS**, 213).

: Irak Cephesi'nde General Tawshend kuvvetlerinin Kutü'l-Ammare'ye varışı: (**BCHTH**, II, 42).

: İran'daki Rus Baratof Kolordusu'nun, Kazvi'de toplandıktan sonra, Hamedan ve Kum istikametinde ilerleyişleri; Hemedan'ı işgal edişleri: (**BCHTH**, III, 167).

4 ARALIK 1915 : İngiliz ve Fransız başbakanlarının Calais'te, Çanakkale ve Selânik'in boşaltılmasını görüşmeleri ve İngiliz Savunma Bakanı Lord Kitchner'in sözleri: "Eğer Fransa Selânik'ten çekilmeyi kabul etmezse, görevimden istifa ederim": (**ÇF**, 337-338; **BDST**, I, 334).

5 ARALIK 1915 : Çanakkale Cephesi'nden iki İngiliz tümeninin Selânik'e gönderilişi: (**ÇF**, 325-326; **ML**, III, 137; **TA1**, XI, 365).

: Katiyye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: General Tawshend kuvvetlerini takip eden Türk kuvvetlerin, Kutü'l-Amare önlerine varışı: (**BCHTH**, II, 42).

6 ARALIK 1915 : Fransa'da, müttefik ülke üyelerinin katıldığı ve geniş işbirliği olanaklarının görüşüldüğü Chantilly Konferansı'nın toplanışı: (**BDST**, I, 334-335; **ML**, III, 944).

: Fransa Cephesi'nde, Joffre'un karargâhında toplanan savaş konseyinde, Çanakkale'nin boşaltılması konusunda oy birliğiyle karar alınışı: (**ÇS**, 340).

: Tarfus'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: Kutü'l-Amare önlerinde bulunan Türk kuvvetlerinden Süvari tugayının nehrin güney sahiline geçirilişi: (**BCHTH**, II, 42).

: Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Şam'a gelişi: (**BDHTH**, IV/1, 146)

: Irak Cephesi'nde 6'ncı Ordu Komutanlığı'na atanan Müşir Von der Goltz Paşa'nın Bağdat'a gelerek görevine başlaması: (**TİT**, III/ 1,129; **CF**, 77).

: Fevzi Paşa'nın, 5'inci Kolordu Komutanlığı üzerinde kalmak üzere, Anafartalar Grubu Komutanlığı'na vekaleten atanışı: (**MFÇ**, 105).

: Budapeşte'den Osmanlı Devleti'ne gitmek üzere bir miktar askerî yardımın Almanlar tarafından yola çıkarılışı: (**BDHTA**, 128).

7 ARALIK 1915 : İngiltere Hükûmeti'nin Çanakkale'nin bir kısmını boşaltma konusundaki kesin kararı: (**ÇF**, 344-345; **ÇS**, 332; **TA1**, XI, 366).

: Çanakkale Cephesi'nde Osmanlı kuvvetlerinin Seddülbahir'de müttefik kuvvetlerine saldırısı: (**TA1**, XI, 366).

: Irak Cephesi'nde Türk kuvvetler'in Kutü'l-Amare'yi kuşatıcı ve Kutü'l- Amare Muharebesi'nin başlaması: (**BDHTH**, III/1, 421; **TİT**, III/ 3, 103).

8 ARALIK 1915 : 6'ncı Osmanlı Ordusu'nun Kutü'l-Amare'de General Tawnshend'i, Dicle kenarı yönünde kuşatışı: (**TA1**, XIV, 179; **MOAEP**, III, 197; **ML**, III, 940).

: Yarımca'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

9 ARALIK 1915 : Marmara adasının kuzeyinde Türk uçaklarının bir İngiliz denizaltısını bombardımanı: (**BDHAS**, 93-94).

10 ARALIK 1915 : Müttefik Yüksek Askerî Komitesi'nin Paris'te, Chantilly'deki toplantısının sona erişi ve kararı: 1- Doğu, Batı ve İtalyan cephelerinde yeni saldırılar başlatılacak; 2- Bu saldırılar iklime, düşman durumuna ve siyasî koşullara uydurulacak 3- İttifak ülkelerinden herhangi birine bir İtilâf üyesinin saldırması durumunda, düşmana birlikte saldırılacak: (**BDST**, I, 334- 335; **TA1**, XIV, 181; **ML**, III, 944).

: Hastalanan Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal'in görevini Fevzi Paşa'ya (Çakmak) bırakarak, İstanbul'a dönüşü: (**AMAT**, 72; **AY**, 76; **ÇS**, 94; **MO**, 3548; **AHE**,102; **AK**, 65).

: Mersin ve Kefken adasının bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

: Türk kuvvetlerinin Kutü'l-Amare'de sıkışmış olan General Tawshend komutasındaki İngiliz kuvvetlerine şiddetli taarruzu ve burada Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında şiddetli muharebeler; Türk kuvvetlerinin Tawshend kuvvetlerini sarma girişimi ve 13'üncü Türk Kolordusu'nun 35'inci Tümen ile nehir devresini sarışı ve diğer birlikleriyle de, nehrin kuzeyinden Mehdi'ye kadar ilerleyişi: (**BDHTH**, III/1, 450-461; **BCHTH**, II, 43).

: Von der Goltz Paşa'nın Kutü'l-Amare Cephesi'ne gidişi: (**CF**, 77).

12 ARALIK 1915 : *Von der Goltz Paşa'nın Aziziye'de, Nurettin Bey'in yanına* gelerek kendisini ziyareti: (**TİT**, III/3, 129; **CF**, 77).

: Kutü'l-Amare'de şiddetli muharebeler: (**BBHTH**, III/1, 450-461).

: Diliskelesi ve Gebze'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 79-80).

13 ARALIK 1915 : İngiltere'nin Kahire temsilcisi Sir Henry Mc Mahon'un, Dışişlerinden aldığı yönerge üzerine Şerif Hüseyin'e yazısı: "Britanya'nın Arap halklarının Almanya'dan ve Türk tahakkümünden özgür olmasını sağlayacak gerekli koşulu içermeyen bir barış yapmaya istekli olmadığını açıklayarak size güvence veririm": (**ATEL**, 237).

: Kutül-Amare'de sıkışmış olan General Tawshend'e Irak Komutanı Nurettin Bey'in teslim olma çağrısı ve Tawshend'in bunu reddedişi: (**BCHTH**, 43).

14 ARALIK 1915 : General Tawshend'in kuşatmayı yarma amacıyla taarruzu: (**BCHTH**, II, 43).

: Kaymakam Kâzım Karabekir ve İsmet (İnönü) Beylerin Miralaylığa tarfii: (**KK**, 15; İİ, 12).

15 ARALIK 1915 : Çanakkale'de İngilizlerin Seddülbahir dışındaki bölgeleri boşaltmaya başlamaları: (**ÇF**, 345).

: Irak Cephesi'nde Türk taarruzunun, Haziri kalesinden gelen yan ateşlerin tesirinin etkili olması nedeniyle durduruluşu: (**BCHTH**, II, 43)

: İran yönünde ilerleyen Türk seferî kuvvetinin İran jandarmalarını dağıtarak, Hamedan'a varışı: (**BCHTH**, II, 128).

: Balkanlar'da çekilmekte olan Sırp birliklerinin, Arnavutluk'un kuzey sınırına varışları: (**BDST**, I, 334; 20 **YTI**, 380).

: Amiral Hipper komutasındaki Alman deniz filosunun, İngiltere'nin Hartlepool ve Scarborogh limanını bombalayışı: (**BDST**, I, 377).

16 ARALIK 1915 : Hayfa'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

17 ARALIK 1915 : Meis halkının Yunanlı komiser Ulisse Horologos'a karşı ayaklanışı: (**OADB**, 73).

18 ARALIK 1915 : Çanakkale Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerinin Suvla Arıburnu köprübaşlarını bütünüyle boşaltısı: (**ÇS**, 342).

: ABD'nin Türkiye'deki elçisi Henry Morgenthau'nun, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na, Ermeni tehciri olayını anlatan yazısı: "Enver...bu meseleyi hal'etti": (**MZA** 79).

: Rus kuvvetlerinin Hemedan ve Bicar'dan geri atılışları: (**BCHTH**, III, 167).

: Verdun Savaşı'nın sona erişi: (**BDSAn** III, 922).

19 ARALIK 1915 : Geri çekilmeyi kolaylaştırmak için Çanakkale Cephesi'nde İngiliz kuvvetlerinin Seddülbahir'de bir saldırı girişimi ile şaşırtma harekâtı: (**MO**, 3548; **ML**, III, 137; **TA1**, XI, 366).

19/20 ARALIK 1915 : Müttefiklerin Arıburnu ve Anafartaları boşaltışı: (**BDHMM**, 10).

20 ARALIK 1915 : Birinci Osmanlı Uçak Bölüğü'nün İmroz'a bir taarruz ve keşif uçuşu: (**BDHATS**, 95).

: İngilizler'in Suvla, Anafartalar ve Arıburnu'ndaki çekilme harekâtını tamamlayışları: (**ÇF**, 345).

: İngiltere'nin Irak Ordusu Kumandanı General Nikson'un, 3 Ocak'ta ileri harekâtın başlamasını isteyişi ve ilk hedefin Kutü'l-Amare'de Tawshend'i kurtarmak, ikinci hedefin de Kutü'l-Amare'nin kuzeyine geçmek olduğunu belirtişi: (**BCHTH**, III, 115).

21 ARALIK 1915 : Rusların İran'ın Kum kentini işgali: (**TİT**, III/3, 145; **BCHTH**, III, 168).

: Londra'dan Çanakkale'ye gelen Amiral de Robeck'in donanma Komutanlığı görevine bağlaması: (**ÇS**, 350).

24 ARALIK 1915 : Irak Cephesi'nde Kudeyra Kalesi'ne Türk kuvvetlerinin taarruzu: (**BDHTH**, III/1, 465-483).

: Nurettin Bey'in Kutü'l-Amare'ye başarısız saldırısı: (**TİT**, III/3, 104).

25 ARALIK 1915 ✗: İtilâf Hava Filosu'nun Galata'daki Türk hava alanına taarruzu: (**BDHTHH**, 56).

✗: Türk uçaklarının İmroz'u bombardımanı: (**BDHTHH**, 56).

: Mersi Matruh mevkiinde İngilizlerle Sinusiler arasında yapılan muharebe ve Sinusilerin bombardıman sonucunda ağır kayıpları: (**FS**, 169).

: Güney Çin'de Yuan Şi Kai'nin imparator olmak için plebisit yaptırma girişimine karşı başlatılan büyük ayaklanma: (**20YT**, I, 241; **ML**, XII, 830; **TA1**, XII, 31).

: İtalya'nın Arnavutluk'un Avlonya limanını işgal edişi: (**TA1**, III, 379).

26 ARALIK 1915 : İkinci Kanal Seferi için Birinci Kuvve-i Seferiye'nin teşkili ve von Kress'in komutanlığına atanışı: (**BDHTH**, IV/1,800).

: Almanya ile İran arasındaki Nizam'üs Saltana-Kaniç Antlaşması ve Nizam' üs Saltana'nın İran'ın kurtuluşu için yapılan ulusal hareketin başına geçişi: (**TİT**, III/1, 147).

: İngiltere'nin Kuveyt Konsolosu J.R. Shakespear'ın Necid hâkimi İbn-i Suud ile dostluk anlaşması imzalayışı ve buna göre İngilizler'in Suud'u Necid Kralı olarak tanıyışı; onu yabancı saldırısından koruma taahhüdü ve maddî yardımda bulunma talebi: (**ES**, 90).

: Brest-Litovsk Kalesi'nin Almanların eline geçişi: (**BLM**, 381).

: Miralay Kâzım Karabekir Bey'in ve Fevzi Paşa'nın (Çakmak) Alman Demir-Salib Nişanı'nı ve 'Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası'nı alışı: (**KK**, 15).

27 ARALIK 1915 : İngiliz Hükûmeti'nin Seddülbahir'in de boşaltılmasını onaylayışı: (**ÇF**, 345; **ÇS**, 350).

29 ARALIK 1915 : Müşir von der Goltz Paşa'nın maiyetiyle birlikte Kermenşah'a gitmek üzere Bağdat'tan ayrılışı: (**CF**, 77).

30 ARALIK 1915 : İmroz'daki İngiliz Çadırlı Ordugâhı'nın Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nce bombardımanı: (**BDHATS**, 97).

: Alman denizaltılarının Persia adlı Fransız yolcu gemisini batırışı: (**ST2**, 493).

: İmroz'daki İngiliz Çadırlı Ordugâhı'nın Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nce bombardımanı: (**BDHATS**, 97).

: Kafkas Cephesi'nde, General Yudeniç'in kumanda ettiği Rus Ordusunun Türklere saldırı için son hazırlığı: (**TR**, 289).

: Fransız Amiral Moreau'nun Meis'te yönetimi ele alışı: (**OADB**, 73).

31 ARALIK 1915 : Mudanya'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

1 OCAK 1916 : İngiltere Hükûmeti'nin Çanakkale Harekâtı'na son verme planını onaylayışı: (**ÇS**, 351).

: Şerif Hüseyin'in Kahire'de İngiliz temsilcisi Mc. Mahon'a, İngiliz teminatını kabül ettiğine dair yazısı: (**ATEL**, 237).

: İngiliz General Aylmer'in Aligarbi'ye gelişi: (**BCHTH**, III, 115).

: Rusların takviye ettikleri kuvvetleriyle Hemedan'ı yeniden işgal edişleri; Esatabat'ta kontrolü sağlayışları ve ileri birliklerini Gengaver'e sürüşleri: (**BCHTH**, III, 168).

2 OCAK 1916 : Rus Başvekili Trepof'un Duma'daki nutku: "Karadeniz ve Çanakkale Boğazlarının anahtarlarıyla birlikte İstanbul kapıları Rus milletinin asırlar görmüş samimi gayesini teşkil eder:" (**CHNN**, I, 155; **RTİ**, 9).

3 OCAK 1916 : Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nün Bozcaada'daki Fransız hava alanını bombardımanı: (**BDHATS**, 97).

: Sürmene'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: İngiltere ve Fransa arasında Osmanlı topraklarının paylaşılması ile ilgili gizli görüşmelerin başlayışı ve bu nedenle, Fransa adına George Picot, İngiltere adına da Mark Sykes'in biraraya gelişi: (**UİT**, III, 495-496; **ST2**, 496-497; **AGT**, III, 1172; **TİT**, III/3, 69-70).

: İngiltere'nin Irak kuvvetleri komutanı General Aylmer'in Kutü'l-Amare'ye yönelik ileri harekât emri verişi: (**BCHTH**, III, 116).

4 OCAK 1916 : Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nün Bozcaada'daki Fransa hava alanını bombardımanı: (**BDHATS**, 97).

: Müşir von der Goltz Paşa'nın Bağdat'a dönmek üzere Kermenşah'tan ayrılışı: (**CF**, 77).

: General Aylmer'in emriyle yürüyüşe geçen İngiltere'nin Irak ordusundan bazı birliklerin Müsendek'e varışı: (**BCHTH**, III, 116)

5/6 OCAK 1916 : General Yudeniç'in Grandük Nikola'ya Tiflis'te, Türklere saldırıyı öngören plânını sunuşu ve Nikola'nın bu planı kabul edişi: (**BCHTH**, III, 7).

6 OCAK 1916 : İngiliz kuvvetlerin, Kutü'l-Amare'deki Türk kuşatmasını yarma girişimleri ve Şeyh Sait Muharebeleri: (**TİT**, III/1, 424; III/3, 104; **BCHTH**, III, 117).

: İmroz'daki İngiliz Çadırlı ordugahının Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nce bombardımanı: (**BDHATS**, 97).

7 OCAK 1916 : Seddülbahir'e yeni gelen 12 İngiliz Tümenine sınırlı çapta Türk saldırısı: (**ÇS**, 349).

: İngiliz kuvvetleri ile Türk kuvvetlerinin Şeyh Sait'teki muharebelerinin şiddetle devam edişi; Türk birliklerinin şiddetli direnişi karşısında İngiliz saldırısının duruşu: (**BCHTH**, III, 118).

: Mersin'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 349).

: Islahiye'de Ermenilerin isyanı: (**ED1**, 211).

: Yarbay Şevket Bey kumandasındaki ilk Türk İran Kolu'nun Kermenşah'a varışı: (**BCHTH**, III, 168).

8 OCAK 1916 : İmroz'daki Çadırlı İngiliz Ordugâhı ile, Bozcaadada bir Fransız torpidosunun Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nce bombardımanı: (**BDHATS**, 97).

: Yavuz ve Katerina 2'nin Ereğli açıklarında karşılıklı ateşleri ve isabet alan Yavuz'un uzaklaşması: (**BDHKC**,33).

: *Von der Goltz Paşa'nın* Bağdat'a dönüşü: (**CF**, 77).

: Türk Irak Grubu Kumandanlığı'nın emriyle Türkler'in Şeyh Sait Mevkiinden Vadi-i Kelal mevziine çekilişi: (**BCHTH**, III, 118-119).

8/9 OCAK 1916 : İtilâf kuvvetlerinin Seddülbahir'den çekişleri: (**ÇF**, 345; **İOTK**, IV, 429-430; **BDHMM**, 10; **ÇS**, 354; **TA1**, XI, 366; **MO**, 3548; **ML**, III, 137; **FH**, 110).

9 OCAK 1916 : İtilâf kuvvetlerinin donanma dışındaki tüm kuvvetlerini Çanakkale Cephesi'nden çekilişleri: (**ÇS**, 357; **İOTK**, IV, 429-430; **MO**, 3548; **TA1**, XI, 366).

: Irak Komutanı Miralay Nurettin Bey'in yerine 18'inci Kolordu Komutanı Miralay (Alb.) Halil Bey'in atanışı: (**BDHTH**, III/1, 424).

: General Aylmer'in emriyle, İngiliz kuvvetlerinin Türk kuvvetlerini Şeyh Sait yönünde iki koldan izleme hareketi ve Şeyh Sait'in İngilizler'in eline geçişi: (**BCHTH**, III, 119).

10 OCAK 1916 : General Yudeniç'in 2'nci Türkistan Kolordusu'nu Türk birliklerine karşı taarruza geçirişi: (**BCHTH**, III, 8).

11 OCAK 1916 : Kafkas Cephesi'nde, General Yudeniç komutasındaki Rus ordusunun, 3'üncü Türk Ordusu'na ağır bir darbe

vurmak amacıyla, Azapköy civarında Türk cephesini Çilliğöldağı ve Köprüköy doğrultusunda yarmak üzere taarruzu ve Abdülkerim komutasındaki 10'uncu Türk Kolordusu'nun savunması; Azapköy vuruşması: (**TİT**, III/3, 63; **MOAEP**, III, 274; **TA1**, XIV-183; **ML**, III, 946; **MO**, 3526; **İOTK**, IV, 430-431;**TK**, 289; **BDSOO**, I0; **BDHOİ**, 57; **BCHTH**, III, 8).

: Mekke Şerifi Hüseyin'in İngilizlerle yaptığı anlaşma metnini 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'ya vererek, bazı taleplerde bulunuşu: "Eğer benim...rahat oturmamı istiyorsanız, Tebbük'ten Mekke'ye kadar uzanan Hicaz ülkesinde benim idarî muhtariyetimi kabul ediniz ve emaneti babadan oğula geçmek üzere...bana veriniz": (**BDSME**, 198).

: Von der Goltz Paşa'nın Kutü'l -Amare Cephesi'nde teftişleri: (**CF**, 78).

: Irak Cephesi'nde General Aylmer komutasındaki İngiliz kuvvetlerinin Türk kuvvetlerini izlemekten vazgeçip kentte ve Dicle nehrinin kuzeyinde toplanışı: (**BCHTH**, III, 119).

12 OCAK 1916 : Rus kuvvetlerinin Türk cephesini yarma saldırısı: (**BCHTH**, III, 10).

: Rusların İran'da Keşan'ı ele geçirişleri: (**BCHTH**, III, 168).

13 OCAK 1916 : Miralay Halil Bey'in Irak kumandanı olarak göreve başlayışı: (**BCHTH**, III, 119).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetler arasında, Vadi-i Kelal Muharebesi: (**BDHTH**, III/1, 554-580).

: 5'inci Türk Kolordusu'na bağlı 13'üncü Tümen'in 3'üncü Ordu emrine doğuya; 4'üncü ve 6'ncı Tümenlerinin de Irak Cephesi'ne sevki: (**BDHTH**, II/2, 38).

: Rus ordusuna karşı Doğu Anadolu'da Türk kuvvetlerin karşı taarruzu: (**BCHTH**, III, 10).

13/14 OCAK 1916 : Irak Kumandanı Miralay Halil Bey'in emriyle 13'üncü Türk Kolordusu'nun Dicle nehri ile Süveyce bataklığı arasında hazırlanmakta olan Hana mevziine çekilişi: (**BCHTH**, III, 122).

14 OCAK 1916 : Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nün Limni'ye taarruzu ve bombardımanı: (**BDHATS**, 97).

: Kafkas Cephesi'nde Rus General Yudeniç'in, bütün ihtiyat kuvvetlerini ateş hattına sokuşu: (**TR**, 289).

: Edirne Karaağaç'ta bulunan 16'ncı Kolordu'nun kumandanlığına atanan Miralay Mustafa Kemal Bey'in Karaağaç'ta, Alman General Kannengieser'den devraldığı görevine başlayışı; (**BDHSA**, 7; **KH**, 63; **AK**, 65; **AY**, 77; **TA2**, II, 260 / III, 574; **A**, 163; **BDHAO**, 30).

15 OCAK 1916 : Kafkas Cephesi'nde Rus ordusunun 30 km'lik Türk savunma hattını yarışı ve Karayazı'nın(Bayraktar) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 26; **MOAEP**, III, 274; **İOTK**, IV, 431; **MO**, 3526; **TR**, 289; **ML**, III, 947; **TA1**, XIV, 183; **BCHTH**, III, 11).

15/16 OCAK 1916 : Rusların Sibirya Kazak Süvari Tugayı'nın, yarılan Türk cephesinden Köprüköy istikametinde saldırıya geçişi: (**BCHTH**, III, 11).

16 OCAK 1916 : Rus birliklerin Erzurum'a doğru hareketleri; Köprüköy'e yaklaşan Rus birliklerinin, aşırı sisten yolunu şaşırması üzerine geri dönüşü; 3'üncü Türk Ordusu'nun Sakaltutan Dağı- Hasankale ve Tortum hattına çekilişi: (**TİT** , III/ 3, 63; **1DS3**, 28; **BCHTH**, III, 11)).

: Almanya ile İstanbul arasındaki demir yolu irtibatının açılışı: (**LHA**, I, 210).

17 OCAK 1916 : Gengaver'in İranlılarca Ruslardan geri alınışı: (**TİT**, III/ 3, 153).

: ABD'nin Türkiye elçisi Henry Morgenthau'nun, ABD Dışişleri Bakanlığı'na Türkiye'deki malî durumu anlatan raporu: "Burada malî durum olduğundan daha kötü; iflâs tehlikesini anladılar....Nüfusun azalmasıyla gelir vergisinde de azalma olmuştur": (**MZA**, 80).

: Fevzi Paşa'nın (Çakmak), Muharebe Altın Liyakat madalyası ile ödüllendirilişi: (**MFÇ**, I05).

17/18 OCAK 1916 : Rusların Köprüköyü işgali: (**TİT**, III/3; **TR**, 289).

19 OCAK 1916 : Kafkas Cephesi'nde Rus süvarilerinin Köprüköy doğrultusunda ilerleyişi ve Hasankale'yi işgal edişleri: (**TİT**, III/3, 63; **TR**, 289; **İOTK**, IV, 431; **TA1**, XIV, 183; **ML**, III, 946).

21 OCAK 1916 : Kutü'l-Amare'de General Proy Lake komutasındaki İngiliz kuvvetlerinin, Türklerce kuşatılmış bulunan Tawnshend kuvvetlerini kurtarmak için Felahiye Türk mevzilerine saldırıları ve Felahiye-Hana önlerinde

yenilişleri; Birinci Felahiye Muharebesi: (**TİT**, III/3, 104; **BDHTH**, III/1, 586-616; **TA1**, XII, 396-397; **ML**, III, 947 / VIII, 626; **MO**, 3528; **BCHTH**, III, 123).

22 OCAK 1916 : Avusturya-Macaristan ordusunun Üsküp ve İşkodra'yı işgali: (**20YT**, I, 361, 380).

: Rusların İran'da İsfahan'ı işgal edişleri ve buradaki İran Millî Hükûmeti'ni dağıtışları: (**BCHTH**, III, 168).

23 OCAK 1916 : Belçika'nın Artois yöresinde, Alman kuvvetlerinin büyük bir saldırı başlatmaları: (**TA1**, III, 379).

: Sinusilerle İngilizler arasında Hezalin Muharebesi ve Sinusilerin geri çekilişi: (**FS**, 169).

: İstanbul'da kurulan Seyfi Hindistan Cemiyeti'nin çalışma programını Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya sunuşu: (**BDSİK**, 52).

25 OCAK 1916 : Kafkas Cephesi'nde Türk kuvvetlerin Varto'nun (Gümgüm) kuzeyinde bir savunma menzii tutmaları: (**BDHTH**, III/2,40).

: Bir tümenlik Türk kuvvetinin (5 Tümen), İstanbul'dan, Ulukışla-Resülayn demir yolu ile Van'ın güneyi ve Bitlis bölgesine gönderilişi: (**BDHTH**, II/2, 38).

26 OCAK 1916 : Rusların 2'inci Türkistan Ordusu'nun Kızıl Kilise'yi işgal edişi: (**BCHTH**, III, 14).

: Elvecik'in İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 144).

: Aynitabaa'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

27 OCAK 1916 : Hınıs'ın Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 25).

27/28 OCAK 1916 : Rusların Oğnut'a baskını: (**BDHTH**, III/2, 49).

1 ŞUBAT 1916 : Osmanlı Veliahtı Yusuf İzzettin Efendi'nin İstanbul Zincirlikuyu'daki köşkünde, bileklerini kesmek suretiyle intiharı: (**MO**, 3549-3550; **İOTK**, IV, 431).

2 ŞUBAT 1916 : Rus Çar'ı II. Nikola'nın, Duma Başkanı ile arası açılan Başbakan Goremikin'i görevinden azlederek, Başbakanlığa Boris Viladimiroviç'i getirişi: (**BDST**, II, 21; **ML**, V, 232; X, 470; XI, 577).

: Türk kuvvetlerinin Bitlis Boğazı'nı tutmaları: (BREM, 98).

ATATÜRK

: İngiltere'de ilk tank olan "Mark-I"in denenmesi: (**TM**, 6; **TA1**, XIV, 181; **ML**, XI, 877).

5 ŞUBAT 1916 : Karadeniz'de Rus donanmasının, Anadolu sahillerinde stratejik mevkileri bombardımanı: (**BDHKC**, 36-37).

: Şeyh Sait'te Türk mevzileri üzerinde uçan iki satıhlı bir İngiliz Uçağı'nın Türk birliklerince düşürülüşü: (**BDHTHH**, 95).

6 ŞUBAT 1916 : Rus donanmasının Karadeniz'de, Anadolu kıyısındaki kara yollarını bombardımanı ve büyük ölçüde tahribi: (**BDHKC**, 37).

: Yavuz muharebe gemisi ile Trabzon'a iki uçak getirilişi: (**BCHTH**, III, 106).

7 ŞUBAT 1916 : Rus Donanması'nın Karadeniz'de Anadolu kıyısındaki karayollarının bombardımanına devam edişi ve donanmanın desteğinde Rusların karada taarruzu: Arhavi Muharebesi: (**BDHKC**, 37; **BCHTH**, III, 27).

: Anadolu'daki Rus ordusunun Vize'ye kadar ilerleyişi: (**BDHKC**, 37).

: Erzurum'da Ermenilerin Müslüman halkla yönelik büyük katliam hareketleri ve İslahiye'de büyük Ermeni ayaklanması: (**TPH**, 85; **VÇ**, I40).

: İngiliz Fırat Grubu'nun, Arapların aleyhte hareketleri üzerine Nasıriye'ye çekilişi; Araplar'ın saldırısına uğrayan grubun çok sayıda zayiatı: (**BCHTH**, III, 126).

8 ŞUBAT 1916 : Artois'te ve Chanpagne'den Alman ordusunun yeni saldırısı: (**BDST**, I, 372).

: Paris'te yayınlanan Soleil de Midi'nin yazısı; "Sasun dağlarında 9 aydan beri 30000 Ermeni gönüllü birliklerinin gelmesini bekliyor": (**TEE**, clxvı).

10 ŞUBAT 1916 : Avusturya-Macaristan ordusunun kuşatma hareketinden sonra bütünüyle imha edilmek tehlikesi karşısında kalmış olan Sırbistan ordusunun, 15 İtalyan, 14 Fransız gemisi ve İngliz Deniz Kuvvetlerinin eşliğinde Valona'dan Korfu Adası'na nakline başlanışı: (**20YT**, I, 380; **ML**, XI, 276).

: General Nazarbekof komutasındaki Rus birliklerinin Varto'nun (Gümgüm) kuzeyindeki Türk mevziilerini iki

yönden kuşatmak amacıyla üç koldan hareketi: (**BDHTH**, II/2, 41; **1DS3**, 28; **BCHTH**, III, 25).

: Adilcevaz'ın Rus kuvvetleri tarafından işgali: (**ŞKHB** 17).

11 ŞUBAT 1916 : Doğu Anadolu'da Rusların Erzurum cephesinin zayıf kalan kuzey kanadındaki Kargapazarı ve Gürcüboğazı kesiminden Çobandere-Dalan-Göztabyaları üzerinden saldırısı: (**TR**, 290; **MOAEP**, III, 274; **MO**, 3526; **ML**, III- 947; **TA1**, XIV, 183; **İOTK**, IV- 431; **BCHTH**, III, 19).

: Bulanık'ın (Kop) ve Malazgirt'in Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 51).

12 ŞUBAT 1916 : 153'üncü Rus Alayı'nın Türk ileri birliklerini geriye atarak Dolangez Tabyası'nı zabtedişi; General Çikovani Müfrezesi'nin de zayıf Türk birliklerini atarak Palandöken tabyasının karşısına gelişi: (**BCHTH**, III, 19).

: Ermenilerin Erzurum İstasyonu'nda silahsız 10 Türk'ü öldürüşleri: (**TPH** 86).

13 ŞUBAT 1916 : Rusların Viçe'nin doğusuna kadar ilerleyişleri ve Varto'nun (Gümgüm) Ruslarca işgali: (**ŞKHB** 52; **BCHTH** III 27).

: Hay'ın İngilizlerce işgali: (**ŞKHB** 153).

14 ŞUBAT 1916 : Rus kuvvetlerin Türk cephesinin güneyinden ikinci saldırısı ve Tafet Tabyası'nın Ruslar tarafından işgali: (**TR**, 290; **MOAEP**, III, 146, 274; **MO**, 3526; **ML**, III, 947; **TA1**, XIV, 183; **İOTK**, IV, 421; **BCHTH**, III 20).

: Hay'ın Türk kuvvetlerince İngilizlerden geri alınışı: (**ŞKHB**, 153).

14 ŞUBAT 1916 : Hay'ın Türk kuvvetlerince İngilizlerden geri alınışı: (**ŞKHB**, 153).

15 ŞUBAT 1916 : Türk-Rus Cephesi'nde Rusların Türk mevzilerini yarmayı başarmaları; Türk kıtalarının 3'üncü Ordu Komutanı Mahmut Kamil Paşa'nın emri üzerine, tabyaları tahliye ederek, Deve Boynu'ndan çekilmeye baş-

lamaları; Rusların Erzurum Ovası boyunca ilerleyişleri: (**TR**,290; **BDSOO**, I2; **BCHTH**, III, 21 / IV, 186).

: Fındıklı'nın (Viçe) Rus kuvvetleri tarafından işgali: (**ŞKHB**, 52).

: Rus donanmasına ait Rostislav zırhlısının iki gambot ve dört torpido ile Batum'dan gelerek Rize'de Türk kıyı bataryalarını bombardımanı: (**BDHKC**, 37).

16 ŞUBAT 1916 : Rus kazak birliklerinin Erzurum'u işgal edişleri: (**TR**, 290-291; **BDHACO**, 10; **MOAEP**, III, 274; **İOTK**, IV, 421; **ML**, III, 947; **TA1**, XIV, 183; **MO**, 3526; **ŞKHB**, 25; **BDHOİ**, 57; **BCHTH**, IV, 186).

: Ermenilerin Tepeköy'de kadın erkek ve çocuk olmak üzere bütün köy halkını katli: (**TPH**, 86).

16 /17 ŞUBAT 1916 : Türklerin Rize bölgesinde Ruslara taarruzu: (**BDHKC**, 37).

17 ŞUBAT 1916 : Rize üzerinden Ruslara taarruz eden Türk birliklerinin Rus filosunca Karadeniz'den bombardımanı: (**BDHKC**, 37).

: Doğu Anadolu'da Rusların güney kesiminde saldırıları sonucu Muş'un Rus kazak birliklerince işgali: (**BDHTH**, II/2, 241-343; **MOAEP**, III, 274; **TA1**, XIV, 183; **ML**, III, 947; **MO**, 3520; **İOTK**, IV, 421; **BDHOİ**, 57; **BCHTH**, III, 25).

: İran'da, Gengaver'in güneybatısındaki Bidsurh Geçidi'nin Ruslar tarafından işgal edilişi: (**BCHTH**, III, 168).

17/18 ŞUBAT 1916 : Rus birliklerinin Ilıca'ya girişleri: (**BCHTH**, III, 21).

18 ŞUBAT 1916 : Prens Kudaşev, General Alekseyef ve bazı Rus generallerinin Rus Hariciye Nazırı Sazanov'a, işgal edilen Türk topraklarıyla yetinilip, kuvvetlerin Almanya cephesine kaydırılması yönünde muhtırası: (**TR**, 292).

: İngiliz-Fransız Yüksek Askerî Konseyi'nin, Somme Cephesi'nde saldırı başlatma kararı ve saldırıyı başlatacak kuvvetlerin başına Fransız General Foch'un getirilişi: (**BDST**, I 381).

20 ŞUBAT 1916 : Osmanlı Başkumandanlığı'nın, İstanbul'daki Alman Askerî Ataşeliği'ne, Ermenilerin de İtilâf Devletleri gibi

asılsız propağanda yaptıklarını iletişi: "Ermenilerin katledildikleri, bunların arasında Alman katoliklerinin de bulunduğu... propagandası yapılmıştır": (**ETO**, 135).

: Rus ordusundan General Abasiyef Grubu'nun Tatvan'a gelişi: (**BCHTH**, III, 25-26)

21 ŞUBAT 1916 : Fransa'da insan kaynaklarının tükenmek üzere olduğunu tahmin eden ve yeni İngiliz kuvvetleri işe karışmadan önce Fransız ordusuna büyük bir darbe indirmek isteyen Falkenhein'in Verdun'dan karşı taarruz emri; von Kronprinz komutasındaki Alman kuvvetlerinin büyük saldırıyı başlatmaları ve Verdun'un kuzeyindeki Fransız mevzilerinin ele geçirilişi: (**ST2**, 494; **BDST**, I, 371-373; **ML**, III, 944; **TA1**, XIV, I8I; **İDS**, 61; **BDSAn**, III, 921).

: İngilizlerin 2 Şubat'taki tank denemelerinden sonra Fransızların da ilk tank denemesi: (**TA1**, XIV, I81; **ML**, XI, 877).

22 ŞUBAT 1916 : Yusufeli'nin Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 9).

: Rusların Kermenşah'ı işgal edişi: (**TİT**, III/3, I56).

23 Ş UBAT 1916 : Rus kuvvetlerin Çoruh vadisi boyunca İspir'e doğru ilerlemeleri: (**ML**, III, 947; **TA1**, XIV, I83).

24 ŞUBAT 1916 : Çat (Oyuklu) ve Aşkale'nin Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 25; **MOAEP**, III, 274; **BCHTH**, III, 22).

: İran'da Kermenşah'ın Ruslar tarafından işgali (**BCHTH**, III, 168).

25 ŞUBAT 1916 : Almanların Verdun Cephesi'nde Fort Douamont'u istihkamlarıyla birlikte ele geçirişleri: (**ST2**, 494; **BDSAn**, III, 922; **BDST**, I, 372-373).

: İspir'in Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 26; **ML**, III 947; **TA1**, XIV, I83).

: General Baratof komutasındaki Rus kuvvetlerin Kermenşah'ı işgali: (**BCHTH**, III, 126).

26 ŞUBAT 1916 : General Nazarbekof'un emrindeki Rus kuvvetlerinin Muş'ta toplanışı: (**BDHTH**, II/2, 41; **BCHTH**, III, 25).

: Sinusiler ile İnglizler arasında Acaciye Muharebesi; Sinusiler'in komutanı olan Cafer El Askeri Paşa'nın İngilizler'e esir düşüşü: (**FS**, 170).

: Karargahı Çorlu'da bulunan 2'nci Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın 3'üncü Ordu Komutanlığı'na; 3'üncü Ordu Komutanı Ahmet İzzet Paşa'nın da 2'nci Ordu Komutanlı'ğına atanışı: (**BDHTH**, II/ 2 39).

27 ŞUBAT 1916 : Norman, Ardeşen ve Çamlıhemşin'in (Hemşin, Zuga, Ortaköy) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 26, 52).

: İngiliz kuvvetlerin Sinusilerin elinde bulunan Seydi Barani yöresini ele geçişleri: (**FS**, 170).

: Miralay (Alb) Mustafa Kemal Bey'in, Diyarbakır'da yeniden kurulacak olan 16'ncı Kolordu Komutanlığı için, Edirne'deki 16'ncı Kolordu Karargâhı ile Edirne'den Resulayn'a hareketi: (**AHE**, 107; **AY**, 77; **TA2**, II, 260-261 / III, 574; **AK**, 65; **KA**, 221).

: Balkanlar'da Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Arnavutluk'un Durozzo limanını işgali: (**20YT**, I 361).

28 ŞUBAT 1916 : General Abasiyef komutasındaki Rusların, Türk menzilerini iki yandan kuşatmak amacıyla, 12 piyada taburu (Bilaston kazakları), 12 süvari bölüğü ve 18 topla Bitlis Boğazı'ndaki Türk kuvvetlerine saldırışları ve püskürtülüşleri: (**BDHTH**, II/2, 41; **CHB**, 8; **BCHTH**, III, 26).

: Katiyye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

29 ŞUBAT 1916 : Rusların Doğu Anadolu'da Blaston Kazakları (yaya kazak) ile başlatmış oldukları taarruzların devamı: (**CHB**, 8).

: Alman Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral von Tiriptz'in donanmaya hükûmete danışmadan ticaret gemilerini batırma izni verişi: (**20YT**, I, 388; **BDST**, II, 16-17).

1 MART 1916 : Dahiliye Nezareti'nin Elazığ valiliğine, Ermeniler'in göç ettirilmesinde, yolsuzluklara gözyumuşu nedeniyle Besni Kaymakamı Kadri Bey'in Divan-ı Harb'e verilmesini isteyen yazısı: (**BDHE**, 62).

1/2 MART 1916 : General Abasiyef komutasındaki Rus birliklerinin Türk cephesini yarışları: (**BCHTH**, III, 26).

2/3 MART 1916 : Bitlis'in Rus kuvvetleri tarafından işgali ve kentte Ermenilerin Türklere yönelik katliam hareketi: (**ŞKHB**, 17; **CHB**, 4; **BDHTH**, II/2, 41; **DSED**, 3; **ML**, III, 947; **MOAEP**, III, 274; **MO**, 3526; **İOTK**, IV, 421; **TR**, 291; **TA1**, XIV, 183; **BCHTH**, III, 26).

3 MART 1916 : İngilizlerle Ruslar arasında 1907 Antlaşması'yla belirlenmiş olan İran'ın yansız bölgelerini ortadan kaldıran anlaşma: (**TİT**, III/3, 146).

4 MART 1916 : Alman İmparatoru II. Wilhelm başkanlığında Alman hükûmet yetkilileri ile Alman deniz kuvvetleri yetkililerinin katıldığı Charleville Konteransı ve bu konferansta, düşman ticaret gemilerine karşı sınırsız denizaltı savaşının görüşülmesi; Amiral von Tirpitz'in denizaltı savaşını desteklemesi; Şansölye Bethmonn Holweg'ın karşı çıkışı; II. Wilhelm'in karar almayı erteleyişi: (**BDST**, II, 16-17; **20YT**, I, 388).

: Rusların Pazar (Atne) kasabasının iki yanına asker çıkararak Türklerin çekiliş yollarını kesişi: (**BCHTH**, III, 28).

: 5'inci Kolordu Kumandanı olarak atanan Fevzi Paşa'nın (Çakmak) İstanbul'dan ayrılışı: (**BCHTH**, III 34).

5 MART 1916 : Rusların denizden asker çıkarıp Pazar (Atne) ve Çayeli'ni (Mapovri) işgalleri: (**ŞKHB**, 52-53; **TR**, 293; **BCHTH**, III 28).

: Sin tepelerinde keşif yapan bir İngiliz ucağının Türk kuvvetlerine düşürülüşü: (**BDHTHH**, 95).

: Vehip Paşa'nın Tercan'ın 30 km batısındaki karargâhına gelişi ve 3'üncü Ordu Komutanlığı görevine başlayışı: (**DSED**, 3).

6 MART 1916 : Muş'un Türk kuvvetlerince Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 50).

: Rus birliklerinin Rize'nin doğusuna varışları: (**BCHTH**, III, 28,947).

: General Aylmer'in İngiliz birliklerine, Dicle Nehri'nin güneyinden Sin mevziine taarruza geçilmesi emrini tebliğ edişi: (**BCHTH**, III, 129).

: General Tawnshend kuvvetlerini kurtarmak için General P. Lake komutasındaki İngiliz kuvvetlerinin, Kutü'l-Amare'de Osmanlı kuvvetlerine saldırısı: (**ML**, III, 947 / VII, 686; **MO**, 3528).

: Batı Cephesi'nde Alman ordusunun Lorraine üzerinden Verdun'a yeniden saldırısı: (**BDST**, I, 373; **TA1**, IV, 181).

7 MART 1916 : Rusların Rize'nin doğusundan üçüncü çıkarma hareketi: (**BCHTH**, III, 28).

8 MART 1916 : Karadeniz boyunca Anadolu kıyısınca ilerleyen Rus birliklerinin deniz kuvvetlerinin yardımı ve top atışıyla verdiği yakın desteğinde Rize'yi; yine Kalkandere ve İkizdere'yi (Çağırankaya) işgal edişleri: (**ŞKHB**, 52; **DSED**, 3; **TR**, 293; **ML**, III, 947; **BDSOO**, I2; **BCHTH**, III, 28).

: Irak Cephesi'nde İngilizlerin Kutü'l-Amare'de Tawnshend kuvvetlerini Türk kuşatmasından kurtarmak için, kuşatmayı yarma girişimi; Sabis Meydan Muharebesi ve İngilizlerin Vadi-i Kelal'e çekilişleri: (**BDHTH**, III/1, 625-697; **TİT**, III/3, 104; **BS**, I67; **BCHTH**, III, 132-135).

: Bir Türk hava filosunun Port Sait'teki İngiliz hava alanına taarruzu ve uçak hangarlarını bombardımanı: (**BDHTHH**, 113).

9 MART 1916 : İngiltere ve Fransa arasında Osmanlı topraklarının nasıl paylaşılacağını belirleyen Sykes-Picot ön protokolü: I- Arabistan'da bir Arap Devleti ya da Arap devletleri Federasyonu kurulacak; bu İngiltere ve Fransa'nın himayesinde olcak; 2- Fransa,Suriye, Adana, Kilikya ve Güney Kürdistanı; İngiltere ise Irak, Bağdat, Basra, Hayfa ve Akka'yı alacak; bu iki devlet Güneydoğu Anadolu, Mezopotamya ve Kuzey Arabistan'ı aralarında paylaşacaklar; yalnız Musul Fransa'ya verilcek; 3- Rusya'ya Trabzon'dan başlamak üzere Kuzeydoğu Anadolu'nun tamamı ile Doğu Anadolu'nun bir kısmı verilecek; 4- İtalya'ya Antalya ve Güneybatı Anadolu verilecek; 5- İskenderun serbest liman olacak: (**ST2**, 497).

: Irak Cephesi'nde Kutü'l-Amare'de İngilizlerin Felahiye mevzilerine yeniden saldırısı ve Türk savunmasıyla etkisiz hale getirilişi: (**MO**, 3528; **TA1**, XXII 397; **ML**, III, 947 / VIII, 686).

: Malazgirt ve Nazımiye'nin Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 57).

: Almanya'nın Portekiz'e savaş ilânı: (**TB**, 1976; **ML**, X, 277).

: Corranza yönetimine karşı ayaklanan Villa'nın ABD vatandaşlarını kurşuna dizmesi nedeniyle, ABD'nin Meksika'ya saldırısı: (**ML**, VIII, 572).

9/10 MART 1916 : Mekke ve Medine'de isyan: (**CH4O**, 14).

10 MART 1916 : Irak'taki Osmanlı Kıtaatı Kumandanı ve Bağdat Valisi Halil Paşa'nın kuşatma altında bulundurduğu Tawshend'e teslim olmasını öneren mektubu: "...siz askerlik vazifenizi kahramanca ifa ettiniz... Bundan böyle kurtarılmanız için muhtemel vasıta görmüyorum": (**BS**, 170-171).

: İngiliz murahhası Mark Saykes'in Petrograd'a gelişi ve Sazonov'la görüşmelere başlaması: (**TİT**, III/3, 72).

: Alman ordusunun Meuse ırmağının batısından Verdun'a tekrar saldırması: (**BDST**, I, 373; **TA1**, XIV, 181).

11 MART 1916 : Irak Cephesinde İngilizlerin Zemzir Tepesi'ni almak için sonuçsuz taarruzları ve Türk kuvvetlerinin mukavemeti: (**BS**, 171; **BCHTH**, 137).

: İngiliz Dicle Kolordusu Kumandanlığı'na atanan General Gurunç'un görevine başlayışı: (**BCHTH**, III, 135).

12 MART 1916 : Müttefik Askerî Yüksek Komitesi'nin Paris'te Chantilly'de toplanıp Verdun cephesindeki askeri gelişmeleri görüşmesi: (**BDST**, I, 373; **TA1**, XIV, 181).

: Yeni görev yeri Diyarbakır'a gitmek üzere Miralay Mustafa Kemal'in İstanbul'dan ayrılışı: (**BDHAO**, 31).

14 MART 1916 : Doğu Anadolu'da Rus ordusunun Of, Bayburt ve Tercan yönünden saldırısı ve; Tercan'ın (Mamahatun) Rus kuvvetleri tarafından işgali: (**ŞKHB**, 25; **DSEP**, 5; **ML**, III, 947).

: El'Sellum'un İngliz kuvvetlerince işgali: (**FS**, 170).

: Alman deniz kuvvetleri Komutanı von Tiriptz'in, Şansölye Bethmann Holweg'in ticaret gemilerine denizaltılarla saldırı düşüncesine kesin olarak karşı çıkması üzerine, istifa edişi: (**20YT**, I, 388; **BDST**, II 16-17).

I5 MART 1916 : Rusların Mamahatun'u işgal edişleri: (**BCHTH**, III, 31).

: Miralay Mustafa Kemal'in Karargâhı'nın trenle İstanbul'dan ayrılışı: (**BDSB**, I05; **BDHAO**, 31).

16 MART 1916 : Alaiye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

: 5'inci Kolordu Kumandanı Fevzi Paşa'nın (Çakmak) kolordu cephesine varışı ve ordu komutanı Vehip Paşa'nın Fevzi Paşa'yı Çoruh ve Lazistan Cephesi Kumandanlığı'na atayışı: (**BCHTH**, III, 34).

17 MART 1916 : Tunceli'nin (Kalan-Mameki) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 57).

: Rus kuvvetlerinin Kermanşah ve Kasr-ı Şirin arasındaki kesimden püskürtülüşü: (**TİT**, III/3, 157).

18 MART 1916 : İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

: General Rugoza komutasında harekete geçen 23 tümenlik Rus kuvvetinin Doğu Avrupa'da Naroç ve Suir gölleri arasında Almanlara karşı saldırıya geçişi: (**TA1**, XIV, 181).

: Miralay Mustafa Kemal'in Karargâhı'yla Pozantı'ya varışı: (**BDHSA**, 11; **BDHAO**, 31).

19 MART 1916 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın 2'nci Ordu Komutanı Ahmet İzzet Paşa'ya talimatı: "Memleketi düşmandan kurtarmak için 2'nci Ordu'nun Diyarbakır ve daha doğusundaki Erzurum ve kuzeyindeki Rusların yan ve gerilerine taarruz etmek üzere sevkini tasarlıyorum": (**BDHSA**, 10).

: İngiltere'nin Mısır Himayecilik Komutanlığı'nı kuruşu; başına Archi de Mari'nin getirilişi ve yeni komutanlığının karargâhının İsmailiye'de çalışmalara başlayışı: (**FS**, 170).

: Rusların İran'ın İsfehan kentini işgali: (**TİT**, III/3, 145).

: Trakya'daki 5'inci Kolordu'nun Dersim'deki başkaldırı nedeniyle 3'üncü Ordu emrine sevki: (**BDATH**, II/2, 38).

20 MART 1916 : Sykes-Picot Protokolü'nün Petersburg Hükûmeti'nin görüşlerinin alınması için, Rus Dışişleri Bakanlığı'na verilişi: (**TB**, 1976; **ST2**, 496-497; **ML**, III, 946; **UİT**, II, 495-496; **AGST**, III, 1172).

: Batı Avrupa'da Alman kuvvetlerinin, Argonnelar'dan Verdun'a cepheden gedik açan saldırıları ve bu gediğin General Petain'in çabalarıyla kapatılışı: (**BDST**, I 373; **TA1**, XIV, 181).

: Rus kuvvetlerinin Çoruh vadisinden Bayburt yönünde ilerleyişi: (**BCHTH**, III, 34).

: Fevzi Paşa'nın (Çakmak) Bayburt'a gelişi: (**BCHTH**, III, 34).

21 MART 1916 : Hozat'ın (Dersim) Rus kuvvetleri tarafından işgali: (**ŞKHB**, 57).

: Ümiliç limanının bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

22 MART 1916 : 2'nci Ordu Komutanı Ahmet İzzet Paşa'ya, Vehip Paşa'nın komutasındaki 3'üncü Orduyu da genel olarak sevk ve idare etme yetkisi verilişi: (**BCHTH**, III, 74).

23 MART 1916 : "Müessesat-ı Nafia ile İmtiyazlı Şirketler Muhaberat ve Muamalâtında Türkçe İstimali" hakkındaki yasanın çıkarışları ile bundan böyle şirketlerin işlem ve yazışmalarının Türkçe yapılmasının kabul edilişi: (**İTPDSİP**, 174).

: Eylül 1916'dan itibaren gümrük resminin eşyanın ağırlığı üzerinden alınmasının kararlaştırılışı: (**İTPDSİP**, 174).

: Miralay Mustafa Kemal'in Ceylan Pınarı'na gelişi: (**BDSB**, I05).

: Yahudi Profösör Bash'ın Yahudilere seslenen beyanı: "...gün yakındır. Mesih, sizin mesihiniz zuhur edecektir": (**TBTY**, II, 683).

: 6'ncı Ordu Kumandanı von der Goltz Paşa'nın Alman Umumi Karargâhı'na muhtırası: "Türk askeri böyle fevkalâde ve gayrimüsait hallere tahammül ediyor. Bu haller onun tavır ve hareketine en hafif bir tesir bile yapmıyor": (**BCHTH**, III, 136).

24 MART 1916 : 16'ncı Kolordu Komutanı Miralay Mustafa Kemal'in Mardin'e gelişi: (**BDHTH**, II/2,39).

: Alman denizaltılarının Fransa'ya ait Susset yolcu gemisini batırışı: (**ST2**, 483; **STD**, 299; **BDST**, II,17; **20YT**, I, 388).

ATAM Kütüphanesi

25 MART 1916 : Hizan'ın Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 17).

: General Petain'in Verdun'un kuzeyinde kurduğu savunma düzeni ile Alman saldırılarını durduruşu: (**BDHST**, I, 373; **TA1**, XIV, 181; **ML**, III, 944).

26 MART I916 : Çoruh vadisi boyunda Türk birliklerinin Ruslara yönelik karşı taarruzları: (**BCHTH**, III 35).

27 MART 1916 : 16'ncı Kolordu Komutanı Miralay (Alb) Mustafa Kemal Bey'in Mirlivalığa (Tuğgeneral) terfii hakkında İstanbul'dan şifreli bir tel alışı: (**BDHSA** , 13; **AHD**, 37; **KH**, 21; **İA**, I, 96; **BDHAO**, 33).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın, Kurmay Başkanı Kaymakam (Yb) İzzettin, Kurmay Yüzbaşı Nusret ve Yaveri Cevat Bey olduğu hâlde karargâh maiyetiyle birlikte otomobille Diyarbakır'a gelişi: (**BDHSA**,12; **AHD**,12; **BDHTH**, II/2, 39, 45, 47; **AHE**, 95; **BDSB**, I05; **BDHAO**, 31; **BCHTH**, III, 71).

: Rusların Murat Köyü'nden Güzeldere ve Bitlis üzerinden taarruzları; bu taaarruzun Türk kuvvetlerince durduruluşu ve Çaykara (Kadahor) ile Of'un Ruslar tarafından işgali; Of'u geri almak için Türk birliklerinin başarısız karşı saldırıları ve Sürmene istikametine çekilişleri: (**BDHTH**, II/247; **ŞKHB**, 56; **BDSB**, I05; **BREM**, 103; **BCHTH**, III, 31).

: Çoruh vadisi boyunca Ruslara yönelik başlatılan Türk birliklerinin taarruzunun yayılarak devam edişi ve Şeyh köy-Karakoç-Sünüklü hattına ulaşılışı: (**BCHTH**, III, 35).

27/28 MART 1916 : Karlıova'nın (Kaniriş) Ruslar tarafından işgalişi: (**ŞKHB**, 16).

28 MART 1916 : Rusların Pazı istikametinden Kilise civarında bulunan Türk siperlerine taarruzu ve Ermeni çetelerinin Ruslara desteği: (**BDHTH**, II/2, 49).

: Çoruh vadisi boyunca ilerleyen Türk birliklerinin Ruslardan Tırhat'ı alışı ve bu yörede Türk birliklerinin eski mevzilerine ulaşması: (**BCHTH**, III, 35).

29 MART 1916 : Rus taarruzunun devam edişi: (**BDHTH**, II/2, 49).

: Dersim asilerinin Perisuyu'ndan Palo'ya kadar iki saatlik mesafede tahribat yaparak ilerleyişileri: (**BDHTH**, II/2, 58).

: İskenderun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

30 MART 1916 : Bir Alman denizaltısının Karadeniz'de Rusların Portugal gemisini torpilleyerek batırışı: (**BCHTH**, III, 31)

31 MART 1916 : Müşir Goltz Paşa'nın, Kutü'l-Amare cephesinden, yaralılarla ve hastalarla dolu bir gemiyle Bağdat'a dönüşü: (**CF**, 78).

: Rusların 2'nci Kolordusu'nun Çoruh cephesinde tekrar taarruzu: Kaladere Muharebesi: (**BCHTH**, III, 36).

1 NİSAN 1916 : Miralay Mustafa Kemal Bey'in yayınlanan irade ile Mirlivalığa (Tuğgeneral) terfi ve Paşa oluşu: (**İA**, I, 96; **A**, 168-169; **TA2**, II, 270 / III, 574; **KA**, 221; **ADK**, 11; **KH**, 63; **AK**, 65; **BDSB**, 105; **BDHAO**, 33).

3 NİSAN 1916 : Birelabidin'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

4 NİSAN 1916 : Nuh'tan Korsuvak istikametine ilerleyen Rus kuvvetleriyle Türk kuvvetlerinin muharebesi ve Rus kuvvetlerin çekilişi: (**BDHTH**, II/2 5357; **BVBD**, 82).

: Akdağmadeni'nde Ermenilerin isyanı: (**VÇ**, 140).

: 16'ncı Kolordu karargâhına ait ikinci kâfilenin Diyarbakır'a varışı: (**BDHSA**, 12).

5 NİSAN 1916 : Gazze'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 137).

: 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın, Birinci Seferiye Kumandanlığı'na, Hicaz'da Arapların isyan belirtileri olduğunu bildirişi: (**BDSME**, 200).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında İkinci Hana Muharebesi ve Türk kuvvetlerinin Hana mevziini boşaltışları: (**BCHTH**, III, 138).

6 NİSAN 1916 : Kutü'l-Amare'de kuşatma altındaki İngliz kuvvetlerinin kuşatmayı yarmak amacıyla yeni girişimi ve şiddetli muharebeler: İkinci Felahiye Muharebesi: (Birinci Sınaiyat Muharebesi): (**BDHTH**, III/1, 722-726; **TİT**, III/3, 104; **ML**, III, 947; **BS**, 171; **BCHTH**, III, 138-139).).

: Polo Bölgesi'nde faaliyette bulunan isyancıların Türk kuvvetlerince tamamen bastırılarak Peri Suyu'nun karşı tarafına atılışları ve Palu kazasının asilerden temizlenişi: (**BDHTH**, II/2, 55).

: Üç tabur piyade ve altı top mevcutlu bir Rus kuvvetin Kut meydanı isitkametinde ilerleyişi ve Karahamza ve Zenkök köyleri'ne taarruzu: (**BDHTH**, III/2, 53).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, Şason ve Mutki bölgelerindeki milislere, Hacı Musa Bey'in komutasında, düşmanın ilerlemesine engel olunması için direnişe geçmeleri için talimatı: (**BVBD**, 82).

7 NİSAN 1916 : Tarlus'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: Rus Kafkas Ordusu Komutanı General Yudeniç'in Rize'ye gelişi ve çıkarma hareketinin Rize'den Sürmene'ye kaydırılması yönündeki emri: (**BCHTH**, III, 32).

8 NİSAN 1916 : Bingöl ve Genç'in (Drahini) Rus kuvvetleri tarafından işgali: (**ŞKHB**, 15).

9 NİSAN 1916 : İngilizlerin Irak Cephesi'nde Kutü'l-Amare'de yeniden kuşatmayı yarma girişimleri; saldırılarının Türk savunması karşısında kırılışı; Üçüncü Felahiye Muharebesi: (**BS**, 171; **TİT**, III/3 104; **BDHTH**, III/1, 726-730; **ML**, III, 947/ VII, 686; **MO**, 528; **TA1**, XXII, 397).

: İngiliz General Tawshend'in, Halil Paşa'nın 10 Mart tarihli teslim çağrısına yanıt veren mektubu: "Türkler muharebe sahasında daima iyi asker ve necip insandırlar; fakat ben henüz teslim olmayı düşünmüyorum": (**BS**, 172-173).

: Tosya'da Ermenilerin ayaklanışı: (**VÇ**, 140).

: Müşir Goltz Paşa'nın ağır biçimde hastalanışı: (**CF**, 78).

: Lenin'in İsviçre'den ayrılışı: (**Rİ**,155)

12 NİSAN 1916 : Şason'un Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 54).

: İmroz'daki üslerinden kalkan iki İngliz uçağının İstanbul'a gelip Zeytinburnu'ndaki silâh fabrikalarına ve uçak hangarlarına küçük yangın bombaları ile taarruzu ve İstanbul üzerinden beyanname atışı: (**BDHTHH**, 88).

: Aynisadır, Birelabid ve Seferihisar'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79, 131- 132).

: Ağır biçimde hastalanmış olan Müşir Goltz Paşa'ya "lekeli humma" teşhisi konuluşu: (**CF**, 78).

13 NİSAN 1916 : Irak Cephesi'nde General Tawshend kuvvetlerini kurtarmak amacıyla görevlendirilmiş kuvvetlerin başında bulunan General Alymer'in görevinden alınarak yerine General Göring'in getirilişi: (**BS**, 173).

: Lyakhov komutasındaki Rus kuvvetlerinin Trabzon'a yönelik saldırıları ve Ahudağ'da şiddetli çarpışmalar; Mutki'nin (Hoy) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 17; **TR**, 293).

: İngilizlerin El Cifcafe'deki Türk su kaynaklarına saldırarak imha edişleri: (**FS**, 170).

: Lenin'in Stockholm'a gelişi: (**Rİ**, 155).

14 NİSAN 1916 : İngiliz general Göring komutasındaki kuvvetlerin Irak Cephesi'nde ön taarruzları: (**BS**, 173).

: Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın Silvan'da 16'ncı Kolordu Komutanlığı görevini fiilen üstlenişi: (**AK**, 65).

: General Liyathof kumandasındaki Rus birliklerinin donanmanın denizden desteğinde Ahu dağı istikametinde Türk birliklerine yönelik taarruzu ve Sürmene'nin Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 56; **BDHTH**, II, 32).

15 NİSAN 1916 : Rusların Yanbolu deresindeki Türk direnişini kırışları; Yomra (Homra) ve Araklı'nın Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 56-57; **BCHTH**, III, 33).).

: Rusların Kopdağı yönünde ileri taarruzu; Türk ileri mevzilerinin geri alınışı: (**BCHTH**, III 37).

: Rus deniz filosunun Yakındere sırtlarındaki Türk siperlerini bombardımanı: (**BDHKC**, 42).

: Cifcafe'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

15/16 NİSAN 1916 : Trabzon'a yönelik Rus saldırılarının artması nedeniyle, Türkler tarafından Trabzon'un tahliyesi: (**TR**, 293).

16 NİSAN 1916 : Osmanlı Dahiliye Nezareti'nin Almanya Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan askerî ataşelerine yazısı: "Osmanlı tebasından olan Ermeniler, sürekli olarak, bağımsızlık kazanmak maksadıyla hareket etmektedirler": (**ETO**, 136).

: Rusların Kalafka deresindeki Türk direnişini kırışı ve Trabzon'a yanaşmaları; Asir'in ve Sürmene'nin Ruslar

tarafından işgali: (**ŞKHB**, 56; **BDSOO**, I2; **BCHTH**, III, 33).

: Hizan, Bingöl ve Genç'in (Drahini) Rusların işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 15).

: Karadeniz'de cephanesi tükenen Rus donanmasının Sivastopol'a dönüşü: (**BCHTH**, III, 33).

17 NİSAN 1916 : General Lace komutasındaki İngiliz kuvvetlerin, Kutü'l-Amare'deki Türk kuşatmasını yarmak için yeni girişimleri ve Birinci Beytiisa Muharebesi: (**BS**, I73; **BDHTH**, III/1, 736-754; **TA1**, XXII, 397; **ML**, III, 947; **MO**, 3528; **BCHTH**, III, 142-143).

: Suriye ve çöl kıyısında Türk-Alman uçaklarının İngiliz ana uçak gemisine saldırıları: (**BDHTHH**, 112).

: İstanbul'un Fatih semtinde Feyzullah Efendi Medresesi'nde Millet Kütüphanesi'nin kuruluşu: (**ML**, VIII 789-790).

: Rus birliklerinin Trabzon'a yaklaşarak ilerleyişi; Türk birliklerinin Klafka deresinden Trabzon üzerinden Polathane ve Hamsiköy'e çekilişleri: (**BCHTH**, III 33).

: Rusların Kopdağı istikametindeki taarruzlarının devamı ve Kopdağı hattını ele geçirişleri: (**BCHTH**, III 37).

17/18 NİSAN 1916 : Mutki (Hoy)'nin Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 17).

18 NİSAN 1916 : Trabzon'daki Rumların Rus General Liatoff'a bir delege göndererek Trabzon'un Türkler tarafından boşaltıldığının belirtilişi ve fazla tahribat olmaması için Rus ordusunun kenti topa tutmaması ricası: (**BDHKC**, 42).

: Trabzon'un ve Tatvan'ın Rus kuvvetlerince işgali: (**BDHKC**, 42; **ŞKHB**, 17, 55; **MOAEP**, III, 274; **TA1**, XIV, 189; **ML**, III, 947; **İOTK**, IV 421; MO, 3526; **BDSOO**, I2).

: Akçaşehir ve Kuşadası'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 77-80).

: Irak Cephesi'nde İkinci Beytiisa Muharebesi: (**BDHTH**, III/1, 754-761; **BCHTH**, III, 144-145).

19 NİSAN 1916 : Kutü'l-Amare'de İngiliz General Lace'nin, Türk kuşatması altındaki General Tawnshend kuvvetlerini kuşatmadan yeni kurtarma girişimi ve bu girişimin Osmanlı kuvvetlerince püskürtülüşü; Irak Cephesi'nde 3'üncü Beytiisa Muharebesi:(**BS**, I75; **TİT**, III/3, 104; **BDHTH**, III/I, 761-763; **TA1**, XXII, 397; **ML**, III, 947 / VII, 686; **MO**, 3528).

: Maçka'nın Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 56).

: Van Gölü'nden Karadeniz'e kadar olan 3'üncü Ordu *mıntıkasının üç bölgeye ayrılışı ve; birinci mıntıka* olarak belirlenen Van Gölü-Çapakçur cephesi- Oğnut arasındaki yörenin 16'ncı Kolordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın emrine; Karasu nehrine kadar olan mıntıkanın 10'uncu Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'nın emrine; Karasu'dan Karadeniz'e kadar olan alanın da 5'inci Kolordu Kumandanı Fevzi Paşa'nın (Çakmak) emrine verilişi: (**BCHTH**, III, 33).

: 6'ncı Osmanlı Ordusu Kumandanı Alman General Goltz Paşa'nın yakalandığı tifüsten kurtulamayarak Bağdat'ta ölüşü ve burada toprağa verilişi: (**BDHTH**, III/1, 761; **ML**, III, 947; **CF**, 78, 82; **BCHTH**, III, 148; **BCHTH**, III, 169).

20 NİSAN 1916 İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

21 NİSAN 1916 : Akçaabat'ın (Polathane) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 55).

: İngilizlerin Irak Cephesi'nde Sınaiyat mevziini bombardımanları: (**BCHTH**, III, 146).

: Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin kuruluşu: (**TSP**, I, 475).

22 NİSAN 1916 : İngiliz General Tawnshend komutasındaki İngiliz kuvvetlerini kurtarmak için General Lake komutasındaki 5000 kişilik İngiliz ordusunun Kutü'l-Amare'de Halil Paşa (Kut) komutasındaki 12.000 mevcutlu Türk kuvvetelerine kesin sonuç almayı amaçlayan saldırısı ve bu saldırının püskürtülüşü; Dördüncü Felahiye Muharebesi: (**BS**, 175; **BDHTH**, III/1, 767-774; **İOTK**, IV, 420; **ML**, III, 947 / VII, 686; **TA1**, XXII, 397; **MO**, 3528-3529; **BCHTH**, III, 146).

: Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Suriye cephesinde Katya Muharebesi: (**BCHTH**, III, 206-207).

: Foça'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

23 NİSAN 1916 : Türk kuvvetlerin von Kres komutasında Ağrantina'ya saldırısı ve burasını ele geçirişi: (**FS**, 170; **TBSK**, 101).

: Kuvve-i Seferiye'nin Ariş'te toplanan kuvvetleriyle Katya'ya keşif taarruzu: Katya baskını ve çok sayıda İngiliz askerinin esir alınışı: (**BDHOİ**, 64; **CH4O**, I6).

: Menemen'in bombardımanı; (**ŞKHB**, 76).

: Rus Dükü Nikola'nın General Baratov'a, Kutü'l-Amare bölgesindeki İngilizlere yardım için herşeyin yapılması buyruğu: (**TİT**, III/3, 159).

23/24 NİSAN 1916 : Kutü'l-Amare bölgesinde İngilizlerin 3000'den fazla ölü bırakarak geri çekilmeye başlamaları: (**BS**, I80).

24 NİSAN 1916 : Von Kress komutasındaki Türk kıtalarının Bir'ül Katiye'yi ele geçirişleri: (**FS**, 170).

: Kanal Cephesi'nde İngilizlerin Kantara'dan başlayarak sahil boyunca uzattıkları demir yolunun Romani'ye varışı: (**CH4O**, I3-I4).

: İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

: Ermeni Kongresi ikinci Reisi Çalkuşyan'ın Petersburg'ta konuşması: "Bu savaşta da Ermeni milleti tamamen Rusların yanında bulundu": (**TEE**, 5492).

: Alman Genelkurmayı'nın denizaltı ticaret savaşının uluslararası koşullara uyularak yapılması emri: (**AADF**, 4).

: İrlanda'da cumhuriyetçilerin İRB örgütü aracılığıyla Dublin'de ayaklanmaları: (**20YT**, I, 396; **BDST**, II, I5; **ML**, VI, 40I; **İDT**, II, 78-80).

24/25 NİSAN 1916 : Irak Cephesi'nde Gülnar Vapuru (Kendi Gelen) olayı: (**BDHTH**, III/1, 775-776; **BCHTH**, III, 148).

25 NİSAN 1916 : Von Kress komutasındaki Türk kuvvetlerin Biir'ül Abid'e çekilmesi ve İngilizler'in Biir'ül Katiye ve Romani'ye dönüşleri: (**FS**, 170).

: İngiltere'nin Irak Kumandanı General Lake'nin, General Tawnshend'e, Gülnar Vapuru olayından sonra, Türklerle müzakereye girmek için üst makamlardan yetki istediğini bildirişi: (**BCHTH**, III, 149).

26 NİSAN 1916 : Leningrat Anlaşması ve Sykes-Picot Anlaşma protokolünde Rusya'nın uzlaşmasının sağlanması: 1- Rusya Arabistan'daki İngiliz talebini kabul edecek; buna karşılık Trabzon, Erzurum, Ağrı, Van ve Bitlis illerini, Doğu Anadolu'nun bir kısmını alacak; 2- İstanbul, boğazlar ve Marmara, Rusya'ya verilecek; 3- Rusya'ya verilecek topraklarda Fransa demir yolu imtiyazı kalacak; 4- Fransa ve İngiltere, kendilerine düşen toprakların kesin sınırını sonradan saptayacak: (**UİT**, II, 495-496; **ST1**, 439; **BDHTH**, II/2, 8; **BDS**, 321).

: İzmir ve Foça'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76-77).

: İngiliz General Tawnshend ile Halil Paşa'nın, Halil Paşa'nın önerisi uyarınca Dicle'nin kenarında biraraya gelerek görüşmeleri; Tawnshend'in kendisinin ve kuvvetlerinin serbest bırakılması için Halil Paşa'ya para ve silah önerisi; bu öneriye Halil Paşa'nın karşılığı: "Baltacı devirleri geride kaldı": (**BS**, I85).

: Kutü'l-Amare'de kuşatılan Tawnshend kuvvetlerine İngiliz uçakları tarafından erzak atılışı: (**BDHTHH**, I0I).

27 NİSAN 1916 : Kutü'l-Amare'de kuşatma altında bulunan General Tawnshend'in, Halil Paşa'ya (Kut) teslim olmak istediğini bildirişi: (**BDHTH**, III/I, 776-777).

28 NİSAN 1916 : Kuvve-i Seferiye'nin Katya'da İngilizlere karşı başarılı taarruzu ve taarruzdan sonra El'ariş'e dönüşü: (**CH4O**, I6).

: 18'inci Tümen'in Trabzon yolu batısında ve Horozdağı kuzeyindeki geçitleri ve 28'inci Alay'ın da Hortokop mevziini tutarak, Rus taarruzlarını durduruşu: (**BCHTH**, III, 38).

Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

: İrlanda'daki cumhuriyetçi ayaklanmanın, İngiliz ordusu'na bağlı 50.000 kişilik bir kuvvet tarafından kanlı bir biçimde bastırılışı: (**20YT**, I, 396; **BDST**, II, I5; **İDT**, II, 80-84; **ML**, VI, 40I; **TA1**, XX, 216).

: Kutü'l-Amare'de şiddetli muharebeler ve tahribat: (**BDHTH**, III/1, 779).

29 NİSAN 1916 : Irak Cephesi'nde Kutü'l-Amare'de kuşatma altında olan General Tawnshend komutasındaki İngiliz kuvvetlerin,

ellerindeki topları imha ettikten sonra 476'sı subay olmak üzere 33.390 kişilik mevcuduyla kayıtsız ve şartsız olarak Türk kuvvetlerine teslim oluşları; Kutü'l-Amare'nin İngilizlerden geri alınışı: (**BDHTH**, II/2, 72 / III/I, 780-783 / IV/I, 801; **TİT**, III/3 I05; **ŞKHB**, I55; **ML**, III, 947; **BDSOO**, 8; **BDHOİ**, 60; **BCHTH**, III, 150, 201).

: 6'ncı Ordu Kumandanı Mirliva Halil Paşa'nın büyük bir zafer kazanmış olan ordusuna mesajı: "Bugüne "Kut Bayramı" namını veriyorum": (**BS**, I89-I90).

30 NİSAN 1916 : Rusların Kopdağı üzerinden, Türk mevzilerine yönelttikleri taarruzun devamı; Kopdağı mevziini yarışları ve güneyde Dumanoğlu mevziine girişleri: (**BCHTH**, III, 38).

1 MAYIS 1916 : Müsteşar Sefa Bey'in Kasr'ı Şirin'den Osmanlı Hükûmeti'ne telgrafı: "Kutü'l -Amare düştü. İran'a yardım ümitleri arttı. Goltz öldü": (**TİT**, III/3, I05).

: Mirliva Mustafa Kemal Paşa kumandasındaki 16'ncı Kolordu'nun 2'nci Ordu emrine verilişi: (**BDHSA**, 22).

Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

: General Petain'in Müttefik Ordular Grup Komutanlığı'na, General Ninelle'nin de Verdun Cephesi Fransız Kuvvetler Komutanlığı'na getirilişi: (**BDST**, I,374).

: Bern'de Uluslararası Sosyalist Komisyonu'nun savaş aleyhtarı bildirisi: "Her yola başvurarak dünyayı kaplayan boğazlaşmaya son verin!": (**BDST**, II, I0; **ML**, IV, 280).

3 MAYIS 1916 : Rus General Baratof'a bağlı kuvvetlerin, Hanikin istikametinde, Şevket Bey Müfrezesi'nin tuttuğu Sermil mevkiine taarruzu: (**BCHTH**, III, 170).

: İrlanda'da ayaklanan cumhuriyetçilerin önderlerinden 96 kişinin İngilizler tarafından idam edilişi: (**20YT**, I, 396; **BDST**, II, I5-I6; **İDT**, II, 84-85; **ML**, II, 40I; **TA1**, XX, 2I6).

İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

4 MAYIS 1916 : Almanya'nın ABD'ne ticaret gemilerine karşı deniz savaşını yumuşatmaya karar verdiğini bildirişi: (**20YT**, I, 388; **UİT**, II 5I0-5II; **BDST**, II, I7).

5 MAYIS 1916 ∝ Fethiye ve Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76-77).

6 MAYIS 1916 : Ayaklanan Dersimlilerin Nazımiye dolaylarında yapılan bir çatışmada yenilgiye uğraşıyları ve isyan hareketinin bastırılışı: (**BDHTH**, II/2, 38).

: Hanikin'e saldırı başlatmış olan Rus General Baratof kuvvetleri karşısında, Şevket Bey Müfrezesi'nin, Hanikin'e ve onun güneyindeki Binbaşı Leonhardı Müfrezesi'nin de Mendeli istikametinde çekilişi: (**BCHTH**, III, 170).

: Cemal Paşa'nın merkezi idareye karşı ayaklanan bazı Arap ileri gelenlerini idam ettirişi: (**FS**, I70; **ODEPT**, 527).

∝ : Fethiye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

: Türk birliklerinin Kopdağı yönünde ileri mevzileri ele geçirmiş olan Ruslara yönelik karşı taarruzları: (**BCHTH**, III, 38).

6/7 MAYIS 1916 : Türk birliklerinin Kopdağı istikametinde başlattıkları taarruzda Bahtlıdağı'ndaki Drojin taburlarına ani baskınları ve bu taburların büyük kısmının esir ve imha edilişi; Rusların buna karşılık olarak Akdağ ve Kuzutepe'ye yaptığı taarruzların durduruluşu: (**BCHTH**, III, 38).

7 MAYIS 1916 : General Baratof kuvvetlerinin Şevket Bey Müfrezesi'ne bağlı kuvvetlerce sarılmaya başlanışı: (**BCHTH**, III, 171).

8 MAYIS 1916 : Musa Kâzım Efendi'nin şeyhülislâmlığa getirilişi: (**OŞ**, 280).

: Kopdağı'na yönelik Türk karşı taarruzunun devamı; Kopdağı'ndaki Drojin taburunun esir edilişi; Türk birliklerinin Aktaş'a doğru ilerleyişleri: (**BCHTH**, III, 38).

: Hanikin önlerinde saldırısını sürdüren Rus General Baratof kuvvetlerinin çekilmeye başlayışı: (**BCHTH**, III, 171).

9 MAYIS 1916 : Fransa'nın İngiltere'ye, Ortadoğu'daki Osmanlı topraklarının paylaşımı ile ilgili notası ve bu notayla; Fransa'nın Suriye, Küçük Ermenistan ve Kilikya'yı, Ermenistan'ın büyük bir bölümünü ve Doğu Anadolu'nun

bir kısmını almasını, etki alanı olarak da Arabistan'ın Necda sınırı kuzeyinde kalan kesimi ile Musul petrol bölgesini elde etmeyi; İngiltere'nin Mezapotamya'yı ve Bağdat'ı almasını; Arabistan'ın büyük bir kısmının İngiltere'nin etki alanına girmesini; Filistin'in uluslararası bir denetim altına sokulmasını; Hayfa ve Akka limanlarının İngiltere'ye verilmesi öngörüşü: (**ASTI**, II, II72; **ST1**, 440; **ST2**, 497; **TA2**, I, 329-330; **UİT**, II, 495-496; **BDS**, 321-322).

: Rodos'a keşfe gelen Türklere ait Gota uçağının keşiften dönerken arızalanıp mecburi inişi ve parçalanışı: (**BDHTHH**, 90).

12 MAYIS 1916 : İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

13 MAYIS 1916 : 2'nci Ordu Komutanlığı'na atanan Birinci Ferik Ahmet İzzet Paşa'nın karargâhıyla Diyarbakır'a varışı ve görevine başlayışı: (**BDHTH**, II/2 2; **BDHSA**, 23; **BDHAO**, 34).

: Ravandız'ın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, I58).

: Urla'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

14 MAYIS 1916 : Bahtlıdağı'nın Ruslar tarafından işgali ve Türk karşı taarruzuyla yeniden ele geçirilişi: (**BCHTH**, III, 38).

15 MAYIS 1916 : İtalya ordusunun beşinci İzonza taarruzu: (**BDHAC**, 9).

: Avusturya-Macaristan ordusunun İtalyanların elinde bulunan Asiago'yu ele geçirişi: (**BDST**, I, 375-376; **TA1**, XIV, I82).

: Almanya'nın Fransa cephesinde çok fazla cephane kullanıldığını belirten ve bundan böyle tutumlu davranılmasını isteyen emri: (**BDHACÖ**, 49).

: Solhan'ın (Buğlan) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, I6).

: Finike ve Antalya'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

16 MAYIS 1916 : Fransa ve İngiltere arasında Sykes-Picot Antlaşması'nın yeniden ele alınışı ve yeni metnin imzalanışı: (**ST2**, 497; **TA1**, I, 329-330; **UİT**, II, 495-496; **ST1**, 440; **ST3**, 278).

17 MAYIS 1916 : Karlıova'in (Kaniriş) Ruslardan Türklerce geri alınışı: (**ŞKHB**, l6).

: Rusların Bağdat-Musul çizgizinde yeni saldırıları: (**TİT**, III/3, l6l).

18 MAYIS 1916 : Kalat'ül-Ariş ve Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76, l32).

19 MAYIS 1916 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Bağdat'a gelişi ve Kutü'l-Amare cephesini teftişi: (**BCHTH**, III, 151, l74).

: İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

21/22 MAYIS 1916 : İki Türk uçağının Portsait limanını bombardımanı; liman ve şehirde büyük yangın; İngiliz gemilerinden uçaklara şiddetli ateşsavar ateşi: (**BDHTHH**, ll3).

22 MAYIS 1916 : Mekke Şerifi Hüseyin'in, şüpheli davaranışları nedeniyle Medine'ye sürülüşü: (**İBG**, 374).

: 13'üncü Kolordu'ya bağlı süvari birliklerinin Bakü'ye varışı (**BCHTH**, III, 174).

: Finike'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

23 MAYIS 1916 : Kutü'l-Amare'nin İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, l55).

: İtalya'da istifa eden Başbakan Salandra'nın hükûmeti kurmakla yeniden görevlendirilişi: (**ML**, V, l73 / VI, 587).

24 MAYIS 1916 : Söke ve Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76-77).

25 MAYIS 1916 : Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

26 MAYIS 1916 : 2'nci Ordu Kumandanı Ahmet İzzet Paşa'nın Diyarbakır'a gelişi ve Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki 3'üncü Ordu'ya bağlı 16'ncı Kolordu'nun bu ordunun emrine verilişi: (**BCHTH**, III, 42).

: Musul Grubu'nun Revandız istikametindeki taarruzu: (**BCHTH**, III, 172).

27 MAYIS 1916 : Bağdat'ta Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın kumandanlarla, İran'a yapılacak sefer hakkında görüşmesi: (**BCHTH**, III, 151).

Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

28 MAYIS 1916 : Mordoğan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

29 MAYIS 1916 : Vehip Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerin Ruslara saldırısı: (**TR**, 295).

30 MAYIS 1916 : Fahrettin Paşa'nın kurmay arkadaşlarıyla Medine'ye gelişi: (**İBG**, 374).

: Şemdinli'nin Ruslarca işgali: (**ŞKHB**, 32).

: Karaburun'un (Ahırlı) bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

: Ruslar ve İngilizler arasında Osmanlı Devleti'nin doğusunu paylaşma tasarısı: (**ED2**, 162).

: Kerman'a gelen 500 kişilik bir İngiliz müfrezesinin, buradaki Almanları çekilmek zorunda bırakışı: (**BCHTH**, III, 192).

31 MAYIS 1916 : İzzet Paşa emrindeki Osmanlı 3'üncü Ordusu'nun Kafkas Cephesi'nde Ruslara karşı saldırısı ve Mamahatun (Tercan) ve Çayırlı'ın (Mans) Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 25; **ML**, III, 947; **TA1**, XIV, I83).

: Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Hanikin'e gelişi: (**BCHTH**, III, 174).

: Fahrettin Paşa'nın Medine'de Hicaz Seferi Kuvvetleri Komutanı olarak göreve başlayışı: (**İBG**, 333).

: Amiral Hipper komutasındaki Alman filosu ile Amiral Beatty komutasındaki İngiliz filosunun Jutland'ta savaşları; İngiliz donanmasının üç zırhlı üç kruvazör, altı deniz torpidosu; Alman donanmasının iki zırhlı, üç kruvazör, altı deniz torpidosu; İngilizlerin 6097, Almanların 2551 insan kaybı; İngiliz donanmasından Amiral Jellicoe Filosu'nun takviye güç olarak gelmesi üzerine Alman filosunun çekilişi: (**BTT**, VII, 288; **ST2**, 490; **BDST**, I, 378-379; **ML**, III, 946; **TA1**, XIV, I83-I84; **ST1**, 436).

1 HAZİRAN 1916 : May adası yakınlarında Alman ve İngiliz denizaltılarının muharebesi: İskajerak Muharebesi: (**AADF**, II, II-I2).

2 HAZİRAN 1916 : Hicaz'da Mekke Şerifi Hüseyin'in, İngilizlerin kışkırtmasıyla Osmanlı yönetimine karşı ayaklanması: **ST1**, 440-44I; **ST2**, 496; **20YT**, I, 383; **İOTK**, IV, 433; **MO**, 3559; **UİT**, II, 497).

: 3'üncü Ordu Kumandanı Vehip Paşa'nın, Kop cephesine taarruz emri: (**BCHTH**, III, 45).

3 HAZİRAN 1916 : Irak Cephesi'nde Osmanlı kuvvetlerinin elinde bulunan gıda stoklarını ele geçirmek ve İngiliz General Tawnshend'i kurtarmak için gelmiş olan Rus süvari tümeninin Hanikin'e saldırısı ve 18'inci Osmanlı Kolordusu'nun bu saldırıyı durduruşu: (**ML**, III, 947; **MO**, 3529; **TA1**, XXII, 397; **BDHOİ**, 61).

: Cemal Paşa'nın Fahrettin Paşa'ya isyan etme belirtileri olan Araplar'a karşı lâzım olabilecek kuvvetlerin yola çıktığını belirtişi ve Araplara daha çok para ve erzak dağıtılmasını, maaş bağlanmasını, İslâm aleminin tehlikede olduğundan söz edilerek, para kuvvetiyle Arapların hükûmet yanına çekilmesine çalışılmasını emredişi: (**BDSME**, 200).

: Hicaz'da asi Arapların Suriye ile bağlantıyı keserek Medine'yi düşürmek amacıyla Hedye-Medine-Ebülnahim Cidde arasındaki demir yolunu ve Ebülnahim-Buata arasındaki telgraf direklerini tahrip ediş-leri: (**BDSME**, 200).

: 3'üncü Ordu Kumandanı Vehip Paşa'nın emri gereğince 30'uncu Tümenle 60'ıncı Alay'ın, Pırnakapan-Dincik hattında başlattığı taarruzun devamı ve 32'inci Tümen'in Maryam Dağı'nı zaptederek, Rusları Topal Çavuş istikametine atışı: (**BCHTH**, III, 45).

: Rusların Hanikin istikametindeki ikinci saldırıları ve Türk kuvvetleri ile çetin muharebeleri; Rusların sonuçsuz saldırıları sonucunda geri çekilişleri: (**BCHTH**, III, 175-177).

4 HAZİRAN 1916 : Hanikin'de Türklere saldıran Rus Süvari Tümeni'nin Kasr-ı Şirin'e doğru çekilişi: (**TİT**, III/3, 162).

: 30'uncu Türk Tümeni'nin Pırnakapan-Dincik hattına varışı: (**BCHTH**, III 45).

: Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin İtalya sınırında Alpler'i aşmaları ve Po ovasında ilerlemeleri: (**BDST**, I, 376; **TA1**, XIV, 182).

: Galiçya'da Rusların, General Brussilov komutasında Tornapol-Lutzk çizgisinde Avusturya-Macaristan or-

dusuna saldırısı: (**ST2**, 495; **ML**, III, 944 / IV, 923; **BDST**, I, 380; **TA1**, XIV, I82).

5 HAZİRAN 1916 : Mekke Şerifi Hüseyin'in Hicaz'da büyük isyan hareketi: (**BGB**, I7; **FS**, I70; **ES**, I00; **OİSÜ**, 262; **BCHTH**, IV, 101).

: Rusların, Revandız yakınlarında Türk kuvvetlerinin başlatmış olduğu saldırı karşısında Şendinan istikametinde çekilmeye başlayışı: (**BCHTH**, III, 173).

: Karaburun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

: Edirne Müdafii Mehmet Şükrü Paşa'nın İstanbul'da ölüşü: (**İOTK**, IV, 432).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın Muş'taki 8'inci Tümen'i teftiş etmek amacıyla, Silvan'dan hareketi: (**BDHSA**, 28; **AHD**, 41).

6 HAZİRAN 1916 : Hicaz'daki ayaklanmanın genişleyerek devamı: (**BDHTH**, IV/1, 801; **BDHTHHC2**, 20).

: Verdun Cephesi'nde saldırıya geçen Alman ordusunun Vaux Kalesi'ni alışı: (**BDST**, I, 375; **ST2**, 424).

: Çin Cumhurbaşkanı Yuan Şi Kai'nin ölümü: (**BDST**, II, 33; **20YT**, I, 241; **TA1**, XII, 311; **İDT**, II, 350; **ML**, III, 247).

7 HAZİRAN 1916 : Türk kuvvetlerinin Rus taarruzlarını durdurarak Tuzla Vadisi ve Mamahatun'un doğusundaki hâkim sırtları (Harthaldağı-Ağbadağı-Maryamdağı) doğusundaki hattı tutuşları: (**BCHTH**, III, 46).

8 HAZİRAN 1916 : Ali İhsan Paşa komutasındaki 13'üncü Türk Kolordusu'nun Irak Cephesi'nde Hanikin üzerinden Rus Süvari Tümeni'ne saldırısı ve Kasr-ı Şirin kasabası'nın ele geçirilişi: (**TİT**, III/3, I64; **ML**, III, 947; **BDHOİ**, 61).

: Rus kuvvetlerinin Çapakçın'a saldırısı: (**BDHTH**, II/2, 343).

: Fethiye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın Muş'taki 8'inci Tümen Karargâhı'na varışı: (**BDHSA**, 28; **AHD**, 41).

9 HAZİRAN 1916 : Türk idaresine karşı Hicaz'da ayaklanmış olan Mekke Şerifi Hüseyin'in ve Haşimi Arapların, Mekke'deki küçük Türk garnizonundaki kuvveti tutsak edişi; Harbi Kabilesi'ne mensup 4000 Arap'ın Hicaz'ın limanlarından Cidde'ye taarruz edişi ve geri atılışları: (**ATEL**, 239; **BDHTHHC2**, 15, I7; **BDSME**, 200; **OİSİ**, 263).

: Solhan'ın Türk kuvvetlerince işgal edilişi: (**ŞKHB**, I6).

: Kasr-ı Şirin'in Türk kuvvetlerince Rus kuvvetlerden alınışı: (**BCHTH**, III, 178).

: Cidde ve Güllük'ün bombardımanı: (**ŞKHB**, 77, I3I; **BDHTHHC2** , 18).

9/I0 HAZİRAN 1916 : Karlıova'nın (Kaniriş) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, I6).

10 HAZİRAN 1916 : Cidde'nin bombardımanı: (**ŞHHB**, I31; **BDHTHHC2**, 18).

: Şerif Hüseyin'in Mekke'de yeniden saldırıya geçişi: (**BDHTHHC2**, 15).

: Rus ordusunun Galiçya'da Avusturya-Macaristan ordusunu ağır bir yenilgiye uğratışı: (**BDST**, I, 380; **TA1**, XIV I82; **ML**, III, 944-945).

11 HAZİRAN 1916 : Romani ve Kantara'da Türk-Alman uçaklarının İngiliz ordugâhlarına bomba ve makinalı tüfeklerle taarruzu ve bir İngiliz deniz uçağının muharebe sahasından uzaklaştırılışı: (**BDHTHH**, II4).

: Cidde ve İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77, I31).

: Verdun Cephesi'nde Almanların Thiaumont istikametinde Fransızlara dönük saldırısı ve Fransız savunmasının zor durumda kalışı: (**BDST**, I, 380).

12 HAZİRAN 1916 : Mekke Şerifi Hüseyin'in Taif'te yeni saldırılara başlayışı: (**BDHTHHC2**, 15, 25, 28).

13 HAZİRAN 1916 : Süleymaniye Grubu'na bağlı Ömer Naci Bey Müfrezesi'nin Bane'yi işgali: (**BCHTH**, III, 183).

14 HAZİRAN 1916 : Taif'te asi Arapların Türk garnizonlarına karşı şiddetli saldırısı: (**BDHTHHC2**, 30).

15 HAZİRAN 1916 : Taif'te sıkıyönetim ilân edilişi: (**BDHTHHC2** ,31).

16 HAZİRAN 1916 : Cidde'nin, İngiliz donanmasının yardımıyla Hicaz'da ayaklanmış olan Mekke Şerifi Hüseyin'in emrindeki asi kuvvetlerin eline geçişi: (**TA1**, IX, 220; **ŞKHB**, I45; **BDSME**, 200).

: Medine'deki 12'nci Ordu Komutanı Fahrettin Paşa'ya iki haftadır Hicaz'da devam eden Mekke Şerifi Hüseyin'in başlattığı ayaklanmayı bastırma emri verilişi: (**İBG**, 374).

: Hicaz vali ve komutanlığına Galip Paşa'nın getirilişi: (**BDHTHH**, I20).

: Süleymaniye Grubu'na bağlı Ömer Naci Bey Müfrezesi'nin Sakız'ı işgal edişi: (**BCHTH**, III, 183).

: Galiçya'da Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerinin Rava-Russkaya yönünde saldırıları: (**BDST**, I, 380; **TA1**, XIV, I82; **ML**, X, 477).

17 HAZİRAN 1916 Urla'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

: İki uçaktan oluşan bir İngiliz filosunun Kalat'ül-Ariş'teki Türk hava alanını bombardımanı ve; filoya Türk tarafının şiddetli karşı ateşsavar ateşi ve iki Türk uçağının tahrip edilişi: (**BDHTHH**, II5; **ŞKHB**, I32).

: Rusların Alman cephesi boyunca genel saldırıları: (**BDHACÖ**, 9).

20 HAZİRAN 1916 : Vehip Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerinin Doğu Anadolu'da Ruslara yönelik saldırısı: (**TR**, 295).

: Seferihisar'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

22 HAZİRAN 1916 : Galiçya Cephesi'nde, Alman, Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Ruslara yönelik yeni saldırıları ve Rus ordusu tarafından püskürtülüşleri: (**BDST**, I, 380; **TA1**, XIV, I82; **ML**, X, 477).

Ayvalık'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

: Hicaz Kuvve-i Seferiye Komutanı, Fahri Paşa'nın asilere karşı saldırısı: (**CH40**, I5).

: Paytak Boğazı'nın Türk kuvvetlerinin eline geçişi: (**BCHTH**, III, 178).

: Almanların Verdun Cephesi'nde yeni genel saldırıları: (**BDST**, I, 375; **TA1**, XIV, I8I; **ML**, III, 944).

23 HAZİRAN 1916 : Modor ve Polot dağlarının Ruslardan geri alınışı: (**BCHTH**, III, 49).

24 HAZİRAN 1916 : Alman Başkomutanı General Falkenhein'in Müttefik kuvvetlerin Belçika yönünde Somme mevzilerine büyük bir saldırıya hazırlandıklarını haber alışı ve Batı Cephesi'nde Verdun'daki Alman kuvvetlerinin bir kısmını bu yöreye çıkmaya başlayışı: (**BDST**, I, 375; **ML**, II, 944).

: Türk birliklerinin 5'inci Rus Kafkas Ordusu cephesinin sol yarısındaki I9. Türkistan Alayı ile Drojin Tugayı'nı ve 3'üncü Plaston Tugayı'nın iki taburunu ağır bir yenilgiye uğratışı: (**BCHTH**, III, 50).

: Türk kuvvetlerinin Gilan'ı işgal edişi: (**BCHTH**, III, 179).

: Çar II. Nikola'nın Rus Genelkurmayı'nın talebi üzerine Türkistan ve Kafkasya halkından cephe gerisi hizmetlerine işçi celbi hususundaki fermanı: (**TYİ**, 565).

: Bağdat'taki genel karargâhında ölmüş ve burada toprağa verilmiş olan Müşir Goltz Paşa'nın naşının, eşinin arzusu üzerine İstanbul'a nakledilerek, Tarabya Parkı'nda, Mareşal Graf von Moltke Abidesi'nin yanına gömülüşü: (**CF**, 82).

25 HAZİRAN 1916 : Fahreddin Paşa'nın iki alay kuvvetle El İlave ve Bir'i Maşi doğrultusunda asi Araplara karşı harekete geçişi: (**BDHTHHC1**, 21).

: Ruslara yönelik Türk taarruzunun devamı : (**BCHTH**, III, 50)

26 HAZİRAN 1916 : Batı Cephesi'nde İtilâf kuvvetlerinin Somme'de ağır topçu ateşiyle Alman ordusuna karşı saldırıları: (**BDST**, I, 381-382; **TA1**, XIV, I8I; **ML**, XI, 451).

: Rus kuvvetlerinin Modor dağı kuzeyindeki karşı taarruzunun Türk kuvvetlerince durduruluşu: (**BCHTH**, III, 50).

: Yarbay Hacı Arif kumandasındaki İranlı aşiret kuvvetlerinin Civanru'nun 20 km güneyinde toplanışı: (**BCHTH**, III, 179).

27 HAZİRAN 1916 : Mekke Şerifi Hüseyin'in bir beyanname yayınlayarak bağımsızlığını ilân edişi: (**MO**, 3559; **İOTK**, IV, 433); **TBYT**, II, 682-683; **TBSK**, 111).

: Türk kuvvetlerinin Kerend'i Ruslardan alışı: (**BCHTH**, III, 179).

: Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'un Kafkasya'da Kral Vekili Büyük Kinez Nikola Nikoleyeviç'e mektubu: "Ermenilere geniş bir bağımsızlık verilmesi düşüncesini ele alırsak, unutmamalıdır ki Ermeniler hiç bir zaman çoğunluğu teşkil edememişlerdir": (**TEE**, 633).

Foça'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

28 HAZİRAN 1916 : Taif'te ayaklanmış olan Şerif Hüseyin'e bağlı kuvvetlerin Mümtaz Efendi Tepesi'ni ele geçirişleri: (**BDHTHHC2**, 31).

29 HAZİRAN 1916 : Türk birliklerinin İran'da Kermanşah yolu üzerindeki Harunabat'ın kuzeyine dek varışı ve öncü kuvvetlerin Harunabat'ı işgali: (**BCHTH**, III, 180).

30 HAZİRAN 1916 : Türk birliklerinin İran içlerinde Ruslara karşı ileri hareketlerinin devamı ve Çarzuvar Geçidi'nin ele geçirilişi: (**BCHTH**, III, 180).

1 TEMMUZ 1916 : Mekke Şerifi Hüseyin'in azledilerek yerine Ayan Birinci Reisi Ali Haydar Bey'in şerif olarak atanışı: (**MO**, 3559).

: İngiliz Savaş Bakanlığı'nın, Kabine Savaş Komitesi'ne, Hüseyin'in kendisini Arap milletinin sözcüsü olarak göstermesine karşın, bilindiği kadarıyla Arapların onu kabul ettiği koşulları otomatik olarak kabul edecek kadar desteklemediklerini belirten gizli raporu: (**BSVB**, 217).

: Pervari'nin (Hasir-Siirt) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 54).

Mersin'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

: General Foch komutasındaki İngiliz-Fransız müttefiklerin Somme Cephesi'nde 14'üncü Fransız Tümeni ve 26'ncı İngiliz Tümeni ile Pérrone ve Bapaume yönündeki büyük saldırısı: (**İDS**, 62; **STD**, 297-298; **ST1**, 949; **ML**, IV, 923; **BDST**, I, 382; **LHA**, II, 45).

2 TEMMUZ 1916 : Rus General Yudeniç'in Rus Kafkas Ordusu'na Türk cephesi boyunca saldırı emri ve Rus kuvvetlerinin

(2'nci Türkistan Kolordusu) Bayburt ve Rize istikametine taarruzu: (**DSED**, 11; **TR**, 295; **BCHTH**, III, 55, 57).

: Ali İhsan Paşa kuvvetlerinin İran Cephesi'nde Rusları püskürterek Kermanşah'a girişi ve çekilen Rusların büyük tahribatı: (**TİT**, III/3, 164; **ML**, III, 947).

3 TEMMUZ 1916 : Rusya ile Japonya'nın, Çin'deki çıkarları ile ilgili gizli bir anlaşma imzalayışları: (**UİT**, II; 524).

: Rusların 3'üncü Ordu Cephesi'nde ilerleyişleri ve Çoruh bölgesinde bir kısım mevzileri işgali: (**BDHTH**, II/2, 96).

3/4 TEMMUZ 1916 : Pervari'nin (Hasir-Siirt) Ruslardan milis kuvvetlerinin taarruzları sonucu geri alınışı: (**ŞKHB**, 54).

4 TEMMUZ 1916 : Çar II. Nikola'nın 25 Haziran 1916 tarihli fermanına tepki gösteren Türkistan halkının Horend, Semerkant, Sırdarya, Fergana, Yedisu (Semireçinşk) ve Hazer ötesi vilâyetlere yayılacak biçimde genişleyen büyük isyanı: (**TYİ**, 566).

: Çotak ve Pervari'nin (Hasir Siirt) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 54 68).

: Yavuz ve Midilli'nin Tuapse'yi bombardımanı ve bazı gemileri batırışı: (**BDHKC**, 33).

: Birinci Kuve-i Seferiye birliklerinin ikinci kanal seferi için El'Ariş'te toplanması: (**BDHTH**, IV/1, 801; **BCHTH**, III, 212).

5 TEMMUZ 1916 : Kuşadası'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

5/6 TEMMUZ 1916 : 1'inci Rus Kolordusu'nun 2'nci Türkistan Kolordusu'nun yanında, Türklere karşı taarruza geçişi: (**BCHTH**, III, 58).

6 TEMMUZ 1916 : Almanya'nın Bankacı Warburg aracılığıyla Rus Duması Başkan Yardımcısı Protopopov nezdinde Rusya'ya gayri resmî barış görüşmesi önerisi: (**UİT**, II, 504-505; **C**, I, 181).

: I7'nci Rus Alayı'nın Akdağ'ı ele geçirişi: (**BCHTH**, 58).

7 TEMMUZ 1916 : Pervari'nin (Hasir-Siirt) Tayyar aşiretince Ruslardan geri alınışı; Çatak'ın Türk birliklerince kurtarılışı: (**ŞKHB**, 54, 61).

Beyrut ve Fethiye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 77, 134).

8 TEMMUZ 1916 : Türk-Rus Cephesi'nde Türk ordusunun çekilmeye başlayışı ve Akdağ'dan Karasu'ya kadar olan çizgide Rus taarruzu: (**TR**, *295*; **BDHTH**, II/2, *96*).

Tartus'un bombardımanı: (**ŞKHB**, I34).

9 TEMMUZ 1916 : Mekke'nin İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, I45; **BDHOİ**, 64).

: İran'daki bütün Türk kuvvetlerinin iaşelerinin Almanya tarafından yapılacağının açıklanışı: (**BCHTH**, III, 185).

9/10 TEMMUZ 1916 : İstanbul'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 8I).

10 TEMMUZ 1916 Akka'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, I34).

: Osmanlı Başkumandanlığı'nın 15'inci Kolordu Komutanlığı'na, kolordunun Galiçya'da görev alacağını bildirerek kâfilenin yola ne zaman çıkabileceğini soruşu: (**AYTA** , 79).

: Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in ihtilâl bildirgesi yayınlayışı: "Jön Türkler Kuran'ı ve sünneti inkâr etmişler, ramazan ve oruca riayet etmemişler...": (**BDHTHC1**, I9).

: 'Mükellefiyet-i Ziraiye Kanunu': (**TSP**, III, 336).

10/II TEMMUZ 1916 : Yüksekova'nın (Gevar, Dize, Bacirge, Oromar) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 32).

11 TEMMUZ 1916 : Tercan'ın (Mamahatun) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, *25*; **BCHTH**, III, *60*).

: Konakçı Müfrezesi'nin Uzunköprü'den trenle Galiçya'ya hareketi: (**AYTA** , 80)

: Türk kuvvetlerinin İran'da Sine'yi işgal edişi: (**BCHTH**, III, 186).

12 TEMMUZ 1916 : Rus ordusunun (Nazerbekov Grubu) Varto bölgesinde 2'nci Osmanlı ordusuna karşı Muş, Bitlis, Kulp, istikametinde taarruzu: Kulp Muharebeleri: (**BDHTH**, II/2, 342 / III/2, 33, 99; **ML**, III, 947; **TA1**, XIV, I83; **BCHTH**, 76-77).

13 TEMMUZ 1916 : Von Kress'in El-Ariş'e gelişi: (**BDHTH**, IV/I, 80I).

: Maden'deki Türk birliklerinin Ruslar karşısında geri çekilişi; Sibirya Kazak Tugayı'nın şose boyunca Bayburt'a doğru ilerleyişi: (**BCHTH**, III, 62).

14 TEMMUZ 1916 : Rusların Kızılgüney-Mucur hattında bulunan Bahattin Bey birliklerine doğru ilerleyişleri: (BCHTH, III, 62).

: Hicaz'da ayaklanmış olan asilerin Mekke'yi ele geçirişleri: (**BCHTH**, IV, 101).

14/15 TEMMUZ 1916 : Sibirya Kazak Tugayı'nın Bayburt'un güneyine sokuluşu: (**BCHTH**, III, 62).

15 TEMMUZ 1916 : Bayburt'un Rus kuvvetlerince işgal edilişi: (**ŞKHB**, 31; **ML**, III 947; **TR**, 295; **İOTK**, IV, 421; **BCHTH**, III, 62).

: Kazmadağı muharebeleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın kuvvetlerini Kulp Boğazı'na çekişi: (**BDSB**, 106)

: Terme'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: Batı Cephesi'nde Somme'de Alman kuvvetlerinin Fransız-İngiliz ortak gücünün saldırısını durduruşu: (**BDST**, I, 382; **ML**, IX, 923 / XI, 451; **TA1**, XIV, 181).

16 TEMMUZ 1916 : 4'üncü Ordu tarafından özel olarak hazırlanan Albay von Kress komutasındaki bir tümenden fazla seferî kuvvetin Sina Cephesi'nde El'ariş'ten kanala doğru ileri hareketi: (**ML**, III 947; **MO**, 3559-3560; **TA1**, XIV, 183; **İOTK**, IV, 430; **BCHTH**, III, 212; **TBSK**, 114).

: Kafkasya'da Çar Vekili Nikola Nikolayeviç'in Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'a mektubu: "Rusya'nın himayesi altında bir Ermenistan bağımsızlığı teşkili meselesine temas etmek doğru değildir": (**TEE**, 636).

18 TEMMUZ 1916 : Kelkit'in Ruslar tarafından işgali: (**TR**, 294).

: Foça ve Ayvalık'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

19 TEMMUZ 1916 : Gümüşhane ve Torul'un (Ardasa) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 31).

: 'Ermeni Katogikosu ve Patriği Nizamnamesi' nin Sultan Mehmet Reşat'ın *'irade-i seniyesi' ile yürürlüğe girişi*: (**TGM**, 31; **ETÖA** , 145).

: Rus ve İngiliz elçiliklerinin İran'ın Sipehsalar Hükûmeti'ne Rusların kuzeyde İngilizlerin de güneyde 11000'er kişilik ordu kuracaklarını bildirişleri: (**TİT**, III/3, 166).

20 TEMMUZ 1916 : Katiyye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Somme'da İngiliz ve Fransız ortak gücünün Almanlara yönelik yeni saldırıları: (**BDST**, I, 382; **ML**, III, 944 / XI, 451; **TA1**, XIV, 181; **BDSİM**, 94).

21 TEMMUZ 1916 : ABD'nin İ. Elkus'u İstanbul'a büyükelçi olarak atayışı: (**BDSA**, 64).

: Çayırlı'nın (Mans) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 25).

: Rus kuvvetlerinin, Kelkit istikamletinde ilerleyişleri: (**BCHTH**, III, 66).

22 TEMMUZ 1916 : Tonya, Vakfıkebir ve Kelkit'in Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 3,1 56; **BCHTH**, III, 67).

23 TEMMUZ 1916 : 15'inci Osmanlı Kolordusu'nun Miralay Yakup Şevki Bey komutasında Galiçya Cephesi'ne gitmek üzere Uzunköprü'den trenle nakline başlanışı: (**BDST**, I, 381; **TA1**, XIV, 181; **ML**, III, 946; **BCHTH**, II, xviii).

24 TEMMUZ 1916 : Kığı'nın Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 16).

: Birinci Kuvve-i Seferiye'nin Ugratina-Hodel-Masya ve Magayra hattına varışı: (**BDHTH**, IV, 801).

25 TEMMUZ 1916 : Erzincan'ın Rus kuvvetleri tarafından işgali: (**TR**, 295; **ŞKHB**, 25; **DSED**, 15; **MOAEP**, III, 275; **BCHTH**, III, 68).

26 TEMMUZ 1916 : Katiyye ve Elramle'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Revandiz'den çekilen Rus kuvvetlerin 4'üncü Türk Tümeni'ne saldırısı: (**BCHTH**, III, 182).

27 TEMMUZ 1916 : Von Kress komutasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Süveyş Kanalı'ndaki İngiliz mevzilerine saldırısı: (**İOTK**, IV, 430; **MO**, 3559-3560; **ML** , III, 947; **TA1**, XIV, 183).

: Erzincan yakınlarındaki Türk birliklerine, Dersim Kürtlerinin yan ve geriden saldırısı ve Türk birliklerinin geri çekilmeye başlaması: (**BCHTH**, III, 68).

: Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, 3'üncü Ordu Kumandanı Vehip Paşa ve mıntıka kumandanları Fevzi ve Yusuf İzzet Paşalara gösterdikleri gayretten dolayı teşekkür yazısı: (**BCHTH**, III, 70).

: Süleymaniye grubuna bağlı birliklerin Bokan'daki Ruslara şiddetli taarruzu ve Rusların kuzeye doğru çekilişleri: (**BCHTH**, III, 183).

28 TEMMUZ 1916 : Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'nin Romenlere ortak saldırı kararı: (**BDHACÖ**, 9).

: Galiçya'da Rusların Brussilov saldırısı ve Avusturya-Macaristan ordusunun dağılışı: (**BDST**, I, 380-381; **ML**, III, 944-946; **TA1**, XIV, 182).

: Revandiz yakınlarında Türk kuvvetlerine saldıran Rusların perişan bir halde Pesova istikametinden geriye atılışı ve aşiret güçlerince Şemdinan'ın, Amadiye Müfrezesi'nce de Güzariş'i işgali: (**BCHTH**, III, 182).

: Akkule'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

29 TEMMUZ 1916 : Tarkuş'un 16'ncı Türk Kolordusu'nca ele geçirilişi: (**BDHTH**, II/2, 129).

30 TEMMUZ 1916 : Rus kuvvetlerinin Çapakçur cephesine Çilligöl ve Mebilan yönünde taarruzları ve Giresun (Eyresil) ve Oğnut'un Ruslar tarafından işgali: (**BDHTH**, II/2, 343; **ŞKHB**, 31; **BCHTH**, III, 78-79).

: İzmir'de bulunan Pertev Paşa kumandasındaki 4'üncü Kolordu'nun 2'nci Ordu'nun emrine verilişi: (**BCHTH**, III, 72).

: Gazze'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Kelkit'te bulunan Rus birliklerini keşfe giden bir Türk uçağının düşman ordugâhını bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

: Yanlışlıkla Görele civarına inen bir Rus uçağının sağlam bir halde Türklerce ele geçirilişi: (**BCHTH**, III,107).

31 TEMMUZ 1916 : Şemdinli'nin aşiretlerce Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 32).

: Gazze'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

2 AĞUSTOS 1916 : Mirliva Mustafa Kemal Paşa kumandasındaki 16'ncı Kolordu'nun, Rus kuvvetlerini Muş'tan atmak için 5'inci ve 8'inci Tümenlerinin son hazırlıkları ve taarruz düzeni alışı: (**AHD**, 51; **ML**, III, 947; **TA1**, XIV, 183; **BDSB**, 106; **BCHTH**, III 79).

: Fahreddin Paşa'nın Hicaz Kuvve-i Seferîyesi ile Medine'nin 80 km güneyindeki Aşir Boğazı'nı işgali: (**CH4O**, I5; **BDHTHHC1**, 22).

3 AĞUSTOS 1916 : 13'üncü Türk Kolordusu'nun Rusları İran Cephesi'nde püskürtüşü ve Hamedan'ı ele geçirişi: (**ML**, III, 947).

: Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki 5'inci ve 8'inci Tümenlerin Muş'u geri almak için taarruzları: (**BDHSA** , 41).

: Ahmet İzzet Paşa emrindeki Türk kuvvetlerinin Oğnot istikametinde Ruslara genel saldırısı: (**TR**, 297).

: Muylih'in bombardımanı: (**ŞKHB**, I3I)

3/4 AĞUSTOS 1916 : Kanal Cephesi'nde, Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Muhammediye ve Romani Muharebelerinin başlayışı: (**BDHTH**, IV/1, 80I; **BDHST**, 83; **BCHTH**, III, 213-215).

: Üç koldan kanala yaklaşan Osmanlı ordusunun (Kanal Kuvve-i Seferîyesi) Romani ve civarındaki müstahkem mevzilere kanattan ve geriden taarruzu: (**MO**, 3559-3560; **ML**, III, 947; **İOTK**, IV, 430; **TA1**, XIV, I83; **FS**, I70; **CH40**, I7).

: Şoson'un (Kabilcöz) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 54).

: Ebuccerrad ve Karaağaç'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 73, I3I).

: 13'üncü Türk Kolordusu'nun İran'da Ruslara yönelik taarruz mevziine girişi: (**BCHTH**, III, 187).

: İran başbakanı Muhammed Veli Han'ın İngiltere ve Rusya'nın I9 Temmuz tarihli teklifine cevabı: "22.000 kişilik muavenetlerine teşekkür ederim": (**TİT**, III/3, I66).

: Verdun'da Fransızların Almanlara karşı saldırısı: (**ML**, XII, 572).

4/5 AĞUSTOS 1916 : İkinci Kanal Harekâtı'nda başarısızlığa uğrayan 4'üncü Ordu'ya bağlı Kuvve-i Seferiye'nin El'ariş'e doğru çekilişi: (**CH40**, I7).

5 AĞUSTOS 1916 : Romani'de seferi kuvvetlerin çekiliş hareketlerinin devamı: (**FS**, I70; **BCHTH**, III, 215).

: 13'üncü Türk Kolordusu'na bağlı kuvvetlerin, Serdar Reşit aşiretinden kurulu bir müfreze ile Sine'yi işgal edişi; Rusların Bısotun yönünde izlenişi: (**BCHTH**, III, 181, I87).

: Mustafa Kemal Paşa emrindeki 16'ncı Kolordu'ya bağlı birliklerin, Bitlis cephesinde, Kortik kuzeyindeki düşman mevzilerini ele geçirişi: (**BDHSA**, 41; **BVBD**, 85).

: 2'nci Ordu birliklerinin, Ruslara karşı Çapakçur cephesinde karşı taarruzları: (**BCHTH**, III, 83).

6 AĞUSTOS 1916 : 16'ncı Kolordu birliklerinin Bitlis'in güneybatısındaki Nebat dağında bulunan düşman siperlerini işgali ve Muş'a yönelik taarruzu: (**BDHSA**, 42; **TİT**, III/3, 65).

: Rusların Buğlan Gediği'nden doğuya, Kızıl Ağaç'tan da Murat Köprüsü civarına, bazı köyleri ve ormanları ateşe vererek çekilişleri: (**BDHTH**, II/2, I52).

: Pülümür'ün (Korıcan) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 58).

: 3'üncü Türk ordusu birliklerinin Kemah-Kelkit batısı-Nezir dağı-Tepealan-Gedik Dağı-Göreie hattına yerleşerek, bu hatta tutunuşu: (**BCHTH**, III, 69).

: Muhammediye'deki İngiliz ordugâhına Türk hava filosunun saldırısı ve bombardımanı: (**BDHTHH**, II5).

: İngiliz Savaş Bakanı Mareşal Lord Boratio Herbert Kitchner'in incelemelerde bulunmak amacıyla Rusya'ya gitmekte iken, yolculuk yaptığı Hampshire zırhlısının, Orkney Adaları civarında kayalara çarparak parçalanıp batışı ve bakanın ölümü: (**C,** I, I05-I06).

: İtalyan ordusunun Avusturya-Macaristan ordusuna karşı İsonzo'dan saldırıya geçişi: (**BDST**, I, 383; **TA1**, XIV, I82).

7 AĞUSTOS 1916 : Elücce'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, I31).

7/8 AĞUSTOS 1916 : Karlıova'in (Kanıriş) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, I6).

8 AĞUSTOS 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki 16'ncı Kolordu birliklerinin Muş ve Bitlis'i Rus işgalinden kurtarışı ve Mustafa Kemal Paşa'nın 2'nci Ordu Komutanlığı'na telgrafı: "Mağlup edilmiş düşman kuvvetleri takip edilmektedir"; 2'nci Ordu Komutanı Ahmet İzzet Paşa'nın, Mustafa

Kemal'i tebrik eden mesajı: "Kumandanız altında bulunan askerlerinizi hüsn-ü muhafaza ederek, lüzumu zamanında gösterdiğiniz dahiyane kudret ve hamasetle ifa buyurduğunuz kahramanane hizmetten dolayı zat-ı alinize tebrik ve teşekkürlerimi bildiririm": (**BDHSA**, 43-44; **ŞKHB**, I7, 50; **TA2**, III, 574; **KA** , 22I; **ML**, III, 947; **TA1**, XIV, I83; **BDHAO**, 36; **BVBD**, 85; **BREM**, I03; **BCHTH**, III, 80; **AÇA**, 308).

: Türk kuvvetlerinin İran'da Esatabat'ı ele geçirişi: (**BCHTH**, III, 189).

: İnebolu'nun bombardımanı: (**ŞKHB**, 80).

9 AĞUSTOS1916 : Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, 2'nci Ordu Komutanı Ahmet İzzet Paşa'ya çektiği telgrafla, Muş ve Bitlis'in alınmasından dolayı kendisini tebrik edişi: (**BDHSA**, 44; **BDHAO**, 37).

: Rusların16'ncı Kolordu birlikleri karşısında Rahavo Boğazı'nda kısa bir artçı muharebesinden sonra, Van Gölü kuzey kenarındaki Kurmuç mevkiine kadar geniş çekilme harekâtı: (**BCHTH**, III,80).

: Türk ve Rus kuvvetleri arasında İran'da Esatabat muharebesi ve Rusların geri çekilmeye başlamaları: (**BCHTH**, III, 191).

: Kığı Solhan'ın (Buğlan) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, I6).

: Görele'nin Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 31).

: Birbayut ve Birelabid'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: Gorica kentinin İtalyanların eline geçişi: (**ST2**, 495; **BDST**, I, 383-385; **TA1**, XIV, 182).

10 AĞUSTOS 1916 : Şemdinli'nin (Şemdinan, Nehriye) Rus kuvvetlerince işgali ve aynı gün Ruslardan Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 32).

: Ali İhsan Paşa emrindeki Türk kuvvetlerinin Hamedan'a girişi: (**TR**, 299; **BCHTH**, III, 191).

: Mersin'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

11 AĞUSTOS 1916 : Marmaris ve Birbayut'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 77, I32).

: Türk birliklerinin Hamedan'a girişleri; Hamedan halkının kente giren Türk kuvvetlerini parlak bir törenle karşılayışı: (**BCHTH**, III, 191).

12 AĞUSTOS 1916 : *15'inci Kolordu'ya bağlı 19'uncu Osmanlı Tümeni'nin* Galiçya'da cepheye varışı ve Alman Güney Ordusu Bothmer'in emrine girişi: (**TA2**, XVII, 124-125; **ML**, III, 946; **BCHTH**, II, xviii).

: İtalyanların İsonzo'da Avusturya-Macaristan kuvvetlerine karşı yeni saldırısı: (**TA1**, XIV, 182).

: Bisulama'nın bombardımanı: (**ŞKHB**,132).

13 AĞUSTOS 1916 : Kanal Harekâtı'na Albay von Kress komutasında katılmış olan Kuvve-i Seferiye'ye ait ilk birliklerin El-Ariş'e ulaşmaları: (**CH4O**, I7; **BDHTH**, IV/I, 801).

: Tatvan'ın Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, I7).

14 AĞUSTOS 1916 : Kanal Seferi'ne katılmış olan Türk kuvvetlerin El-Ariş'te toplanışları: (**M0**, 3560; **İOTK**, IV, 430; **ML**, III, 947).

15 AĞUSTOS 1916 : Affule ve Nasıra'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, I34).

: Almanya, Avusturya-Macaristan ortak gücünün, İtalyan ordusunun İsonzo'dan başlattığı saldırıyı durduruşu: (**BDST**, I, 383-384; **TA1**, XIV, 182).

: Doğu Avrupa cephesinde, General Brussilov komutasındaki Rus kuvvetlerinin Galiçya'daki saldırısının, Almanya, Avusturya-Macaristan ortak gücü tarafından durduruluşu: (**BDST**, I, 380-381; **TA1**, XVII, I24-125 I82; **ML**, III, 946).

16 AĞUSTOS 1916 : Foça ve İnebolu'nun bombardımanı: (**ŞKHB**, 76, 80).

17 AĞUSTOS 1916 : Romanya'nın İtilâf Devletleri ile ittifak ve askerî işbirliği anlaşması imzalayışı: I- Romanya Avusturya-Macaristan'a savaş açacak; 2- İtilâf Devletleri ise Transilvanya ve Bonat'la Bukavina'nın bir parçasını Romanya'ya verecek: (**ST1**, 437; **ST2**, 500; **ST4**, 402; **BDST**, I ,384-385; **UİT**, II, 494; **C**, I, 178).

: Rus ordusunun, Türk-Rus cephesi boyunca genel taarruzu: (**BDHTH**, II/2, 179).

: Bulgar ordusunun, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Rus birliklerinden oluşan Doğu Ordusu'na taarruzu: (**BCHTH**, II, xx).

18 AĞUSTOS 1916 : Bitlis-Muş-Gönük-Kiği genel hattında Rusların 2'nci Osmanlı Ordusu'na taarruzları: (**BDHÜO**, 85).

: Romanya ile Rusya arasında askerî anlaşma ve Rusya'nın Romanya'ya savaş sırasında askerî yardım sözü verişi: (**ST2**, 500).

: Makedonya'da, müttefiklerin doğu ordusuna saldıran Bulgar ordusunun, Florina'yı alışı: (**TA1**, XIV, 182; **ML**, III, 946; **BDST**, I, 387).

19 AĞUSTOS 1916 : Rus ordusuna bağlı Nazerbekof Grubu'nun, 2'nci Türk ordusuna saldırısı ve Ruslarla Türkler arasında Ognut muharebeleri: (**BDHTH**, II/2, 33, 343).

: Fahreddin Paşa kuvvetlerinin Hicaz'da, Emir Ali ve Emir Faysal kuvvetlerini bozguna uğratarak, Gayır Boğazı'nın güneyine atışı: (**BDHTHC1**, 22)

: Rusya Genelkurmay Başkanlığı'nın Mustafa Kemal Paşa'yı anlatan istihbarat raporu: "Mustafa Kemal büyük Türk kumandanlarının halk tarafından en çok hürmet görenidir. Cesur, muktedir, azimkar ve azami derecede müstakil fikir sahibi olup, herkes tarafından riayet görmektedir": (**ÜGM**, 8).

: Alman ve İngiliz denizaltılarının Kuzey denizinde muharebeleri ve iki İngiliz gemisinin batırılışı: (**AADF**, 185-187).

20 AĞUSTOS 1916 : Rus General Yudeniç'in, Kafkas Cephesi'ne yeni kuvvetler sevkedişi: (**TR**, 297).

: Doğu Anadolu'da Rus kuvvetlerinin, Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki kuvvetlere taarruzu: Oğnut-Boğlan Muharebesi: (**BDSB**, 106; **BCHTH**, III, 86-89)

21 AĞUSTOS 1916 : 15'inci Kolordu'ya bağlı 19'uncu Osmanlı Tümeni'ninden sonra, aynı kolorduya bağlı 20'nci Osmanlı Tümeni'nin de Galiçya'da cepheye ulaşması ve bir Avusturya tümeninin mevziini teslim alışı: (**TA1**, XVII, 124-125; **ML**, III, 946; **BCHTH**, II, xviii).

: İstanbul'da Osmanlı Harbiye Nazırı Halil Menteşe ile Alman büyükelçisi Meternich, arasında İran'da diplomatik ve askerî iş birliğini öngören bir anlaşmanın imzalanışı: (**TİT**, III/3, 171).

22AĞUSTOS 1916 : Rus kuvvetlerinin Bitlis ve Muş cephesine yaklaşmaları: (**BCHTH**, III, 90).

23 AĞUSTOS 1916 : Tatvan ve Muş'un Rus kuvvetleri tarafından işgal edilişi: (**ŞKHB**, I7).

: Osmanlı ordusunun Doğu Anadolu'da Rus kuvvetlerine karşı genel taarruzu: (**BDHTH**, II/2, 198).

: İran'da Türk ve Rus kuvvetleri arasında Pesova muharebesi ve Rusların Derbent istikametinde çekilişleri: (**BCHTH**, III, 184).

24 AĞUSTOS 1916 : Rus kuvvetlerinin Türk birliklerine yönelik taarruzlarının durduruluşu: (**BCHTH**, II,I 93).

26 AĞUSTOS 1916 : Şemdinli'nin (Şemdinan-Nehriye) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 32).

: 16'ncı Kolordu'ya yönelik Rus taarruzunun durduruluşu ve 16'ncı Kolordu kuvvetlerinin karşı taarruza geçişi: (**BCHTH**, III, 93-94).

27 AĞUSTOS 1916 : Bükreş'te toplanan Romanya Savaş Meclisi'nin Romanya'nın savaşa katılmasına karar verişi; Romanya'nın Avusturya-Macaristan'a savaş ilan edişi ve Transilvanya yönünde ilerlemeye başlayışı: (**BDST**, I, 386; **ML**, III, 946; **BCHTH**, I, xviii; **LHA**, I, 277).

: General Falkenhein'in Alman orduları Başkomutanlığı'ndan alınarak, yerine Beneckendorf von Hindenburg'un, yardımcılığına da Ludendorf'un getirilişi: (**BDST**, I, 384; **ML**, V, 863 / VIII, 110; **TA1**, XIV, 181; **BDHACÖ**, 9).

: Ovacık'ın (Mareşal Çakmak) Rus kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 57).

: Bir İngiliz müfrezesinin İran'da ilerleyişi ve Yezd'e girişi: (**BCHTH**, III, 192).

28 AĞUSTOS 1916 : İtalya Hükûmeti'nin Almanya'ya savaş ilân edişi: (**STD**, 298).

: Romanya ordusunun, Transilvanya yönünde ilerleyişi: (**ST1**, 439; **ST2**, 498, 508; **UİT**, II, 494; **BDST**, I, 387; **CI**, 177-178).

: Alman General Mackensen'in, Tuna ve Dobruca sınırında bulunan Alman, Avusturya-Macaristan, Bulgar ve Türk birliklerinin komutasını alışı: (**LHA**, II, 11).

: Ruslara karşı taarruza geçen 16'ncı Kolordu'nun, Masla deresini geçerek, düşman mevzilerine yaklaşması: (**BCHTH**, III, 94).

: 2'nci Türk Kolordusu'nun Halikan-Çatak-Karakoç istikametinde Rusların taarruzuna uğrayışı ve bu saldırıların Türk kuvvetlerince durduruluşu: (**BCHTH**, III, 95).

29 AĞUSTOS 1916 : Osmanlı İmparatorluğu ve Almanya'nın Romanya'ya savaş ilân edişi: (**ML**, III, 946; **TA1**, XIV, 182; **BCHTH**, II, xviii).

Adana ve Sayda'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 78, 134).

30 AĞUSTOS 1916 : Türk-Rus Cephesi'nde 2'nci Ordu'nun Ruslarla yaptığı muharebelerde, 2'nci Kolordu Komutanı Mirliva Faik Paşa'nın şehit oluşu ve kolorduda Miralay İsmet Bey'in emir ve komutayı ele alışı: (**DSED**, 16; **BDHTH**, II/2, 204, 343).

: Rusların İran'da Süleymaniye Grubu'na saldırıları ve grubun Sakız istikametinde çekilişi: (**BCHTH**, III, 184).

: 16'ncı Kolordu'nun Ruslara karşı başlattığı taarruzun devamı ve sert Rus direnişi: (**BCHTH**, III, 94).

İzmir'in bombardımanı: **ŞKHB**, 77).

30/31 AĞUSTOS 1916 : Rus direnişi karşısında 16'ncı Kolordu birliklerinin bulundukları mevzilerden 5 kilometre gerideki Masla deresi doğu sırtlarına çekilişleri: (**BCHTH**, III, 94).

31 AĞUSTOS 1916 : 3'ncü Ordu'ya bağlı birliklerin, Vehip Paşa'nın emriyle Ruslara Çimen dağı taarruzu ve Karadağ muharebelerinde Miralay Bahattin Bey'in şehit oluşu: (**DSED**, 17; **BDHÜO**, 85-90).

: Romanya Cephesi'ne gönderilmesine karar verilmiş olan 6'ncı Türk Kolordusu'nun cepheye nakline başlanışı: (**BCHTH**, II, xix).

1 EYLÜL 1916 : Bulgaristan'ın Romanya'ya savaş ilânı: (**ML**, III, 946; **TA1**, XIV, 182; **BCHTH**, II, xviii).

: 2'nci Türk Kolordusu'nun Ruslara karşı taarruzu ve Rusların Kartallıktepe'ye doğru çekilişleri: (**BDHTH**,II/2, 212; **BCHTH**, III, 95-96).

: Fransız Heyeti'nin, Şerif Hüseyin'in isyan hareketinin çökmesini önlemek için, Yarbay Edouard Brémond baş-

kanlığında gönderdiği misyon heyetinin İskenderiye'ye gelişi: (**BSVB**, 218).

2 EYLÜL 1916 : Bulgaristan'ın Romanya'ya ait Dobruca'ya girişi: (ML, III, 946 / X, 680; TA1, XIV, I82; BDST, I, 387).

3 EYLÜL 1916 : Batı Cephesi'nde İngiltere ve Fransa ortak ordusunun Clerey'i ele geçirişleri: (**BDST**, I, 382; **ML**, XI, 451).

4 EYLÜL 1916 : Ermeni Katolikosu ve Patriği Savak Efendi'ye 'ıtası' gereken 'berat-ı ali' nin yayınlanması konusunda, Sultan Reşat tarafından Divanıhümayun'a izin verilişi: (**TGM**, 32; **ETÖA**, 146).

: 2'nci Türk Ordusu'nun Masla deresi-Koldar-Maskan güneyi-Corsan-Karabaşderesi mevziine yerleşmesi: (**BCHTH**, III, 97).

: İskenderun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

: Dubriç'in, General Mackensen komutasındaki ortak ordu tarafından, Romanya ordusunun elinden alınışı: (**LHA**, II, 53).

5 EYLÜL 1916 : Hindenburg ve Ludendorff'un Batı Cephesi'ne hareketi: (**LHA**, II, 31).

6 EYLÜL 1916 : Galiçya'ya gelen Osmanlı kuvvetlerinin ilk olarak muharebeye katılışları: (**TA1**, XVI, I75; **ML**, III, 946).

: Almanya Avusturya-Macaristan Osmanlı ve Bulgar kuvvetlerinin tek elden yönetilmesinin kararlaştırılması ve Kayzer adına emir-komutanın Alman Başkomutanı Hindenburg'a verilişi: (**MKF**, 619; **ML**, III, 946 / IV,863; **BDST**, I, 387; **BDHTB**, 95).

: Rus ordusunun Göynük suyu ve Karabaş deresi arasındaki cephede üstün bir kuvvetle taarruzu ve Türk ordusunun karşı taarruzuyla geri atılışı: (**BCHTH**, III, 97).

7 EYLÜL 1916 : Fevzi Paşa'nın (Çakmak) 2'nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı'na atanışı: (**MFÇ**, 105).

9 EYLÜL 1916 : Rusların Demlik'teki Türk mevzilerini yararak Karababa dağı istikametinde ilerleyişi: (**BCHTH**, II,I 98).

: General Mackensen komutasındaki ortak ordunun, Silistre'yi Romanya ordusundan alışı: (**LHA**, II, 53)

10 EYLÜL 1916 : Türk-Rus Cephesi'nde, Kiği civarında Türk mevzilerinin mukavemetinin Rus kuvvetlerince kırılışı ve Türk birliklerinin geri çekilişi: (**TR**, 297).

: Makedonya'da General Sarrail komutasındaki Müttefik Doğu Ordusu'nun Bulgar kuvvetlerine karşı saldırıya geçişi: (**ST2**, 500; **BDST**, I, 387; **ML**, III, 946 / VIII, 269).

11 EYLÜL 1916 : İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fedailerinden Yakup Cemal'in, İstanbul Kağıthane'de kurşuna dizilerek idam edilişi: (**SC**, II 338-394; **TA2**, II, 278; **ML**, XII, 702; **AHE**, 113; **TSP**, III, 226).

: Bitlis'te Rus ve Ermenilerin Türk halka yönelik katliamları: (**BREM**, 99).

: Enver Paşa'nın, Alman Başkumandanı Hindenburg ve General Lüdendorf'u ziyaret etmek amacıyla Plass'e gelişi: (**BDHTA**, I42).

13 EYLÜL 1916 : 3'üncü Ordu'ya bağlı Kafkas Teşkilatı'nın kuruluşu: (**DSED**, 18).

14 EYLÜL 1916 : İngiliz-Fransız Müttefik gücünün Somme Cephesi'nde Soilly-Sail-Lissel'i ele geçirişi: (**BDST**, I, 382; **ML**, XI, 451).

: Makedonya'da Fransız Generali Sarrail'in kuvvetlerinin Bulgar taarruzuna karşılık vermek amacıyla saldırıya geçişleri: (**ML**, III, 944).

15 EYLÜL 1916 : Alman Savaş Konseyi'nin, Başkomutan Hindenburg'un yetkilerini genişletişi: (**TA1**, XIV, L8L; **ML**, V, 863).

: İngiliz Başkomutanlığı'nın Batı Cephesi'nde Somme nehri boyunda, ilk kez tankları saldırıya sokmak amacıyla geniş bir cephede küçük tank grupları oluşturuşu: (**TM**, 7).

: Romanya ordusunun Bulgar ordusu karşısında düzenli olarak geri çekilişi; Ludendorff: "Bulgar ordusu büyük bir başarıyı kaçırdı": (**LHA**, II, 54).

I7 EYLÜL 1916 : Bir'ül Mezar Muharebesi ve Bir'ül Mezar'ın bombardımanı: (**BDHTH**, IV/I, 392; **ŞKHB**, 132; **TBSK**, 126).

: El Ariş'in kuzeyinde bir İngiliz uçağına hücum eden Türk uçaklarının İngiliz uçağını denize düşürüşleri: (**BDHTH**, II7).

18 EYLÜL 1916 : Müttefik Doğu Ordusu'nun, Florina'yı Bulgaristan'dan geri alışı: (**BDST**, I, 387; **ML**, III, 946 / VIII, 209).

19 EYLÜL 1916 : Bir'ül-Mezar'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

20 EYLÜL 1916 : Fransa Hükûmeti'nin Şerif Hüseyin ayaklanmasının çökmesini engellemek üzere gönderdiği Yarbay Edouard Brémond misyon heyetinin Hicaz'ın liman kenti Cidde'ye gelişi: (**BSVB**, 218).

21 EYLÜL 1916 : Hicaz Valisi Galip Paşa'nın, Taif'te asilere teslim oluşu: (**TA1**, XIX, 220).

: Süleyman El Biruni'yi, Trablusgarp Valisi olarak atayan Padişah iradesinin yayınlanışı: (**Tİİ**, 254).

22 EYLÜL 1916 : Taif ve El-Ariş'in İngilizler tarafından işgali: (**CH4O**, 1420; **ŞKHB**, 145; **BDHTHC3**, 55).

23 EYLÜL 1916 : Felahiye üzerinde keşif yapan bir Türk uçağı ile bir İngiliz uçağı arasında hava muharebesi ve Türk uçağının, İngiliz uçağını kendi hatlarına inmek zorunda bırakışı: (**BDHTH**, I02).

: Avustralya-Yeni Zelenda atlı piyade tümeninin, Mağdaba'daki Türk kuvvetlerine taarruzu: (**CH4O**, 21).

: Hicaz'da, Şerif Hüseyin'in oğlu Abdullah'a bağlı kuvvetlerin Taif mevzilerini ele geçirişi: (**BCHTH**, IV, 101).

: İran'da Rusların 13'üncü Türk Kolordusu'na taarruzları ve bu taarruz sonucunda Bican'ı işgal edişleri: (**BCHTH**, III, 192).

24 EYLÜL 1916 : *İran'da bir İngiliz müfrezesinin İsfahan'a girişi:* (**BCHTH**, III, 192).

26 EYLÜL 1916 : Doğu Cephesi'nde aşırı soğuk ve kar yağışı nedeniyle 2'nci Türk Ordusu'nun Ruslara yönelik taarruzlarının durduruluşu: (**TR**, 297).

28 EYLÜL 1916 : Türk-Alman İttifak Antlaşması'na ek anlaşma: "Her iki taraf karşılıklı ve umumî olarak düşman devletlerle tek başına barış yapmamayı taahhüt eder": (**MGY**, 146; **BDHTA**, 152-153).

29 EYLÜL 1916 : Güllük'ün bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

30 EYLÜL 1916 : İran'da Devletabat'ın 13'üncü Türk Kolordusu'nca Ruslardan geri alınışı: (**BCHTH**, III, 192).

1 EKİM 1916 : Şeyh Ahmed Sünusi'den, Trablusgarp'taki Arapların liderliğini ele geçirmiş olan Şeyh İdris'in, İngilizlerle Trab-

lusgarp'tan Türk subaylarının kovulmasını öngören bir anlaşma imzalayışı: (**Tİİ**, 253).

: İran'da Türk kuvvetlerinin Bican'ı Rus kuvvetlerinden geri alışları: (**BCHTH**, III, 192).

2 EKİM 1916 : Akabe'nin İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 145).

: El-Ariş'in von Kress komutasındaki Türk kuvvetlerince terk edilişi: (**TBSK**, 131).

3 EKİM 1916 : Alman Genelkurmayı'nın, çocuk ve yaşlılar dahil tüm Belçikalıların, fabrikalarda Almanya hesabına zorunlu çalışma usulü koyan kararı: (**BDST**, I, 389; **ML**, III, 944).

4 EKİM 1916 : Sayda'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

6 EKİM 1916 : Mustafa Hilmi Paşa kumandasında, Dobruca'ya gönderilen 15'inci ve 25'inci Tümenlerden oluşan 6'ncı Türk Kolordusu'nun cepheye naklinin tamamlanışı: (**ML**, III, 946 / X, 680; **TA1**, XIV, 182; **BDST**, I, 388; **BCHTH**, II, xviii).

9 EKİM 1916 : Yunanistan'da, İtilâf Devletleri'nin desteklediği Venizelos'un, Kral Konstantin'e rağmen, Selânik'te geçici bir hükûmet kuruşu: (**ÇO**, 68; **ML**, VII, 637 / XII, 567, 852).

10 EKİM 1916 : Sykes-Picot Antlaşması'na son şeklini vermek için iki taraf arasında çalışmalara başlanışı: (**ST4**, 398).

: İtalyanların İsonzo'dan Avusturya-Macaristan'a yeniden saldırıları:(**BDST**, I, 388; **TA1**, XIV, 182; **LHA**, II, 47).

: Romanya'nın Rusya'dan, Avusturya-Macaristan'a karşı kullanılmak üzere acele askerî kuvvet yardımı isteyişi: (**UİT**, II, 494; **BDST**, I, 387).

: Romanya'nın, Osmanlı ve Alman kuvvetleriyle desteklenen Bulgaristan ordusu karşısında, Transilvanya'dan çekilmeye başlayışı: (**BDST**, I, 388; **ML**, II, 946 / X, 680; **TA1**, XIV, 182; **BCHTH**, II, xix).

14 EKİM 1916 : Karaağaç'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

15 EKİM 1916 : İngilizlerin Birimagaybra'ya saldırıları: (**BDHTH**, IV/I, 801).

16 EKİM 1916 : Miğbare'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

17 EKİM 1916 : Müttefik orduların emir ve komutasını Almanya İmparatoru II. Vilhelm'e veren talimatın, Osmanlı Hükümeti tarafından kabul edilişi: (**BTHTB**, 95).

: Pülümür'ün (Korucan) Dersimli milisler Ovacık'ın da (Mareşal Çakmak) Türk birliklerince Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 57-58).

19 EKİM 1916 : Fransa ve İngiltere'nin, Yunanistan'da krala rağmen, Venizelos'un kurmuş olduğu geçici hükümeti tanıdıklarını açıklayışları: (**ÇO**, 68; **TB**, 1976; **ML**, VII, 637 / XII, 567).

21 EKİM 1916 : Viyana'da Avusturya-Macaristan Şansölyesi Kont Karl von Stüngkh'ün Sosyalist Parti Sekreteri Adler tarafından vurularak öldürülüşü: (**BDST**, II, 18; **ML**, I, 90 / XI, 575).

: İran'da Rusların takviyeli bir Kazak Tugayı ile Bican'ı yeniden işgal edişleri: (**BCHTH**, III, 193).

22 EKİM 1916 : Dobruca Cephesi'nde Bulgar, Alman ve Osmanlı ortak gücünün, Köstence'yi ele geçirişi: (**STD**, 297; **ML**, III, 946 / XIV, 182).

: Avusturya-Macaristan Şansölyeliği'ne Heinrich Lammasch'ın getirilişi: (**BDST**, II, 18-19; **ML**, VII, 796).

23 EKİM 1916 : İngiltere ve Fransa arasında Osmanlı Asyası'nı paylaşmaya dönük gizli Sykes-Picot Antlaşması: 1- Adana, Antakya bölgesi, Suriye kıyıları ve Lübnan Fransa'ya; Musul hariç Irak İngiltere'ye bırakılacak; Fransa ve İngiltere kendilerine bırakılan bu bölgelerde istedikleri türde yönetimler kurabilecek; 2 -Suriye'nin diğer bölgeleri ile Musul ve Ürdün'ü kapsayan büyük bir Arap krallığı kurulacak, ancak bu krallık, İngiliz ve Fransız koruyuculuğu altında bulunacak; 3-Filistin'de Rusya ve diğer müttefikler ile Şerif Hüseyin tarafından kararlaştırılacak uluslararası bir yönetim kurulacak: (**ST4**, 398-399).

: Bulgaristan'da toplanan General von Mackenzen komutasındaki Alman, Avusturya-Macaristan, Bulgar ve Türk kuvvetlerinden oluşturulan Tuna ordusunun, Zişlov'da Tuna'yı geçerek Romanya'ya girişi: (**BDST**, I, 388; **ML**, III, 946; X, 680; **TA1**, XIV, I82; BCHTH, II, xix).

24 EKİM 1916 : Batı cephesinde Verdun üzerinden Alman ordusuna karşı harekete geçen Fransız ordusunun Douamont'u ele geçirişi: (BDST, I, 388; ML, XII, 572).

: Arap Bürosu İngiliz İstihbarat Başkanlarından Albay Alfred Parker'in Clayton'a, İngiliz Casus Lawrens'ın Araplara yaklaşmasındaki ustalığı öven yazısı: (BSVB, 220).

: İran'da bir İngiliz müfrezesinin Şiraz'a girişi: (BCHTH, III, 192).

25 EKİM 1916 : Romanya ordusunun Transilvanya'yı tamamen boşaltarak Erdel Alplerine çekilişi: (**BDST,**I, 388; **ML,** X, 680).

27 EKİM 1916 : 16'ncı Tümen'in Başkumandanlık'ın emriyle Halep'e nakline başlanışı : (**CH40,** 21).

28 EKİM 1916 : Bican'ı Ruslardan geri almak amacıyla, Türk birliklerinin İran'da Ruslara yönelik büyük taarruzları; Rusların ağır zayiat verişleri ve Zencan yolu üzerinde Yenikent'e dek çekilişleri : (**BCHTH,** III, 193).

31 EKİM 1916 : Bir'üs-Sebi'nin İngiliz kuvvetlerince işgali : (**ŞKHB,** 146).

1 KASIM 1916 : Padişah V. Mehmet Reşat'ın, Meclis-i Mebusan'ın açılış konuşmasında İran'la ilgili sözleri : "Müslüman ve komşu memleket olan İran'ın tekemmül ve terakkisi için müstakil ve müreffeh bir hayat iktisab eylemesini görmek, bu harpte takip ettiğimiz gayelerden birisidir" : (**TİT,** III/3, 172).

: Fevzi Bey'in İran'dan Enver Paşa'ya mesajı : "Alman elçisi yeniden entrika yapıyor" : (**TİT,** III/3, 171).

2 KASIM 1916 : Rus donanmasının Terme'ye 200 kişilik bir silâhlı Ermeni çetesi çıkarışı : (**ŞKHB,** 53).

: Verdun'dan saldırıya geçen Fransız ordusunun Vaux'u ele geçirişi : (**BDST,** I, 388; **ML,** XII, 572).

3 KASIM 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki 16'ncı Kolordu'ya bağlı birliklerin **Vastan'**ı Rus işgalinden kurtarışı : (**TİT,** III/3, 65).

: Antalya'nın bombardımanı : (**ŞKHB,** 77).

: 200 kişilik Ermeni çetesinin Terme'den ayrılışı : (**ŞKHB,** 53).

5 KASIM 1916 : Romanya ordusunun Erdel Alplerindeki Predel geçidini boşaltışı : (**BDST,** I, 388; **ML,** III, 946/X, 680; **TA1,** XV, 182).

: İngiliz ordusunun Buşaven ve Lusar yönünde Alman ordusuna taarruzu : (**LHA,** II, 58).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm ve Avusturya-Macaristan Kralı Franz Jozeph'in, Polonya'da bağımsız bir krallık kuracaklarını açıklayışları (**20 YT**, I, 400; **II**, 505; **STD**, 298; **BDST**, II, 45; **ML**, X,233)

: (**20** YT, I, 400; **UİT**, II, 505; **STD,** 298; **BDST,** II, 45; **ML,** X, 233).

: Miralay Yakup Şevki Bey'in Mirlivalığa yükseltilişi : (**YŞP, 138**).

6 KASIM 1916 : *Osmanlı yönetimine karşı İngilizlerle iş birliğine girerek* ayaklanmış olan Mekke Şerifi Hüseyin'in, kendisini Arap Ülkeleri Kralı ilân edişi : (**İOTK,** IV, 433; **MO,** 3559; **TA1,** XIX, 220; **ST1,** 441, 522; **BDST,** II, 48).

7 KASIM 1916 : ABD'de yapılan Başkanlık seçimlerini, Cumhuriyetçi Parti adayı Hugues'e karşı yeniden Woodrow Wilson'un kazanışı : (**UİT,** II, 512; **ML,** III, 946; XII, 668; **TA1,** II, 324).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, yanında 5'inci Tümen Komutanı Miralay Fuat Bey olduğu halde, teftişlerde bulunmak amacıyla Silvan'dan hareketi : (**AHD,** 65; **BDHSA,** 54).

8 KASIM 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetindekilerle ziyarete (Veysel Karani) gelişi : (**AHD,** 66; **BDHSA,** 54).

9 KASIM 1916 : Gevas ve Çatak'ın Rus kuvvetlerince işgali : (**ŞKHB,** 61, 62).

: Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetindekilerle ziyaretten (Veysel Karani) ayrılışı : (**AHD,** 66; **BDHSA,** 54).

10 KASIM 1916 : Atlı İngiliz kıtalarının Refah'a saldırısı ve kanlı muharebeler : (**CH40,** 22).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Bitlis'e gelişi : (**AHD,** 67; **BDHSA,** 55).

: Cevat Paşa'nın (Çobanlı) 15'inci Kolordu Komutanlığı'na atanışı : (**OCÇ,** 119).

11 KASIM 1916 : Osmanlı birliklerinin yardımıyla, Avusturya-Macaristan ordusunun, Romanya ordusunu ağır bir yenilgiye uğratışı : (**ML,** III, 946; **BCHTH,** II, XIX).

: ABD'nin Haiti Cumhuriyeti'ni himâyesi altına alışı : (**ML,** VII, 526).

: Mustafa Kemal Paşa'nın 15'inci Alay bölgesindeki birlikleri teftişi : (**AHD,** 67; **BDHSA,** 55).

: Fevzi Paşa'nın (Çakmak) Muharebe Altın İmtiyaz Madalyası ile ödüllendirilişi : (**MFÇ,** 105).

12 KASIM 1916 : Polonya'da geçici bir devlet şûrasının kurulacağının açıklanışı : (**BDST,** II, 45).

13 KASIM 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın 15'inci Alay'ı teftişi : (**AHD,** 68; **BDHSA,** 55-56).

: İngiltere'de muhalefet partisinin, Asquit Hükûmeti'ne savaşın seyrini ve uzamasını eleştiren muhtırası : (**BDST,** II, 13-14).

14 KASIM 1916 : Rusya'da Duma toplantısında hükûmet aleyhine gösteriler : (**BDST,** II, 22).

: Rus ordusunun 2'nci Ordu cephesindeki mevzilerini Kiği, Şeytan Dağları, Şerafettin dağları kuzeyine alarak, ileride yalnız keşif ve emniyet birlikleri bırakışı : (**BCHTH,** III, 103).

15 KASIM 1916 : Polonya'da Bağımsız Polonya Krallığı'nın kuruluşu : (**BDST,** II, 45; **ST1,** 509; **ML,** X, 133).

16 KASIM 1916 : Kığı'nın Ruslar tarafından işgali : (**ŞKHB**, 16).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Bitlis'teki hastahaneleri ziyareti : (**AHD,** 71; **BDHSA,** 56).

17 KASIM 1916 : Pülümür'ün (Korıcan) Ruslar tarafından işgali : (**ŞKHB,** 58).

: ABD'nin yeni Türkiye elçisi Abram Elkuş'un, ABD Dışişleri Bakanlığı'na Türkiye'nin durumunu anlatan raporu : "(Türkiye'nin) Almanya'ya karşı ABD'ni oynadığına dair deliller vardır" : (**MZA,** 81).

18 KASIM 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın, Bitlis'teki El Şeyhüttani El Halidi Muhammed El Nakşibendi-i Küfrevi'nin, Kızılmescit Mahallesi'nde türbesini ziyareti : (**BDHSA,** 56; **AHD,** 71-72).

: Müttefik Askerî Konseyi'nin Paris'te Chantilly'de toplanışı : (**BDST,** I, 391).

19 KASIM 1916 : Manastır'ın Müttefik Ordu Kuvvetlerince Almanlardan geri alınışı : (**ML,** XI, 276; **TA1,** XIV, 182).

21 KASIM 1916 : Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph'in Viyana'da ölüşü ve yerine yeğeni Karl'ın imprator oluşu : (**UİT,** II, 516; **STD,** 298; **ML,** I, 919/IX, 837; **BDST,** II, 19; **CI, 182; LHA,** II, 96).

: 16'ncı Kolordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın Bitlis'ten ayrılışı : (**AHD**, 75; **BDHSA**, 57).

22 KASIM 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın ziyarete gelişi ve Veysel Karani Camii'sini ziyareti (**AHD,** 76; **BDHSA, 57).**

23 KASIM 1916 : Avusturya-Macaristan tahtına I. Karl'ın geçişi : (**UİT,** II, 516; **STD,** 298; **ML,** 1949; VII, 14; **CI,** 182; **BDST,** I, 19).

: Trablusşam'ın bombardımanı : (**ŞKHB,** 134).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Kelhük köyüne gelişi ve 23'üncü Alay'ın 1'inci Taburu'nu ziyareti : (**AHD,** 76; **BDHSA,** 57).

24 KASM 1916 : El'vecih'in müttefik kuvvetlerin kara ve deniz saldırısı sonucu İngilizlerin eline geçişi : (**CH40,** 24; **BCHTH,** IV, 101).

25 KASIM 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın 2'nci Ordu Komutan Vekilliği'ne atanışı ve bu atama sırasında, Miralay İsmet Bey in 4'üncü Kolordu Komutanlığı'na atanmasını teklif edişi : (**BDSB,** 106; **İİ,** 13).

: Kral Faysal'ın yanına gitmek üzere İngiliz casus Lawrens'in Kahire'den ayrılışı : (**BSVB, 221**).

26 KASIM 1916 : Geçici Venizelos Hükûmeti'nin Almanya ve Bulgaristan'a savaş ilânı : (**STD,** 296; **TA1,** XIV, 173).

: Gevas'ın Ruslardan geri alınışı : (**ŞKHB,** 62).

27 KASIM 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın Siirt'e gelişi : (**AHD,** 78; **BDHSA,** 58).

: Hicaz'da Fahrettin Paşa kuvvetlerinn Yanbu doğrultusunda Faysal kuvvetleri üzerine yürüyüşü : (**BDHTHC1,** 22).

28 KASIM 1916 : İran'da Ave-Kazvin dolaylarında düşman durumunu keşfe giden bir Türk-Alman uçağının motorunda çıkan bir arızadan dolayı Ave-Kazvin'den 15 km uzakta Rus menziline zorunlu inişi; Raşit Mülâzım Nüzhet ve Pilot Konrat'ın uçağı yakarak Hamedan'a dönüşleri : (**BDHTH,** 110).

29 KASIM 1916 : Fransa'nın Pire'yi işgal altında tutan Fransız Donanması Komutanı Amiral Fournet aracılığıyla, Yunanistan'a, Kral'a bağlı Teselya Ordusu'nun Makedonya Müttefik Ordusu emrine verilmesini ve

Bataryaların teslimini isteyen ültimatomu : (**ÇO,** 69; **ML,** XII, 852).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın Siirt'ten Garzan'a hareketi : (**AHD,** 79; **BDHSA,** 59).

30 KASIM 1916 : Gazze'nin bombardımanı : (**ŞKHB,** 132).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Garzan'dan hareketi ve Silvan'a gelişi : (**AHD,** 82; **BDHSA,** 59).

1 ARALIK 1916 : Pire'ye asker çıkarıp Atina'ya yürüyen Fransızların, Zappeion'da pusuya düşüşü ve tekrar gemilerine dönmek zorunda kalışlar : (**ÇO,** 69-70; **ML,** XII, 852).

: Meksika'da yeni bir anayasa için Kurucu Meclis'in Quretaro da toplanışı : (**ML,** VIII, 572).

: Miralay Yakup Şevki Bey'in, Galiçya'dan yurda dönüşü : (**YŞP,** 138).

1/2 ARALIK 1916 : Bir'i Sait'te bulunan asi Zeyit kuvvetlerinin, Fahrettin Paşa'nın emrindeki kuvvetlerin baskınıyla buradan atılışları : (**BDHTHC1,** 22).

2 ARALIK 1916 : Atina'da Kral Konstantinciler ile Venizelosçular arasında kanlı iç savaş : (**ÇO,** 70; **ML,** XII, 852).

: Rusya'da Başbakanlığa Alexandr Trepov'un getirilişi ve Duma'da Boğazlar ve İstanbul hakkındaki sözleri : "Karadeniz Boğazı ve Konstantinopol'ün anahtarları, Bizans kapılarında Oleg'in kalkanı, meçhul zamanlardan beri Rus milletinin devamlı hülyası olmuştur" : (**BDST,** II, 22; **ML,** XI, 577/XII, 270; **BDHBM,** 95).

: Fransa'da Başkomutanlığa General Joffre'un yerine General Nivelle'in getirilişi; Joffre'un da hükûmetin teknik danışmanı yapılışı : (**BDST,** I, 391; **ML,** III, 946).

: Almanya'da Zorunlu Çalışma Yasası'nın kabulü : (**BDST,** I, 388; **ML,** III, 944).

: Şeyhzüvet (Sina) dolaylarında iki İngiliz uçağının uçaksavar ateşiyle düşürülüşü : (**BDHTH,** 118).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, 2'inci Ordu Komutanlığı'na Van üzerine milislerle yapılacak bir hareketin pek başarılı olmayacağına ilişkin raporu : (**AHD,** 84; **BDHSA,** 58).

3 ARALIK 1916 : General von Mackenzen komutasındaki Müttefik Tuna Ordusu'nun Romen kuvvetlerini Arges nehri kenarında yenilgiye uğratışı; hareketin Romanya içlerine doğru yayılark sürdürülüşü ve Bükreş'in ele geçirilişi : (**TA1,** XIV, 182; **HTM,** VI/ (70) 60; **ML,** III, 946; **BDST,** I, 388; **BCHTH,** II, xx).

: Halil'ür Rahman'ın İngilizler tarafından işgali : (**ŞKHB,** 146).

4 ARALIK 1916 : Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Ahmet Cemal Paşa'nın İstanbul'da Enver Paşa ile görüşmesi : (**BDHTH,** IV/1, 802).

5 ARALIK 1916 : 2'inci Ordu Komutanlığı'nın, Mustafa Kemal Paşa'nın, 2 Aralık tarihli raporunu uygun bulduğunu belirten yazısı : (**AHD,** 84; **BDHSA,** 58).

: Fahrettin Paşa kuvvetlerinin Hicaz'da Faysal kuvvetlerine karşı Yanba'ül-Nahil doğrultusunda saldırısı : (**BDHTHC1,** 22).

6 ARALIK 1916 : Doğu Avrupa'da Tuna Ordusu'nun Romanya'nın başkenti Bükreş'i ele geçirişi : (**BDST,** I, 388; **TA1,** XIV, 182; **STD,** 297; **UİT,** II, 506-507; **ML,** III, 946; **LHA,** II, 79).

: İngiltere Kralı'nın kabine sorununu görüşmek üzere parti liderleriyle toplantısı : (**UİT,** II, 506).

7 ARALIK 1916 : İngiltere'de başbakanlığa Lloyd George'un getirilişi : (**UİT,** 506; **BDST,** II, 14; **ML,** I, 740; **TA1,** III, 483; **BSVB,** 228).

: Dahiliye Nezareti'nin sadarete şimdiye dek 702.900 Ermeni nüfusun göç ettirildiğine ilişkin raporu : (**ED1,** 223).

8 ARALIK 1916 : Hicaz Kuvve-i Seferîyesi'nin Yanba'ül-Nahil'i ele geçirişi ve Faysal'ın Yanba'ül-Nahil'e çekilişi : (**CH40,** 20).

9 ARALIK 1916 : Aynisadın'ın bombardımanı : (**ŞKHB,** 131).

: Fahrettin Paşa kuvvetlerinin, Emir Faysal'ın elinde bulunan Yanba'ül-Nahil'i ele geçirişi : (**BDHTHC1,** 22).

10 ARALIK 1916 : Bağdat'ı ele geçirmek için İngilizlerin Dicle yönünde Halil Paşa (Kut) komutasındaki 18'inci Osmanlı Kolordusu'na saldırısı : (**MO,** 3529-3530; **ML,** III, 947).

12 ARALIK 1916 : Almanya Hükûmeti'nin, ABD'ne, tarafsız ülkelerin barış görüşmelerine Almanya'nın hazır olduğunu belirten notası : "Yapılacak görüşmelerde İttifak Devletleri tarafından getirilecek öneriler kendi halklarının varlığını onurunu ve gelişme özgürlüklerini sağlamaktan başka amaç taşımayan öneriler olacaktır" : (**UİT,** I, 506; **BDST,** II, 38; **STD,** 298; **TA1,** XIV, 184; **BSVB,** 248).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mirliva Mustafa Kemal Paşa'ya, Muş ve Bitlis'in Ruslardan geri alınışındaki başarısı nedeniyle Osmanlı Hükûmeti'nin ikinci rütbeden mecidiye nişanı ve Padişah V. Mehmet Reşat tarafından da muharebe altın imtiyaz madalyasıyla ödüllendirilişi : (**BDHSA,** 47; **BDHAO,** 38).

12/13 ARALIK 1916 : Irak Cephesi'nde İngilizlerin yeni saldırıları : (**TİT,** III/3, 109).

13 ARALIK 1916 : 2'inci Ordu Komutanı Ahmet İzzet Paşa'nın İstanbul'a gitmek zorunda olduğunu belirten ve Mustafa Kemal Paşa'nın ordu karargâhına hareketini isteyen yazısı : (**BDHSA,** 72; **AHD,** 82; **BDHAO,** 42).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın Ahmet İzzet Paşa'nın yerine 2'inci Ordu Komutanlığı'na vekâleti : (**AHD,** 87; **KA,** 221; **TA2,** III, 574).

14 ARALIK 1916 : İngilizlerin Irak Cephesi'nde 18'inci Kolordu'ya karşı taarruzları : Kutü'l-Amare Meydan Muharebesi : (**BS,** 198; **BCHTH,** III, 157).

: Rusya'da asiller meclisinin daha güçlü bir hükûmet isteği : (**BDST,** II, 22).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Silvan'dan Sekerat'a hareketi (**AHD,** 87; **BDHSA,** 72).

15 ARALIK 1916 : Fransız ordusunun Verdun'u alışı : (**BDST,** I, 375; **ML,** III, 944/XII, 572; **TA1,** XIV, 181).

: İngilizlerin Kanal Cephesi'nden Irak yönünde döşedikleri demir yolunun Ariş'in 22 km. batısına ulşması : (**CH40,** 20).

16 ARALIK 1916 : İngilizlerin Sina Cephesi'nde saldırıları ve El-Ariş'i işgalleri : (**MO,** 3560; **İOTK,** IV, 433-434; **ML,** III, 947).

: Mustaf Kemal Paşa'nın 2'nci Ordu'ya vekâlet etmek üzere ordu karargâhının bulunduğu Sekerat'a gelişi : (**AHD,** 89; **BDHSA,** 72).

17 ARALIK 1916 : Fahrettin Paşa'nın iaşe sıkıntısı nedeniyle Yanba'ül-Nahil'i boşaltışı : (**CH40,** 20).

: Rusya'da, saraya yakınlığıyla tanınan Rasputin'in Petersburg'ta bir suikast sonucunda öldürülüşü : (**Rİ,** 94).

18 ARALIK 1916 : ABD Başkanı Wilson'un, Almanya'nın barış isteğini İtilâf devletlerine duyuruşu : (**BDST,** II, 38; **TA1,** XIV, 184; **UİT,** II, 506, 512).

: İtalyan Başbakanı Sonnino'nun parlâmento konuşmasında, Alman barış önerilerinin kabul edilemeyeceğini açıklayışı : (**STD,** 298; **BDST,** II, 38).

: Mustafa Kemal Paşa'nın 2'inci Ordu'ya vekâlet görevine fiilen başlayışı : (**BDHTH,** II/2, 344).

: Liman von Sanders'in Ples'te, Alman Genel Karargâhı'na varışı : (**TİT,** III/3, 111).

19 ARALIK 1916 : İngiltere Başbakanı Lloyd George'un, Alman barış önerilerini bir tuzak olarak nitelendirişi ve önerileri tartışmaya yanaşmanın bile bir intihar olacağını belirtmesi : (**BDST,** II, 38; **BSVB,** 276).

: Fransa Başbakanı Briand'ın Alman barış önerilerinin bir aldatmaca olduğunu belirtişi : (**UİT,** II, 507; **BDST,** II, 38).

: İngiltere ve Fransa'nın Atina'daki elçilerini çekip resmî Yunan Hükûmeti ile ilişkilerini kesmeleri : (**ÇO,** 70; **ML,** XII, 567, 852).

: General Baratof kumandasındaki Rus ordusunun, İran'da Türklere yönelik büyük taarruzu : (**BCHTH,** III, 194).

21 ARALIK 1916 : ABD Başkanı W. Wilson'un savaşan taraflara barış için çağrısı : (**STD,** 298; **UİT,** II, 512; **MO,** 3563; **BDST,** II, 39).

22 ARALIK 1916 : İsviçre'nin ABD Başkanı Wilson'un barış çağrısını sevinçle karşıladığını açıklayışı : (**BDST,** II, 39).

: İngilizlerin El'Ariş'i ele geçirişleri : (**BDHOİ,** 65).

: Dokuz İngiliz uçağının Mağdaba'yı (Sina) bombardımanı : (**BDHTH,** 118).

23 ARALIK 1916 : Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Mağdaba Muharebesi ve İngilizlerin yoğun olarak Mağdaba'yı bombardımanı; Türk kuvvetlerinin Mağdaba'dan çekilişi : (**ŞKHB,** 131; **BDHTH,** IV/1, 429-435, 802; **FS,** 170; **BCHTH,** III, 219-221).

: 4'üncü Ordu Komutanlığı'nın emriyle, Hicaz Kuvve-i Seferîyesi'nin, taarruz hareketine son verişi ve Medine'de savunmay geçişi : (**CH40,** 21).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Gökdere Dağı-Çille Dağı savunma hattında incelemelerde bulunmak amacıyla Sekaret'ten ayrılışı : (**AHD,** 91).

24 ARALIK 1916 : İngiliz kuvvetlerinin Irak'ta Felahiye mevzilerinden Kutü'l-Amare ve Bağdat'a yönelik taarruzları : (**BDHTH,** IV/1, 802).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Gökdere Dağı'ndaki birlikleri teftişi : (**AHD,** 91).

: Mustafa Kemal Paşa'ya Bitlis ve Muş'un geri alınmasındaki hizmetlerine karşılık bir sene "sefer-i kıdem zammı" verilişi : (**BDHSA,** 47; **BDHAO,** 38).

25 ARALIK 1916 : Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki birlikleri teftişe devamı : (**AHD,** 92).

26 ARALIK 1916 : İbn-i Suud'un İngilizlerle bir anlaşma imzalayışı : (**TİT,** III/3, 120).

: Almanya'nın, ABD Başkanı Wilson'un yaptığı barış çağrısına olumlu cevabı : "Barış ancak savaşan tarafların doğrudan görüşmeleri ile sağlanbilir" : (**UİT,** II, 512; **BDST,** II, 40).

: Fransa orduları eski başkomutanı Joffre'un Fransa Mareşalliği'ne yükseltilişi : (**BDST,** I, 391).

29 ARALIK 1916 : Rusya'da Duma Meclisi'nde Kadetlerin sözcüsü olan tanınmış siyasetçi Milükov'un kürsüden hükûmeti ağır biçimde eleştirisi : (**TR,** 315; **BDST,** II, 23).

: El'ücce'nin bmbardımanı : (**ŞKHB,** 1312).

31 ARALIK 1916 : İtilâf devletlerinin Almanya'nın barış çağrısına ortak yanıtları : "Çiğnenmiş hak ve özgürlükler yeniden sahiplerine geri verilmedikçe, küçük ülkelerin

varlıklarını özgürce sürdürme hakkı tanınmadıkça, barışı kurtarmak bir yana, barıştan söz etmek bile abestir :" (**UİT,** II, 507; **BDST,** II, 38-39).

: Rus Sarayı'na yakınlığıyla tanınan Rasputin'in öldürülüşü :(**20YT,** I, 401; **ML,** X, 470).

1 OCAK 1917 : Çar II. Nikola'nın Rusya'da Duma Meclisi'ni bir ay süre ile tatili : (**BDST,** II, 23).

: Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası'nın kuruluşu : (**İTPDİİP,** 175).

: Teşvik-i Sanayi Kanun-u Muvakkati'nin Suret-i Tatbiki Hakkında Nizamname'nin çıkarılışı : (**İTPDİİP,** 177).

3 OCAK 1917 : Galata hava alanına ve Lapseki'ye İngiliz uçaklarının hava taarruzu ve bombardımanı; Türk uçaklarının karşı koyuşu ve çetin hava muhrebesi : (**BDHTH,** 150).

4 OCAK 1917 : İttifak devletlerinin Seret nehrine kadar tüm Romanya'yı işgalleri : (**BDST,** I, 388; **ML,** III, 946/X, 680; **TA1,** XIV, 182).

: Erdek'in bombardımanı : (**ŞKHB,** 81).

: *Şehzade Abdurrahim ve Osman Fuat'ın, Galiçya'daki* Türk birliklerine moral ziyaretleri : (**BDHACÖ,** 46).

: İngilizlerin Kanal'dan Irak Cephesi boyunca döşedikleri demir yolunun El-Ariş'e ulaşması : (**FS,** 170).

6 OCAK 1917 : Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Galiçya ordusuna mesajı : (**BDHACÖ,** 46).

7 OCAK 1917 : Şehzade Abdürrahim ve Osman Fut'ın, Galiçya'daki moral ziyaretinin sona erişi ve Doğu Avrupa cephesindeki İttifak karargâhından ayrılışları : (**BDHACÖ,** 46).

8 OCAK 1917 : Almanya'nın Meksika'ya kendi yanında savaşa katılma çağrısı : (**UİT,** II, 511; **BDST,** II, 76; **C. I,** 107; **TA1,** II, 321).

: Avusturya-Macaristan ordusunun İtalya'nın Toscari kentini ele geçirişi : (**TB,** 1974).

9 OCAK 1917 : İmparator II. Wilhelm başkanlığında toplanan Alman Savaş Konseyi'nin sınırsız deniz savaşı kararı : (**BDST,** II, 52-54; **20 YT,** I, 388).

KTASB Kütüphanesi

: Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Tellelrefah Muharebesi (Marunneteyn Muharebesi) ve bir İngiliz uçağının Türk uçaklarınca düşürülüşü; yoğun çarpışmalar sonunda Refah'ın İngilizler tarafından işgali : (**BDHTH,** IV/1, 451, 463; **BDHTH,** 189; **BCHTH,** III, 223-224; **FS, 170).**

: Aynizzaka'nın bombardımanı : (**ŞKHB,** 132).

: İtilâf kuvvetlerinin Çanakkale açıklarından bütünüyle çekilişleri : (**ÇS,** 357).

10 OCAK 1917 : Tellelrefah Muharebesi'nin devamı : (**BDHTH,** 802).

: Bir İngiliz uçak filosunun Bir'üs Sebi'yi bombardımanı : (**BDHTH,** 189).

: Roma'da Müttefik Devletler'in ortak konferansı ve Wilson'un barış çağrısına cevabî ortak notaları : 1- Belçika Sırbistan ve Karadağ'ın savaştan önceki sınırları içinde yeniden kurulması; 2- İşgal altındaki Fransız Rus ve Romen topraklarının Almanlar tarafından boşaltılması; 3- Milliyet ilkelerinin uygulanması; 4- Polonya'nın yeniden kurulması; 5- Avrupa'da özgürlüğün ve güvenliğin sağlanması için gerekli önlemlerin alınması : **(UİT, II 513; BDST, II, 40-41).**

11 OCAK 1917 : Birinci Kuvve-i Seferîye Komutanlığı'nın 4'üncü Ordu Komutanlığı'na raporu : (**BDHTH**, IV/1, 802).

12 OCAK 1917 : Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Mısır ve Irak Cephelerinde İngilizlerin taarruz hazırlığında olduklarını belirterek Hindenburg'tan, Avrupa'daki Türk birliklerinin geri gönderilmesini rica eden yazısı : (**BDHTA**, 148).

: Rus Çarı'nın İngiliz Elçisi Buchanan'a sözleri : "Ben mi halkımın tekrar itimadını kazanmalıyım, yoksa o mu benim itimadımı kazanmalıdır?" : (**RTİ**, 32).

: Miralay İsmet Bey'in, Mustafa Kemal Paşa'nın önceden yapmış olduğu öneri doğrultusunda, 4'üncü Kolordu Komutanlığı'na atanışı : (**İİ**, 13).

13 OCAK 1917 : 4'üncü Ordu Komutanlığı'nın Osmanlı Başkumandanlığı'na, o zamana değin geçen olaylar hakkındaki raporu : (**BDHTH**, IV/1 802).

15 OCAK 1917 : Müttefik Yüksek Askerî Konseyi'nin, Fransa Başkomutanı General Nivelle'in hazırladığı plânı kabul

edişi ve plân gereğince tüm cephelerden Alman ordusuna karşı saldırı kararı : (**BDST**, II, 41).

17 OCAK 1917 : İngilizlerin Irak Cephesi'nde İmammuhammed (Kırk Gaziler) mevzini ele geçirişleri : (**BCHTH,** IV, 4).

: Sırbistan'ın, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ordularınca yenilmesinden sonra, savaşın başından beri kapalı olan Berlin-İstanbul bağlantısının kuruluşu : (**BDHTA,** 79).

18 OCAK 1917 : Faysal'a bağlı kuvvetlerin Hicaz'da Vech doğrultusunda Türk kuvvetlere karşı harekete geçişi : (**BDHTHC3,** 58).

18/19 OCAK 1917 : Kutü'l-Amare'den Türklerin tahliyesi : (**ŞKHB,** 155).

19 OCAK 1917 : Almanya Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann'ın Meksika büyük elçisine şifreli teli ile Almanya-Meksika ittifakı önerisinde bulunuşu : (**ST3,** 280).

: Faysal'ın 10.000 kişilik bir kuvvetle Hicaz'da, Yanbu'dan kıyı yoluyla kuzeye doğru hareketi : (**BDHTHHC3,** 58).

20 OCAK 1917 : Almanya'nın Avusturya-Macaristan'dan sınırsız deniz savaşına destek isteği : (**BDST,** II, 53-54).

: Almanya'nın Washington'daki elçisi Bernstroff'un ABD Başkanı W. Wilson'un bu günlerde barış için bir demeç vereceğini hükûmetine bildirerek denizaltı savaşını bir süre ertelenmesini isteyen telgrafı : (**ST2,** 507; **BDST,** II, 52-54; **20 YT,** I, 388).

: Karaahmetli'de bir Rus taburunun, 37'inci Türk Tümeni tarafından perişan bir surette geriye atılışı : (**BCHTH,** IV, 201).

21 OCAK 1917 : Birinci Kuvve-i Seferîye kuvvetinin Gazze-Şelale ve Bir'üs Sebi hattında İngiliz kuvvetleri'ne krşı yeniden düzene sokuluşu : (**BDHTH,** IV/1, 802).

: Mareşal Hindenburg'un, Enver Paşa'nın 12 Ocak tarihli yazısına, Avrupa'da üç cephede savaşan Türk birliklerinin ilkbahara kadr gönderilemeyeceğini belirten yanıtı : (**BDHTA,** 148).

22 OCAK 1917 : ABD Başkanı W. Wilson'un, senatoda, barışın taraflardan hiç birisinin ezilmeden sağlanması gerektiğini vurgulayan konuşması : "Zaferi olmayan bir barış elde etmeliyiz" : (**ST2,** 507; **BDST,** II, 49, 288).

23 OCAK 1917 : Dört İngiliz savaş gemisinin Hicaz yöresinde Vech'i bombardımanı : (**BDHTHC3,** 58).

25 OCAK 1917 : Irak Cephesi'nde İngiliz saldırısı ve Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Gaffar Muharebelerinin başlayışı, Birinci Gaffar Muharebesi (**BCHTH,** IV, 5).

26 OCAK 1917 : ABD Başkanı Wilson'un özel temsilcisi Albay House tarafından Washington Büyük Elçisi Bernstroff'a, barış için Wilson'un ara buluculuk önerisini iletişi ve Almanya'nın koşullarını bildirmesi talebi : (**ST2,** 508; **20YT,** I, 388; **BDST,** II, 52-54).

: İngiltere Hükûmeti'nin, Wilson'un ara buluculuk önerisini kabule hazır olduğunu bildirişi : (**20YT,** I, 381).

: Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Faysal'ın, başlarında bulunduğu asi Araplar'ın Vech'i ele geçirişleri : (**BDHTHC3,** 59).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında İkinci Garraf Muharebesi ; İngiliz saldırısının durduruluşu : (**BCHTH,** IV, 6).

27 OCAK 1917 : Çanakkale'yi bombardıman için gelen 5 İngiliz uçağı ile Türk uçaklarının hava muharebesi ve bir İngiliz uçağının düşürülüşü : (**BDHTH,** 150).

29 OCAK 1917 : Almanya'nın, ABD Başkanı Wilson'un istediği barış koşullarının Bernsroff aracılığıyla Wilson'a iletişi : 1- Almanya lehine Fransa'nın ekonomik tavizlerde bulunması; 2- Alses-Loren'in bir kısmının Fransa'ya terk edilebileceği; 3- Polonya ve Rusya ile Almanya arasında stratejik uygunluğu olan bir sınırın kabul edilmesi; 4- Alman sömürgelerinin geri verilmesi; 5- Almanya'ya yeni sömürgeler verilmesi; 6- Belçika'nın boşaltılması; 7- Savaştan zarar gören Almanlara tazminat ödenmesi; 8-Ticareti engelleyici sınırlandırmların kaldırılması; 9-Denizlerin serbestisinin kabul edilmesi : (**ST2,** 508; **BDST,** II, 52-54; **20YT,** I, 388).

31 OCAK 1917 : Almanya'nın, ABD'ne, denizaltı savaşını yeniden ve ayırımsız başlatacağını Washington Büyük Elçisi Bernstroff aracılığıyla bildirmesi : (**ST2,** 508; **BDST,** II, 54-55; **UİT,** II, 508 513; **20YT,** I, 388).

1 ŞUBAT 1917 : Alman denizaltılarının yeniden ve sınırsız denialtı savaşını başlatmaları : (**STD,** 306; **BDST,** II, 53-54; **ML,** III, 947; **BCHTH**, IV, 201).

: Almanya'nın savaş malzemesi taşımayan ABD gemilerini batırmayacağını açıklayışı : (**BDSOO,** 1).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Üçüncü Garraf Muharebesi; Türk mevzilerine yöneltilen İngiliz saldırısının durduruluşu : (**BCHTH,** IV, 8).

3 ŞUBAT 1917 : Osmanlı Sadrazamı Sait Halim Paşa'nın görevinden istifası ve bu görevin Dahiliye Nazırı Talat Bey'e verilişi: (**İA1,** 104; **MO,** 3556, 3562; **İOTK,** IV, 434; **BDSOO,** 1).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Dördüncü Garraf Muharebesi; iki tarafın büyük zayiatı : (**BCHTH,** IV, 9).

: ABD Başkanı Wilson'un, Almanya'nın kabul etmiş olduğu yükümlülükleri çiğnediğini belirterek, ülkesinin Almanya ile diplomatik ilişkileri keseceğini açıklaması : (**20YT,** I, 393; **TA1,** XIV, 184; **BDST,** II, 56-57; **C,** I, 108; **UİT,** II, 513-514).

4 ŞUBAT 1917 : Talat Paşa Kabinesi'nin kuruluşu; Sadrazam : Talat Paşa; Harbiye Nazırı : Enver Paşa; Bahriye Nazır : Cemal Paşa; Maarif Nazırı : Şükrü Bey; Adliye Nazırı : Halil Bey; Hariciye Nazırı : Ahmet Nesimi Bey; Ticaret ve Ziraat Nazırı : Şeref Bey; Nafia Nazırı : Ali Münif Bey; Maliye Nazırı : Cavit Bey; Post ve Telgraf Nazırı : Haşim Bey; Dahiliye Nazırı : Vekâleten Talat Paşa; Evkaf Nazırı : Vekâleten Musa Kâzım Efendi : (**İOTK,** IV, 434; **MO,** 3556-3557).

: Galiçya'da bulunan 15'inci Kolordu Komutanı Cevat Paşa'nın (Çobanlı) Alman İmparatoru II. Wilhelm tarafından kabul edilerek görüşmesi : (**OCÇ,** 119).

5 ŞUBAT 1917 : Sinüsilerin yenilişi ve Stuve Vahası'na doğru çekilişleri: (**FS, 171**).

7 ŞUBAT 1917 : Weizmann ve diğer İngiliz siyonistlerinin Sykes ile toplantıları ve Filistin'in İngiliz idaresinde olmasını isteyişleri : (**BSVB,** 282).

9 ŞUBAT 1917 : Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Elhan Muharebesi; İngilizlerin Türk mevzine başarısız taarruzları : (**BCHTH,** IV, 12).

11 ŞUBAT 1917 : Gazze'nin bombardımanı : (**ŞKHB,** 132).

12 ŞUBAT 1917 : İmroz'dan havalanan üç İngiliz uçağından birisini Gelibolu semalarında Alman Teğmen Benagle'nin

(Meinecke) uçağıyla inişe zorlayışı ve uçak ekibinin esir edilişi : (**BDHTH,** 152).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Beşera Muharebesi'nin başlayışı; şiddetli siper muharebeleri; Dara deresinin İngilizlerin eline geçişi; Dicle'nin güneyindeki Türk direnişinin kırılışı : (**BCHTH,** IV, 13-15**).**

14 ŞUBAT 1917 : Fransa'nın Rusya'ya her iki ülkenin sınır sorunlarında birbirlerine yardımcı olması önerisinde bulunuşu : (**BDST,** II, 47; **ST2,** 310).

15 ŞUBAT 1917 : Almanya ile Osmanlı Devleti arasında konsolosluk adlî yardım ve suçluların iadesi konusunda antlaşma : (**MEB,** 222).

: Antalya'nın bombardımanı : (**ŞKHB,** 77).

: Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Bahriye Nazırı Cemal Pşa'ya, Fahrettin Paşa'nın yerine Hicaz Kuvve-i Seferîyesi Kumandanı olark Mustafa Kemal Paşa'yı düşündüğünü belirten yazısı : (**AHE,** 110).

17 ŞUBAT 1917 : Rusya'nın Fransa'nın sınırların saptanmasında yardımlaşma önerisini kabul edişi : (**ST2,** 510; **BDST,** II, 47).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Seniyat mevziinde Felahiye' Muharebesi : (**BCHTH,** IV, 17-18).

: 16'ncı Kolordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Başkumandanlığın 595 sayılı emriyle, Ordu kumandanı selahiyetiyle Hicaz Kuvve-i Seferîyesi Kumandanlığı'na tayin edilişi : (**AHB,** 110; **İA,** I, 97; **BDSB,** 106).

: Andranik'in Doktor Saurief ile Erzurum'a gelişi : (**TPH,** 97).

: Londra'da Yahudi Lejyonu'nun kuruluşu : (**TBTY,** II, 684).

18 ŞUBAT 1917 : Seniyat mevziinde bir Türk Foker uçağının düşüşü ve pilotunun şehit oluşu : (**BDHTH,** 165).

19 ŞUBAT 1917 : Mustafa Kemal Paşa'nın 2'nci Ordu Komutanlığı'ndaki görevinden ayrılışı : (**İA,** I, 97).

: Birinci Kuvve-i Seferîye Komutanlığı'nın Başkumandanlık'a savunma mevziinin Mecdel-Cemame-Tellüşşeria ve Bir'üs-Sebi hattına alınması önerisi : (**BDHTH,** IV/1, 802).

: Belçika'nın Flandre kentinde, Alman işgal kuvvetleri ile iş birliğinde olan ayrı bir meclisin toplanışı : (**BDST,** II, 44).

: Osmanlı takvim sistemini değiştiren yasanın kabulü ve Rumî takvim ile Milâdî takvim arasındaki gün farkı ile yılın ilk ayı (Ocak-Mart) arasındaki farklılığın eşitlenmesi; yalnız yıl farkının devamı : (**MO,** 3563; **TS,** IX).

22 ŞUBAT 1917 : İngilizlerin Irak'ta, Senaiyat'taki Türk mevzilerine şiddetli taarruzu ve karşı Türk taarruzu : (**BCHTH,** IV, 20).

23 ŞUBAT 1917 : Şam'da Enver Paşa, Cemal Paşa ve Mustafa Kemal Paşa'nın, savaşın genel durumu üzerine görüşmeleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın Medine'nin tahliye edilmesi ve güney kuvvetlerinin Suriye'ye çekilmesi yolundaki görüşlerini belirtişi : (**İA,** I, 102).

: Irak Cephesi'nde General Mauel komutasındaki İngiliz kuvvetlerin, Dicle nehrini aşmaları ve Türk kuvvetlerinin savunma hareketleri; Irak Cephesi'nde Türk savunma hattının kırılışı : (**MOEP,** III, 287; **MO,** 3529; **ML,** III, 948; **TA1,** XIV, 185; **İOTK,** IV, 435; **TİT,** III/3, 109; **BDSOO,** 8; **BCHTH,** IV, 21-23).

24 ŞUBAT 1917 : İngilizlerin Irak Cephesi'nde Kutü'l-Amare batısındaki Şamran deresine karşı ezici top ateşleri ve saldırıları; Aziziye ve Bedre'nin İngiliz kuvvetlerince işgali : (**BS,** 198; **ŞKHB,** 155).

: 4'üncü Osmanlı Ordusu Kurmay Başkanı'nın, Medine'nin tahliye edilmesini öngören ve Mustafa Kemal Paşa'nın görüşleriyle uyuşan raporu : (**İA,** I, 102).

24/25 ŞUBAT 1917 : Batı Cephesi'nde Alman kuvvetlerinin Saint Quentin-La Fere çizgisine çekilmeye başlayışı : (**BDST,** II, 70; **ML,** III, 948; **TA1,** XIV, 184).

25 ŞUBAT 1917 : Fransa ile Rusya arasında savaş sonrası sınırları belirleyen gizli anlaşma : (**BDST,** II, 47; **UİT,** II, 497).

: Kutü'l-Amare'nin İngilizlerce ele geçirilişi : (**ŞKHB,** 155; **İOTK,** IV, 430; **MO,** 3528-3529; **ML,** VII, 686; **TA1,** XXII, 397).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Sivridere Muharebesi; Türk kuvvetlerinin geri çekilişi : (**BCHTH,** IV, 27).

: Yafa'nın bombardımanı : (**ŞKHB,** 132).

26 ŞUBAT 1917 : 13'üncü Türk Kolordusu'na İran'ı boşaltıp Irak'a girmesi yolundaki ordu buyruğu : (**TİT,** III/3, 109).

: Limni ve İmroz arasında Alman pilot Schubert'in çift kanatlı bir İngiliz uçağını düşürüşü : (**BDHATS,** 34).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Nehr'ül-Kelek Muharebesi; (**BCHTH,** 28-29).

: Mustafa Kemal Paşa'nın yeniden Şam'a gelişi : (**İA,** I, 97).

: ABD'ne ait ticaret gemilerine Alman denizaltılarının saldırılarında kullanılmak üzere silâhlar monte edilişi : (**BDST,** II, 77).

27 ŞUBAT 1917 : Hindenburg'un emriyle Batı Cephesi boyunca çekilmekte olan Alman ordusunun savunma stratejisine geçme kararı ve Saint Quentin-La Fere çizgisinde tutunuşu : (**ML,** III, 947-948; **BDST,** II, 70).

28 ŞUBAT 1917 : Irak'taki İngiliz kuvvetleri komutanlığına Bağdat'a yürünmesi emrinin verilişi : (**TİT,** III/3, 110).

: Stockholm elçiliğinden Sefir Cevat Bey'in Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey'e Rusya'daki ahvalin karışmak üzere olduğunu, Duma Meclisi'nde mutlakiyet idaresine karşı 'tehdit-amiz' bir vaziyet alındığını bildirişi : (**TR,** 318).

: 19 Şubat tarihli takvim değişikliği ile ilgili yasanın yürürlüğe girişi : (**TS,** IX).

1 MART 1917 : Semave'nin İngiliz kuvvetlerince işgali : (**ŞKHB,** 156).

: Ticaret ve İtîbar-ı Umumî Bankası'nın faaliyete geçişi : (**İTPDİİP,** 175).

: ABD basınında Arthur Zimmermann'ın 19 Ocak'ta Meksika Büyük Elçisine önerdiği Alman-Meksika ittifak

önerisinin yayınlanışı ve kamuoyunun büyük tepkisi (**ST3,** 280).

2 MART 1917 : Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Hicaz'ın tahliye edilmesi ve buradaki Türk kuvvetlerinin Filistin Cephesi'ne çekilmesi emri : (**İA,** I, 102; **AHE,** 112).

: Ruslar'ın Hamedan'ı işgal edişleri : (**BCHTH,** V, IX).

3 MART 1917 : İngilizlerin Hanyunus'a son kez taarruzları ve Türk kuvvetlerinin Hanyunusu boşaltmaları : (**BDHTH,** IV/1, 803).

4 MART 1917 : Hanyunus'un İngilizler tarafından işgali : (**ŞKHB,** 146; **BDHTH,** IV/1, 497, 803).

: Rusya'nın başkenti Petersburg'ta halkın Rusya'da yaşanmakta olan ve her geçen gün derinleşen kıtlık nedeniyle fırınları yağmalaması : (**ML,** III, 635; **DKDA,** III, 637).

4/5 MART 1917 : Von Kress Paşa'nın 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'dan ricası üzerine, Türk kuvvetlerinin Şelale mevziini boşaltmaları : (**BCHTH,** IV, 103).

5 MART 1917 : İngiliz ordusunun Bağdat yönünde ilerleyişi : (**TİT,** III/3, 110).

: Şam'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın 2'inci Ordu Kumandan Vekilliği'ne atanışı : (**AHE,** 112; **TA2,** I, 299; **TA1,** IV, 93; **ML,** I, 807; **BDHSA,** 104; **AK,** 65; **KH,** 63; **İA,** I, 98; **ADK,** 12; **BDHA,** 65; **BDHAO,** 42).

: Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'ın Belçika ordusunda subay olarak görev yapan Prens de Bourbon aracılığıyla Fransa Cumhurbaşkanı Poincae'a barış önerisinde bulunuşu : (**C,** I. 185; UİT, 517; **ST2,** 513; **BDST,** II, 118; **TA1,** XIV, 186).

6 MART 1917 : Divaniye'nin İngilizler tarafından işgali : (**ŞKHB,** 156).

7 MART 1917 : Hindiye'nin İngilizler tarafından işgali : (**ŞKHB,** 156).

: Birinci Kuvve-i Seferîye birliklerinin Gazze-Cemame Tel'üş-Şeria -Bir'üs- Sebi çizgisine çekilişi : (**BDHTH,** IV/1, 502).

: İngilizlerin Bağdat'ın 70 km kuzeyindeki demir yolu köprüsünü tahrip için başarısız girişimleri : (**BCHTH,** IV, 43).

: Dicle'den Diyale mansabına doğru ilerleyen dört İngiliz gambotunun Türk topçu ateşiyle uzaklaştırılışı : (**BCHTH,** IV, 44).

: Rus Çarı II. Nikola'nın Mogilev'deki ordu karargâhına gidişi : (**20YT,** I, 419).

: Petrograd'ta Putilov fabrikası tarafından on binlerce işçinin işine son verilişi : (**Rİ,** 119).

7/8 MART 1917 : Bir İngiliz tugayının Diyale'yi geçme girişimi ve bu girişimin Türklerce durduruluşu : (**BCHTH,** IV, 44).

8 MART 1917 : Rusya'da Petrograd Ayaklanması; Petersburg'ta "Barış ve Ekmek" isteğiyle büyük gösteri ve grevler; Kadınlar Günü nedeniyle, önce kadınların başlattığı bu greve tramvay işçilerinin, diğer sektörlerden işçilerin ve esnafın katılışı; 90.000 işçinin desteklediği büyük gösteri; olayın siyasî bir niteliğe ve genel bir greve dönüşmesi; Rusya İçişleri Bakanı Protopopov'un olayı değerlendirmesi : "Rusya'da elli yıldan önce ayaklanma olmaz" : (**DKDA,** III, 638-640; **İDT,** II, 120-121, 125; **ML,** III, 636; **ED,** 232; **BDST,** II, 58; **ST1,** 446; **STD,** 303; **BSVB,** 239; **Rİ,** 120).

: Viladi Kafkas'ta (Tenekkale) Kuzey Kafkasyalıların Birleşik Kafkas Dağlıları Birliği'ni kuruluşları : (**BİTEG,** 137).

: İngilizlerin Dicle nehri üzerine bir köprü inşa ederek, birliklerini köprüden nehrin karşı yakasına geçirmeye başlamaları : (**BCHTH,** IV, 43).

: Kafkas Ordular Grubu Kumandanlığı'nın kuruluşu ve bu kumandanlığı 2'nci Ordu Kumandanı Ahmet İzzet Paşa'nın getirilişi : (**BCHTH,** IV, 199).

9 MART 1917 : Rusya'daki sokak gösterilerinin devam edişi; gösteriye katılanların sayısının 197.000'e yükselişi ve İçişleri Bakanı Protopopov'un emri ile hükûmet kuvvetlerinin göstericilere ateş açışı : (**BDST**, II, 58; **ST1,** 446; **STD,** 303; **Rİ,** 120).

: Hille ve Hindiye'nin İngilizler tarafından işgali : (**ŞKHB,** 156).

: Irak Cephesi'nde İngiliz kuvvetlerinin, Diyale'de dört ayrı noktadan nehri geçme girişimi; Türk kuvvetlerinin karşı taarruzu ve İngilizlerin girişiminin durduruluşu : (**BCHTH,** IV, 45-46).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Tel Esved Muharebesi : (**BCHTH**, IV, 46-48/V, IX).

: İstanbul semalarında uçan İngiliz uçaklarının kentin değişik yörelerini bombardımanı: (**İOTK**, IV, 436).

I0 MART 1917 : Rusya'daki sokak gösterilerinin bir ayaklanma halini alışı; ayaklanan grupların Finlandiya Garı'nı ve tersaneyi işgalleri; işçilerin %80'inin ve öğrencilerin gösterilere katılışı; hapishanelerdeki siyasî tutukluların salınışı: (**İDT**, II, 122-125; **DKDA**, III, 640; **BDST**, II, 58-59; **ST1**, 446; **STD**, 303; **ML**, III, 640; **Rİ**, 121).

: Kerbela'nın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 156).

: Irak Cephesi'nde İngiliz kuvvetlerin şiddetli bir bombardımandan sonra, Diyale'den geçmeye başlayışı: (**BCHTH**, IV, 48).

: Diyale'nin geçilişinden sonra, Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Ümmüttabul Muharebesi ve 18'inci Türk Kolordusu'nun şiddetli İngiliz taarruzu karşısında çekilme hareketi ve bu konu hakkında Halil Paşa'nın (Kut) Başkomutan Vekilliği'ne Raporu: " ...maneviyatın...komutanından en genç erine kadar...o derece kırılmış olduğunu anlıyorum ki...muharebeyi kesmek, ordunun maddî ve manevî kudretini ıslah etmek zaruretini takdir ederek, Bağdat'ı terketmek ve 18'inci Kolordu'yu I0-11 Mart gecesi Dicle boyunca kuzeye çekmek gibi elim bir zaruretle karşılaşmaktayım": (**BCHTH**, IV, 54).

: Enver Paşa'nın Meclis-i Mebusan'da savaşın genel durumu üzerine konuşması: "Bizi İngilizler (Dicle'den). atmadılar. Biz, kendimizce tasavvur ettiğimiz bir plâna tevfikan çekildik" : (**TİT**, III/3, III).

11 MART 1917 : Rusya'nın başkenti Petersburg'ta patlak veren ayaklanmanın yayılarak devam edişi; Rus Çarı II. Nikola'nın Duma'yı geçici olarak tatil edişi: (**20YT**, I, 401; **Rİ**, 122).

: İngiliz ordusunun Bağdat, Kâzımiye ve Hay'ı işgali; yöreden Türk kuvvetlerinin çekiliş hareketinin devamı: (**TİT**, III/3, II0; **ŞKHB**, 153-155; **BGB**, I9; **ST2**, 512; **MOAEP**, III, 287; **ML**, III, 947-948; **TA1**, XIV, 185; **MO**, 3529; **İOTK**, IV 435; **BDHTH**, II/2, 308; **BDSOO**, 8; **BDHOİ**, 61; **BCHTH**, IV, 56).

: 2'nci Ordu'nun Kafkas Orduları Grubu adını alışı: (**AHD**, 107).

: Mustafa Kemal Paşa'nın vekaleten 2' nci Ordu Komutanlığı görevini almak üzere Diyarbakır'a dönüşü: (**AHE**, 112; **İA**, **I**, 98).

12 MART 1917 : 1917 Şubat Devrimi; Petersburg'da başlamış olan ayaklanmanın yayılarak devam edişi ve başta Valinsky Alayı olmak üzere, pek çok askerî birliğin olaya karışması nedeniyle, ayaklanmanın bir ihtilâl karakteri alışı, ve halkın dükkânları yağmalaması; 160.000 kadar askerin işçilerle birleşmesi ve böylece 300.000 kişilik bir ihtilâlci kitlenin ortaya çıkışı; hapishanelerdeki siyasî tutukluların tamamen salınışları: Eski Rus takvimine göre "1917 Şubat Devrimi"; Valinsky Alayı'nın gösterilere katılması üzerine Rusya'daki Trepov Hükûmeti'nin istifası; Duma üyelerinin bir kurucu meclis kuruluncaya dek, Duma Geçici Yürütme Komitesi kurmaları; sosyalist işçi temsilcilerinin Petrograd İşçi ve Asker Sovyeti'ni kurma kararları: (**DKDA**, III, 638-640; **TR**, 319; **ML**, III, 636; **20YT**, I 401; **STD**, 303; **ST1**, 446-447; **BDST**, II, 59; **İDT**, II, 123-126; **AHE**, 112; **RTİ**, 34; **Rİ**, 125).

: Atlantik'te ABD'ne ait Algonqruin ticaret gemisinin Alman denizaltılarının saldırısına uğrayışı: (**BDST**, II, 78).

12/13 MART 1917 : Rus Çarı II. Nikola'nın bulunduğu Mogilev'deki ordu karargâhında ihtilâlcilerin kendisini tahttan indirdiği haberini alışı ve bunun üzerine General İvanov komutasındaki bir kuvveti ihtilâlcilerin üzerine Petersburg'a gönderişi; Çar'a bağlı çok sayıda askerî birliğin teslim oluşu: (**ST1**, 447; **BDST**, II, 60; **İDT**, II, 128; **20YT**, I, 420; **ML**, III, 636; **Rİ**, 128).

: Saint Quentin-La Feré çizgisinde tutulan Alman kuvvetlerinin, Lossigny'de daha geniş bir bölgeye çekilişi: (**BDST**, I, I70; **ML**, III, 948; **TA1**, XIV, 184).

13 MART 1917 : Rusya'da İzvestia gazetesinin Geçici Sovyet Komitesi adına Rus halkına yönetimi ele alması çağrısı: (**20YT**, I, 401; **İDT**, II, 125; **DKTDA**, III, 640).

: Rus Çarı II. Nikola'nın yoğun olayların yaşandığı başkent Petersburg'a gitmek için Mogilev'deki ordu karargâhından trenle hareketi; tren yolunun ihtilâlciler tarafından kesilişi; Çar'ın yolunu değiştirerek Pskov'daki

kuzey karargâhına dönüşü: (**BDST**, II, 60; **İDT**, II, 128; **20YT**, I, 420; **ML**, III, 636).

: Müttefik hükûmet başkanlarının ortak sorunları görüşmek üzere bir konferans hâlinde toplanmaları: (**BDST**, II, 72-73).

: Stockholm'deki Türk Elçisi Cevat Bey'in, Hariciye Nezareti'ne Petersburg'taki karışıklıklar ve diğer kentlerde de buna benzer olayların görülmesi nedeniyle durumu anlatan raporu: "Rusya'da kesretle kar yağıp münakalat tavakkuf ettiği cihetle, büyük şehirlere zahire sevki mümkün olmadığından, ahali ve bilhassa kadınlar sokaklarda müçtemian tezallüm ve şikayete tesaddi etmiş olduklarından, silâh istimali ile karışıklık bastırılmıştır": (**TR**, 319).

: Mustafa Kemal Paşa'nın vekaleten atanmış olduğu 2'nci Ordu Komutanlığı görevini geldiği Diyarbakır'da fiilen üstlenmesi: (**BDHSA**, 104; **BDHTH**, II/2, 344; **BDHA**, 65).

: İzmir'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

14 MART 1917 : Duma Geçici Yürütme Komitesi ile işçi ve asker sovyetinin anlaşarak Rus Çarı II. Nikola'yı tahttan indirilmesi ve geçici bir hükûmetin kurulması için anlaşmaları: (**BDST**, II, 59-60; **DKDA**, III, 640; **İDT**, II, 125-126; **ML**, III, 635; **20YT**, I, 401; **STD**, 303; **ST1**, 447; **Rİ**, 140).

15 MART 1917 : Rusya'da Prens Georg Yevgenyeviç Lvov başkanlığında geçici bir hükümet kuruluşu ve Çar II. Nikola'nın tahttan indirilişi: (**ST1**, 447; **ST2**, 510; **DKDA**, III, 640; **İDT**, II, 125-127; **ML**, III, 636 / VIII, 139; **STD**, 303; **20YT**, I, 401; **BDST**, II, 59-60; **ESVB**, 239; **RTİ**, 35).

: Bern'den Elçi Fuat Bey'in, Petrograt'ta büyük bir ihtilâl patlak verdiğine dair telgrafı: (**TR**, 319).

: Filistin Cephesi'nde Türk kuvvetlerinin Gazze, Tell'üş-Şeria - Bir'üs-Sebi çizgisinde mevzilenişi: (**MO**, 3560; **İOTK**, IV, 435).

: 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın maiyetine emri: "Giden Ermenilerin araba ve hayvanlarını mübayaa ediniz. Fakat bu adamların zarar görmelerini kabul edemem": (**BETS**, 139).

: Çölde yapılan demir yolunun Refah'a varışı: (**BCHTH**, IV, 104).

15/16 MART 1917 : Rus Çarı II. Nikola'nın kardeşi Grandük Mihail lehine tahttan çekilişi: (**ST2**, 5l0; **STD**, 303; **BDST**, II, 61; **ST1**, 447; **20YT**, I, 420; **ML**, III, 636; **DKDA**, III, 64l; **İDT**, II, 128-129).

16 MART 1917 : Rusya'da Grandük Mihail'in yaşamının güvencede olmadığı gerekçesiyle Rusya tahtına çıkmaktan vazgeçişi ve böylece Rusya tarihinde Ramanof Hanedanı'nın sona erişi: (**İDT**, II, 129; **DKDA**, III, 641; **ST1**, 447; **BDST**, II, 61-62; **ML**, III, 636).

: İngiltere'de Britanya İmparatorluğu'nun yeniden düzenlenmesini savaş sonuna bırakan, ama bu düzenlemenin temelinde Güney Afrika, Kanada Avustralya ve Yeni Zelenda'nın bağımsızlığı olmasını peşinen kabul ettiren bir yasanın kabulü: (**BSVB**, 276).

17 MART 1917 : Rusya'da kurulmuş olan geçici hükümetin, Rusya'nın savaşa devam edeceği konusunda müttefiklerine güvence verişi: (**BDST**, II, 63; **ST1**, 447).

: Alman denizaltılarının üç ABD şilebini batırışı: (**BSVB**, 250).

18 MART 1917 : Mustafa Kemal Paşa'nın vekaleten komuta ettiği 2'nci Ordu Komutanlığı'na asaleten atanışı ve 2'nci Ordu Kurmay Başkanı Miralay (Alb) İsmet Bey'le (İnönü) tanışması: (**TA2**, I, 299; **KH**, 63; **AK**, 65; **ML**, I, 807; **AÇA**, 308).

: Bakube'nin İngiliz kuvvetleri tarafından işgal edilişi: (**ŞKHB**, I55).

19 MART 1917 : Bakü'de İşçiler Sovyeti'nin kuruluşu: (**BDSOO**, 45).

: Geçici Rus Hükûmeti'nin Finlandiya'ya özerklik vereceğini ilân edişi: (**BSDST**, II, 63-64)

: Rusya'da geçici hükûmetin müttefiklerle imzalanmış olan anlaşmalara saygı gösterileceğini açıklayışı: (**Rİ**, 150)

: Atlantik'te 'Vigitentia' adlı bir ABD ticaret gemisinin Alman denizaltılarınca batırılışı (**BDST**, II, 78).

: Bağdat'ın Osmanlılardan alınması nedeniyle İngilizlerin, Lloyd George imzasıyla halka bildirisi: "Bir çok asil Arap hürriyet yolunda kendilerine zulmeden

Türklerce, o yabancı hâkimlerce öldürülmüştür": (**TİT**, III/3, II3).

: *İngiliz kuvvetlerinin Bağdat yakınlarındaki Felluce'yi* işgali: (**BCHTH**, IV, 59).

20 MART 1917 : ABD Başkanı Wilson'un Amerika ticaret gemilerinin uğradığı saldırılar nedeniyle Kongre'yi olağanüstü toplantıya çağrısı: (**BDST**, II, 78; **BSVB**, 250).

22 MART 1917 : Avusturya-Macaristan'da *muhalefet önderlerinin*, İmparator Karl'dan, Başbakan Tisza'yı görevden almalarını isteyişleri: (**BDST**, I, 112; **ML**, XII, 179).

: İngilizlerin doğu kuvvetleri komutanı General Dobell'in kuvvetlerini Belah-Hanyunus bölgesinde toplayışı: (**BCHTH**, IV,104).

23 MART 1917 : Cebel-i Hamri Muharebesi ve Şehriban'ın İngiliz kuvvetlerince işgal edilişi: (**ŞKHB**, 155; **BCHTH**, IV, 91).

24 MART 1917 : Rusya'da Petersburg'ta toplanan Sovyet'in, geçici Rus Hükûmeti'nden toprak *ilhakı düşüncesini terkedip*, barış görüşmelerine geçilmesi isteği: (**BDST**, 64-65).

: *Ezine'nin bombardımanı*: (**ŞKHB**, 76).

: Başkan Wilson'a, özel sekreteri Jozeph Patrick Tumulty'ın, ABD'nin savaşa girmesini, halkın, sorunun doğrudan ABD ile ilgili olması durumunda onaylayacağına ilişkin uyarısı: (**BSVB**, 250).

25 MART 1917 : Rus Çarı II. Nikola'nın ve ailesinin tutuklanışı: (**İDT**, II, I70; **ML**, IX, 356).

: *Von Kress Paşa'nın* karargâhı ile birlikte Tel'üş-Şeria'ya gelişi: (**BCHTH**, IV, 104).

26 MART 1917 : Suriye Cephesi'nde gölü geçen İngilizlerin, Bir'üs-Sebi hattında taarruzu ve Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Birinci Gazze Savaşı; İngilizlerin baskın tarzındaki saldırıları karşısında von Kress Paşa'nın yardım talebi; Gazze'nin İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 146; **FS**, 171; **AYF**, I70; **MOAEP**, III, 3II; **MO**, 3560; **İOTK**, IV, 435; **ML**, III, 948; **BGB**, 20; **BDHTH**, IV/1, 526-531; **TBSK**, 142-150).

: Suriye ve Irak Cephesi'nde Cemame, Bir'üs-Sebi ve Tel'üş-Şeria *gruplarının hareketleri*: (**BDHTH**, *IV/I*, 531-540; **BCHTH**, IV, 107).

: Aziziye'nin (Bağdadiye) İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, I55).

: Karadeniz Boğazı'na altı parçalık bir Rus filosunun yaklaşması; filonun Türk uçaklarınca bombardımanı: (**ŞKHB**, 148).

: Külek Boğazı'nda bir Türk uçağının düşüşü ve mürettebatının şehit oluşu: (**BDHTH**, 147).

26/27 MART 1917 : Gazze'nin Türk kuvvetlerince İngilizler'den geri alınışı: (**ŞKHB**, 146).

27 MART 1917 : Gazze yönündeki İngiliz saldırısının Osmanlı kuvvetlerince püskürtülüşü ve Muntar Tepe'nin (Cebeli Ali Muntar) geri alınışı: (**BDHTH**, IV/1, 557-563; **FS**, 171; **MOAEP**, III, 311; **MO**, 3560; **İOTK**, IV, 435; **TA1**, XIV, 435; **TA1**, XIV, I85).

: Irak Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Sindiye Muharebesi: (**BCHTH**, IV, 62).

28 MART 1917 : Birinci Gazze Muharebesi'nde yenilen İngiliz kuvvetlerinin geri çekiliş hareketi: (**FS**, 171).

30 MART 1917 : Rusya'da geçici hükûmetin askerî ittifak koşulu ile Polonya'ya bağımsızlık hakkı tanıyacağını bildirmesi: (**BDST**, II, 64; **ML**, X, 233).

: ABD Başkanı Wilson'un, ABD'nin İttifak Devletleri'ne karşı bütün kuvvet unsurlarıyla savaşa katılmak için kongreye başvurma kararı: (**BDST**, II,8I).

: İzmir'in bir İngiliz uçak filosunca bombardımanı ve bir İngiliz uçağının düşürülüşü: (**BDHTH**, 155; **ŞKHB**, 77).

: Rus muhriplerinin ve uçaklarının Giresun'u bombardımanı ve deniz uçak hangarını tahrip edişleri: (**BCHTH**, IV, 201).

31 MART 1917 : Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'ın, Fransa Cumhurbaşkanı Poincare'ye, barış teklifini içeren ve Alses-Loren konusunda Fransa'ya yardımcı olacağını belirten mektubu: (**C**, I, 185; **ST2**, 513; **BDST**, II, 118; **UİT**, II, 517).

? MART 1917 : Şamiye ve Rezane'nin İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 156).

1 NİSAN 1917 : Hanikin'in İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 155).

2 NİSAN 1917 : ABD Kongresi'nin İttifak devletlerine karşı savaş ilânını öngören tasarıyı onaylaması: (**20YT**, I, 395; **ML**, III, 947; **BDST**, II, 79; **C**, I, 109; **UİT**, II, 514; **BSVB**, 250).

: Osmanlı medreselerinin Şeyhülislâmlığa çıkarılmasıyla ilgili yasanın çıkarılışı: (**BDSÖ**, 62)

: Mükellefiyet-i Ziraiye Kanunu': (**TSP**, III, 336).

3 NİSAN 1917 : Belçika'daki Alman valilere ferdi mallara el koyma yetkisi verilişi: (**TA1**, VII, 52).

: Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'ın Alman İmparatoru II. Wilhelm'i Hamburg'ta ziyareti ve Karl'ın zaferden ümidi olmadığını Almanya barışa yanaşmazsa Avusturya-Macaristan'ın bunu sağlamak için çaba harcayacağını belirtişi: (**ST2**, 514; **BDST**, II, 119).

: Salif'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

: Fevzi Paşa'nın (Çakmak) Avusturya-Macaristan Devleti'nin ikinci rütbeden Harp Alametli Askeri Liyakat Madalyası alışı: (**MFÇ**, 105).

: Sürgünde bulunan Lenin'in Rusya'ya dönüşü ve Petrograd'taki Finlandiya Garı'nda büyük bir kalabalık tarafından karşılanışı: (**Rİ**, 116).

4 NİSAN 1917 : Bir Rus uçak ana gemisi, kruvazör ve muhriplerden oluşan bir Rus filosunun İstanbul'a yanaşması; Rus filosundan havalanan uçakların Kilyos ve Boğaz'ın girişini bombardımanı; buna karşılık Yeşilköy ve kalkan Türk uçaklarının, Rus filosunu bombardımanı:(**BDHTH**, 148).

: Alman Genelkurmayı'nın, Batı Avrupa'da Fransız ve İngiliz Cephelerini yarmayı öngören bir genel saldırı plânını kabulu: (**TA1**, XIV, 71).

5 NİSAN 1917 : Ukraynalı derneklerin Kiev'te, Millî Ukrayna Kurultayı'nı toplayışları: (**TR**, 387).

: İngilizler'in Suriye yönünde döşedikleri demir yolunun Belah'a ulaşması: (**FS**, 171).

6 NİSAN 1917 : Amerika Birleşik Devletleri'nin Almanya'ya resmen savaş ilânı: (**UİT**, II, 514; **ML**, III, 948; **TA1**, XIV, 184; **20YT**, I, 392; **ST3**, 281).

7 NİSAN 1917 : Alman İmparatoru II. Wilhelm'in paskalya yortusu nedeniyle yayınladığı mesajında, Alman halkına gizli

oy ve tek dereceli seçim vaadi: "Halkın bu korkunç savaşta gösterdiği harikalardan sonra, artık sınıf esasına göre seçim sistemine yer yoktur": (**BDST**, II, 107).

8 NİSAN 1917 : Türk-Rus Cephesi'nde Rus askerlerinin beyaz bayrak açarak savaşmak istemedikleri yolundaki mesajları ve "Yaşasın Cumhuriyet" sloganları atmağa başlamaları: (**DSED**, 21; **BCHTH**, IV, 195).

: İngilizler'in Gazze'ye saldırıları ve kentin kuşatılışı: (**CH4O**, 26).

: Irak Cephesi'nde, Bağdat yakınlarında Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Beled İleri Mevzi Muharebesi: (**BCHTH**, IV, 64).

: Panama'nın Almanya'ya savaş ilânı: (**BDST**, II, 83; **TA1**, XIV, 173).

: Sykes'in Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'a, Birleşik Devletler'in Siyonizm'in koruyucusu olarak Filistin'e girmesi düşüncesine Fransa'nın karşı olduğunu ve böyle bir durumda Birleşik Devletler'in Orta Doğu'da Fransa'ya rakip olacağından korktuğunu bildirişi: "Siyonizm'e gelince ,Fransızlar büyük bir şeyle karşı karşıya olduklarını ve buna gözlerini kapayamayacaklarını anlamaya başladılar" :(**BSVB**, 284).

9 NİSAN 1917 : Alman ordusuna karşı Fransız-İngiliz ortak gücünün, Artois'ten saldırıya geçişi; Arras Savaşı ve Vimy Ridge'nin kuşatılışı: (**ST2**, 512; **ML**, I, 700; **BDST**, II, 92-93;**TA1**, XIV, 184; **BDSAn**, III, 922; **BDSİM**, 97).

: Cemmame, Tel'üş-Şeria ve Bir'üs-Sebi gruplarının, Gazze'yi kuşatan İngilizlere karşı hareketi; akşama dek süren şiddetli muharebeler: (**CH4O**, 26).

10 NİSAN 1917 : Küba'nın Almanya'ya savaş ilânı: (**BDST**, II, 83; **TA1**, XIV 173).

11 NİSAN 1917 : İsviçre'de bulunan V.İ .Lenin'in Rusya'ya hareket edişi: (**BDST**, II, 64; **ML**, III, 636; VII, 887).

12 NİSAN 1917 : Rus geçici hükûmetinin Estonya'nın özerk bir eyalet olmasına karar verişi: (**ST1**, 506; **ML**, IV, 391; **TA1**, XV, 457).

: Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Czernin'in, İmparator I. Karl'a bir rapor vererek, saltanatı kurtarmanın tek yolunun bir an önce barış yapmak olduğunu belirtişi: (**UİT**, II, 516-517; **ST2**, 514).

: Batı Cephesi'nde Fransızların General Franchet d'Esperey'in komutasında Alman ordusuna karşı Saint Quentin yönünde saldırıya geçişi: (**BDST**, II, 93; **ML**, III, 948; **TA1**, XIV, I84).

: Vimy Ridge'nin müttefik ordunun eline bütünüyle geçişi ve Alman ordusunun Douai ovasındaki yeni mevzilerine çekilişi: (**BDSİM**, 99).

: Rus Dışişleri Bakanı Muliyokov'un Müttefik Devletlere, Rusya'nın hiç bir yabancı toprağında gözü olmadığını belirten notası: (**ST2**, 511; **BDST**, II, 114).

: Tell'ül-Refah'ın Türk uçakları tarafından iki kez bombardımanı: (**BDHTH**, IV/1, 595).

: Bir İngiliz uçağının Samarra'daki Türk uçak hangarlarını ve demir yolu tamirhanesini bombardımanı: (**BDHTH**, 174).

13 NİSAN 1917 : İngilizlerin El Cafcafa'daki Türk su kaynaklarını imha edişleri: (**FS**, 170).

: Salif'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

14 NİSAN 1917 : Fransız ordusunun Saint Quentin'den Alman ordusuna yönelik saldırısının, Alman ordusunun savunma hareketi karşısında yavaşlayışı: (**BDST**, II, 93; **ML**, III, 948; **TA1**, XIV, I84).

15 NİSAN 1917 : İngilizlere ait bir uçağın Türklerce İstablat mevkiinde düşürülüşü: (**BDHTH**, 174).

16 NİSAN 1917 : Lenin ve arkadaşlarının Alman Hükûmeti'nin verdiği özel izinle zırhlı ve mühürlü bir vagonla, Alman işgali altındaki topraklardan geçerek Petersburg'a gelişleri: (**İDT**, II, I33-I34; **DKDA**, III, 648; **BDST**, II, 114; **ML**, III, 636 / VII, 887; **Rİ**, 153).

: Batı Cephesi'nde Fransız Orduları Başkomutanı General Nivelle'in emrindeki kuvvetlerle Aisne'nin kuzeyine doğru Chemin des Damas'tan Almanlara büyük taarruzu ve iki Alman mevziinin işgali; Champagne Taarruzları: (**BDST**, II 93; **TA1**, XIX, 184,**ML**, III, 948; **BCHTH**, IV, xıı).

: Hudeyde'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

: İngilizlerin Gazze'ye yönelik saldırıları; İkinci Gazze Muharebesi' nin başlayışı: (**BDHTH**, IV/1, 803; **TBSK**, 152).

17 NİSAN 1917 : Vladimir İlyiç Lenin'in Petersburg'ta, "Nisan Tezleri" diye anılan görüşlerini açıklayışı: (**BDST**, II, 114; **ML**, III, 636 / VII, 887; **İDT**, II, 138; **DKDA**, II, 649).

: Filistin Cephesi'nde İngilizlerin, Gazze'de, Türk kuvvetlerine tanklarla saldırısı; taarruzun Türkler tarafından püskürtülüşü ve üç İngiliz tankının imha edilişi; İkinci Gazze Muharebesi: (**KM**, 3; **FS**, 171; **MO**, 3560; **İOTK**, IV, 435; **ML**, III, 946).

: Hudeyde'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

: Batı Cephesi'nde Fransızlar'ın, Champagne'den saldırılarını sürdürüşleri: (**BDST**, II, 93; **TA1**, XIV, 184; **ML**, III, 948).

17/18 NİSAN 1917 : Irak Cephesi'nde, İngiliz kuvvetlerinin Ethemçayı'nı geçme girişimleri ve Türk kuvvetleri ile şiddetli muharebe: (**BCHTH**, IV, 70).

18 NİSAN 1917 : Avusturya-Macaristan'ın, Prens Sixte aracılığıyla İngiliz Başbakanı Lloyd George'a, Avusturya-Macaristan 'ın Almanya'dan ayrı olarak barış istediğini belirtişi; Lloyd George'un da bundan memnun olduğunu vurgulayarak, yalnız İtalya'nın Avusturya-Macaristan'ın önerilerini kabul etmeyeceğinden korktuğunu belirtmesi: (**ST2**, 514; **BDST**, II, II9-I20).

: Şehzade Ömer Faruk'un, Galiçya'daki Türk kolordusunu ziyaret etmek amacıyla kolordu bölgesine gelişi: (**BDHACÖ**, 48).

: Hudeyde'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

: İngiliz kuvvetleri'nin Ethemçayı'ndan kurdukları bir köprü aracılığıyla geçmeye başlamaları: (**BCHTH**, IV, 70).

19 NİSAN 1917 : İtalya Dışişleri Bakanı Sonnino'nun, İtalya'nın Avusturya-Macaristan'ın barış koşullarını kabul etmediğini, İtalya'nın Trentino ve Dalmaçya Adaları'nı istediğini İngiltere Başbakanı Loyd George'a bildirişi: (**ST2**, 514; **BDST**, II, 120).

: Saint Jean de Mourienne'de İngiliz, Fransız ve İtalyan diplomatların gizli olarak Osmanlı topraklarını bölüşmek amacıyla görüşmelere başlayışları: (**ST1**, 451; **ST2**, 498; **BDST**, II, 48; **AGST**, III, II72; **BDHTH**, II/2, 8).

: Gazze'de Türk kuvvetlerine saldırmış olan İngilizlerin başarısızlığı ve geri çekilişleri: İkinci Gazze Muharebesi'nin sonu: (**BDHTH**, IV/1, 6II-634; **AYF**, 170; **MOAEP**, III, 311; **MO**, 3560; **İOTK**, IV, 435; **ML**, III, 948; **BGB**, 20; FS, 171; **BCHTH**, IV, 108-II0; **TBSK**, 158).

: İngilizlerin Tine'den Gazze'ye doğru demir yolu şube hat inşaasına başlayışları: (**CH4O**, 27).

: Selmana yakınlarında bir Türk uçağının İngiliz ordugâhlarına su taşıyan su borularını tahrip edişi ve tren katarına hücumu: (**BDHTH**, 194-195).

: Şeyhzade Ömer Faruk'un Galiçya'daki birlikleri ziyareti: (**BDHACÖ**, 48).

: Fransızların Chemin des Dames'dan yeni saldırıları: (**BDST**, II, 93; **TA1**, XIV, 184; **ML**, III, 948).

20 NİSAN 1917 : İngilizlerin Telletine-Eşşoluf-Elmansura-Hırbetel Meşrefe çizgisine tahkimatları: (**BDHTH**, IV/1, 634).

: Gazze'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

21 NİSAN 1917 : 19 Nisan günü esasları kararlaştırılan Seint Sean de Mourienne gizli anlaşmasının İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalanışı: 1- İtalya Sykes-Picot antlaşmasını kabul ediyor; buna karşın Mersin hariç, Antalya, Konya, Aydın ve İzmir'i alıyor; 2- İngiltere ve Fransa İzmir'de, İtalya ise Mersin, İskenderun, Hayfa ve Akka'da birer serbest liman oluşturabilecek; 3- Bu anlaşma Rusya'nın onayı ile yürürlüğe girecek: (**ST1**, 451-452; **ST2**, 498; **ST4**, 399; **BDST**, II, 48; **AGST**, III, 1172; **BDHTH**, II/2, 8).

: Irak Cephesi'nde Ethemçayı'nı geçen İngilizlerle Türk kuvvetler arasında İstablat Muharebesi: (**BCHTH**, IV, 71).

: Rus donanmasının Giresun ve Ordu'yu bombardımanı: (**BCHTH**, IV, 202)

22 NİSAN 1917 : İngiltere Başbakanı Lloyd George'un, İtalya'nın barış koşullarını Avusturya-Macaristan'a bildirişi: (**ST2**, 514; **BDST**, II, 120; **C**, I, 185-186).

23 NİSAN 1917 : Almanya'da Şansölye Bethman-Holweg başkanlığında toplanan Alman siyasî ve askerî yetkililerinin barış koşullarını saptamaları: 1- Almanya Riga'ya kadar Litvanya ve Kurland topraklarını ilhak edecek; 2- Polonya Almanya nüfusuna alınacak; 3- Belçika bir süre Almanya'nın kontrolünde kalacak; 4- Alses-Loren bazı sınır düzenlemeleri yapıldıktan sonra bütünüyle Almanya'nın olacak; 5- Avusturya-Macaristan'ın Romanya ve Sırbistan topraklarında genişlemesi sağlanacak; 6- Rusya'ya Doğu Galiçya, Rutenya ve Seret'e kadar Moldovya verilecek: (**BDST**, II, 121-122).

: Irak Cephesi'nde Samarra'nın İngiliz kuvvetleri tarafından işgali ve Samarra İstasyonu'nda 6 lokomotif, 250 vagon ele geçirişleri: (**ŞKHB**, 155; **BCHTH**, IV, 72).

24 NİSAN 1917 : Hudeyde'nin İngilizlerce bombardımanı: (**ŞKHB**,131).

: Şehzade Ömer Faruk'un Berlin'e gitmek üzere trenle Galiçya'dan ayrılışı: (**BDHACÖ**, 48).

25 NİSAN 1917 : Hudeyde'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

26 NİSAN 1917 : 'İhtikârın Men'i Hakkında Kanun-u Muvakkat ve Zeyl Kanunu': (**TSP**, III, 336).

28 NİSAN 1917 : Pekin'de toplanan Çin eyalet valilerinin savaşa katılma kararı: (**BDST**, II, 88).

: 2'nci Kafkas Türk Kolordusu'nun karşısında bulunan 153 üncü Rus Alayı erlerinin, ellerinde "Yaşasın Cumhuriyet" yazılı bayraklar olduğu halde, konuşma isteğinde bulunmaları: (**BCHTH**, IV, 195).

29 NİSAN 1917 : Fransa ordusunda bazı birliklerde isyan hareketleri: (BDSAn, III, 922).

30 NİSAN 1917 : Muş'un Ruslar'dan kurtarılışı: (**ŞKHB**, 50).

: Fransız kuvvetlerinin Monronvillieres yönünden Almanlara saldırısı: (**BDST**, II, 94).

1 MAYIS 1917 : Viladikafkas'ta Kuzey Kafkas temsilcilerinin katılımıyla büyük bir kongrenin toplanışı ve Merkez İcra Komitesi kuruluşu: (**BDSOO**, 35).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, Muş'un Ruslardan geri alınacağına ilişkin Başkumandanlık'a şifre telgrafı: (**BDHA**, 68).

: Miralay İsmet Bey'in, Suriye'de Filistin Cephesi'ne 20'nci Kolordu Komutanı olarak tayini: (**İA**, I, 98; **İİ**, 13).

2 MAYIS 1917 : İngilizlerin karadan ve denizden Gazze'ye şiddetli topçu ateşi ve kentin doğusuna yönelik kara saldırısı: (**CH4O**, 28).

3 MAYIS 1917 : Beyrut'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: Birinci Genel Kuzey Kafkasya Kongresi'nin başlayışı: (**BİTEG**, 137).

: Rusya'da Petersburg Sovyeti'nin düzenlediği barış lehine gösterinin Anayasacı demokratlar (Kadetler) ile Bolşevikler arasında çatışmalara neden oluşu: (**İDT**, II, 139; **DKDA**, III, 650; **ML**, III, 636).

4 MAYIS 1917 : Rusya'da ayaklanma: (**BDST**, II, 114).

: Batı Cephesi'nde Fransız ordusunun Brimont ve Craonet'a yönelik saldırıya geçişi: (**BDST**, II, 94).

4/5 MAYIS 1917 : Balah hava alanındaki İngiliz uçaklarına 6 Türk uçağınca baskın saldırısı ve bombardımanı: (**BDHTH**, 196).

5 MAYIS 1917 : Karlıova'nın (Kaniriş) Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 16).

: Batı Cephesi'nde Fransız ordusunun Chemin des Dames üzerinden Alman ordusuna yeni saldırısı: (**BDST**, II, 94).

: Yunanistan'da bulunan Fransız kuvvetlerinin Kral Konstantin'e bağlı olan ve kral tarafından oluşturulmuş bulunan çetelerin kontrolündeki Teselya'yı işgale başlaması: (**BDST**, II, 98; **ML**, XII, 852).

6 MAYIS 1917 : Samarra dolaylarında İngiliz ve Türk uçaklarının hava muharebesi: (**BDHTH**, 176).

6/7 MAYIS 1917 : Türk uçaklarının Balah'taki İngiliz hava alanına ikinci kez saldırıları: (**BDHTH**, 196).

: İngiliz uçaklarının Ramle kasabasını bombardımanı ve çok sayıda kişinin ölümü: (**BDHTH**, I96).

7 MAYIS 1917 : Bağdat'tan İngilizlerin atılması için oluşturulması düşünülen Yıldırım Orduları Grubu'na komutan olarak atanması plânlanan Alman General Erich von Falkenhein'in maiyeti ile birlikte İstanbul'a gelişi: (**AYF**, I67; **AHE**, II7; **MO**,3560-3561; **MOAEP**, III, 313; **ML**, IV, 500 / XII, 803; **TA1**, XIV, 96).

: Birinci Genel Kuzey Kafkasya Kongresi'nin çalışmalarının sona erişi: (**BİTEG**, I37).

8 MAYIS I917 : Avusturya-Macaristan İmparatoru I. Karl'ın Fransa Cumhurbaşkanı Poincare'ye bir mesaj göndererek, Fransa ve İngiltere ile barış için bir anlaşmaya varılabileceğine inandığını belirtişi: (**ST2**, 515; **BDST**, II, II9).

: Galiçya'daki 18'inci Kolordu'ya staj için atanan Şehzade Abdürrahim'in göreve başlayışı: (**BDHACÖ**, 49).

9 MAYIS 1917 : Avusturya-Macaristan'ın Prens Sixte aracılığıyla, Fransa ve İngiltere'ye barış koşullarını bildirmesi : 'Tretino ve Somali İtalya'ya iade edilecek': (**BDST**, II, II9-I20; **ST2**, 515).

: İngiliz Casus Lawrens'in yanında Avuda ve yeğeni Emir Faysal olduğu hâlde, Cevf'teki Faysal'ın ordugâhından, Ebillesen'e bir saldırı gerçekleştirmek amacıyla hareketi: (**BDHTHC**, 64)

: Dersimlilerin Kemah'ın doğusunda ani bir baskınla Ruslara ağır zayiat verdirişleri ve geriye atışları: (**BCHTH**, IV, 204).

10 MAYIS 1917 : Çin parlâmentosunun valiler meclisi ile hükûmetin savaşa katılması kararını onaylayışı: (**BDST**, II, 88).

: İngiltere Başbakanı Lloyd George'un, Avam kamarasının gizli oturumunda İngiltere'nin savaş sırasında Afrika'da ele geçirdiği Alman sömürgelerini geri vermeyeceğini ve Türkiye'nin de Filistin ve Mezapotamya'yı elinde tutmasına izin verilemeyeceğini söyleyişi: (**BSVB**, 263).

11 MAYIS 1917 : Fransa'nın başkenti Paris'te hayat pahalılığı nedeniyle 100.000 işçinin katıldığı büyük grev: (**BDST**, II, 101-102).

: Bir Türk uçağının Tel'ül-Refah dolaylarında bir-İngiliz uçağını düşürüşü: (**BDHTH**, 196).

12 OCAK 1917 : Ovacık'ın (Mareşal Çakmak) Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 57).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Dahiliye Nezareti'ne 2'nci Ordu bölgesindeki durumu anlatan raporu: (**BDHSA**, 88).

13 MAYIS 1917 : Rusya'da Prens G.Y. Lvov başkanlığındaki geçici hükûmetin Dışişleri Bakanı Milyakov ve Savaş Bakanı Guçkov'un savaş lehindeki tutumları nedeniyle istifası: (**20YT**, II, 401; **İDT**, II, 139; **ML**, III, 636; **DKDA**, III, 651).

15 MAYIS 1917 : Fransa Başkomutanı Mareşal Nivelle'nin, Almanlara yönelik başarısız saldırıları nedeniyle görevinden alınışı; yerine General Pétain'in Genelkurmay Başkanlığına da General Foch'un getirilişi: (**BDST**, II, 94; **ML**, III, 948; **TA1**, XIV, 184).

: Rusya'da başbakanlıktan istifa eden Lvov başkanlığında yeni bir koalisyon hükûmeti kurulması için, Krenski'nin girişimlerde bulunuşu: (**ML**, VII, 182; **ST2**, 511; **BDST**, II, 95; **İDT**, II, 139; **İOTK**, III, 651; **ML**, III, 946).

: Karlıova'nın (Kaniriş) Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 16).

: Ovacık'ın (Mareşal Çakmak) Ruslar tarafından yeniden işgali: (**ŞKHB**, 57).

17 MAYIS 1917 : Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'ın Alman İmparatoru II. Wilhelm'i Greuznach'ta ziyareti ve iki ülke arasında yeni bir anlaşma imzalanışı: 1-Avusturya-Macaristan, işgali altında bulunan Romanya topraklarını ilhak edecek, ayrıca Balkanlarda yeni topraklar elde edecek; 2- Rusya'nın Baltık Cumhuriyetleri Almanya'ya kalacak; 3-Her iki ülkenin birlikte işgal ettikleri Polonya'dan, Avusturya-Macaristan, Almanya lehine vazgeçecek: (**ST2**, 515).

: Leon Troçki'nin Londra'dan Petersburg'a gelişi: (**İDT**, II, 139).

ATASE Bşk.

: Tıne-Gazze arasında İngilizlerin döşedikleri demir yolu hattının (40 km) son istasyon olan Beytihanun'a (Gazze İstasyonu) varışı: (**CH4O**, 29).

18 MAYIS 1917 : Rusya'da G.Y. Lvov Başkanlığı'nda geçici bir koalisyon hükûmetinin kuruluşu: (**İDT**, II, I39; **DKDA**, III, 651; **BDST**, II, II4-II5; **ST2**, 511).

: 2'nci ve 3'üncü Osmanlı Ordularının Kafkas Ordular Grubu adı altında birleştirilişi: (**BDHTH**, II/2, 2).

: Azerbaycanlı Muallim Karaşarlı Rıza Bey'in Kars'ta Yeni Hurşid gazetesini çıkarmaya başlayışı: (**CGK**, 952).

19 MAYIS 1917 : G.Y. Lvov Başkanlığı'nda Rusya'da kurulan yeni koalisyon hükûmetinin, ilhaksız ve ulusların kendi kaderlerini kendilerinin saptamaları temeline dayanan yeni barış tezini, Dışişleri Bakanı Çerçenko'nun notasıyla, Müttefik Devletlere bildirişi: (**BDST**, II, II4-II5).

: Mersin'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

20 MAYIS 1917 : 2'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Kemah'ta, Kafkas Orduları Grubu Kumandanlığı'na atanan Miralay İsmet Bey (İnönü) için sicil raporu: "Ciddî, faal, gayet fatin ve yüksek fikirli... Vaziyet ve ahval-i ruhiye-i harbiyeye hâkim": (**İİH**, 254; İİ, **Ek**:I).

: Bir ingiliz filosunun Kavala'yı bombardıman edişi: (**YT**, II, 263).

21 MAYIS I917 : Macar Başbakanı Kont İ. Tizsa'nın istifa edişi; yerine Kont Esterhazy'nin getirilişi: (**BDST**, II, II2; **ML**, XII, I79).

23 MAYIS 1917 : Çin Cumhurbaşkanı Si Yuan Hong'un Başbakan Tuan Si Jui'yi görevden alışı: (**BDST**, II, 88-89).

24 MAYIS I917 : Karlıova'nın (Kaniriş) Ruslar tarafından yeniden işgali: (**ŞKHB**, I6).

25 MAYIS 1917 : Rus muhriplerinin Sinop'u bombardımanı: (ŞKHB, 81; **BCHTH**, IV, 202).

26 MAYIS 1917 : Bir İngiliz uçağının Türk uçaklarınca İmroz yakınlarında düşürülüşü: (**BDHTH**, 153).

28 MAYIS I917 : Hollandalı ve Rusyalı sosyalistlerin Stockholm'de bir sosyalist kongrenin toplanması için ortak çağrıları: (**BDST**, II, 313; **ST**, II, 511).

29 MAYIS 1917 : İngiltere ve Fransa'nın Yunanistan'da Kral Konstantin'in tahttan çekilmesini isteyecek bir müttefik yüksek komiserliğinin oluşturulması ve bu komiserliğin Atina'ya gelmesi konusunda anlaşmaları: (**TYİT**, 210; **BDST**, II, 97-98; **ML**, VII, 457; **TA1**, XIV, I85).

: Rus donanmasının Sinop, Samsun, Ordu ve Ünye'yi bombardımanı: (**BCHTH**, IV, 202)

30 MAYIS I917 : Dikili'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

4 HAZİRAN I917 : Güney Avrupa'da Avusturya-Macaristan ordusunun İtalyan ordusuna karşı Carso'dan karşı saldırısı: (**BDST**, II, 96; **ML**, III, 948).

: Soma'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

5 HAZİRAN 1917 : Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, General Erich von Falkenhein'in Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na ilişkin kararı imzalayışı: (**AYF**, I68).

6 HAZİRAN I917 : Tunceli (Kalan-Mameki), Hozat (Dersim), Mazgirt ve Nazımiye'nin Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 57).

7 HAZİRAN 1917 : Avrupa cephesinde İngilizlerin, Almanlara karşı, Mesines tepesine saldırıları: (**BDST**, II, 94; **BDSAn**, III, 922).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, Urfa'ya bir mutasarrıf tayin edilmesi konusunda Dahiliye Nezareti'ne yazısı: (**BDHA**, 70).

8 HAZİRAN I917 : Ayezment'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

10 HAZİRAN 1917 : Dalyan'ın bombardımanı: (**ŞKHB**, 77).

11 HAZİRAN I917 : Yunan Kralı Konstantin'in tahttan çekilmesini sağlamak için, C. Jonnard başkanlığındaki bir müttefik heyetinin Atina'ya gelişi ve Başbakan Zaimis'e, kralın 24 saat içinde tahttan çekilmesini isteyen bir ültimatom verişi: (**ST1**, 451; **TYİT**, 210; **ÇO**, 7O-7I; **BDST**, II, 98; **ML**, VII, 98).

: Çin Cumhurbaşkanı Si Yuan Hong'un, savaş yanlısı generallerin ayaklanıp geçici hükûmet kurmaları üzerine savaş karşıtı olan parlâmentoyu feshi: (**BDST**, II, 88-89; **ML**, III, 247).

: 15'inci Osmanlı Kolordusu'nun Galiçya'dan çekilmeye başlayışı: (**TA1**, XIV, 125).

: Bağdat demir yolunun asi Araplar tarafından tahrip edilişi: (**OİSÜ**, 264

: Dikili ve Ayazment'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 76).

12 HAZİRAN I917 : Yunan Kralı Konstantin'in oğlu Prens Aleksandr lehine Başbakan Zaimis ile birlikte tahttan çekilişi: (**ST1**, 451; **TYİT**, 210; **ÇO**, 71; **BDST**, II, 98; **ML**, XII, 852).

: 15'inci Osmanlı Kolordusu'nun Galiçya'dan çekilişi nedeniyle Alman Güney Ordusu Komutanı'nın Osmanlı ordusunu öven veda mesajı: (**TA1**, XVII, I25).

: Rus General Yudeniç'in görevinden istifa edilişi: (**BCHTH**, IV, 205).

13 HAZİRAN 1917 : Rusya'daki yeni hükûmetin İtilâf Devletleri'nden savaş amaçlarının yeniden gözden geçirilmesini isteyen notası: (**BDST**, II, II5; **ST2**, 511).

: Papa 15'inci Benoit'in, Almanya'dan, barışın sağlanmasında arabulucu olmak amacıyla barış koşullarını bildirmesini isteyişi: (**C**, I, I89; **BDST**, I, I26-I27).

: Tahttan çekilen Yunan Kralı Konstantin'in ülkesini terk edişi: (**ÇO**, 71; **BDST**, II, 98; **ML**, VII, 457).

14 HAZİRAN 1917 : Çin'de savaş yanlısı olarak ayrı bir hükûmet kuran Tuan Şi Jui'nin başkent Pekin'e girişi: (**BDST**, II, 89).

: Kral Konstantin'in tahttan çekilmesi üzerine, Atina'da çıkabilecek karışıklığı önlemek amacıyla, Fransız kuvvetlerinin kenti kontrollerine alışları: (**ÇO**, 71).

16 HAZİRAN 1917 : Yeni Yunan Kralı Aleksandr'ın Selanik'te ayrı bir hükûmet kurmuş olan Elefterios Venizelos'u hükümeti kurması için Atina'ya çağırışı: (**ST1**, 451; **BDST**, II, 98; **ÇO**, 71; **ML**, XII, 567).

: Rusya'da I. Sovyet Kongresi'nin toplanışı: (**DKDA**, III, 651; **ML**, III, 636).

: Bir Rus uçağının Suşehrini ve ayrıca Gömeç'in bombardımanı: (**ŞKHB,** 76, 139; **BCHTH,** IV, 202).

18 HAZİRAN 1917 : Krenski Hükûmeti'nin Rusya'da cumhuriyeti kuruşu: (**KK,** 61).

: Hanikin'in İngilizler'den Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB,** 155).

: Miralay İsmet Bey'in Filistin'de 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na tayini: (**İA,** I, 98).

: Enver Paşa'nın Alman genel karargâhına, Suriye'deki isyanın gittikçe büyümekte olduğunu belirterek, Avrupa'da savaşan Türk birliklerini üzülerek geri çekmek zorunda olduğunu bildirişi: (**BDHTA,** 149).

: Altı Rus uçağının Refahiye doğusundaki Melikşerif Menzil noktasını bombardımanı: (**BCHTH,** IV, 202).

: İhtikârın Men'i Hakkında Kanun-u Muvakkat: (**TSP,** III, 336).

19 HAZİRAN 1917 : İngiliz Casus Lawrence'in Nebek'e dönüşü: (**BDHTHC3,** 65).

20 HAZİRAN 1917 : Rusya'da din okulları da dahil, tüm okulların devlet kontrolüne alınışı: (**BDST,** II, 336).

: 20'nci Kolordu Komutanı İsmet Bey'in 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na atanışı: (**İİ,** 13).

22 HAZİRAN 1917 : Şehriban'ın İngilizlerden Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB,** 155).

: Çeşme'nin bombardımanı: (**ŞKHB,** 77).

: Lüdendorf'un Enver Paşa'ya, 6'ncı Kolordu'nun Türkiye'ye gönderilmesi durumunda, Romanya cephesinde ortaya çıkacak boşluğu anlatan ve bunun mümkün olmadığını belirten yazısı: (**BDHTA,** 149).

24 HAZİRAN 1917 : Halep'te, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın başkanlığında, İzzet Paşa, Cemal Paşa, Mustafa Kemal Paşa ve Halil Paşalar'ın katıldığı ordu komutanlarının büyük toplantısı; Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, toplantıda bir 7'nci ordu oluşturup, Halil Paşa kumandasındaki 6'ncı Ordu'yla ikisini 'Yıldırım Orduları Grubu' altında birleştirme; Grup Kumandanlığına, eski Alman Genelkurmay Başkanı General Falkenhein'ı getirme ve bu ordu ile Fırat nehri

boyunca, Hit'e kadar ilerleyip, Bağdat üzerine yürüme düşüncesini açıklayışı: (**AYF,** 169; **BGB,** 48; **MOAEP,** III, 313-316; **MO,** 3560-3561; **BCHTH,** IV, 114).

25 HAZİRAN 1917 : Avrupa'daki savaşa katılmak için bir tümenlik ABD kuvvetinin Fransa'da karaya çıkışı: (**20YT,** I, 381; **TA1,** XIV, 192; **BDSAn,** III, 922).

: Resulatavine'de üç İngiliz uçağı ile çarpışan iki Türk uçağının bir İngiliz uçağını düşürüşü: (**BDHTH,** 197).

26 HAZİRAN 1917 : Yunanistan'ın İttifak Devletleri'ne savaş ilan edişi: (**ST1,** 451; **BDST,** II, 98; **TYİT,** 210; **ÇO,** 71; **TA1,** XIV, 185; **TYM,** II8).

: Kudüs'e taarruz eden bir İngiliz uçağının düşürülüşü: (**BDHTH,** 197).

28 HAZİRAN 1917 : General Allenby'nin, Mısır'daki İngiliz kuvvetlerinin başına geçişi: (**FS,** 171).

: Ayvalık'ın bombardımanı: (**ŞKHB,** 76).

29 HAZİRAN 1917 : Papa XV. Benoit'in özel temsilcisi E. Parelli'nin, Alman İmparatoru II. Wilhelm'le Berlin'de görüşmesi ve ona barış çağrısında bulunuşu: (**C,** I, 188 -189; **UİT,** II, 518-519; **BDST,** II, 126-127).

: Keşan'ın bombardımanı: (**ŞKHB,** 79).

30 HAZİRAN 1917 : Papa XV. Benoit'in özel temsilcisisinin, Berlin'de bulunan Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'ı ziyareti ve Papa'nın barış çağrısını tekrarlayışı: (**C,** I,191).

: Gadron tipi bir Rus uçağının Zilota Lipa'yı aşıp Lemberg'e doğru ilerleyişi: (**20YT,** I, 401; **BDST,** II, 96; **ST2,** 511; **TA1,** XIV, 185; **ML,** IV, 923).

1 TEMMUZ 1917 : Rus ordusunun Avusturya-Macaristan Cephesi'ni yarışları: (**BCHTH,** IV, xıv).

2 TEMMUZ 1917 : Avuda ve Nasır emrindeki asi Arap kuvvetleri ile Türk kuvvetleri arasında Maan yakınlarında şiddetli çarpışma ve Türk birliklerinin dağılışı: (**BDHTHHC,** 3 66).

3 TEMMUZ 1917 : Sekiz İtilâf uçağının Çanakkale'yi bombardımanı; ağır hasar ve can kaybı: (**BDHTH,** 153).

5 TEMMUZ 1917 : Mustafa Kemal Paşa'nın, Alman General Falkenhein'in komutasında bulunan Yıldırım Ordular Grubu'na dahil olan 7'nci Ordu Komutanlığı'na atanışı: (**TA2,** I, 299; **A,** 172; **ADK,** 12; **AK,** 65; **AYF,** 170; **KH,**63; **BDSAM,** 505; **BDHA,** 75; **İİ,** 13; **AÇA,** 308).

: Fevzi Paşa'nın Diyarbakır'daki 2'nci Ordu Komutanlığı'na getirilişi: (**MFÇ,** I05).

6 TEMMUZ 1917 : İngiliz casus Lawrence'in, emrindeki İngiliz kuvvetlerle ve Arap gerillalarla Kızıl Deniz'in kuzeyinde bulunan Akabe'ye girişi: (**C,** I, 212-213; **ATEL,** 240; **ŞKHB,** 145; **FS** 171; **İA,** I, 98; **BDHTHHC,**3 67).

: 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Başkumandanlığa, Suriye ve Arabistan'ın iç durumunu anlatan raporu: "İki sene evvel düşman Çanakkale'ye hücum ettiği ve 4'üncü Ordu'da hemen hiç bir kuvvet kalmadığı ve Arap zabitanının kendi fikirlerince fırtınaya tutulmuş ve batması muhakkak bir gemiye benzettikleri Osmanlılıkla beraber, girdab-ı inkıraza gitmemeleri için Araplığı ele almak maksadı ile ordu içinde tahrikat yaptıklarına dair raporlar aldığım zamanlar bile ben bedbin değildim": (**BCHTH,** IV, 172).

: Almanya'da Katolik Merkez Partisi Lideri Erzberg'in durumun vahim olduğu yolunda hükûmeti eleştirisi: "Almanya'nın savaşı kazanmasına olanak yoktur": (**20YT,** I 441; **BDST,** II, 108; **ST2,** 108; **ST2,** 516).

7 TEMMUZ 1917 : Midilli adasından kalkan üç İngiliz uçağının İzmir'i bombardımanı: (**BDHTH,** 157).

8 TEMMUZ 1917 : Osmanlı Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, 4'üncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'nın iki gün önceki raporuna yanıtı: "Suriye'de umumî bir isyan tehlikesini biraz mübalâğalı görüyorum": (**BCHTH,** IV, 173).

9/10 TEMMUZ 1917 : İtilâf Hava Filosu'na ait uçakların, İstanbul'a hava akını ve kenti bombardımanı; ağır maddî hasar; Yavuz muharebe kruvazörünün ve Yadigâr-ı Millet muhribinin İstinye'de batırılışı; Harbiye Nezareti'nin bombardımanı ve 25 erin şehit oluşu: (**BDHTH,** 160-161; **İOTK,** IV 436).

10 TEMMUZ 1917 : Mustafa Kemal Paşa'nın Diyarbakır'dan İstanbul'a hareketi: (**BDHTH,** II/2, 293).

: İmroz'dan gelen bir İngiliz uçağının Lalababa Sinantepe üzerinden uçuşu ve Mestantepe'deki Türk piyadelerine ateş açışı: (**BDHTH,** 153).

: Almanların İngilizleri İzer nehri doğusundaki köprü başından atışları: (**BCHTH,** IV, xiii).

11 TEMMUZ 1917 : Irak Cephesi'ndeTürk ve İngiliz kuvvetleri arasında Birinci Remadiye Muharebesi: (**BCHTH,** IV, 79).

12 TEMMUZ 1917 : Alman Şansölyesi Bethman Holveg'in Reichstag'ta ilhaksız barış çağrısı: (**UİT,** II, 518, 536; **TA1,** XIV, 184-185).

: Polonya'da İtilâf Devletleri'nin kararıyla Naipler Konseyi ve Devlet Konseyi adlarında iki konseyin kuruluşu: (**BDST,** II, 46).

13 TEMMUZ 1917 : Alman Şansölyesi von Bethmann Holweg'in istifası: (**BDST,** II, 109; **TA1,** XIV, 188; **ML,** II, 330).

: Galiçya'daki Rus saldırısının durduruluşu: (**ST2,** 511; **BDST,** II, 96).

: 7'nci Ordu Komutanlığı'na atanan Mustafa Kemal Paşa'nın Diyarbakır'dan İstanbul'a hareketi: (**BDHA,** 75).

14 TEMMUZ 1917 : Alman Şansölyeliği'ne George Michaels'ın getirilişi: (**UİT,** II, 518; **20YT,** I, 441; **ML,** II, 330; **ST,** II, 516).

: Estonya'da ilk kez Movpaev adında bir meclisin toplanışı: (**ML,** IV, 391; **TA1,** XV, 457).

: ABD Başkanı Wilson'un Almanya'nın Orta Doğu politikasını anlatan konuşması: "Almanlar tarafından eğitilmiş Türk ordusu, Türkiye'ye değil, Almanya'ya hizmet etmektedir": (**BDS,** 319).

15 TEMMUZ 1917 : İmroz'dan kalkan sekiz İngiliz uçağının Kemikli üzerinden Mestantepe dolaylarını bombardımanı: (**BDHTH,** 154).

16 TEMMUZ 1917 : Rus ordusunun cephelerdeki başarısızlığı nedeniyle Petersburg'ta kanlı gösteriler: (**BDST,** II, 142; **DKDA,** III, 653; **İDT,** II, 140-142; **ML,** III, 637).

17 TEMMUZ 1917 : Petersburg'taki gösterilerin yayılarak devam edişi: (**BDST,** II, 142; **DKDA,** III, 653).

: Galiçya'daki 15'inci Türk Kolordusu'nun kademeli olarak Türkiye'ye dönmeye başlayışı: (**15TK,** 26).

18 TEMMUZ 1917 : Petersburg'taki gösterileri bastırmak için Lvov Hükûmeti'nin cepheden getirdiği birliklerle gösteriyi bastırışı; başta Troçki olmak üzere çok sayıdaki Bolşevik liderin tutuklanışı; Lenin'in Finlandiya'ya kaçışı: (**İDT,** II, 142-143; **DKDT,** III, 653; **ML,** III, 637).

19 TEMMUZ 1917 : Almanya'nın ilhaksız da olsa bir barışın zorunlu olduğu yolunda Reichstad'taki kararı: (**ST2,** 516; **STD,** 306; **BDST,** II; 109; **UİT,** II, 518).

: Galiçya'daki Rus ordusuna karşı, Alman ve Avusturya-Macaristan ortak kuvvetinin karşı saldırısı: (**BDST,** II, 96; **ML,** IV, 923).

20 TEMMUZ 1917 : Rusya'da Başbakan Prens Lvov'un, Petersburg'taki olaylar nedeniyle görevini vekâleten Krenski'ye bırakarak istifa edişi: (**ST2,** 516; **İDT,** II, 144; **ML,** VIII, 182; **DKDA,** III, 653; **RTİ,** 50).

: Korfu'da Sırp, Hırvat ve Slovenler arasında, bu üç halkın bir ulus olduğu, demokratik parlâmenter bir krallık hâlinde yaşamak istediklerini belirten bir anlaşma imzalamaları: (**ML,** *XI, 279 / VII, 493*).

: Almanya eski Genelkurmay Başkanı Falkenhein'ın-Yıldırım Orduları Grubu Komutanı olarak Suriye Cephesi'ne tayin edilişi: (**İA,** I, 103).

22 TEMMUZ 1917 : Batı Avrupa'da İngiliz kuvvetlerinin Flanders yönünde saldırıları: (**BDST,** II, 95; **TA1,** XIV, 185; **ML,** III, 948).

: Rusya'da Kazan Meclisi'nin, Müslüman İdil-Ural Devleti'nin kurulduğunu ilânı ve cumhurbaşkanlığına Sadri Maksudi (Arsal) Bey'in seçilişi: (**TR,** 417)

24 TEMMUZ 1917 : Papa XV. Benoit'in Almanya'ya barış için yeniden ara buluculuk önerisi: (**BDST,** II, 127; **UİT,** II, 518-519; **C,** I, 19).

: Alman kadın casusu Dansöz Mata Hari'nin Paris'te tutuklanışı: (**C,** I, 164-165).

25 TEMMUZ 1917 : Galiçya'da Almanya, Avusturya-Macaristan ortak gücünün Zbruc ırmağı yönünde saldırısı: (**BDST,** II, 96; **TA1,** XVII, 125; **ML,** IV, 923 / X, 680).

: Fransız Askerî Mahkemesi'nin Alman Casusu Dansöz Mata Hari'yi idama mahkûm edişi: (**C,** I, 165).

27 TEMMUZ 1917 : Polonya Lejyonu önderi J. Pilsurski'nin Almanlar tarafından Maddeburg'a sürülüşü: (**BDST,** II, 46; **ST1,** 509).

: Hindenburg'un, Alman İmparatoru II. Wilhelm'e raporu: "Maneviyat yükseltilmezse, harbi kaybedeceğiz": (**BCHTH,** IV, xıv).

: Siyam'ın Almanya'ya savaş ilân edişi: (**TA1,** XIV, 173).

29 TEMMUZ 1917 : Kral Hüseyin'le İngiliz Casus Lawrence'in görüşmeleri ve Lawrence'in sözleri: "Türkler'i Erzurum ve İstanbul'a dek kovacağız": (**ATEL,** 239).

30 TEMMUZ 1917 : Ruslar'ın Muş'un kuzey doğusundaki Ebulbahar köyünü işgal edişi: (**BCHTH**, IV, 203).

30/31 TEMMUZ 1917 : 20'nci Osmanlı Tümeni'nin Galiçya'da Zbruc ırmağı kenarındaki Niwra'yı ele geçirişi: (**TA1**, XVII , 125; **ML**, IV, 923).

31 TEMMUZ 1917 : Ruslar'ın Galiçya'yı boşaltışları: (**BDST**, II, 96; **TA1**, XIV 185; **ML**, IV, 923).

: Avusturya-Macaristan Şansölyeliği'ne Ernest von Seidler'in getirilişi: (**BDST**, II, 112; **ML**, XI, 126).

: Almanya'da üç savaş gemisinde sosyalistlerin kışkırttığı askerlerin ayaklanışı ve ayaklanmanın bastırılışı: (**BDST**, II, 110; **UİT**, II, 517).

1 AĞUSTOS 1917 : Papa XV. Benoit'in savaşan ülkelere sürekli ve acil bir barış için çağrısı: (**BDST**, II, 105; **ML**, III, 948).

: Rus Orduları Başkomutanlığı'na General L. G. Karnilov'un getirilişi: (**20YT**, I, 40; **İDT**, II, 144; **ML**, VII, 497).

: İtilâf Filosu'na ait yedi uçağın İzmir-Halkapınar'ı bombardımanı; demir yolu güzergâhında 22 vagon ve demir yolu ile telgraf ve telefon hatlarını tahrip edişi; iki kişinin ölümü dört kişinin yaralanışı: (**BDHTH**, 157).

4 AĞUSTOS 1917 : Liberya'nın Almanya'ya savaş ilân edişi: (**TA1**, XIV, 173).

5 AĞUSTOS 1917 : Foça yönünden gelen dokuz İngiliz uçağının İzmir-Yedikule dolaylarının bombardımanı: (**ŞKHB**, 157).

: Enver Paşa'nın, General Lüdendorf'a, Avrupa'dan Türk birliklerini çekmekten vazgeçtiğini belirten yazısı: (**BDHTA**, 149).

6 AĞUSTOS 1917 : Rusya'da Krenski başkanlığında geçici bir hükûmetin kuruluşu: (**ML**, III, 637 / VII, 182).

7 AĞUSTOS 1917 : Beyrut'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: 20'nci Osmanlı Tümeni'nin Galiçya'dan çekilmeye başlayışı: (**TA1**, XVII, 125; **ML**, IV, 923).

: Rusya'da Krenski'nin hükûmet kuruşu: (**RTİ**, 50).

9 AĞUSTOS 1917 : Papa XV. Benoit'in İngiltere ve Fransa'ya barış için aracılık önerisi: (**BDST**, II, 127-130; **C**, I, 191; **UİT**, II, 518-519).

12 AĞUSTOS 1917 : Almanya'nın Papa XV. Benoit'e, Belçika konusunda ödün verilemeyeceğini bildirişi: (**BDST**, II, 129; **UİT**, II, 519; **C**, I, 191).

: Dokuz uçaktan oluşan bir İngiliz filosunun İzmir'in Halkapınar, Darağacı ve Alsancak (Punto) dolaylarını bombardımanı; iki kişinin ölümü 47 kişinin yaralanışı ve demir yolu atölyesinde yangın ve ağır hasar: (**BDHTH**, 157).

13 AĞUSTOS 1917 : İtilâf uçaklarının Menemen'in kuzeyindeki Gediz Köprüsü'nü bombardımanı: (**BDHT**, 157).

14 AĞUSTOS 1917 : Çin'in Almanya'ya savaş ilânı: (**BDST**, II, 89; **TA1**, XIV, 173; **ML**, III, 247).

15 AĞUSTOS 1917 : İsviçre'nin Lozan kentinde Dmowski başkanlığında Polonya Millî Komitesi'nin kuruluşu: (**ST1**, 509; **ML**, X, 233).

: Dersim'de aşiretlerin Rus ve Ermeniler'in elinden Karacakale' yi alışları: (**BCHTH**, IV, 204).

16 AĞUSTOS 1917 : Yakup Şevki Paşa'nın 2'nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı'na getirilişi: (**YŞP**, 139).

18 AĞUSTOS 1917 : İaşe-i Umumîye kararnamesi:(**TSP**, III, 336).

19 AĞUSTOS 1917 : Güney Avrupa'da Tolmino ile deniz arasındaki İsonzo'da İtalyan kuvetlerinin Avusturya - Macaristan ordusuna saldırıları: (**BDST**, II, 95; **TA1**, XIV, 185).

: İngiltere'de Hindistan Bakanı Montagu'nun Hindistan'a kademeli olarak özerklik verileceğini açıklayışı: (**BDST**, II, 293).

: Gazze'nin 10 km uzağında İngilizler tarafından Huç demir yolu istasyonunun açılışı: (**CH40**, 29).

23 AĞUSTOS 1917 : İngiltere'nin Papa XV. Benoit'in barış için ara buluculuk önerisine Almanya'nın Belçika sorunu karşısındaki tutumunun açığa çıkması ön koşulunu ileri süren yanıtı: (**BDST**, II, 129; **C**, I, 191; **UİT**, II, 519).

: Güney Avrupa'da İsonzo'da Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin İtalyan saldırılarını durduruşu: (**BDST**, II, 96-97; **ML**, VI, 449).

25 AĞUSTOS 1917 : Avrupa'da Verdun cephesinde Fransızlar'ın saldırısının Almanlar tarafından durduruluşu: (**BDST**, II, 95; **TA1**, XIV, 185).

27 AĞUSTOS 1917 : ABD'nin Papa'nın barış çağrısına, Alman yöneticilere barış konusunda güvenmediğine ili:şkin yanıtı: (**BDST**, II, 129).

28 AĞUSTOS 1917 : Solhan'ın (Buğlan) Ruslar'dan kurtarılışı: (**ŞKHB**, 16).

30/31 AĞUSTOS 1917: Altı uçaktan oluşan İtilâf filosunun, İzmir'in Alsancak, Darağacı ve Gaziemir yörelerini bombardımanı; ağır can ve mal kaybı: (**BDHTH**, 157).

1 EYLÜL 1917 : Almanya'nın Avusturya-Macaristan'a, İtalya'ya karşı girişilecek bir harekâta katılmaya hazır olduğunu bildirişi: (**BDST**, II, 135).

: Doğu Avrupa'da Alman kuvvetlerinin Riga'yı ele geçirişleri: (**BDST**, II, 96; **TA1**, XIV, 185; **BCHTH**, IV, xv).

2 EYLÜL 1917 : 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Başkomutanlık makamına, Sina Cephesi'ndeki durumu anlatan, sevk ve idarenin Alman karargâhına verilmesini eleştiren raporu: (**BCHTH**, IV, 122).

2/3 EYLÜL 1917 : Birinci Osmanlı Uçak Bölüğü'nün, Mondros koyundaki İngiliz uçak istasyonuna ve balon hangarına saldırısı ve ağır biçimde bombardımanı: (**BDHATS**, 34).

3 EYLÜL 1917 : Flanders üzerinden büyük İngiliz taarruzunun başlayışı: (**BCHTH**, IV, xv).

3/4 EYLÜL 1917 : İmroz adasındaki İngiliz hava alanına üç Osmanlı deniz uçağının taaruzu: (**BDHATS**, 35).

5 EYLÜL 1917 : Stokholm'de Menşevik ve Bolşevik Rus sosyalistleri, Alman bağımsız sosyalistleri; Romanya, Bulgaristan, İsviçre ve İsveç sosyalistlerinin katılımıyla, Sosyalist Kongre'nin toplanışı: (**BDST**, II, 313-314; **ML**, IV, 280).

: Halep'teki Yıldırım Orduları Grubu toplantısında, Grup Komutanı Falkenhein'in saldırı yanlısı tutumuna, 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, cephelerin güçlendirilmesi fikriyle karşı çıkışı: (**MOAEP**, III, 325; **MO**, 3561; **ML**, IV, 500; **TA1**, IV, 93).

: Rus Başkomutanı Karnilov'un Krenski Hükûmeti'ni, darbe ile uzaklaştırmak amacıyla 'Vahşi Tümen' olarak bilinen Kazak Süvari Birliği'ni Petersburg üzerine yollayışı: (**DKDT**, III, 655; **İDT**, II, 146; **ML**, III, 637; VII, 497; **RTİ**, 51).

: Fransa'da Aleksandr Ribot başkanlığındaki koalisyon hükûmetinin düşürülüşü: (**C**, I, 187; **ML**, X, 5579; **BDST**, II,103).

: 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Halep'ten, Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya, "vaziyet-i umumîye hakkındaki" raporu: "Karşısında bulunduğumuz en büyük tehlike, her tarafta çürüyen muazzam saltanat binasının bir gün içten birdenbire çökmesi ihtimalidir": (**İİH**, 255-263).

9 EYLÜL 1917 : Rusya'da Başkomutan General Karnilov'un darbe girişimi; Bolşevik Partisi Merkez Konseyi'nin işçileri ve askerleri darbecilere karşı silahlı mücadeleye çağırışı; darbe girişiminin bastırılışı: (**STD**, 304; **BDST**, II, 142; **İDT**, II, 146; **DKDA**, III, 655; **20YT**, I, 401; **ML**, III, 637 / VII, 497).

: Rusya'da Krenski Hükûmeti'nin gelişen olaylar ve yoğun istifalar nedeniyle çekilişi: (**BDST**, II, 142; **ML**, III, 637).

: Fransa'da başbakanlığa eski hükûmette savaş bakanı olan Poinlavé'ın getirilişi: (**BDST**, II, 104; **ML**, IX, 805).

11 EYLÜL 1917 : Alman askerî ve siyasî yöneticilerinin Belevue'da Belçika'nın gelecekteki statüsünün ne olacağına ilişkin toplantısı ve bir sonuca varılamayışı: (**BDST**, II, 131-132).

12 EYLÜL 1917 : Stokholm'de toplanmış olan Sosyalist Kongre'nin, sosyalist proleteryanın harekete geçerek, halkların kurtuluşunu sağlamanın zamanının geldiğini belirtip, bunun için uluslar arası grev çağrısı yapan bir bildiri ile son buluşu: (**BDST**, II, 314; **ML**, IV, 280).

: Yahudi M. Kohen'in, Der Kommonist gazetesinde Yahudilik ve komünizm üzerine yazısı: "...büyük Rus İhtilâli Yahudiler'in eseridir": (TBYT, II, 685).

13 EYLÜL 1917 : Rusya'da Petersburg Sovyeti seçimlerini Bolşevikler'in kazanışı ve bu sovyetin başkanlığına Troçki'nin getirilişi: (**İDT**, II, 147; **DKDA**, III, 657; **ML**, III, 637).

14 EYLÜL 1917 : 7'nci Ordu'nun Filistin'e taşınması emri: (**AHE**, 119).

: Rusya'da hükûmet darbesi yapmak için harekete geçmiş olan Karnilov kuvvetlerinin dağıtılışı: (**RTİ**, 51).

15 EYLÜL 1917 : Rusya'da darbe girişiminde bulunan General L.G. Karnilov'un yakalanışı: (**BDST**, II, 142; **İDT**, II, 146; **ML**, III, 637; VII, 497).

: Sovyet Rusya'da cumhuriyetin ilânı ve Krenski'nin sınırsız iktidar sahibi oluşu: (**İSR**, 119).

18 EYLÜL 1917 : Rusya'da Moskova Sovyeti seçimlerini Bolşevikler'in kazanışı: (**DKDA**, III, 657; **20YT**, I, 421; **ML**, III, 637).

: Şimalî Kafkasya Millî Müessesan Meclisi'nin toplanışı: (**BİTEG**, 138).

: Osmanlı İaşe Umum Müdürlüğü'nün kuruluşu: (**İTPDİİP**, 183).

20 EYLÜL 1917 : 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Halep'ten, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver, Sadrazam Talât ve Bahriye Nazırı Cemal Paşalara, Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı Alman General Falkenhein'in tutum ve davranışlarını

eleştiren; ülkenin ve ordunun durumuna değinen; Türk askerinin yabancı kumandanlar elinde bir hayal uğruna yok edildiğini ve Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni bir sömürge hâline getirme plânını bu kumandanlar aracılığıyla uygulamaya koyduğunu vurgulayan ünlü raporu: "Falkenhein geldiği günden beri aşair rüesasına Alman mülâzımları göndererek doğrudan doğruya temas etmektedir;memleketin insan menabii ikmale muktedir değildir Efrat 17/20 yaşındaki nüşvünemasız çocuklarla 45-50 yaşındaki amelimandalardan (ibarettir).": (**AHD**, 141; **BDSS**, 12; **AHE**, 122-128; **BDSAM**, 506; **AY**, 90-93; **BGB**, 27-33; **KM**, 5; **AYF**, 171-177; **MKF**, 625-627; **MO**, 3561; **MOAEP**, III, 325; **BCHTH**, IV, 175-180; **AÇA**, 308).

2I EYLÜL 1917 : Arjantin'in Almanya ile siyasî ilişkilerini kesişi: (**TA1**, III, 336).

: Fırat nehrinin kuzeyinden ilerleyen İngiliz kuvvetlerinin, bedevîlerin yardımıyla, Türk kuvvetleri tarafından geri çekilmek zorunda bırakılışı: (**BCHTH**, IV, 79).

23 EYLÜL 1917 : Fevzi Paşa'nın ikinci rütbeden kılıçlı Osmanî Nişanı ile ödüllendirilişi: (**MFÇ**, 105).

24 EYLÜL 1917 : 7'nci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Sadrazam Talat ve Başkumandan Vekili Enver Paşalara, Filistin Cephesi'nin ve emrindeki 7'nci Ordu'nun acıklı durumunu dile getiren; Sina Cephesi Komutanlığı'nın kendisine verilmesi ya da görevden affedilmesini isteyen ve Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı Falkenhein'le ilgili eleştirilerini tekrarlayan raporu: "Falkenhein'e asla itimadım yoktur" : (**MKF**, 627-632; **AYF**, 177; **AHE**, 130-133; **BDSAM**, 507; **ADK**, 12).

: Almanya'nın Papa XV. Benoit'in barış için ara buluculuk önerisini, koşulların henüz oluşmadığı gerekçesiyle reddi: (**BDST**, II, 132).

25 EYLÜL I917 : Fransa Başbakanı Painlave'ın, İngiltere Başbakanı Lloyd George'a bir müttefik başkomutanlığı kurularak, başına Fransız General Foch'un getirilmesini önerişi: (**BDST**, II, 175).

: Rusya'da Menşevikler'in ve sosyalist devrimcilerin kurucu meclis toplanıncaya kadar ön parlâmento

niteliğinde "Cumhuriyet Geçici Konseyi" kurmayı kararlaştırmaları: (**DKDA**, III, 657; **ML**, II,I, 637).

: İki İngiliz uçağının bir Türk uçağı tarafından düşürülüşü: (**BDHTH**, 180).

: Hicaz'da, asî Arapların eline geçmiş bulunan Fuyle'nin geri alınışı: (**BCHTH**, IV, 163).

26 EYLÜL 1917 : Muha'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 131).

: Galiçya'daki son Osmanlı birliklerinin İstanbul'a doğru yola çıkışları: (**TA1**, XVII, 125; **ML**, IV, 923).

27 EYLÜL 1917 : Beyrut'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: Irak Cephesi'nde, İngiliz ve Türk kuvvetleri arasında İkinci Remadiye Muharebesi: (**BCHTH**, IV, 80).

28 EYLÜL I917 : Enver Paşa'nın, Bağdat hareketinin geçici olarak bırakıldığını belirterek, Yıldırım Ordularının Filistin Cephesi'ne gönderilmesi karar ve emri: (**BGB**, 51).

29 EYLÜL I917 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya, 20 Eylül tarihli raporuyla ilgili cevabi mektubu: "Gerek memleketin, gerek ordunun durumunu ben de aynı vechile görüyor ve biliyorum": (**AYF**, 177).

: Irak Cephesi'nde, 181'inci Türk Alayı'nın İngiliz kuvvetlerince esir edilişi ve diğer Türk kuvvetlerinin Hanikin istikametinde çekilişleri: (**BCHTH**, IV, 80).

: Mendeli'nin İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 155).

30 EYLÜL 1917 : Sina Cephesi'ndeki Türk kuvvetlerinin Müşir von Falkenhein'in emrine verilişi ve bu Alman generalin, Sina Cephesi'ndeki Türk kuvvetleri üzerinde doğrudan komuta etmeye başlaması: (**BGB**, 63; **BCHTH**, IV, 123).

: 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Enver Paşa'nın bir gün önceki mektubuna cevabı: "...memleketimizi selâmete ulaştırabileceğime olan güvenim asla sarsılmamıştır. Sina Cephesi'ne bu kadar çok ordu karargâhı sığmayacağı hakkındaki muhakeme-i acizanemin lütfen nazar-ı iltifata alınmasını istirham ederim": (**AYF**, 178; **BDSAM**, 511; **AYF**, 178).

: İki Alman keşif uçağının Ege'de İngiliz avcı uçaklarının saldırısı sonucu düşüşü: (**BDHATS**, 35).

: Delim'nin (Ramadiye) İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 155).

2 EKİM 1917 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, Mustafa Kemal'in yazdıklarına cevabı: "Müşir Falkenhein Paşa'nın mezkur harekâtın muvaffakiyetle netilecelenmesi için en doğru karar ve tedabir ittihaz edeceğine eminim": (**MKF**, 632; **AHE**, 133; **BDSAM**, 513).

3 EKİM 1917 : Hastalanmış olan 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya; hastalığı nedeniyle kendisini ziyarete gelen von Dumez'e, Falkenhein'in istihdam edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş olduğu gibi bir söylentiye dayanarak, General Falkenhein'in bir tahriratından duyduğu rahatsızlığı dile getirişi: "Müşir Paşa (Falkenhein) 'nın tahriratı izzet-i nefsimi rencide ederek, beni yanlış ve asabî bir adıma sevk edecek mahiyette idi. İçinden hesaplı bir amirin elinden haysiyet ve şerefi kurtarmak mümkün değildir": (**AYF**, 181; **BDSAM**, 513).

4 EKİM 1917 : Paris'te, Polonya Millî Komitesi'nin, Haller komutasında İttifak Bloku'na karşı savaşa girmek üzere bir gönüllüler ordusu kuruşu: (**UİT**, III, 94; **ST1**, 509; **ML**, III, 777).

: Avusturya-Macaristan Kralı Karl'ın Papa'ya barış için Sırbistan topraklarında genişlemekten vazgeçtiğini ve Trentino'yu İtalya'ya terk etmeye razı olduğunu bildiren mesajı: (**BDST**, I,I 132-133).

6 EKİM 1917 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın 3 Ekim tarihli yazısına cevabı: "Sina Cephesi'nin 7'nci ve 8'inci Ordulara ne surette taksim olunacağını ve bu kuvvetleri nasıl kullanacağını Müşir Paşa'dan (Falkenhein) sormuştum. Zat-ı alinizden de bir müddet daha vaziyetin muhafaza buyurulmasını rica ederim": (**AYF**, I8I; **BDSAM**, 515).

8 EKİM 1917 : Mısır Sultanı Hüseyin Kâmil Paşa'nın ölümü; yerine Fuat Paşa'nın tahta oturuşu: (**MO**, 3524; **ML**, VI, 92; VIII, 731).

: Rusya'da Krenski başkanlığında yeni bir geçici hükûmetin kuruluşu: (**BDST**, II, 142-143; **DKDA**, III, 657; **ML**, III, 637).

9 EKİM 1917 : Mustafa Kemal Paşa'nın Enver ve Talat Paşalara yazdığı raporlara sıradan bir cevap verilmesi üzerine 7'nci Ordu Komutanlığı görevinden istifa edişi: (**A**, 176; **MO**, 3662; **ML**, I, 807; **TA1**, IV, 93; **BCHTH**, IV, 122).

: Almanya Dışişleri Bakanı Kuhlmann'ın Reichstag'ta yaptığı konuşmasında Alses-Loren'den vazgeçmeyeceklerini açıklayışı: (**BDST**, II, 134).

: Sina Cephesi'ndeki bütün kuvvetlerin, Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı emrine verilişi ve 4'üncü Ordu Komutanlığı'nın Suriye ve Batı Arabistan Umum Komutanlığı'na dönüştürülmesi: (**CH4O** 33).

: Alman ordularıyla Fransız ordusunun İsviçre'den Manş'a uzanan hatta karşılıklı manevralarla birbirlerini çevirmeye uğraşmaları: (**BCHA**, 31).

11 EKİM 1917 : İngiltere Başbakanı Lloyd George'un, İngiltere'nin Fransa'yı sonuna dek destekleyeceğini açıklayışı: (**BDST**, II, 134).

: Alman ve Avusturya-Macaristan Orduları'nın Piave nehrine kadar varışları: (**BCHTH**, IV, xvı).

: Mustafa Kemal Paşa'nın 7'nci Ordu Komutanlığı görevini vekâleten Ali Rıza Paşa'ya bırakarak İstanbul'a gelişi: (**AYF**, 182; **KH**, 63).

: 2'nci Ordu Komutanlığı'na vekâleten Yakup Şevki Paşa'nın getirilişi: (**YŞP**, 139).

: Adana'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 78).

12 EKİM 1917 : Estonya'da milliyetçilerin geçici bir hükûmet kuruşları: **ST1**, 507; **ML**, IV, 391; **TA1**, XV, 457).

15 EKİM 1917 : Harbiye Nezareti'nin padişah buyruğu ile 2'nci Ordu Komutanı Fevzi Paşa'yı (Çakmak) 7'nci Ordu Komutanlığı'na, Mustafa Kemal Paşa'yı 2'nci Ordu Komutanlığı'na tayini ve Mustafa Kemal Paşa'nın bu görevlendirmeyi reddedişi: (**AYF**, 182).

: Ünlü Alman casusu dansöz Mata Hari'nin Paris'te kurşuna dizilerek idam edilişi: (**C**, I, 165; TB, 1976).

16 EKİM 1917 : Rusya'da Petersburg'ta toplanan Sovyet Merkez Komitesi'nin 16 Temmuz'da Finlandiya'ya kaçan Lenin'in ülkeye dönmesini kararlaştırışı: (**BDST**, II, 143; **DKDA**, IV, 650; **ML**, III, 636-637).

18 EKİM 1917 : Türk-Alman Askerî İttifak Antlaşması: (**BDHTA**, 172)

: Mustafa Kemal Paşa'nın istifa etmesiyle boşalmış bulunan 7'nci Ordu Komutanlığı'ndan ayrılmış olan Fevzi Paşa'nın (Çakmak) karargâhı ile Halep'ten hareketi: (**BCHTH**, IV, 125).

19 EKİM 1917 : Irak Cephesi'nde İngilizlerin Deliabbas'ı ele geçirişleri: (**BCHTH**, IV, 80).

20 EKİM 1917 : Alman İmparatoru Kayzer II. Wilhelm'in üçüncü kez İstanbul'a gelişi (ilki 1 Kasım 1889; ikincisi 18 Ekim I898); Şehzade Ziyaeddin başkanlığında eski sadrazam ve Berlin Büyük Elçisi Hakkı Paşa ile Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'dan oluşan heyetin, Küçükçekmece'de karşılayışı; Sultan Mehmet Reşat ve diğer devlet ricalinin II. Vilhelm'i Sirkeci Garı'nda büyük bir törenle karşılayışı; heyetin Yıldız'daki ikamet yeri olan Şale Köşkü'ne gidişi; akşamleyin Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan Mehmet Reşat'ın imparator şerefine bir akşam yemeği verişi: (**MO**, 3565; **HTM**, VI/(72), 83-84).

: Lenin'in Finlandiya'dan gizlice Petersburg'a dönüşü: (**DKDA**, III, 659; **İDT**, II, 150; **ML**, III, 637; VII ,887).

: Krenski'nin Rusya'da Cumhuriyet Geçici Meclisi'ni gizlice toplantıya çağırışı: **BDST**, II, 143; **DKDA**, III, 657; **ML**, III, 637).

: Kuzey Kafkaslıların Güneydoğu Birleşik Hükûmeti'ne katılışları: (**BDSOO**, 35).

: Henikin'in İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 155).

21 EKİM 1917 : İstanbul'da bulunan Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, Sadrazam Talat Paşa, Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey ile İttihat ve Terakki ileri gelenlerine Yıldız Sarayı'nda bir ziyafet verişi: (**HTM**, VI/(72), 84).

22 EKİM 1917 : Sultan Mehmet Reşat'ın, İstanbul'da bulunan Alman İmparatoru II. Wilhelm'e Şale Köşkü'nde müşirlik

rütbesi verişi; imparatorun müşirlik menşurunu, üniforma ve kılıcını alışı; imparatorun törenden sonra Çırağan Sarayı ile Topkapı Sarayı Harem Dairesi'ni gezişi; saltanat kayığı ile boğazda gezinti yapışı; gece Yavuz'la Çanakkale'ye hareket edişi: (**HTM**, VI/(72), 84; **MO**, 3505).

: Rus filosunun Köstence'yi bombardımanı: (**BDHKC**, 47).

: Flander taarruzunun ikinci safhasının başlayışı: (**BCHTH**, IV, xvı).

23 EKİM 1917 : Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Çanakkale'ye gelişi ve Anafartalar, Arıburnu ve Seddülbahir'deki eski savaş alanlarını gezip, akşamleyin İstanbul'a hareketi: (**HTM**, VII/72, 86).

: Rusya'da Bolşevik Merkez Komitesi'nin silâhlı ayaklanma kararı; komite toplantısında Lenin'in, işçi ve köylü iktidarının kurulması ve silâhlı mücadele başlatılabilmesi için politik durumun çok elverişli olduğunu söyleyişi; ayaklanmanın II. Sovyet Kongresi'nden önce başlatılması gerektiğini söyleyen Lenin'e, Kamanev Zinoviev'in, zamanın erken olduğu gerekçesiyle karşı çıkışı; Çerjinski Siverdlov Stalin ve Troçki'nin Lenin'i desteklemesi ve ayaklanma kararı: (**BDST**, II, 141-142; **20YT**, I, 421; **DKDA**, III, 659; **İDT**, II, I50; **ML**, III, 637).

: Batı Avrupa'da Fransız kuvvetlerinin Malmaison üzerinden Almanlar'a saldırısı: (**BDST**, II, 95; **TA1**, XIV, 185).

: 7'nci Ordu Komutanlığı'na atanmış olan Fevzi Paşa'nın (Çakmak) karargâhıyla Halilürrahman'a varışı: (**BCHTH**, IV, 125).

: Yavuz Zırhlısı ile Çanakkale'den dönen Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İstanbul Sirkeci Garı'ndan büyük bir törenle uğurlanarak, özel treni ile ülkesine hareket edişi: (**HTM**, VI /72, 86; **MO**, 3505).

: Giresun'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 72).

: İtalyan ordusunun Coporetto bozgunu üzerine, İtalya Başbakanı Boselli'nin istifa edişi: (**BDST**, II, 169-170).

: Hukuk-u Aile kararnamesi (**TGM**, 66).

26 EKİM 1917 : Brezilya Hükûmeti'nin Almanya'ya savaş ilânı: (**BDST**, II, 83; **TA1**, VIII, 127 / XIV, 173; **ML**, II, 576).

: Fransız Alman cephesinde şiddetli çarpışmalar: (**BCHTH**, IV, xvı).

: Alman Şansölyesi George Nicealis'in istifası: (**TA1**, II, 171; **BDST**, II, 110).

: İngiliz kuvvetlerinin yoğun topçu ateşiyle, Gazze'yi bombardımanı: (**FS**, I7I).

: Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'nın, Osmanlı Başkumandanlığı'na Gazze'ye karşı ciddi bir İngiliz taarruzunun şu anda henüz muhtemel olmadığını belirtişi: (**BGB**, 65).

27 EKİM 1917 : Osmanlı İmparatorluğu ile Almanya arasında İtalya'yı hedef alan ve İtalya'ya karşı Osmanlı Devleti'ne yardım vaateden antlaşma: (**ST2**, 465).

: Güney Avrupa'da, Caporetto'da bozguna uğrayan İtalyan kuvvetlerinin dağınık biçimde Toglimeto'ya doğru çekilişleri: (**BDST**, II, 137-138; **ML**, III, 948; **TA1**, XIV, 185).

28 EKİM 1917 : Güney Cephesi'nde İtalyanların saldırılarını Piave nehri doğusunda yoğunlaştırmaları: (**BDST**, II, 263; **20YT**, II, 446; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV 189).

: İtalyanların güneyde Udine'yi boşaltışları: (**BDST**, II, 138; **TA1**, XIV, 185).

29 EKİM 1917 : Bolşevik Merkez Komitesi'nin Rusya'da Stalin başkanlığında bir Askerî Devrim Merkezi kuruşu: (**DKDA**, III, 660; **İDT**, II, 651; **ML**, III, 637; **20YT**, I, 421).

: 7'nci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın, 20, 24 Eylül tarihli raporlarına, Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, ülkenin ve ordunun içinde bulunduğu durumun kendisinin de farkında olduğunu; ancak düşmanların da aynı durumda olduğunu belirten kısa cevabı: (**A**, 176).

30 EKİM 1917 : Alman Şansölyeliği'ne George Hertling'in getirilişi: (**20YT**, II, 441; **TA1**, II, 171).

: İtalya'da başbakanlığa Viterio Emanuele Orlando'nun getirilişi: (**BDST**, II, 169-170; **ML**, IX, 596).

: Yıldırım Orduları Grubu Komutanı Falkenhein'in, Başkumandanlığa, pek yakında Gazze'ye bir taarruz yapılmasının muhtemel olduğuna ilişkin yazısı: (**BGB**, 65).

31 EKİM 1917 : İngilizler'in Avusturalya hafif süvari birlikleriyle, Filistin Cephesi'nde Miralay İsmet Bey'in (İnönü) emrindeki kuvvetlere taarruzları ve Bir'üssebi'yi ele geçirişleri: (**İA**, I, 109; **BGB**, 65; **FS**, 171; **İİH**, 178; 0, 43; **BCHTH**, IV, 131134).

: İngilizler'in karadan ve denizden Gazze'ye yönelik saldırıları: (**AYF**, 182; **AHE**, 134; **ML**, III, 948; **TBSK**, 177).

: Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı von Falkenhein'ın von Kress komutasındaki 8'inci Ordu'ya, Hirbeti Ebucera'dan Kozelbasal'a saldırı emri: (**BGB**, 65).

1 KASIM 1917 : Almanya'nın, Amiral Spee komutasındaki Pasifik Filosu'nun, Şili açıklarında Amiral Gradock komutasındaki İngiliz filosuyla muharebesi ve İngiliz filosunun ağır biçimde yenilişi: (**ST2**, 490).

: 13'üncü Türk Kolordusu Komutanlığı'na Miralay Hüseyin Selahattin Bey'in atanışı: (**BCHTH**, V, 126).

1/2 KASIM 1917 : İngilizler'in Gazze'ye deniz ve karadan hücumları: (**BCHTH**, IV, 136)

2 KASIM 1917 : Balfour Deklârasyonu; İngiliz Dış İşleri Bakanı Lord Arthur James Balfour'un, uluslar arası siyonist hareketin önderlerinden Lord Rothschild'e bir mektup göndererek, Filistin'de Yahudilere bir ulusal yurt kurulması çabasının, İngiltere Hükûmeti tarafından desteklendiğini belirtişi: "Majestelerinin hükûmeti Filistin'de Yahudiler için bir vatan kurulmasını terviç etmektedir": (**ST3**, 279; **ST1**, 515; **BDST**, II, 344; **TBYT**, I,I 693).).

: ABD ile Japonya arasında, Japonya'nın Çin'deki özel çıkarlarını kabul eden Lansing-İshii Antlaşması'nın imzalanışı: (**BDST**, II, 89-90).

: Güney Cephesi'ndeki İtalyan çekilişinin, Piav nehrine doğru devam edişi: (**BDST**, II, 138; **ML**, III, 948; **TA1**, XIV, 185).

: Hayfa'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

3 KASIM 1917

: Stockholm'daki Türk maslahatgüzarı Esat Bey'in, Bolşevikler'in kudret ve nüfuzlarının gittikçe arttığına, iktidara geldikleri takdirde tazminatsız ve ilhaksız barış isteyeceklerine dair telgrafı: (**TR**, 326).

: Rusya'daki Petersburg garnizonunun, Petersburg Sovyet Askerî Merkezi'nin emrine girişi: (**DKDA**, III, 660-662; **20YT**, I, 421; **BDST**, II, 144; **ML**, III, 637).

: İngiltere, Fransa ve İtalya'nın gıda maddelerinin deniz yoluyla taşınmasında iş birliği kararı: (**BDST**, II, 172).

: Tartus'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: Halep'te bulunan Yıldırım Orduları Grubu Komutanı von Falkenhein'ın, emrindeki ordulara, düşmanın Gazze'ye genel bir taarruz girişiminde bulunacağını belirtişi ve 7'nci Ordu'ya Resulnekab'a gitmek isteyen İngiliz süvarilerinin geri atılması yolundaki emri: (**BGB**, 73).

5 KASIM 1917

: Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı von Falkenhein'in Kudüs'e gelişi ve Cebel-i Tur'daki Alman müessesinde karargâhını kuruşu: (**AHE**, 135; **BGB**, 75; **BCHTH**, IV, 138).

: İngilizler'in Gazze'yi ve Şeria İstasyonu'nu bombardımanı: (**BGB**, 74-75).

: Tekrit-Hit yolu arasında, Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında muharebe ve İngilizler'in, Tekrit'ten Türk kuvvetlerini atışları: (**BCHTH**, IV, 81).

6 KASIM 1917

: Bolşevik Merkez Komitesi'nin Petersburg'ta, Smolny Enstitüsü'nde karargâh kuruşu: (**BDST**, II, 144; **DKDA**, IV, 662).

: Rusya'da Başbakan Krenski'nin Bolşevik gazete ve matbaaların kapatılması ve Bolşevik Merkez Komitesi'nin yayın organı olan Rapoçi Put gazetesine ait tesislerin zırhlı araçlarla tahrip edilmesi emri: (**BDST**, II, 144; **DKDA**, IV, 662; **ML**, III, 637).

: Filistin Cephesi'nde İngilizlerin Gazze'ye yönelik saldırıları ve von Cress emrindeki 8'inci Türk Ordusu'nun savunma hareketi; Türk cephesinin yarılışı: (**AHE**, 134; **İOTK**, IV, 436; **MO**, 3562; **TA1**, XIV, 186; **ML**, III, 948).

: Rapollo Konferansı; müttefikler arası askerî iş birliğini görüşmek üzere Fransa, İngiltere ve İtalya heyetleri arasında konferans: (**BDST**, II, 175-176; **ML**, X, 464).

: Tekrit'in İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 158).

6/7 KASIM 1917 : Rusya'da Bolşevikler'in, I0.000 kişinin katılımıyla Petersburg'ta devrim hareketini başlatmaları; kentin önemli noktalarını, postahaneleri, silah depolorını, istasyonları ve antrepoları ele geçirişleri: (**İDT**, II, I59; **BDST**, II, I45; ST1, 447; **DKDA**, III, 662; **20YT**, I, 421).

: von Cress komutasındaki 8'inci Osmanlı Ordusu'nun Gazze'yi boşaltışı: (**MO**, 3562; **İOTK**, IV, 436; **TA1**, XIV, I86; **ML**, III, 948; **BCHTH**, IV, 139).

7 KASIM 1917 : Bolşevik ayaklanmasının en önemli günü; Lenin'in idare ettiği Komünist Bolşevik Partisi'nin, Rusya'nın başkenti Petersburg'ta geçici Krenski Hükûmeti'ni bir darbe ile devirerek iktidarı ele alışı: (**TR**, 325; **Rİ**, 366).

: Rusya'nın Kiev kentinde Ukrayna Demokratik Cumhuriyeti'nin kuruluşu: (**BDST**, II, 154; **ST1**, 478; **ML**, XI, 489).

: Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında, Gazze-Bir'üs-Sebi'de Meydan Muharebesi; Şeria Cephesi'nin yarılışı; Türk kuvvetlerinin Gazze'den çekilişi; İngilizler'in Gazze'ye yönelik yoğun saldırıları; von Cress komutasındaki 8'inci Osmanlı Ordusu'nun Yafa-Kudüs çizgisine doğru çekilişi; Bir Avustralya tümeninin von Cress'i takip edişi: (**FS**, 171; **İOTK**, IV, 436; **MO**, 3562; **ŞKHB**, 146; **ML**, III, 948 / IV, 670; **BCHTH**, IV, 140).

: Süheylika'da bulunan Ali Fuat Bey Grubu karargâhına Yıldırım Orduları Grubu Hareket Şubesi Müdürü von Papen'in gelişi ve Falkenhein'in, Ali Bey Grubu'na, Vadi-i Hessi'ye çekilme emrini tebliğ edişi: (**BGB**, 78).

: Rapollo Konferansı'nın sona erişi ve konferansta bir Müttefikler Arası Savaş Konseyi kurulması kararı: (**BDST**, II, 175-176; **UİT**, II, 520; **İDS**, 90; **ML**, X, 464).

: Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesi'nin çıkarılışı: (**BDSÖ**, 63).

: Falkenhein'le görüş ayrılığına düşen Mustafa Kemal Paşa'nın, Enver Paşa'nın Falkenhein'in tarafını

tuttuğunu anlaması üzerine, 7'nci Ordu Komutanlığı'ndan ayrılarak genel karargâha dönüşü: (**AÇA**, 308).

7/8 KASIM 1917 : II. Sovyetler Kongresi'nin Petersburg'ta, Smdny Enstitüsü'nde toplanışı; 340 Bolşevik, 60 sosyalist devrimci, 809 menşevik ve diğer gruplardan üyelerin katıldığı kongrede barış, toprak ve yeni hükûmet sorunlarının ele alınışı: (**İDT**, II, 167; **20YT**, I, 421; **DKDA**, III, 666; **ST1**, 447; **ML**, III, 637; **İDS**, 88).

8 KASIM 1917 : Büyük Bolşevik İhtilâli: 'Ekim Devrimi'; Bolşeviklerin Rusya'da yönetime el koyuşu; Petersburg'ta eski hükûmetin son direniş noktası olan Kışlık Sarayı'nın ele geçirilişi; Krenski'nin ABD elçiliğine ait bir otomobille Petersburg'tan kaçışı; Neva nehrinden Aurora Zırhlısı'nın sarayı topa tutuşu; eski hükûmetteki bakanların tutuklanışı; eski Rus takvimine göre "Ekim Devrimi": (**DKDA**, III, 665; **İDT**, III, 164; **20YT**, I, 421; **ML**, III, 637; **ES**, 123; **TSİ**, 12; **Rİ**, 366-367).

: II. Sovyetler Kongresi'nde Barış Kararnamesi'nin kabulü: "Hükûmet güçsüz olan halkların ele geçirilmiş olan topraklarını, güçlü ve zengin uluslar arasında bölüştürme amacını güden bu savaşa devam etmeyi, insanlığa karşı izlenmiş en büyük cinayet olarak kabul etmektedir. Sovyet Hükûmeti hiç ayırımsız, bütün uluslar bakımından, adaletli koşullar içinde bu savaşa son verecek olan barış antlaşmasını hemen imzalamaya kararlı bulunduğunu resmen ve açıkça bildirmektedir": (**UİT**, II, 527-528; **BLM**, 376; **TSİ**, 12; **20YT**, I, 421; **DKDA**, III, 666; **İDT**, I, 167; **ML**, III, 637).

: II. Sovyetler Kongresi'nde, savaş boyunca devletler tarafından imzalanmış bulunan gizli anlaşmaları yayınlama kararı: (**UİT**, II, 523-524).

: II. Sovyetler Kongresi'nde, büyük toprak sahiplerinin topraklarına tazminatsız el konulmasını bütün toprakların devlet mülkiyetine geçirilmesini öngören "Toprak Kararnamesi"nin kabulü: (**20YT**, I, 421; **DKDA**, III, 666; **İDT**, I, 167; **ML**, III, 637).

: Stockholm'da Osmanlı maslahatgüzarı Esat Bey'in, Bolşevikler'in Petersburg'u ele geçirdiklerini, geçici Rus Hükûmeti'ni ilga ettiklerini ve bakanları tutukladıklarını bildiren telgrafı: (**TR**, 327).

: Gazze Meydan Muharebesi'nin bitişi ve Gazze'nin İngilizler tarafından işgali; İngilizler'in Deyr Seni'ye

kadar gelişleri; Osmanlı ordusunun Güney Cephesi boyunca genel çekilme hareketi; 8'inci Osmanlı Ordusu'nun ve Ali Bey Grubu'nun İngiliz ordusu tarafından takibi: (**BGB**, 78; **AHE**, 134; **ŞKHB**, 146; **FS**, 171).

: Peschiera Konferansı: İtalya'da Peschiera'da. İtalya Kralı Vittoria-Emmanuel'in başkanlığında İtalya'dan Sonnino ve Bissolati, İngiltere'den Lloyd George, General Robertson ve General Vilson, Fransa'dan Painlave ve Mareşal Foch'un katıldığı konferansta, İtalyan kuvvetlerinin, Caporetto bozgunundan sonra Venetto'yu boşaltmaması ve Piave mevzilerinde direnmesinin kararlaştırılması: (**ML**, X, 84).

9 KASIM 1917 : II. Sovyetler Kongresi'nde Halk Komiserleri Konseyi'nin (Sovnarkom) kuruluşu; başkanlığına Viladimir İlyiç Lenin'in, Dışişleri Bakanlığı'na da Troçki'nin getirilişi: (**UİT**, II, 521; **İDT**, II, 167; **ML**, III, 636).

: Petersburg'tan kaçan Krenski'nin, General Krassnov'un Gaçina'da desteğini alışı: (**BDST**, II, 145; **İDT**, II, 168; **ML**, VII, 182).

: Ukrayna'nın Rusya ile federal bağlarını kesişi: (**TR**, 388).

: İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour'un Filistin'de bir Yahudi merkezi kurulması ile ilgili bildirisi: "Sayın majestelerinin hükûmeti, Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir merkez kurulmasını iyi karşılar ve bu tasarının gerçekleşmesi için her türlü yardımı yapacaktır" : (**ST1**, 515; **BDST**, II, 344; **AGST**, III, 1172-1173; **C**, II, 360; **ST2**, 498).

: Fevzi Paşa'nın (Çakmak) Filistin'deki 7'nci Ordu Komutanlığı'na getirilişi: (**MFÇ**, 105).

: Von Cress Paşa'nın 8'inci Ordu birliklerini Burka-Kastine-Tine-Megallis hattına çekerek, İngilizler'den sıyrılmaya çalışması: (**BCHTH**, IV, 141).

I0 KASIM 1917 : İngiliz uçaklarının Karatepe'yi bombardımanı ve çivi atışı; 8 erin şehit oluşu: (**BDHTH**, 184).

: Beytiduras'ta Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında muharebe: (**BCHTH**, IV, 142).

: Güney Cephesi'nde İtalyanların Piave'de mevzilenişleri: (**BDST**, II, 138; **TA1**, XIV, 185).

11 KASIM 1917 : İttihat ve Terakki Partisi'nin kamuoyuna bildirisi: "Vatanımızın ve milletimizin millî idealleri bizi Moskof düşmanını imhaya davet etmektedir": (**BDSOO**, 40).

: Suriye Cephesi'nde Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Sumeyl ve Suafir'de muharebe: (**BCHTH**, IV, 142).

: Fahrettin Paşa'nın Medine Bir-Maşi ve Bir-Leyla arasındaki arazide, tarım ürünleri yetiştirmek amacıyla "Tarım Şirketi ve Müfettişliği" ni kuruşu: (**İBG**, 374).

: Kafkasya'daki bütün teşkilâtların ve askerî komite başkanlarının toplantısı: (**GGKM**, 89).

12 KASIM 1917 : Devrik Rus Başbakanı Krenski'nin Gaçira'da, Kazak Süvari Kolordu Komutanı General Krassnov'un başında bulunduğu bir Kazak birliği ile Petersburg üzerine yürüyüşü: (**İDT**, II, 186; **STD**, 304; **BDST**, II, 145-146; **DKDA**, III, 666).

: Sovyetlerin İstanbul'daki elçisi Marki Pallavici'nin Osmanlı Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey'le görüşerek barış konusunda destek arayışı: (**TSİ**, 12; **TR**, 353).

: Tekrit'in, Türk kuvvetlerince İngilizler'den geri alınışı: (**ŞKHB**, 158).

: ABD Başkanı Wilson'un, Amerikan İşçi Federasyonu'nda Almanya'nın Yakın Doğu'daki askeri gücü kırılmadıkça barış olamayacağını belirten konuşması: "Bu yerler, Almanya'nın elinde olduğu sürece dünya barışını tehdit edecektir": (**BDS**, 320)

13 KASIM 1917 : Fransa'da Paul Painlave Hükûmeti'nin düşürülüşü: (**BDST**, II, 104; **ML**, IX, 805).

: Krenski'ye bağlı kuvvetlerin Bolşevik kuvvetlerince Pulkova'da yenilişleri: (**STD**, 304; **İDT**, II, 168; **BDST**, II, 146; **DKDA**, IV, 666; **ML**, III, 637 / VII, 182; **RTİ**, 53)

14 KASIM 1917 : Krenski'ye bağlı Kazak askerlerinin Bolşevikler'e teslim oluşu; Krenski'nin kılık değiştirerek kaçışı: (**BDST**, II, 146; **İDT**, II, 168; **RTİ**, 53).

: Rusya'da halk mahkemelerinin kuruluşu: (**ML**, III, 638).

: Rusya'da işçilere fabrikaları kontrol yetkisinin verilişi: (**BDST**, II 146).

: İngilizler'in Sarrar Vadisi İstasyonu'nu ele geçirişleri: (**FS** 171).

15 KASIM 1917 : Rusya'da Bolşeviklerin Moskova'yı ele geçirişleri: (**İDT**, II, 168; **ML**, III, 638).

: Bolşeviklerin "Halkların Hakları Bildirgesi" nin yayınlanışı; bildirgeyle Rus olmayan unsurların desteğini sağlamak amacıyla, bu halkların, istedikleri takdirde, bağımsız hükûmetlerini kurup Rusya'dan ayrılabileceklerini ilân edilişi: (**BTTEG**, 137; **DAE**, 234; **BLM**, 38; **TR**, 329; **GGKM**, 92; **BDHE**, 77).

: Maveray-ı Kafkas Komiserliği adını taşıyan geçici bir hükûmetin kuruluşu: (**GGKM**, 89).

: Gazze'yi boşaltan 8'inci Osmanlı Ordusu'nu izleyen İngiliz kuvvetlerine bağlı Avustralya Süvari Tümeni'nin, Remle'ye girişi: (**İOTK**, IV, 436; **MO**, 3562).

16 KASIM 1917 : Fransa'da, başbakanlığa Georges Benjamin Clemenceau'nun getirilişi: (**ML**, III, I2 / X, II8-II9; **TA1**, XI, 53).

: Güney Cephesinde Alman, Avusturya-Macaristan ortak gücünün İtalyanlar'a karşı, Piave mevzilerinden saldırıya geçişi: (**BDST**, II, 138; **TA1**, XIV, 185).

: Suriye Cephesi'nde İngilizler'in Kezaze doğusu, Sidun, Barriye, Lud ve Yafa hattına varışı: (**BCHTH**, IV, 145).

17 KASIM 1917 : Filistin Cephesi'nde Yafa'nın İngilizler tarafından işgal edilişi: (**ŞKHB**, 145; **İOTK**, IV, 439; **MO**, 3562; **TA1**, XIV, 186; **ML**, III, 948; XII, 803).

18 KASIM 1917 : Fahrettin Paşa'nın çabalarıyla Medine'de kurulan telgraf istasyonunun hizmete açılışı: (**İBG**, 374).

: General Mod'un tifüsten ölüşü: (**BCHTH**, IV, 83).

18/19 KASIM 1917 : İngilizler'in 70 tanktan oluşan tank birliğinin, Alman mevzilerini yarmak için Villes, Guislain, Bois Deffort, Gouzeacart ve Bois d'Haurincourt mevzilerine nakli: (**TM**, 12).

19 KASIM 1917 : Finlandiya'da Svinhufvud başkanlığında bir hükûmet kuruluşu: (**UİT**, III, 7; **ST1**, 505; **ML**, IV, 681; **TA1**, XVI, 342).

20 KASIM 1917 : Sovyet Hükûmeti'nin bir radyo mesajı ile, Rus ordusu Başkomutanı Dukonin'e İttifak Devletleri'ne ateşkes önerisi ve Dukonin'in bu emre uymayışı: (**UİT**, II, 528-529; **BDST**, II, 147).

: Tanklar eşliğinde İngiliz piyadesinin Combrai'de Almanlar'a karşı ilk kez tanklarla saldırıya geçişi: (**TM**, 13; **BDST**, II, 172).

: ABD'nin gıda maddelerini ortak taşıma konusunda İngiltere, Fransa ve İtalya birliğine katılışı: (**BDST**, II, 172).

: Şehriban'ın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 155).

: Halil'ür-Rahman'ın Türk kuvvetleri tarafından boşaltılışı: (**ŞKHB**, 155).

: İngiltere'nin Atina'daki elçisi Lord Granville aracılığıyla, İzmir'de İngiliz vatandaşlarına gösterdiği yakın ilgi ve koruyuculuğundan dolayı, İzmir Valisi Rahmi Bey'e teşekkür eden mektubu: (**RBİV**, 359).

20/21 KASIM 1917 : İngilizler'in Saris ve Kuryetülenab mevkilerini ele geçirerek, Kudüs mevzilerinin karşısına gelişleri: (**BCHTH**, IV, 148).

21 KASIM 1917 : Sovyet Hükûmeti'nin müttefik büyükelçilerine ateşkes ve barış görüşmelerine başlanması önerisi: (**UİT**, II, 528-529; **BDST**, II, 147).

: Sovyet Hükûmeti'nin Başkomutan Dukonin'i görevden alarak yerine bir deniz teğmeni olan Klilenko'yu getirişi: (**BDST**, II, 147).

: Cambrai'de İngilizlerin tanklarla saldırısına karşı saldırıya geçen Almanlar'ın, İngilizler tarafından püskürtülüşü: (**BDST**, II, 95; **TA1**, XIV, 185; **ML**, III, 948).

: İngilizler'in İsmail Peygamber Tepesi'ni ele geçirişleri: (**FS**, 173).

22 KASIM 1917 : Petersburg'ta bulunan müttefik diplomatlarının, Sovyet Hükûmeti'nin bütün cephelerde ateşkes isteyen notasına cevap vermemeyi kararlaştırmaları: (**UİT**, II, 529; **BDST**, II, 147).

: Müttefik devletlerin, Rus genel karargâhındaki askeri misyon şeflerine, azledilen General Dukonin'i desteklediklerini bildirişleri: (**BDST**, II, 147; **UİT**, II, 529).

: Bolşeviklerin savaş içinde yapılan gizli anlaşmaları açıklamaya başlamaları:(**BLM**, 380; **TR**, 342).

: Lenin'in cephedeki Rus birliklere, barışa sahip çıkmaya çağıran telgraflar göndermeye başlayışı: (**UİT**, II, 525; **BDST**, II, 147).

: Kudüs yakınlarında, Türk birliklerinin Nebisamuel tepesinde İngilizler'e yönelik başarısız taarruzları: (**BCHTH**, IV, 149).

23 KASIM 1917 : İtilâf devletlerinin Rus Başkomutanlığı'na, Sovyet Hükûmeti'nin yeni tavrını protesto eden mesajları: (**UİT**, II, 529-530; **BDST** II, 149).

: Yeni Sovyet Hükûmeti'nin, müttefik devletlerin askeri misyon şeflerinin tavrı karşısında, tarafsız ülkelerden ara bulucu olmalarını isteyişi: (**BDST**, II, 530).

: İngiliz birliklerinin Kudüs yakınlarında, Türk mevzilerine yönelik olarak Nebisamuel-Elcip hattına yaptıkları başarısız taarruz: (**BCHTH**, IV,149).

24 KASIM 1917 : Şemdinli'nin (Şemdinan Nehriye) Ruslar'dan geri alınışı: (**ŞKHB**, 32).

: Cevat Paşa'nın (Çobanlı) 2'nci Ordu Komutan Vekilliği'ne getirilişi: (**OCÇ**, 119).

25 KASIM 1917 : Kudüs'e yönelik İngiliz saldırısının Türk birliklerince durduruluşu ve 3'üncü Türk Süvari Tümeni'nin İngilizler'i Ürülfevka'dan geriye atışı: (**FS**, 172; **BCHTH**, IV, 149).

: Güney Avrupa'da İtalya'ya karşı sürdürülen Alman Avusturya-Macaristan saldırısının durduruluşu: (**BDST**, II, 138-139; **TA1**, XIV, 185).

26 KASIM 1917 : Yeni Rus Başkomutanı Klilenko'nun, İttifak Devletleri Komutanlığı'na mütareke önerisi: (**TR**, 331; **BLM**, 378; **BDST**, II, 147-148; **TA1**, VIII, I02; **BDHE**, 77).

27 KASIM 1917 : İttifak Devletleri'nin yeni Rus Başkomutanı'nın mütareke önerisine olumlu yanıt verişleri: (**TA1**, VIII, 102; **UİT**, I, 537; **BDST**, II, 148).

: 11 Ocak 1915 yılında gizli olarak yapılan Osmanlı Alman İttifak Antlaşmas'ının bazı maddelerini değiştiren ilâve antlaşma: (**BDHTA**, 179-187).

: Lenin'in Halk Komiserleri Sovyeti adına İngiltere, Fransa, ABD, Belçika, Romanya, Japonya ve Çin

hükûmetlerine birer nota vererek, barış ya da 'amaçsız ve nedensiz insan kıyımı olan' savaştan hangisini seçtiklerini soruşu: (**UİT**, II, 537-538; **BDST**, II, 148).

: Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'nın, 7'nci Ordu ve 8'inci Ordu'nun sağ kanadı ile Kudüs Cephesi'ndeki düşmanın yan ve gerisine taarruz edilmesi emri ve Türk kuvvetlerin, Kudüs'te İngilizler'e karşı saldırısı: (**FS**, 172; **BCHTH**, IV, 149).

: Türk uçaklarının Ramle'ye akını: (**BDHTH**, 205).

28 KASIM 1917 : Estonya Diyet Meclisi'nin Rusya'dan ayrılmaya karar verişi ve Estonya'nın bağımsızlığını ilân edişi: (**BİTE**, 137; **ML**, IV, 391; **TA1**, XV, 457).

: Maveray-ı Kafkas Komiserliği'nin kuruluşu: (**TR**, 462).

29 KASIM 1917 : Rusya'da Sovyet Hükûmeti'nin eski diplomatik sistemi yıkmak amacıyla, Dışişleri Bakanlığı'ndaki tüm memurlara işten el çektirme kararı: (**UİT**, II, 522).

30 KASIM 1917 : Paris'te müttefikler arası bir konferans toplanışı ve Rusya'daki son gelişmeleri görüşmeleri: (**UİT**, II, 541-542; **BDST**, II, 212-213).

: Sovyet Hükûmeti'nin Krenski zamanında Paris elçisi olarak atanmış olan Paris Elçisi Maklakov'u geri çekişi: (**UİT**, II, 522).

: 3'üncü Osmanlı Ordusu Komutanı Vehip Paşa'nın, Rus Kafkas Orduları Komutanı Przevalski'ye mütareke teklif eden mektubu: (**TR**, 464).

: Fransa ve İngiltere ağır topçu birliklerinin Alman sınırını aşması ve General Foch'un Treviso'ya gelişi: (**İDS**, 90).

: 30 Kasım'da 8'inci Ordu Cephesi'nde 20'nci Tümen'in soluna yapılan düşman taarruzunun durduruluşu: (**BCHTH**, IV, 151).

: İngiliz uçaklarının Tulukerem'i bombardımanı: (**BDHTH**, 205).

2 ARALIK 1917 : İmroz'un Türk-Alman açaklarınca bombardımanı: (**BDHATS**, 35).

: Cevat Paşa'nın (Çobanlı), 8'inci Ordu Komutanlığı'na getirilişi: (**OCÇ**, 119).

3 ARALIK 1917 : Rusya'da idareyi ele geçirmiş olan Bolşeviklerin tüm doğu ve Müslüman emekçilerinden yardım isteyen beyannamesi: (**TSİ**, 35-37).

: Bolşeviklerin Osmanlı Devleti'ne kalıcı mütareke teklifi: (**BDHTH**, II/2, 303).

: Maveray-ı Kafkas Komiserliği'nin, Vehip Paşa'nın mütareke teklifini görüşerek kabulü ve Vehip Paşa'ya olumlu mektubu: (**TR**, 465; **BDSB**, 106).

5 ARALIK 1917 : Brest-Litovsk'ta on gün süreyle Sovyet-Alman Ateşkes Antlaşması'nın imzalanışı: (**UİT**, II, 539; **ML**, II, 568).

: Bolşeviklerin Rusya ve doğu Müslümanları'na milli ve dinî hürriyet vadeden ve buna karşılık olarak desteklerini isteyen bildirileri: (**BİTE**, 173).

: İngiliz Gizli Servisi adına, Anadolu'daki istihbarat işlerini yürüten Albay Maunsell'in, İngiltere'deki Merkez Başkanı Gibbon'a, Osmanlı Hükûmeti'nin izlediği 'Turan' politikasına karşı Kürt ve Arap unsurlarını ön plâna çıkarmayı öneren raporu: "Öyle görünüyor ki otonomi sözü vererek onların ulusal bilinci üzerinde çalışmalıyız": (**OGTBÇ**, 84).

6 ARALIK 1917 : Finlandiya Diyet Meclisi'nin bağımsızlık kararı ve Finlandiya'nın bağımsızlığını ilânı: (**BİTEG**, 137; **UİT**, III, 7; **ST1**, 505-506; **ML**, IV, 681; **TA1**, XVI, 342).

: Osmanlı Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey'in Meclis-i Mebusan'da Rusya ile iyi komşuluk esaslarını temin edecek bir barış akdedileceğine dair beyanatı: (**TR**, 360).

: Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Beyrut'ta bir konuşma yapışı ve bu konuşmasında Bolşeviklerin yayınladıkları kanıtlara göre, Mekke Şerifi'nin batılı emperyalist Hristiyanlarla bir komplo içinde olduğunun İslâm dünyasına açıklandığını belirtişi: (**OİSÜ**, 265-266)

7 ARALIK 1917 : ABD'nin Avusturya-Macaristan'a savaş ilânı: (**TAMM**, 1, **BDST**, II, 85; **TA1**, I, 321).

: Ruslar'la Almanya ve Avusturya devletleri arasında geçici mütareke: (**BCHTH**, IV, 205).

: Bolşeviklerin İran ve Kafkas Cephesi'ndeki kuvvetlerini çekme kararı: (**UİT**, II, 527).

: Rusya'da Siyasî Polis Teşkilâtı'nın (Çeka) kuruluşu: (**ML**, III, 638- 666; VII, 887 / XI, 488).

8 ARALIK 1917 : İngilizlerin Filistin Cephesi'nde ikinci kez Kudüs'e yönelik şiddetli saldırıları ve Türk direnişi: (**FS**, 172; **ŞKHB**, 145; **İOTK**, IV, 436; **MO**, 3562; **ML**, III, 948 / IV, 670).

: Kuzey Kafkasya Birleşik Hükûmeti'nin (Güneydoğu Birleşik Hükûmeti) dağıtılışı: (BİTEG, 138; BDSOO, 35).

: Osmanlı Harbiye Nezareti'nin 2'nci Ordu Kumandanı Vehip Paşa'dan Kafkas Cephesi'nde Rus Ordusu ile mütareke görüşmelerine başlanması emri: (**E**, 765).

8/9 ARALIK 1917 : Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı von Falkenhein'in Kudüs'ün tahliyesi emri: (**KM**, 12; **İOTK**, IV, 436; **MO**, 3562).

9 ARALIK 1917 : Kudüs'ün İngiliz kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 145; **KM**, 13; **AHE**, 134; **İOTK**, IV, 436-437; **ST2**, 512; **MO**, 3562; **20YT**, I, 348).

: Romanya Cephesi'nde Rus-Romen birleşik kuvvetleri ile Alman, Avusturya-Macaristan ordularının ateşkesi: (**UİT**, II, 543; **BDST**, II, 149).

: Sovyet Hükûmeti'nin Çarlık döneminin tüm elçi konsolos ve işgüzarlarını görevlerinden alışı: (**UİT**, II, 522).

10 ARALIK 1917 : Kudüs'ün düşmesi üzerine karargâhı Nablus'ta olan Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığı karargâhının Nasıra'ya nakledilişi: (**MOAEP**, III, 318-319; **İOTK**, IV, 437; **MO**, 3562; **ML**, II, 846).

: Berlin Büyük Elçisi ve eski Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa'nın Brest Litovsk'ta başlayacak olan barış görüşmeleriyle ilgili olarak Hariciye Nezareti'ne telgrafı: "Alman Hariciye Nazırı von Kühlmann'ın düşüncesi dört bağlaşığın Rusya ile ayrı ayrı görüşüp barış yapması yolundadır": (**BGS**, 500).

: Türkistan Muhtarı'nın (Müstakil Türkistan Devleti) kuruluşu: (**YT**, II, 103).

11 ARALIK 1917 : General Allenbi'nin Kudüs'e gelişi ve büyük bir törenle Yafa Kapısı'ndan kente girişi: (**FS**, 172; **BCHTH**, IV, 154).

12 ARALIK 1917 : Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın, 4'üncü Ordu Komutanlığı görevini bırakarak izinliymiş gibi Suriye'den ayrılarak İstanbul'a dönüşü: (**AHE**, 120; **OİİH**, 667).

: Tiflis'te kurulan Seym (Meclis) için, Kars Vilâyeti'nin, İslâm Cemiyet-i Hayriyesi Avukatı Ali Kantemir Bey'i, Kars Valisi ve milletvekili olarak seçişi: (**CGK**, 99953).

13 ARALIK 1917 : Alman General Liman von Sanders Paşa'nın, Alman Genelkurmayı'na, Türk ordusunun durumu ile ilgili raporu: "Halihazırda Türk ordusunda 300.000 asker kaçağı vardır. Bu kaçaklar düşman safına geçen kimseler değildir. Bunların büyük çoğunluğu geriye, yani öz yurduna gidenlerdir. Bunlar eşkıyalık yapıyorlar, yağma ediyorlar ve memleketi güvensiz bir hâle koyuyorlar: (**BDSS**, I7-25).

14 ARALIK 1917 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, Alman Orduları Kurmay Başkanı General Eric von Lüdendorf'a, Kafkas Cephesi'nde, Rus işgali altında bulunan Osmanlı topraklarında yaşayan Müslümanlara, Ruslar'ın mezalimini anlatan ve mütareke şartları uyarınca buralardan Rus ordusunun çekilmesini ve buralara Osmanlı jandarmasının yerleştirilmesinin uygun olacağını belirterek, destek isteyen yazısı: (**BDHE**, 85).

15 ARALIK I917 : Brest-Litovsk'ta Sovyet Rusya ile Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti arasında, dört haftalık yeni bir mütareke antlaşmasının yapılışı: (**TR**, 332-341; **BLM**, 378; **UİT**, II, 340; **BDST**, II, 149; **ML**, III, 948; **TA1**, III, 102; **BDHE**, 77).

: Osmanlı Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey'in, yerine vekil olarak Adliye Nazırı Halil Bey'i bırakarak, barış görüşmelerine katılmak üzere İstanbul'dan Brest Litovsk'a hareketi: (**BLM**, 381).

: Berlin Elçisi Hakkı Paşa ve Ataşe Militer Zeki Paşa'nın Brest Litovsk'a gelişleri: (**BLM**, 395).

: Von Bronzart Paşa'nın İstanbul'dan Alman Genelkurmayı'na genel savaşta Türk askeri hareketlerinin kısaca tasvirini içeren raporu: "...memleketin en güzide kuvvetleri harbin ilk senesinde harcandı": (**BDSS**, 26-36).

: Baserabya'da millî meclisin Baserabya Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilânı: (**UİT**, III, II; **ML**, II, 320; **TA1**, VI, 226).

: Osmanlı Veliahtı Mehmet Vahdettin'in, padişah adına yanında Mustafa Kemal Paşa, Miralay Naci, Başmabeyinci Lütfi, Semavi Bey'in de bulunduğu bir heyetle, Almanya'yı ziyaret etmek üzere Sirkeci Garı'ndan bu ülkeye hareketi; Almanya'ya gidecek olan Vahdettin ve heyetini Şehzade Abdülmecit, Şehzade Abdürrahim, Sadrazam Talat Paşa, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa, Şeyhülislâm Musa Kâzım, Ayan Reisi Rafet, Adliye Nazırı Halil, Maliye Nazırı Cavit, Tarım Nazırı Mustafa Şeref, Posta ve Telgraf Nazırı Haşim, Almanya Büyük Elçisi Kont Brendorf, Alman Askerî Murahhası General Lusof, Avusturya-Macaristan Büyük Elçisi Marki Pallavicini, Bulgar Büyük Elçisi M. Kuluşev'in bulunduğu heyetin uğurlanışı; görkemli bir arabayla gelen Vahdettin'in, arkasında Mustafa Kemal Paşa olduğu halde, törenle uğurlamaya gelenlerin ellerini sıkışı: (**AAG**, 25-26; **AHE**, I37; **MO**, 3565-3566; **ADK**, 121; **KH**, 64).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, şehzade Vahdettin'le Almanya'ya kendilerini götüren trenin, Trakya topraklarını geçmekte iken görüşmeleri: (**AAG**, 38).

16 ARALIK 1917 : Baserabya Halk Cumhuriyeti'nin, Sovyet Rusya ile birleştiğini ilânı: (**UİT**, III, II; **ML**, II, 320; **TA1**, VI, 226).

: Brest-Litovsk'ta Zeki Paşa'nın Sovyet temsilcisi Kamenev'le Doğu Anadolu'nun boşaltılması için başka yerlere sürülmüş kimselerin eski vatanlarına dönmeleri konusunu görüşmeleri: (**TSİ**, 14; **BLM**, 381; **TR**, 364).

: Kafkas Ordular Grubu'nun lağvedilişi: (**BDHTH**, II/2, 303).

: Veliaht Mehmet Vahdettin'i Almanya'ya götürmekte olan özel trenin Bulgaristan'ın başkenti Sofya'ya gelişi; Bulgar Veliahtı Boris, kralın Harp Yaveri General Markov, Demir Yolları Bakanı M. Kuzunciki ve diğer zevat tarafından karşılanışı; Sofya'daki Osmanlı Büyük Elçisi Ali Fethi ile Vahdettin'in, Bulgarlar'ın savaşta izlediği politika üzerine özel görüşmeleri: (**AAG** 39).

17 ARALIK 1917 : Romanya'nın Baserabya'yı işgale başlaması: (**UİT**, III, II; **TA1**, IV, 226; **ML**, II, 320).

: Pülümür'ün (Korıcan) Ruslar'dan kurtarılışı: (**ŞKHB**, 58).

: Veliaht Vahdettin'i Almanya'ya götüren trenin, Budapeşte Garı'na gelişi ve Türkiye Başkonsolosu ile Budapeşte Valisi'nin karşılayış töreni; trenin Viyana'ya hareketi ve Viyana'ya varışı: (AAG, 40).

18 ARALIK 1917 : Erzincan'da Sovyetler Maveray-ı Kafkas Komiserliği ile Osmanlı Hükûmeti arasında 'Erzincan Mütarekesi' nin imzalanışı; Osmanlı Hükûmeti adına 3'üncü Ordu Kurmay Başkanı Miralay Ömer Lütfi Bey (Diğer üyeler:Bnb. Hüsrev, Yzb. Yakup) Sovyet Hükûmeti adına 1'inci Rus Ordusu Kurmay Başkanı General Vişinski'nin (Diğer üyeler: Simirnov, Tevzaya ve Vedrinski) anlaşmayı imzalamaları: (**TR**, 332-464; **BLM**, 378-379; **ML**, III 948; **ES**, 127; **BDHE**, 78).

: Ermeni asıllı Bolşevik liderlerden Stephan Şaumyan'ın Lenin tarafından Kafkasya Fevkalade Komiserliği'ne atanışı: (**EBY**, 246).

: Alman Hükûmeti ve askerî yetkililerinin Berlin'de Şansölye Hertling Hindenburg ve Lüdendorf'un da katıldığı toplantıda, Sovyetler ile barış görüşmelerinin başlatılmasını kararlaştırmaları: (**UİT**, II, 550).

: İstanbul gazetelerinde, Veliaht Vahdettin'in seyahati ile ilgili "Tebliğ-i Resmi" yayınlanışı: "Veliaht-ı saltanat Vahdettin Efendi hazretleri, Avrupa cephe-i harplerini ziyaret etmek üzere dün akşam Balkan treni ile Viyana'ya azimet buyurmuşlardır": (**AAG**, 27).

: Veliaht Vahdettin'i Almanya'ya götürecek özel vagonun Viyana'dan Münich'e giden bir trene bağlanarak hareketi; heyetin Münich'e gelişi; Alman yetkililerinin karşılama töreni; heyetin Münich'te gezisi ve bu kentten ayrılışı: (**AAG**, 45).

19 ARALIK 1917 : Sovyet Hükûmeti'nin Avrupa'daki işçi ve köylülere barış çağrısı: (**UİT**, II, 540-541).

: Stalin imzasıyla Sovyet Hükûmeti'nin, Rusya ve doğu müslümanlarına seslenen beyannamesi: "Bu inkılaba ve onun hükûmetine yardım ediniz": (**RTİ**, 71).

: Üç İngiliz uçağının Hurmata'da Türk hava alanına taarruzu ve Türk uçaklarının karşı koyuşu: (**BDHTH**, 188).

: Veliaht Vahdettin'i Almanya'ya götüren trenin Alman Genel Karargâhı'na hareketi; Rockenhausen'de imparatorun Mihmendarı 15'inci Kolordu Komutan Vekili Korgeneral Baron von Süsskind, Strassburg Askerî Valisi ve Kolordu Kurmay Başkanı General von Beerrenhorst ile imparator yaveri Bnb. von Hirschfeld'in karşılayışı; Almanya'da, Türk Askeri Delegesi Zeki Paşa'nın Türk heyetine katılışı ve trenin genel karargâha doğru hareketi; genel karargâhın bulunduğu Bad Kreuznach'ta imparatorun yeğeni Prens Waldemar'ın heyeti karşılayışı; kortejin karargâha otomobille gelişi; burada imparator II.Wilhelm'in sağında Alman Orduları Başkomutanı Hindenburg, solunda General Ludendorf olduğu hâlde kaşılayışı; bu karşılamadan sonra Türk heyetin dairelere yerleşmesi; Veliaht Vahdettin'in önce Hindenburg'u, sonra da Ludendorf'u ziyareti; Mustafa Kemal Paşa'nın bu ziyarette Ludendorf'la ikili sohbeti; ardından II. Wilhelm'in Vahdettin'i dairesinde ziyareti ve Mustafa Kemal'i kasteden sözleri: "Türkiye'nin muhterem veliahtı; anlıyorum ki sizin zihninizi bulandıranlar var"; saat 16.00'da Cambrei çatışmasında İngilizler'den alınan tankların incelenişi; Mareşal von Hindenburg'un konuklara akşam yemeği ve konuşması:"Osmanlı ordusunun fedakârlık kahramanlıkları(nı) hatırlamak ve hatırlatmak bizler için kutsal bir görevdir"; heyetin gece trenle Strasburg'a hareketi: (**AAG**, 49-70).

: Brest-Litovsk kentinde Almanlar ve müttefikleri ile Ruslar arasında barış müzakerelerine başlanışı: (**TR**, 343).

: Osmanlı Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey'in, Berlin'den Elviya-i Selase konusunda Alman Dışişleri Bakanı von Kühlmann'ın destek vermediğine ilişkin hükümete yazısı: (**TSİ**, 14-15).

: İngiliz askerlerinin Oca nehrini geçişi: (**FS**, 172).

: Almanya'da Saray Meclisi'nin hükûmetin Sovyet Rusya ile barış kararını onaylaması: (**UİT**, II, 550).

: Sovyet Kongresi'nin Çeka'nın kurulmasını onaylayışı: (**ML**, III, 166).

: Almanya'ya giden Vahdettin başkanlığındaki heyetin, Württemberg Krallığı Prensi ve bu bölgenin Flanders-Lorriene Ordular Grubu Komutanı Dük von Albrecht, Alses-Loren Askeri Valisi General von Berenhorst, Strasburg Belediye Başkanı ve yüksek rütbeli subayların karşılayışı; kent içinde gezinti; Dük von Albrecht'in öğle yemeği; otomobillerle güneybatıdaki Fransa sınırına yakın II. Wilhelm siperlerinin gezilişi; Strasburg'a dönüş; von Albrecht'in sarayında akşam yemeği: (**AAG**, 61).

21 ARALIK 1917 : Veliaht Vahdettin heyetinin Almanya'da Batı Cephesi'ni ziyareti; cephede gezinti; heyette bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın Alman subaylara sözleri: "Tehlikedesiniz"; akşam Strasburg'a hareket: (**AAG**, 67).

22 ARALIK 1917 : Brest -Litovsk'ta İttifak Devletleri temsilcileri ile Sovyet Heyeti'nin (Almanya Heyeti Başkanı: General von Hoffmann, sonra Dışişleri Bakanı Kuhlmann; Türk Heyeti Başkanı: Hakkı Paşa, sonra Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Paşa; Sovyet Heyeti: Joffe (başkan) Kamanev, Sokolnikov ve Karahan barış görüşmelerine başlamaları: (**BGS**, 505; **UİT**, II, 547-549; **BDST**, II, 149; **BLM**, 380; **TA1**, IV, 102).

: Avusturya-Macaristan'ın İstanbul elçisi Markiz Pallavicini'nin Sadrazam Talat Paşa ile barış koşullarını ve gelişmeleri görüşmesi: (**TR**, 361).

: Musul'da Ruslarla bir mütareke yapılışı ve Başkale Gevar Bane hattının mütareke sınırı olarak belirlenişi: (**ML**, III, 948; **BCHTH**, IV, xviii, 82).

: Kudüs yakınlarında bir İngiliz tümeninin Türk mevzilerine karşı saldırıya geçişi ve Türk birliklerini Rantiye-Müleybis hattından çekilmek zorunda bırakışı: (**BCHTH**, IV, 156).

: Hariciye Nezareti'ne vekâlet eden Halil Bey'in Ahmet Nesimi Bey'e, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın arazi almaları hâlinde, Osmanlıların da arazi isteğinde bulunmalarının gerekli ve hakkı olduğunu belirten yazısı: (**TSİ**, 15).

: Almanya'da bulunan Şehzade Vahdettin başkanlığındaki Türk heyetinin Essen'deki Krupp ağır silâh fabrikalarını ziyareti: (**AAG**, 71).

23 ARALIK 1917 : Paris'te Fransa adına Clamenceau, Pichon ve Foch İngiltere adına Lord Milner, Lord R. Cecil tarafından Rusya'da bu iki ülkenin nüfuz alanını belirleyen gizli bir antlaşmanın imzalanışı: (**UİT**, II, 545).

: İngiltere'nin Japonya'ya Sovyet iktidarını devirmek için Rusya'ya müdahele önerisi: (**UİT**, II, 545).

: Almanya'da Vahdettin başkanlığındaki heyetin, Essen'den Berlin'e gelişi: otomobille Hotel Adlon'a gidişi; Kraliçe Augusto Victoria'yı şatosunda ziyaret edişi: (**AAG**, 85-86).

24 ARALIK 1917 : Ukrayna'nın bağımsızlığını ilânı: (**BİTEG**, 137).

: Brest-Litovsk'ta Sovyet temsilcilerinin, işgal altında bulunan doğu illerinde halkın oyuna başvurulması önerisinin, Türk heyeti tarafından reddedilişi: (**TSİ**, 16).

: Osmanlı Kafkas Orduları Komutanı Vehip Paşa'nın, Rus Kafkas Orduları Başkomutanı General Przevalskiy'e, Rus işgali altında bulunan bölgelerde, Osmanlı tebasının mal, can ve ırzlarının tecavüze uğradığını belirten ve bu durumun düzeltilmesi için emir vermesini rica eden yazısı: (**BDHE**, 85).

25 ARALIK 1917 : Brest-Litovsk'ta İttifak Devletlerinin Sovyetlerin ilhaksız ve tazminatsız barış önerilerini koşullu olarak kabul ettiklerini bildirişleri: (**UİT**, II, 553-555).

: Brest Litovsk Konferansı'na katılan ülke temsilcilerinin İtilâf Devletlerine genel barış çağrısı ve görüşmelere ara verilişi: (**UİT**, II, 555-571).

26 ARALIK 1917 : Kudüs'ün geri alınması için Türk karşı taarruzu: (**FS**, 172).

27 ARALIK 1917 : Filistin Cephesi'nde Osmanlı kuvvetlerinin Kudüs'ü geri almak için İngilizlere karşı saldırıya geçişi: (**İOTK**, IV, 437; **MO**, 3562; **ML**, III, 948; **BCHTH**, IV, 157).

28 ARALIK 1917 : Sekiz İtilâf uçağının Bünyan'ı bombardımanı: (**BDHTH**, I88)

29 ARALIK 1917 : General Odişelidze ve General Grasimov'un Erzurum'dan ayrılarak Sarıkamış'a gidişleri: (**EYTS** 15).

: Kudüs Cephesi'nde İngiliz birliklerinin Türk birliklerine karşı taarruza geçişi: (**BCHTH**, IV, 159).

31 ARALIK 1917 : Stalin'in Türkiye'deki Ermenilerle ilgili bildirisi: (**TSİ** 16).

: Kamanev'in, Petrograd Sovyetleri ve Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'nin ortak oturumunda, Brest Litovsk müzakerelerinin neticesi ve Alman talepleri hakkında uzun izahatı: (**BLM** 382; **TR** 344).

: Veliaht Vahdettin'in Berlin'de Adlon Oteli'nde Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan gazetecileriyle basın toplantısı: (**AAG**, 88).

: 1'inci Kafkas Kolordusu Kumandanlığı'na, Miralay Kâzım Karabekir Bey'in tayin edilişi: (**BDHE**, 141).

1 OCAK 1918 : Osmanlı Sadrazamı Talat Paşa'nın Brest Litovsk'a gitmek üzere İstanbul'dan ayrılışı: (**TR**, 365).

: 615 nolu genelgeyle, Osmanlı takvim sisteminde, yılbaşı ayarlaması yapan takvim değişikliği: (**TS**, IX).

: Hukuk-u Aile Kararnamesi'ne Müteallik Muamelat-ı İdariye Hakkında Nizamname: (**TGM**, 67).

: Almanya'da bulunan Vahdettin başkanlığındaki Osmanlı heyetinin Berlin Garı'nda Balkan Treni'ne bağlanmış özel vagonla, Türkiye'ye hareketi: (**AAG**, 93).

: Rus General Przevalskiy'nin, Vehip Paşa'nın mektubuna, kumandası altındaki bölgede Ermenilerin Osmanlı tebaasına yönelik saldırıların durdurulması için gerekli emri verdiğine ilişkin cevap mektubu: (**BDHE**, 86).

2 OCAK 1918 : Sovyet Hükûmeti'nin ara verilen barış görüşmelerine Alman işgalindeki Brest Litovsk yerine tarafsız bir yer olan Stockholm'de devam edilmesi önerisi: (**UİT**, II, 563-564).

3 OCAK 1918 : İttifak devletlerinin barış görüşmelerine yine Brest Litovsk'ta devam edilmesi konusundaki ısrarlı tutumları: (**UİT**, II, 564).

4 OCAK 1918 : Finlandiya'nın bağımsızlığının Sovyet Merkez Yürütme Komitesi'nce onaylanışı: (**UİT**, III, 7-8; **ST1**, 505-506; **TA1**, XVI, 342).

5 OCAK 1918 : Vahdettin başkanlığındaki Türk heyetinin istanbul Sirkeci Garı'na girişi; Sadrazam Talat Paşa, Başkumandan Vekili Enver Paşa, şehzadeler ve hükûmet ileri gelenlerinden oluşan grubun heyeti karşılayışı; Vahdettin'in Padişah V. Mehmet Reşat'la görüşmek için saraya hareketi; Mustafa Kemal Paşa'nın Pera Palas'a yerleşmesi: (**MO**, 3566-3567; **AOK**, 12; **TA1**, IV, 93; **ML**, I, 807; **KH**, 64; **AK**, 65; **AAG**, 94).

: İngiltere Başbakanı Lloyd George'un Türkiye hakkındaki sözleri: "Bizce Arabistan, Ermenistan, Mezapotamya (Irak) Suriye ve Filistin'in ayrı milli durumlarının tanınmasını istemekte hakları (vardır).": (**TEE** , lxxxı; YT, I, 83).

8 OCAK 1918 : ABD Başkanı Wilson'un 14 Nokta' olarak bilinen barış ilkelerini açıklaması: 1- Barış antlaşmaları açık olarak yapılmalı; 2- Denizlerde gidiş-geliş özgürlüğü sağlanmalı; 3- Barışa razı olan devletlerin önündeki engeller eşit olarak kaldırılmalı; 4- İç güvenliği sağlayacak silâhlanmadan başka, geniş ölçülü silâhlanmaya son verilmeli, silâhlanma kısıtlanmalı; 5- Sömürgelerle ilgili sorunlar, özgürlük kavramı içinde çözümlenmeli; 6- Rus ülkesi tümüyle boşaltılmalı; 7- Belçika boşaltılmalı, onarılmalı, bağımsızlığı sağlanmalı; 8- Fransa toprakları boşaltılmalı, Alses-Loren ona geri verilmeli; 9- İtalya'da sınır düzeltmeleri yapılmalı; l0- Avusturya-Macaristan'daki halklara özgür gelişmeleri için büyük olanak sağlanmalı; 11- Romanya, Sırbistan ve Karadağ boşaltılmalı ve onarılmalı; 12- Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk kısımlarına mutlak bir egemenlik sağlanmalı, ancak Türk boyunduruğu altında bulunan öteki uluslara kesin bir yaşama güveni, özgür ve engelsiz tam gelişme olanağı sağlanmalı; Çanakkale Boğazı bütün ulusların gemilerine açık olmalı; 13- Bağımsız bir Polonya devleti kurulmalı; 14- Uluslar arasında genel bir birlik kurulmalı: (**TİT**, III/4, 625-627; **MMM**, I2; **UİT**, III, 30-31; **ST1**, 454; **ST2**, 523; **ST4**, 410; **BSVB**, 252).

: Talat Paşa'nın Brest Litovsk'a varışı: (**BLM**, 381).

: Çekler'in bağımsız bir devlet kurmak istediklerini açıklayışları: (**ML**, I, 9l9).

: Fevzi Paşa'nın (Çakmak) birinci rütbeden kılıçlı Mecidi Nişanı ile ödüllendirilişi: (**MFÇ**, 105).

9 OCAK 1917 : Brest-Litovsk görüşmelerinin yeniden başlaması: (**UİT**, II, 570-572; **BDST**, II, 151; **TA1**, VIII, 103; **BLM**, 383; **TR**, 347).

10 OCAK 1918 : Ukrayna Merkez Reda temsilcilerinin, Brest Litovsk'ta Sovyet Hükûmeti'nin yapacağı barışa karşı çıkmaları: (**UİT**, II, 573-574; **BDST**, II, 154).

11 OCAK 1918 : Sovyetlerin Anadolu'da bir Ermenistan kurulması için yayınladıkları 3 Nolu dekret: 'Ermenistan Kararnamesi': (**TR**, 336; **TSİ**, 41-42; **DAE**, 234; **EBY**, 246; **BLM**, 383; **ES**, 123; **GGKM**, 93-94).

: Brest-Litovsk'ta Alman delegasyonu başkanı Kuhlmann'ın, Sovyet radyosunun Alman askerlerine seslenen yayınları ile Sovyet gazetelerinin cephede dağıtılmasını protestosu: (**UİT**, II, 675).

12 OCAK 1918 : Necef'te İngilizler'e karşı ayaklanma: (**TİT**, III/3, 116; **BCHTH**, V, 127).

: Bir Japon kruvazörünün İngiltere'nin 23 Aralık 1917'deki Sovyet Rejimini yıkma konusundaki iş birliği doğrultusunda, Rusya'nın Uzak Doğu'daki bir limanı olan Vladivostos'a gelişi: (**UİT**, II, 545).

13 OCAK 1818 : Petrograt'ta Pravda gazetesinde, Lenin ve Stalin imzalı "13 Nolu Dekret" diye anılan bildirinin yayınlanışı: "Türk Ermenistanı'nda Ermeni Milis kurulup...": (**ED1**, 233; **TEE**, 642; **BDHE**, 79).

: Baserabya'da 194'üncü Rus Alayı'nın ve 195'inci Alay Karargâhı'nın Romenlerce kuşatılıp tutuklanışı: (**UİT**, III, 11-12).

14 OCAK 1918 : Sovyet Hükûmeti'nin, Baserabya'daki iki alayına yapılan uygulamadan dolayı Lenin 'in seslendirdiği bir radyo mesajında, tutuklanan Rus askerlerinin hemen serbest bırakılmasını, sorumluların da cezalandırılmasını isteyen ültimatomu ve Petersburg'taki Romen diplomatlarının tutuklanışı: (**UİT**, III, 12).

: Petersburg'taki kordiplomatik duayeni ABD Büyük Elçisi Francis'in, Sovyet Hükûmeti'ni Romen Elçisi Diamandi'nin tutuklanması nedeniyle protestosu: (**UİT**, III, 13-14).

15/16 OCAK 1917 : Erzincan'da 800 Türkün Ermeniler tarafından topluca katledilişi: (**E**, 782-783).

: Talat Paşa'nın yanında Ahmet Nesimi Bey, İzzet ve Hakkı Paşalar olduğu hâlde, Kühlmann ile Brest Litovsk'ta Rus işgalindeki toprakların boşaltılması konusunu görüşmesi: (**TR**, 368).

: Kief'in Bolşevikler tarafından işgali: (**TR**, 388).

16 OCAK 1918 : 3'üncü Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın, Maveray-ı Kafkas Hükümeti temsilcilerinin Brest-Litovsk'a gönderebileceklerine ilişkin Tiflis'e mektubu: (**GGKM**, 95).

: Vehip Paşa'nın, Rus Kafkas Ordusu Komutanı General Odişelidze'ye, Rus işgali altındaki topraklarda, Osmanlı vatandaşlarına Ermeniler'in yönelttikleri tecavüzlerin durdurulmasını rica eden mektubu: (**BDHE**, 86).

17 OCAK 1918 : Brest-Litovsk'ta, Sovyet heyetinin tezlerinde ısrarı üzerine Alman General Hoffmann'ın eski Rus İmparatorluğu'nda 150.000 kilometrekareden fazla toprak talebinde bulunan bir harita ile Alman Hükûmeti'nce tatbik edilen hattın kabulünü isteyen muhtırayı Troçki'ye verişi: (**BLM**, 384; **TR**, 373).

: General Hoffmann'ın ültimatomundan sonra Sovyet heyetinin talebiyle, Brest Litovsk'taki konferansa on gün ara verilişi: (**TR**, 345; **UİT**, II, 378-379; **BDST**, II, 153; **TA1**, VIII, 103).

: Osmanlı Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey'in, Brest Litovsk'ta, Türk topraklarının boşaltılması ve Ermeni milis kuvvetleri kurulması konusunu Troçki ile görüşmesi: (**BLM**, 387; **TR**, 370).

: General Hoffman'ın ültimatomu üzerine Sovyet delegasyonu başkanı Troçki'nin hükûmetiyle görüş alış verişinde bulunmak amacıyla 29 Ocak'ta geri döneceğini belirterek, delegasyon başkanlığını A. Joffe'ye bırakarak, Brest Litovsk'tan ayrılışı: (**UİT**, II, 379).

: Petrograt'ta Sovyetler Kurucu Meclisi'nin toplanışı: (**BDST**, II, 207; **ML**, 638; XI, 488; **BLM**, 387; **TR**, 462).

: Sovyetler İcra Komitesi Başkanı Sverdlov'un Petrograt'ta toplanan Sovyetler Kurucu Meclisi'nin açılış oturumunda Ermeni Dekreti'ni öven konuşması: (**TR**, 337).

: Tufeyle'nin İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 147).

: Karaağaç'ın (Edirne) bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

19 OCAK 1918 : Sovyetlerde toplanan kurucu meclisin yeni rejime karşı tutumu nedeniyle Halk Komiserleri Meclisi'nce dağıtılışı: (**BDST**, II, 207; **ML**, III, 638 / XI, 488).

: Troçki'nin Petrograt'a gelişi: (**TR**, 373).

: Osmanlı Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey'in, Ermeni Kararnamesi'nin birinci maddesini protestosu: (**TSİ**, 18).

: Ardanuç'un Ruslar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 8).

: Seyitler'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 79).

20 OCAK 1918 : İçinde Yavuz ve Midilli'nin de bulunduğu Osmanlı donanmasının İmroz adasına baskın yapmak amacıyla, Çanakkale'den çıkışı; donanmanın bir mayın tarlasına düşüşü ve Midilli'nin batışı: (**İOTK**, IV, 447; **MO**, 3568; **TA1**, XI, 336; XIV, 191).

: Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü'nün, Osmanlı donanması ile birlikte Çanakkale Boğazı'nın çıkışındaki mayın tarlasında yol bulma çalışmalarına katılışı: (**BDHATS**, 35).

: Ahmet İzzet Paşa'nın, Kafkas Cephesi'nde Ruslar'ın silâhlı Osmanlı kıtaları oluşturmasını protesto ederek, A. Joffe'ye yazılı başvurusu ve A. Joffe'nin buna, bu olayın Ermeni birliklerinin millîleştirilmesi olduğu şeklindeki yanıtı: (**BLM**, 390; **TR**, 373).

: İspir'de, Ermeni tecavüzlerine karşı direnişi gerçekleştirmek amacıyla Şuralar Cemiyeti'nin kuruluşu: (**BDHE**, 129).

21 OCAK 1918 : 11 uçaktan oluşan İngiliz Hava Filosu'nun, Kifri'deki Türk hava alanına saldırısı; Türk uçaklarının karşı koyuşu ve hava çatışması; bir İngiliz bir de Türk uçağının düşürülüşü: (**BDHTH**, 231).

: İngiliz ve Fransız cephelerine karşı Alman Genelkurmayı'nın Ludendorf'un görüşleri doğrultusunda Saint Quentin'den saldırı kararı: (**BDST**, II, 179; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV, 186-187).

21/22 OCAK 1918 : Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'nin barış görüşmeleri için Troçki Plânı'nı kabul edişi: 1-Rus ordusu terhis

edilecek; 2- Alman tehdidine karşı Alman kamuoyunun yardımı sağlanacak; 3- Alman birlikleri harekete geçerse Alman koşulları kabul edilecek; Troçki'nin plân üzerine yorumu: "Ne savaş ne barış": (**BDST**, II, I53; **ML**, VII,103).

22 OCAK 1918 : Ukrayna Redası'nın Ukrayna'nın bağımsızlığını ilân edişi: (**TR**, 388).

: Avusturya-Macaristan savaş meclisinin Ukrayna ile ayrı bir barış yapılmasını kararlaştırması: (**BDST**, II,155; UİT, II, 582-5883).

: Vehip Paşa'nın, Rus ve Gürcü askerî makamları nezdinde Erzincan ve çevresinde Ermenilerin Müslümanlara yönelik mezalimini protesto edişi: (**TR**, 465).

23 OCAK 1918 : Don Kazaklarının Don Cumhuriyeti'ni ilân edişleri: (**İSR**, III).

: Gürcü, Ermeni ve Rumlardan oluşan 2000 kişilik çetenin Polathane kasabasını işgal edişi ve Türkleri katledişi: (**YŞP**, I41).

: 3'üncü Ordu Komutanlığı'nın birliklerine, Ruslar ve Ermenilere yönelik ileri harekâta hazırlık emri verişi: (**BCHTH**, V, 150).

24 OCAK 1918 : Batı Avrupa'da General Pétain'in genel mevcudun azlığı nedeniyle müttefik orduya Alman saldırıları karşısında savunmada kalınması emri: (**ML**, III, 949).

25 OCAK 1918 : Cemal Paşa'nın 12 Aralık'ta bırakmış olduğu 4'üncü Ordu Komutanlığı görevini Falkenhein'e devredişi: (**AHE**, 120).

26 OCAK 1918 : Sovyet Hükûmeti'nin Romanya ile diplomatik ilişkilerini kesme kararı: (**UİT**, III, 14-15).

27 OCAK 1918 : Finlandiya'da Bolşeviklerin ayaklanışı; Helsinki'de, Halk Komiserliği'nin, kuruluşu; hükûmetin Vaasa kentine sığınışı: (**UİT**, III, 8; **ST1**, 506; **TA1**, XVI, 342; **ML**, IV, 681).

28 OCAK 1918 : Sovyetlerde 'Kızıl Ordu' nun kuruluşu: (**ML**, III, 638 / VII, 882 / XI, 488; **BDST**, II, 207).

: Almanya'da maden işçilerinin ayaklanışı: (**BDST**, II, 165).

: Polathane'nin Ordus köyünün Ermeni ve Rum çetelerince basılışı ve halkının katledilişi: (**YŞP**, 141).

: Miralay Kâzım Karabekir Bey'in 1'inci Kafkas Kolordusu Kumandanlığı'na atanışı: (**KK**, 17).

29 OCAK 1918 : Bolşeviklerin Kief'e girişi: (**BLM**, 391).

: Troçki'nin Brest Litovsk'a dönüşü ve müzakerelerin yeniden başlayışı: (**TR**, 375; **BLM**, 391).

: Vehip Paşa'nın Rus General Przevalskiy'e, Rus işgali altındaki bölgelerde, Ermenilerin İslâm ahaliye yönelttikleri zulmün had safhaya ulaştığına ilişkin mektubu: (BDHE, 87).

30 OCAK 1918 : Brest Litovsk'ta çalışmalarına ara veren konferansın çalışmalarına yeniden başlaması: (**UİT**, II, 579-580).

: Kars İslâmları Kongresi'nin açılışı: (**CGK**, 953).

31 OCAK 1918 : Kars İslâmları Kongresi'nin kapanışı: (**CGK**, 953).

1 ŞUBAT 1918 : Bolşeviklerin Ukrayna'ya saldırıları ve Harkov'da yeni ve geçici bir hükûmetin kuruluşu: (**BDST**, II, 155).

: Versailles'te toplanan Müttefikler Arası Yüksek Savaş Konseyi'nin komuta sorununu ele alışı: (**BDST** , II, 175-177).

: Vehip Paşa'nın, Rus Generali Przevalski nezdinde Erzincan ve yöresindeki Ermeni mezalimini protesto eden yazısı: (**TR**, 465).

2 ŞUBAT 1918 : Versailles'te toplanan Müttefikler Arası Yüksek Savaş Konseyi'nin bir yürütme komitesi kurulmasını kararlaştırması: (**BDST**, II, 177).

: Vehip Paşa'nın Rus General Przevalskiy'e, işgal altındaki yörelerde Ermeni zulmünü anlatan yeni mektubu: (**BDHE**, 87).

3 ŞUBAT 1918 : Ukrayna'da hükûmetin devrilişi nedeniyle Brest Litovsk Barış Konferansı'na ara verilişi: (**UİT**, II, 580).

: Brest-Litovsk'ta Talat Paşa'nın başkanlığındaki Türk heyeti ile Troçki başkanlığındaki Rus heyeti arasında özel görüşme ve Türk heyetinin Rusların bırakışma kararına aykırı olarak Türk arazisinde Ermeni ve Gürcülerden gönüllü kıtalar oluşturmasını protesto

ederek bu tür çalışmalara son verilmesini isteyişi: (**BLM**, 391; **TR**, 375; **ES**, I25; **BGS**, 511).

: Rus birliğinin İspir'den ayrılışı: (**BDHE**, 130).

4 ŞUBAT 1918 : Almanya'da maden ocak ve işletmelerinin askeri alanlar ilân edilişi: (**BDST**, II, 165).

: İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın Şerif Hüseyin'e mesajı: "Majeste Kral Yönetimi, Arap halklarının özgürlüğe kavuşturulması konusunda daha önce üstlenmiş bulunduğu sorumluluğu yeniden doğrular": (**ATEL**, 237).

5 ŞUBAT 1918 : Berlin'de İttifak Devletleri diplomatları ve Yüksek Askerî Kurulu ile ortak bir toplantı düzenleyen Kuhlmann ve Czernin'in Ukrayna Merkez Redası ile bir anlaşma yapıp-yapmama konusunu görüşmeleri: (**UİT**, II, 580-581; **BDST**, II, 155).

: Rus Cephesi gerisinde anarşinin artması nedeniyle 18 Aralık 1917 tarihli Türk-Rus özel mütarekesinin feshi: (**MMESI**, 570).

: Kelkit'in Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 31).

6 ŞUBAT 1918 : Rus General Odişelidze'nin, Vehip Paşa'nın mektubuna, Ermeniler'in Erzincan'daki zulmünden büyük üzüntü duyduğunu, bunun, bu kentte Müslümanların bir ihtilâl yapmalarından korkulduğu için yapıldığını belirten cevap mektubu: (**BDHE**, 87).

7 ŞUBAT 1918 : Troçki'nin Brest-Litovsk'ta Türk delegasyonu başkanlığına ve diğer heyetlere, Sovyet askerlerinin 29 Ocak 1918'de Kiev'e girdiklerini ve Kiev'deki Ukrayna Redası'nın düşürüldüğünü ve bundan böyle Ukrayna ve Sovyetler arasında fedaratif esaslar üzerinde bir birlik meydana getirildiğini resmen bildirişleri: (**BLM**, 391; **TR**, 377).

: Vehip Paşa komutasındaki 3'üncü Ordu'nun Bitlis'ten Trebolu'ya kadar uzanan cephe üzerinde altı koldan Ruslara karşı harekete geçişi; Kelkit'in kurtarılışı; Erzincan'da Sansa ve Cebice Boğazlarının ele geçirilişi: (**ML**, III, 950; **BDHTH**, II/2, 318; **1DS3**, 29).

: Tekrit'in İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 158).

: Osmanlı Hariciye Nazırı Halil Bey'in (Menteş) boğazların eskiden olduğu gibi dünya devletlerinin ticaretine açık olacağına ilişkin resmî beyanı: (**YT**, I, 83).

8 ŞUBAT 1918 : Bolşeviklerin Viladikafkas'ı ele geçirişleri: (**BDSOO**, 36).

9 ŞUBAT 1918 : Almanya ve müttefiklerinin Ukrayna Redası ile anlaşmaya varmaları ve ortak bir metni imzalamaları: (**TR**, 346; **BDST**, II, 152; **TA1**, VIII, I03; **20YT**, I, 421; **UİT**, II; 581-582; **STD**, 305; **ST1**, 265; **TR**, 389; **İDS**, 94; **BLM**, 393).

: Brest-Litovsk'ta Türk ve Sovyet heyetleri arasında ortak sorunlar üzerinde komisyon çalışması: (**TR**, 377).

: Brest-Litovsk'ta Alman heyetinin, Sovyet heyetine barış koşullarını kabul etmeleri için ültimatomu: (**UİT**, II, 582-583; **20YT**, I, 421).

: Sovyet Başdelegesi Troçki'nin Alman heyetinin ültimatomunu reddi ve konferansın dağılışı: (**UİT**, II, 583; **20YT**, I, 421; **TA1**, VIII, 103).

: Sadrazam Talat Paşa başkanlığındaki Türk heyeti ile Troçki başkanlığındaki Sovyet heyetinin, Brest Litovsk'taki ikinci özel görüşmesi: (**BLM**, 391).

10 ŞUBAT 1918 : Eski Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit'in Beylerbeyi Sarayı'nda ölümü: (**İOTK**, IV, 437-438; **MO**, 3567; **ML**, I, 32).

: Sovyet Hükûmeti'nin yabancılara ait mülk ve işletmelerin devletleştirildiğine ilişkin kararnamesi: (**UİT**, II, 534).

: Sovyet Hükûmeti'nin devletin dış borçlarının kaldırıldığına ilişkin kararnamesi: (**UİT**, II, 534).

: Brest-Litovsk'ta Sovyet delege başkanı Troçki'nin, Almanlar'ın arazi ilhakına dayanan barışın kabul edilmeyeceğini bildiren demeci: (**TR**, 346; **BLM**, 392).

: Troçki'nin bir barış anlaşması sağlanmadan savaş durumunun bittiğini ve bütün Rus ordusunun terhis edildiğini açıklayışı: "Yetkilerim bitti gidiyorum": (**BGS**, 513).

: Troçki'nin Brest-Litovsk'tan Petrograt'a gitmek üzere ayrılışı: (**TR**, 347).

: Osmanlı Sadrazamı Talat Paşa, Ahmet Nesimi Bey ve Ahmet İzzet Paşa'nın Brest Litovsk'tan ayrılışları: (**BLM**, 396).

: Romanya'nın, Almanya ve Avusturya-Macaristan Hükûmetlerine bir an önce barış yapılması yolundaki çağrısı: (**ST1**, 456; **BDST**, II, 158; **UİT**, III, I6).

: Ermeni asıllı General Odişelidze'nin, Erzurum Müfrezesi Karargâhı adını, 'Birinci Müstakil Ermeni Livası Karargâhı' olarak değiştirişi: (**BDHE**, 83).

11 ŞUBAT 1918 : Sovyet Hükûmeti'nin dış borçları kaldırma ve yabancı mallarına el koyma kararının ilgili devletler tarafından protesto edilişi: (**UİT**, II, 534).

: ABD Başkanı W. Wilson'un 8 Ocak 1918 tarihli 14 noktayı içeren programını tamamlayıcı dört ilkeyi açıklayan söylevi: "Bu savaş kapsamındaki her toprak anlaşması, rakip devletlerin isteklerinin düzenlenmesi ya da uzlaştırılmasından ibaret olmayıp, söz konusui halkların çıkarına ve yararına yapılmış anlaşmalar olmalıdır": (**MMM**, 14; **BSVB**, 253).

: Osmanlı 3'üncü Ordusu Komutanı Vehip Paşa'nın, Rus General Odişelidze'ye Ermeniler'in Müslüman halka uyguladıkları kıyımın durdurulmasını isteyen telgrafı: (**TR**, 465; **TSİ**, 19).

: Irak ve Havalisi Komutanlığı karargahının Nasıriye'ye nakli: (**BDHTH**, III/1, 137).

12 ŞUBAT 1918 : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın buyruğuyla Vehip Paşa komutasındaki 3'üncü Osmanlı Ordusu'nun Ermeni mezaliminin önüne geçmek için Ermeni komitecilerinin eline geçen bölgeleri geri almak amacıyla harekete geçişi: (**ES**, 125; **BOÇS**, 2; **BLM**, 398; **TR**, 381; **MO**, 3567; **A**, 766; **İOTK**, IV, 446; **ML**, III, 950; **BCHTH**, V, 150).

13 ŞUBAT 1918 : 18 Aralık 1917 tarihli Erzincan Antlaşması uyarınca, Rus kuvvetlerinin geri çakilmesinden sonra, Doğu Anadolu'nun çok yerinde kontrolü eline geçirmiş olan Ermeniler'den Erzincan'ın geri alınışı; Kâzım Karabekir komutasındaki 1'inci Kafkas Kolordusu'nun, Erzincan Ovası'na inerek kente girişi: (**BOÇS**, 2; **BLM**, 398; **ŞKHB**, 25; **BSG**, 513; **DSED**, 30-31; **İOTK**, IV, 446;**MO**, 3568; **E**, 766; **ML**, III, 950 / V, 343; **1DS3**, 29; **KK**, 18; **EYTS**, 17).

: Giresun (Eynesil) ve Görele'nin Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 31).

: II. Wilhelm başkanlığında, Hamburg'ta yapılan ve Almanya Şansölyesi Hertling Dışişleri Bakanı Kuhlmann, Genelkurmay Başkanı Hindenburg, Kara Kuvvetleri Komutanı Ludendorf ve yüksek rütbeli subayların katıldığı toplantıda, Ruslara karşı yeni bir savaşın başlatılmasının, Ukrayna'nın işgal edilmesinin, Narva'ya kadar Baltık ülkelerinin işgalinin, Rusya'ya karşı harekete geçecek Çin birliklerinin desteklenmesinin kararlaştırılması: (**BDST**, II, 156; **STD**, 304-305; **UİT**, II, 583-584; **TA1**, VIII, 103-106).

14 ŞUBAT 1918 : Ermenilerin Bayburt'ta Müslümanlar'dan oluşan yüzlerce kişiyi katledişi: (**E**, 776-777).

: Sovyet Rusya'da Julien takvimi yerine Gregorien takviminin kullanılmasına geçilişi: (**HTMT**, 162; **Rİ**, 119).

: 15'inci Kolordu'nun Erzincan'a yerleşmesi: (**BOÇS**, 2).

15 ŞUBAT 1918 : Gümüşhane, Tonya, Vakfıkebir ve Torol'un Rusların I8 Aralık1917 tarihli Erzincan Antlaşması gereğince çekilmesinden sonra, buralara yerleşmiş olan Ermeni birliklerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 31, 56).

: Ermenilerin Bayburt'ta çok sayıda Türkü katledişleri: (**YŞP**, 142).

: *Sansa Boğazı'nın 3'üncü Ordu birliklerinin* kontrollerine geçişi: (**BDHE**, 143).

16 ŞUBAT 1918 : Tatvan'ın Ruslardan sonra Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 17).

: Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, 6'ncı Ordu Komutanı Halil Paşa'ya telgrafı: "Görüştüğüm Avusturyalı yarbayın Bakü'nün durumu hakkında verdiği malûmattan anlaşıldığına göre, Azerbaycan halkının düşmana karşı teşkilâtlanmaya ve savaşmaya istekli olduğu, ancak onları teşkilâtlandıracak ve idare edecek bir lider bulunmaması nedeniyle harekete geçemedikleri kanaatini edindim": (**BDSOO**, 42).

: Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, üvey kardeşi Kaymakam Nuri Bey'i merkez heyeti başkanı olarak Tahran'a, Kaymakam Şevket Bey'i Dağıstan'a, Bnb. Naim Cevat Bey'i Afganistan'a ve Halil Paşa'nın uygun bulacağı diğer subayları da

Kafkasya'nın ve Türkistan'ın çeşitli bölgelerine teşkilâtlanmak için gönderilmesini isteyen emri: (**BDSOO**, 42).

: Litvanya Meclisi'nin ülkenin bağımsızlığını ilânı: (**ST1**, 507; **ML**, VIII 19).

: Alman Genelkurmayı'nın Rus Cephesi'ndeki ordularına Ruslara karşı hareketin 18 Şubat günü öğle üzeri başlayacağını bildirişi: (**UİT**, II, 583-584).

17 ŞUBAT 1918 : Akçaabat'ın (Polathane) Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 55).

: Ermeni Generali Antranik'in Erzurum'a gelişi ve bu yöredeki Ermeni birliklerinin komutasını üstlenişi: (**BCHTH**, V, 153).

: Troçki'nin barış görüşmelerini bırakıp gidişini Bolşeviklerin mütarekeyi bozması biçiminde yorumlayan Almanya Hükûmeti'nin, Berlin'de savaşa devam kararı: (**BGS**, 517; **TSİ**, I9).

: Almanya'nın Sovyet Hükûmeti'ne iki ülke arasındaki mütarekenin sona erdiğini ve saldırıya geçeceklerini bildirişleri: (**TA1**, VIII, 103; **UİT**, II, 588-584; **BLM**, 393; **TR**, 347).

18 ŞUBAT 1918 : Almanya ve Avusturya-Macaristan ordularının, bütün Rus Cephesi boyunca ilerlemeye başlamaları: (**BGS**, 513; **BDST**, II, 156-157; **UİT**, II, 583-584; **BLM**, 393; **TR**, 347).

: Alman Büyük Elçisi'nin savaş kararını Bab-ı Ali'ye bildirişi: (**BGB**, 513).

18/19 ŞUBAT 1918 : Petersburg'ta toplanan Rus Halk Komiserleri Sovyeti'nin, Alman ileri harekâtını hararetli bir biçimde müzakeresi ve bu müzakerelerde Troçki'nin istifa tehdidi: (**BLM**, 393; **BGS**, 514; **UİT**, II, 585-586; **TA1**, VIII, 103).

: Troçki'nin Alman General Hoffmann'a, Almanların barış koşullarının kabul edildiğine dair telgrafı: (**BLM**, 394; **BGS**, 514; **Rİ**, 388).

19 ŞUBAT 1918 : Viladimir İlyiç Lenin'in radyodan bir konuşma yaparak, Almanların Brest-Litovsk'ta öne sürdükleri barış koşullarının kabul edildiğini bildirişi: "Ortaya çıkan durum karşısında, Rus Halk Komiserleri

Sovyeti dörtlü İttifak Devletlerinin delegeleri tarafından Brest-Litovsk'ta önerilmiş bulunan barış koşullarını kabul etmek ve bu koşullar çerçevesinde hazırlanan barış antlaşmasını imzalamak zorunda kalmakktadır": (**UİT**, I, 585-586; **TA1**, VIII, 103; **TR**, 347).

: Almanya Büyük Elçisi'nin Osmanlı Hükûmeti'ne bir nota vererek Ukrayna'nın yardım istediğini, Rusların askerlerin terhisi sözünün Ukrayna'ya yüklenmek için ortaya atılmış bir hile olduğunu bildirişi: (BGS, 513).

: Filistin Cephesi'nde İngilizlerin, Şeria nehrinin doğusunda, Kudüs-Eriha yönünde saldırıya geçişleri: (**İOTK**, IV, 445; **MO**, 3568; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV,190; **BCHTH**, V, 22).

: Bayburt'un Rus işgalinden sonra Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 31; **ML**, III, 950; **1DS3**, 29; **BCHTH**, V, 153).

20 ŞUBAT 1918 : Çayırlı'nın (Mans) Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 25).

: Erzurum'da Ermenilerin yüzlerce Türkü topluca katledişleri: (**E**, 764-766; **BDHE**, 88).

: Alman Büyük Elçisinin Rusya'ya verilecek ültimatomun ana esaslarını Osmanlı Hükûmeti'ne bildirişleri: (**BGS**, 514).

: Filistin Cephesi'nde Talatdum'un İngiliz birliklerinin eline geçişi: (**BCHTH**, V, 23).

21 ŞUBAT I918 : Petersburg'ta Lenin'in sosyalist ülkenin tehlikede olduğunu belirterek bütün ülkeyi yabancı kuvvetleri geri püskürtmek için direnmeye ve örgütlenmeye çağırışı: (**UİT**, II, 586-587).

: Filistin Cephesi'nde İngilizlere bağlı ANZAK Süvari birliklerinin Eriha'ya girişleri: (**MO**, 3568; **İOTK**, IV, 445; **ML**, III, 950; **FS**, 172).

: Alman Dışişleri Bakanı Kuhlmann'ın, Anadolu'nun doğusundaki askerî hareketle ilgili notası: (**BGS**, 513-514).

: Fethiye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, 77)

22 ŞUBAT 1918 : 3'üncü Ordu'ya bağlı birlikler ile Hamit Bey müfrezesinin tamamen yakılmış durumda olan

Mamahatun'nu (Tercan) Ermenilerden kurtarışı: (**ŞKHB**, 25; **BOÇS**, 2; **E** , 766; **ML**, III, 950; **1DS3**, 29; **BCHTH**, V, 153; **BDHE**, 143).

23 ŞUBAT 1918 : Alman Hükûmeti'nin Sovyet Hükûmeti'nin barış çağrısına yeni bir ültimatomla yanıt verişi ve yeni koşullar öne sürüşü: (**UİT**, II, 557-558; **TR**, 382).

: Kafkasya'da, Krenski döneminde meclis için seçilmiş üyelerin toplanarak Gürcü, Azeri, Dağıstanlı ve Ermenilerden oluşan Ön Kafkas Birleşik Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurduklarını ilanı: (ED1, 234).

: Kızılordu'nun ilk birliklerinin kuruluşu: (TR, 348; BLM, 394).

23/24 ŞUBAT 1918 : Lenin'in Sovyetler Kongresi'nde, Almanların yeni ültimatomlarında öne sürdükleri yeni koşulların kabul edilmesini isteyen konuşması ve bu önerilerin kongre tarafından kabul edilişi: (**20YT**, I, 438; **BDST**, II, 157).

24 ŞUBAT 1918 : Harputlu Yakup Şevki Paşa komutasındaki 2'nci Kafkas Ordusu'nun Trabzon ve Maçka'yı (Cevizli) Rus-Ermeni işgalinden kurtarışı: (**ŞKHB**, 55-56; **BSG**, 513; **İOTK**, IV, 446; **MO**, 3568; **ML**, III, 950 / XII, 248; **1DS3**, 29).

: Bükreş'te, Romanya ile İttifak devletleri arasında mütareke görüşmelerinin başlayışı: (**BDST**, II, 159-160; **ST1**, 456; **UİT**, III, 16).

: Sovyet Merkez Yürütme Komitesi'nin Alman ültimatomunun kabul edildiğini Berlin, Viyana, Sofya ve İstanbul Hükûmetlerine resmen duyuruşu: (**UİT**, II, 588; **20YT**, I, 436; **BDST**, II, 157).

: Alman Şansölyesi Hertling'in Türkiye'nin mülki tamamiyeti konusunda Alman İmparatorluğu'nca önemine değinen konuşması: "Türkler daima tesirli yardımımıza itimad edebilirler": (**YT**, I, 83).

25 ŞUBAT 1918 : von Falkenhein'in, Kudüs yenilgisinden sonra Yıldırım Ordüları Grubu Komutanlığı görevinden alınışı ve yerine Liman von Sanders Paşa'nın atanışı: (**AY**, 102; **AYF**, 182; **BDSAM**, 515; **OİİH**, 667).

: Aşkale, Araklı, Arsin, Çaykara, Of, Sürmene ve Yomra'nın Ermeni ve Ruslardan kurtarılışı: (**ŞKHB**, 25, 56-57; **BOÇS**, 2; **BCHTH**, V, 153; **BDHE**, 126, 144).

: *Türk ve Ermeniler arasında Hoduçur çarpışmaları:* (**BDHE**, 134)

: Alman ordusunun, Rusya'nın Pskov yöresini ele geçirişi: (**UİT**, II, 588; **20YT**, I, 421, 436).

: Sovyet Hükûmeti'nin askerî harekâtı sürdüren Almanya'yı protesto edişi: (**UİT**, II, 588).

26 ŞUBAT 1918 : Alman savaş uçaklarının Venedik'i bombardımanı: (**TB**, 1976).

: 3'üncü Ordu birliklerince, Yeniköy'ün Ermenilerden kurtarılışı: (**BCHTH**, V, 153; **BDHE**, 108, 144).

27 ŞUBAT 1918 : Avusturya-Macaristan'ın Dışişleri Bakanı Czernin aracılığıyla, Romanya Kralı Ferdinand'a, 48 saat içinde İttifak Devletleri ile bir barış antlaşması imzalayabilecek bir hükûmet kurmasını, aksi takdirde tahtını terketmek zorunda kalacağını belirten sözlü ültimatomu: (**UİT**, III, 17; **TA1**, VIII, 104; **BDST**, II, 159).

28 ŞUBAT 1918 : Brest Litovsk'ta, Sovyet delegasyonu başkanı Skolnikov'un, Alman askerî harekâtını protestosu: (**UİT**, II, 589; **BDST**, II, 157).

: Kandilli'nin (Karabıyıkhanları) Ermenilerden kurtarılışı: (**BDHE**, 144)

1 MART 1918 : Romanya Kralı Ferdinand'ın, Avusturya-Macaristan'ın ültimatomunu kabulü ve Viyana'nın istediği Marghiloman'ı hükûmeti kurmakla görevlendirişi: (**BDST**, II, 159; **UİT**, III, 13; **TA1**, VIII, 104).

: Brest-Litovsk'ta, Sovyetler Birliği ile İttifak Devletleri arasında barış konferansına yeniden başlanışı: (**TA1**, VIII, 103; **UİT**, II, 589; **BDST**, II, 157).

: Finlandiya ile Rusya arasında dostluk antlaşması: (**UİT**, III, 9).

: Alman kuvvetlerinin Ukrayna'nın başkenti Kiev'e girişi: (**ML**, 295).

: Cheidze'nin çağırısı üzerine Mavera-yı Kafkas Seymi'nin toplanışı: (**EBY**, 248).

2 MART 1918 : Rize İkizdere (Çağırankaya) ve Kalkandere'nin Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 52).

: Andranik'in, yanında Dr. Zavriev olduğu halde Erzurum'a gelişi: (**BDHE**, 84).

: Ermeni çetelerinin Tepeköy'deki İslâm halkı katledişi: (**BDHE**, 100).

: Ortabahçe köyünün Ermenilerden kurtarılışı: (**BDHE**, 144).

: Moskova'ya elçi olarak atanan Galip Kemali Bey'in Berlin üzerinden Moskova'ya gitmek amacıyla İstanbul'dan ayrılışı: (**TR**, 400).

3 MART 1918 : Brest-Litovsk'ta, Sovyet Hükûmeti ile Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan heyetleri arasında "Brest Litovsk Barış Antlaşması" nın imzalanışı: 1- Rus ordusu terhis edilecek; 2- Sovyet Rusya Polonya, Litvanya, Finlandiya ve Estonya topraklarını terkedecek; 3- Alman işgalindeki Rus toprakları Almanya'ya terkedilecek; 4- Kars, Ardahan ve Batum Osmanlı Devleti'ne verilecek; 5- Finlandiya'nın bağımsızlığı Sovyet Hükûmeti'nce tanınacak; 6- Sovyet Rusya, Ukrayna Merkez Redası ile bir barış antlaşması imzalayacak; 7- Sovyetlerin Aolan adalarındaki tahkimatına son verilecek: (**BDST**, II,157-158; **20YT**, I, 421; **ST1**, 456; **STD**, 305; **MO**, 3567; **UİT**, II, 591-593; **ML**, II, 568 / III, 944; **TA1**, VIII,103-104; **BLM**, 396; **BGS**, 499; **TSİ**, 43, 44-49; **GGKM**, 96; **BDSOO**, 15).

: Osmanlı kuvvetlerinin 1914 Osmanlı-Rus sınırına ulaşmaları: (**MMES1**, 570).

: İspir'in Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 26).

: İttifak Devletleri ile Romanya'nın Buftea'da Romanya'nın teslim olması için öngörülen koşulları görüşmeleri: (**İDS**, 94).

: Tiflis'te toplanan Mavera-yı Kafkas Seymi'nin, Türkiye ile müzakereye girişilmesi kararı: (**TR**, 467).

: Şikak Aşireti Lideri İsmail Ağa Alihani'nin (Şikak), Güneyşehir'de, Nasturilerin lideri Mar Şemun'u öldürtüşü: (**BDDA**, 94).

4 MART 1918 : Almanya'nın Aoland adalarına el koyuşu ve Aoba ile Narva'yı işgali: (**UİT**, II, 589 / III, 10; **20YT**, I, 421, 436).

: Fahrettin Paşa'nın çabalarıyla Medine'de Daimi Telgraf İstasyonu'nun kuruluşu: (**İBG**, 374).

: Bir İngiliz tugayının Telnimrin mevzini iki yandan kuşatacak biçimde taarruza geçişi: (**BCHTH**, V, 31).

: Dargeçit köyü ahalisini katleden Ermenilerin, Türk öncü birliklerinin köye yaklaşması üzerine burayı yakarak kaçışları: (**BDHE**, 105).

5 MART 1918 : Sovyet Hükûmeti ile Romanya'nın Yaş'ta bir ön barış metnini imzalayışları: 1- Romanya iki ay içinde Baserabya'yı boşaltacak; 2- Romanya Rusya'ya karşı hiç bir şekilde harekâta girişmeyecek; 3- Rusya Baserabya'daki buğday fazlasını Romanya'ya verecek: (**UİT**, III, 15; **BCHTH**, V, 4).

: Romanya ile İttifak Devletleri arasında Buftea'da bir ön barış antlaşmasının imzalanışı: 1- Romanya tarım ürünlerini uzun yıllar boyunca yalnız Almanya ve Avusturya-Macaristan'a satacak; 3- Romen petrolleri 90 yıllık süre içinde İttifak Devletlerine kiralanacak; 3- Dobruca'nın Çernovadi-Köstence demir yolu hattına kadar olan bölümü Bulgaristan'a bırakılacak; 4- Kuzey Dobruca, Avusturya-Macaristan ile Almanya arasında paylaşılacak; 5- Baserabya Romanya'ya verilecek: (**BDST**, II 159; **UİT**, III, 18; **ST1**, 456; **TA1**, VIII, 104).

: Çat'ın (Oyuklu) Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 25).

6 MART 1918 : Rus Bolşevik Partisi'nin VII. Kongresi'nin toplanışı ve Brest-Litovsk Barış metninin maddeler hâlinde görüşülmesi: (**BLM**, 401; **TR**, 350).

: Ermenilerin Karasu'nun kuzeyindeki Tikkir köyünü ele geçirişleri:(**KK**, 81).

: Ermeni çetelerin Sakalıkesik'e girişleri ve Türk milislerinin direnişi üzerine geri çekilişleri: (**BDHE**, 125).

7 MART 1918 : Almanya ile Finlandiya arasında barış antlaşması: (**UİT**, III, 18).

: Tekrit'in İngilizlerden Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 158).

: Rusya'da Sosyal Demokrat Parti'nin adının Komünist Parti (Bolşevik Parti) olarak değiştirilişi: (**İDT**, II, 171; **ML**, XI, 488).

: Kâzım Karabekir Paşa'nın Ermeni reislerine mektubu: "Erzurum'da medeniyet ve insanlığa büsbütün aykırı olan hareketleri yapmaktan vazgeçerek, en son 9 Mart 1918 akşamına kadar Erzurum'u...bırakarak Kafkasya içlerine çekilmenizi ihtar ediyorum": (**KK**, 81).

9 MART 1918 : Filistin Cephesi'nde İngiliz kuvvetlerinin Nablus kenti yönünde saldırıya geçişleri ve Ebutulul ve bunun doğu ve batısındaki tepelerin İngilizler'in eline geçişi: (**MO**, 3568; **İOTK**, IV, 445; **BCHTH**, V, 25).

: Irak Cephesi'nde İngilizlerin Hit kasabasını işgali: (**İOTK**, IV 445; **MO**, 3568).

: Türk ve Ermeniler arasında Mohurgot çarpışması: (**BDHE**, 135).

10 MART 1918 : 3'üncü Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın, Mavera-yı Kafkas Hükûmeti'nden askerî güçlerini Brest-Litovsk Antlaşması'na uygun olarak Elviya-i Selase'den (Kars Ardahan Batum) çekmesini isteyen radyo-telgraf mesajı: (**TSİ**, 21; **TR**, 467).

: Osmanlı Hükûmeti ile müzakerelerde bulunmak için Seym tarafından gönderilen Gürcü Çhenkeli başkanlığındaki Kafkas Heyeti'nin Trabzon'a gelişi: (**TR**, 467).

: Ermenilerin Erzurum bölgesinde büyük bir katliam eylemine geçmeleri: (**E**, 764-765,772; **MOAP**, III, 489; **BDHE**, 92-93).

: Pazar (Atine) ve Çayeli'nin (Mopavri) Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 52-53).

11 MART 1918 : Filistin Cephesi'nde İngilizlerin Nablus yönündeki saldırılarının Türklerin direnişi karşısındaki başarısızlığı: (**MO**, 3568; **İOTK**, IV, 445).

: Fındıklı'nın (Viçe) Rus işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 52).

: Kâzım Karabekir Paşa'nın kuvvetleriyle Erzurum Müstahkem Mevkiine saldırısı; Karlıova (Kaniriş) ve Ilıca, Ağören, Ömertepe, Kahramanlar, Yarımca, Gez

ve Tepeköy 'ün Ermenilerden geri alınışı: (**ŞKHB**, 16; **BOÇS**, 4; **KK**, 83-84; **BCHTH**, V, 154; **BDHE**, 146).

12 MART 1918 : Ermeni General Antranik'in Erzurum'da bir harp meclisi toplayışı ve Erzurum'un boşaltılmasına karar verilişi: (**BCHTH**, V, 154; **BDHE**, 148).

: *Doğu Anadolu'dan Rusların çekilmesinden sonra* Ermenilerin kontrolüne geçmiş olan Erzurum'un 2 yıl 25 gün süren işgalden sonra Kâzım Karabekir Paşa kumandasındaki 15'inci Kafkas Kolordusu tarafından kurtarılışı ve kentte büyük yangın: (**ŞKHB**, 25; **BGS**, 513; **BOÇS**, 4; **BLM**, 398; **İOTK**, IV, 446; **MO**, 3568; **E**, 767; **ML**, III, 950 / IV, 333; **KK**, 18; **BDHE**, 148).

: Ermenilerin Yeşilyayla köyünde ve Hasankale ve köylerinde yaşayan Türklere yönelik yoğun katliam eylemleri: (**EYTS**, 19-20; **BDHE**, 93, 115).

: 15'inci Kolordu Karargâhı'nın Erzurum'a nakli: (**BOÇS**, 4).

: Malazgirt, Hınıs, Ardaşen ve Çamlıhemşin'in (Hemşin, Zuga, Ortaköy) Rus ve Ermeni işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 52; **ML**, III, 950; **1DS3**, 29).

: Moskova'nın Sovyetler Birliği'nin yeni başkenti oluşu: (***ML**, VIII, 887*).

: Petersburg'ta süren Sovyet Kongresi'nin Brest Litovsk Barış Antlaşması'nı görüşmek üzere toplanışı: (**UİT**, II, 592).

: Miralay Hüseyin Rauf Bey'in (Orbay) başkanlığındaki Türk delegasyonunun Trabzon'a gelişi: (**TR**, 467).

: *Hasankale'nin Ermenilerden kurtarılışı:* (**BOÇS**, 5; **KK**, 18).

14 MART 1918 : Kafkas Müslümanlarını temsilen Resulzade Mehmet Emin Bey, İbrahim Haydarov, Haydar Bey, Ayaşinzade Mehmet, Hasan Hacinski, Ekber Ağa Şeyhülislâmov, Mir Yakup Mehdiyev'in katıldığı; Türk tarafını Miralay Hüseyin Rauf Bey'in temsil ettiği Trabzon Konferansı'nın başlayışı; Türk heyetinin karşı tarafta yer alan heyete kendisini tanımlaması isteği: (**TSİ**, 21; **EBY**, 248-249).

: Hopa ve Arhavi'nin (Musazade) Ruslardan geri alınışı (**ŞKHB**, 9).

: Mohurgot Kalesi'nin Ermeni çetelerden alınışı: (**BDHE**, 135).

: 300 kişilik Ermeni çetesinin Mahmut Çavuş köyüne saldırmaları ve Türk milis kuvvetlerinin direnişi üzerine çetenin geri çekilişi: (**BDHE**, 136).

: Yusuf Akçura Bey'in, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti *Murahhası sıfatıyla, Petrograt'tan Moskova'ya gelişi;* Moskova'daki Yardım Komitesi ile görüşmesi ve Türk esirlerinin bulunduğu Kastroma kentine gelişi: (**TR**, 447).

: Londra'da toplanan Müttefikler Arası Yüksek Savaş Konseyi'nin, General Foch'un başına getireleceği yürütme komitesi uygulamasını erteleyişi: (**BDST**, II, 177; **TA1**, XIV, I86).

15 MART 1918 : Londra'da müttefik hükûmet başkanlarının, Marmansk ve Arhangelsk Limanlarından Rusya'ya askerî müdahele konusunu ele aldıkları bir konferansta toplanmaları: (**UİT**, III, 51).

: Petersburg'ta toplanmış olan Sovyet Kongresi'nin, Brest Litovsk Barış Antlaşması'nı oy çokluğu ile onaylayışı: (**UİT**, II, 592; **BLM**, 401; **TR**, 351).

I6 MART 1918 : Horasan (Pasin-i Süfla) Yusufeli Köprüköy ve Tortum'un Rus ve Ermenilerden geri alınışı: (**ŞKHB**, 9, 26; **BOÇS**, 5; **ML**, III 950; **1DS3**, 29; **BDHE**, 149).

I7 MART 1918 : Narman'ın (İd) Ermenilerden kurtarılışı ve Türk kuvvetlerinin bu kesimde 1914 Osmanlı-Rus sınırına ulaşmaları: (**ŞKHB**, 26; **BOÇS**, 5; **BDHE**, 137).

18 MART 1918 : Kafkasya'da ve Bakü'de Ermenilerin Stephan Şaumyan'ın başkanlığında Türklere karşı kanlı bir katliamı gerçekleştirmeleri: (**EBY**, 247; **MOAEP**, III, 382; **ML**, V, 452; **TA1**, IV, 421 / V, 19; **GGKM**, 98).

: Bakü petrol kuyularında çalışan Rus işçileri ve Ermenilerin kentin yönetimini denetimlerine alışları: (**EBY**, 246; **BDSOO**, 62).

: Varto'nun (Gümgüm) Ermenilerden geri alınışı: (**ŞKHB**, 52).

: Fransa'da işçilerin genel greve son verişleri ve iş başı yapmaları: (**BDST**, II, I88).

19 MART 1918 : Karayazı'nın (Bayraktar) Ermeni birliklerinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 26).

: 3'üncü Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın karargâhıyla Erzurum'a gelişi: (**BCHTH**, V, 154).

: Vehip Paşa'nın Başkumandanlık Vekâleti'ne, Ermeniler tarafından öldürülen 8.000 Müslümandan, şehir merkezinde 2127 kişinin cesedinin defnedildiğini belirten raporu: (**BDHE**, 97).

: Necef'te İngilizlere karşı ayaklanma: (**TİT**, III/3, 116; **BCHTH**, V, 127).

: Bakü'de Türklere yönelik Ermeni mezaliminin devamı ve yoğun Türk katliamı: (**EBY**, 247; b, 98).

20 MART 1918 : Azerbaycan'ın başkenti Bakü'nün Bolşeviklerin eline geçişi: (**ML**, V, 452; **TA1**, IV, 420-421).

: Bakü'de Ermenilerin Türklere yönelik saldırıları ve mezalimi: (**EBY**, 247).

21 MART 1918 : Hindenburg ve Ludendorf'un Picardie bölgesinde müttefiklere karşı "Büyük Fransa Savaşı" diye anılan saldırıyı başlatmaları ve bu saldırıda Almanların da bol miktarda tank kullanışları: Picardia Savaşı: (**BDST**, II, 180; **TM**, 15; **TA1**, XIV, 187; **ML**, VIII, 911, 949).

: Bayburt'un Ruslardan ve Ermenilerden geri alınışı: (**EBY**, 247).

: Ane'nin İngiliz kuvvetleri tarafından işgali: (**ŞKHB**, 147).

22 MART 1918 : Şeria Cephesi'nde İngiliz taarruzunun başlayışı ve İngilizlerin gambotlarla Şeria nehrini geçme girişimleri; Birinci Şeria Muharebesi: Amman Akını: (**BCHTH**, V, 28-30).

: Hınıs'ın Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 25).

23 MART 1918 : Almanların İngiliz-Fransız ortak cephesini yarışı ve Paris'in yoğun biçimde bombardımanı: (**BDST**, II, 180-181; **BDSAn**, III, 922; **ML**, III, 949 / VIII, 911; **TA1**, XIV, 187).

: Müttefik Savaş Konseyi'nin Rusya'da Marmansk'a kuvvet gönderme konusunda 2 Mart'ta aldıkları kararı ertelemeleri: (**UİT**, III, 51).

: Malazgirt, Adilcevaz ve Hınıs'ın Rus ve Ermeni işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 17, 51).

: İngilizlerin Şeria nehrini gambotlarla geçişleri ve taarruzlarını sürdürüşleri: (**FS**, 172; **BCHTH**, V, 30).

: Tiflis'ten gelen Kafkas Heyeti'nin Trabzon'da Türk Hükûmeti'ne Kars'ın belirli bazı kesimlerini Osmanlılara terk edebileceğini bildirerek, Ermeni göçmenlerin dönüşüne izin verilmesi ve hayatlarının güvenceye alınmasını isteyişleri: (**TEE**, 644).

24 MART 1918 : Batı Avrupa'da İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin Alman saldırısı karşısında irtibatı kaybedişleri: (**BDST**, II,181-182; **ML**, III, 949 / VIII, 911; **TA1**, XIV, 187).

: Almanların saldırısı karşısında bunalan Mareşal Foch'un Başbakan Clemenceau'dan savaşı yürütecek bir organın kurulmasını isteyişi: (**BDST**, II, 182).

: Bolşeviklerin Tatar-Başkurt Cumhuriyeti'ni ilhak edişleri: (**TR**, 407).

: Şunet Amrin'in İngilizler tarafından işgali: (**FS**, 172).

25 MART 1918 : Campiegne'de Clemenceau başkanlığında Fransız komuta heyetinin Mareşal Foch'un önerisini görüşmek üzere toplanışı: (**BDST**, II, 182).

: İngiliz Savaş Bakanı Lord Milne'nin, Abbeville'de komuta ve koordinasyon sorunlarını görüşmek üzere komutanlarla toplantısı: (**BDST**, II, 182).

: Türk birliklerinin Oltu ve Yeniköy kazalarını Ermenilerden geri alışları: (**ŞKHB**, 27; **CGK**, 955; **E**, 768; **İOTK**, IV, 447; **MO**, 3568; **ML**, III, 950; **1DS3**, 29; **BDHE**, 138-139).

: Maan ve Salt'ın İngilizlerin Avustralya Süvari Alayı tarafından işgali; İngilizlerin Vadi-Ebyaz'daki Galip Bey Müfrezesi'ne yaptığı taarruzun durduruluşu: (**ŞKHB**, 147; **FS**, 172; **BCHTH**, V, 31, 36).

: Nuri Paşa'nın uçakla Musul'a gelişi: (**BİTEG**, 145; **BDSOO**, 73).

26 MART 1918 : Fransa Cumhurbaşkanı Poincare başkanlığında Doullens'te toplanan Fransız ve İngiliz yetkililerin müttefik ordular komutasının Foch'a verilmesini kararlaştırmaları: (**BDST**, II, 183; **İDS**, 101; **ML**, III, 949 / IV, 737 / VIII, 911).

: İngiliz saldırısının Filistin Cephesi'nde Nablus yönünden Şeria'nın doğusuna yönelişi: (**İOTK**, IV, 445; **MO**, 3568; **TA1**, XIV, 190).

: Irak Cephesi'nde, Fırat Grubu Kumandanı Kaymakam Nazmi Bey'in, İngilizlerin Han Bağdadi mevzine yaptıkları taarruzla tümeni ile kuşatılarak esir edilişi: (**BCHTH**,V, 127).

: Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'nın, Şam'da bulunan 4'üncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'nın derhal Amman'a giderek hareketleri yakından idare etmesi ve İngilizlerin mümkün olduğu kadar Amman'dan uzak tutulması ve Şam'dan ayrılmasında sakınca olmayan kuvvetlerin de Amman'a getirilmesi yolundaki emri: (**BCHTH**, IV,32).

: Borkça ve Göle'nin (Merderek) Ruslardan alınışı: (**ŞKHB**, 9 40).

: Yakup Şevki Paşa (Subaşı) komutasındaki dört tümenlik özel grubun Brest Litovsk Anlaşması'na göre Kars, Ardahan ve Batum'u geri almak için hazırlanışı: (**ML**, III, 950).

: Halil Bey'in (Menteşe) Tiflis yönetimi temsilcisi Chenkeli'ye Bakü ve çevresinde kendilerini inkılâpçı diye tanımlayan bazı haydutların Türk ve Müslüman ahaliyi acımasızca yok ettiklerine dair notası: (**BDSOO**, 30).

27 MART 1918 : Alman saldırılarının devamı ve von Huter komutasındaki Alman ordusunun Monttidier'e girmeleri: (**BDST**, II, 184-185; **İDS**, 101; **ML**, III, 449 / VIII, 911; **BCHTH**, V, 5).

: İngilizlerin Hicaz demir yolunu tahrip edişleri: (**FS**, 172).

: Amman'a doğru ilerleyen İngiliz kuvvetlerin buradaki Türk ileri mevzi ile temasa geçişi: (**BCHTH**, V, 33).

28 MART 1918 : Rus donanmasının İstanbul Boğazı'na yaklaşması; Rus uçaklarının havalanışı; Türk sahil bataryalarının 12.000 metreden Rus mayın tarayıcılarına ateşi; Rus Tri Suiatitella'nın Trabzon'a gitmekte olan cephane yüklü bir Türk gemisine ateşi; geminin isabet alarak yanmaya başlaması ve sahile baştan kara edişi; Elmasburnu ve Rumeli'deki Türk tahkimatlarının bombardımanı: (**BDHKC**, 26-27).

: Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Brest-Litovsk Antlaşması'nı onaylayışı: (**BLM**, 402; **TR**, 399).

: Kafkas Heyeti'nin Brest-Litovsk Antlaşması'nı kabul ettiğini Türk heyetine bildirişi: (**TEE**, 644).

: Kızılordu'nun Kazan'daki Bulak adlı cumhuriyeti (Milliyetçi Türk Tatar Teşkilâtı)'ni dağıtışları: (**BLM**, 406; **TR**, 350).

: Artvin'in Ruslardan alınışı: (**ŞKHB**, 8).

: İngilizlerin Amman'a yönelik açılıp-yayılma tarzında saldırıları: (**FS**, 172; **BCHTH**, V, 34).

: Batı Cephesi'nde Alman kuvvetlerinin Amiens yönünde İngiliz ordusuna saldırısı: (**BDST**, II, 185; **TA1**, XIV,187; **ML**, III, 949 / VIII, 911).

29 MART 1918 : Brest-Litovsk Antlaşması'nın yürürlüğe girişi: (**ST1**, 265; **UİT**, III, 592).

: 1'inci Kafkas Kolordusu'nun Kars'a gönderdiği bir beyanname ile buradaki zulme son verilmesini isteyişi: (**BCHTH**, V, 156).

: Bulanık'ın (Kop) Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 51).

: Ane'nin İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 147).

: İngilizlerin Amman'dan püskürtülüşüleri: (**FS**, 172).

29/30 MART 1918 : İngilizlerden Salt'ı almak için Türk birliklerince gece baskınları ve buna karşılık İngilizlerin Araplarla birlikte karşı taarruzu: (**BCHTH**, V, 37).

30 MART 1918 : Erzurum'da toplanan Osmanlı kuvvetlerinin Elviya-i Selase'yi (Üç Sancak) kurtarmak için harekete geçişi: (**İOTK**, IV, 447; **E**, 791; **ML**, III, 950).

: Yakup Şevket Paşa'nın hazırlanan özel grubuyla ve Romanya'dan getirilen iki tümenden oluşan kuvvetlerle 3'üncü Ordu Karargâhı'nın bulunduğu Erzurum'a girişi: (**ML**, III, 950).

: Osmanlı Heyeti'nin Batum Kumandanlığı'na, Batum'un bütün istihkamlarıyla beraber teslimi, aksi takdirde Batum'un 1 Nisan'da zorla alınacağını bildirişi: (**TEE**, 645).

: Ardanuç ve Şavşat'ın Ruslardan alınışı: (**ŞKHB**, 8-9).

: Hicaz kuvvetlerinin hareket bölgesinin Vadi-i Hesa'ya uzatılışı: (**İBG**, 374).

: İngiliz kuvvetlerinin Amman çevresinden geri çekilişleri: (**FS**, 172).

: Filistin Cephesi'nde İngilizlerin Şeria doğusuna yönelttikleri saldırılarının durduruluşu: (**MO**, 3568; **İOTK**, IV, 445; **TA1**, XIV, 190).

: Ermeni Bolşevik Lider Stephan Şaumyan idaresinde Ermenilerin Bakü'de Türklere karşı büyük bir katliam hareketini başlatışları: (**EBY**, 246; **GGKM**, 99).

31 MART 1918 : Bakü'de Ermenilerin Şaumyan liderliğinde Müslümanlara yönelik büyük katliamları: (**EBY**, 246; **GGKM**, 99).

: Amman açıklarında İngilizlerin Taşlı tepeyi ve sonra da bütün cepheyi bırakarak çekilişi: (**BCHTH**, V, 35).

: Batı Cephesi'nde İngilizlerin Amiens'te savunmaya geçişleri: (**BDST**, II, 185; **TA1**, XIV, I87; **ML**, III, 949 / VIII, 911).

1 NİSAN 1918 : Bakü'de Ermeni Şaumyan'ın idaresinde Türklere yönelik katliamın devamı: (**EBY**, 246).

2 NİSAN 1918 : Ali İhsan Paşa (Sabis) kumandasındaki 4'üncü Kolordu'nun Van'ı geri alışı: (**E**, 791; **İOTK**, IV, 447; **MO**, 3568; **ML**, III, 950).

: Batum istihkamlarının Osmanlı kuvvetlerince geri alınışı: (**TEE**, 645).

: İngilizlerin Ürdün'den geri çekilmeleri ve Goraniye Köprüsü'nü ele geçirmeleri: (**FS**, I72).

3 NİSAN 1918 : Ardahan, Hanak ve Erciş'in Rus ve Ermeni işgalinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 39, 41, 62; **İOTK**, IV, 447; **ML**, III, 950 / IV, 212; **E**, 791; **MO**, 3568; **1DS3**, 29).

: Fransa Başbakanı Clemenceau'nun Beauvais'te yetkilerinin artırılmasını isteyen Mareşal Foch'un yetkileri konusunda müttefikler arası bir konferans önerisi: (**BDST**, II, I85).

4 NİSAN 1918 : 3'üncü Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın emrindeki kuvvetlere, Kars, Ardahan ve Batum sancaklarının kurtarılması için ileri harekât emri verişi: (**BDSOO**, 21).

: Karakurt, Pasof, Gevaş (Vestan) ve Çatak'ın Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 41, 61-62; **BDSOO**, 22).

: 'İaşe-i Umumîye Kanunu': (**TSP**, III, 336)

5 NİSAN 1918 : Osmanlı kuvvetlerinin Sarıkamış ve Muradiye'yi (Bargiri) kurtarışları: (**BOÇS**, 7; **BGS**, 513; **ŞKHB**, 42, 63; **İOTK**, IV, 447; **MO**, 3568; **CGK**, 955; **E**, 791; **ML**, III, 950; **ES**, 128; **BDSOO**, 22; **1DS3**, 29; **KK**, 18).

: Trabzon'da Kafkas heyetine ültimatom veren Rauf *Bey'in bu heyetle görüşebilmek için Rusya'dan* ayrılmış olduklarını kesin bir dille açıklamalarını isteyişi ve görüşmeleri kesişi: (**TSİ**, 22).

: Japonya'nın Amiral Kato komutasındaki filosuyla Rusya'nın Viladivostok Limanı'na çıkarma yapışı: (**BDST**, I, 213-214; **UİT**, III, 53-54).

: Sovyet Hükûmetinin Japonya'nın Viladivostok'u işgalini müttefik ülke temsilcileri nezdinde protestosu: (**UİT**, III, 54).

: Ludendorf'un emriyle, Batı Cephesi'nde Amiens yönündeki Alman saldırısının durduruluşu: (**BDST**, II, 185; **İDS**, 100-101; **ML**, III, 949 / VIII, 911; **TA1**, XIV, 187).

6 NİSAN 1918 : Hüseyin Rauf Bey'in Trabzon Konferansı'nda Gürciler'in Batum'u Ermeniler'in Kars'ı istemelerinde ısrar temeleri üzerine, Kafkas Murahhas Heyeti'ne hem Brest-Litovsk Antlaşması'nın kabul edilmesini hem de Türkiye ile kati görüşmelere geçilmemesi için Mavera-yı Kafkas Cumhuriyeti'nin müstakil bir devlet olarak Rusya'dan ayrılmasını isteyen muhtırası: (**EBY**, 250).

7 NİSAN 1918 : Mezapotamya İngiliz Komutanlığı'na bir mektup gönderen Kürt Liderlerinden Şeyh Mahmut'un İngiliz denetimi altında özerk bir Kürdistan kurulmasını isteyişi: (**BDDA**, 93).

8 NİSAN 1918 : Van ve Kağızman'ın Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 41; **BOÇS**, 6; **ML**, III, 950; **BDSOO**, 23; **1DS3**, 29; **BCHTH**, V, 157).

: Nuri Paşa'nın maiyetindeki subaylarla Musul'dan Azerbaycan'a hareketi: (**BDSOO**, 72).

: Ukrayna Hükûmeti'nin Ukraynaca olarak kaleme alınan bir yazıyla Mikolavetski'yi İstanbul'a diplomatik temsilci olarak atayışı: (**TR**, 390).

9 NİSAN 1918 : Romanya'nın Baserabya'yı ilhak ettiğini açıklayışı: (**UİT**, III, 18; **ML**, II, 320; **TA1**, VI, 226).

: Alman ordusunun Flanders'te İngiliz ordusunu Dunkerave'nin batısına sürmek için Lille yönünden başarısız saldırısı: Flanders Savaşı: (**İDS**, 100; **BDST**, II, 986; **ML**, 949 / VIII, 911; **TA1**, XIV, 187; **BCHTH**, V, 6).

: Doğu Anadolu'da Yeni Selim'de Ermenilerin Osmanlılara saldırısı: (**E**, 791; **BOÇS**, 6).

: İngilizlerin, 8'inci Türk Ordusu'nun sol kanadına şiddetli saldırıları: (**BCHTH**, V, 39).

: Kafkasya'nın Rusya'dan ayrıldığını ilân edişi ve Kars'ın Osmanlı Devleti'ne verilişi: (**TEE**, 645).

I0 NİSAN 1918 : Alman ordularının Lys'i aşmaları ve İngilizlerin büyük telâşı: (**İDS**, 102).

: İngiltere'nin Japonya'nın Viladivostok'a müdahalesini haklı bulduğunu ilânı: (**UİT**, III, 55).

: 11. Kafkas Alayı'nın Batum'un beş kilometre doğusundaki Orta Batum'u işgal edişi: (**BDSOO**, 22).

: Özalp'ın (Karakallısaray) Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 63).

II NİSAN 1918 : Trabzon'da bulunan Mavera-yı Kafkas Hükûmeti delegelerinin Kars, Ardahan ve Batum'un Türk Hükûmeti'ne devredileceğine ilişkin beyanları: (**BDSOO**, 23; **BCHTH**, V, 157).

: Türk birliklerinin Vadi-i Avca kuzeyinde, Elmusallabe tepesindeki düşmana, köprü başı mevzine yaklaşarak gösteriş saldırıları:Guraniye Muharebesi: (**BCHTH**, V, 40).

: Almanların Merville'yi ele geçirişi: (**BCHTH**, V, 6)

12 NİSAN 1918 : Hakkari (Çölemerik) ve Gürpınar'ın (Kesrik, Hoşap, Güzelsu), Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 1331).

: Ermenilerin Kars'ın bazı kesimlerini ateşe vererek kenti terk edişleri: (**TEE**, 645).

: İsmail Berkok, Mithat ve Muzaffer Beylerin, İslâm Ordusu Karargâhı ile Musul'dan hareketleri: (**BİTEG**, 145).

: Alman ordusunun Mesini'yi ele geçirişi: (**BCHTH**, V, 6).

13 NİSAN 1918 : Trabzon'da Türk ve Kafkas heyetlerinin takdim merasimi ve müzakerelerin 14 Nisan'da yapılmasının kararlaştırılışı: (**TR**, 468).

: Kafkas Heyeti'nden Dağıstan Mebusu Benderli İbrahim Bey, Haydarov, Yakup Mehdiyev ve Mustafa Bey'in Hüseyin Rauf Bey'le görüşmeleri: (**TR**, 468).

: Türk kuvvetlerin Batum Müstahkem Mevki'ne taarruza başlayışı: (**BDSOO**, 22).

: Kafkasya'da Seym'in Keçekkuri yerine Çhengeli başkanlığında yeni bir hükûmet kuruşu: (**TEE**, 645).

: Ufa'daki millî idarenin Tatar ve Başkurt Bolşevikleri tarafından dağıtılışı: (**TR**, 418).

: Nuri Paşa'nın Musul'dan Tebriz'e gitmek üzere hareketi: (**BCHTH**, V, 185)

14 NİSAN 1918 : Batum'un Türk kuvvetleri tarafından ele geçirilişi: (**BOÇS**, 6; **BGS**, 513; **BLM**, 400; **ES**, 128; **ML**, IV, 212; **TA1**, XVIII, 207; **İOTK**, IV, 447; **E**, 791; **MO**, 3568; **1DS3**, 29; **BCHTH**, V, 157).

: Doğubeyazıt'ın Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 5).

: General Foch'un 27 Mart kararı üzerine Müttefik Kuvvetleri Kumandanlığı'na atanışı: (**ML**, III, 949).

: Hüseyin Rauf Bey'in başkanlığında Trabzon Konferansı'nın resmî oturumunun başlayışı: (**TR**, 469).

: Ağrı'dan Ermenilerin çekilişleri: (**ŞKHB**, 6).

: Tutak'ın Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 7).

: Tiflis Seym Hükûmeti'ndeki Azerbaycanlıların kurduğu Müslüman federasyonunun, Ermenilerin Kars ilinde yaptıkları Türkleri kırma ve yağmalama eylemlerini şiddetle protestosu: (**CGK**, 954).

16 NİSAN 1918 : Susuz'un Ruslar'dan alınışı: (**ŞKHB**, 42).

17 NİSAN 1918 : Ağrı, Diyadin, Patnos, Taşlıçay ve Hamur'un Ermeni birliklerinden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 5-7).

: Şerif Faysal'a bağlı kuvvetlerin Maan İstasyonu'na girişi ve demir yolunu tahrip edişi: (**BCHTH**, V, 38).

: Beauvais'te müttefikler arası bir konferansın toplanışı ve General Foch'a Müttefikler Ordusu Başkomutanı Ünvanı'nın verilişi: (**BDST**, II, 185-186; **ML**, III, 949 / IV, 737; **TA1**, XIV, 187).

18 NİSAN 1918 : Arpaçay'ın (Zoroşat) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 40).

: Fransa'nın Japonya'nın Viladevostok'u işgalinin hakkı olduğunu Büyük Elçisi Noulens aracılığıyla, Sovyet Hükûmeti'ne bildirişi: (**UİT**, III, 55).

19 NİSAN 1918 : Miralay Kâzım Karabekir Bey kuvvetlerince, Yeniselim'in Ermenilerden alınışı: (**ŞKHB**, 42; **E**, 791; **MO**, 3568; **İOTK**, IV, 477; **ML**, III, 950; **BDSOO**, 23; **KK**, 107).

: Kars 'a yakın mevkilerde Türk ve Ermeni birliklerin sıcak teması: (**BCHTH**, V, 159).

: Batı Cephesi'nde Almanların Lille yönünde Manş'a yönelttikleri saldırıların durduruluşu: (**BDST**, II, 186-187; **ML**, III, 949 / VIII, 911; **TA1**, XIV, 187).

: Moskova'ya büyük elçi olarak atanan Galip Kemali Bey'in heyetiyle Berlin'den Moskova'ya hareketi: (**TR**, 401).

20 NİSAN 1918 : Maan'ın İngilizlerden Türk kuvvetleri tarafından alınışı: (**ŞKHB**, 147).

22 NİSAN 1918 : Trabzon'da Osmanlı Devleti ile Transkafkas Devletleri arasında üç sancakla ilgili konferansın sona erişi: (**TA1**, XXI, 360; **ML**, III, 950 / IV, 333; **E**, 791-792; **İOTK**, IV, 447; **MO**, 3568).

: Doğu Anadolu'da, Yeni Selim'den saldırıya geçen Türk kuvvetlerinin Ermeniler'i yenişi ve Başkale'nin kurtarılışı: (**ŞKHB**, 61; **MO**, 3568; **E**, 791; **İOTK**, IV, 447; **BDSOO**, 23).

: Tiflis Meclisi'nin Mavera-yı Federatif Cumhuriyeti'ni ilânı: (**EBY**, 250).

23 NİSAN 1918 : Alman Mareşal Hindenburg'un, General von Zekt, aracılığıyla Osmanlı kuvvetlerinin Kafkasya'dan çekilmesini isteyen mesajı: (**MOAEP**, III, 443-444).

: Miralay Kâzım Karabekir Bey'in, 1'inci Kolordu'ya Kars'ı kuşatma ve ileri harekâta geçme emri verişi: (**BDSOO**, 23).

: Ermenilerin kuzeydeki gediklerden Kars'ı terk etmeye başlamaları: (**BCHTH**, V, 159).

: Bir Ermeni Murahhas Grubu'nun, Kâzım Karabekir Bey'den, Kars'ın muhasarasının durdurulmasını isteyişi; Kâzım Karabekir Bey'in heyete, ordu komutanlığından bir emir gelmedikçe, böyle bir karar verilemeyeceğini belirtişi: (**BCHTH**, V, 159; **BOÇS**, 7; **ML**, VI, 212 / XXI, 36; **E**, 792; **İOTK**, IV, 446; **MO**, 3568).

: Galip Kemali Bey ile Alman Büyük Elçisi von Mirbach'ın Moskova'ya gelişleri ve üç ülke arasında diplomatik ilişkilerin başlaması: (**BLM**, 403; **TR**, 401; **TSİ**, 23).

: Guatemala'nın Almanya'ya savaş ilânı: (**BDST**, II, 83; **TA1**, XIV, 173).

24 NİSAN 1918 : Kafkas Heyeti'nin Elviya-i Selase'yi (Kars, Ardahan, Batum) boşaltmayı kabul edişi ve Kâzım Karabekir Paşa'ya bağlı 15'inci Kolordu'nun, Kars'ın iki kilometre yakınlarında durduruluşu: (**BOÇS**, 7; **CGK**, 954).

25 NİSAN 1918 : Ermeni milis birliklerinin 15'inci Osmanlı Kolordusu'na taarruzları; Kars'ın güney ve güney doğu tabyalarının Türk birliklerince işgali: (**BOÇS**, 9; **BCHTH**, V, 159).

: Kars Kalesi'nin 18 Kasım 1877 tarihindeki 40 yıl 5 ay 25 günlük Rus işgalinden sonra, Türk kuvvetlerince geri alınışı ve Kars kentinin Ermeniler tarafından Türklere teslim edilişi: (**BLM**, 400; **BOÇS**, 7; **İOTK**, IV 446; **E**, 792; **ML**, XXI, 360 / VI, 212; **MO**, 3568; **ES**, 128; **CGK**, 954; **TEE**, 645; **BGS**, 513; **KK**, 18).

: Batı Cephesi'nde Alman kuvvetlerinin Kemmel dağlık bölgesini ele geçirişleri: (**BDST**, II, 187; **BCHTH**, V, 6).

26 NİSAN 1918 : Moskova'ya atanan Türk Büyük Elçisi Galip Kemali Bey ve Alman Büyük Elçisi von Mirbach'ın Kremlin'de Sovyetler İcra Komitesi Başkanı Sverdlof tarafından

kabul edilişi ve iki büyük elçinin itimatnamelerini sunuşu: (**BLM**, 403; **TR**, 402; **TSİ**, 23).

: Kafkaslarötesi Cumhuriyeti'nin ilk hükûmeti kuruşu: (**TSİ**, 22).

: Ahıska ve Ahılkelek Nahiyesi Türklerinin, Osmanlı Devleti'ne katılma yönünde karar alışları: (**ES**, 128).

: Kars'ın kurtarılışı ve Kâzım Karabekir Paşa'nın kenti dolaşması: (**BOÇS**, 7; **1DS3**, 29).

: 3'üncü İngiliz Kolordusu'nun, General Gayley komutasındaki büyük kısmı ile Karatepe, General Egerton komutasındaki bir kol ile de Demirkapı üzerinden Tuzhurmato yönünde saldırısı: (**BCHTH**, V, 131).

27 NİSAN 1918 : Mustafa Suphi tarafından çıkarılmasına başlanan Yeni Dünya gazetesinin, Moskova'da yayın hayatına başlayışı ve Mustafa Suphi'nin Türkiye'deki idareyi sert bir biçimde eleştiren uzun yazısı: (**TSİ**, 23; **TR**, 433).

28 NİSAN 1918 : Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilânı: (**TR**, 417).

: 3'üncü Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın, Osmanlı Hükûmeti'nin Kafkaslarötesi Cumhuriyeti'nin tanındığını açıklayarak, onları Batum'da yeni bir konferansa çağırışı: (**TSİ**, 22).

: Salahiye'nin (Kifri) İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 158).

: Sāroz Körfezi üzerinde Türk ve İngiliz uçaklarının hava muharebesi: (**BDHTH**, 225).

: Kars'ın doğusundaki Subasan karyesinden 570, Mağısta ve Alaca karyelerinden 100 ve Tekneli, Hacı Halil, Kululköy, Harebe, Dağor, Milanlı, Ketok, Alaca ve İhram köylerinden çok sayıda Müslümanın Ermenilerce katledilişi : (**YŞP**, 143).

29 NİSAN 1918 : Finlandiya'da Bolşevik ayaklanma ve bu ayaklanmanın Almanların yardımıyla bastırılışı: (**BDST**, II, 212; **UİT**, III, 10; **ML**, IV, 681; **TA1**, XVI, 342).

: Osmanlı Başkumandanlığının 15'inci Kolordu'ya Arpaçay'a kadar ileri harekat emri: (**BOÇS**, 7).

: Çıldır'ın (Zurzana) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 158).

: Gümrü'den 500 araba ile Ahikelek'e nakledilen Türklere Ermenilerin saldırısı ve 3.000'den fazla kişiyi öldürüp-yaralayışları: (**YŞP**, 142).

: Irak Cephesi'nde İngilizlerin Tuzuhurmato-Yenice'yi işgali ve Dokuk'un güneyine dek ilerleyişi; Kerkük'ün Türk birliklerince boşaltılmasına başlanışı: (**BCHTH**, V, 132).

30 NİSAN 1918 : Galip Kemali Bey'in Çiçerin'le görüşmesi ve Elviya-i Selase konusunun gündeme alınışı: (**TSİ**, 24; **TR**, 408).

: Kafkasya Cephesi'nde Osmanlı kuvvetlerinin 1877 Osmanlı-Rus Savaşı öncesi sınırı aşarak Arpaçay'a varışları: (**İOTK**, IV 447; **E**, 792; **ML**, III, 950).

: Digor'un (Küçük Nahçivan) Ruslardan alınışı: (**ŞKHB**, 40).

: Suriye Cephesi'nde İngilizlerin Salt'ı işgalleri; Sunet Amrin'e yaptıkları taarruzun püskürtülüşü: Salt Akını: (**ŞKHB**, 147; **FS**, 173).

: Filistin Cephesi'nde İngilizlerin Şeria nehrinin doğusunda yeniden saldırıya geçişleri: (**İOTK**, IV, 445; **MO**, 3568; **TA1**, XIV, I90).

: Mustafa Kemal Paşa'nın 2'nci Ordu Müfettişliği'ne atanışı: (**AK**, 66).

: Ukrayna geçici diplomatik temsilcisi Levitski'nin İstanbul'a gelerek resmen görevine başlayışı: (**TR**, 390).

: Şipeştepe, Düzkent, Dangol, Acarca, Mulabi, Marcahit, Badigna, Havur, Karas, köyleri ile Arpaçayı üzerindeki Kehor Kinefski kuzeyindeki Bogoylu ve Şavran ve civarında Ermenilerin çok sayıda Türkü katledişleri: (**YŞP**, 143).

1 MAYIS 1918 : Alman Başkomutanlığı'nın Batı Avrupa'da Chemin des Dames'teki Fransız mevzilerine saldırma kararı: (**BDST**, II, 192).

: Türklerin Doğu Şeria'da karşı taarruzları: (**FS**, 173).

: Kuzey Kafkasya Kavimleri'nin Viladikafkas'ta bir millî kongre toplayışları ve bir İcra Merkez Komitesi kuruluşu: (**BCHTH**, V, 184).

2 MAYIS 1918 : Müttefikler Arası Savaş Konseyi'nin Abbevilli'de toplanışı: (**BDST**, II, 221).

: Kerkük'te bir İngiliz uçağının düşürülüşü: (**BCHTH**, V, 132).

4 MAYIS 1918 : Filistin Cephesi'nde İngilizlerin Şeria'nın doğusuna yönelttikleri saldırının durduruluşu; İngilizlerin Batı Şeria'ya çekilmeleri: (**FS**, 173; **MO**, 3568; **İOTK**, IV, 445; **TA1**, XIV 190; **BCHTH**, V, 47).

: Salt'ın İngilizlerden Türk kuvvetlerince geri alınışı: (**ŞKHB**, 147).

: Nuri Paşa'nın Tebriz'e gelişi: (**BCHTH**, V, 186).

5 MAYIS 1918 : Yüksekova'nın (Gevar, Dize, Bacirge, Oromar) Ermenilerden kurtarılışı: (**ŞKHB**, 32).

6 MAYIS 1918 : Kerkük'ün Türk kuvvetlerince bütünüyle boşaltılışı: (**BCHTH**, V, 132).

7 MAYIS 1918 : Romanya ile İttifak Devletleri arasında Bükreş'te barış antlaşması imzalanışı: Bükreş Antlaşması: (**ST1**, 456; **STD**, 305; **UİT**, III, 18; **BDST**, II, 160; **BCHTH**, V, 4).

: Kerkük'ün İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 157; **MO**, 3568; **ML**, III, 950; İOTK, IV, 445; **TA1**, XIV, 189; BCHTH, V, 133).

8 MAYIS 1918 : Nikaraguay'ın Almanya'ya savaş ilânı: (**TA1**, XIV, 173; **BDST**, II, 83).

: Kırım'da Millî Kurultay'ın yeniden açılışı: (**ML**, VII, 25; **TA1**, XXII, 55).

9 MAYIS 1919 : İngiliz Avam Kamarası'nda, Muhalefet Lideri Asquith'in hükûmet aleyhindeki soruşturma önergesinin reddi: (**BDST**, II, 187-188).

: Ahmet Refik'in yabancı gazetecilerle, Ermenilerin gerçekleştirdikleri vahşeti yerinde tesbit için Erzurum'a gelişi: (**BDHE**, 95).

10 MAYIS 1918 : Moskovalı Müslümanların, Türkiye Sefiri Galip Kemali Bey şerefine büyük bir ziyafet verişleri ve Ufa Heyeti'nin sefir ile görüşmesi: (**TR**, 422).

: Millî İdare Başkanı Sadi Maksudi Bey, Müftü Alimcan Barudi ve Kurbangaliyev'in Moskova'ya gelişleri: (**TR**, 422).

11 MAYIS 1918 : Kuzey Kafkas Temsilciliklerinin Kuzey Kafkas Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilân edişleri: (**BİTEG**, 141; **BDSOO**, 37; **BCHTH**, V, 185).

: Dağıstan'ın bağımsızlığını ilânı: (**TA1** XII 192; **ML** IV 334).

: Mavera-yı Kafkas Fedaratif Cumhuriyeti temsilcileri ile Halil (Menteş) Bey başkanlığındaki Türk heyeti arasında barış görüşmelerinin Batum'da başlayışı:Batum Konferansı: (**EBY**, 250; **ED1**, 235; **TEE**, 646).

: İngiliz birliklerinin Irak Cephesi'nde Kerkük istikametinde çekilmeye başlamaları:(**BCHTH**, V, 134).

: Sovyet Dışişleri Halk Komiser yardımcısı Çiçerin'in, Almanya diplomatik temsilcisi Mirbach'a notası: "Brest Litovsk yolunda, ...Türk sınırında yapılacak görüşmelerin, yalnız ve yalnız Rus Hükûmeti ile yapılması...": (**TSİ**, 25 55).

I2 MAYIS 1918 : Kuzey Kafkasya Hükûmeti'nin Osmanlı Sadrazamı'na yeterli derecede düzenli ve donatılmış bir askerî gücün, hemen Kuzey Kafkasya'ya yollanmasını isteyen başvurusu: (**TSİ**, 58-59).

: Doğu Cephesi'nde Yakup Şevki Paşa Grubu'na, Ermenileri barışa zorlamak için Tiflis yönünde ilerleme emri: (**ML**, III, 950; **E**, 792-793).

13 MAYIS 1918 : Sovyet Hükûmeti'nin, Çiçerin imzasıyla Osmanlı Devleti ile Maverayı Kafkas Federatif Cumhuriyeti arasında başlayan barış görüşmelerine bir gözlemci göndermek istediğini, konferansta alınacak kararı Sovyet Hükûmeti'nin tanımayacağını belirten Almanya'ya, Moskova Büyük Elçisi Kont von Mirbach aracılığıyla notası: (**EBY**, 250).

14 MAYIS 1918 : ABD Kongresi'nin, Başkan Wilson'un idarî yetkilerini genişleten bir yasa tasarısını kabulü: (**BDST**, II, I7I).

: Batum Konferansı'nda Türk delegasyonuna başkanlık yapan Halil Bey'e Bab-ı Ali'nin Osmanlı sınırları dışında bir Ermenistan'ın kabul edilmeyeceği talimatı: (**DAE**, 235).

: Rusya Merkez Yürütme Kurulu ve Moskova Sovyeti'nde Lenin'in Türkiye'yi Almanya'nın bir uydusu olarak gören konuşması: (**TSİ**, 26).

: Lenin'in, Ermeni Kafkas Komiseri Bakü Sovyeti Başkanı Stephan Şaumyan'a, Ermenilerle Türklerin çatışmalarını değerlendiren yazısı: "Bu çatışmaları kullanmasını bilin; şimdilik diplomasi öğrenmek gerek": (**TSİ**, 26).

15 MAYIS 1918 : 3'üncü Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın 1'inci ve 2'nci Kolordular'a Arpaçay'ın doğusuna geçmeleri için emri: (**BDSOO**, 26; **BCHTH**, 161).

: Yakup Şevki Paşa Grubu'nun, iki kolordu hâlinde Arpaçay'ı geçişi ve Gümrü'ye girişi; Erivan yönünde demir yolu yönünde ilerlemesi ve istasyonları işgali: (**BOÇS**, 8; **İOTK**, IV, 447; **E**, 793; **TSİ**, 25; **ML**, III, 950; **BDSOO**, 30).

: Sovyet Dışişleri Halk Komiseri Geçici Yardımcısı Çiçerin'in Alman Diplomatik Temsilcisi Mirbach'a, Kafkasötesi Cumhuriyeti'ni bir barış konferansına çağıran notası: "Halk Komiserliğimiz sahte Kafkaslarötesi Hükûmeti adını taşıyan örgütün Rus Hükûmeti'nce asla tanınmayacağını özellikle hatırlatır": (**TSİ**, 25, 56-57).

16 MAYIS 1918 : İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Balfour'un İngiltere'nin bazı koşullarla barışa açık olduğunu belirtişi: "İngiltere Hükümeti sağlam koşullara dayanmak koşulu ile nereden gelirse gelsin bir çağrı olursa, barış görüşmelerine kapısını kapayacak değildir": (**BDST**, II, 196).

I8 MAYIS 1918 : Galip Kemali Bey'in, Çiçerin'e, Brest-Litovsk Antlaşması gereğince, Türkiye tabiyetine geçebilecek olar Rusya Müslümanlarının sayısının, Bolşevik baskısı sonucu artmış olması nedeniyle notası: (**TR**, 422).

I9 MAYIS 1918 : Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl ve eşi İmparatoriçe Zita'nın İstanbul'a gelişi ve Sultan Mehmet Reşat tarafından büyük bir törenle karşılanışı; şerefine Dolmabahçe Sarayı'nda büyük bir ziyafet verilişi: (**MO**, 3568-3569).

: Türk Heyeti'nin Batum Konferansı'nda, Kafkas Heyeti'ne, Osmanlı Hükûmeti tekliflerinin kabul edilip edilmeyeceğini kesin bir dille soruşu; Azerî, Gürcü ve

Ermeni heyetlerinin kabul ettiklerini açıklayışları: (**TEE**, 646).

20 MAYIS 1918 : Nuri Paşa'nın, Azerbaycan'da padişahın kendisine verdiği ve Kafkas Müslümanlarına hitaben yazılmış olan fermanı yayınlayışı: (**BDSOO**, 72).

: Kâzım Karabekir'in karargâhını Gümrü'ye getirişi: (**KK**, 18).

21 MAYIS 1918 : Aralık (Başköy) Iğdır ve Tuzluca'nın (Kulp) Ruslardan geri alınışı: (**ŞKHB**, 39, 4l, 43; **1DS3**, 29).

: Avusturya-Macaristan İmparatoru ve eşinin İstanbul'dan ayrılışları: (**MO**, 3568-3569).

22 MAYIS 1918 : Türkiye'nin Moskova Sefiri Galip Kemali Bey'in, Moskova'da Çiçerin'e, 'Yeni Dünya' gazetesinde Mustafa Suphi'nin Osmanlı Devleti'ni hedef alan polemik yazısından dolayı notası: (**TSİ**, 23; **TR**, 434).

: Galip Kemali Bey'in, Petrograt'ta yapılan büyük camiye Enver Paşa'nın hediyesi olan kuran ve halıyı teslim etmek üzere Moskova'dan ayrılışı: (**TR**, 425).

23 MAYIS 1918 : Galip Kemali Bey'in verdiği notaya, Sovyet Dışişleri Halk Komiseri Yardımcısı Karahan'ın cevabı: (**TSİ**, 24, 50).

: Almanya'nın Kafkasya'daki Türk harekâtı nedeniyle, Osmanlı Devleti'ne ültimatomu: (**BDST**, II, 222; **MOAEP**, III, 423, 435-436; **ML**, III, 950).

: Galip Kemali Bey'in, Kazan Müftüsü Alimcan Efendi, Yusuf Akçura ve Nuri Beylerle Petrograt'a gelişi: (**TR**, 426; **YT**, I, 278).

: Kostarika'nın Almanya'ya savaş ilânı: (**BDST**, II, 83; **TA1**, XIV, I73).

24 MAYIS 1918 : 3'üncü Ordu Komutanı Vehip Paşa ve Grup Kumandanı Yakup Şevki Paşa'nın Gümrü'ye gelişleri: (**BOÇS**, 9).

: Galip Kemali Bey'in, Yusuf Akçura ve Nuri Bey'le, Enver Paşa'nın halı ve kuran hediyesini, Müftü Alimcan Efendi'ye teslimi: (**TR**, 427).

25 MAYIS 1918 : Kafkas İslâm Ordusu Komutanı Nuri Paşa'nın maiyetindeki subaylarla halkın sevgi gösterileri arasında Gence'ye girişi: (**BDSOO**, 72).

: Türk kuvvetlerine bağlı keşif kolunun Kerkük'e girişi: (**BCHTH**, V, 134).

: Rusya'daki Çekoslavak birliklerinin Bolşevik İktidarına karşı ayaklanışları: (**BDST**, 209; **UİT**, III, 56; **20YT**, I, 421; **ML**, VII, 693 / XI, 488).

26 MAYIS 1918 : Mavera-yı Kafkas Hükûmeti Meclisi'nin (Seym Birleşik Cumhuriyeti) toplanışı ve kendi kendini feshedişi: (**BİTEG**, I40; **ED1**, 236; **GGKM**, I00; **BDSOO**, 30).

: Gürcüler'in bağımsızlıklarını ilân edişleri: (**GGKM**, 100; **BCHTH**, V, 173).

: Kafkas Cephesi'nde, Karakilise'de Ermenilerin Türk kuvvetlerince bozguna uğratılışı ve Ermeni birliklerin Karakilise'den çekilişleri: (**E**, 794; **ML**, 950; **1DS3**, 29).

: Batum'a giden Ermeni heyetinin, Osmanlı Devleti ile müzakerelere başlayışı: (**TEE**, 647).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, böbrek tedavisi için arkadaşı Şakir Zümre Bey ile Viyana'ya gidişi: (**ADK**, 12;**TA2**, I, 320; **A**, 187).

27 MAYIS 1918 : Çok sayıda tank desteğinde Alman ordusunun, Fransız cephesinde genel taarruzu ve Aisne nehrini aşması: Chemin des Dames ve Metz Savaşı: (**İDS**, 100, 103; **BCHTH**, V, 6-7).

: Seym'in bildirisi: " Kafkas Bağımsız Cumhuriyeti'ni teşkil eden milletler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar sebebiyle bütün Kafkas'a hükmeden bağımsız bir hükümetin devamı mümkün olmadığından Seym taşıdığı yetkileri terketmiştir": (**TEE**, 647).

28 MAYIS 1918 : Kafkaslarötesi Cumhuriyetleri'nin Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan olarak üçe bölünüşü: (**TSİ**, 25).

: Azarbeycan ve Ermenistan'ın bağımsızlıklarını ilanı: (**TEE**, 647; **E**, 794; **TA1**, IV, 421; **BCHTH**, V, 173).

: Kafkas Cephesinde Türk kuvvetlerinin Karakilise'yi Ermeniler'den geri alışı: (**E**, 794; **BDSOO**, 28, 30; **ML**, III, 950).

: ABD kuvvetlerinin Cantigny'i kuşatmaları: (**BDSAn**, III, 922).

29 MAYIS 1918 : Balkanlar'da üç Yunan ve bir Fransız tümeninden oluşan Müttefik Kuvvetler'in, Vardar Nehri boyunca Bulgar Ordusu'na saldırısı: (**TA1**, XIV, 188).

: Batı cephesinde Almanların Marne geçidine yönelik saldırıları: (**BDST**, II, 193; **TA1**, XIV, 187; **ML**, III, 949).

: Bakü İşçi, Er ve Denizeri Sovyeti Temsilcileri ile Bakü Azası Müslüman Köylü Temsilcileri Kongresi'nin olağanüstü toplantı kararları: "Batı Kafkasya'dan koparılmış Bakü kazası proleterya ve köylülüğünün...": (b, 66-67).

30 MAYIS 1918 : İstanbul'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Sovyet Dışişleri Halk Komiseri Çiçerin'in, Türkiye Elçisi Galip Kemali Bey'e, Osmanlı Hükûmeti'nin Kuzey Kafkasya'da kurulmuş olan Dağlılar İttifakı'na yönelik politikasını protesto eden notası: (**TSİ**, 60-63; **BDSOO**, 37).

: Yeni Dünya gazetesi'nin Osmanlı Elçisi Galip Kemali Bey'in notasına yanıtı: (**TSİ**, 24; 51-52; **TR**, 435).

31 MAYIS 1918 : 3'üncü Türk Ordusu'nun ileri harekâtına son verişi: (**1DS3**, 29).

: Batı Avrupa'da Alman kuvvetlerinin Marne nehrinin kenarındaki Dormans ve Chetau Thierry'ye ulaşmaları: (**BDST**, II, 194; **İDS**,103; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV. 187).

: Rusya'daki Çekoslovak birliklerin Sibirya'da Tomsk'u ele geçirmeleri: (**BDS**.T, II, 214).

: Çiçerin'in, Almanya'daki Sovyet Büyük Elçisi'ne Çeçen ve İnguşlar'ın bölünmez bağlarla bağlı olduğuna ilişkin telgrafı: (**TSİ**, 64-65).

1 HAZİRAN 1918 : Batum'da Osmanlı Hükûmeti adına Vehip Paşa ve Ermenistan adına H. Kaçmaznuni arasında barış görüşmelerine başlanışı: (**E**, 794; **ML**, III, 950).

: Bakü Halk Komiserleri Sovyeti'nin Kafkaslarötesi tüm işçi ve köylülerine çağrısı: "Hepiniz kızıl bayrak altında toplanın": (**TSİ**, 69-72).

: Alman uçaklarının Mauro Adası'ndaki telsiz kulesini ve diğer askerî tesisleri bombardımanı: (**BDHATS**, 36).

4 HAZİRAN 1918 : Batum'da Osmanlı Hükûmeti ile Ermenistan, Azerbeycan ve Gürcistan arasında barış antlaşması yapılışı: (**ED1**, 236; **EBY**, 251; **ML**, III, 950; **E**, 795; **MMES1**, 571; **DAE**, 235; **BCHTH**, V, 163).

: Azarbeycan Hükûmeti'nin Osmanlı Devleti'ni askerî müdahaleye çağırışı: (**TSİ**, 27).

: Almanların Marne saldırısı nedeniyle, Fransız Parlâmentosu'nda büyük telâş ve muhalefetin, Başbakan Clemenceau ve Mareşal Foch'u hedef alan yoğun eleştirisi: (**BDST**, II, 195-196).

5 HAZİRAN 1918 : Uzunköprü'nün bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Marne'a ulaşmış olan Alman kuvvetlerinin Fransız Ordusunca durduruluşu: (**BDST**, II, 194; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV, 187).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Viyana'dan Dr. Rasim Ferit'e hastalığının tetkik sonuçlarını belirten mektubu: (**MKÜM**, 129-132).

6 HAZİRAN 1918 : Almanya'nın ABD'nin ticaret gemilerinin batırılmasından önce yolcuların boşaltılması önerisini kabul edişi: (**20YT**, I, 388).

: Galip Kemali Bey'in Çiçerin'i ziyareti ve sözlü olarak Yeni Dünya'daki yazıyı sözlü olarak protestosu: (**TSİ**, 25; **TR**, 439).

7 HAZİRAN 1918 : Osmanlı Başkumandanlığı'nın 3'üncü Ordu'ya Gence ve Kuzey Kafkasya'daki Müslüman Gönüllü Teşkilâtı'na yardım etme, Ordular Grubu'nun sol kanadının hareketini Bolşeviklere karşı koruma ve İngilizlerle Bolşeviklerin irtibatını kesme görevi verişi: (**BİTEG**, 145).

: Şark Ordular Grubu'nun kuruluş çalışmalarının başlatılışı: (**BDSOO**, 44).

: Rusya'da bulunan Çekoslovak birliklerinin Sibirya'da *Omsk'u ele geçirmeleri*: (**BDST**, II, 214; **ML**, IX, 543).

8 HAZİRAN 1918 : Kuzey Kafkasya Temsilcilikleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasında dostluk antlaşması: (**BİTEG**, 141; **ED1**, 236; **BDSOO**, 37). 355

: Başkumandan Vekili Enver Paşa tarafından Kafkas İslâm Ordusu'nu kurmakla görevlendirilen Nuri Paşa'nın Gence'ye gelişi: (**MOAEP**, III, 379-381; **BCHTH**, V, 134).

: Yakup Şevki Paşa'nın 9'uncu Ordu Komutanlığı'na getirilişi: (**YŞP**, I40).

: Alman ordusunun, Lüdendorf'un direktifi uyarınca Metz'ten Compiegne yönünde, Fransız ordusuna genel saldırısı: (**İDS**, 104; **BDST**, II, 194; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV, 187).

11 HAZİRAN 1918 : Fransız ordusunun Champagne yönündeki Alman saldırısını durduruşu: (**BDST**, II, 194; **ML**, III, 949; **TA1**,

12 HAZİRAN 1918 : 4'üncü Osmanlı Kolordusu'nun Havi'yi, bir süvari bölüğünün de Tebriz'i ele geçirişi: (**BOÇS**, 10).

: Uzunköprü'nun bombardımanı: (**BOÇS**, 10).

13 HAZİRAN 1918 : Doğu Cephesi'ndeki 3'üncü ve 9'uncu Ordularla, Irak'ta bulunan 6'ncı Ordu'dan Şark Ordular Grubu'nun kuruluşu ve Grup Kumandanlığı Komutanlığı'na 6'ıncı Ordu Komutanı Halil Paşa'nın atanışı: (**BCHTH**, V, 135).

: Dilman doğusunda Ermeni hareketlerinin durduruluşu: (**BCHTH**, V, 165).

14 HAZİRAN 1918 : Osmanlı Hükûmeti'nin Batum'da Azerbaycan Ermenistan ve Gürcistan ile ayrı ayrı birer barış antlaşması imzalayışı: (**GGKM**, 100).

15 HAZİRAN 1918 : Güney Cephesi'nde Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Piave Nehri'ne doğru saldırısı: (**BDST**, II, 220; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV, 189; **BCHTH**, V, 8).

: Dilman'ın kuzeyinde Ermenilerle Türk kuvvetlerinin muharebesi ve Ermeni birliklerinin püskürtülüşü: (**BCHTH**, V, 165).

16 HAZİRAN 1918 : Osmanlı Devleti ile Ermenistan arasında Gümrü Barış Antlaşması: I- Uluhanlı'dan Culfa'ya kadar olan demiryolu Osmanlı Devleti'nde kalıyor; 2- Nahçıvan Osmanlı Devleti lehine Ermeniler tarafından boşaltılıyor: (**E**, 793, 795; **İOTK**, IV, 447; **ML**, III, 950).

17 HAZİRAN 1918 : Lihiye'nin bombardımanı: (**ŞKHB**, I31).

: General F. Paul komutasındaki bir İngiliz kruvazörünün Rusya'nın Murmansk Limanı'na gelişi: (**ML**, XI, 488; **UİT**, III, 57, 58; **ST1**, 477).

18 HAZİRAN 1918 : Güney Cephesi'nde İtalyan kuvvetlerinin Piave'de Avusturya-Macaristan saldırılarını durduruşu: (**BDST**, II, 220; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV, 189).

18/19 HAZİRAN 1918: Ermenilerin Rumya yönünde çekilişleri: (**BCHTH**, V, 165).

19 HAZİRAN 1918 : Fevzi Paşa'nın (Çakmak) Almanya tarafından birinci rütbeden ödüllendirilişi: (**MFÇ**, 105).

20 HAZİRAN 1918 : Fransa'nın Rusya'daki Çekoslovak Lejyonu'na, Bolşeviklere karşı iş birliği önerisi: (**BDST**, II, 214; **20YT**, I, 421).

: Türk kuvvetlerinin Bakü istikametinde, başarısızlıkla sonuçlanan Karamaryan Hareketi: (**BCHTH**, V, 175).

21 HAZİRAN 1918 : Mareşal Ludendorf'un Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı Liman von Sanders Paşa'ya, Enver Paşa'nın Kafkaslarda izlediği politikayı eleştiren telgrafı: (**BDSOO**, 94).

: Kuzey Kafkas Komutanı olarak Dağıstan'a gelen Kurmay Yarbay İsmail Hakkı Bey'in, Dağıstanlı Müslümanları birlik ve beraberliğe, Bolşeviklere karşı mücadeleye çağıran beyannamesi: (**BDSOO**, 139).

: General Antranik komutasında 10.000 kişilik Ermeni kuuvvetin, Culfa Köprüsü'ndeki Türk birliğini atarak, Hoy istikametinde ilerleyişi: (**BCHTH**, V, 165).

: İstanbul'da Türk Ocağı Kongresi'nin toplanışı: (**TSP**, I, 435).

22 HAZİRAN 1918 : Bulgaristan'da Radoslavof başkanlığındaki kabinenin istifası üzerine Malinov Hükûmeti'nin kuruluşu: (**MGY**, 145).

23 HAZİRAN 1918 : Güney Cephesi'nde İtalyan ordusunun Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Piave'de yenilgiye uğratışı: (**BDST**, II, 220-221; **TA1**, XIV, 189; **ML**, III, 950).

: Balkanlardaki Müttefik Orduları Komutanı General Franchet d'Espérey'in, Fransız Başbakanı Clemenceau'ya bir saldırı planı önerişi: (**BDST**, II, 221-222; **20YT**, I, 444).

24 HAZİRAN 1918 : Osmanlı Padişahı V. Mehmet Reşat'ın hastalığının nüksedişi: (**MO**, 3569; **İOTK**, IV, 440).

: Alman Dışişleri Bakanı Kuhlmann'ın savaşın bu haliyle 9-10 yıl sürebileceğine ilişkin beyanı: (**BDST**, II, 198).

26 HAZİRAN 1918 : Lenin'in, İngilizler'in Marmansk'ı işgal etmeleri üzerine bir bildiri yayınlayarak, bu kuvvetlerin püskürtülmesi için her türlü önlemin alınmasını isteyişi: (**UİT**, III, 58).

: İaşe Nezareti Hakkında Kararname: (**TSP**, III, 336).

28 HAZİRAN 1918 : Nuri Paşa'nın emrindeki Kafkas İslam Ordusu birlikleri ile Menşevik birlikler arasında Salyan Muharebesi: (BDSOO, 88).

: Sovyet Hükûmeti'nin İngilizlerin Marmansk'a çıkışlarını protesto edişi: (**UİT**, III, 61).

: Sovyet Rusya'da 900'e yakın fabrikanın devletleştirilişi: (**BDST**, II, 207).

29 HAZİRAN 1918 : Birelabid'in bombardımanı: (**ŞKHB**, 132).

: *Konya Ahali Bankası'nın kuruluşu*: (**İTPDİİP**, 176).

: Rusya'da Çekoslovak birliklerinin Viladivostok'a girerek Transsibiryen demiryolunu kontrollerine alışları: (**20YT**, I, 421; **BDST**, I, 214; **UİT**, III, 62).

30 HAZİRAN 1918 : Kafkas İslam Ordusu'na bağlı Azerbeycanlı milislerin, Gökçay Kasabası'na saldıran Bolşevik-Ermeni kuvvetler karşısında gerilemesi üzerine, Bolşevikler üzerine gönderilen Türk kuvvetlerinin Bolşevik-Ermeni kuvvetleri imha edişi: (**BDSOO**, 87).

: Belçika'dan 160 fabrikanın sökülerek Almanya'ya nakli: (**BDST**, II, 42; **TA1**, VI, 52).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, Karlsbad'a gelişi ve burada Prof. Varner'in gözetiminde Kotaj Senatoryumu'na yatışı: (**KH**, 29; **TA2**, I, 320; **ADK**, 12; **Ç**, 108-109; **A**, 187).

: Baron Roçild Kolonisi'nin Haşahar'da kuruluşu: (**TBYT**, II, 700).

1 TEMMUZ 1918 : Osmanlı Deniz Uçak Bölüğü Komutanı Bnb. Goltz'un bölük komutanlığı görevi üzerinde kalmak koşuluyla,

Osmanlı Deniz Havacılığı Müfettişliği'ne atanışı: (**BDHATS**, 37).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, Karlsbad yakınlarındaki Marksbrün'e gelişi: (**KH**, 31).

: Sovyet Hükûmeti'nin Murmansk Sovyeti Başkan Yardımcısı Yuriev'i 'Vatan Haini' ilân edişi: (**UİT**, III, 58-59).

2 TEMMUZ 1918 : İtilâf Devletleri Yüksek Savaş Konseyi'nin ABD'ne Doğu Rusya'ya müdahale etmesi yönündeki çağrısı: (**UİT**, III, 62; **BDST**, II, 214).

: Şansölye Hertling başkanlığında, Spa'da, Alman askerî yetkililerinin Belçika'nın geleceğini görüşmesi ve Flamanlarla Wallonların yaşadığı bölgelerin ayrılmasının kararlaştırılması: (**BDST**, II, 199).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad yakınlarındaki Keiserbad'a gidişi; Karlsbad'ta, Paula Klemm'den Almanca dersi almaya başlayışı; aynı gün Miralay Emir Bey'le görüşmesi ve memleketin genel görüntüsü hakkında yorumu: "Memleket kimsenin malikanesi değildir": (**KH**, 3335).

3 TEMMUZ 1918 : Osmanlı Padişahı Sultan V. Mehmet Reşat'ın İstanbul'da ölümü: (**MO**, 3569; **İOTK**, IV, 440; **AHE**, 150; **BTT**, VII, 301).

4 TEMMUZ 1918 : Osmanlı Padişahı Sultan V. Mehmet Reşat'ın ölümü nedeniyle, Osmanlı tahtına Abdülmecit'in oğlu, 57 yaşındaki Veliaht Mehmet Vahdettin'in çıkışı; Vahdettin'in, Çengelköy'deki köşkünden bir istimbotla Sarayburnu'na gelişi; içinde Enver Paşa'nın da bulunduğu bir heyet tarafından karşılanışı ve Topkapı Sarayı'na gidişi; Hırka-i Saadet Dairesi'ni ziyareti; Bab'üssade (3. kapı) önünde kurulmuş olan altın tahta oturuşu ve VI. Mehmet ünvanı ile cülusu; biat ve tebrikleri kabulü: (**MO**, 3674-3675; **İOTK**, IV, 441-442; **BTT**, VIII, 301; **TSP**, III, 155).

: Ölen Osmanlı padişahı V. Mehmet Reşat'ın cenaze töreni ve bu törene yeni tahta çıkan Sultan Vahdettin'in katılışı; Mehmet Reşat'ın Eyüp'te ölümünden önce kendisinin yaptırdığı türbesine defnedilişi: (**MO**, 3674-3675; **İOTK**, IV, 441-442; **BTT**, VIII, 301).

: İngiltere'nin Fransa'ya Balkanlarda yeni bir saldırıya taraftar olmadığını bildirişi: (**BDST**, II, 222; **20YT**, I, 444).

: V. Sovyetler Kongresi'nin yeni anayasayı kabulü ve ülkenin adının "Rusya Sovyetler Federatif Cumhuriyeti" oluşu : (**ML**, III, 887 / XI, 489).

: ABD Başkanı Wilson'un Birleşik Devletler'le, ortaklarının uğrunda savaştıkları dört amacı açıklayan konuşması: "İster toprak, ister egemenlik, isterse ekonomik düzenleme ya da politik ilişki sorunu olsun, tüm sorunların çözümü, ilgili halkların serbest kabulü temeline dayanmalıdır; kendi dış etkisi ya da hâkimiyeti için başka bir çözüm isteyen başka halk ya da milletlerin, maddî çıkar ya da üstünlüğü temeline değil": (**BSVB**, 253).

5 TEMMUZ 1918 : Rusya'da Bolşevik Rejimi'ne karşı Ribinsk'te bir ayaklanma ve bu ayaklanmanın bastırılışı: (**UİT**, III, 64).

: Hindenburg'un II. Wilhelm'den Dışişleri Bakanı Kuhlmann'ın, 24 Haziran tarihli konuşması nedeniyle görevinden alınmasını isteyişi: (**BDST**, II, 199).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbat'ta Osmanlı tahtındaki değişikliği haber alışı: "Teessür ve teessüf ederim. Teessüf ettiğim cihet, İstanbul'da bulunmayışımdır": (**KH**, 40; **AAG**, 104).

6 TEMMUZ 1918 : Rusya'da Yaroslavi kentinin İtilâf ajanlarının desteğiyle, sağcı sosyalist devrimci grup olan Beyaz Muhafızlar'ın eline geçişi: (**UİT**, III, 64).

: Moskova'da Sosyalist Kongresi'nde azınlığa düşen sol kanat sosyalist devrimcilerin ayaklanması: (**İDT**, II, 169-170; **UİT**, III, 24-25; **ML**, VII, 887 / XI, 488).

: Almanya'nın Moskova'daki elçisi Mirbach Harff'ın, Moskova'da bir suikast sonucu öldürülüşü: (**İDT**, II, 169-170; **UİT**, III, 24-25; **TSİ**, 73; **BDSOO**, 65; **İSR**, 112).

: Murmansk Sovyeti ile müttefik kuvvetler arasında yeni bir anlaşmanın imzalanışı: (**UİT**, III, 59-61).

: 10'uncu ve 13'üncü Kafkas Alaylarının ileri harekâtı ve Aksu'yu Ermeni-Bolşevik kuvvetlerden kurtarışı: (**BDSOO**, 89).

: Belçika'daki Alman Genel Valisi'nin, Vilâyet Meclisi'nin yetkilerini feshi: (**TA**, VI, 52).

: Sadrazam Talat Paşa'nın yeni padişah Vahdettin'e bir hükûmet listesi sunuşu: (**AHE**, 151).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, Miralay Emin Bey'in hanımı ve arkadaşlarışla, Arıburnu, Anafartalar, Bitlis ve Muş çevreleriyle ilgili sohbeti ve ülkenin genel durumu hakkındaki yorumu: "Benim elime büyük selâhiyet ve kudret geçerse, ben hayat-ı içtimaiyemizde arzu edilen inkılâbı bir 'Coup' ile tatbik edeceğimi zannederim... Neden bu kadar senelik tahsil-i ali gördükten, hayat-ı medeniye ve içtimaiyeyi tetkik ve hürriyeti tezavvuk için sarf-ı hayat ve evkat ettikten sonra avam mertebesine ineyim?... Onlar benim gibi olsunlar!"(**KH**, 43).

7 TEMMUZ 1918 : İstanbul'a gelen beş İngiliz uçağının, Türk uçaksavarlarının ve uçaklarının karşı savunmalarına karşın, Zeytinburnu Silâh Fabrikası, Haydarpaşa İstasyonu, Selimiye Kışlası ve Gülhane Parkı'nı bombardımanı: (**BDHTH**, 219).

: Sovyet Hükûmeti'nin, Moskova'daki ayaklanmayı bastırışı: (**BDST**, II, 210; **İDT**, II, 169-170; **UİT**, II, 24-25, 65; **ML**, XI, 488).

: V.İ. Lenin'in, Çaritsin'de (Stalingrat) bulunan J.V. Stalin'e Alman Elçisi Mirbach'ın öldürülmesine ilişkin telgrafı: "...bu gece amansız bir tasfiyeye başlıyoruz": (**TSİ**, 73).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Gazeteci Silâhçı Tahsin ve İsmail Hakkı Bey'le görüşmesi : (**KH**, 43).

: Halil Paşa'nın, 6'ncı Ordu Karargahı ile Musul'dan ayrılışı: (**BCHTH**, V, 135).

9 TEMMUZ 1918 : Padişah Vahdettin'in, Talat Paşa'yı sadrazamlığa, Musa Kâzım Efendi'yi de şeyhülislâmlığa atayan hattı hümayunu: (**AHE**, 151).

: Osmanlı İktisat Anonim Şirketi'nin kuruluşu: (**İTPDİİP**, 176).

: ABD Başkanı Wilson'un Danışmanı Albay House'u Milletler Cemiyeti konusunda bir Amerikan Planı hazırlamakla görevlendirişi: (**BDST**, II, 200).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad yakınlarındaki Aieh'te bir çini fabrikasını gezişi ve Cemal Hüsnü Bey'le görüşmesi: (**KH**, 54).

12 TEMMUZ 1918 : Salyan mıntıkasında Kafkas İslâm Ordusu birlikleri ile Menşevikler arasında çatışma: (**BDSOO**, 88).

: Demirhan'daki Bolşevik kuvvetin Hunzal istikametinde taarruzu: (**BCHTH**, V, 188).

: Hamedan İngiliz Ordusu Komutan Yardımcısı'nın Hamedan'dan Urmia'da bulunan Nesturi Lider Ağa Petros'a Türklere karşı direnişlerinden dolayı kutlayan mektubu: "Her yerde Türklerin yiyeceğinin kıt olduğunu, mühimmat ve savaş malzemelerine çok ihtiyaçları olduğunu bilmeniz gerekir": (**BDDA**, 95).

13 TEMMUZ 1918 : Tekrit'in İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 158).

: Batı Cephesi'nde Müttefik Başkomutanı Foch'un, Champagne'de bir karşı saldırı kararı: (**BDST**, II, 200; **TA1**, XIV, 187).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Fransızca öğretmeni Madam Heinlich'le yaşam üzerine sohbeti: "Evlenirsem bir Türk kadınını tercih edeceğim": (**KH**, 56).

14 TEMMUZ 1918 : Elviya-i Selase'de (Kars, Ardahan, Batum) Brest Litovsk Antlaşması uyarınca bir halk oylaması yapılışı (plebisit) ve bu vilâyetlerin Osmanlı Devleti'ne katılma kararı: (**BDSOO**, 16; **ML**, II, 209 / IV, 212; **TA1**, V, 414 / XV, I22 / XXI, 333).

: Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Musallabe Muharebesi: (**BCHTH**, V, 52).

: ABD Başkanı Wilson'un Washington'un mezarı başında dünya barışı hakkındaki nutku: "Dünya barışını ihlâl edecek her keyfi kuvvetin nerede olursa olsun imhası..." :(**MMM**, 14).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad yakınlarındaki Elbogen'de Matmazel Brander ile gezintisi ve sohbeti: "Bütün iktidarı ellerinde tutan birkaç şahsın bilgisizliği...(Balkan Harbi'nde) memleketin en kıymetli kısmını düşmana ikram etti. Enver'in en büyük hizmeti, orduyu o eski kumaş parçalarından kurtarması olmuştur": (**KH**, 57).

15 TEMMUZ 1918 : Batı Cephesi'nde Almanların Reims üzerinden Champagne'e doğru saldırıya geçişi; Champagne

Savaşı: (**TA1**, XIV, 187; **BDST**, II, 201-202; **İDS**, 100, 105; **ML**, III, 949; **BCHTH**, V, 7).

: Hunzah istikametinde hareket etmiş olan Bolşevik kuvvetlere Türk birliklerinin karşı taarruzu ve Bolşeviklerin Demirhanşura'ya atılışı ve Türk birliklerinin Gimri'de mevzi tutuşları: (**BCHTH**, V, 188).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, Karlsbad'ta Cavit Bey ve Pertev Paşa ile görüşmesi: (**KH**, 58).

16 TEMMUZ 1918 : Champagne'de Alman ordusunun savunma düzenine geçişi: (**BDST**, II, 202; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV, 187).

: Haiti'nin Almanya'ya savaş ilanı: (**TA1**, XIV, 173).

16/17 TEMMUZ 1918 :

Rus Çarı II. Nikola'nın karısı, annesi, oğlu, dört kızı ve maiyetinde bulunan dört kişinin, Yekaterinburg'ta gözaltında tutuldukları evin bodrumunda kurşuna dizilmeleri: (**UİT**, III, 62; **BDST**, II, 214; **İSR**, 112).

I8 TEMMUZ 1918 : Batı Cephesi'nde Fransızların, Champagne Cephesi'nde Alman ordusuna karşı saldırısı ve Soissons'un güney batısında bir tank taarruzu ile cepheyi yarışları: (**BDST**, II, 203; **İDS**, 105; **TA1**, XIV, 187; **ML**, III, 949; **İDS**, 105; **BCHTH**, V, 7).

I9 TEMMUZ 1918 : II. Kafkas Tümeni'nin Azerbaycan'da Nahçivan'a karşı harekete geçişi ve Ermenilerle şiddetli çarpışmalar: (**BDSOO**, 131).

: Honduras'ın Almanya'ya savaş ilânı: (**TA1**, XIV, I73).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad'tan Mabeyinci Lütfi Bey'e mabeyinciliğe atanışı nedeniyle kutlama mesajı: "Efendimizin (Vahdettin) tahta cülusları bendenizde ...fevkalâde ümitler tevlit etti": (**AHE**, 150; **OSSG**, 379-380).

20 TEMMUZ 1918 : Kafkas İslâm Ordusu'na bağlı birliklerin Nahçivan'ı ele geçirişi: (**E**, 797; **İOTK**, IV 447; **BDSOO**, 131).

21 TEMMUZ 1918 :Alman ordusunun Champagne'den Vesle-Reims-Soissons çizgisine çekilişi: (**TA1**, XIV, 187; **BDST**, II, 203-204; **ML**, III, 949).

: J.V. Stalin'in, Çaritsin'den V.İ. Lenin'e, Bakü'deki durumu anlatan telgrafı: "Bütün Bakü Sovyetleri, ordu ve filodan tüm Rusya işçi ve köylülerinin iradelerine harfiyen uymalarını emrediyorum": (**TSİ**, 75-76).

22 TEMMUZ 1918 : Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad'ta Hüseyin Cahit Bey'le görüşmesi: "Rusların yeniden canlanmaları ve İngilizlerle beraber olmaları bence ihtimalden baid değildir": (**KH**, 59).

23 TEMMUZ 1918 : Altı İngiliz uçağının İstanbul'a saldırısı; Hasköy'deki askerî tesisleri ve Yeşilköy alanını bombardımanı: (**BDHTH**, 219; **MO**, 3575; **İOTK**, IV, 447).

24 TEMMUZ 1918 : Müttefik Başkomutanı Foch'un cephelerin küçültülmesini ve Paris'e giden stratejik yolların açılmasını öngören seri saldırılar başlatma kararı: (**İDS**, 108).

25 TEMMUZ 1918 : Moskova'da Türk Sosyalistleri I. Kongresi'nin toplanışı ve Mustafa Suphi'nin kongre başkanlığına seçilişi: (**TSA**, I03).

: Çiçerin'in Alman geçici diplomatik temsilcisine mesajı: "Alman-Türk kuvvetleri Bakü'ye doğru ilerliyor": (**TSİ**, 78).

26 TEMMUZ 1918 : Nuri Paşa'nın emrindeki İslâm Kafkas Ordusu'nun Güney Grubu birliklerinin Karasu İstasyonu'nu ele geçirişi: (**BDSOO**, 98-99).

26/27 TEMMUZ 1918 : İki İngiliz uçağının İstanbul elektrik fabrikası, tersane ve kağıthane balon müfrezesi ile Galata Köprüsü'nü bombardımanı: (**BDHTH**, 219).

27 TEMMUZ 1918 : Şaumyan'ın Lenin'e telgrafı: "Cephedeki durum gün geçtikçe vahimleşiyor": (**TSİ**, 80-81).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbat'tan Viyana'ya dönme kararı: "Karlsbad'ta ettiğim istifade memul edilen derecede değildir. Rahatsızlıklarımın asarı henüz mevcuttur": (**KH**, 60; **AAG**, I04).

27/28 TEMMUZ 1918 :
İtilâf devletlerine ait bir uçak filosunun İstanbul'a saldırısı ve isabetsiz iki bomba atışı: (**MO**, 3575; **İOTK**, IV, 447).

28 TEMMUZ 1918 : Nuri Paşa kuvvetlerinin Çengiposta Mevki'ni ele geçirişleri: (**BDSOO**, 99).

: Cevat Paşa'nın Ferikliğe (Korgeneral) Miralay Kâzım Karabekir Paşa'nın Mirlivalık'a (Tuğgeneral) yükseltilişi: (**OCÇ**, II9; **KK**, 18).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Viyana'ya gelişi: "Şimdi Viyana'da geçecek hatırat için... yeni bir defter açıyorum": (**KH**, 61).

29 TEMMUZ 1918 : Çiçerin'in Alman Dışişleri Bakanı Kuhlmann Joffe'ye, Alman-Türk kuvvetlerinin çekilmesi için görüşme isteyen yazısı: (**TSİ**, 29,).

30 TEMMUZ 1918 : İaşe Nezareti'nin kuruluşu: (**İTPDİİP**, 183).

: Ukrayna'daki Alman Komutanı General von Eichorn'un öldürülüşü: (**İSR**, II2).

31 TEMMUZ 1918 : Osmanlı IV. Kafkas Kolordusu'nun İran'ın Urmiye (Rızviyye, Rumye, Rızaiye) kentini işgali:(**E**, 796; **ML**, III, 950).

: Kafkas İslam Ordusu'nun Bakü'ye yönelik saldırısı: (**GGKM**, I02).

1 AĞUSTOS 1918 : Sovyet Rusya Dışişleri Halk Komiserliği'nin Almanya'dan yardım isteği: (**BDST**, II, 215-216).

: Sovyet Rusya Hükûmeti'nin İngiltere, Fransa, Amerika, İtalya ve Japon işçilerine bu ülkelerin yapacakları müdahale olasılığına karşı tavır almalarını isteyen çağrısı: (**UİT**, III, 157).

: Alman İmparatoru II. Wilhelm'in cephedeki bozgunlar ve diğer sorunlar nedeniyle halkta başlayan moral yıkıntısını gidermek amacıyla ulusa tüm zorlukların geride bırakıldığını bildirişi: (**UİT** III 36).

: Bakü yönünde ilerleyen Türk birliklerinin, Volcivoroto Dağı'nı işgal edişleri ve Salhane ve Kışla tepelerine çıkışları: (**BCHTH**, V, 177).

2 AĞUSTOS 1918 : Rusya'nın Kuzey Denizi'ndeki Arhangelsk Limanı'nın İngiliz donanmasınca işgali: (**UİT**, III, 67; **BDST**, II, 215; **ST1**, 477; **ML**, I, 645; XI, 488).

3 AĞUSTOS 1918 : Japonya'nın Rusya'nın Viladivostok Limanı'na yeniden asker çıkarışı ve Japon asker sayısının 72.000'e ulaşması: (**UİT**, III, 62-63; **BDST**, II, 214-215).

: Chateau-Thierry'deki Alman mevzilerini ortadan kaldıran Fransız saldırısı: (**ML**, III, 949).

: Kuba kasabasının Türk birliklerinin eline geçişi: (**BCHTH**, V, 177).

4 AĞUSTOS 1918 : Osmanlı subaylarınca kurulan Dağıstan Milisleri'nin Viladikafkas'ı almak amacıyla Bolşeviklere karşı taarruza geçişleri:(**BDSOO**, 52).

: Üç zırhlı araçtan oluşan bir İngiliz yardım kuvvetinin Bakü'ye gelişi: (**BDSOO**, 69).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Avusturya'dan İstanbul'a gelişi ve Pera Palas'ta Ahmet İzzet Paşa ile görüşmesi: (**AAG**, 104; **AHE**, I5I; **A**, 187; **ADK**, 12; **TA2**, I, 320; **Ç**, 108-109).

5 AĞUSTOS 1918 : Nuri Paşa'nın V. Kafkas Tümeni ile Birinci Bakü Taarruzu'nu başlatışı: (**BDSOO**, 78).

: Sovyet Dışişleri Bakanı'nın ABD'nin Moskova temsilcisi Pool'e yazdığı bir mektupla, İngiliz ve Fransız müdahalesini protestosu: (**UİT**, III, 157).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Saray'da Sultan Vahdettin'le görüşerek, ona başkomutanlık görevini üzerine almasını önerişi: (**AAG**, I04).

6 AĞUSTOS 1918 : Rusya'da Amiral Kolçak'ın Çek Lejyonu'nun yardımıyla Kazan'ı ele geçirişi: (**BDST**, II, 215; **ML**, IX, 356 / XI, 488).

: Cemal Paşa'nın Emir Sait'i, Arap karargâhına giderek Şerif Hüseyin'in ortanca oğlu Emir Faysal'la temasa geçip, bir uzlaşma yolu bulmakla görevlendirişi: (**YT**, I, 312).

7 AĞUSTOS 1918 : Mustafa Kemal Paşa'nın Nablus'ta bulunan 7'nci Ordu Komutanlığı'na getirilişi: (**AHD**, 72; **MO**, 3577; **KH**, 64; **AK**, 66; **TA1**, I,322-325).

: General Foch'un Fransa Mareşalliği'ne yükseltilişi: (**İDS**, I07).

8 AĞUSTOS 1918 : Batı Cephesi'nde İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin tanklarla Somme-Luce arasındaki Alman Cephesi'ni yarışı ve Ludendorf'un yorumu: "Alman ordularının matem günü...": (**MMM**, 5; **BCHTH**, V, 9).

: Ludendorf'un görevinden istifa edişi: "...bu elem verici (durumdan)...ben de üzgünüm": (**LHA**, I, 41)

: Batı Cephesi'nde demir yollarını açma amacıyla, İngiliz, Fransız ortak gücünün Montdidier yönünden büyük saldırısı: (**BDST**, II, 223; **İDS**, I08; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV, 187).

9 AĞUSTOS 1918 : Finlandiya'da krallık rejiminin ilân edilişi: (**ST1**, 506; **BDST**, II, 217).

: Mustafa Kemal Paşa'nın, padişahın cuma selâmlığına katılışı: (**AHE**, I53).

10 AĞUSTOS 1918 : Başkomutanlık Vekâleti ünvanının, 'Başkomutanlık Erkan-ı Harbiye Riyaseti' olarak değiştirilişi: (**AHE**, 153).

: Bakü'lü Müslüman Türklerin Türk askerlerine bildirileri: "Bakü denilen milyon ve milyar şehrinin kapıları önünde günlerden beri zafer kuşunun kanadını yakalamak isteyen Türk ordusu... eğer siz yeşil denizin bu meşhur şehrini zapt edemezseniz, Kafkasya feryad edecek, Türkistan ağlayacaktır": (**GGKM**, I03).

12 AĞUSTOS 1918 : Mirliva Yusuf İzzet Paşa'nın, Şimali Kafkas Komutanlığı'na tayini: (**BİTEG**, I46).

: Bakü Komiserliği'nin Bakü'lü işçilere çağrısı: "Türklerin saldırısına karşı koymaya yetecek kadar askerimiz yok": (**TSİ**, 82).

13 AĞUSTOS 1918 : II. Wilhelm'in, Alman siyasî ve askerî yetkilileriyle Spa'da önemli bir toplantı yapışı; Alman Kara Kuvvetleri Komutanı Lüdendorf'un Alman ordusunun bir karşı saldırıya geçecek durumu olmadığını ve savaşı sona erdirecek diplomatik girişimlerde bulunulmasını önerişi: (**UİT**, III, 21; **ST2**, 519; **BDST**, II, 228-229).

: Kafkas İslâm Ordusu Komutanı Nuri Paşa'nın, Azerbaycan'da bulunan birliklerin takviye edilmesi ve Azerbaycan Millî Ordusu'nun çekirdeğini meydana getirecek olan bir Azerbaycan kolordusunun kurulması amacıyla genelge yayınlayışı: (**BDSOO**, 78).

14 AĞUSTOS 1918 : Alman İmparatoru II. Wilhelm, Mareşal Hindenburg, General Lüdendorf, Dışişleri Bakanı ve Amiral Hintze'nin, Spa'da genel durumu görüşmeye devam edişleri ve barış için ilk fırsatta diplomatik görüşmelerin başlatılması kararı: (**UİT**, III, 21; **BDST**, II, 228-229; **ST2**, 519; **MMM**, 5).

15 AĞUSTOS 1918 : Batı Cephesi'nde müttefik ordusunun Artois'te saldırıya geçişi: (**BDST**, II, 223-224; **TA1**, XIV, 18).

: Almanya ve Avusturya-Macaristan kralları ile üst düzey yetkililerin Spa'da genel durum üzerine toplantıları: (**UİT**, II 228-229; **ST2**, 519).

: Albay House'un, ABD Başkanı Wilson'un istediği raporu hazırlayarak başkana sunuşu ve raporda Milletler Cemiyeti üyelerinin silâhsızlanmasının, toprak bütünlüklerini garanti etmelerini, ve aksi davranışlarda askerî yaptırımlar öngörülüşü: (**BDST**, II, 289-290).

: Kars İslâmları Askerî Meclisi üyesi olan Elviya-i Selase heyetinin, Elviya-i Selase'nin anavatana katılması isteğini bildiren oylama zabıtlarını Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan Vahdettin'e sunuşu: (**CGK**, 953).

: Kazak Albay Biçerekov kuvvetlerinin Dağıstan'da Derbent'i ele geçirişleri: (**BDSOO**, 140).

16 AĞUSTOS 1918 : Osmanlı 2'nci Kafkas Kolordusu'na bağlı 2'nci Tümen'in, İran'ın Tebriz kentine girişi: (**ML**, III, 950).

: Mustafa Kemal Paşa'nın yeniden 7'nci Ordu Komutanlığı'na getirilişi ve padişahın cuma selamlığına katılışı: (**AHE**, 152; **AÇA**, 309).).

17 AĞUSTOS 1918 : Batı Cephesi'nde müttefiklerin, Champagne'den saldırıya geçişleri: (**BDST**, II, 223-224; **TA1**, XIV, 187).

: Dağıstan milislerinin Viladivostok'u Bolşeviklerin elinden alışı: (**BDSOO**, 3752).

18/19 AĞUSTOS 1918: İstanbul'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 8l).

19 AĞUSTOS 1918 : Çiçerin'in Moskova'daki Alman Konsolosu Hauschild'e, Alman-Sovyet ilişkilerinde petrolün önemini belirten mesajı: "Bakü'de Türklerin ilerlemeleriyle normal hayat alt üst oldu. Bakü petrollerinin önemine işaret etmek isteriz": (**TSİ**, 30 83-84).

19/20 AĞUSTOS 1918: Bir İngiliz uçağının Ayvansaray, Esirkapı ve Yeşilköy hava alanını bombardımanı: (**BDHTH**, 219; **ŞKHB**, 81).

20 AĞUSTOS 1918 : Batı Cephesi'nde Fransızların, Oise ile Aisne nehirleri arasındaki bölgeyi ele geçirişi: (**BDST**, II, 224; **BCHTH**, V, 9).

: Bakü istikametinde, Şimal Grubu'nun düşmanı kuşatacak biçimde, Şamahı mevzine taarruzu: (**BCHTH**, V, 176).

21 AĞUSTOS 1918 : İngiliz ordusunun Arras güneyinden taarruza geçişi: (**BCHTH**, V, 9).

: Şimal Grubu ileri müfrezesinin Marazi'yi ele geçirişi: (**BCHTH**, V, 176).

21/22 AĞUSTOS 1918: İtilâf devletlerine ait iki uçak filosunun, İstanbul'da, Harbiye Nezareti'ni hedef alan saldırısı ve isabetsibombardımanda sekiz kişinin yaralanışı; çevredeki dükkanlarda hasar: (**MO**, 3575; **İOTK**, IV, 447; **ŞKHB**, 81).

24 AĞUSTOS 1918 : Türk Şark Orduları Grup Kumandanlığı'nın Başkomutanlığı'na raporu: "Ermeniler Müslümanların bulunduğu Karabağ civarında bu bölge halkını yok etmek için plânlı olarak zulümler yapıyorlar": (**GGKM**, 101).

25/26 AĞUSTOS 1918 :İtilâf Devletleri'ne ait iki uçağın İstanbul'a gece saldırısı; Bakırköy ve Hasköy'ü bombardımanı: (**BDHTH**, 220; **MO**, 3575; **İOTK**, IV, 447).

26 AĞUSTOS 1918 : Finlandiya Krallığı'na Alman Prensi Fredrich Karl von Hers'in getirilişi: (**BDST**, II, 217; **ST1**, 506).

: İngilizlerin Arras-Cambrai istikametinde ilerleyişleri: (**BCHTH**, V, 9).

: Bakü yönünde hareket eden Türk birliklerinin Karasu İstasyonu'nu ele geçirişleri: (**BCHTH**, V, 176).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Halep'e gelişi: (**AHE**, 156).

27 AĞUSTOS 1918 : Berlin'de, Almanya ile Sovyet-Rusya arasında Brest-Litovsk Antlaşması'na ek anlaşma: 1- Sovyet Hükûmeti, Estonya ve Letonya'dan vazgeçiyor; 2- Bakü petrol üretiminin 1/4'ünü Almanya'ya bırakıyor; 3- Almanya'ya altı taksitte 6 milyar mark savaş tazminatı ödenecek; 4- Rusya Gürcistan'ın bağımsızlığını kabul edecek; 5- Almanya Rusya'ya saldırmamaya güvence veriyor: (**UİT**, III, 26-27; **20YT**, I, 439; **TSİ**, 85-86; **BDSOO**, 61, 65).

: Silivri'nin bombardımanı: (ŞKHB, 79).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Halep'ten İstanbul'da bulunan Dr. Rasim Ferit'e Halep'ten güneye gideceğini belirten mektubu: (**MKÜM**, 134).

: 7'nci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın Halep'ten güneye hareketi ve Nablus'a gelişi: (**AHE**, 156).

27/28 AĞUSTOS 1918: İtilâf hava filosunun İstanbul'a saldırısı ve Hasköy, Kalender, Üsküdar, Kasım Paşa, ve Bahriye Nezareti'ni bombardımanı; bir İtilâf uçağının düşürülüşü pilotunun esir alınışı: (**İOTK**, IV, 447; **MO**, 3568; **BDHTH**, 220).

29 AĞUSTOS 1918 : Kuzey Kafkas Ordusu Komutanlığı'na atanan Yusuf İzzet Paşa'nın Batum'a gelişi ve burada Halil Paşa ile görüşmesi: (**BDSOO**, 142).

: Başkumandanlık Erkan-ı Harbiye Reisi Enver Paşa'nın önerisi üzerine, Osmanlı ülkesinin askerî ve mülkî olmak üzere üç idarî bölgeye ayrılışı: (**İMD**, 26).

30 AĞUSTOS 1918 : Sovyet Rusya'da Halk Komiserleri Meclisi Başkanı Lenin'e sağcı sosyalist Fanny Roid (Bayan Dora Kaplan) adlı şahıs tarafından suikast girişimi ve Lenin'in ağır biçimde yaralanışı: (**UİT**, III, 66; **ML**, III, 638 / VII, 887 / XI, 488; **İSR**, 112).

: Petersburg'taki Gizli Polis (Çeka) Şefi Moissej Urizkij'in bir suikast sonucu öldürülüşü: (**İSR**, II2).

: Bakü istikametinde hareket hâlinde olan Şimal Grubu'nun Sumgayt'taki düşman müfrezesini geriye atışı; cenup grubunun ise, Alyat'ı işgali: (**BCHTH**, V, 176).

: Müttefik Orduları Komutanı Mareşal Foch'un askerî makamlara saldırılarda kesin sonuç alınması mesajı: "Düşman açıkca çözülme belirtileri gösteriyor. Durumun verdiği olanaklardan sonuna kadar yararlanmalıyız": (**BDST**, II, 225; **TA1**, XIV, 188).

1 EYLÜL 1918 : Mustafa Kemal Paşa'nın 7'nci Ordu Komutanlığı görevine fiilen başlayışı: (**MO**, 3577; **TA2**, I, 325-326; **AHD**, 172).

: Ali İhsan Paşa'nın 6'ncı Ordu Komutanlığı görevine fiilen başlayışı: (**BCHTH**, V, 135).

2 EYLÜL 1918 : Batı Cephesi'nde Almanların Lys ile Chemin des Dames çizgisinden çekilmeye başlamaları: (**BDST**, II, 224; **TA1**, XIV, 187).

3 EYLÜL 1918 : Fransız-İngiliz ortak ordusunun bütün gücüyle Mouse nehrinden denize kadar uzanan cephede, Mezines yönünde genel ve sürekli taarruzu: (**ML**, III, 949).

: Almanya'nın Avusturya-Macaristan'a barış yapmaktan vazgeçmesi çağrısı: (**BDST**, II, 229-230; **UİT**, III, 29).

: Suriye Cephesi'nde İngilizlerin Baalbek'i işgali: (**İOTK**, IV, 446; **MO**, 3578; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV, 190).

5 EYLÜL 1918 : Tebriz'in güneyinde 2'nci Kafkas Kolordusu'nun İngilizleri Milyem kenti civarından, Kaplanbük dağlarına doğru çekilmek zorunda bırakışı: (**E**, 796; **ML**, III, 950).

: Ahmet Ferit Bey'in Hariciye Nezareti'ne Ukrayna'daki durumu anlatan raporu: "En yüksek kudret-i siyasiye Alman işgal ordusunun elindedir": (**TR**, 391).

6 EYLÜL 1918 : Sultan Vahdettin'in içinde Aharonian ile Hadisyan adlı Ermenistan temsilcilerinin de bulunduğu Kafkas ülkeleri murahhaslarını kabul edişi: (**ED1**, 236).

: İngiliz Hükûmeti'nin Petersburg'taki İngiliz konsolosluğu baskınını protestosu:(**UİT**, III, 68-69).

8 EYLÜL 1918 : Batı Cephesi'nde Mareşal Foch'un müttefik orduya üç kademeli genel saldırı emri: 1- I. ABD ordusu ile 4'üncü Fransız ordusu, Argonne'un iki yakasından Meuse ile Suippese arasında Mézieres'e; 2- Oise'nin kuzeyinde bir Fransız Ordusu ile desteklenen İngiliz ordusunun, Cambrai'den Saint Quentin'e kadar uzanan Siegried hattını yararak, kuzey doğuya; 3- Belçika Kralı Albert'in komutasında İngiliz Belçika Fransa birliklerinden oluşan ordular grubunun, Broges yönünden saldırısı: (**BDST**, II, 225-226; **TA1**, XIV, 188).

: Ermenistan murahhası Aharonian'ın Başbakan Kaçaznuni'ye telgrafı: "Majestenin (Vahdettin) iki komşu ülke olan Türkiye ve Ermenistan arasında, ikisinin de karşılıklı gelişmeleri için daima dost ilişkiler olacağına kesin inancı vardır": (**ED1**, 236).

9 EYLÜL 1918 : Filistin Cephesi'nde İngiliz ordusunun saldırısı: (**FS**, 173).

: Mayene ve Serab mevkinin Türk kuvvetlerinin eline geçişi: (**BCHTH**, V, 168).

I0 EYLÜL 1918 : Rusya'da Bolşeviklerin Kazan kentini ele geçirişleri: (**BDST**, II, 216; **ML**, V, 388 / XI, 488).

: Hindistan'ın Kalküta kentinde Müslümanların İngiliz yönetimine karşı ayaklanmaları: (**TB**, 1974).

: Doğu Müttefik Orduları Başkumandanı Franchet d'Esperey'e Dobrapoli dağlarından Bulgaristan'a saldırı izni: (**İDS**, 109).

11 EYLÜL 1918 : Mustafa Kemal Paşa'nın Nablus'tan Dr. Rasim Ferit'e (Talay) mektubu: "Suriye'yi baştan başa bir daha 'étude' ettim;Suriye umumîyetle şayan-ı merhamet bir hâle gelmiştir": (**AHE**, 156; **MKÜM**, 137).

12 EYLÜL 1918 : Batı Cephesi'nde ABD kuvvetlerinin Saint Michel'in iki yanından saldırıya geçişi ve burada bir çıkıntıyı ele geçirişi: (**BDST**, II, 225-226; **ML**, III, 949; **TA1**, XIV, 187-188; **BCHTH**, V, 9).

: Şeyh Ahmet El Sünusi'nin İstanbul'a gelişi: (**OSSG**, 401).

13 EYLÜL 1918 : 1'inci ABD Ordusu'nun Saint Michel'i kuşatışı: (**BDSAn**, III, 922).

: Padişah VI. Mehmet Vahdettin'e, Şeyh Ahmet El Sünusi'nin, Hz Ömer'in kılıcını büyük bir törenle kuşatışı: (**OSSG**, 401).

14 EYLÜL 1918 : Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Burian'ın Papa aracılığıyla savaş hâlindeki tüm devletlere tarafsız bir ülkede barış görüşmelerine başlama önerisi: (**BİÇ**, II7; **UİT**, III, 29; **BDST**, II, 230; **MMM**, 6).

: Nuri ve Şevki Paşa kumandasındaki kuvvetlerin Bakü üzerine yürüyüşü; İkinci Bakü Taarruzu: (**BLM**, 401; **BDSOO**, 118; **BCHTH**, V, 183).

: Alman Dışişleri Bakanlığı'nın Sovyet Dışişleri Bakanı'na Türklerin Bakü'ye doğru yürüyüşlerinin durdurulacağı yolundaki teminatı: (**TSİ**, 30-31).

: Arap seyyar kolu kuvvetinin Metai'de yığılması: (**FS**, 173).

15 EYLÜL 1918 : İngiliz birliklerinin Bakü'den çekilişi ve Türk birliklerinin kente girişi: (**TSİ**, 30; **BİTEG**, 146; **ES**, 133; **GGKM**, 105; BDSOO, 122; **BCHTH**, V, 137, 169, 184).

: Makedonya'da Franchet d'Esperey'in sıklet merkezi Dobrapolje olmak üzere Bulgar Cephesi'ni yarmak amacıyla genel taarruzu: (**MMM**, 8; **ML**, III, 950; **İDS**, 109; **BCHTH**, V, 12-14, 137).

16 EYLÜL 1918 : Filistin Cephesi'nde Arap nizami kuvvetlerinin Dara'daki istasyon binası ile demir yolunu tahribi;

Şeria'nın doğusunda İngiliz desteğinde Arap saldırısı: (**AHE**, 157; **GAR**, 14, 36; **FS**, 173).

: Türkistan'dan gelen Müftü Saadettin Hacı Şerif Hocaoğlu ve Celilof adlı kişilerin Enver Paşa'dan yardım talebi: (**MOAEP**, III, 455-456).

: İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour'un Viyana'nın barış önerisini eleştirisi: (**UİT**, III, 29).

17 EYLÜL 1918 : Bulgaristan'ın Dobrapolje Cephesi'nin çöküşü; Alman General Mackensen komutasındaki Bulgar, Alman, Avusturya-Macaristan ortak gücünün Dobrapolje'yi terk edişi; müttefik kuvvetlerinin, Vardar Ovası ve Bulgaristan'ın içlerine doğru ilerleyişi: (**BDST**, II, 226-227; **TA1**, XIV, 188; **ML**, III, 950 / VII, 269).

: Dara'nın bombardımanı: (**ŞKHB**, 134).

: ABD Başkanı Wilson'un, ülkesinin barış koşullarının daha önce açıklanmış olduğunu belirterek Viyana'nın talebini reddi: (**MMM**, 7; **UİT**, III, 29).

: Fransa Başbakanı Clemenceau'nun İttifak Devletleri tarafından işlenmiş olan cinayetlerin cezasız kalamayacağı; savaşın maddî zararlarıyla birlikte bunların da ödetilmesi gerektiğini belirten açıklaması: (**UİT**, III, 29; **MMM**, 7).

18 EYLÜL 1918 : Bulgaristan'a giren müttefik ortak gücünün Sofya'ya doğru ilerleyişi: (**AHE**, I6l; **20YT**, I, 445-446; **ML**, III, 950 / VIII, 269; **TA1**, XIV, 188).

: İngilizlerin Nablus'a saldırıları: (**FS**, 173; **BCHTH**, V, 73).

18/19 EYLÜL 1918 : Filistin Cephesi'nde General Allenby komutasında İngilizlerin Nablus yönünde büyük bir saldırı başlatmaları; 7'nci Osmanlı Ordusu'nun püskürtülüşü; 8'inci Ordu'nun cephesinin yarılışı; iki ordunun geri çekiliş harekâtı: (**BDST**, II, 227; **UİT**, III,, 30; **İOTK**, IV, 445; **AHE**, 157).

19 EYLÜL 1918 : Bulgaristan'ın mütareke talebi: (**AHE**, 161).

: Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında Nablus Meydan Muharebesi İngiliz hava kuvvetlerinin 7'nci ve 8'inci Türk Ordu karargâhlarını Nablus ve Tol Kerem'de bombardımanı : (**GAR**, 15).

: İngiliz kuvvetlerinin Yıldırım Orduları Grubu'na kara ve havadan üç kol hâlinde büyük saldırıları; 6'ncı Türk Ordusu'nun Samarya tepelerinden ricati ve buraların İngilizlerce işgali: (**İİH**, 194; **İA**, I, 110; **GAR**, 16).

20 EYLÜL 1918 : Filistin Cephesi'nde Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı Liman von Sanders'in karargâhının İngiliz kuvvetlerince basılışı; Liman Paşa'nın gece kıyafeti ile güçlükle kaçıp Teberiye'ye gelişi; Allenby'nin taarruzu karşısında Türk savunma gücünün kırılışı; İngilizlerin Cenin, Nasıra ve Bisan kasabalarını işgali; Türklerin Hayfa Limanı'nı boşaltmaya başlamaları; Filistin Ovası ve Genezareth Gölü kıyısında bulunan uçak depolarının İngiliz süvarilerinin baskınına uğrayışı ve 30 Alman uçağının yakılarak imha edilişi; İngiliz süvarilerinin Ufule, Semerra ,Cineyn, Bisan ve Megami Köprüsü'nü ele geçirişleri: (**FS**, 173; **GAR**, 25; **BDHATS**, 55; **ŞKHB**, 149-150; **İİH**, 194-196; **BDST**, II 227; **MO**, 577; **İOTK**, IV, 446; **TA1**, XIV, 190; BDSOO, 66).

: Sovyet Hükûmeti'nin Türklerin Bakü'yü işgalini protestosu ve G.V. Çiçerin'in Ahmet Nesimi Bey'e notası: "Geçen altı ay içinde Osmanlı Hükûmeti ...Brest Litovsk Anlaşması'nı ihlâl etmiştir": (**TSİ**, 87-88; **BLM**, 401).

: Karabağ Ermenileri Kongresi: (**GGKM**, 109).

: General Sir C. Tawshend'in, İngiliz Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Sir Sommerst Gough Calthorp'a mütareke öneren yazısı: (**ÇO**, 73; **İOTK**, I V, 450; **ML**, VIII, 981; **İHMM**, 57).

: Padişah VI. Mehmet Vahdettin'in tahta çıkışını müttefik hükümdarlara resmen bildirmek amacıyla, Şehzade Abdürrahim Efendi, eski sadrazamlardan Tevfik Paşa ve oğlu Damat İsmail Hakkı Beylerden oluşan heyetin İstanbul'dan ayrılışı: (**OSSG**, 410).

: Sırp ordusu'nun, Birinci Bulgar ordusunun ulaştırma yönüne sarkmaya başlaması: (**BCHTH**, V, 14).

: Necmeddin Sadık (Sadak), Kâzım Şinasi (Dersan) ve Ali Naci (Karacan). tarafından İstanbul'da 'Akşam' adlı bir gazete çıkarılışı: (**TBT**, 219).

20/21 EYLÜL 1918 : Filistin'de Yıldırım Orduları Grubu Karargâhı'nın Şam'a nakli: (**İOTK**, IV, 446; **MO**, 3577).

21 EYLÜL 1918 : Filistin Cephesi'nde, General Allenby komutasında İngilizlerin Nablus, Ben-i-Bilan hattını tutuşu ve Samarya -Atare-Belh hattına ulaşmaları; Nasra'yı işgal edişleri ve Hayfa ile Akka'ya yönelişleri: (**GAR**, 25-26; **İOTK**, IV, 446; **MO**, 3577; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV, 190; **İA**, I 110; FS, 173; **BCHTH**, V, 74).

: Çiçerin'in Alman Başkonsolosu Hauschild'e notası: "Bakü'nün Türk orduları tarafından işgali konusuna dikkatinizi çeker(iz).": (**TSİ**, 89).

21/22 EYLÜL 1918 : İngiliz uçaklarının İstanbul'u bombardımanı ve bir İngiliz uçağının düşürülüşü: (**ŞKHB**, 81; **BDHTH**, 220).

22 EYLÜL 1918 : İngiliz Çöl Atlı Kolordusu'nun, Şam'a doğru Teberya Gölü'nün güney ve kuzeyi ile Dara üzerinden ilerleyişi; İngiliz Thacor kuvvetinin Damiye Köprüsü'nü ele geçirişi ve 4'üncü Türk Ordusu'nun geri çekilme emri alışı; Tufeyle, Kerek, Salt, Nablus ve Benisaab'ın İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 147-150; **GAR**, 34; **FS**, 173).

: Şam'da isyan; Yıldırım Ordular Grubu Karargâhı'nın Şam'ın kuzeyine nakli: (**İOTK**, IV, 446; **MO**, 3577; **ML**, III, 950).

: 15'inci Türk Tümeni'ne Derbent'i işgal etme görevi verilişi: (**BCHTH**, V, 189).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Fahri Yaver olduğuna ilişkin padişah iradesi: (**AHE**, 151).

: Sırp öncü kuvvetlerinin Krivolak'a varışı: (**BCHTH**, V, 14).

23 EYLÜL 1918 : Türklerin Batı Şeria'dan bütünüyle atılışı; Arap-İngiliz ordusunun Maan'ı, İngiliz süvarilerinin ise Nasırıye, Akka ve Hayfa'yı ele geçirmeleri: (**FS**, 173; **GAR**, 33; **ŞKHB**, 149; **20YT**, I, 446; **MO**, 3577; **İOTK**, IV, 446; **ML**, II, 950; **BCHTH**, V, 85-867).

: Sırp kuvvetlerinin Vardar Nehri'ni aşarak, İştip yönünde yürüyüşe geçişleri ve Pirlepe'nin işgal edilişi: (**BCHTH**, V, 14).

23/24 EYLÜL 1918 : Osmanlı-Alman uçaklarının Limni ve Taşoz'daki İtilaf üstlerine saldırısı; üç uçak hangarının ve bazı askerî tesislerin imha edilişi: (**BDHATS**, 37; **İOTK**, IV, 447; **MO**, 3577).

24 EYLÜL 1918 : Berlin'de bulunan Sadrazam Talat Paşa ile Sovyet Rusya elçisi Joffe'nin ortak sorunlar üzerinde görüşmesi ve Joffe'nin Türklerin Bakü'yü derhal boşaltması ve meydana gelen zarar ve ziyanın ödenmesini isteyişi; bu isteğin Talat Paşa tarafından reddi: (**BDSOO**, 67).

: Suriye Cephesi'nde Simah'ın İngiliz-Avustralya Hafif Süvarisi tarafından alınışı: (**GAR**, 35).

: İngilizlerin Filistin'de Teberriye'yi göğüs göğüse bir muharebe sonrasında işgali: (**BDST**, I, 227; **ML**, III, 950; **İOTK**, IV, 446; **MO**, 3577; **FS**, 173; **ŞKHB**, 149; **BCHTH**, V, 96).

25 EYLÜL 1918 : Türk askerlerinin Karabağ'a girişleri: (**GGKM**, 106).

: İngilizlerin Amman'a girişleri: (**FS**, 173; **GAR**, 33; **ŞKHB**, 147; **BCHTH**, V, 93).

: Bulgar Hükûmeti'nin Fransız General F. d'Esperey'den ateşkes isteği: (**MM**, I, 51; **MO**, 3578; **20YT**, I, 446; **UİT**, III, 30; **ST1**, 457; **BDST**, II, 234; **BCHTH**, V, 14).

25/26 EYLÜL 1918 : Taşoz'daki İngiliz uçak tesislerine Osmanlı-Alman uçaklarının büyük çaplı hava saldırısı; yangın ve tahrip bombası atılışı; tesislerde büyük tahribat: (**BDHATS**, 37).

26 EYLÜL 1918 : Dara ve Aclun'un İngiliz ve Araplar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 148; FS, 173).

: Mareşal Foch tarafından başlatılan Fransız müttefik ordular taarruzununun, Flanders Cephesi'nde; Fransız, İngiliz ve Belçika kuvvetleri tarafından Hindenburg hattı üzerinden, Cambrai ve Saint Quentin yönlerinde; Fransız ve Amerikan kuvvetleri tarafından da Argonne'un iki yönünde ve Sedan doğrultusunda olmak üzere üç büyük hareket şekline sokuluşu; Perhing kumandasında 1'inci ABD ve 4'üncü Fransız Ordusu'nca, müttefik genel saldırısının ilk aşamasının Argonne'den Mezienes yönünde başlatılışı: (**BDST**, II, 225-226; **TA1**, XI, 188; **ML**, III, 949-950).

: Bulgaristan Hükûmeti'nin yeniden mütareke talebi: (**MMM** 8; **İDS**, 109).

27 EYLÜL 1918 : İngiliz Arap ordusunun Dara'nın 17 mil kuzeyindeki Şeyh Sait'te gizlenen ve ricat eden Türk birliklerinin yolunu kesişi ve bu kuvvetleri imha edişi: (**GAR**, 37).

: Liman von Sanders Paşa'nın Şam'dan ayrılarak, Balebek'e gidişi: (**BCHTH**, V, 100).

: Batı Cephesi'ndeki genel saldırının ikinci aşamasının Cambrai yönünde Mareşal Haig komutasındaki İngiliz-Fransız ortak ordusunca başlatılışı: (**ML**, III, 949-950; **İDS**, 110; **TA1**, XIV, 188).

: ABD Başkanı Wilson'un barış tecavüzlerini etkisiz kılmak için kanlı mücadelenin tekrarını önleyecek barışın genel koşulları üzerine nutku: (**MMM**, 15).

: Talat Paşa'nın Almanya'dan İstanbul'a dönüşü: (**İOTK**, IV 448-449; **MO**, 3578).

28 EYLÜL 1918 : Kafkas İslâm Ordusu'nun Bakü'deki Bolşevik yönetimine son verişi: (**İOTK**, IV, 447; **MOAEP**, III, 448; **E**, 796; **TA1**, IV, 421).

: İngiliz süvarilerinin Dara üzerinden Şam üzerine yönelmeleri ve Kuneytra'nın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, I48; **FS**, 173; **BCHTH**, V, 96).

: Batı Cephesi'nde General Foch'un öngörüsü doğrultusunda başlatılan müttefik genel saldırısının üçüncü aşamasının Bruges yönünde, Belçika Kralı Alberti'nin kumandasındaki İngiliz, Belçikalı ve Fransız ortak kuvvetlerince başlatılışı: (**BDST**, II, 225-226; **ML**, III, 949-950; **TA1**, XIV, 188; **İDS**, 110).

: Ludendorf'un Alman Genel Karargâhı'nda savaşın kesin bir biçimde yitirilmiş olduğunu bildirişi: (**İDS**, III, 109).

: Maliye Nazırı Liaptshoff, General Lavkoff ve müşavir olarak Sefir Siemon Radeff'ten oluşan bir Bulgar heyetinin, Selânik'e gelerek, General d'Esperey ile görüşmesi; müzakere talebini iletişi ve iki tarafın ertesi gün müzakerelerin başlatılmasını kararlaştırışı; Franchet d'Esperey'in Bulgar heyetine sözleri: "Siz mağlûpsunuz ve galibin hükmüne tâbisiniz": (**MMM**, 8; **İDS**, 109; **BDST**, II, 235; **ML**, II, 633).

: Fransa'nın Paris'teki Çekoslavak Millî Komitesi'ni, resmi Çekoslavak hükûmeti olarak tanıdığını açıklayışı: (**BİÇ**, 114; **TA1**, XI, 437; **ML**, III, 178; **BDST**, II, 261).

29 EYLÜL 1918 : Bulgaristan ve İtilâf Bloku arasında Selânik'te Ateşkes Antlaşması'nın imzalanışı: (**MGY**, 145; **MMT**, I, 51; **MOAEP**, III, 478; **TA1**, XIV, I88; **ML**, III, 950 /VIII, 269; 20YT, **I**, 446; **UİT**, III, 30; **ST1**, 457; **BSDST**, II, 235; **BAÖ**, 562; **MMM**, 8; **AHE**, 161).

: Spa'da Alman siyasî ve askerî yetkililerinin, ülkenin ve rejimin yeni bir hükûmet kurularak mütareke ve barış istemesini uygun görüşü ve bu görüşün II. Wilhelm'e aktarılışı: (**BDST**, II, 236-237; **UİT**, III, 34-35; **AHE**, 161).

: Sırp kuvvetlerinin Üsküp'ü işgali: (**BDST**, II, 227-234; **20YT**, I 446; **BCHTH**, V, 14).

: Sasa, El Kusure ve Kevkap'ta İngiliz süvarileri ve Türk kuvvetleri arasında çatışma: (**FS**, 173).

: Osmanlı-Alman uçaklarının Limni ve Taşoz'a ikinci kez saldırıları: (**MO**, 3575; **İOTK**, IV, 949).

: Saint Quentin bölgesinde bir Britanya ordusu ile bir Fransız ordusunun saldırıya geçişi: (**İDS**, 110).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlığa Yıldırım Orduları Grubu'nun çekilişini anlatan raporu: (**İA**, I, III).

: Enver Paşa'nın Kafkas İslâm Ordusu Komutanı Nuri Paşa'ya, genel durumu özetledikten sonra, Dağıstan'a gönderilmesi düşünülen bir alaylık kuvvetin, bu durumda gönderilemeyeceğini, ancak bir tabur kuvvet göndermenin mümkün olduğunu belirten telgraf emri: (**BDSOO**, 141).

29/30 EYLÜL 1918 : II.Wilhelm'in Dışişleri Bakanlığı'ndan, Wilson'dan *ateşkes ve barış koşullarının istenmesini* bildiren talimatı: (**UİT**, III, 448; **BDST**, II, 237).

: İngiliz birliklerinin Şam'a yaklaşması: (**BCHTH**, V, 102).

30 EYLÜL 1918 : Yıldırım Orduları Grubu'na bağlı birliklerin Şam'ın kuzeyine, Barade Vadisi ile Riyak'a doğru çekilişleri: (**İİH**, 200; **BCHTH**, V, 104).

: Casus Lawrence'in, Arap çetelerle Şam'a girişi: (**ŞKHB**, I47; **AHE**, I6I; **FS**, 173; **ATEL**, 242).

: Mustafa Kemal Paşa'nın trenle Riyak'a varışı: (**BCHTH**, V, 108).

: İngilizlerin Sofya'ya girişi: (**20YT**, I, 448).

: Almanya'da Şansölye Hertling'in istifası: (**BDST**, II, 237; **UİT**, III, 35; **ST2**, 520; **ML**, V, 799; **TA1**, II, 179).

: İki Fransız ordusunun La Fére ile Reims arasında Almanlara karşı harekete geçişi: (**İDS**, III).

? EYLÜL 1918 : Suriye cephesi'nde Ezra, Süveyde, Es Kişam, Basr, Mişmiye ve Safad'ın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 149).

1 EKİM 1918 : Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Alman halkına bildirisi: "Alman halkının ülkenin kaderini tayin etmede eskisinden daha etkin bir şekilde iş birliği yapmasını istiyorum .Halkın güvenini kazanmış insanların, hükûmete katılma hak ve görevlerine daha geniş şekilde sahip olmalarını irade eyledim": (**BDST**, II, 237).

: Şam, Nebik, Duma ve Zebadani'nin İngiliz kuvvetlerince işgali ve İngilizlerin Doma istikametinde yürüyüşlerine devam edişleri: (**20YT**, I, 446; **TA1**, XIV, 190; **MO**, 3577-3578; **İOTK**, IV, 446; **ML**, III, 950 / XI, 712; **ŞKHB**, 148; **BCHTH**, V, 105-106)

: Alman Genelkurmay Başkanı Lüdendorf'un, Dışişleri Bakanı Hintz'e Wilson'a gönderilecek barış notasının hazırlanması talebi: "Ordumu kurtarmak istiyorum": (**BDST**, II, 239).

: Talat Paşa'yı ziyaret eden Alman Büyük Elçisi'nin Wilson ilkelerine sıcak baktığını açıklayışı: (**AHE**, 162).

2 EKİM 1918 : Suriye Cephesi'nde İngilizlerin Rayak'ı işgali: (**İOTK**, 446; **MO**, 3578; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV, 190).

: Liman von Sanders Paşa'nın Baalbek'ten Humus'a hareketi: (**BCHTH**, V, 107).

: Şark Ordular Grubu Kumandanlığı'nın İslâm Ordusu'na Kafkasya'daki kuvvetlerin Batum'a nakledilmesini emredişi: (**BİTEG**, 146).

: Yarbay Goltz'un küçük bir heyetle Bakü'ye girişi: (**BİTEG**, 146).

3 EKİM 1918 : Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığı'na atanan Mustafa Kemal Paşa'nın, 7'nci Ordu Komutanlığı'na vekâleten, Ali Fuat Paşa'yı atayarak, Grup karargâhının bulunduğu Adana'ya hareketi: (**AY**, 132).

: Beyrut'un Fransız ve İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, I49; **FS**, 174).

: Zahle ve Şuf'un İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 146).

: İzmir Valisi Rahmi Bey'in, Talat Paşa'nın talimatıyla, Vilâyet Yabancı İşler Müdürü Charles Karabiber ile Tüccar Edmond Graud'u, barışın sağlanmasında temaslarda bulunmaları amacıyla İzmir'den Midilli'ye gönderişi: (**MGY**, 144).

: Mısırlı Aziz Paşa ile Tawshend'in görüşmeleri ve Aziz Paşa'nın İngiltere ile barış için hükûmetin Tawshend'i göndermeye niyetli olduğunu açıklayışı; Tawshend'in serbest bırakılma koşulu ile olumlu yanıtı: (**MGY**, 144).

: Bulgar Kralı Ferdinand'ın, Veliaht Prens Boris lehine feragat ederek tahttan çekilişi: (**MMM**, 10).

4 EKİM 1918

: Türk ordusunun Karabağ'da Şusa yönünde ileri harekâta geçişi: (**GGKM**, 108).

: 2'nci Türk Ordusu'nun Yıldırım Orduları Grubu'nun emrine verilişi: (**BCHTH**, V, 107).

: Alman saray meclisinin mütareke konusunu *görüşmesi: (**BDST**, II 240).*

: Almanya'da Şansölyeliğe Prens Max von Boden'in getirilişi:(**UİT**, III, 36; **BDST**, II, 236; **ST2**, 520).

4/5 EKİM 1918

: Alman Hükûmetinin ABD Başkanı Wilson'a iletilmek üzere İsviçre Hükûmeti aracılığıyla ateşkes notası: "Alman Hükûmeti ABD Başkanı'ndan barışın kurulması işini ele alarak savaş hâlindeki bütün devletlere bu isteği haber vermesini ve görüşmelere başlamak üzere, delegelerini göndermelerini istemesini rica eder": (**UİT**, III, 36; **BDST**, II, 240; **ST2**, 520; **ST1**, 459).

5 EKİM 1918

: Osmanlı Hükûmeti'nin talimatıyla Madrit maslahatgüzarının İspanya Hükûmeti'nden, ABD'ne barışın iadesi için aracı olmasını isteyişi: (**MGY**, 142; **AHE**, 162).

: Avusturya-Macaristan'ın Almanya'nın ateşkes çağrısına katıldığını ABD Başkanı Wilson'a iletişi: (**UİT**, III, 36; **MMT**, I, 51; **MMM**, 20).

: Max von Boden'in ondört ilke esasına dayanan bir barış için ABD'nin ara buluculuğunu isteyişi: (**ML**, III, 949).

: Rahmi Bey'in mütareke görüşmeleri için görevlendirdiği Fransa Tüccarı Bay Graud'un Midilli'ye gelişi: (**AHE**, 162).

: Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa ve İsmet Bey'in Halep'e gelişi: (**İA**, I, II2).

: Liman von Sanders Paşa'nın Humus'tan Halep'e hareket edişi: (**BCHTH**, V, 109).

: Kuzey Kafkas Ordusu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'nın, Kuzey Kafkas Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdülmecit Çermoyef ile birlikte Bakü'ye gelişi: (**BDSOO**, 143).

: Kafkas İslâm Ordusu'na bağlı 56'ncı Piyade Alayı'nın Mollakent-İdrabos hattından Derbent üzerine taarruzu: (**BDSOO**, 144).

: Meclis-i Mebusan'ın 10 Ekim'de açılması için irade çıkışı: (**AHE**, 162).

6 EKİM 1918

: İsviçre'nin ABD elçisinin, Almanya'nın mütareke isteğini Başkan Wilson'a iletişi: (**STD**, 520; **ST1**, 459; **BDST**, II, 240; **UİT**, III, 36; **AHE**, 162).

: Versailles'te İngiltere Başbakanı Lloyd George, Fransa Başbakanı Clemenceau ve İtalya Başbakanı Orlando'nun Osmanlı Devleti ile yapılacak mütareke koşullarını görüşmeye başlamaları: (**İHMM**, 57; **ÇO**, 73).

: Charles Karabiber ve Edmond Giraud'un Atina'ya gelerek İngiltere Büyük Elçisi Lord Granville'i ziyaretleri ve elçinin hükûmetine, Türklerin silâh bırakmaya hazır olduğunu telgrafla bildirişi: (**MGY**, I44).

: Derbent'in Türk kuvvetlerinin eline geçişi: (**BCHTH**, V, 190).

: Sayda'nın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 149).

: Osmanlı kuvvetlerinin Humus'u boşaltışı: (**İOTK**, IV, 446).

: Liman von Sanders Paşa'nın Halep'e gelişi: (**BCHTH**, V, 109).

: İran-Irak Cephesi Grup Kumandanı Halil Kut'un Tebriz'e gelişi: (**KK**, I8)

: Ahmet Nesimi Bey'in Çiçerin'e mektubu: "...üzerine almış olduğu yükümlülüklere rağmen Rus Hükûmeti'nce gösterilen umursamazlık üzerine...Kars Ardahan ve Batum(un) Osmanlı ordusunca işgali tümüyle yasal nitelikte(dir).": (**TSİ**, 92-94).

: Sırp Hırvat ve Sloven temsilcilerinin birleşme isteği ile Agram'da toplanışları: (**BDST**, II, 261; **ML**, XII, 833).

7 EKİM 1918

: Talat Paşa başkanlığında toplanan İttihat ve Terakki Meclis Grubu'nda genel durum üzerine şiddetli tartışmalar: (**AHE**, 162).

: Sadrazam Talat Paşa'nın saraya gidişi ve Sultan Vahdettin'e istifa etmek istediğini açıklayışı: (**MGY**,144; **BAÖ**, 563; **AHE**, 162; **AİP**, 86).

: Lloyd George, Clemenceau ve Orlando'nun Osmanlı Devleti ile mütareke tasarısını gözden geçirişleri: (**MGY**,147).

: Akdeniz Müttefik Donanması Komutanı Amiral Calthorpe'un Londra'dan filosu ile Mondros'a gitmesi emri alışı: (**MGY**, 144).

: Avusturya-Macaristan'ın mütareke için ABD'ne başvurusu: (**AHE**, 162).

: Fransız donanmasının Beyrut'u işgali: (**İOTK**, IV 446-447; **20YT**, I, 446; **ML**, III, 950; **MO**, 3578).

: Kafkas İslâm Ordusu'na bağlı kuvvetlerin Dağıstan'da Derbent'i ele geçirişi: (BDSOO, 145).

8 EKİM 1918

: Versaillis'te müttefik ülkeler başbakanları arasında yapılan konferansta Osmanlı Devleti ile yapılacak mütareke koşullarına son şeklinin verilişi: (**İHMM**, 57; **ÇO**, 73).

: Talat Paşa'nın sadrazamlıktan istifası ve görevin vekâleten Enver Paşa'ya verilişi: (**İOTK**, IV, 448-449; **MOAEP**, III, 694; **MO**, 3579; **AEP**, 15; **OİİH**, 676).

: Hükûmeti kurma görevinin Tevfik Paşa'ya verilişi: (**AEP**, I5).

: ABD'nin Almanya'nın ateşkes çağrısına, Wilson'un, Almanların işgali altındaki topraklar boşaltılmadan müttefiklere bir öneride bulunulamayacağını bildiren cevabî notası: (**BDST**, II, 245-246; **UİT**, III, 37-38; **ST1**, 459; **TA1**, XIV, I88).

: Varşova'daki Naiplik Konseyi'nin Polonya Devleti'nin kurulduğunu ilânı: (**ST1**, 509; **ML**, III, 777 / X, 233).

: Karabağ'da Türk birliklerinin Şusa'ya girişleri ve Ermenilerin elinden kenti alışları: (**GGKM**, 108).

9 EKİM 1918 : Osmanlı Ayan Meclisi Reisliği'ne Ahmet Rıza Bey'in, Reis Vekilliğine de Abdurrahman Şeref ve Abdülhak Hamit Beyler'in getirilişi: (**İHMM**, 42).

: Alman siyasi ve askeri yetkililerin Berlin'de ABD'nin cevabi notasını görüşmeleri: (**UİT**, III, 38; **ST2**, 519; **BDST**, II, 245-246).

10 EKİM 1918 : Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın açılışı ve reisliğine Halil Bey'in getirilişi: (**İHMM**, 48; **AHE**, 163).

: G.V. Çiçerin'in Ahmet Nesimi Bey'e cevabı: "...Kars Ardahan ve Batum(da) yapılmış...refarandum sırasında akıl almaz hileler yapıl(mıştır)": (**TSİ**, 96-97).

: Bulgar kralının federal bir hükûmet kurulduğunu ilânı: (**İDS**, II5).

: Foch'un Almanların son olarak çekildikleri Hermann-Hunding hattına hücum emri verişi ve hattın çok yerden yarılışı: (**ML**, III, 950; **İDS**, III).

10/11 EKİM 1918 : Tevfik Paşa'nın karşılaştığı güçlükler dolayısıyla hükûmeti kuramayacağını padişaha bildirişi ve bu görevin Ahmet İzzet Paşa'ya verilişi: (**AHE**, 163).

11 EKİM 1918 : Baalbek'in İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, 147)

: Calthorpe'un donanmasıyla Mondros'a gelişi: (**MGY**,144).

12 EKİM 1918 : Avusturya Macaristan İmparatoru Karl'ın çeşitli parti ve azınlıkları temsilen 32 kişinin katıldığı bir toplantıda ülkenin bütünlüğünü sağlama konusunu görüşmesi: (**BDST**, II, 261).

: Alman Şansölyesi M.von Boden'in ABD Başkanı Wilson'a ateşkes koşullarının kabul edildiğini bildirişi: (**UİT**, III, 38; **BDST**, II, 246).

: Mustafa Kemal Paşa'nın Halep'ten, Seryaver Naci Bey'e, Sultan Vahdettin'e iletilmek üzere mesajı ve bu mesajda Ahmet İzzet Paşa'nın içinde kendisi de olduğu hâlde Fethi, Tahsin, Rauf, Canbolat, Azmi ve Şeyhülislâm Hayri'nin bulunduğu bir hükûmet kurmasını önerişi: (**YT**, I, 145-146).

: Osmanlı Hükûmeti'nin İspanya büyükelçisi aracılığıyla İspanya Dışişleri Bakanı'na ABD Başkanı Wilson'a iletilmek üzere bir ateşkes notası verişi: (**TAMM**, 27; **ÇO**, 73; **TP**, 84).

: Humus'un İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 148).

: Batı Cephesi'nde Combrai'nin müttefiklerin eline geçişi: (**ML**, III, 949-950; **TA1**, XIV, 188; **BDST**, II, 244-245).

: Sırp ordusunun Niş'e girişi: (**BCHTH**, V, 15).

: Esir İngiliz Generali Tawshend'in Ahmet İzzet Paşa'yla görüşme isteği: (**MGY**, 145).

: Ukrayna'nın Başkenti Kief'e Türkiye elçisi olarak atanan Ahmet Muhtar Bey'in Hefman Skoropadski tarafından parlak bir törenle kabulü: (**TR**, 390).

13 EKİM 1918

: Sadrazam Talat Paşa'nın istifasının resmî olarak açıklanışı: (**İHMM**, 20; **TA1**, XX, 451; **MO**, 3579; **İOTK**, IV, 448-449).

: Trablüsşam'ın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, 150).

: Kuzey Kafkas Cumhuriyeti'nin ilânı: (**ES**, 133; **GGKM**, 105; **BDSOO**, 147).

: Kuzey Kafkas Hükûmeti'nin Kazak Albay Biçerekof'a Derbent'in kuzeyinde işgal altında bulunan Dağıstan topraklarının, 20 Ekim'e kadar boşaltılmasını isteyen ültimatomu: (**BDSOO**, 148).

: Fransızlar'ın Laon ve St. Quentin'i ele geçirişleri: (**BCHTH**, V, 9).

14 EKİM 1918

: Ahmet İzzet Paşa'nın Paşa'nın Başkumandan Vekilliği ve Harbiye Nazırlığı görevi üzerinde kalmak suretiyle, yeni Osmanlı kabinesini kuruşu; Meşihat: Ömer Hulisi Efendi, Dahiliye Nazırı : Fethi Bey (Okyar), Hariciye Nazırı:Ahmet Nabi Bey, Maliye Nazırı: Cavit Bey, Adliye Nazırı: Ürgüplü Hayri Efendi, Bahriye Nazırı: Rauf Bey(Orbay), Evkaf Nazırı:Abdurrahman Şeref, Maarif Nazırı: Sait Bey, Nafia Nazırı: Ziya Paşa, Ziraat ve Ticaret Nazırı : Vekâleten Ziya Paşa, Şuray-ı Devlet: Reşit Akif Paşa, Posta ve Telgraf Nazırı: Abdurrahman Şeref, İaşe Nazırı: Celal Muhtar: (**AHE**, 164; **MM**, I, 53; **BTT**, VII, 303; **İHMM**, 27; **MO**, 3579;

İOTK, IV, 450; **ML**, X, 818; **BAÖ**, 563; **AİP**, 87; **OİİH**, 676).

: Sadaret alayı tertip edilerek Babı Ali'de sadaret fermanının okunuşu:(**YT**, I, 83).

: Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey'in mecliste barışa hakemlikte Wilson'un rolü üzerine nutku: "Biz harbe girmemiş olsa idik bugün uygar Amerika'nın başkanı bu badirenin hakemi olacak değil, Rusya'nın müstebit zalim çarı hakem olacaktı" : (**MMM**, 17; **AHE**, 167).

: İspanya Hükûmeti'nin Osmanlı Hükûmeti'nin ateşkes notasını ABD Devlet Sekreteri ve Dışişleri Bakanı Lansing aracılığıyla bu ülkeye iletişi: (**MGY**, 142; **TP**, 84; **TAMM**, 27; **ÇO**, 73).

: ABD Başkanı Wilson'un, Almanya'nın ateşkesle ilgili son notasına yeni talepler ekleyen cevabî notası ve Osmanlı Devleti'nin mütareke notasını müttefiklerine iletişi: (**UİT**, III, 39; **BDST**, II, 246).

: Batı'da Belçika Kralı Albert komutasındaki Müttefik ordusunun yeni saldırısı: (**BDST**, II, 249; **TA1**, XIV, 191).

: Paris'teki Çekoslovak Millî Komitesi'nin kendisini resmî hükûmet olarak ilânı: (**BİÇ**, 114; **BDST**, II, 261; **ML**, III, 178; **TA1**, XI, 437).

: Fransa donanmasının İskenderun'a çıkarma yapışı ve işgali: (**MO**, 3578; **İOTK**, IV 450; **ML**, III, 950).

: Lübnan'da Fransa donanmasının Trablusşam'a çıkarma yapışı: (**İOTK**, IV, 450; **MO**, 3578; **ML**, III, 950).

15 EKİM 1918 : Esir İngiliz General Tawshend'in, Bahriye Nazırı Rauf Bey'e, esareti sırasında gördüğü iyi muameleye teşekkür eden ve İngiltere ile müzakerelerde Türkiye Hükûmeti'ne yardımcı olacağını belirten mektubu: (**MGY**, 145).

: Batı Cephesi'nde Almanların Hermann Hattı'na çekilişleri: (**BDST**, II, 246; **TA1**, XIV, 188; **ML**, III, 949-950).

16 EKİM 1918 : Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın, Meclis-i Vükela'da Tawshend'ten İngiltere Hükûmeti nezdinde ara buluculukta bulunmasının istenmesi önerisi ve bu önerinin kabulü: (**MGY**, 145).

: İtalya'nın Osmanlı Hükûmeti'nin mütareke önerisine cevabı: (**TP**, 84-85).

: Kazak Albay Biçerakof'un Kuzey Kafkas Hükûmeti'nin 13 Ekim tarihli ültimatomuna yanıt veren mektubu: "Bu topraklar Rusya'nındır": (**BDSOO**, 148).

17 EKİM 1918

: Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın İngiliz General Tawshend'le İstanbul'da görüşmesi ve sadrazamın General Sir Charles Tawshend'e aracılık önerisi; Tawshend'in Çanakkale Boğazı'nın açılması şartını öne sürüşü: "İngiltere'ye karşı savaşmak Enver Partisi'nin bir cinayeti olmuştur": (**MGY**, 146).

: Bahriye Nazırı Rauf Bey'in Tawshend'i Büyükada'da ziyareti ve Ahmet İzzet Paşa'nın şartlarını getirişi: "İngiltere Türkiye'ye karşı askerî hareketi acele olarak durduracak": (**MGY**, 146).

: Batı Cephesi'nde Belçika Kralı Albert komutasındaki müttefik ordusunun Bruges'e varışı: (**BDST**, I, 249; **TA1**, XIV, 191).

: Alman saray meclisinin II. Wilhelm başkanlığında Almanya'nın savaş gücünü görüşmesi: (**BDST**, II, 246-248).

18 EKİM 1918

: Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'n ülkesinde, federalizm esasını kabul ettiğini ilân eden beyannamesi: (**MMM**, 20; **BİÇ**,117; **BDST**, II, 261; **ML**, I, 919; **ST1**, 458).

: İtilâf hava kuvvetlerinin İstanbul'a büyük çaplı iki hava saldırısı; bir uçağın Bakırköy'de düşürülüşü ve 50 kişinin ölümü: (**MO**, 3575-3576; **İOTK**, IV, 450; **ŞKHB**, 81).

: Osmanlı Hükûmeti'nin, Esir İngiliz Generali Tawshend'i serbest bırakışı; İstanbul'dan hareket eden generalin Bandırma üzerinden İzmir'e gelişi: (**MM**, I, 53; **ML**, VIII, 891; **ÇO**, 73; **İOTK**, IV, 450; **MMM**, 28; **AHE**, 169; **MGY**, 147).

: Osmanlı Hariciye Nazırı Ahmet Nabi Bey'in Alman Büyük Elçisi Kont Bernstorff'a şifai olarak mütareke akdinin zaruretini anlatışı ve büyük elçinin bu beyanı protesto edişi: (**MGY**, 146).

: Fırat Grubu'nun 6'ncı Ordu'nun emrine verilişi: (**BCHTH**, V, 145).

: ABD Dışişleri Bakanı Lansing'in Avusturya-Macaristan'a barış koşullarını bildirişi: (**MMM**, 20).

: Lille'nin Müttefik ordusunca işgal edilişi: (**İDS**, III).

: Paris'teki geçici Çek Hükûmeti'nin Çekoslovakya'nın bağımsızlığını ilânı: (**ST1**, 458; **TA1**, XI, 437; **ML**, III, 178; **AİP**, 88).

19 EKİM 1918 : Meclis-i Mebusan'da Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın, hükûmet programını okuyuşu ve barış konusundaki sözleri: "Barış Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'un 14 maddelik şartnamesine uygun olmalıdır": (**AHE**, 169; **MMM**, 29).

: Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti'nin meclisten güvenoyu alışı: (**İHMM**, 48; **MM**, I, 53)

: Hama ve Lazkiye'nin İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, I48-I50).

: Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Baron Brian'ın istifa edişi ve yerine Kont Adrossy'nin getirilişi: (**MMM**, 20).

20 EKİM 1918 : İngiliz General Tawshend'in yaveri Tevfik (Birmen) ile Midilli'den Mondros'a gelişi: (**AHE**, 169; **MGY**, 147).

: Uzunköprü'nün bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Kafkas İslâm Ordusu'na bağlı birliklerin Kazak Albay Biçerakof kuvvetlerine karşı Dağıstan'da harekete geçişi: (**BDSOO**, 150).

: Belçikalıların Bruges'i geri alışları: (**İDS**, III).

21 EKİM 1918 : ABD Başkanı Wilson'un Avusturya-Macaristan barış notasına cevabî notası: (**BDST**, II, 262).

: Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın, Şark Orduları Grubu ile birlikte Kafkas İslâm Ordusu ve Kuzey Kafkas ordusunun lağvedildiğini ve Kafkasya'da bulunan birliklerin bu bölgeyi 24 Ekim'den itibaren altı hafta zarfında tahliye edeceklerini bildiren emri ve böylece Kafkasya'da en büyük komuta makamının 9'uncu Ordu Komutanlığı oluşu: (**BDSOO**, 160; **BCHTH**, V, 170).

22 EKİM 1918 : Müttefik Devletlerin Amiral Calthorp'un selâhiyetnamesini hazırlayışları ve Osmanlı Devleti ile yapılacak mütareke koşullarını 25 madde hâlinde Caltporpe'a bildirişleri: (**İHMM**, 57-58; **ML**, VIII, 891; **MGY**, 147).

: Damat Ferit Paşa ile Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın Harbiye Nezareti'nde barış arayışlarını görüşmeleri ve Damat Ferit'in önerisi: "Muhabere ile olmaz. Murahhaslarımızı hemen sınıra göndererek ilk tesadüf edilecek mülâzıma dehalet etmek lâzım gelir": (**MGY**, 150).

: İngiliz tanklarının atlı Bedeviler eşliğinde Halep'e yaklaşmaları ve Alman uçak kampına saldırıları: (**BDHATS**, 57).

: Kâzım Karabekir Paşa'nın kuvvetleriyle İran'ı (Güney Azerbeycan'ı boşaltarak Nahçivan'a çekilme emri alışı: (**KK**, 19).

: Alman Hükûmeti'nin Reichtag'a anayasa reform tasarısını sunuşu: (**BDST**, II, 284).

23 EKİM 1918

: Amiral Calthorp'un selâhiyetnamesini alışı ve Osmanlı Hükûmeti'ne mütareke için görüşme talebinin kabul edildiğini bildirişi: (**TP**, 84-85; **İOTK**, IV, 450; **ÇO**, 73-74; **ML**, VIII, 981; **MGY**, I47).

: İngilizler'in Halep'e saldırısı ve burada Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki kuvvetlerle şiddetli sokak çatışmaları: (**KH**, 64).

: İngilizler'in Musul'u ve buradaki petrol kaynaklarını ele geçirmek amacıyla yeni saldırıları ve 303'üncü İttifak Hava Bölüğü'nü imha edişleri: (**BDHATS**, 57; **ML**, III, 950).

: İngilizler'in Şeremiye hizasına gelerek, 6'ncı Türk Ordusu ile muharebe temasına geçişleri: (**BCHTH**, V, 139).

24 EKİM 1918

: Mütareke görüşmeleri için Rauf Bey başkanlığında Hariciye Nezareti Müsteşarı Reşat Hikmet, Erkân-ı Harp Kaymakamı Sadullah Bey ve Kâtip Ali Fuat Bey (Türkgeldi)'den oluşan Osmanlı heyetinin, Mondros'a gitmek üzere Peyk-i Şevket Kruvazörü ile İstanbul'dan ayrılışı: (**İHMM**, 55-56; **OTTDP**, 34; **MMM**, 31; **ML**, VIII, 981).

: Damat Ferit Paşa'nın, Heyet-i Ayan'da öngördüğü programı Ahmet İzzet Paşa'ya beyanı: "Amiral (Chalthorp) devletin tamamiyet-i katiye-i mülkiyesi esasını kabul etmezse, hemen bir sefine-i harbiye isteyip doğruca Londra'ya giderim...İngiltere Kralı ile mülâkat ederek ;'Ben senin babanın kadim bir dostu idim; arzularımın kabulünü senden beklerim' diye teklifatımızı

kabul ettiririm...İttihatçıların düşürdüğü girdaptan devleti tahlis edebilirim": (**MGY**, I50; **MMM**, 30).

: Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın 3'üncü Kolordu Komutanı Miralay İsmet Paşa'yı Harbiye Nazırlığı Müsteşarlığı görevine atayışı: (**İA**, I, II2).

: Dahiliye Nezareti'nin Rahmi Bey'in İzmir valiliği görevine son veren telgrafı: (**RBİV**, 368).

: 9'uncu Ordu Komutanlığı'nın Başkumandanlık'a raporu: "Batum Anlaşması yapıldıktan bugüne kadar, Ermeniler Erivan, Karabağ ve Nahçivan bölgeleri içinde...Müslüman halka her türlü fenalığı yaptılar": (**GGKM**, 110).

: İngiliz ordusunun Dicle'nin I5 km doğusundan Zap Suyu'nu geçişleri: (**BCHTHP**, V, 140).

: İtalyan ordusunun Fransızların da yardımıyla Avusturya-Macaristan ordusunun karşısında Viktoria Veneto Zaferi: (**MMM**, 21; **BDST**, II, 263; **20YT**, I, 446).

: Budapeşte'de kurulan Ulusal Konsey'in Macaristan'ın bağımsızlığını ilânı: (**BDST**, II, 262; **ST1**, 458, 492; **İDT**, II, I83).

: Sovyet Rusya'nın ülkeye yapılan müdaheleyi Başkan Wilson nezdinde protestosu: (**UİT**, III, I57-I58).

: Clemenceau'nun Mareşal Foch ve General Pétain'le Almanlarla mütareke koşullarını görüşmesi: (**MMM**, 82).

: Casus Lawrence'ın İngiltere'ye dönüşü: (**ATEL**, 243).

25 EKİM 1918

: Alman Genelkurmay Başkanı Lüdendorf'un, Wilson'un isteklerinin orduca kabul edilemez olduğunu açıklayışı: (**BDST**, II, 250).

: Mareşal Foch başkanlığında Senlis'te toplanan ve Heig Pershing ve Pétain'in katıldığı askerî konferansta, mütareke konularının görüşülüşü: (**BDST**, II, 270-271).

: İngiltere, Fransa ve İtalya'nın mütarekenin kesin şartlarını belirleyişleri: (**MGY**, I48).

: Bern Türkiye Elçisi Fuat Selim Bey'in Fransa Hükûmeti'nden mütareke talebi: (**MGY**, I48).

: Bahriye Nazırı Rauf Bey başkanlığındaki heyetin Bandırma üzerinden İzmir'e gelişi: (**MMM**, 31).

: Arap ordusunun Halep'e girişi: (**FS**, 174).

: İngiliz birliklerinin Şerkat'a topçu ateşi başlatışları: (**BCHTH**, V, 140).

: İstanbul'un bombardımanı: (**ŞKHB**, 81).

: Şusa'dan gelen Karabağlı Ermeni temsilcilerin Zengezur'da General Andranik'e Azerbaycan'a katılma konusunda bir plân sunuşları: (**GGKM**, II0).

: Görevinden alınan İzmir Valisi Rahmi Bey'in Köylü gazetesinde yer alan veda mesajı: (**RBİV**, 368).

26 EKİM 1918

: İngiliz ve Arap süvarilerinin Halep'e girişi; Yıldırım Orduları Grubu Mustafa Kemal Paşa'nın emrindeki birliklerle, İtilâf güçlerinin Halep'te çetin muharebesi ve Mustafa Kemal Paşa birliklerinin Arap çetelerini bozguna uğratışı; 7'nci Ordu birliklerinin savunma mevzii almak üzere Halep'in kuzeyine çekilişi; Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı 8'inci Ordu'nun İngilizler'i mütarekeye esas oluşturacak olan İskenderun, Baylan, Piri Cemal,- Tel'ül-Rifat çizgisinde durduruşu; Müslime mevkiinde İngiliz ve Türk birlikleri arasında kuvvetli muharebeler: (**FS**, I74; **AHE**, I58; **TA2**, I, 348; **ML**, III, 950; **MO**, 3577; **Ç**, II4; **ŞKHB**, I5I).

: İngiliz süvarilerinin Şerkat ile Vadi-i Çırnak arasından Dicle nehrini geçişleri ve Dicle Grubu'nun çekilme hattını kesişleri; grubun ise Şerkat mevziine çekilişi: (**BCHTH**, V, 140).

: İslâm ve Kafkas ordularının lağvedilişi: (**BİTEG**, I47).

: Rauf Bey başkanlığında barış görüşmeleri için Mondros'a giden Türk heyetinin, Muzaffer Adli Römorku'yla İzmir'den hareketi ve Mondros'a gelişleri; Türk heyeti ile Calthorp arasında ön mütareke görüşmelerinin başlayışı: (**İOTK**, IV, 450-45I; **TAMM**, 27-28; **TP**, 84-85; **ÇO**, 74; **İHMM**, 58-60; **AHE**, I69; **MMM**, 31; **YT**, I, 299).

: Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'ın Alman İmparatoru II. Wilhelm'e müttefiklerinden ayrılmak istediğine ilişkin mektubu: "...yirmidört saat zarfında ayrı bir sulh ve derhal mütareke akdi hususunda müracaatta bulunmağa suret-i katiyyede karar verdiğimi sana bildiriyorum": (**MMM**, 21).

: Lüdendorf'un Alman Genelkurmay Başkanlığından istifası ve yerine General Gröner'in getirilişi: (**BDST**, II, 251; **STD**, 311).

: Almanya'da anayasada reform tasarısının kabul edilişi: (**BDST**, II, 250).

26/27 EKİM 1918 : İtalya ordusunun Piave hattı boyunca hücüma geçişi: (**İDS**, II2).

27 EKİM 1918 : Mondros'ta Rauf Bey başkanlığında Reşat Hikmet, Sadullah ve Ali Fuat (Türkgeldi) Beylerden oluşan Türk heyeti ile Vis Amiral Calthorpe başkanlığında Müşavir Seymour, Miralay Kâtip Lyons, Bnb. Dickens ve Teğmen Cornrad'tan oluşan İtilâf heyeti arasında bırakışma görüşmelerinin başlayışı: (**MMM**, 33).

: Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın Mondros'tan Rauf Bey'in telgrafla bildirdiği mütareke şartlarını Sultan Vahdettin'e arzı ve Vahdettin'in yorumu: "Çok ağır olmasına rağmen bunları kabul edelim;(İngilizlerin) müsaadekârlılıklarına sonra mazhar oluruz": (**MMM**, I5I).

: Suriye Cephesi'nde, İngilizlerin Halep'e girişi ve Şam yönünde hareketleri: (**İOTK**, IV, 446; **ML**, III, 950; **MO**, 3578; **TA1** XİV 190).

: Hatay'ın (Antakya) İngiliz ve Araplar tarafından işgali: (**ŞKHB**, 33).

: Çekilen Kazak Albay Biçerakof kuvvetlerinin toplanmış olduğu Petrovsk kentinin Kuzey Kafkas Ordusu birliklerince kuşatılışı: (**BDSOO**, 151).

: Şansölye Prens Max Boden'in Wilson'a mütareke koşullarının peşinen kabul edildiğini bildiren notası: (**İDS**, 116; **BDST**, II, 231).

: Avusturya-Macaristan Hükümeti'nin, ABD Başkanı Wilson'a barış koşullarının kabul edildiğini bildirişi: (**BDST**, II, 264).

28 EKİM 1918 : Mondros'ta Türk ve İtilâf heyetleri arasında üçüncü celse görüşmeleri: (**MMM**, 44).

: Dicle Grubu'nda alay komutanlarının grup karargâhında son durumu ve İngilizlere teslim olma konusunu görüşmeleri: (**BCHTH**, V, 141).

: Çekoslovakya'nın bağımsızlığını ilânı: (**MMM**, 75).

: Cisrişşuun ve Münbiç'in İngilizlerce işgali: (**ŞKHB**, I5I).

29 EKİM 1918 : Avusturya-Macaristan'ın İtalya'dan mütareke isteği: (**BDST**, II, 264, 268).

: Zagrep'te toplanan karma meclisin Sırp Hırvat ve Slovenlerin birleştiğini ilânı ve Hırvatistan Meclisi'nin Macarlarla her türlü ilişkiyi kestiğini ilânı: (**MMM**, 75I; **ST1**, 459; **BDST**, II, 264; **ML**, XII, 833).

: Prag Meclisi'nin Çekoslovakya Cumhuriyeti'ni ilânı: (**BDST**, II, 276; **ST1**, 459; **İDS**, II5).

: Avusturya-Macaristan ordusunda isyan girişimleri: (**MMM**, 74).

: Paris'te İttifak Devletleri ile ateşkes koşullarını görüşmek üzere müttefikler arası konferans: (**UİT**, III, 39-40).

: Mondros'ta İtilâf heyeti ile Türk heyeti arasında dördüncü celse görüşmeleri: (**MMM**, 49).

: İslâm ve Kafkas ordularının lağvını öngören emrin iptali: (**BİTEG**, I47).

: Dicle Grubu'na İngilizlerin güneyden yoğun saldırıları: (**BCHTH**, V, 142).

: Sakrokin'in Ukrayna'nın Türkiye Büyük Elçisi olarak atanışı: (**TR**, 390).

30 EKİM 1918 : Osmanlı Devleti ile İtilâf devletleri arasında mütareke metninin imzalanışı: 'Mondros Mütarekesi'; Limni Adası'nın Mondros kentinde, İngiliz Vis Amiral S. Calthorpe ile Osmanlı Devleti adına Bahriye Nazırı Rauf Bey'in (Orbay), Agememnon Zırhlısı'nda anlaşma metnini imzalamaları: I- Boğazlar geçişe açılacak ve buralardaki istihkâmlar güvenlik gerekçesiyle müttefiklerce işgal edilecek; 2- Osmanlı sularındaki mayınlar temizlenecek; 3- İtilâf devletleri uyruğu savaş esirleri ile Ermeni esirleri iade edilecek; 4- Gerekli güvenlik kuvvetlerinin dışındaki kuvvetler terhis edilip, silâh ve cephaneleri İtilâf Devletleri'ne iade edilececek; 5- Osmanlı savaş gemileri teslim edilecek ve Türk limanlarından çıkarılmayacak; 6- Osmanlı liman ve tersaneleri İtilâf devletlerinin hizmetlerine açık tutulacak; 7- İtilaf devletleri güvenliklerini tehlikede gördükleri

durumlarda Osmanlı Devleti'nin herhangi bir bölgesini işgal edebilecekler; 8- Toros tünelleri işgal edilecek; 9- Kafkasya ve İran'ın kuzey batısındaki Türk kuvvetleri savaş öncesi bölgelerine çekilecekler; 10- Hükûmet haberleşmesi dışındaki haberleşmeler İtilâf Devletleri'nce kontrol edilecek; 11- Askerî ve ticarî araç ve malzeme tahrip edilmeyecek; 12- İhtiyaç fazlası kömür, akaryakıt ve malzeme İtilâf Devletleri'nce satın alınacak; 13- Demir yolları denetlenecek ve Batum'un işgaline karşı çıkılmayacak; 14- Suriye, Irak, Hicaz, Yemen, Trablus ve Bingazi en yaktın İtilâf Devletleri kumandanlığına teslim edilecek; 15- Bingazi ve Trablus'taki tüm limanlar işgal edilecek; 16- İtilâf Devletleri Türk esirleri hemen iade etmeyecek; 17- İtilâf Devletleri iaşe işi için denetçiler bulundurabilecek; 18- Osmanlı Devleti İttifâk Devletleri ile ilişkisini kesecek; 19- Almanya va Avusturya uyruklu askerî görevliler bir ay içinde ülkeyi terk edecek; 20- Doğu Anadolu'da bir karışıklık çıkması halinde İtilâf Devletleri'nce işgal edilebilecek; 21- Ateşkes 31 Ekim sabahından itibaren başlayacak: (**MMT**, I, 54-55; **TP**, 84-85; **ÇO**, 74-75; **İHMM**, 59-60; **TAMM**, 27-28; **M0**, 3579-3580; **İOTK**, IV, 450-45l; **OTDP**, 3-5; **ML**, VIII, 891; **STD**, 293-294; **MMM**, 62).

: Mondros Mütarekesi'ni imzalayan Türk Heyeti Başkanı Bahriye Nazırı Rauf Bey'in Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya telgrafı: "Telâfisi nakabil vahim netayici müeddi olacak kati münasebata mahal vermemek üzere derci kabil olan kuyud-u nafiayı dahi temin edecek mütarekenameyi bu gece saat onda imzaladık; yarın yani 31 Teşrinievvelde mahallî saati vasati ile vakti zevvalde bilcümle cephelerde tatil-i muhasemat edilmek üzere düvel-i mutelife kumandanlarına evamir tebliğ edildiği": (**MMM**, 63).

: Kafkas Cephesi'nde Ardahan, Artvin, Aralık (Başköy), Şavşat, Iğdır, Ardanuç ve Tuzluca'nın İngiliz ve Ermeni kuvvetlerince işgali: (**ŞKHB**, 8-9, 39, 41, 43).

: Cetrin, Metin, Petron, Petren, Göre, Cof, Buralaaziz, Vadiilacem, Hasbaya, Raşeya, Silmiye, Umraniy,e Sur, Mercauyun, Safad, Safita, Akkev, Hüsnülekrat, Cebele, Merkap, Maarretünnüman, Babilcubul ve Cebeliseman'ın İngilizler tarafından işgali: (**ŞKHB**, l46-l5l).

: İzmir açıklarına 22 gemiden oluşan bir İngiliz filosunun gelişi: (**TKSK**, I, I).

: Dicle Grubu'nun İngiliz kuvvetlerine teslim oluşu: (**BCHTH**, V, 142).

: Balkanlar'da İngiliz öncü birliklerinin Meriç nehri kıyısına gelişleri: (**TKSK**, I, I).

: 1'inci Kafkas Kolordusu Karargâhı'nın iptal edilişi: (**BCHTH**, V, 171).

: Avusturya'da anayasa ilânı ve idarenin geçici meclisin eline geçişi: (**MMM**, 76).

: Avusturya Almanlardan kurulu Millî Meclis'in bir devlet konseyi kurarak bir Avusturya Devleti oluşturmaya karar verişi: (**İDS**, II5; **BDST**, II, 264; **ML**, I, 9I9; **TA1**, XIV, 336).

: Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl'ın donanmasını Yugoslavlara teslimi: (**MMM**, 76).

: İtalyan ordusunun Piave nehrinin kuzeyinde Vitterio-Veneto'ya varışı: (**İDS**, II2; **BDST**, II, 263-264; **20YT**, I, 446; **ML**, III, 950; **TA1**, XIV, I89).

: Avusturya-Macaristan Genelkurmay Başkanı von Arz'ın ordudaki isyan girişimini Hindenburg'a bildirişi: "Ordu kumandanları aciz kalmıştır": (**MMM**, 74).

GREEB ATASE Bşk.

BİBLİYOGRAFYA

AKBAY, Cemal; "Birinci Dünya Harbi'nde Sarıkamış Taarruzu ve Birinci İkinci Kanal Seferleri Yapılmalı mıydı?", **Askerî Tarih Bülteni**, XIII / 25, (1988), 65-92.

_____; "Birinci Dünya Harbi'nde Türkiye'yi Harbe Sürükleyen Karadeniz Olayı", **Askerî Tarih Bülteni**, XIII /25 (1988), 37-45.

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat; "15'inci Türk Kolordusu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya'ya Gönderilmesi ve Oradaki Harekâtına Kısa Bir Bakış", **Askerî Tarih Bülteni**, VII/4 (1982), 17-29.

AKÇAM, Taner; **Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu**, İletişim yay., İstanbul, 1993.

AKÇORA, Ergünöz; "Bingöl Vilâyeti'nin Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadelemizdeki Yeri", **Askerî Tarih Bülteni**, XII /23 (1987), 79-87.

_____; "Bitlis'te Rus-Ermeni Mezalimi ve Bitlis'in Kurtuluşu", **Askerî Tarih Bülteni**, XIII /24 (1988), 89-104.

_____; **Van ve Çevresinde Ermeni İsyanları (1896-1916)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul, 1994

AKŞİN, Sina; **İstanbul Hükûmetleri ve Millî Mücadele**, Cem yay., İstanbul, 1976.

ALKOÇ, Celâl; **Tanklar ve Muharebeleri**, Askerî Matbaa, İstanbul, 1937.

ALLAN, L.; **Kartalların Savaşı**, İstanbul, 1977.

_____; **Alman Acık Deniz Filosu İle Denizaltı Gemilerinin Müşterek Harekâtı**, (çev.Bnb. Sururi Akalın), İstanbul, 1930.

ALNIAÇIK, Hikmet; **Çanakkale Muharebeleri,** Topçu ve Füze Okulu yay., Polatlı, 1974.

ALPAGUT, Haydar; **Büyük Harbin Türk Deniz Cephesi,** Gnkur. yay., İstanbul, 1937.

ALTAY, Fahrettin; **1917 Kudüs Muharebesi,** Harp Akademileri yay., İstanbul, 1958.

_____ ; "Çanakkale Savaşı'nın İlk Günlerinde Mustafa Kemal (ATATÜRK)", **Belleten**, XX /80 (1956), 605-607.

_____ ; **On Yıl Savaş ve Sonrası,** İstanbul, 1970.

_____ ; **Üçüncü Gazze Muharebesine Dair Hatıralarım,** Harp Akademileri yay., İstanbul, 1957.

ALTINSU, Abdülkadir; **Osmanlı Şeyhülislâmları,** Ayyıldız yay., Ankara, 1972.

ARI, Kemal; "Mülâzım-ı Evvel Mehmet Nazif Efendi'nin Conkbayırı'nda Şehit Düşüşü ve Buna İlişkin Mustafa Kemal (Atatürk)' in Bir Mektubu", **Belleten,** LVIII /222 (1994), 451-459.

ARIKAN, Zeki; "Mahmut Esat Bozkurt ve Kapitülâsyonlar", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** II/ 4-5 (1994-1995), 217-231.

ARIKANLI, Oğuz; **Tarihimizde İlkler**, İstanbul, 1973.

ARMAOĞLU, Fahir; **Siyasî Tarih,** Ankara, 1975.

ATAY, Falih Rıfkı; **Atatürk'ün Hatıraları: (1914-1919)** ,TİB yay., Ankara, 1965.

Çankaya, Bateş yay., İstanbul, 1984.

AVCI, Orhan; "İttihat ve Terakki Partisi Devrinde İzlenen İktisadî Politikalar (1908-1918)", **Askerî Tarih Bülteni,** XXI /40, (1996), 165-184.

AYBARS, Ergün; "Orta Doğu Emperyalizm Petrol ve Türkiye", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara 1996, 509-542

AYDEMİR, Şevket Süreyya; **İkinci Adam,** I: (1884-1938), İstanbul, 1976.

_____ ; **Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa**, II, İstanbul, 1971.

_____ ; **Tek Adam,** I, İstanbul, 1974.

_____ ; **Başlangıcından Bugüne kadar Dünya Casusluk Tarihi,** I-II, Artel yay., İstanbul, 1974.

BAYCAN, Nusret; "Mareşal Fevzi Çakmak", **Askerî Tarih Bülteni,** XII /23 (1987), 103-124.

_____ ; "Orgeneral Cevat Çobanlı", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII / 25 (1988), 117-131.

BAYUR, Yusuf Hikmet; **Atatürk: Hayatı ve Eseri,** I, Ankara, 1963.

_____ ; "1918 Bırakışmasından Az Önce Mustafa Kemal Paşa'nın Başyaver Naci Bey Yolu İle Padişaha Bir Başvurması", **Belleten,** XXI /81-84 (1957), 561-567.

_____ ; "Birinci Genel Savaştan Sonra Yapılan Barış ve Antlaş-malarımız:I", **Belleten,** XXIX /115 (1965), 499-516.

_____ ; "Mustafa Kemal'in Falkenhein'la Çatışmasıyla İlgili Henüz Yayınlanmamış Bir Raporu", **Belleten,** XX/80 (1956), 619-632.

_____ ; "Mustafa Kemal'in Üç Mektubu", **Belleten,** XXIV /93 (1960), 129-137.

_____ ; **Türk İnkılabı Tarihi**, III/1-III/IV, TTK yay., Ankara, 1957.

BELEN, Fahri; **Birinci Cihan Harbi'nde Türk Harbi,** I-V, Gnkur. yay., Ankara, 1964-1967.

BIYIKLIOĞLU; Tevfik; "Birinci Dünya Harbi'nde (1914-1918) ve Mondros Mütarekesi Sırasında (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922) Boğazlar Problemi", **Belleten,** XXIV /96 (1960)'tan ayrıbasım.

_____ ; "Mondros Mütarekenamesi'nde Elviye-i Selâse İle İlgili Yeni Vesikalar: I", **Belleten,** XXI /81-84 (1957), 567-580.

_____ ; **Birinci Dünya Harbi: (Türk Hava Harekâtı),** IX, Gnkur ATASE yay., Ankara, 1969.

_____ ; **Birinci Cihan Harbi'nde Askerî Kuvvetlerin Sevkülceyşi Sahada Kullanılışı,** (çev.. Ali Alpar), TCDeniz Basımevi, ş.y.,

_____ ; **Birinci Cihan Harbi'nde Askerî Kuvvetlerin Sevkülceyşi Sahada Kullanılışı,** (çev.. Ali Alpar), TCDeniz Basımevi, ş.y.,

_____ ; **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Avrupa Cepheleri (Özet),** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

_____ ; **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi,** II/2-V/2, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1973, 1978, 1979.

_____; **Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi**, I-III.

_____; **I. Dünya Savaşı'nda Erzincan ve Dolaylarında Cereyan Eden Türk-Rus Muharebeleri**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1982.

_____; **Bitmeyen Savaş: Kütulamare Kahramanı Halil Paşa'nın Anıları,** (Haz. Taylan Sorgun), İstanbul, 1972.

BORA, Siren; "Birinci Dünya Savaşı ve İzmir Yahudileri: (1914-1918)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** II /4-5 (1994-1995), 19-27.

_____; **Büyük Harp, (1914-1918): Batıda Sınır Muharebeleri,** I, Alman Hükümet Arşivi yay., (1921'de basılmış, Osmanlıca metinden çevrilmiş, basılmamış daktilo metin).

_____; **Büyük Harp, (1914-1918): Doğuda Sınır Muharebeleri,** II, Alman Hükümet Arşivi yay., (1926'da basılmış, Osmanlıca metninden çevrilmiş, basılmamış daktilo metin).

CEBESOY, Ali Fuat; Birüssebi-Gazze Meydan Muharebesi ve Yirminci Kolordu, Gnkur. yay., İstanbul, 1938.

Cemal Paşa; **Hatıralar,** İstanbul,1977.

ÇAY, Abdülhalük; "Ermeniler"in Bakü'de Yaptığı 31 Mart 1918 Katliamı", **Tarih Boyunca Türkler'in Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 1985, 243-252.

ÇELİK, Birten; "Çanakkale Savaşı'nın İlk Evresinde İzmir Basını: 2 Ağustos 1914-18 Mart 1915)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** II/ 4-5 (1994-1995), 1-18.

ÇELİKER, Fahri; "Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı İmparatorluğu", **Askeri Tarih Bülteni,** VI /12 (1981), 47-85.

_____; "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Başkomutanlığı'nın Kendi Hükümeti ve Alman Başkomutanlığı İle İlişkileri", **Askeri Tarih Bülteni,** XI /20 (1986), 91-99.

_____; "İhtilalden Sonra Rusya'da İç Savaş: 1918-1922", **Askeri Tarih Bülteni,** V /10 (1980), 111-120.

_____ ; "Atatürk'ün Yaşamından: Falkenhayn- Mustafa Kemal Anlaşmazlığı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** V / 13(1988), 167-182.

ÇEVİK, Mehmet; "Büyük Devletlerin Doğu Anadolu ve Kuzey Irak-Politikalarında Bir Başka Unsur: Nesturiler", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri (23-25Ekim 1995, İstanbul),** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 88-109.

Danişmend, İsmail Hami; **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,** IV, Türkiye yay., İstanbul, 1961.

DEMİREL, Muammer; **Birinci Dünya Harbi'nde Erzurum ve Çevresinde Ermeni Hareketleri** (1914 - 1918), Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

_____ ; **Devrimler ve Karşı Devrimler Ansiklopedisi,** I-IV.

EARLE, Edward Mead; **Bağdat Demiryolu Savaşı,** (çev. Kasım Yargıcı), Milliyet yay., şy, 1972.

ERCAN, Yavuz; "Tarihî Belgelerin Işığında Ermeni İddiaları" **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 1985, 207-224.

ERDEN, Ali Fuat; **I. Cihan Harbi'nde 4 Ordu Mücmel Tarihçesi,** Gnkur. yay., Ankara, 1948.

ERENDİL, Muzaffer; "Birinci Dünya Savaşı' nda Bitlis Dolaylarındaki Muharebeler, Bitlis'in Kurtuluşu ve Atatürk", **Askerî Tarih Bülteni,** XVII /32 (1992), 100-108.

ERGENÇ, Özer; Musa Çadırcı, "Yükselmeye Ve Hakikate Doğru", **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı,** Elazığ, 1996, 45-57.

ERGİN, F.; **Kemal Atatürk,** İstanbul, 1978.

ERKAL, Şükrü, "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Hicaz Cephesi Hicaz Ayaklanması: (1914-1918)", **Askerî Tarih Bülteni,** III/5 (1978), 15-24.

_____ ; "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Hicaz Cephesi Hicaz Ayaklanması: II", **Askerî Tarih Bülteni,** IV/8 (1979), 15-38.

_____ ; "Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Hicaz Cephesi Hicaz Ayaklanması: III", **Askerî Tarih Bülteni,** V/9-10 (1980), 55-71.

_____ ; **Ermeni Terörünün Tarihçesi,** Petek yay., İstanbul, 1984.

EROL, Mine; Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu, Bilgi yay., Ankara, 1986.

_____ ; "Muhtelif Zamanlarda Amerikan Devlet Adamlarının Türkiye Hakkında Gönderdikleri Raporlar", **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı,** Elazığ, 1996, 79-83.

_____ ; **Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi,** Ankara, 1969.

ERTEM, Şefik; **Avrupa'da Yüzbin Türk Askeri,** Kastaş yay., İstanbul, 1992.

_____ ; **Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları,** İstanbul, 1975

ESATLI, Mustafa Ragıp, **İttihat ve Terakki,** İstanbul, 1975,

ESMER, Ahmet Şükrü, **Siyasî Tarih,** İstanbul, 1953.

EVANS, Laurence, **Türkiye'nin Paylaşılması (1914-1924),** (çev. Tevfik Alanay), Milliyet yay., İstanbul, 1972.

EVSİLE, Mehmet, "Birinci Dünya Harbi'nde Atatürk (2'inci Ordu Komutanlığı:5 Mart 1917-5 Temmuz 1917), **Askeri Tarih Bülteni,** XVIII/34(1993), 64-76.

_____ ; "Birinci Dünya Harbi'nde Atatürk'ün 16'ıncı Kolordu Komutanlığı (19 Ağustos 1915- Mart 1917)", **Askerî Tarih Bülteni,** XIX /36 (1994), 30-42.

_____ ; **Birinci Dünya Harbi Sırasında Atatürk'ün Diyarbakır'daki Faaliyetleri,** AÜTİT Ens. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1988.

Falkenhein, Erich von; **Alman Başkumandanlığı: General Falkenhein'in Hatıratı,** (çev.Bursalı Mehmet Nihat), Erkân-ı Harbiye Matbaası, İstanbul, 1340.

FEYZİOĞLU, Turhan; "Ana Çizgileriyle Atatürk'ün Hayatı ve Eseri (Kronoloji), **Atatürk Yolu,** Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 1987, 303-359.

FİKRET, Günesen; **Çanakkale Savaşları,** Kastaş yay., İstanbul, 1986.

FROMKIN, Davıd; **Barışa Son Veren Barış: Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? (1914-1922),** (çev. Mehmet Harmancı), Sabah yay., İstanbul, 1994.

_____; **General Allenbi'nin Raporu: Filistin Hezimeti,** (çev. Mülazım-ı Evvel Hikmet), Babıali, 1335.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Takvimü's Sinin,** (Haz: Yücel Dağlı, Hamit Pehlivanlı), Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1993.

GÖKSEL, Burhan; "Meşrutiyet Öncesi ve Sonrasına Ait Resmi Devlet Yayınlarına Göre Türklerin Ermeni Toplumu ile ilişkileri", **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 1985, 159-176.

GÖNLÜBOL, Mehmet; Cem Sar ve d., **Olaylarla Türk Dış Politikası: 1919-1939,** Ankara, 1968.

GÖRÜR, Osman; **Harbiumumi'de Çanakkale'de Golyat Zırhlısının Nasıl Batırıldığının İçyüzü,** Tecelli Basım Evi, şy, 1939.

GÜLENSOY, Tuncer; "Atatürk Kronolojisi", **Türk Kültürü,** VI/61, (1967), 62-76.

GÜLER, Ali, "Ermeni Terör Örgütlerinin Ayrılıkçı Faaliyetleri Karşısında Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirler: 1916 ve 1918 Hukukî Düzenlemeleri", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 142-179.

_____; **Türkiye'de Gayri Müslimler (Sosyo Ekonomik Durum Analizi),** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

GÜLERMAN, Adnan; "Ermeni Meselesinde İdeolojik Yönlendirmeler", **Türk Tarihinde Ermeniler Sempozyumu,** DEÜ yay., İzmir, 1983, 199-211.

GÜNEŞ, İhsan; "Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti'nin Programı ve Meclis-i Mebusandaki Yankıları", **Prof.Dr. Şerafettin Turan Armağanı,** Elazığ, 1996, 85-93.

GÜRÜN, Kamuran; **Ermeni Dosyası,** TTK yay., Ankara, 1983.

HAMİLTON, Sır Ian; **Gelibolu Günlüğü: Bir Kurmay Subayın Hatıra Defteri**, (Çev. A.Nedim Eray), (Gnkurur.ATASE Kütüp. yayımlanmamış daktilo metin)

_____ ; **Hayat Tarih Mecmuası.**

HOCAOĞLU, Mehmet; **Arşiv Vesikalarıyla Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler,** İstanbul, 1976.

HOLZHAUSEN, Rudolf; Birinci Dünya Harbi'nde Almanya'nın Türkiye'ye Sağladığı Hava Desteği ve Çanakkale Havacıları, (çev. Fahri Çeliker), **Askerî Tarih Bülteni Eki,** Gnkur. yay., Ankara, 1982.

İĞDEMİR, Uluğ; "Atatürk"ün Anafartalar Grubu Kumandanlığı'ndan İstifasına Dair Bazı Belgeler", **Belleten,** XXXII / 128 (1968), 473- 478.

_____ ; **Atatürk'ün Yaşamı:(1881-1918),** I, TTK yay., Ankara, 1980.

_____ ; "Birinci Dünya Savaşı'nda Atatürk'le Mareşal Falkenhein Arasında Çıkan Anlaşmazlığa Dair Yeni Belgeler", **Belleten**, XXXIII /132, (1969), .

_____ ; **İhtilâller ve Darbeler Tarihi,** I-II, (Çev. Sabiha Bozbağlı), İstanbul, 1967, 1968.

_____ ; **İsmet İnönü,** Gnkur. ATASE yay.,Ankara, 1987.

İSMET, İnönü ; **Hatıralarım: Genç Subaylık Yılları: 1884-1918,** (Haz Sebahattin Selek), Burçak yay, İstanbul, 1969.

Jäeschke, Gothard; **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi,** I:Mondros'tan Mudanya'ya Kadar: 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922, (Çev. Nimet Arsan), TTK yay., Ankara, 1970.

_____ ; "*Mondros'a Giden Yol*", **Belleten,** XXVII / 109 (1964), 113-133.

KARABEKİR, Kâzım; **Bolşevik Ordusu'nun Çekilmesinden Sonra Osmanlı Ordusu'nun İleri Harekâtı,** Erzurum, 1335.

_____ ; **Cihan Harbi'ne Neden Girdik, Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik?**, I-II, İstanbul, 1937.

_____ ; **Ermeni Dosyası,** Emre yay., İstanbul, 1995.

KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi,** VIII, TTK yay., 1962.

KEVORKYAN, Dikran; "Ermeni Meselesinde Tehcire Amil Olan Sebebler", **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 1985, 297-303.

KIR, Naci; "Birinci Dünya Harbi'nde 3'ncü Ordu'nun Çimen Dağı Taarruzu", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII / 25 (1988), 85-90.

_____ ; "İkinci Tortum (Kireçli Dağ) Muharebesi", **Askerî Tarih Bülteni,** XI /20(1986), 71-90.

KIRIMER,Cafer Seydahmet; ***Rus Tarihinin İnkılaba, Bolşevizme ve Cihan İnkılabına Sürüklenmesi,*** İstanbul, 1948.

KIRZIOĞLU, Fahrettin; **Kâzım Karabekir,** KB yay., Ankara, 1991.

"Cenubî Garbi Kafkas Cumhuriyeti (Kars Millî Şurna Hükûmeti)", **Türk Kültürü,** VI /72 (1968), 948-968.Kinros, Lord, Atatürk, İstanbul, 1973.

KOCABAŞ, Süleyman; "Birinci Dünya Harbi'nde Boğazlar Meselesi", **Askerî Tarih Bülteni,** XX/ 39 (1995), 90-97.

_____ ; ***Jön Türkler Nerede Yanıldı?; Hayaller Komplolar, Kayıplar: 1890-1918,*** Vatan yay., İstanbul, 1991.

_____ ; **Türk-Yunan Mücadelesi,** İstanbul, 1984

_____ ; **Türkler ve Almanlar,** Vatan yay., İstanbul, 1988.

KOMUT, Ziya; **I. Cihan Harbi'nde Çanakkale ve Baltık Çıkarmaları İle II. Cihan Harbi'nde Şimalî Afrika ve İtalya Çıkarmalarının Mukayesesi**, Gnkur. yay., İstanbul, 1946.

KONUKÇU, Enver; ***Ermenilerin Yeşilyayla'daki Türk Soykırımı: (11-12 Mart 1918),*** A.Ü.Rekt. yay.., Ankara, 1990.

KÖNİ, Hasan; "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'yi Bölme Çabaları", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 74-87.

Kress von Baron Kressenstein; **Türkler'le Beraber Süveyş Kanalına,** (çev.Mazhar Besim Özalpsan), Askerî Matbaa, İstanbul, 1943.

KURAN, Ahmet Bedevi; **Osmanlı İmparatorluğu'nda İnkılap Hareketleri ve Millî Mücadele,** İstanbul, 1959.

KURAT, Akdes Nimet; **Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Bulunan Alman Generallerinin Raporları,** Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay., Ankara, 1966.

_____ ; "Brest-Litovsk Müzakereleri ve Barışı: 20 Aralık 1917-3 Mart 1918", **Belleten,** XXXI /123 (1967), 375-413.

_____ ; **Türkiye ve Rusya,** KB yay., Ankara, 1990.

KURAT, Yuluğ Tekin, "Doğu Anadolu'da Ermeni Sorunu: 1900-1920", **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 1985, 159-176).

KURTCEPHE, İsrafil; **Türk-İtalyan İlişkileri: (1911-1916),** TTK yay., Ankara, 1995.

KUTAY, Cemal; **Atatürk-Enver Paşa Hadiseleri (Yakın Tarihin Meçhul Sahifeleri),** İstanbul, 1956.

LESTEİN, George; Roger Céré, **İki Dünya Savaşı,** (çev. Nihal Önal) Varlık yay., İstanbul 1966.

LIEBMAN, Marce, **Rus İhtilâli: Bolşevik Başarısının Kaynakları Gelişmesi ve Anlamı,** (çev. Samih Tiryakioğlu), Varlık yay., İstanbul, 1968.

LUDENDORFF; Ludendorf'un Harp Anıları, Harp Akademileri Basım Evi, 1336 (1920), I-III, (ATASE Kütüphanesinde, Osmanlıca'dan çevrilmiş daktilo metin)

Lütfi Bey; Başmabeyinci, **Osmanlı Sarayı'nın Son Günleri,** Hürriyet yay., İstanbul, ty.

MEHMET EFENDİOĞLU; Ahmet, "Rahmi Bey'in İzmir Valiliği", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** I /3 (1993), 347-370.

_____ ; **M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları,** (Haz. Ayşe Afetinan), TTK yay., Ankara, 1983.

Meydan Larousse.

Monasterev, N.; **Birinci Dünya Harbi'nde Karadeniz Cephesi,** (çev. Afif Tuğrul), Gnkur., yay., Ankara, 1948.

Montey, von; **Alman-Avusturya Şark Cephesi'nde 1914 Sonbahar Seferi,** (çev.Yb.N. Bürian), Askerî Matbaa, İstanbul, 1932.

_____; **Alman-Avusturya Şark Cephesi'nde 1914 Yaz Seferi,** (çev. Bnb Nihat), Askerî Matbaa, İstanbul, 1930.

MOORENHEAD, Alan, **Çanakkale Geçilmez,** (çev. Günay Salman), Milliyet yay., İstanbul, 1972.

_____; **Mufassal Osmanlı Tarihi,** V-VI, Güven yay., İstanbul, 1962-1963.

Mustafa Kemal (ATATÜRK); **Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe,** (Haz. Uluğ İğdemir), TTK yay., Ankara, 1962.

_____; **Arıburnu Muharebeleri Raporu,** TTK yay. Ankara, 1968.

MÜFTÜOĞLU, Mustafa; **Yakın Tarihimizde Siyasî Cinayetler,** II, 1989.

NEDİM, Şükrü Mahmut; **Filistin Savaşı: 1914-1918,** (Haz. Abdullah Es), Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1995.

ORAL, F.S; **Türk Basın Tarihi,**.I, Ankara, 1969.

OREL, Şinasi; "Ermenilerce Talat Paşa'ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü", **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri; (Sempozyuma Sunulan Bildiriler: 8-12 Ekim 1984, Erzurum),** Atatürk Üniversitesi yay., Ankara, 305-521.

ORHAN, Alparslan; "Çanakkale Boğazı Muharebesi (18 Mart 1915)", **Askerî Tarih Bülteni,** V /10(1980), 59-87.

_____; "Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Boğazı'na Karşı Saldırının Nedenleri ve Saldırının Başarılı Olup Olamayacağı Konusundaki Düşünceler", **Harp Tarihi Bülteni,** III/5 (1978), 25-40.

_____; "Mustafa Kemal (ATATÜRK) Çanakkale'de" **Askerî Tarih Bülteni,** VII /14 (1982), 1-15.

ÖKE, Mim Kemal; **Ermeni Sorunu : 1914-1923),** TTK yay., Ankara, 1991.

ÖKSE, Necati; "1nci Dünya Harbi'nde 3 ncü Türk Ordusu'nun Harekâtı", **Askerî Tarih Bülteni,** IV /7 (1979), 19-30.

———————— ; "Ermeni Sorununun Doğuşu ve Tehcir Kanunu'nun Uygulanması", **Askerî Tarih Bülteni,** XI / 21(1986), 15-33.

ÖNDER, Mehmet; **Atatürk'ün Almanya Gezisi,** Ankara, 1981.

ÖZÇELİK, İsmail; "1915'te Urfa'da Ermeni Olayları ve İsyanı", **Askeri Tarih Bülteni,** XI / 21(1986), 23-33.

ÖZERDİM, Sami N.; **Atatürk Devrimi Kronolojisi,** İstanbul, 1974.

ÖZKAN, Hülya ; "Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Bu Savaş İçinde Çanakkale Muharebelerinin Önemi", **Askerî Tarih Bülteni,** XVII /32 (1992), 109-117.

ÖZKUL, A Rıza; "Kaymakam Mustafa Kemal ve Arıburnu" **Belleten**, XX /80 (1956), 609-617.

ÖZON, Nijat, **Türk Sinema Kronolojisi**, Bilgi yay., Ankara, 1968.

ÖZTUNA, Yılmaz; **Büyük Türkiye Tarihi,** VIII, İstanbul, 1983.

PALMER, Alan; **Osmanlı İmparatorluğu; Son Üç Yüz Yıl: Bir Çöküşün Yeni Tarihi,** (çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak), Sabah yay., İstanbul, 1995.

PEHLİVANLI, Hamit; "Çanakkale Muharebeleri Sırasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda" **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** VII /21 (1991), 535-

PEKDEMİR, Rüştü, **I. Cihan Harbi'nde Bitlis'in Ruslar Tarafından Zabtı**, (ATASE Kütp. basılmamış daktilo metin).

PEKİN, Fuat; "Atatürk ve Lyautey", **Belleten,** XX /80 (1956), 633-657).

POTYEMKİN, Viladimir; S. Bakruşin v.d., **Uluslararası İlişkiler Tarihi: (Başlangıçtan Bugüne Diplomasi Tarihi),** SSCB Bilimler Akademisi, (Çev. A. Tokatlı), I-III, May yay., İstanbul, 1977.

RENOUVİN, Pierre; **Birinci Dünya SavaşıTarihi,** I-II, (Çev. Niyazi Akşit), İstanbul, 1969.

SABİS, Ali İhsan; **Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi,** I-III, Nehir yay., İstanbul, 1990, 1991.

SAKARYALI, Salih; "Avustralya ve Birinci Dünya Harbi", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII /24 (1988), 39-48.

SANDER, Oral; **Siyasî Tarih: (İlkçağlardan 1918'e),** İmge yay., Ankara, 1994.

SANDERS, Liman von; **Türkiye'de Beş Yıl,** (Gnkur. ATASE Bşk. Kütüphanesi basılmamış daktilo metin).

SELEK, Sebahattin; **Millî Mücadele,** I, İstanbul, 1965.

SELIŞIK, Selahattin; **Türk Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eterya,** İstanbul, 1968.

SONYEL, Salahi R.; "Albay T. Lawrance Haşimi Araplarını Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı Ayaklanmaları İçin Nasıl Aldattı?", **Belleten,** LI / 199 (1987), 231-255.

_____ ; "İngiliz Belgelerine Göre Medine Müdafii Fahrettin Paşa", **Belleten**, XXXVI /143 (1972), 333-375.

_____ ; "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türkleri'nin Varlık Savaşımı: 1880-1960", **Belleten,** LIX /224 (1995),

_____ ; "Yeni Belgelerin Işığı Altında Ermeni Tehcirleri", **Belleten,** XXXVI /141 (1972), 31-49.

Stoddard, Philiph Hendrick; **Teşkilât-ı Mahsusa: Osmanlı ve Araplar 1911-1918,** (çev. Tansel Demirel), Akba yay., İstanbul, 1993.

SÜSLÜ, Azmi; **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı,** Yüzüncü Yıl Ün. yay., Ankara, 1990.

_____ ; Gülay Öğün vd., Van, **Bitlis, Muş ve Kars'taki Ermeni Katliamları, Gazilerle Mülâkat,** Yüzüncü Yıl Ün. yay., Ankara, 1994.

SWETTENHAM, John; "Birinci Dünya Savaşı'nda İki Meydan Muharebesi (Somme: Temmuz-Kasım 1916, Vimy Ridge: 9-14 Nisan 1917)", **Harp Tarihi Bülteni,** IV /7 (1918), 93-100.

_____ ; **Şehir ve Kasabaların Harp Bölgeleri Bombardıman İşgal ve Kurtuluş Tarihleri (1911-1922),** GnKur. Harp Tarihi Bşk yay., Ankara, 1977.

ŞENSES, Mehmet; "Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Birinci Dünya Savaşı Sırasında 'İttihat ve Terakki Cemiyeti' nin Kültür Politikası ve Uyguladığı Kültür Programı", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995),** I, İstanbul, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 56-68.

GNKUR ATASE Bşk. Kütüphanesi

TAÇALAN; Nurdoğan, ETÜNGÜ Turgut; **Suikastler ve Ayaklanmalar Tarihi,** Milliyet yay., ty, 1973.

_____ ; **Talat Paşa'nın Hatıraları,** (Yay. Enver Bolayır), İstanbul, 1946.

TANSEL, Selahattin Osman, "İngilizlerin Gözüyle Çanakkale Muharebeleri", **Askerî Tarih Bülteni,** XII/23 (1987), 65-77.

TANYU, Hikmet; **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler,** I, Yağmur yay., İstanbul, 1977.

_____ ; **Tarihte Bugün,** Anadolu Ajansı yay., İstanbul, 1974.

TAŞKIRAN; Cemalettin; "1915 Ermeni Tehciri Sırasında Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirlere Bir Bakış", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 132-141.

_____ ; **Geçmişten Günümüze Karabağ Meselesi,** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1995.

_____ ; **Oniki Adanın Dünü ve Bugünü,** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

TEZER, Şükrü; **Atatürk'ün Hatıra Defteri** ,TTK yay., Ankara, 1972.

THOMAZI, A.; "Çanakkale Çıkarmasının Hazırlanması: Mart-Nisan 1915", (Çev. Hüseyin Işık), **Askerî Tarih Bülteni,** X /18 (1985), 81-105.

_____ ; "Müttefikler'in Çanakkale Çıkarması", (Çev. Hüseyin Işık), **Askerî Tarih Bülteni,** X /19 (1985), 79-91.

TOKER, Hülya; "Birinci Dünya Savaşı'nda Mekke Şerifi Hüseyin İsyanı", **Beşinci Askerî Tarih Semineri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 193-214.

TUNAYA, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler,** I-III, Hürriyet Vakfı yay., İstanbul, 1984-1989.

TUNÇAY, Mete; **Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925),** Bilgi yay., Ankara, 1967.

TUNÇOKU, Mete; "Çanakkale Muharebeleri ve Yunan Dış Politikası", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri: 'Değişen Dünya Dengeleri İçinde**

Askerî ve Stratejik Açıdan Türkiye (23-25 Ekim 1995, İstanbul), I, Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 11-19.

_____; "Çörçil, Çanakkale, Japonya", **Askerî Tarih Bülteni,** XVI /30 (1991), 91-93.

TURAN, Ömer; "Bolşevik İhtilâlini Takip Eden Günlerde Kuzey Kafkasya'da Bağımsızlık Hareketleri ve Yusuf Ercan'ın Sohum Müfrezesi Hatıraları", **Askerî Tarih Bülteni,** XXI /40 (1996), 136-164.

_____; **Türk Ansiklopedisi.**

TÜRKGELDİ, Ali Fuat; **Görüp İşittiklerim,** TTK yay., Ankara, 1949.

_____; **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi,** TDTE yay., Ankara, 1948.

TÜRKMEN, Zekeriya; "İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde (1909-1919) Osmanlı Ordusu'nda Müfettişlik Teşkilâtı'na Geçiş ve Uygulamalar", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996, 21-46.

UÇAROL, Rıfat; **Siyasî Tarih,** İstanbul, 1985

ULUS, İbrahim; "Colmar Freiher von Der Goltz (Golç Paşa)'un Biyografisi", **Askerî Tarih Bülteni,** XI / 21 (1986), 73-82.

UNAT, Faik Reşit; **Hicrî Takvimleri Miladî Takvimlere Çevirme Kılavuzu, TTK yay., Ankara, 1974.**

URAS, Esat; **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi,** Belge yay., İstanbul, 1987.

ÜÇOK, Coşkun; **Siyasî Tarih Dersleri,** Ankara, 1957

WADLER, David; **Çanakkale Olayı,** (Çev. M.Ali Kayabalı), Milliyet yay., İstanbul, 1971.

YALÇIN, Edip Semih; Vaydet; Keleşyılmaz, "Birinci Dünya Savaşı' nda İstanbul'da Kurulan Genç Hindistan ve Seyfi Hindistan Cemiyetleri", **Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri (23-25 Ekim 1995 İstanbul),** Gnkur ATASE yay., Ankara, 1996, 47-55.

_____; **Yakın Tarihimiz, I-IV.**

YARKIN, İbrahim; "Türkistan'da 1916 Yılı İsyanı Hakkında Bazı Bilgiler", **Türk Kültürü**, VI/68 (1968), 564-568.

YERASİMOS, Stefanes; **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye,** İstanbul, 1980.

_____ ; **Türk-Sovyet İlişkileri (Ekim Devrimi'nden Millî Mücadeleye),** İstanbul, 1979.

_____ ; **Yıllar Boyu Tarih Dergisi**

YILMAZ, Veli; **I.Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askerî Yardımlar,** İstanbul, 1993.

YILMAZÇELİK, İbrahim; "Yakup Şevki Paşa (1876-1939) ve Yakın Tarihimizdeki Yeri", **Askerî Tarih Bülteni,** XIII/25 (1988), 133-158.

_____ ; **20'nci Yüzyıl Tarihi: (Devrimler Yüzyılının Devrimci Tarihi),** I-II, Arkın yay., İstanbul, 1970.

YÜCEER, Nasır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusunun Azerbaycan ve Dağıstan Harekâtı:Azerbaycan ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması,** Gnkur. ATASE yay., Ankara, 1996.

ZEB, Zeman; Bir İmparatorluk Çöküyor, İstanbul, 1976.